WODE2020

Wetenschappelijk onderzoek naar de deelcollecties cultureel erfgoed in het Waasland

Het rapport

WODE2020

Wetenschappelijk onderzoek naar de deelcollecties cultureel erfgoed in het Waasland

Het rapport

Voorwoord

Het onderzoek naar de materiële en immateriële deelcollecties in het Waasland is tot stand gekomen dankzij de hulp en inzet van tal van (Wase) mensen. In de eerste plaats wil ik alle respondenten van de Wase organisaties bedanken voor hun moeite en tijd om mij zo correct mogelijke antwoorden aan te leveren. Voor sommigen was het een evidente opdracht, voor anderen heel wat minder. Enkel dankzij de inspanningen van elk van hen afzonderlijk was het mogelijk om alle data van het onderzoek (opnieuw) te verzamelen.

Daarnaast wil ik ook graag de leden van de werkgroep vernoemen die mij te gepasten tijde bijstonden met advies en hulp. Bedankt daarvoor aan, in willekeurige volgorde, Carine Goossens (Gemeentearchivaris Beveren), Gerald Delvaux (Collectiebeheerder SteM, Sint-Niklaas), Leen Heyvaert (Adjunct-museumconservator Stedelijk Museum Lokeren), Kenneth Colleman (Sectorhoofd Burgerzaken-Welzijn-Vrije Tijd, Sint-Gillis-Waas), Dirk Gorrebeeck (o.a. ervaringsdeskundige religieus erfgoed, Kruibeke), Maurice Fruytier (heemkundige kring Ercus, Moerbeke-Waas), Dirk Verelst (o.a. expert cultuurbeleid, Zwijndrecht) en Wouter Lammens (adviseur lokaal en regionaal erfgoed en behoud en beheer, Faro).

Vervolgens kreeg ik voor mijn inwerking in het onderwerp ondersteuning van de onderzoekers van het vorige rapport, Iris Steen en Patrick Van den Nieuwenhof. Werkplaats Immaterieel Cultureel Erfgoed bood me inspiratie voor het opstellen van de vragenlijst rond het immaterieel erfgoed.

Ten slotte bedank ik graag mijn collega's van Erfgoedcel Waasland, coördinator Sandy, erfgoedconsulent Niko en projectmedewerker Nele voor de ideeënuitwisseling en het inhoudelijke advies, de mentale steun en de vrolijke noot. Het is een geruststelling dat het gevarieerde erfgoed in het Waasland door deze ploeg wordt ondersteund.

Dat het erfgoed in het Waasland nog steeds gevarieerd is en in hoeverre het erfgoed de voorbije twaalf jaar al dan niet is veranderd, ontdek je in dit rapport.

Fijne lectuur!

Lore Lievens

Projectmedewerker bij Erfgoedcel Waasland

Inleiding

Het vooruitzicht van een vierde Cultureel Erfgoedconvenant en de toenemende inzichten binnen de erfgoedsector over de zorg voor het cultureel erfgoed vormden de perfecte aanleiding om een nieuw onderzoek naar deelcollecties in het Waasland op te zetten.

Toen de Erfgoedcel Waasland met WODE dergelijk onderzoek voor de eerste keer in 2008 deed, was het nog een unicum in Vlaanderen én Nederland. De toen nieuwe methodiek om een inventaris op deelcollectieniveau te maken van het cultureel erfgoed stond in de kinderschoenen, maar droeg al de ambitie in zich om de standaard voor deelcollectieregistratie te worden. Het bood een uitgebreid overzicht van het aanwezige cultureel erfgoed in het Waasland, stelde de erfgoedspelers in staat om te reflecteren over de eigen collectie, bracht de complementariteit van alle collecties aan het licht en was een voedingsbodem voor het beleid van de Erfgoedcel Waasland.

Nu, ruim een decennium later, trok de Erfgoedcel Waasland opnieuw naar alle erfgoedspelers in het Waasland met de vraag om hun deelcollecties in kaart te brengen voor een regionaal onderzoek. De onderzoeksmethodiek uit 2008 werd onder de loep genomen, verder verfijnd en uitgebreid om opnieuw een scan te maken. De resultaten tonen de groei van, de omgang met en zorg voor het cultureel erfgoed door de vergelijking met die uit het eerste onderzoek. Maar het leidt ook tot nieuwe inzichten over bijvoorbeeld de digitaliseringsgraad en bewaaromstandigheden van collecties of de aanwezigheid van erfgoed bij spelers die eerder onderbelicht bleven, zoals immateriële erfgoedgemeenschappen, kerkfabrieken of polderbesturen.

Net als bij het onderzoek uit 2008 bracht deze scan in 2020 ook problemen, onvolmaaktheden en moeilijkheden aan het licht. De resultaten uit 2020 zijn daarom niet te nemen of te laten. Ze zijn de basis om ook in de komende jaren in het Waasland samen aan de slag te gaan om de visie op en zorg voor het cultureel erfgoed verder te versterken!

December 2020

Erfgoedcel Waasland

Samenvatting

WODE2020

Wetenschappelijk onderzoek naar de deelcollecties cultureel erfgoed in het Waasland: het rapport

Dit onderzoek geeft een nieuwe stand van zaken van het erfgoed in het Waasland als voorbereiding op een nieuwe aanvraag voor een Cultureel Erfgoedconvenant. Meer dan twaalf jaar na het eerste onderzoek was het niet alleen boeiend om de evolutie van de organisaties en de deelcollecties te bekijken, maar ook om aan te sluiten bij diverse accentverschuivingen in het Vlaamse erfgoedlandschap.

Het onderzoek brengt de deelcollecties in het Waasland in kaart. Zo kunnen we de geleverde inspanningen voor de collecties meten, de evolutie blootleggen en kijken welke ondersteuning vanuit de erfgoedcel de Wase erfgoedgemeenschappen in de toekomst nodig hebben.

Het onderzoek is uitgebreider dan het onderzoek uit 2008. Dit komt door het integreren van collectiegegevens uit Moerbeke en Zwijndrecht, het poldererfoed, het immaterieel erfgoed, het religieus erfgoed, de evaluatie van de Wase Collectieafspraken, digitalisering en depotnoden. Zo vult het onderzoek de tekorten in de gegevens(bevraging) ter ondersteuning van het toekomstige beleid van de erfgoedcel voor de Wase erfgoedgemeenschappen.

Inhoudstafel

DEEL A Inleiding 14
A.1. Het Waasland en haar erfgoed 15
1.1. Een introductie tot het Waasland 15
1.2. Het cultureel erfgoed en de cultureel-erfgoedactoren in het Waasland anno 2020 16
1.2.1. Besturen 16
1.2.2. Heem- en Oudheidkundige kringen 17
1.2.3. Musea en bezoekerscentra 17
1.2.4. Documentatiecentra en erfgoedbibliotheken 18
1.2.5. Archieven 18
1.2.6. Andere cultureel-erfgoedverenigingen 19
1.2.7. Regionale actoren 20
1.2.8. Andere actoren 20
1.3. Topstukken 21
1.4. Het WODE-onderzoek uit 2008 22
1.4.1. Opzet 22
1.4.2. Werkwijze 22
1.4.3. Resultaten: het cultureel erfgoed in een notendop 24
A.2. WODE 2020 25
2.1. Opzet en doel 25
2.2. Het onderzochte erfgoed en de organisaties 26
2.2.1. Soorten erfgoed 26
2.2.2. Presentatie van de data 27
2.3. De onderzoeksmethode 28
2.3.1. Materieel cultureel erfgoed 28
2.3.2. Immaterieel erfgoed 37
2.3.3. Collectieafspraken 39
A.3. Algemeen overzicht van de organisaties 39
3.1. Het aantal onderzochte organisaties per gemeente 40
3.1.1. Algemeen 40
3.1.2. Aantal deelgenomen organisaties per gemeente 40
3.2. Materiële deelcollecties 42
3.2.1. Organisaties met materiële deelcollecties per gemeente 42
3.2.2. Materiële deelcollecties per gemeente 43

3.2.3. Archief ... 44
3.2.4. Museale deelcollecties ... 46
3.2.5. Deelcollecties documentatie ... 47
3.2.6. Deelcollecties bibliotheek ... 48
3.2.7. Audiovisuele deelcollecties ... 48
3.3. Immaterieel erfgoed ... 49
3.3.1. Aantal organisaties per gemeente met immateriële deelcollecties ... 49
3.3.2. Materiële collecties ... 49
3.3.3. Soorten tradities in het Waasland ... 50
3.3.4.Tradities opgenomen in de Inventaris Immaterieel Erfgoed ... 51
DEEL B Gemeenterapporten ... 52
B.1.Gemeenterapport Beveren ... 53
B.2. Gemeenterapport Kruibeke ... 83
B.3.Gemeenterapport Lokeren ... 102
B.4. Gemeenterapport Moerbeke ... 124
B.5. Gemeenterapport Sint-Gillis-Waas ... 137
B.6. Gemeenterapport Sint-Niklaas ... 157
B.7. Gemeenterapport Stekene ... 198
B.8.Gemeenterapport Temse ... 215
B.9. Gemeenterapport Waasmunster ... 239
B.10. Gemeenterapport Zwijndrecht ... 257
DEEL C Deelcollecties, erfgoedbeheerders en bewaarders ... 272
C.1. Archieven en archiefsector ... 273
1.1. Inleiding ... 273
1.1.1. Wetgeving ... 273
1.1.2. Het archieflandschap in Vlaanderen ... 275
1.2. Archieven in het Waasland ... 275
1.2.1. Algemeen ... 275
1.2.2. Gemeentelijke archiefdiensten ... 278
1.2.3. Kerkfabrieken als archiefbewaarders en –beheerders ... 285
1.2.4. Heemkundige kringen als archiefbewaarders en –beheerders ... 287
1.2.5. Polderbesturen als archiefbewaarder en –beheerder ... 289
1.2.6. Het Rijksarchief als archiefbewaarder en –beheerder ... 291
1.2.7. Notariaatarchieven ... 295
1.2.8. Privaatrechtelijke archieven (bedrijven en families) ... 296
1.3 Slotbeschouwing en aanbevelingen ... 300

C. 2. Objecten en organisaties die objecten bewaren 300
2.1. Inleiding 300
2.1.1 Wetgeving 301
2.2. Ondersteuning voor collectiebeheerders en collectiebewaarders 302
2.2.1. Ondersteuning van musea 302
2.2.2. Ondersteuning van kerkfabrieken 303
2.2.3. Musea in Vlaanderen 303
2.3. Musea en andere erfgoedbewaarders in het Waasland 303
2.3.1. Aantal en soort organisaties 303
2.3.2. De professionele organisaties 307
2.3.3. De vrijwilligersorganisaties 308
2.5 Deelcollecties objecten 311
2.5.1. Aantal 311
2.5.2. Thema's 334
2.5.3. Datering 335
2.5.4. Registratie 346
2.5.5. Conditie en bewaaromstandigheden 350
2.5.6. Eigendom 352
2.6 Deelcollecties en profiel van de musea 352
2.6.1. Musea met heemkundige deelcollecties 352
2.6.2. Samenwerking van musea 354
2.7 Slotbeschouwing en aanbevelingen 355
C.3. Bibliotheek en documentatie 357
3.1 Inleiding 357
3.2 Initiatieven rond erfgoedbibliotheken en documentaire collecties in Vlaanderen 357
3.2.1 Erfgoedbibliotheken en de Vlaamse Erfgoedbibliotheek 357
3.2.2 Kranten 358
3.3 Organisaties met bibliotheek en documentair erfgoed in het Waasland 358
3.3.1 De Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas 358
3.3.2 Het Reynaertgenootschap en het Sint-Nicolaasgenootschap 359
3.4 De deelcollecties bibliotheek 359
3.4.1 Omvang van de deelcollecties 359
3.5. Documentair materiaal in het Waasland 368
3.5.1 De deelcollecties documentair erfgoed 371
3.5.2 Datering 375
3.5.3 Registratie en digitalisering 376

3.5.4. Conditie en bewaaromstandigheden van documentaire collecties 383
3.5.5. Eigendom 385
3.6 Slotbeschouwing en aanbevelingen 386
C.4. Audiovisueel materiaal 387
4.1. Inleiding 387
4.1.1. Algemeen 387
4.1.2. Initiatieven in Vlaanderen 387
4.2. Audiovisueel materiaal in het Waasland 387
4.2.1. De deelcollecties audiovisueel materiaal 387
4.2.2. Organisaties met audiovisueel materiaal 391
4.3. Slotbeschouwing en aanbevelingen 391
C.5. Immaterieel erfgoed 392
5.1. Algemeen 392
5.1.1. Inleiding 392
5.1.2. De definitie 392
5.2. Immaterieel-erfgoedgemeenschappen 393
5.2.1. Immaterieel-erfgoedgemeenschappen in het Waasland 393
5.2.2. Deelgenomen immaterieel-erfgoedgemeenschappen 395
1.2. Het immaterieel erfgoed 397
1.2.1. Tradities opgenomen in de Inventaris Immaterieel Erfgoed 397
4.2.3. Tijdstip 398
1.2.2. Locatie 399
1.2.3. Netwerk 400
1.2.4. Overdracht 400
1.2.5. Borgen 400
1.2.6. Noden 401
1.2.7. Opleiding of vorming 402
1.3. Materiële collecties 403
1.4. Projecten in samenwerking met Erfgoedcel Waasland 403
1.4.1. Vertellen en taalgebruik 404
1.4.2. Muziek en podiumkunsten 405
1.4.3. Feesten, rituelen en sociale gebruiken 405
1.4.4. Sport en spel 406
1.4.5. Natuur en landbouw 406
1.4.6. Eten en drinken 406
1.4.7. Ambacht, vakmanschap en techniek 406

1.5. Slotbeschouwing en aanbevelingen ... 406
DEEL D Organisatie en omkadering ... 408
D.1. Vrijwilligers en professionelen ... 409
1.1. Aantal vrijwilligers en professionelen ... 409
1.1.1. Algemeen ... 409
1.1.2. Medewerkers per organisatiecategorie ... 409
1.2. Motivatie van de vrijwilligers ... 410
1.2. De vrijwilligerswerking: sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen ... 411
1.4. Het vrijwilligersbeleid van EGC Waasland ... 413
D.2. Publiekswerking en communicatie ... 415
2.1. Inleiding ... 415
2.2. Publiekswerking ... 416
2.3. Communicatie ... 418
D.3. Netwerk ... 419
3.1. Samenwerking met andere erfgoedspelers ... 419
3.2. Samenwerking met Erfgoedcel Waasland ... 420
D.4. Expertise ... 421
D.5. Financiën ... 422
5.1. Subsidies ... 422
5.3. Budget voor beheer en behoud ... 423
D.6. Beleid ... 424
6.1. Algemeen ... 424
6.2. Collecties ... 424
D.7. Aanbevelingen ... 426
DEEL E Depots ... 427
E.1. Algemeen ... 428
E.2. Depots in het Waasland ... 428
2.1. Soort depotruimte ... 428
2.2. Beleid rond behoud en beheer ... 429
2.2.1. Collectiebeheerplan ... 429
2.2.2. Calamiteitenplan ... 429
2.2.3. Restauraties ... 430
2.3. Metingen ... 431
2.3.1. Temperatuur ... 431
2.3.2. Relatieve vochtigheid ... 432
3.5. Bewaaromstandigheden en maatregelen per depot ... 433

3.6. Depotnoden ... 435
E.3. Aanbevelingen ... 436
DEEL F Collectieafspraken ... 437
F.1. Algemeen ... 438
F.2. Collectieafspraken in 2020 ... 439
F.3. De basisprincipes ... 440
3.1. Het cultureel erfgoed primeert: ... 440
3.1. Respect voor de schenker, met respect voor elkaar ... 441
3.3. Het lokaal belang primeert ... 441
3.4. Overleg en openheid ... 442
3.5. Afstemming ... 444
3.6 Publiekrechtelijk archief ... 444
F.4.De SWOT-analyse ... 444
F.5. Aanbevelingen ... 445
DEEL G Conclusies ... 447
G. Conclusies ... 448
G.1.Onderzoeksresultaten ... 448
1.1. Het onderzoek ... 448
1.2 Materiële deelcollecties ... 448
1.2.1 Omvang van de deelcollecties ... 448
1.2.2 Aard van de deelcollecties ... 450
1.2.3 Registratie en automatiseringsgraad van de deelcollecties ... 451
1.2.4 Digitalisering ... 453
1.2.5. Datering ... 455
1.2.6 Gebondenheid ... 456
1.2.7 Belang van erfgoed voor het Waasland ... 456
1.2.8 Waardering ... 456
1.2.9 Conditie en bewaaromstandigheden ... 457
1.2.10 Eigendom ... 458
1.3 Immateriële deelcollecties ... 458
1.3.1. Immateriële tradities ... 458
1.3.2. De huidige tradities ... 459
1.3.3. De tradities voor de toekomst ... 459
1.3.4. Materiële collecties ... 460
1.4 Organisaties ... 460
1.4.1 Vrijwilligers en professionelen ... 460

1.4.2. Publiekswerking en communicatie 461
1.4.3 Netwerk en samenwerking 461
1.4.4 Expertise 462
1.4.5. Financiën en beleid 462
1.5 Wase Collectieafspraken 463
1.6 Depots en bewaaromstandigheden 463
G.2. Aanbevelingen 465
2.1. Interne erfgoedwerking 465
2.2. Externe erfgoedwerking 466
2.3. Maatschappelijke rol van erfgoed 467
2.4. Ondersteuning 468
Literatuurlijst 470
Bijlages 475
Colofon 524

DEEL A Inleiding

A. Inleiding

A.1. Het Waasland en haar erfgoed

1.1. Een introductie tot het Waasland

Het Land van Waas ligt tussen de Nederlandse grens in het noorden, de Schelde in het oosten, de Schelde en de Durme in het zuiden en het kanaal Gent-Terneuzen in het westen. Het is een streek vol schakeringen. Op **geografisch** vlak heeft het Waasland met Sint-Niklaas, Lokeren en Beveren drie grote verstedelijkte kernen. Die worden omringd door kleinere dorpen en dorpskernen. Die verscheidenheid is ook in de **demografische** cijfers te zien: de kleinste gemeente Moerbeke heeft 6 566 inwoners, Sint-Niklaas telt 78 520 inwoners (zie tabel hieronder). De inwoners hebben verschillende **sociale** achtergronden. Naast verstedelijkt gebied is het Waasland ook rijk aan natuurgebieden met zowel groene ruimte als rivieren en polders. Ten slotte zijn er ook **economisch** grote verschillen tussen de partners: van Beveren als havengemeente en Sint-Niklaas als historische centrumstad tot de kleinere gemeenten met woonfunctie. Dat blijkt ook uit de onderstaande tabel met demografisch overzicht, de oppervlakte en de Belfiusclassificatie van de steden en gemeenten van het Waasland.[1]

Gemeente	Inwoners (2020)	Oppervlakte	Belfiusclassificatie
Sint-Niklaas	78 520	83,8 km²	Grote en regionale steden (V5)
Beveren	49 000	150,2 km²	Steden en agglomeratiegemeenten met industriële activiteit (V8)
Lokeren	42 027	67,5 km²	Sterk verstedelijkte gemeenten met lage inkomens (V7)
Temse	30 166	39,9 km²	Sterk verstedelijkte gemeenten met lage inkomens (V7)
Zwijndrecht	19 146	17,8 km²	Steden en agglomeratiegemeenten met industriële activiteit (V8)
Waasmunster	10 929	31,9 km²	Woongemeenten in landelijke zones (V2)

1 s.n., "Statistieken van bevolking", Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken, geraadpleegd 03.2020, https://www.ibz.rrn.fgov.be/nl/bevolking/statistieken-van-bevolking/
en s.n., "Sociaaleconomische typologie van de gemeenten", Belfius, geraadpleegd 03.2020, https://www.belfius.be/publicsocial/NL/Expertise/Studies/Thema-analyses/Typology/index.aspx?firstWA=no

Kruibeke	16 842	33,4 km²	Weinig verstedelijkte gemeenten met demografische achteruitgang (V6)
Moerbeke	6 566	37,8 km²	Erg landelijke gemeenten met sterke vergrijzing (V3)
Sint-Gillis-Waas	19 481	55,0 km²	Weinig verstedelijkte gemeenten met demografische achteruitgang (V6)
Stekene	18 677	44,8 km²	Landelijk of verstedelijkte plattelandsgemeenten met sterke demografische groei (V12)
TOTAAL	291 354	510,9 km²	

Ondanks de onderlinge verscheidenheid, is er een grote verbondenheid in het Waasland. Het is een duidelijk begrensd gebied met historische wortels. Eeuwenlang vormde het Waasland een aparte bestuurlijke eenheid onder de graven van Vlaanderen. Meer recent leidde grootstedelijke druk vanuit Antwerpen tot een nog groter gemeenschapsgevoel. De nabijheid van Nederland en de evidentie van grensoverschrijdende samenwerking gaan samen met een open blik op de wereld.

Samenwerken is altijd al een wezenlijk onderdeel van het maatschappelijke leven in het Waasland. Vanuit dat perspectief ontstond ook Erfgoedcel Waasland. De erfgoedcel zag het licht in 2005 met de ondertekening van het cultureel-erfgoedconvenant tussen de Vlaamse Overheid en Interwaas, het intergemeentelijke samenwerkingsverband voor streekontwikkeling in het Waasland. Van bij de start is er een samenwerking met Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster. Sinds 2014 en 2016 zijn ook Moerbeke en Zwijndrecht tot het Cultureel Erfgoedconvenant Land van Waas toegetreden.

1.2. Het cultureel erfgoed en de cultureel-erfgoedactoren in het Waasland anno 2020

Er zijn zeven grote groepen actoren van belang voor de cultureel-erfgoedwerking in het Waasland. Documentatiecentra/erfgoedbibliotheken, heem- en oudheidkundige kringen, musea, archieven, andere cultureel-erfgoedverenigingen hebben als hoofdtaak de zorg voor cultureel erfgoed. Dit geldt niet voor openbare besturen en andere organisaties.

1.2.1. Besturen

Interwaas heeft een jarenlange ervaring met intergemeentelijke samenwerking en bouwt sinds 2005 ook aan praktische knowhow over intergemeentelijke cultureel-erfgoedwerking. Interwaas is dankzij deze ervaring een gerespecteerde en neutrale partner voor heel wat intergemeentelijke samenwerkingen binnen het Waasland.

De tien gemeentebesturen zijn een essentiële speler in het culturele veld en een cruciale partner in de uitwerking van het Cultureel-Erfgoedconvenant Land van Waas. Ze ontwikkelen niet alleen een eigen cultuur- en erfgoedbeleid maar engageren zich ook voor intergemeentelijke samenwerking. Dit uit zich bijvoorbeeld in hun positie in de overlegorganen.
Acht van de tien gemeenten in het werkingsgebied hebben een cultuurbeleidscoördinator: Beveren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse, Waasmunster en Zwijndrecht. Zij implementeren cultureel erfgoed in het lokaal cultuurbeleid. De gemeentebesturen hebben heel veel relaties met de andere actoren. Zo zijn ze onder andere aandeelhouder/lid van organisaties zoals Interwaas, Erfpunt, Bibliotheca Wasiana, Toerisme Waasland en Intergemeentelijk Project Land van Reynaert. Maar ze zijn bijvoorbeeld ook eigenaar van verschillende musea. Ze

beschikken over aanzienlijke hoeveelheden administratief en historisch waardevol archief, zes van de tien gemeenten hebben een archivaris en een uitgebouwde archiefwerking.

De **polders en wateringen** zijn waarschijnlijk historisch de oudste openbare besturen uit onze contreien. De polderbesturen zijn verantwoordelijk voor de goede bewaring van hun eigen polderarchief. Vooral voor de kleinschalige polderbesturen kan dit moeilijk zijn. Belangrijke gedeelten van deze archieven werden in het verleden (vaak naar aanleiding van een fusie) in het Rijksarchief gedeponeerd.

1.2.2. Heem- en Oudheidkundige kringen

Het Land van Waas telt maar liefst **elf heemkundige kringen**. Elke gemeente heeft minimum één kring. Daarnaast is er **één oudheidkundige kring** die in het hele Waasland actief is, de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. De kringen zijn belangrijke spelers binnen het Cultureel-Erfgoedconvenant Land van Waas omwille van hun archief- en documentatiecentra, lokaal historisch onderzoek, tijdschrift, tentoonstellingen en activiteiten.

Heemkring 't Sireentje	Waasmunster
Heemkundige Kring Braem	Temse
Heemkundige Kring d'Euzie	Stekene
Heemkundige Kring de Kluize	Sint-Gillis-Waas
Heemkundige Kring de Souvereinen	Lokeren
Heemkring den Dissel	Sint-Niklaas (Sinaai)
Heemkundige Kring Moerbeke-Waas	Moerbeke
Heemkundige Kring Nieuwkerken	Sint-Niklaas
Heemkundige Kring Wissekerke	Kruibeke
Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren	Beveren
Koninklijke Oudheidkundige Kring Land van Waas	Sint-Niklaas
Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht	Zwijndrecht

1.2.3. Musea en bezoekerscentra

Het Land van Waas telt **achttien musea**, waaronder **twee erkende musea**. Het Stadsmuseum Lokeren is erkend als lokaal museum en de Stedelijke Musea Sint-Niklaas (met het Mercatormuseum en de Salons voor Schone Kunsten) zijn regionaal erkend. Deze twee grotere musea worden beheerd door professionelen. Daarnaast heeft het Waasland nog **zestien kleinere musea**, meestal door vrijwilligers gerund. Deze musea vormen vaak een onderdeel van de werking van een erfgoed- of andere vereniging. Er zijn **enkele gemeentelijke musea**, namelijk het Erfgoedhuis Hof ter Welle Beveren (de heemkundige kring beheert er de museale collectie), het Gemeentemuseum Temse (mee beheerd door de Beheerraad Gemeentemuseum Temse) en het Priester Poppemuseum. Bovendien zijn er **zeven heemkringen met een museum**. Daarnaast zijn er nog **een aantal private initiatieven**: het Edgar Tinelmuseum (Sinaai, Sint-Niklaas), Pijp- en Tabaksmuseum (Sint-Niklaas), Huis van de Evolutie (Sint-Gillis-Waas), Museum De Schuur (Bazel, Kruibeke) en PolderMAS (Ouden Doel). De musea zijn belangrijke actoren omwille van hun diverse collecties over het Wase erfgoed zoals landbouwtuigen, klompen, pijp- en tabaksartikelen en literair erfgoed.

Daarnaast zijn er drie bezoekers- en belevingscentra. Fort Liefkenshoek en Prosperhoeve stellen collectiestukken tentoon maar hebben geen eigen collectie. In Klingspoor is er een rijke klompencollectie.

1.2.4. Documentatiecentra en erfgoedbibliotheken

Het Land van Waas heeft twee regionale documentatiecentra: de Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.
De **vzw Bibliotheca Wasiana** wil een regionaal bio-bibliografisch documentatiecentrum en bewaarbibliotheek uitbouwen voor alles wat ooit geschreven is in en over het Land van Waas, over en door Waaslanders. De vzw verzamelt drukwerk, foto's, langspeelplaten, cd's en cd-roms.
De **Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas** is de oudste en enige particuliere instelling in de regio die zoveel **publicaties** op haar naam heeft, met bijdragen en studies over alle aspecten van de geschiedenis van het Land van Waas. Ze beschikt over een zeer waardevolle bibliotheek, een documentatiecentrum en diverse verzamelingen.

Drie stedelijke openbare bibliotheken herbergen eveneens cultureel-erfgoedcollecties.
In de Openbare Bibliotheek Beveren zit de **bewaarcollectie "Eximius".** Hierin worden alle titels van Beverenaars en over Beveren bewaard. Je kan ze ter plaatse raadplegen. Daarnaast ontsluit deze bibliotheek ook de **collectie van de Hertogelijke Heemkundige Kring** Land van Beveren.
In de bibliotheek in Stekene staat naast de **Nonnemancollectie**, geschonken door Maurice Nonneman met vooral een collectie over Reynaert, ook de **Stekeniana**, een collectie van publicaties over Stekene of van inwoners uit Stekene.
In de Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas ten slotte, huist naast een oude kranten- en weekbladencollectie ook het **Fonds Merkwaardige Boeken** met de begincollectie van de Openbare Bibliotheek uit de 16de tot de 18de eeuw.

1.2.5. Archieven

De tien Wase gemeenten beschikken over aanzienlijke hoeveelheden **administratief én historisch relevant archief**. Beveren, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Temse en Kruibeke beschikken over een archiefdienst. Moerbeke, Stekene, Waasmunster en Zwijndrecht hebben enkel een archiefverantwoordelijke. Sinds 2019 zijn de OCMW's, inclusief archieven, in de gemeentebesturen geïntegreerd. Een kleine 10% van deze archieven heeft betrekking op de archieven van de rechtsvoorgangers van het huidige OCMW: de armentafels, de burelen van weldadigheid, de burgerlijke godshuizen en de COO's. Veel van deze archieven bevinden zich bijkomend in het Rijksarchief.

Het Algemeen **Rijksarchief** en het Rijksarchief in de Provinciën is volgens de Archiefwet van 24 juni 1955 belast met het toezicht op de overheidsarchieven, de verwerving van archieven van overheden en van particulieren, de bewaring, conservering en ontsluiting van archieven, publieke dienstverlening en wetenschappelijk onderzoek.[2] Het bewaart, naast de archieven van de lokale overheden, ook heel wat publieke en private archieven uit het Land van Waas.

In het Land van Waas zijn er ook **twee privaatrechtelijke archieven** van belangrijke families: het Archief de Bergeyck en het Archief Vilain XIIII. Het **Archief de Bergeyck** bewaart, onder auspiciën van het gemeentebestuur van Beveren, in het kasteel Cortewalle het Ancien Régime-archief van de familie de Brouckhoven de Bergeyck en vier verwante families: Goubau, Bouwens, Helman en de Vischer de Celles. Het **Archief Vilain XIIII** wordt beheerd door de Stichting Vilain XIIII en beslaat de periode 1568-1969. Dit gebeurt in samenwerking met de gemeente Kruibeke en de familie Vilain XIIII.

[2] In het vervolg vermeldt het onderzoek het Algemeen Rijksarchief en het Rijksarchief in de Provinciën kortweg als Rijksarchief.

1.2.6. Andere cultureel-erfgoedverenigingen

- De kerntaak van **Familiekunde Vlaanderen (regio Land van Waas)** is het organiseren en coördineren van activiteiten rond genealogie en heraldiek. Verder stimuleren ze familieonderzoek door opleidingen en digitaliseren ze kostbare registers. Ze hebben een uitgebreide website en een tijdschrift (FV-kroniek van het Land van Waas). De vereniging heeft een eigen collectie boeken, tijdschriften en documenten over familiekunde.

- Het **Intergemeentelijk project Land van Reynaert** is een grensoverschrijdend, cultureel samenwerkingsproject tussen gemeenten van boven en onder de Belgisch-Nederlandse grens. De gemeenten in het Land van Reynaert streven naar een gezamenlijke promotie van de streek en het verhaal Van den vos Reynaerde. Ze stemmen de grote variëteit van initiatieven rond Reynaert en organiseren intergemeentelijke grensoverschrijdende activiteiten.

- De **vzw Reynaertgenootschap** houdt zich bezig met literair erfgoed, met name de Reynaert-verhalen, waarvan Van den vos Reynaerde het topstuk is. De vereniging focust op de studie van de teksten, zorgt voor een educatieve werking en ondersteunt cultuur-toeristische initiatieven (bijvoorbeeld via hun tijdschrift Tiecelijn).

- Sinds het project '2009 Waas Reuzenjaar' werken de zogenaamde **reuzenverenigingen** aan het behoud en het ontsluiten van hun cultureel erfgoed, namelijk reuzen. Er zijn tientallen reuzenverenigingen in het Land van Waas, de meeste met meer dan één reus in hun beheer. Hiervoor werken ze soms samen met het gemeentebestuur. Het hoofddoel van de reuzenverenigingen is om zoveel mogelijk met de reuzen 'buiten te komen'. Daarnaast zijn er uiteraard de vele **carnavalsgroepen** die met enthousiasme de traditie van carnavalsoptochten verderzetten.

- In het veld van traditionele dans en muziek zijn in het Waasland **vijf volkskunstgroepen** actief: Volkskunstgroep Drieske Nijpers (Sint-Gillis-Waas), Volkskunstgroep Boerke Naas (Sint-Niklaas), Volkskunstgroep Reintje Vos (Stekene), Volkskunstgroep 't Veerke (Zwijndrecht) en Volksdansgroep Toon en Tine (Moerbeke). Allemaal brengen ze traditionele dans en muziek onder de aandacht. Volkskunstgroep Boerke Naas en Volkskunstgroep Drieske Nijpers verzamelen zaken die betrekking hebben op hun activiteiten zoals foto's en kledij, en beheren hun eigen archief (respectievelijk 9 m en 3 m archief). De collecties van de Volkskunstgroepen Reintje Vos, Toon en Tine en 't Veerke zijn nog niet geïnventariseerd.

- Het **Instituut voor Vlaamse Volkskunst** doet onderzoek naar de kansen en mogelijkheden voor volkskunstgroepen en is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed. Het archief is overgedragen aan KADOC (KU Leuven) en is daar te raadplegen.

- **Folkloregroep De Klomp** (Sint-Gillis-Waas, De Klinge) heeft als opdracht alles wat te maken heeft met de klompenmakerij te verzamelen, het ambacht aan te leren en door te geven aan de volgende generaties. De groep werkte actief mee aan het tot stand komen van Klingspoor in Sint-Gillis-Waas.

- Het **Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen** is actief in Sint-Niklaas en is tegelijk op Vlaanderen gericht. Het genootschap spant zich in voor "de instandhouding, de herwaardering en de studie van de Sinterklaasgebruiken in Vlaanderen en Sint-Niklaas, door wetenschappelijke, folkloristische, culturele, sociale en artistieke activiteiten." Het genootschap is actief in het traject rond Sinterklaas- en Sint-Maartensgebruiken in Vlaanderen.

- Het Sint-Maartenscomité Beveren en het Sint-Maertenscomité Burcht willen de Sint-Maartentraditie levendig houden. Ze doen dat door de organisatie van het jaarlijkse Sint-Maartensfeest (11 november) met een massagriel. Beide comités werkten ook mee aan de uitbouw van een Internationale Sint-Martinusroute.

- In het Waasland zijn ook diverse volkssportverenigingen actief. Het gaat voornamelijk om schuttersgilden in Beveren, Stekene, Temse en Zwijndrecht en een kegelclub, de Beverse Kegelclub.

- Erfgoedgemeenschap Doel en Polder heeft als doel het beschermen en promoten van het dorp Doel, deelgemeente van Beveren, en in het bijzonder de erfgoedwaarde ervan. Ze borgen enerzijds het natuurlijke en historische landschap en landschapselementen van de poldergebieden en anderzijds ook het daarmee verbonden immaterieel erfgoed.

- Kantschool Artofil (Temse), de Beverse Kantschool (Beveren) en Kantschool Norbertine (Waasmunster) bieden cursussen aan over het vervaardigen van verschillende kantsoorten. Zo dragen de scholen bij tot het borgen van de traditie van het kantklossen.

- Op Stoapel focust op industrieel erfgoed uit Temse. De vereniging heeft als doel het onderzoeken, bewaren en creatief ontsluiten voor een groot publiek van erfgoed van de scheepsbouw, voornamelijk van de industriële zeescheepsbouw in Temse en van de Boelwerf in het bijzonder.

- In het Waasland zijn er ook diverse kunstkringen, zoals de Sander Wijnantskring, Edmond Verstraetenkring en Piet Stautkring. Ze willen vooral de bekendheid van specifieke kunstschilders verhogen. De Koninklijke Wase Kunstkring doet dit ook, onder meer via de organisatie van tentoonstellingen en kunstreizen.

- Er zijn twee spelers met levend erfgoed: Het Belgisch Raskonijn uit Sint-Gillis-Waas en Neerhofvrienden Groot Sint-Niklaas uit Sint-Niklaas.

1.2.7. Regionale actoren

Erfpunt is het aanspreekpunt voor onroerenderfgoedzorg van archeologische relicten, bouwkundig erfgoed en landschappen in het Waasland. Erfpunt neemt daarbij verschillende taken op zoals collectiebeheer, onderzoek en conservatie. Erfpunt heeft ook een enorme collectie van diverse opgravingen die bedoeld is voor wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast is Erfpunt verantwoordelijk voor het Onroerend Erfgoeddepot Waasland.

Het Land van Waas beschikt over een goed georganiseerd toeristisch netwerk onder de koepel van Toerisme Waasland. Dit is een belangrijke speler op het gebied van het cultureel erfgoed in de gemeenten. De vereniging speelt een sleutelrol in de communicatie voor de regio Waasland en is de eerste actor naar een breed geïnteresseerd publiek. Ze focust hierbij ook op cultureel erfgoed.

1.2.8. Andere actoren

- De kerkbesturen zijn verantwoordelijk voor onderhoud en instandhouding van het parochiepatrimonium. Daarmee zijn ze beheerder van een zeer belangrijke collectie roerend en onroerend erfgoed. In heel wat kerkarchieven is een schat aan informatie terug te vinden, maar de ontsluiting en het beheer zijn vaak beperkt door een beperkte kennis over inventariseren en behoud en beheer. De kerkbesturen zijn essentiële partners om de betekenis van het religieuze patrimonium te versterken.
- In de belendende culturele werkvelden zijn er heel wat sociaal-culturele instellingen of verenigingen die cultureel erfgoed geregeld op de agenda plaatsen, hetzij als fervente deelnemers, hetzij als promotoren of

zelfs als initiatiefnemers, zoals VormingPlus en Davidsfonds. Ook in de sector van het **kunstenbeleid** beweegt heel wat rond erfgoed: bijvoorbeeld volksmuziek (zoals 't Ey.) en kunsteducatieve instellingen (zoals RASA). Een ander belangrijk belendend aanleunend werkveld is de **milieu- en landschapszorg**, met onder andere vzw Durme, lokale afdelingen van Natuurpunt en Regionaal Landschap Schelde-Durme. Ten slotte wijzen we ook nog op het vaak waardevolle cultureel erfgoed dat in bezit is van **andere grote instellingen** zoals scholen, ziekenhuizen, bedrijven, kloosters en OCMW's.

- Daarnaast zijn er nog **verschillende culturele partners in Vlaanderen**, zoals het steunpunt voor cultureel erfgoed, de LEOVs, de andere cultureel-erfgoedcellen, de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, de Archiefbank, de musea ingedeeld op Vlaams niveau en de culturele archiefinstellingen gesubsidieerd door Vlaanderen, waarmee op projectmatige basis wordt samengewerkt. Vanuit deze partners bestaat een breed aanbod van informatie en ondersteuning naar de sector.
- Er zijn ook nog heel veel andere (potentiële) partners. De actieve samenwerking met andere **verwante sectoren** (bv. welzijnssector, sociale sector, onderwijs, jeugd- en sportverenigingen) leidt onder andere tot de potentiële uitbreiding van cultureelerfgoed-geïnteresseerden met verschillende culturele en maatschappelijke achtergronden.
- De **pers** is een belangrijke stakeholder om het cultureel erfgoed naar een groot publiek te helpen ontsluiten.
- Cultureel erfgoed heeft bij uitstek een **gemeenschapsvormende functie bij particulieren**. Het grote publiek komt zowel als cultureel-erfgoedliefhebber en als cultureel-erfgoedzorger in beeld.

1.3. Topstukken

Zes collectiestukken uit het Waasland zijn als Vlaamse topstukken erkend. Het gaat om zeven fysieke stukken. Het Topstukkendecreet van de Vlaamse overheid wil de "unieke cultuurgoederen beschermen en borgen en ervoor zorgen dat zeldzame en onmisbare voorwerpen en verzamelingen in Vlaanderen niet verloren gaan."3 Er werd daarom een topstukkenlijst samengesteld die alle erkende stukken verzamelt. Ze zijn allemaal onderhevig aan specifieke beschermingsmaatregelen rond fysische ingrepen en uitvoer.

De topstukken zijn getuigenissen rond verschillende thema's: van Mercator tot de rederijkers en Wereldoorlog I. De meeste stukken zijn eigendom van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (privébezit); één is eigendom van het Algemeen Rijksarchief (overheidsbezit). Je vindt de lijst hieronder.

Titel	Soort erfgoed	Gemeente bewaarplaats	Vervaardiger (s)	Periode
Inschepingslijst of lijst met passagiers voor de Nieuwe Wereld	Archief	Beveren	Anoniem (Diversen)	2de helft 19de eeuw
Aardglobe en hemelglobe	Objecten	Sint-Niklaas	Gerard Mercator	
Aardglobe	Objecten	Sint-Niklaas	Franciscus Haraeus	1615 - 1617
I.A.T.O.-atlas	Bibliotheek	Sint-Niklaas	Antonio Lafreri	16de eeuw
Verzamelhandschrift rederijkerskamer De Goudbloem Sint-Niklaas	Bibliotheek	Sint-Niklaas	Anoniem	17de eeuw
Meelzak Wereldoorlog I	Objecten	Sint-Niklaas	Anoniem	- 1918

3 s.n., "Topstukkenlijst", Vlaamse Overheid. Departement Cultuur, Jeugd, Media, geraadpleegd 10.2020, https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/erkenningen/topstukkenlijst

1.4. Het WODE-onderzoek uit 2008

1.4.1. Opzet

Het Wetenschappelijk Onderzoek naar Deelcollectie Erfgoed in het Land van Waas, kortweg WODE, werd uitgevoerd kort na de oprichting van Erfgoedcel Waasland. De erfgoedcel zocht naar een manier om het erfgoedpotentieel in kaart te brengen, zowel mensen als collecties. Zo kon de erfgoedcel haar bestaan duiden en haar partners leren kennen.

Uit de eerste contacten bleek dat de meer dan 120 erfgoedorganisaties uit het Waasland nood hadden aan ondersteuning. Vooral voor basistaken zoals het bijhouden en verzamelen van het cultureel erfgoed, de studie van het cultureel erfgoed en haar context, en de ontsluiting van het cultureel erfgoed naar het publiek, reken(d)en erfgoedorganisaties op inhoudelijke en financiële hulp van de Erfgoedcel Waasland.

Om op korte termijn zicht te krijgen op het erfgoed en de erfgoedorganisaties gaf de Erfgoedcel Waasland de opdracht aan twee onafhankelijke onderzoekers, Iris Steen en Patrick Van den Nieuwenhof, om de collecties cultureel erfgoed in het Waasland in kaart te brengen. Zij stonden voor de uitdaging om een goede methode te ontwikkelen om collecties op deelniveau te bekijken. Zij hadden daarbij aandacht voor de vier basisfuncties (verzamelen, behoud en beheer, onderzoek en publiekswerking) en de noden en behoeften aan inventarisatie en digitalisatie, het plaatsen van collecties in een context en het scheppen van een breder perspectief voor de nood aan depotruimte.

1.4.2. Werkwijze

Omdat WODE in de eerste plaats als beleidsinstrument bedoeld is, werden enkel de collecties roerend erfgoed bij cultureel-erfgoedorganisaties onderzocht. Cultureel-erfgoedbeheerders (zoals heemkundige kringen, musea en archieven) en cultureel-erfgoedbewaarders die niet als hoofdtaak cultureel erfgoed hebben (zoals OCMW's en kerkbesturen) werden hierin meegenomen. Sommige organisaties vulden een vragenlijst in, andere werden ter plaatse bezocht en geïnterviewd.

Een primeur voor Vlaanderen was dat het onderzoek gebeurde op deelcollectieniveau, zowel museaal, archivalisch als documentair. Een deelcollectie is een groep voorwerpen, documenten of archiefstukken die samenhangen omdat ze dezelfde functie hebben (bv. landbouwwerktuigen), uit eenzelfde materiaal bestaan (bv. zilverwerk) of over hetzelfde onderwerp gaan (bv. Wereldoorlog I).

WODE 2008 IN CIJFERS

Wetenschappelijk Onderzoek naar Deelcollecties Erfgoed in het Land van Waas

7 MAANDEN

Tussen juni en december 2007 liet Erfgoedcel het onderzoek uitvoeren door twee onafhankelijke onderzoekers. Dat resulteerde in een lijvig rapport van 370 pagina's.

1076 DEELCOLLECTIES

De Wase verenigingen bevatten erg diverse collecties zoals voorwerpen, archiefcollecties, documentaire collecties, bibliotheekcollecties en gemengde collecties.
In totaal zijn er maar liefst 1076 deelcollecties!

217 500 VOORWERPEN

De diverse erfgoedspelers, zoals heemkringen, gemeentearchieven, bibliotheken, kerkbesturen en musea, bewaarden maar liefst ca. 217 500 voorwerpen, waaronder voornamelijk beeldmateriaal en gereedschap.

MEER DAN 11KM ARCHIEF

In de acht onderzochte gemeentes (Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster) werd 11 km archief gevonden, waarvan 80% afkomstig van gemeenten en OCMW's.

DOCUMENTATIE EN BOEKEN

Duizenden documentatie-items en boeken zijn gerapporteerd. In de documentaire collecties waren dat vooral foto's, briefkaarten, doodsprentjes en rouwbrieven.

Een project van Erfgoedcel Waasland, Lamstraat 113, 9100 Sint-Niklaas

1.4.3. Resultaten: het cultureel erfgoed in een notendop

Tussen juni en december 2007 onderzocht Erfgoedcel Waasland het erfgoed in de regio. In totaal zijn 1076 erfgoedcollecties in kaart gebracht: ongeveer 217 500 voorwerpen, meer dan 11 km archief en duizenden documentatie-items en boeken. Bij de voorwerpen gaat het vooral om beeldmateriaal (zoals schilderijen, pentekeningen en ex libris) en gereedschap. Het archiefmateriaal is voor meer dan 80% afkomstig van de gemeenten en OCMW's. Foto's, briefkaarten, doodsprentjes en rouwbrieven horen dan weer tot de categorie documentatie. De omvang van de deelcollecties is genoteerd, net als de mate waarin ze geregistreerd en/of gedigitaliseerd zijn. Waar mogelijk zijn de collecties gedateerd. Ook de bewaaromstandigheden en de eigendom van de collecties zijn van naderbij bekeken, evenals de vrijwilligerswerking van de onderzochte organisaties.

DE AARD: In de categorie voorwerpen vormen beeldmateriaal, gereedschap en uitrusting en houders de grootste groepen. Van 86% van de aangetroffen archieven zijn gemeenten en OCMW's de archiefvormers. Hiervan is het merendeel hedendaags archief. In de categorie bibliotheken zijn de omvangrijkste deelcollecties uiteraard de boeken; in totaal werden er ongeveer 25 000 boeken geteld. In de zeer heterogene categorie documentatie vallen vooral de vele foto's en prentbriefkaarten op.

DE OMVANG: In totaal zijn 1 076 deelcollecties beschreven, waarvan iets meer dan de helft onder de categorie voorwerpen valt. Een klein kwart van de deelcollecties zijn archieven. In de categorie voorwerpen bevatten alle deelcollecties samen zo'n 215 000 items. Er werd ongeveer 11 300 m archief geteld.

DE DATERING: De datering van de deelcollecties bleek een moeilijke zaak omdat de ouderdom van heel wat voorwerpen niet geregistreerd is en omdat de methodiek van het onderzoek leidt tot grove periodisering. Er is een overwicht aan vrij recent materiaal (19de en 20ste eeuw).

DE REGISTRATIEGRAAD, GEAUTOMATISEERDE REGISTRATIE EN DIGITALISERING:
De deelcollecties in de categorieën voorwerpen en archief zijn met 80% en 73% het best geregistreerd. Slechts 38% van de deelcollecties documentatie is (bijna) volledig geïnventariseerd. Van de hele categorie bibliotheek, dus handbibliotheken, historische onderzoeksresultaten en oude drukken, is 67% geregistreerd.

60% van de deelcollecties voorwerpen is grotendeels opgenomen in een of ander geautomatiseerd register. Bij bibliotheken is dat voor 41% van de deelcollecties het geval, bij archieven voor 22% en bij documentatie voor 21% van de deelcollecties. De meeste inventarissen, op papier of geautomatiseerd, zijn alleen te raadplegen in de organisaties zelf.

In de categorie voorwerpen is 46% en bij documentatie is 12% van de deelcollecties grotendeels digitaal gefotografeerd of gescand.

DE CONDITIE EN DE BEWAAROMSTANDIGHEDEN: De conditie van de meeste deelcollecties is redelijk tot goed, al is dit niet voor elke deelcollectie in detail onderzocht. Het Land van Waas telt weinig (gespecialiseerde) cultureel-erfgoeddepots. Er is vaak onvoldoende beschikbare ruimte in de depots.

DE EIGENDOMSSTATUS: Er bestaat onduidelijkheid over eigendom en allerlei vormen van overdracht, vaak omdat ze contractueel niet duidelijk zijn vastgelegd.

BELANG EN GEBONDENHEID: De meeste organisaties vinden dat er een sterke relatie is tussen hun missie en hun collectie. De meeste archieven en documentaire collecties hebben een lokale herkomst. In de categorie voorwerpen is 65% uit de eigen streek afkomstig of lokaal gebruikt. Bij de bibliotheekcollecties zijn de meeste

deelcollecties met een regionale, nationale of internationale herkomst te vinden. Twee typische thema's voor de regio zijn Mercator en Reynaert.

Naast uitgebreide informatie over de erfgoedcollecties, bevat het onderzoeksrapport ook 35 aanbevelingen voor het regionaal erfgoedbeleid. De adviezen gaan over behoud en beheer van de collecties, expertisedeling en de maatschappelijke rol van erfgoedorganisaties. De resultaten van het onderzoek waren bedoeld om de Erfgoedcel Waasland en haar partners te ondersteunen in het maken van gefundeerde beleidskeuzes rond inventarisatie, collectiemobiliteit, selectie- en afstotingsbeleid, behoud en beheer, en depotruimte.

A.2. WODE 2020

2.1. Opzet en doel

Het onderzoek uit 2020 kwam er vanuit een nood aan een nieuwe stand van zaken van het erfgoed in het Waasland, als voorbereiding op een nieuwe aanvraag voor een Cultureel Erfgoedconvenant. Meer dan twaalf jaar na het eerste onderzoek was het niet alleen boeiend om een evolutie van de organisaties en de deelcollecties te onderzoeken, maar ook om aan te sluiten bij diverse accentverschuivingen in het Vlaamse erfgoedlandschap.

DOEL 1: Het opnieuw in kaart brengen van de deelcollecties in het Waasland om de intussen geleverde inspanningen inzake de **collecties** te meten, een **evolutie** bloot te leggen en te peilen naar de aard van de **nood aan ondersteuning** bij de Wase erfgoedgemeenschappen voor de toekomst vanuit de erfgoedcel.

DOEL 2: Het uitbreiden van het onderzoek uit 2008 door een actieve inzet op het peilen naar de collectiegegevens uit Moerbeke en Zwijndrecht, het poldererfoed, het immaterieel erfgoed, het religieus erfgoed, de evaluatie van de Wase Collectieafspraken, digitalisering, depotnoden en het vullen van diverse lacunes in de gegevens(bevraging) ter ondersteuning van het toekomstige beleid van de erfgoedcel voor de Wase erfgoedgemeenschappen.

Het actualiseren heeft een dubbel doel: het vernieuwen van de stand van zaken over de al gekende collecties en organisaties, en het uitbreiden en verfijnen van het onderzoek.

- Een eerste verandering is de aansluiting van Moerbeke en Zwijndrecht bij het erfgoedconvenant in 2014 en 2016.

- Daarnaast wil WODE 2020 actiever informatie verzamelen over poldererfgoed en religieus erfgoed. Ondanks zijn belangrijke maatschappelijke en historische functie voor het Waasland is het poldererfgoed in het vorige onderzoek te weinig aan bod gekomen. In de nasleep van het eredienstendecreet uit 2004 en onder impuls van de Vlaamse overheid is de aandacht voor (en het inventariseren van) het religieus erfgoed in een stroomversnelling terechtgekomen. Om de rol van de erfgoedcel beter te kunnen inschatten, moet ze haar kennis rond deze thema's aanscherpen.

- Vanaf 2003 won ook het immaterieel erfgoed gestaag aan belang met onder andere de 'UNESCO conventie voor de borging van immaterieel cultureel erfgoed' in 2003 en het ontstaan van de 'Vlaamse Inventaris voor Immaterieel Cultureel Erfgoed' in 2008. Immaterieel erfgoed zijn "gewoontes, kennis en praktijken van vandaag, die mensen van vroeger hebben gekregen en willen doorgeven aan toekomstige generaties".[4]

4 s.n., "Wat is Immaterieel Erfgoed?", Werkplaats Immaterieel Erfgoed, geraadpleegd 02.2020, https://immaterieelerfgoed.be/nl/wat-is-immaterieel-erfgoed#

- Digitalisering en digitale collecties zijn anno 2020 goed ingeburgerd in het erfgoedlandschap. De ruim 30 000 records in de Erfgoedbank Waasland zijn daar een goed voorbeeld van. Maar in welke mate digitalisering echt in de Wase erfgoedcollecties is doorgedrongen, is nog onduidelijk. Het onderzoek brengt ook dit in kaart.

- Ook de aard en omstandigheden in enkele Wase depotruimtes worden onder de loep genomen om een beter beeld van de noden te krijgen.

- Het onderzoek voorziet vervolgens ruimte voor een evaluatie van de intentieverklaring over collectieafspraken. Die werd in 2015 door tien Wase partners ondertekend. De erfgoedcel maakt een stand van zaken op van de gemaakte afspraken en de uitvoering ervan in de voorbije vijf jaar.

- Ten slotte is er ook aandacht voor het onderzoek van 2008. De huidige resultaten worden afgetoetst met de vorige resultaten.

Dankzij deze actualisering hoopt Erfgoedcel Waasland een beter beeld te krijgen van de intussen geleverde inspanningen voor de collecties en van welke ondersteuning de Wase erfgoedbeheerders in de toekomst nog nodig hebben. Het rapport moet een basis vormen voor het beleid van de erfgoedcel voor de komende jaren. Zo kan de erfgoedcel inpikken op nieuwe tendensen qua collectiezorg, zoals het waarderen van collecties, en geschikte vormingen en expertisedeling voor de diverse organisaties uit het veld voorzien.

Om het project in goede banen te leiden werd een voltijdse projectmedewerker aangesteld. Zij stond in voor het gehele project, van gegevensverzameling tot gegevensanalyse.

2.2. Het onderzochte erfgoed en de organisaties

2.2.1. Soorten erfgoed

In het onderzoek uit 2008 werden twee soorten organisaties meegeteld: erfgoedbeheerders en erfgoedbewaarders:

1) Organisaties met als hoofdtaak beheer van erfgoed (erfgoedbeheerders)
    a. Beheerders van erfgoed, waarvan erfgoed uit het Waasland een deel is. Deze hoeven niet noodzakelijk in het Waasland gevestigd te zijn (Rijksarchief Gent, grote musea)
    b. Beheerders van erfgoed, gevestigd in het Waasland, maar hun collectie hoeft niet noodzakelijk erfgoed uit het Waasland te zijn (bewaarbibliotheken, Rijksarchief Beveren)
    c. Beheerders van erfgoed uit het Waasland, gevestigd in het Waasland (heemkundige kringen, musea, documentatiecentra)
2) Organisaties die erfgoed bewaren maar niet als hoofdtaak erfgoed beheren (erfgoedbewaarders)
    a. Publiekrechtelijke organisaties met erfgoed (gemeente, OCMW's polderbesturen, kerkfabrieken)
    b. Privaatrechtelijke personen of organisaties met erfgoed (bedrijven en verenigingen)

Het onderzoek uit 2020 beperkt zich niet tot het roerend erfgoed. Ook het immaterieel erfgoed wordt opgenomen. Door deze uitbreiding van het onderzoeksveld versoepelde WODE 2020 de definitie van de te onderzoeken organisaties: *Cultureel-Erfgoedorganisaties die erfgoed als (hoofd- of bij-doel) hebben (al dan niet met collecties) en voor wie de erfgoedcel een dienstverlenende rol kan opnemen*. Naast de lokale erfgoedbeheerders met materiële collecties is er nu ook ruimte voor verenigingen met immaterieel erfgoed.

Dat zorgt voor een nieuwe afbakening van de te onderzoeken organisaties. Hierbij wordt niet zozeer een onderscheid gemaakt tussen erfgoed beheren of erfgoed bewaren. Het onderzoek kijkt wel naar de aard van de werking. Dat resulteert in de onderstaande categorieën van erfgoedbeheerders en -bewaarders, voortaan organisatiecategorie genoemd, waarbij telkens het aantal onderzochte organisaties is opgenomen.

Organisatiecategorie	Aantal organisaties	% verdeling
Archieven	12	9,9%
Bibliotheken en documentatiecentra	4	3,3%
Erfgoedverenigingen en immaterieel-erfgoedgemeenschappen	35	28,9%
Musea en bezoekerscentra	8	6,6%
Heem- en oudheidkundige kringen	12	9,9%
Polderbesturen	7	5,8%
Religieus erfgoed	43	35,5%

Een exhaustieve lijst van de onderzochte organisaties per 'organisatiecategorie' is te vinden in bijlage I. Particuliere collecties, bedrijfsarchieven of verenigingscollecties van verenigingen die geen immaterieel erfgoed borgen zijn niet opgenomen. Deze collecties zijn echter zonder twijfel van onschatbare waarde om de bewegingen van het Waasland te documenteren.

2.2.2. Presentatie van de data

De data worden, net zoals in het rapport uit 2008, op diverse wijzen geanalyseerd en gepresenteerd. Door de diverse presentaties van dezelfde data is het mogelijk dat informatie wordt herhaald. Dat is zoveel mogelijk tot een minimum beperkt. De volgende delen zijn in dit rapport voorzien:

DEEL A
In deel A (dit deel) wordt de achtergrond van het onderzoek uiteengezet. Het onderzoek uit 2008 wordt toegelicht samen met de onderzoeksmethode van het huidige onderzoek. Het gedeelte eindigt met een algemeen overzicht van de organisaties die hebben deelgenomen en hun deelcollecties.

DEEL B
In deel B wordt een analyse per gemeente gemaakt omdat elke gemeente eigen organisaties, specifiek erfgoed en specifieke mogelijkheden voor het ondersteunen van de organisaties heeft. Door de gegevens per gemeente te bespreken, komt de specifieke situatie van elke gemeente tot haar recht. De rapporten per gemeente staan op zichzelf, al is een vergelijking met het algemene overzicht zeker zinvol.

DEEL C

In deel C is er ruimte voor de regionale analyse. Elke categorie erfgoed wordt van naderbij bekeken: archieven, objecten, bibliotheken, documentatie, audiovisuele collecties, gekoppeld aan de organisaties die ze beheren of bewaren. De resultaten worden vergeleken met de data uit het rapport van 2008. Eén onderdeel gaat dieper in op het immaterieel erfgoed van enkele Wase organisaties en de Wase projecten die daarrond al liepen. Deel A geeft hierbij een leidraad voor een beter begrip van de onderzoeksmethode.

DEEL D

Deel D bevat een aantal algemene vaststellingen over de organisatie van de erfgoedwerking, zoals publiekswerking, vrijwilligerswerk en financiën. Ze zijn niet afhankelijk van de categorieën erfgoed waarmee de instanties werken. Dit hoofdstuk kan dan ook los van de analyses uit deel C worden gelezen.

DEEL E

Deel E behandelt de depots. Het gaat onder andere om beleid rond behoud en beheer, metingen van temperatuur en relatieve vochtigheid, en de genomen maatregelen per depotruimte. Ook dit deel kan los worden gelezen van de analyses uit deel C.

DEEL F

Deel F maakt via de analyse van een bevraging, een stand van zaken rond de Wase Collectieafspraken op. Er wordt bij de tien spelers gepolst naar de inspanningen in het verleden en de bereidheid tot inspanningen in de toekomst rond de geformuleerde aandachtspunten in de intentieverklaring van 2015.

DEEL G

Deel G bevat de conclusies van de voorgaande delen. Ten slotte worden er aanbevelingen geformuleerd voor het beleid van Erfgoedcel Waasland.

2.3. De onderzoeksmethode

2.3.1. Materieel cultureel erfgoed

Algemeen

Net zoals in 2008 worden de collecties in dit onderzoek op deelcollectieniveau beschreven. Dat gebeurde toen om diverse redenen:

1. De beschrijving op stukniveau is erg tijdsintensief en is niet mogelijk binnen het onderzoek.
2. Deelcollecties geven een goed beeld van het erfgoed dat er is, de omvang van de verzamelingen en de staat waarin het erfgoed verkeert.
3. Onderzoek op deelcollectieniveau biedt inzicht in de samenhang en complementariteit van collecties in diverse organisaties.

Het onderzoek op deelcollectieniveau was in 2008 nog een primeur in Vlaanderen. Voor de ontwikkeling van de methodologie baseerden de onderzoekers zich op het Nederlandse Musip-project dat voornamelijk een methodiek op deelcollectieniveau voor musea voorzag. De methodiek werd dus aangepast en uitgebreid voor documentair en archivalisch erfgoed.

Enkele jaren na het onderzoek, in 2011, ontstond Cometa. “Cometa staat voor ‘collectiemetadata’, gegevens over collecties. Het is een model voor het maken van gestructureerde beschrijvingen van erfgoed op het niveau van

de collectie. Binnen het model kan het woord 'collectie' ook verwijzen naar een deelcollectie of een archiefbestand. Cometa is geen technische standaard maar een hulpmiddel om beschrijvingen op collectieniveau te maken die volledig, consistent, uitwisselbaar en uitbreidbaar zijn."[5] Het onderzoek werd dan ook uitgebreid en aangepast naar het Cometa-model.

Het onderzoek

Organisaties met roerend erfgoed kregen drie vragenlijsten: een vragenlijst over de organisatie, over de deelcollectie(s) en het depot(s). Omwille van de efficiëntie werden deze lijsten via Surveymonkey verspreid. De bedoeling was om de organisaties deze vragenlijsten zo zelfstandig mogelijk te laten invullen. Daarom werd ook een handleiding voorzien met extra duiding van diverse termen en begrippen. Uiteraard was de projectmedewerker ook stand-by voor extra uitleg.[6]

Voor het opstellen van de vragenlijsten werd grotendeels het model uit 2008 gevolgd. Dit maakt het mogelijk om data te vergelijken en evoluties bloot te leggen. Toch hield deze methodiek ook enkele knelpunten en valkuilen in.[7] Deze werden kritisch bekeken, met oog voor de vergelijkbaarheid van data. Aanvullingen, aanpassingen en toevoegingen gebeurden grotendeels op basis van het Cometa-model en/of na een grondige reflectie van de valkuilen van het vorige onderzoek.[8]

Vragenlijst 1: gegevens per organisatie

In de eerste vragenlijst wordt algemene informatie rond de interne werking (zoals vrijwilligerswerking en personeel) en externe werking (publiek, expertise, netwerking) van de organisatie verzameld. De vragenlijst bestaat uit drie delen:

Algemeen: organisatie en werking

- Naam van de organisatie
- Naam en contactgegevens respondent
- Rechtspersoon
- Missie van de organisatie
- Toekomst van de organisatie (+)
- Kerncollectie van de instelling (+)
- Werkingsgebied (+)
- Sectoromschrijving/soort organisatie (+)
- Beleid
    - Beleidsplan (+)
    - Communicatieplan (+)
    - Collectieplan
    - Afstootbeleid (+)
    - Verzamelbeleid (C)
- Subsidies (+)

5 David Coppoolse, Bart De Nil, Henk Vanstappen, Cometa. De elementen van het model, (Brussel: Vlaamse Overheid, 2011), 2, https://kp.projecttracks.be/resources/Cometa.pdf

6 De vragenlijsten werden naar de respondenten verspreid met de bijhorende handleiding. De handleiding is te vinden in bijlage II. We nemen aan dat elke respondent te goeder trouw de vragenlijst heeft ingevuld. Het is echter onmogelijk te controleren of elke respondent de aangegeven interpretatie van begrippen heeft gevolgd.

7 Die knelpunten en valkuilen werden na het onderzoek ook door Iris Steen en Patrick van den Nieuwenhof aangehaald. Het document vormde een zeer degelijke basis voor de aanpassingen en de uitbreiding van de vragen. Het is ook deels op basis van hun ervaringen dat het Cometa-model werd opgesteld.

8 Aanvullingen uit Cometa worden in het onderstaande overzicht aangeduid met de letter C en andere uitbreidingen of aanpassingen van de methodiek krijgen een "+".

- % budget voor behoud en beheer van totaalbudget (+)
- Aantal deelcollecties nog niet geïnventariseerd (+)

Publiek, expertise en netwerk
- Expertise (+)
- Communicatie (+)
- Faciliteiten/publiekswerking
- Samenwerking met erfgoedcel (evaluatie) (+)
- Samenwerking met andere lokale erfgoedspelers (+)

Personeel
- Medewerkers en vrijwilligers (aantal en aantal uur/maand) (+)
- Motivatie van de vrijwillige medewerkers
- Wat heeft de organisatie nodig om de werking beter te laten verlopen?
- Waarbij kan de erfgoedcel helpen?
- Hoe kan Erfgoedcel Waasland dat doen?
- SWOT-analyse van het vrijwilligerswerk

Vragenlijst 2: gegevens per deelcollectie

De tweede vragenlijst moest per deelcollectie door de organisatie worden ingevuld. Ook hier zijn in diverse onderdelen verschillende elementen van de deelcollectie bevraagd.

Een **deelcollectie** is een **groep objecten die een samenhang vertonen.** Dat kan bijvoorbeeld doordat ze dezelfde functie hebben (zoals landbouwwerktuigen), uit hetzelfde materiaal bestaan (zoals zilverwerk) of eenzelfde onderwerp hebben (zoals brieven). In een archiefcontext staat een deelcollectie voor een *archiefvormer*. Het gaat om documenten of archieven gevormd door een persoon, groep personen of organisatie.

Om een eenvoudige vergelijking mogelijk te maken tussen de deelcollecties en de data uit 2008, zijn de deelcollecties ingedeeld per materiaalsoort: archief, boeken, audiovisueel, documentair of objecten.

In 2008 werd het concept deelcollectie uitgewerkt voor vier categorieën erfgoed: archieven, documentair erfgoed, bibliotheken en voorwerpen. In WODE 2020 is het documentair erfgoed onderverdeeld in documentaire en audiovisuele collecties om zo ruimte te geven aan het stijgende belang van de audiovisuele collecties en hun specifieke noden op vlak van behoud en beheer. Daarnaast is het ook mogelijk dat een deelcollectie uit diverse materiaalsoorten bestaat (zoals archief en boeken). Er is hierbij een optie gemengde deelcollectie voorzien waarbij de inhoud van de deelcollectie kan worden gespecificeerd. Het gaat dus om de volgende categorieën:

1. Archief
2. Documentaire collectie
3. Audiovisuele collectie
4. Bibliotheek
5. Museale collectie

Algemeen

In dit onderdeel wordt naast algemene informatie ook informatie over de datering en de periode, de status, de eigenaar en de inhoud van de deelcollectie bevraagd.

- Naam organisatie
- Naam deelcollectie
- Nummer deelcollectie
- Ontsloten/geïnventariseerd

- Omschrijving deelcollectie
    - Archief
    - Audiovisuele deelcollectie
    - Bibliotheek
    - Documentaire deelcollectie
    - Museale deelcollectie
    - Gemengde deelcollectie
- Datering en periode (+)
- Status
    - Eigen beheer
    - Schenking of legaat
    - Bruikleen
    - Bewaargeving
- Eigenaar (C)
    - Overheidsinstantie
    - Publiekrechtelijke instelling
    - Privaatrechtelijke instelling of private rechtspersoon
    - Particulier
    - Onbekend
    - Andere
- Inhoud (C)
    - Concept
    - Object
    - Naam
    - Plaats
    - Tijd

Materialen (per deelarchief)

Archief

Dit onderzoek hanteert dezelfde omschrijving als in 2008: "In een archiefcontext is een deelcollectie in principe een archiefvormer. Het gaat om documenten of archieven gevormd door een persoon, groep personen of organisatie. Bij grote deelcollecties, zoals een gemeentearchief, is een onderverdeling gemaakt op basis van de administratieve indelingen, die gangbaar zijn (bijvoorbeeld schepenbank of archief na de fusie)."
Toch zijn enkele uitbreidingen en aanpassingen doorgevoerd. Problematisch in het vorig onderzoek bijvoorbeeld was de onderverdeling bij ongeordende archieven. Om die reden is ook de optie ongeordend archief opgenomen. Daarnaast is ook de keuzemogelijkheid tussen analoog of *digital born* archief toegevoegd. *Digital born* staat voor oorspronkelijk digitaal vervaardigd materiaal dat enkel in digitale vorm bestaat, bijvoorbeeld elektronische documenten, e-mail, websites of multimedia.[9] *Digital born* is dus niet gelijk aan digitaliseren waarbij analoge materialen digitaal worden door bijvoorbeeld scannen of fotografie.
De omvang van het archief wordt aangeduid in aantal strekkende meters (exact of schatting).

9 Voor meer informatie zie: Gaby Wijers, Hannah Bosma, Born digital cultureel erfgoed is bedreigd erfgoed. Op weg naar een generieke workflow voor born digital erfgoed binnen de domeinen kunst, film, fotografie en architectuur (Amsterdam: Culturele Coalitie Digitale Duurzaamheid, 2015), https://www.den.nl/uploads/5ec2955b4c855a16100a8a57035a5dec80970bf163c03.pdf

Bibliotheek

De categorie bibliotheek wordt in boeken en periodieke publicaties ingedeeld. Periodieke publicaties zijn brochures, kranten en tijdschriften. In de categorie boeken zijn er diverse onderverdelingen om een realistisch beeld van de collecties te krijgen:

- Boeken 20ste-21ste eeuw
- Boeken 19de eeuw
- Oude drukken 15de-18de eeuw
- Manuscripten, handschriften
- Bladmuziek, partituren
- Andere

Daarnaast wordt gevraagd om te specificeren over welke soort bibliotheek het gaat: een hand- of vakbibliotheek, of een erfgoed- of bewaarbibliotheek.

Vakbibliotheken bevatten publicaties die nodig zijn voor de goede werking en het onderzoek van een instelling, zoals een museum of een archief. Voorbeelden zijn boeken over bepaalde thema's die met de instelling verwant zijn.

Een **bewaarbibliotheek** is een bibliotheek die een cultureel en/of wetenschappelijk belangrijk documentair patrimonium van geschreven en gedrukte publicaties (handschriften, boeken en periodieken), gedigitaliseerde en elektronische publicaties, en publicaties op andere dragers bewaart (en eventueel aanvult), beheert, bibliografisch ontsluit en (in mindere of meerdere mate) beschikbaar stelt.[10]

De categorie bibliotheekcollecties wordt uitgedrukt in aantal stukken en/of aantal meter (exact/schatting).

Documentatie

Documentatie wordt onderverdeeld in beeldmateriaal of tekstmateriaal:

Beeldmateriaal	Tekstmateriaal
Foto's, dia's en prentkaarten	Bidprentjes en rouwbrieven
Kaarten en plannen	Knipsels en knipselmappen
Affiches	Kopieën
Microfilms, microfiches	Schaduwarchief
Ander beeldmateriaal	Overige tekstuele documentatie

Het is daarnaast mogelijk om aan te geven of de collectie analoog of *digital born* is. De omvang ten slotte wordt uitgedrukt in het aantal stukken of exemplaren (exact of schatting) en/of het aantal meter (exact/schatting).

Audiovisuele collectie

Audiovisuele collecties worden opgesplitst in beeldopnames en geluidsopnames.

Beeldopnames	Geluidsopnames
Analoog: film	Analoog: LP
Analoog: VHS	Analoog: audiocassettes en audiobanden
Analoog: dvd	Analoog: cd

10 Ludo Simons, Bewaarbibliotheken in Vlaanderen. Ideeën voor een beleid ter zake (Antwerpen: Culturele Biografie Vlaanderen vzw, 2005), 4, https://faro.be/publicaties/bewaarbibliotheken-vlaanderen-ideeen-voor-een-beleid-ter-zake

Digitaal: *digital born*	Digitaal: *digital born*
Digitaal: gedigitaliseerd	Digitaal: gedigitaliseerd
Andere (*verduidelijk*)	Andere (*verduidelijk*)

De omvang wordt uitgedrukt via het aantal stukken (exact of schatting) en/of via het aantal uur van de geluid- of beeldopnames.

Objecten

Net zoals in 2008 worden de deelcollecties voorwerpen ingedeeld volgens AAT-topcategorieën, aangepast aan het Musip-systeem. Dit zijn de topcategorieën (de opsomming van de subcategorieën is niet limitatief):

- **Beeldmateriaal:** naast de categorieën opgesomd bij archivalische deelcollecties (foto's, prentkaarten, kaarten, plannen, dia's) gaat het om schilderijen, tekeningen, cartoons, beeldhouwwerken, etsen, textielkunst, medailles, altaarstukken, retabels
- **Dierlijk materiaal:** eieren, skeletten en skeletdelen, ingewanden, huid en leer, zijde, veren en dons, haren, wol, perkament, velijn, schelpen
- **Geluidsmiddelen:** muziekinstrumenten, luidsprekers, microfoons, metronomen, middelen voor geluidssignalen
- **Geologisch materiaal:** fossielen (dierlijk en plantaardig), (edel)stenen
- **Gereedschap en uitrusting:** elektrische gereedschappen, gereedschappen om materialen te bewerken (hout, metaal, steen), sport- en spelmateriaal, theaterobjecten, medische instrumenten, computers, verwarming, machines en machineonderdelen, keukengerief
- **Halfproducten:** textielmaterialen (lappen stof, garens), was, zeep, kunststoffen, glas, papier (onbedrukt), touw
- **Houders:** blikken, bussen, dozen, kuipen, manden, vaten, tassen, aquaria, vaatwerk, liturgische houders (wierookvaten), asurnen, vazen
- **Informatievormen:** vlaggen, vaandels, zegels, naamplaten, nummerplaten, audiovisuele materialen, boeken, knipsels, folders, fotokopieën, perkamentrollen, geluidsdragers, stickers, brieven, reclamemateriaal, affiches, ambtssymbolen, productverpakkingen
- **Interieurinrichting:** behang, gordijnen, hoezen, meubilair, meubelonderdelen, lampen, kaarsenhouders
- **Kleding:** liturgische gewaden, sieraden en accessoires, schoenen, kledingstukken, wapenrusting, uniformen, (hand)tassen, hoeden en petten, pruiken
- **Meetinstrumenten:** meetlinten, maatstokken, hoogtemeters, peilinstrumenten, elektriciteitsmeters, snelheidsmeters, meteorologische meetinstrumenten, weegschalen, thermometers, lichtmeters, geluidsniveaumeters
- **Menselijk materiaal:** skelet en skeletdelen, haren
- **Planten en plantaardig materiaal:** plantaardige fossielen, schors, zaden, bewerkt plantenmateriaal, hout en houtproducten, pollen
- **Recreatiemiddelen:** kaart-, bord- en tafelspelelementen, sport- en atletiekbenodigdheden, poppenkastpoppen, puzzels, speelgoed
- **Ruilmiddelen:** geld, verhandelbare waardepapieren, betalingsbewijzen
- **Varia:** alles dat niet in een van de andere categorieën te plaatsen is
- **Vervoermiddelen:** koetsen, wagens, fietsen, auto's, karren, schaatsen, ski's, aanhangwagens, kruiwagens, kinderwagens, bromfietsen, motorfietsen
- **Wapens en munitie:** vuurwapens, (steek)messen, kogels, granaten, geschut, mijnen

De indeling van de voorwerpen bleek in 2008 niet altijd eenvoudig door bijvoorbeeld het overlappen van categorieën of collecties. Deze werden aangeduid als gemengde collecties. Ondanks de moeilijkheden en de

uitgebreidheid van deze lijst, werd gekozen om ze te behouden om een vergelijking tussen beide onderzoeken te vergemakkelijken.

Registratiegraad en ontsluiting

Hierbij wordt ingegaan op de toegankelijkheid van de collectie: het vinden en het raadplegen ervan. Bij de mate van registratie wordt nagegaan in welke mate de deelcollectie is geregistreerd. Dat gaat over het vastleggen van gegevens over de collectie in een inventaris of databank, het automatiseren (registreren met behulp van software) en het digitaliseren (scannen of digitaal fotograferen).

De percentuele verdeling is ten opzichte van het onderzoek in 2008 aangepast om het verschil tussen deelcollecties die al volledig zijn geregistreerd/geautomatiseerd/gedigitaliseerd en de nog niet volledige deelcollecties te kunnen zien.

De verdeling in 2008	De verdeling in 2020
	0%
0-20%	1-20%
20-40%	20-40%
40-60%	40-60%
60-80%	60-80%
80-100%	80-99%
	100%

De registratiemethoden zijn ook in het onderzoek opgenomen:

- Steekkaartensysteem
- Inventaris op papier (handgeschreven of tekstverwerker bijvoorbeeld Word)
- Inventaris in rekenblad (bv. Excel)
- Inventaris in databank (bv. Access)
- Netwerkregistratiesysteem (bv. Erfgoedinzicht)
- Gespecialiseerd registratieprogramma (bv. Adlib)
- Andere (verduidelijk)

Ook de mate van toegang van een digitale inventaris en/of collectie wordt getoetst. Een online inventaris/collectie staat voor een inventaris/collectie die op het internet is gepubliceerd en dus vanop afstand raadpleegbaar is. Offline geldt wanneer de inventaris/collectie wel digitaal maar niet via het internet te raadplegen is (bv. enkel in de leeszaal). Ten slotte is er ook aandacht voor de wijze waarop de digitale/gedigitaliseerde deelcollectie digitaal is opgeslagen en de aanwezigheid van back-ups. De opties gaan van de minst recente methodes (floppydisks, cd-roms, dvd's) tot de meest recente (cloud, server, externe harde schijf).

Belang, gebondenheid en waarde van de deelcollectie

Het belang en de gebondenheid van de deelcollectie zijn op verschillende manieren aangegeven. Zo wordt gepolst naar hoe het erfgoed in de organisatie gebonden is aan de gemeente en/of het Land van Waas, wat het belang van de collectie is voor de organisatie zelf, en voor welke aspecten de deelcollectie in het Waasland waardevol kan zijn.

Het belang van de deelcollectie voor de organisatie

Hierbij wordt gekeken naar de relatie van de deelcollectie met de missie van de organisatie. Met andere woorden: hoe sterk is de deelcollectie met de kerncollectie van de organisatie verbonden? De kerncollectie van de organisatie zijn de stukken die de basis vormen van het actieve verzamelbeleid. Ze geven uitdrukking aan de doelstelling en de missie van de organisatie. De mate waarin de deelcollectie aan de missie beantwoordt, bepaalt het belang ervan voor de organisatie. Er zijn vier niveaus.

Hoogst	Belangrijkste deelcollectie die de organisatie zelf als topstukken beschouwt. Ze zijn onvervangbaar en onmisbaar. Deze objecten zijn uitermate belangrijk om de doelstellingen van de organisatie te realiseren.
Hoog	Belangrijke deelcollecties die passen binnen de missie van de organisatie. Deze objecten zijn van wezenlijk belang voor de organisatie.
Matig/niet zeker	Belangrijke deelcollectie die niet past binnen geografische werkingsgrenzen of maar ten dele bij het inhoudelijke werkingsgebied.
Laag/niet	Deelcollectie die niet binnen de doelstelling van de organisatie past. De objecten hebben weinig tot geen waarde of relevantie voor de organisatie.

De gebondenheid van de deelcollectie

Dit geeft aan op welke manier de deelcollectie *gebonden* is aan een plaats of de regio. Een deelcollectie kan gebonden zijn aan een plaats, één of meerdere personen, een proces, een organisatie of een vereniging. Meer dan één soort gebondenheid is uiteraard mogelijk. Gebondenheid slaat, net zoals in 2008, op herkomst.

Het belang van de deelcollectie in een geografische context

Er is gekozen om "Het belang van de deelcollectie voor het Waasland" anders te formuleren vanwege de moeizame inschatting van deze vraag door de organisaties.[11] De nieuwe vraag gaat over het belang van de deelcollectie in een geografische context en geeft concretere opties om uit te kiezen. Deze vraag probeert het belang/de relevantie van de deelcollectie in een geografische context te achterhalen. Ze nodigt de invoerders uit om de collecties met een helikopterperspectief te bekijken en te kijken of de deelcollectie vooral op lokaal, regionaal, provinciaal of Vlaams niveau belang heeft.

De waarde van de deelcollectie

Ten slotte is ook een eerste inschatting van een waardeoordeel over de collectie opgenomen. Het doel is enerzijds om in te schatten of het om een waardevolle deelcollectie gaat (en op welk vlak dan precies). Zo krijgen we een breed overzicht van waardevolle deelcollecties in het Waasland. Anderzijds dient het ook als voorbereiding op een dieper waarderingstraject. Het overzicht maakt de keuze van de te waarderen deelcollecties mee mogelijk.

Te waarderen onderdelen:[12]

Basiscriteria

- Samenhang
- Herkomst
- Toestand

11 Dat bleek onder andere uit de antwoorden van het vorige onderzoek en het gesprek met Patrick Van den Nieuwenhof op 26 februari 2020.

12 Ze zijn gebaseerd op Anne Versloot, Op de museale weegschaal. Collectiewaardering in zes stappen. (Amersfoort: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2013), en Shana van Hauwermeiren, Bewaren is Zilver, waarderen is Goud. Stappenplan. Waarderen bij collectiebeherende vrijwilligersorganisaties (Dendermonde: Erfgoedcel Land van Dendermonde, 2019).

- Zeldzaamheid

Inhoudelijke eigenschappen

- Historische waarde
- Ambachtelijke/kunsthistorische waarde
- Maatschappelijke relevantie
- Belevingswaarde
- Museale waarde
- Educatieve waarde
- Informatieve waarde

Gerelateerde collecties (C)

Bij de vraag over gerelateerde collecties, afkomstig uit het Cometa-model, is het mogelijk om collecties met dezelfde herkomst als de beschreven collectie aan te duiden. Het gaat dus niet om inhoudelijke overeenkomsten, enkel om de herkomst.

Bewaaromstandigheden en conditie

Het onderdeel Bewaaromstandigheden polst naar de manier waarop de deelcollectie wordt bewaard: (niet) verpakking en soorten rekken die bij de opslag worden gebruikt.
Bij de conditie van de deelcollectie worden mogelijke schades opgelijst. De organisatie duidt aan hoeveel (percentueel) van de deelcollectie onder deze schade lijdt.
De scorekaart voor de conditie bevat de volgende soorten schade:

1. Mechanische schade: door verkeerd gebruik en/of geweld (bv. boeken die uit de band hangen, scheuren in papier)
2. Biologische schade: schimmels, bacteriën
3. Chemische schade: door stoffen aanwezig op of in het document of voorwerp (bv. verzuring of inktvraat)
4. Plaagschade: insecten, knaagdieren
5. Lichtschade: verkleuring en vervaging als gevolg van licht
6. Brandschade: schade als gevolg van brand zoals brandgaten, rookschade
7. Waterschade: schade als gevolg van water zoals lekkage

Aanduiding van het percentage per soort schade:

0-10%	Geen (zichtbare) schade
10-39%	Een klein aantal stukken uit de deelcollectie hebben schade
40-60%	Ongeveer de helft van het aantal stukken uit de deelcollectie heeft schade
61-89%	Meer dan de helft, maar niet alle stukken, is aangetast
90-100%	Bijna alle stukken uit de deelcollectie zijn aangetast

Vragenlijst 3: Gegevens per depot

Deze vragen peilen naar het depot en de bewaaromstandigheden. Bij meerdere depots worden meerdere vragenlijsten ingevuld. Naast het depotnummer, depotruimte en een omschrijving van het depot is er ook aandacht voor de bewaaromstandigheden. Hierbij wordt geïnformeerd naar het beleid rond beheer en behoud: collectiebeheerplan, calamiteitenplan en eventuele interventies (restauraties) aan de collectie.

Voor de bewaaromstandigheden in het depot zijn volgende zaken bevraagd:

- Temperatuur en luchtvochtigheid: geschikt en constant. Bij het onderzoek uit 2008 was niet duidelijk of de organisatie structurele dan wel eenmalige metingen uitvoerde. Daarom zijn nu gradaties in het antwoord bij de geschiktheid voorzien (structureel, eenmalig of nooit gemeten).
- Maatregelen tegen wateroverlast

- Elektrische leidingen weggewerkt
- Maatregelen tegen brand
- Vluchtwegen
- Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
- Bescherming tegen licht
- Regelmatige schoonmaak

Ten slotte wordt gepolst naar eventuele noden op het vlak van behoud en beheer van de organisatie.

2.3.2. Immaterieel erfgoed

Algemeen

In 2008 werden organisaties met immaterieel erfgoed nog niet bevraagd. Om de vragenlijsten zo accuraat mogelijk op te stellen, werd contact opgenomen met Werkplaats Immaterieel Erfgoed. De Werkplaats Immaterieel Erfgoed wil "de kracht van immaterieel erfgoed in het hart van hedendaags en superdivers samenleven tevoorschijn halen en versterken"[13]. De door hen aangeleverde vragenlijsten, onder andere in het kader van de omgevingsanalyse, dienden als inspiratie voor de nieuwe vragenlijsten.[14] Naar analogie werden ook hier twee vragenlijsten voorzien: over de werking van de organisatie en over het immaterieel erfgoed. Organisaties die over minstens één deelcollectie beschikken, werden gevraagd om ook de vragenlijst rond deelcollecties en depot in te vullen.

Vragenlijst 1: gegevens per organisatie

In de eerste vragenlijst wordt algemene informatie over de interne werking (bv. vrijwilligerswerking en personeel) en externe werking (publiek, expertise, netwerking) van de organisatie verzameld. Er wordt ook gepolst naar de aanwezigheid van deelcollecties. De vragenlijst is in vier delen opgedeeld.

Algemeen: organisatie en werking

- Naam van de organisatie
- Naam en contactgegevens respondent
- Missie van de organisatie
- Toekomst van de organisatie
- Werkingsgebied
- Sectoromschrijving/soort organisatie
- Opname op de website Immaterieel Erfgoed in Vlaanderen (www.immaterieelerfgoed.be)
- Subsidies

Publiek en netwerk

- Communicatie
- Faciliteiten/publiekswerking en expertisedeling
- Samenwerking met erfgoedcel (evaluatie)

Personeel

- Medewerkers en vrijwilligers (aantal en aantal uur/maand) (+)

---

13 s.n., "Missie", Werkplaats Immaterieel Erfgoed, geraadpleegd 02.2020, https://werkplaatsimmaterieelerfgoed.be/visie/

14 De vragenlijsten voor de omgevingsanalyse zijn raadpleegbaar: s.n., "Omgevingsanalyse", Werkplaats Immaterieel Erfgoed, geraadpleegd 02.2020, https://werkplaatsimmaterieelerfgoed.be/omgevingsanalyse/

- Motivatie van de vrijwillige medewerkers
- Wat heeft de organisatie nodig om de werking beter te laten verlopen?
- Waarbij kan de erfgoedcel helpen?
- Hoe kan Erfgoedcel Waasland dat doen?
- SWOT-analyse van het vrijwilligerswerk

Erfgoedcollecties

- Aanwezigheid van een roerend erfgoedcollectie
- Aantal deelcollecties die nog niet zijn geïnventariseerd
- % budget voor behoud en beheer van totaalbudget

Vragenlijst 2: Het immaterieel erfgoed

In deze vragenlijst wordt dieper ingegaan op de kenmerken van het immaterieel erfgoed, het netwerk errond, en het borgen ervan. Borgen is het "bewust actie ondernemen om te zorgen dat mensen je erfgoed kennen en dat nieuwe generaties goesting krijgen om mee te doen. Dat ze met voldoende kennis in handen de toekomst van je immaterieel erfgoed kunnen verzekeren."[15]

Algemeen

- Naam erfgoed
- Thema van het erfgoed
    - Vertellen en taalgebruik
    - Muziek en podiumkunsten
    - Feesten, rituelen en sociale gebruiken
    - Sport en spel
    - Natuur en landbouw
    - Eten en drinken
    - Ambacht, vakmanschap en techniek
    - Ander
- Korte beschrijving van uw erfgoed
- Locatie waar het erfgoed (de activiteit) plaatsvindt
- Tijdstip of periode waarop het erfgoed (de activiteit) plaatsvindt
- Visie op het voortbestaan van het erfgoed

Het netwerk

Het onderzoek probeert een beter beeld van het netwerk van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen te vormen. Een eerste vraag gaat over de bekendheid en het belang dat de activiteit ook *buiten* de vaste groep gekend en gezien wordt. Daarnaast wordt gepolst naar wie van dichtbij of veraf bij de erfgoedpraktijk is betrokken: vrijwilligers, het publiek, de lokale verenigingen, collegagroepen/verenigingen met dezelfde activiteit/traditie of lokale besturen. Ten slotte wordt ook gepolst naar de eventuele manier van overdracht van kennis en expertise, bijvoorbeeld via een opleiding, handleiding, toonmomenten of tentoonstelling.

[15] s.n., "Immaterieel Erfgoed een toekomst geven?", Werkplaats Immaterieel Erfgoed, geraadpleegd 02.2020, https://immaterieelerfgoed.be/nl/hoe-toekomst-geven. Zie ook voor meer informatie.

Borgen

In het laatste onderdeel, borgen, werd gekeken welke acties al zijn ondernomen en welke acties in de toekomst kunnen worden ondernomen om een levendige toekomst voor het erfgoed te verzekeren:

- Het erfgoed beoefenen (meer expertise in het gebied verwerven)
- Archiefwerking en -zorg (o.a. hoe archief bewaren, welke instellingen kunnen helpen, wat bewaren, hoe beschikbaar stellen)
- Documenteren van de erfgoedpraktijk (maken van foto's, films, interviews om het erfgoed te bewaren)
- Onderzoek naar de erfgoedpraktijk (studenten warm maken, contacten met onderzoeksinstellingen, onderzoeksresultaten verspreiden)
- Communicatie en sensibilisering (contact met publiek en geïnteresseerden via sociale media, nieuwsbrieven)
- Educatie (pakketten of rondleidingen voor scholen)
- Doorgeven (expertise delen via vormingen, handleiding, persoonlijke begeleiding, instructiefilm)
- Andere

Ten slotte werd gevraagd rond welke van bovenstaande acties opleiding of vorming nodig is om het borgen te ondersteunen. Ook andere noden voor de organisatie zijn bevraagd zoals archiefzorg, verjonging, zichtbaarheid of zakelijke ondersteuning. Het onderzoek probeert op die manier een zo accuraat mogelijk zicht te krijgen op de mogelijke functie van de erfgoedcel bij het borgen van immaterieel erfgoed.

2.3.3. Collectieafspraken

In 2015 tekenden tien spelers in op de intentieverklaring voor samenwerking rond collecties op Waas niveau. Die intentieverklaring is gebaseerd op zes basisprincipes voor regionale collectievorming. De vragenlijst die naar die tien organisaties werd verstuurd, baseerde zich op deze basisprincipes:

- Het cultureel erfgoed primeert
- Respect voor de schenker, met respect voor elkaar
- Het lokaal belang primeert
- Overleg en openheid
- Afstemming
- Publiekrechtelijk archief

Bij de meeste vragen waren er telkens vier keuzemogelijkheden. Er werd daarbij gepolst naar eventueel goede voorbeelden, eventuele (praktische) bezwaren en de eventuele bereidheid om de afspraak in de toekomst toe te passen.

A.3. Algemeen overzicht van de organisaties

Het Waasland is rijk aan erfgoedorganisaties die de erfgoedcel kan ondersteunen. Er zijn organisaties die als hoofdtaak het beheren van cultureel erfgoed hebben, zoals archieven, bibliotheken en heemkundige kringen. Bij andere organisaties, zoals erfgoedverenigingen, is dat veel minder het geval. De tien gemeenten die samenwerken in het Intergemeentelijk Samenwerkingsverband van het Land van Waas (Interwaas) zijn bovendien erg verschillend van omvang en aard. Dat verschil komt ook tot uiting in de omvang van het bewaarde erfgoed in elke gemeente.

Hieronder worden overzichten van onderzochte organisaties en deelcollecties gepresenteerd.

3.1. Het aantal onderzochte organisaties per gemeente

3.1.1. Algemeen

In het kader van het onderzoek zijn in totaal 117 organisaties (zowel erfgoedorganisaties als kerkfabrieken) onderzocht. Niet iedereen leverde informatie over hun organisatie, hun deelcollecties en depot. Het cijfer geeft dus het aantal betrokken organisaties bij het onderzoek weer, maar die betrokkenheid is niet altijd actief.[16]

Vragenlijst	Organisatie	Deelcollecties materieel	Deelcollecties immaterieel	Depots
Archieven	8	12		7
Bibliotheken en documentatiecentra	4	4		3
Musea en bezoekerscentra	8	8		6
Erfgoedverenigingen en immaterieel-erfgoedgemeenschappen	33	27	26	11
Polderbesturen	6	5		4
Religieus erfgoed	17	39		1
Heem- en oudheidkundige kringen	11	11		8
Totaal	87	106		40

Niet alle aangeschreven organisaties namen deel aan het onderzoek. Het overzicht is dus niet compleet maar geeft wel een getrouw beeld van de diversiteit aan organisaties die in het Waasland actief zijn.

Ongeveer 60 erfgoedorganisaties vulden de vragenlijst over de deelcollecties in. Van 32 kerken werden de gegevens van hun deelcollectie bekomen via hun inventaris (al dan niet op de Vlaamse erfgoeddatabanken). De data over de deelcollecties van een vijftiental overige erfgoedorganisaties werden uit het onderzoek van 2008 gehaald wegens geen respons. Het corpus werd ten slotte met de data van het Rijksarchief aangevuld.

In 2008 werden 44 erfgoedorganisaties en 35 kerken in het onderzoek opgenomen. Er is dus een stijging van bijna 50% bij het aantal deelnemers. De stijging situeert zich hoofdzakelijk bij de erfgoedverenigingen omdat in het huidige onderzoek onder andere ook immaterieel-erfgoedgemeenschappen en polderbesturen werden opgenomen.

3.1.2. Aantal deelgenomen organisaties per gemeente

De onderstaande figuur geeft het aantal organisaties weer waarvan informatie is verkregen. Hierbij is de informatie van alle vragenlijsten samen afgebeeld. Een organisatie komt hier dus ook voor wanneer ze slechts één vragenlijst heeft beantwoord.

[16] Kerkfabrieken waarvan informatie enkel uit het Rijksarchief is gevonden, worden niet als actieve organisaties beschouwd. Anders zouden, naar analogie, ook alle andere Wase archiefvormers (organisaties) met een archief in het Rijksarchief moeten worden opgenomen en dat leidt het onderzoek te ver.

Aantal deelgenomen organisaties per gemeente

Aantal deelgenomen organisaties en hun organisatiecategorie per gemeente

3.2. Materiële deelcollecties

3.2.1. Organisaties met materiële deelcollecties per gemeente

De figuur hieronder geeft de organisaties weer waarvan informatie over de deelcollecties is verkregen. Hierbij worden ook de data van organisaties geteld van wie de informatie uit het onderzoek van 2008 is opgenomen of die geen vragenlijst over hun werking invulden. Merk op dat in deze grafiek ook immaterieel-erfgoedgemeenschappen die materiële collecties hebben, zijn opgenomen.

3.2.2. Materiële deelcollecties per gemeente

Onderstaande grafiek toont het aantal deelcollecties in de erfgoedorganisaties en kerkfabrieken per gemeente. Van het Rijksarchief zijn alleen de deelcollecties uit het Waasland opgenomen.

De tellingen per deelcollectie zijn vaak schattingen. Van 741 deelcollecties op een totaal van 1 339, dus 55%, is de exacte omvang gekend. Van de overige deelcollecties gaat het om een geschatte omvang. In 2008 was van 44% de exacte omvang gekend. De omvang per deelcollectie is dus in ongeveer de helft van de gevallen indicatief.

De onderstaande figuur maakt een vergelijking van de deelcollecties per gemeente ten opzichte van 2008. De data van 2008 zijn evenwel moeilijk te recupereren waardoor de vergelijking alleen bij benadering kan worden gemaakt. Hierna wordt waar mogelijk per soort deelcollectie specifieker ingegaan op de data van 2008.

3.2.3. Archief

Het aantal deelcollecties archief per gemeente

In deze grafiek is het aantal deelcollecties archief, in erfgoedorganisaties en van kerken, per gemeente samengebracht, inclusief de deelcollecties in het Rijksarchief.

In 2020 zijn er 482 deelcollecties met archief gerapporteerd, tegenover 319 in 2008. Oorzaak van die stijging is de aangroei van de collecties in het Rijksarchief. De eventuele inkrimping van de archieven van bepaalde gemeenten heeft te maken met een andere indeling in deelcollecties.

Het aantal meter archief per gemeente

Omdat de omvang van elke deelcollectie verschillend is, is hieronder aangegeven hoeveel meter archief per gemeente (deelcollecties in erfgoedorganisaties en van kerken) en in het Rijksarchief aanwezig is. Enkele deelcollecties zijn niet in meter uitgedrukt, maar in aantal eenheden, die in omvang verschillen. Bij de onderstaande grafiek moeten voor de cijfers van 2008 nog 2 303 eenheden worden meegerekend bij de cijfers van het Rijksarchief. Voor 2020 zijn dat 104 eenheden voor het Rijksarchief en 6 799 verspreid over de tien gemeenten (waarvan 6 437 eenheden bij Sint-Niklaas).

De omvang van de deelcollecties is dus iets groter dan hier aangegeven.

Ten opzichte van 2008 is er maar liefst 9 261,64 m archief uit het Waasland bijgekomen. Het Rijksarchief is verantwoordelijk voor zo'n 950 m. De overige groei situeert zich voornamelijk bij de gemeenten. Data uit Moerbeke ontbreken in de figuur, hoewel er wel degelijk archief aanwezig is. Het wordt ofwel in stukken uitgedrukt of is nog niet geïnventariseerd waardoor het hier niet is opgenomen.

Het aantal meter archief per gemeente zonder de deelcollecties van het Rijksarchief

Omdat er vrij veel archief aanwezig is in het Rijksarchief en omdat dit het beeld voor de gemeenten een beetje vertekent, is hieronder een grafiek weergegeven met alleen het aantal meter archief van de gemeenten. De deelcollecties die kerken zelf bewaren, zijn hierin opgenomen; de deelcollecties van kerken in het Rijksarchief niet.

	Beveren	Kruibeke	Lokeren	Sint-Gillis-Waas	Sint-Niklaas	Stekene	Temse	Waasmunster	Zwijndrecht
2020	5236,5	263	3825	884	5860,4	340,7	287,5	907,5	3,9
2008	1592	11	1174	632	4619	432	163	672	

Ten opzichte van 2008 is er in totaal 8 313,5 meter archief bijgekomen; dat is bijna een verdubbeling. De grootste toename situeert zich in Beveren en Lokeren (samen goed voor 6 295,5 m).

3.2.4. Museale deelcollecties

Het aantal deelcollecties objecten

Onderstaande grafiek toont het totaalaantal deelcollecties voorwerpen in erfgoedorganisaties en van kerken.

Ten opzichte van 2008 zijn er ongeveer evenveel deelcollecties objecten. De grootste stijgingen zijn in Beveren, Sint-Gillis-Waas en Temse. De inkrimping van het aantal deelcollecties in Lokeren heeft te maken met een andere indeling van de deelcollecties.

Het aantal voorwerpen per gemeente zonder deelcollectie ex libris Sint-Niklaas

De deelcollectie ex libris van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas is de allergrootste, 160 000 stuks. Dit vertekent het beeld voor de categorie beeldmateriaal en voor het geheel als het om aantal voorwerpen gaat.[17] Daarom is in deze figuur die deelcollectie niet opgenomen.

Het grote aantal voorwerpen in Sint-Gillis-Waas is grotendeels afkomstig uit het Huis van de Evolutie (ruim 14 000 fossielen). Alle cijfers zijn zowel van voorwerpen in erfgoedorganisaties als in kerken.

[17] Daarnaast heeft Erfpunt nog een aantal grote deelcollecties. Het aantal stukken die die deelcollecties bevat, is numeriek niet te schatten.

Het aantal objecten in het Waasland steeg van 60 364 stukken naar 77 222 stukken. De grootste groei is te signaleren in Lokeren en Beveren. De daling van het aantal objecten in onder andere Sint-Niklaas en Temse is te verklaren doordat een aantal deelcollecties niet (meer) werden geregistreerd voor het onderzoek.

3.2.5. Deelcollecties documentatie

Van de categorie documentatie wordt alleen het aantal deelcollecties aangegeven en niet de omvang per soort omdat het om zeer uiteenlopende materialen gaat (die per soort en vaak per organisatie verschillend worden geteld). De categorie documentatie omvat affiches, digitale bestanden, doodsprentjes en rouwbrieven, foto's, dia's en prentbriefkaarten, kaarten en plannen, en knipsel- en onderwerpsmappen. In 2008 behoorden daar ook nog films, video's en geluidsopnames bij. Deze worden in dit onderzoek bij de audiovisuele collecties gerekend.

Ten opzichte van 2008 zijn er zestien nieuwe deelcollecties gerapporteerd. In werkelijkheid gaat het om 28 deelcollecties omdat de audiovisuele collecties nu apart zijn opgenomen.

3.2.6. Deelcollecties bibliotheek

De categorie bibliotheek is hybride. Hieronder valt gedrukt materiaal als erfgoed (oude drukken, oude kranten en tijdschriften), maar ook resultaten van historisch onderzoek (handbibliotheken en vakbibliotheken). Het onderzoek maakt hierin geen onderscheid, wat een vertekend beeld geeft. De meeste erfgoedinstellingen beschikken over een handbibliotheek voor eigen gebruik. Sommige beschikken over oude drukken en/of oude kranten.

In 2008 waren er 72 deelcollecties bibliotheek; in 2020 zijn dat er 117. Deze cijfers, net als onderstaande figuur, moeten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De deelcollecties zijn namelijk niet altijd even omvangrijk en kunnen ook slechts uit een aantal boeken bestaan.

3.2.7. Audiovisuele deelcollecties

Deze categorie is met zo'n 25 deelcollecties de kleinste[18]. Ze bestaan hoofdzakelijk uit beeldopnames (zoals VHS en dvd) en geluidsopnames (voornamelijk cd's, audiocassettes en audiobanden). In 2008 werden 12 deelcollecties met beeld- of geluidsopnames getraceerd in de categorie documentatie.

[18] Het betreft hier de zuiver audiovisuele collecties. Waarschijnlijk is er in de verschillende andere categorieën meer audiovisueel materiaal te vinden, maar dit wordt door de erfgoedbeheerder niet als een aparte collectie beschouwd of het gaat om kleine aantallen audiovisueel materiaal ten opzichte van een grote collectie die tot een andere categorie behoort.

Er zijn in totaal minstens 2 259 stukken met geluids- en/of beeldopnames gerapporteerd. De grootste collecties bevinden zich in Sint-Niklaas (1 334 stukken), Waasmunster (672 stukken) en Kruibeke (150 stukken).

3.3. Immaterieel erfgoed

3.3.1. Aantal organisaties per gemeente met immateriële deelcollecties

In totaal is informatie verkregen over 27 organisaties die een immateriële traditie verderzetten. Voor het Waasland zijn er allicht minstens evenveel organisaties waarvan geen gegevens zijn opgenomen.

3.3.2. Materiële collecties

Een aantal van deze organisaties beschikken ook over een materiële collectie. Twintig organisaties vulden daarover een vragenlijst in en zijn dus in de voorgaande figuur opgenomen. Samen zijn ze goed voor zo'n 83 deelcollecties. De verdeling van hun erfgoed ziet er als volgt uit:

3.3.3. Soorten tradities in het Waasland

De organisaties vallen elk onder een specifieke categorie van immaterieel erfgoed. Uit de figuur hieronder blijkt dat in het Waasland hoofdzakelijk organisaties rond feesten, rituelen en sociale gebruiken (64%) aanwezig zijn. Het beeld is echter met voorzichtigheid te interpreteren want het gaat slechts om een indicatie. Bepaalde immaterieel-erfgoedgemeenschappen zijn niet gedetecteerd en dus niet opgenomen. Bovendien zijn sommige organisaties en activiteiten in meerdere categorieën onder te brengen.

3.3.4.Tradities opgenomen in de Inventaris Immaterieel Erfgoed

Een aantal van de Wase tradities zijn ook opgenomen op de website van de Inventaris Immaterieel Erfgoed. De Wase immaterieel-erfgoedgemeenschappen zelf zijn daarin niet opgenomen maar wel (enkel) de traditie die ze vertegenwoordigen. De enige traditie die voor het Waasland specifiek is opgenomen, zijn de Wase reuzen.

De andere tradities zijn onder andere:

- Sinterklaas- en Sint-Maartensgebruiken
- Klompencultuur in Vlaanderen
- Kant maken in Vlaanderen
- Reuzencultuur in Vlaanderen/Wase reuzen
- Historisch schutterswezen in Vlaanderen
- Carnavalscultuur
- Rederijkerscultuur

DEEL B Gemeenterapporten

B. GEMEENTERAPPORTEN

In dit onderdeel van het rapport wordt een analyse per gemeente of stad gemaakt. Elke gemeente of stad heeft namelijk haar eigen organisaties, haar specifiek erfgoed en heeft specifieke mogelijkheden en beperking rond ondersteuning van de organisaties. Door de gegevens apart te bespreken, komt de het erfgoed en de specifieke situatie van elke gemeente tot haar recht. De rapporten per gemeente staan op zichzelf, maar een vergelijking met het algemene overzicht is zeker zinvol.

B.1.Gemeenterapport Beveren

1.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen twintig organisaties uit Beveren deel. Voor het onderzoek van 2008 waren dat er negen, waarvan 6 kerken. Ook nu zijn de kerken goed vertegenwoordigd (zo'n 45%).[19]

Naam organisatie	Sectoromschrijving	2008	2020
Archiefdienst Beveren	Archieven	Ja	Ja
Archief de Bergeyck	Archieven	Ja	Ja
Openbare Bibliotheek Beveren	Bibliotheken en documentatiecentra	Nee	Ja
Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren + Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren	Heem- en oudheidkundige kring	Ja	Ja
Polder Land van Waas	Polderbesturen	Nee	Ja
PolderMAS	Musea en bezoekerscentra	Nee	Ja
Kerk SS Petrus en Paulus Kallo	Religieus Erfgoed	Nee*	Ja

[19] Kerkfabrieken waarvan informatie enkel via het Rijksarchief is verkregen, zijn niet als actieve deelnemers aan het onderzoek beschouwd en worden in de lijst hieronder dan ook niet opgenomen.

Kerk O.L.V. ten Hemel opgenomen Doel	Religieus Erfgoed	Nee*	Ja
Kerk Sint-Michiel Kieldrecht	Religieus Erfgoed	Nee*	Ja
Kerk OLV Hemelvaart Melsele	Religieus Erfgoed	Nee*	Ja
Kerk Sint-Martinus	Religieus Erfgoed	Nee*	Ja
Kerk Sint-Jacobus de Meerdere Haasdonk	Religieus Erfgoed	Nee	Ja
Kerk Sint-Engelbertus Prosperpolder	Religieus Erfgoed	Nee	Ja
Kerk Sint-Jan Evangelist	Religieus Erfgoed	Nee	Ja
Kerk H. Kruis Vrasene	Religieus Erfgoed	Nee	Ja
Koninklijk Sint-Maartencomité	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Puitenslagersfeesten	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Beverse Kegelclub	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Erfgoedgemeenschap Doel en Polder	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Koninklijke Piet Stautkring	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja

*Er is wel/ook informatie uit het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) opgenomen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst Depot	Informatie van de deelcollecties via
Kerk SS Petrus en Paulus Kallo	Ja	Ja	Inventaris, Rijksarchief
Kerk O.L.V. ten Hemel opgenomen Doel	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerk Sint-Michiel Kieldrecht	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerk OLV Hemelvaart Melsele	Ja	Ja	Vragenlijst, Rijksarchief
Kerk Sint-Martinus	Ja	Ja	Rijksarchief
Kerk Sint-Jacobus de Meerdere Haasdonk	Ja	Ja	Inventaris, Rijksarchief
Kerk H. Kruis Vrasene	Nee	Ja	Geen
Kerk Sint-Engelbertus Prosperpolder	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerk Sint-Jan Evangelist	Nee	Nee	Inventaris

1.2. Organisaties

1.2.1. Missie en toekomstvisie

Archieven

Het Archief de Bergeyck heeft als missie het bewaren, beheren, ontsluiten en ter beschikking stellen aan het wetenschappelijk onderzoek en aan het ruime geïnteresseerde publiek van het archief van de familie de Brouchoven de Bergeyck en verwante families, ooit eigenaars-bewoners van het kasteel Cortewalle in Beveren. In de komende tien jaar wordt gestreefd naar een volledige digitale ontsluiting en digitale dienstverlening, d.m.v. GIAS.

De archiefdienst Beveren staat in voor het gestructureerd en kwalitatief bewaren, beheren en ter beschikking stellen van de documenten, dossiers en series die de gemeente Beveren en OCMW Beveren en hun rechtsvoorgangers produceren en produceerden. Een efficiënt informatiebeheer biedt garanties voor een dienstverlening in overeenstemming met het decreet Lokaal Bestuur en VAG. Deze zorgzame behandeling van de eigen informatie garandeert bovendien dat toekomstige generaties toegang zullen hebben tot het geheugen van de gemeente Beveren.

De toekomst van de archiefdienst ziet de archivaris als volgt: de archiefdienst beheert alle archieven (zowel op analoge als op digitale dragers) en de archiefwerking (zoals selectie voor bewaring en vernietiging, dienstverlening) digitaal dankzij GIAS (Gemeenschappelijk Informatie- en Archiefbeheersysteem), uitgerold in december 2019. De bewaring van de analoge stukken gebeurt in voldoende grote, aan de normen beantwoordende depots (de verhuis van de archiefdienst staat in het voorjaar van 2021 gepland). De digitale archieven zullen in de toekomst worden bewaard in een E-depot. Ondertussen worden ze op een tijdelijke archiefserver bewaard. De dienstverlening gebeurt in de studiezaal van de archiefdienst in het nieuwe AC. Een virtuele studiezaal wordt momenteel onderzocht.

Musea en bezoekerscentra

PolderMAS is een poldermuseum dat in 2012 is opgericht op privé-initiatief van Benjamin Vergauwen. De collectie bestaat uit naturalia, zoals fossielen en dierlijke botfragmenten; archeologica en objecten uit heemkundige sfeer, zoals diverse gilden en fanfare, een collectie antiquiteiten en polderalaam en objecten uit de huishoudsfeer. De collectie wordt gezien als didactisch materiaal voor de bezoekers. Hun missie is tweeledig:

- het verzamelen en tentoonstellen van diverse objecten gelinkt aan de Beneden Schelde en zijn ontstaan- en bewoningsgeschiedenis
- duiden op het belang en de samenhang van natuur en erfgoed binnen het cultuurhistorische landschap.

Bibliotheken en documentatiecentra

Bib Beveren focust zich voornamelijk op de openbare bibliotheekwerking. De instelling heeft een bewaarcollectie, de collectie Eximius, met publicaties van en over Beverenaars en over Beveren.

Heem- en oudheidkundige kringen

De Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw – opgericht in 1957 – bestudeert het historisch verleden van de fusiegemeente Beveren, en verzamelt, bewaart en ontsluit het Bevers erfgoed. In de toekomst wil ze dezelfde werking verderzetten.

Erfgoedverenigingen

Het Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren heeft tot doel het organiseren en in stand houden van de Sint-Maartentraditie in Beveren, vanuit het idee dat solidariteit en betrokkenheid steeds actueel zijn. Dit onder andere door de organisatie van de Sint-Maartenviering op 11 november en randactiviteiten zoals het grielen en de uitwerking van de Martinusroute. Ook in de toekomst blijft het van belang om de traditie in ere te houden. Dit start

met het voorzien van genoeg vrijwilligers, het behouden van de financiële middelen en het betrekken van de Beverse bevolking, jong en oud en het zoeken naar mogelijkheden om dit alles in stand te kunnen houden. Tegelijkertijd ligt de uitdaging erin om ook een aansluiting te vinden met de hedendaagse tijd. Het comité is alvast bereid om die aan te gaan.

De Puitenslagersfeesten zijn ontstaan rond de reus Sefken De Puitenslager, die symbool staat voor de lange geschiedenis van het "puitenslaan" in Beveren. De vereniging heeft als ambitie het organiseren van een cultureel volksfeest dat gratis toegankelijk is, waarbij particulieren en verenigingen die actief zijn binnen het segment van immaterieel erfgoed een podium krijgen om hun activiteiten aan het grote publiek te tonen. De Puitenslagersfeesten kennen daarbij ook de traditionele Puitenworp. Om de vijf jaar wordt ook een internationale folkloristische stoet georganiseerd met meer dan 800 figuranten. De belangrijkste missie is dan ook het levend houden van folklore en dit binnen een feestelijk karakter. De organisatie wil zich in de toekomst blijven vernieuwen, steeds binnen de krijtlijnen van de missie.

De Beverse Kegelclub bestaat sinds 2001 en heeft als hoofddoel kegelen, als sport of recreatie. In de toekomst willen ze zoveel mogelijk naambekendheid geven aan hun traditionele sport en zoveel mogelijk mensen hierbij betrekken.

De Erfgoedgemeenschap Doel & Polder is een organisatie dat zich bezighoudt met de brede definitie van "Erfgoed", met name historische landschappen en de verhalen errond. Ze strijdt sinds 2006 voor het bedreigde erfgoed van Doel en zijn polders.

De Piet Stautkring werd opgericht in 1946 als Culturele vereniging om de interesse voor kunst en cultuur te stimuleren. De KPSK wil, zonder elitair te worden, de strijd aanbinden tegen de vervlakking ten gevolge van een overvloed aan commerciële invloeden. In navolging van – en als blijk van hulde aan - de Beverse schilder en cultuurminnaar Piet Staut, wil zij de interesse bij de plaatselijke bevolking in kunst en cultuur aanwakkeren. Al meer dan zeventig jaar tracht zij dit te verwezenlijken door het organiseren van tentoonstellingen, concerten, kasteelgesprekken, culturele uitstappen en reizen, vaak in samenwerking met andere culturele verenigingen.

Polderbesturen

Polder Land van Waas heeft als missie het beheer van de waterhuishouding, het beheer van dijken en polderwegen en het verdedigen van belangen van de ingelanden en het poldergebied.

Kerkfabrieken en kerkbesturen

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Beveren uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Beveren ziet dat er voor de nog actieve kerken als volgt uit:

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand	Medegebruik of herbestemming
Sint-Jan Evangelist	Eredienst
Sint-Martinus	Eredienst
O.-L.-Vrouw Hemelvaart – Doel	Valorisatie beperkt in tijd, afhankelijk van toekomst Doel
Sint-Jacobus De Meerdere – Haasdonk	Valorisatie en Medegebruik

Sint-Petrus en Paulus – Kallo	Eredienst
Sint-Michiel – Kieldrecht	Eredienst
O.-L.-Vrouw Hemelvaart – Melsele	Nevenbestemming
Sint-Engelbertus – Prosperpolder	Valorisatie beperkt in tijd
Sint-Laurentius – Verrebroek	Valorisatie
Heilig Kruis – Vrasene	Nevenbestemming

1.2.2. Beleid rond organisatie, collecties en behoud en beheer[20]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goede manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Beveren zien er als volgt uit:

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Archief de Bergeyck	Nee	Nee	Ja	Nee	Partieel
Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren + Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren	Nee	Nee	Ja	Ja	Partieel
Archiefdienst Beveren	Ja	Nee	Ja	Ja	Actief
Koninklijke Piet Stautkring	Nee	Nee	Nee	Nee	Passief
PolderMAS	Nee	Nee	Nee	Nee	Actief
Bib Beveren	Ja	Ja	Ja	Ja	Actief
Polder Land Van Waas	Ja	Ja	Ja	Nee	Actief

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijke visie.[21] In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de

[20] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

[21] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

bewaaromstandigheden te optimaliseren. In Beveren hebben slechts bepaalde spelers een uitgeschreven beleid rond het behoud en beheer van de collectie.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties
PolderMAS	Neen	Ja	Ja
OB Beveren	n.v.t.	Ja	Neen
Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw	Ja	Neen	Ja
Archiefdienst Beveren	Ja	Neen	Ja
Archief de Bergeyck	Neen	Neen	Ja
Polder Land Van Waas	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren	Neen	Neen	Neen
OLV Hemelvaart Melsele	Ja	N.v.t.	Ja
Kerkfabriek Heilig Kruis Vrasene	N.v.t.	N.v.t.	Ja
Kerkfabriek Petrus en Paulus Kallo	Neen	Niet gekend	Neen
Kerkbestuur Sint-Martinus	Neen	Neen	Neen

Bij het Gemeentearchief Beveren worden geregeld restauraties uitgevoerd. Ook schimmelbehandelingen, bijvoorbeeld aan de registers van Burgerlijke Stand, komen voor. Bij Archief de Bergeyck gebeurde er een restauratie aan twee door schimmel aangetaste 17de-eeuwse stukken uit het deelarchief de Visscher de Celles door restaurateur Bart Helleman in 2010. Bij de kerkfabriek Heilig Kruis Vrasene ten slotte gebeurde dat aan een aantal vaandels.

1.2.3. Huisvesting

Het Gemeentearchief Beveren bevindt zich momenteel in de kelderverdieping van het gemeentehuis (Stationsstraat, Beveren). In het voorjaar van 2021 verhuist de archiefcollectie naar een nieuwe locatie, het Administratief Centrum van de gemeente Beveren. Het Archief de Bergeyck bevindt zich in het kasteel Cortewalle (Zwarte Dreef, Beveren), het voormalige verblijf van de adellijke familie.

PolderMAS is gehuisvest in een oude schuur, gehuurd van de overheid aan de Ouden Doel-Dijk.

De Hertogelijke Heemkundige Kring het Land van Beveren is gevestigd in het Erfgoedhuis Hof ter Welle. De kring beheert ook het Gemeentelijk Heemkundig Museum dat zich eveneens in het Erfgoedhuis Hof ter Welle bevindt.

Van de overige organisaties is weinig te weten gekomen over de huisvesting. Hun adressen worden daarom hieronder opgesomd, indien van toepassing:

Naam organisatie	Adresgegevens
Openbare Bibliotheek Beveren	Gravenplein 3, 9120 Beveren
Polder Land van Waas	Verheyenplein 11A, 9130 Verrebroek
Kerk SS Petrus en Paulus Kallo	Sint-Paulusplein 1, 9120 Kallo
Kerk O.L.V. ten Hemel opgenomen Doel	Oostlangeweg 3, 9130 Beveren
Kerk Sint-Michiel Kieldrecht	Markt 1, 9130 Kieldrecht

Kerk OLV Hemelvaart Melsele	Kerkplein 1, 9120 Melsele
Kerk Sint-Martinus	Grote Markt, 9120 Beveren
Kerk Sint-Jacobus de Meerdere Haasdonk	Keizerstraat 1, 9120 Haasdonk
Kerk Sint-Engelbertus Prosperpolder	Sint-Engelbertusstraat 19, 9130 Prosperpolder, Kieldrecht
Kerk Sint-Jan Evangelist	Floralaan 30, 9120 Beveren-Waas
Koninklijk Sint-Maartencomité	n.v.t.
Puitenslagersfeesten	n.v.t. (privéadres)
Beverse Kegelclub	n.v.t.
Erfgoedgemeenschap Doel en Polder	n.v.t.
Koninklijke Piet Stautkring	n.v.t.

1.2.4. Personeel en vrijwilligers

Archieven

De werking van de Archiefdienst Beveren wordt ondersteund door tien betaalde medewerkers en twee vrijwilligers. Samen presteren ze zo'n 177 dagen per maand. De betaalde medewerkers staan in voor behoud en beheer, selectie en vernietiging, begeleiding en verwerking, verwervingen, inventariseren, dienstverlening voor interne klanten (eigen organisatie) en externe klanten, publiekswerking, advisering. De vrijwilligers excerperen en inventariseren. Er is een goede werksfeer en de vrijwilligerswerking wordt administratief goed ondersteund. De vrijwilligersgroep kan worden uitgebreid eens de archiefdienst Beveren is verhuisd naar het nieuwe AC en in een nieuwe, ruime en aangepaste omgeving kan werken.

De samenwerking tussen het gemeentearchief en de gemeente Beveren met het Archief de Bergeyck blijkt uit het personeelsbestand. In totaal zijn er twee betaalde medewerkers die samen ongeveer 50 u per maand presteren. De medewerkers van het gemeentearchief staan in voor het behoud en beheer en ontsluiting. De erfgoedwerking (publiekswerking) van de gemeente Beveren staat in voor de publiekswerking van het Archief de Bergeyck.

Heem- en oudheidkundige kringen

De Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren heeft dertien bestuursleden en een externe vrijwilliger. Zij staan in voor vergaderingen, de inventarisatie en de museumpermanentie.

Musea en bezoekerscentra

PolderMAS is een particulier initiatief dat wordt beheerd door de familie Vergauwen.

Bibliotheken en documentatiecentra

De betaalde medewerker van de Openbare Bibliotheek Beveren staat bijvoorbeeld in voor het opvolgen van uitgaven, het aankopen van bibliotheekmaterialen, de facturatie en de ontsluiting via de catalogus.

Polderbesturen

Polder Land van Waas heeft vijf betaalde medewerkers. Met z'n allen besteden ze ongeveer 152 u per maand aan onderhoudswerken en administratie. Er werken geen vrijwilligers bij de polder.

Erfgoedverenigingen

Koninklijk Sint-Maartenscomité Beveren werkt met vrijwilligers. Er zijn zo'n 22 vrijwilligers die helpen op het jaarlijkse evenement en haar organisatie.

De zeven vrijwilligers van de Puitenslagersfeesten staan in voor de organisatie van het evenement en de ondersteuning ervan. Ze doen dit uit hobby, interesse, om het erfgoed te bewaren en omdat het vrijwilligerswerk

aansluit bij de eigen professionele bezigheden. De vrijwilligers zijn minder onderlegd in administratieve taken, zoals boekhouding. Het is ten slotte ook moeilijk om nieuwe vrijwilligers te vinden.

De vrijwilligers van de Beverse Kegelclub staan in voor het onderhoud van de kegelbanen en het onderhoud van de zaal bij wedstrijden. Ze doen dat als hobby. De vrijwilligers van Erfgoedgemeenschap Doel & Polder ten slotte voeren diverse taken uit, afhankelijk van de activiteit of de nood. De tien vrijwilligers van de Koninklijke Piet Stautkring ten slotte staan in voor het opstellen tentoonstellingen van groepsleden.

1.2.5. Publiekswerking

Archieven

De expertise van het Archief de Bergeyck is erg uitgebreid. Ze bestaat uit registratie, digitalisering, restauratie, onderzoek, publiekswerking en thema's als familiearchief, persoonsarchief, gendergeschiedenis, adel en handelsfamilies. Niet alleen onderzoekers maar ook het brede publiek wordt verwend bij het Archief de Bergeyck. Zo zijn er tijdelijke tentoonstellingen en een vaste tentoonstelling is in de maak. Op afspraak is het mogelijk om de leeszaal te bezoeken of een rondleiding te krijgen, depotbezoeken of educatieve samenwerkingen. Het archief neemt ook deel aan grote publieksevenementen zoals Nachten van Cortewalle. Externe communicatie gebeurt via de Facebookpagina van het Erfgoedhuis Hof ter Welle.

Archiefdienst Beveren heeft een verscheidenheid aan kennis onder andere op vlak van registratie, digitalisering, restauratie, onderzoek, publiekswerking en thema's. De externe communicatie gebeurt via de Facebookpagina van het Erfgoedhuis Hof ter Welle. Voor het publiek zijn er tijdelijke tentoonstellingen in samenwerking met de dienst Erfgoed in Erfgoedhuis Hof ter Welle, een toegankelijke leeszaal, de mogelijkheid tot depotbezoeken, antwoord op vragen/helpdesk en een educatieve werking. Er zijn heel wat samenwerkingen, zoals met de Hertogelijke Heemkundige Kring het Land van Beveren vzw, de diensten erfgoed en toerisme, cultuur en cultuurbeleid, scholen en verenigingen afhankelijk van de soort projectwerking.

Musea en bezoekerscentra

De expertise van het PolderMAS ligt overduidelijk bij de publiekswerking. Door de collectie zeer toegankelijk aan te bieden aan de bezoekers ontstaat er een bijzondere wisselwerking in het overbrengen van informatie omdat de bezoeker zijn persoonlijke verhaal rond objecten kan vertellen. Er zijn dan ook heel wat faciliteiten voorzien: van tentoonstelling, leeszaal, rondleidingen, antwoorden op vragen, educatieve werking tot zelfs de uitleen van objecten. De communicatie met het publiek gebeurt via sociale media en een groepsmail naar geïnteresseerden in de aanloop van een evenement.

Bibliotheken en documentatiecentra

De Openbare Bibliotheek Beveren is, aansluitend met haar missie, vooral bedreven in registratie en publiekswerking. De collectie wordt ontsloten via de bibliotheekcatalogus. Voor de publiekswerking zijn er tijdelijke tentoonstellingen, een leeszaal, rondleidingen, antwoorden op vragen/helpdesk.

Heem- en oudheidkundige kringen

De Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren geeft aan expertise te hebben verworven in onderzoek. Toch beschikt ze ook over tal van andere faciliteiten zoals vaste en tijdelijke tentoonstellingen, eigen publicaties en een eigen tijdschrift, een leeszaal voor het publiek, de mogelijkheid tot depotbezoeken en rondleidingen, een educatieve werking en het antwoorden op vragen. De externe communicatie gebeurt via een website en een Facebookpagina. Samenwerking met andere lokale erfgoedspelers gebeurt vooral wanneer Beverse verenigingen zich voor bepaalde projecten op het 'erfgoedterrein' begeven.

Polderbesturen

De publiekswerking van Polder Land van Waas is minimaal. Ze beschikt over een website voor de communicatie en er wordt jaarlijks een algemene vergadering georganiseerd.

Erfgoedverenigingen

Het Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren communiceert naast de sociale media ook met een programmaboekje rond 11 november. Zijn publiekswerking bestaat uit het antwoord op vragen over de erfgoedpraktijk, educatieve activiteiten en het delen van zijn expertise met andere Sint-Maartensgemeenten.

De Puitenslagersfeesten hebben een uitgebreide publiekswerking. Zo voorzien ze antwoord op vragen over hun erfgoedpraktijk, organiseren ze tentoonstellingen en toonmomenten, voorzien ze educatieve activiteiten en geven ze boeken uit (zoals het jubileumboek in 2018 ter ere van 80 jaar "Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand"-parochie en 40 jaar Puitenslagersfeesten). De externe communicatie gebeurt via hun website, sociale media, de publicatie van de activiteiten op de UiTdatabank en de uitgave van hun jaarlijks programmaboekje met een oplage van 17 000 exemplaren.

De Beverse Kegelclub gebruikt sociale media als communicatie. Er zijn de wekelijkse wedstrijden, maar om een breder publiek aan te trekken wordt ook elke woensdag van het schooljaar kegelinitiatie gegeven aan twee klassen uit Groot Beveren.

Erfgoedgemeenschap Doel en Polder communiceert op verschillende manieren. Ze heeft een website, gebruikt sociale media en communiceert via samenwerkingen met haar netwerk en via persberichten. Er zijn diverse publieksfaciliteiten zoals de permanente tentoonstellingen in "De Doolen" over Doel. De leden beantwoorden vragen en organiseren educatieve activiteiten en toonmomenten.

De Koninklijke Piet Stautkring ten slotte organiseert tijdelijke tentoonstellingen. De communicatie gebeurt via een digitale en analoge nieuwsbrief en een website.

1.2.6. Budget

Archieven

Het Archief de Bergeyck ontvangt geen subsidies. Het maakt deel uit van de archiefdienst van de gemeente Beveren, die het nodige budget voorziet voor het behoud en beheer van de collectie. Het percentage hangt af van de investeringsmiddelen die jaarlijks worden vrijgemaakt voor restauraties. De hoogte van die bedragen hangt af van project tot project.

Heem- en oudheidkundige kringen

De Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw en het Gemeentelijk Museum ontvangen subsidies. De heemkundige kring ontvangt die van de gemeente Beveren en de erfgoedcel; Het heemkundig museum enkel van de gemeente Beveren. Zo'n 25% van het budget van de heemkring gaat naar het behoud en beheer van de collectie. Bij het Heemkundig Museum is dat maar liefst 90%.

Musea en bezoekerscentra

PolderMAS kan niet rekenen op subsidies. De aankoop van objecten voor de collectie komt van eigen rekening of via verzamelde giften door bezoekers aan het PolderMAS.

Bibliotheken en documentatiecentra

De Openbare Bibliotheek is een dienst van de Gemeente Beveren. Er is geen extra budget gezien voor de erfgoedcollectie.

Erfgoedverenigingen

De onderhoudswerken aan waterlopen cat. 2 door Polder Land van Waas worden door de Provincie Oost-Vlaanderen vergoed.

Het Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren ontvangt een jaarlijkse dotatie van het gemeentebestuur. Ook de Puitenslagersfeesten ontvangen subsidies. Het voortbestaan van de vereniging is deels afhankelijk van hoe Wase folkloregroepen ondersteuning krijgen, als zij verdwijnen zal het voor ons ook moeilijker worden. Het wordt

immers elk jaar moeilijker om lokale Wase folkloristische groepen te vinden om deel te nemen aan de feesten. Zes tot twintig procent van hun totale budget gaat naar het behoud en beheer van de reus. De Beverse Kegelclub ontvangt subsidies als sportvereniging volgens een puntensysteem door de Beverse Sportdienst onder meer dan 200 clubs uit Groot Beveren. Erfgoedgemeenschap Doel en Polder ontvangt geen subsidies en besteedt ook nauwelijks budget aan het behoud en beheer van haar collecties. De Koninklijke Piet Stautkring ten slotte ontvangt een jaarlijkse gemeentelijke toelage via cultuurraad, zoals alle andere Beverse culturele verenigingen, op basis van een jaarverslag over werking

1.3. Deelcollecties Roerend Erfgoed

1.3.1. Algemeen

Negentien organisaties uit Beveren beheren samen maar liefst 113 deelcollecties. Ze werden aangevuld met de deelcollecties uit Beveren uit het Rijksarchief. In totaal zijn er 183 deelcollecties gerapporteerd.

Onderstaande figuur toont de verdeling van de categorieën van de deelcollecties. De meeste deelcollecties bevatten archief en objecten. Deze figuur toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

De collectie van Polder Land van Waas en van het Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren zijn niet opgenomen in de analyse omdat er te weinig gegevens van zijn verzameld. De eerste collectie betreft een gemengde deelcollectie met archief en documentatie ontstaan ten tijde van het ontstaan van de polders. De collectie bevat onder andere plannen van percelen, dijken, waterlopen, stukken over eigendommen, pachten, onteigeningen, verkopen en diverse overeenkomsten. De collectie van het Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren bestaat voornamelijk uit archief, objecten en audiovisuele stukken van de laatste 20 jaar van de organisatie. De collectie van ongeveer 2m gaat over het volksfeest van 1951 tot nu. De collectie wordt bewaard in een kamer voor diverse doelen in een huis van een van de leden.

Ook de gemengde beeldcollectie van het Archief de Bergeyck werd niet opgenomen in de analyse. Ook deze collectie is gemengd van aard (documentaire collectie en objecten). De omvang van de verschillende onderdelen is onduidelijk. Het gaat om foto's, prentbriefkaarten, tekeningen, schilderijen, pastels met betrekking tot de archiefvormers, hun familieleden, vrienden en bezittingen (vooral kasteel Cortewalle). De volledige collectie beslaat zo'n 5 m. De audiovisuele stukken zijn wel opgenomen in de analyse. De Orde van de Pilorijn ten slotte is in het bezit van de halsband waarmee de beschuldigde aan de schandpaal werd vastgemaakt en twee video-opnames. De collectie werd niet opgenomen in het onderzoek, noch in bovenstaande figuur omdat de informatie pas na de volledige analyse werd verkregen.

1.3.2. Archieven

Beveren is een gemeente met een bijzonder rijk archief en aanbod. Er zijn daarbij ook diverse archiefvormers, van archieven tot erfgoedverenigingen, van polderbesturen tot notarissen. Het zou te detaillistisch zijn om alle archiefvormers in een kader in dit rapport weer te geven. Wel zijn de in totaal 94 archiefbestanden gegroepeerd naar de aard van de archiefvormers. Onderstaand schema geeft hiervan een overzichtelijk overzicht.

Archiefvormer	Omvang (m)	%	Omvang (m en %) in 2008
Notarissen	95	1,7%	24 (1%)
Persoons- of familiearchief	88,5	1,6%	62 (3%)
Gemeentearchief Beveren na de fusie	2 500	44,7%	1 000 (53%)
Verenigingsarchief	24,5	0,4%	6 (0,3%)
Kerkfabrieken en religieuze archieven	42,44	0,8%	14 (0,7%)
Polderbesturen	40	0,7%	9 (0,5%)
Oud archief gemeenten	182	3,3%	118 (6%)
Gemeentearchief Beveren voor de fusie	1 094	19,6%	625 (33%)
Vredegerecht Beveren	38	0,7%	23 (1%)
Bedrijven	79	1,4%	0
OCMW	ca. 1 500	26,8%	Niet gekend
Niet gekend/gemengd	2,5	0,04%	
Totaal	5 685,94		1 881

De totale omvang van het archief in en van Beveren is ongeveer 5 686 m. Zo'n 8 procent (446 m) is in het Rijksarchief bewaard. De totale omvang groeide met maar liefst 200 procent aan ten opzichte van 2008. De grootste stijging is te situeren bij de notarissen, het gemeentearchief van Beveren na de fusie, het verenigingsarchief en de polderbesturen.

De grote groei van de archieven van notarissen en de polderbesturen kan verklaard worden door de verdere inventarisering van de archieven in het Rijksarchief. Het gemeentearchief van Beveren is intussen in 12 jaar tijd op natuurlijke wijze verder aangegroeid. De gerapporteerde groei van het verenigingsarchief heeft ook te maken met de aangroei van die archieven in de instellingen (gemeentearchief en Rijksarchief).

In Beveren zijn drie grote archiefbeheerders, het Rijksarchief, het Gemeentearchief Beveren en het Archief de Bergeyck. Deze worden aangevuld met enkele lokale spelers met archief.

1.3.3. Documentatie

Vijf organisaties bevatten deelcollecties met documentair erfgoed in Beveren. Het betreft de Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren, het Gemeentearchief Beveren, kerk Sint Jacobus de Meerdere, Rijksarchief en de Puitenslagersfeesten vzw. Doordat de gegevens over de omvang van de documentatie niet

altijd vergelijkbaar zijn (omdat ze nu eens in meter dan weer in stukken uitgedrukt is), beperken we ons tot een korte beschrijving van de deelcollecties.

De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren beschikt over bidprentjes (14 862 exemplaren geïnventariseerd), doodsbrieven (13 853 exemplaren geïnventariseerd) kaarten en plannen, foto's, affiches, kantpatronen en knipsels en thematische knipselmappen (1 317 stukken).

Daarnaast zijn er vier documentaire deelcollecties die door het gemeentearchief beheerd worden. Ten eerste de collectie Liefkenshoek: deze omvat kaarten, plannen, dia's, foto's, documenten en knipselmappen betreffende geschiedenis van het fort Liefkenshoek. Deze collectie van ongeveer 1 000 stukken bestaat voor het grootste gedeelte uit het documentatiecentrum dat het gemeentelijke BTK-project uit de jaren 1980 heeft samengesteld, de schenking van het persoonlijk archief van de Beverse fort Liefkenshoekspecialist Herman Cools en nieuwe aanwinsten sinds 2005. De tweede deelcollectie is de Eximius Fototheek of het gemeentelijke foto- en dia-archief en bevat zo'n 17 000 stukken. In 2008 werden daarbij 'slechts' 9 000 stukken gerapporteerd.

Een voorlaatste organisatie die documentaire deelcollectie bezit zijn de Puitenslagersfeesten vzw. Er zijn zo'n 250 analoge foto's en tal van digitale foto's (*digital born*) van de Puitenslagersfeesten. Ten slotte beschikken ze ook over ongeveer 41 affiches van de feesten, van 1979 tot nu. Het PolderMAS ten slotte heeft een nog niet geïnventariseerde documentaire collectie van zo'n 200 stukken. Ze bevat onder andere landkaarten, postkaarten en foto's van de 17de tot 21ste eeuw.

1.3.4. Bibliotheek

Diverse erfgoedinstellingen beschikken over een handbibliotheek. Omdat de gegevens zowel in meter als in stukken zijn gerapporteerd, is een vergelijking onmogelijk. De volgende tabel biedt wel een overzicht van de verschillende bibliotheekcollecties in Beveren.

Organisatie	Periode	Deelcollectie	Omvang
Hertogelijke Heemkundige Kring het Land van Beveren vzw	19de-21ste eeuw	Boeken	54 m
Erfgoedgemeenschap Doel en Polder	19de-21ste eeuw	Boeken	2 m
Kieldrecht, Kerkbestuur Sint-Michiel	19de eeuw	Boeken	1 stuk
OLV ten Hemel opgenomen, Doel	Niet gekend	Boeken	1 stuk
Gemeentearchief Beveren	19de-20ste eeuw	Kranten	3686 stukken
Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw	17de-20ste eeuw	Kranten	185 stukken
Puitenslagersfeesten vzw	20ste-21ste eeuw	Gemengd: boeken en brochures	42 stukken
Bib Beveren	21ste eeuw	Gemengd: boeken, brochures, tijdschriften en kranten	1500 stukken
Gemeentearchief Beveren	16de-21ste eeuw	Gemengd: Boeken en tijdschriften	150 stukken

Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart te Melsele	15de-20ste eeuw	Gemengd: Boeken en partituren	26 stukken
Sint-Jan Evangelist, Beveren-Waas	20ste eeuw	Gemengd: Boeken, brochures en tijdschriften	7 stukken

De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren beschikt over boeken van en over Beveren en ruilabonnementen.

1.3.5. Audiovisuele deelcollecties

In Beveren werden twee audiovisuele deelcollecties geregistreerd. Bij de Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw gaat het om 20 beeldopnames (op film) die deel uitmaken van de schenking Huygens. Bij het Archief de Bergeyck gaat het om geluids- en beeldopnames uit de beeldcollectie die betrekking heeft tot de archiefvormers, hun familieleden, vrienden en bezittingen (vooral kasteel Cortewalle). De audiovisuele stukken (dvd's, cd's, *digital born* en gedigitaliseerde beeldopnames en *digital born* geluidsopnames) zijn goed voor zo'n 10 u beeld en geluid.

1.3.6. Objecten

In Beveren werden 60 deelcollecties met objecten getraceerd. Deze zijn goed voor maar liefst 11 883 voorwerpen, tegenover 4 209 in 2008. De grote stijging is te verklaren door de opname van meer religieuze deelcollecties, de grote collectie van het PolderMAS en Erfgoedgemeenschap Doel en Polder in het onderzoek enerzijds en de aangroei of verbeterde registratie van het Gemeentelijk Kunstpatrimonium van Beveren anderzijds. De verspreiding in de organisatiecategorieën ziet er als volgt uit.

Organisatiecategorie	Aantal deelcollecties	Aantal (2008)	%
Religieus erfgoed Sint-Engelbertus Prosperpolder Sint-Jan Evangelist, Beveren-Waas OLV Hemelvaart, Melsele SS Petrus en Paulus, Kallo Sint-Martinus, Beveren Sint-Michiel, Kieldrecht OLV ten Hemel opgenomen, Doel Sint Jacobus de Meerdere, Haasdonk	47	3 127 (76)	26
Heem- en oudheidkundige kring (Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren)	4	2 706 (2 133)	23
Musea en bezoekerscentra (PolderMAS)	6	Ca. 3 250	27
Archieven (Gemeentearchief Beveren)	2	Ca. 2 800 (1 869)	24
Erfgoedvereniging (Erfgoedgemeenschap Doel en Polder)	1	Niet gekend	n.v.t.

Totaal aantal objecten	60	11 883	100

In de diverse deelcollecties religieus erfgoed, zitten talrijke te verwachten objecten uit de kerk, van meubilair tot processieattributen, van textiel tot schilderijen en beeldhouwwerk. De heemkundige kring herbergt dan weer een omvangrijke landbouwcollectie. Het PolderMAS is in het bezit van onder andere polderalaam, fossielen, kleipijpen en diverse stukken van gildes en fanfares. De collecties zijn nog niet geïnventariseerd dus de omvang is slechts bij benadering. Het Gemeentearchief Beveren bewaart twee bijzondere objectencollectie: een verzameling schilderijen en kunstwerken door Beverse kunstenaars of met Beveren als onderwerp en archeologische vondsten aangaande het Fort Liefkenshoek. De Erfgoedgemeenschap Doel en Polder ten slotte heeft archeologische vondsten in bezit. De omvang is niet gekend.

De onderstaande tabel en grafiek geven de hoeveelheid objecten aan per objectcategorie. De gegevens worden in vergelijking geplaatst met die van 2008. Hieruit blijkt dat een identieke indeling in objectcategorieën moeilijk is. Het aantal gemengde objectcollecties is constant gebleven; het beeldmateriaal, de interieurinrichting en de houders opvallend gestegen. Dat kan onder andere verklaard worden door de opname van de kerkinventarissen. Onder "Beeldmateriaal" valt ook de enorme collectie van schilderijen en tekeningen van kunstenaar Albert Ciamberlani van het Gemeentearchief. Het geologisch materiaal is afkomstig van PolderMAS die een grote collectie naturalia en fossielen heeft.

Collectiecategorie voorwerpen	Aantal (stukken)	% verdeling	Aantal in 2008	% verdeling in 2008
Beeldmateriaal	2 571	22	1 365	33
Dierlijk, plantaardig en geologisch materiaal	1 000	8		
Geluidsmiddelen/apparatuur	56	0,5		
Gereedschap en uitrusting	100	0,8	581	14
Houders	1 093	9		
Informatievormen	56	0,5	41	1
Interieurinrichting	906	8		
Kleding	456	4	106	3
Meetinstrumenten	4	0,03		
Gemengde objectcollecties	5 641	47	2 040	49

De grafische figuur hieronder geeft een aanname van de procentuele verdeling weer van de diverse categorieën waartoe de objecten behoren. Deelcollecties die onder meer dan drie categorieën vallen zijn aangeduid als gemengd. Deze cijfers zijn slechts indicatief want er is aangenomen dat de verschillende objectcategorieën evenredig onder een deelcollecties zijn verdeeld. Veel gereedschap en uitrusting bijvoorbeeld werd opgenomen als een gemengde deelcollectie. Het gereedschap heeft voornamelijk betrekking op de landbouwwerktuigen (581 stukken) beheerd door het Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren. Het museum beschikt ook over een collectie ambachten en dagelijks leven, die samengevat zijn als gemengde collectie.

De figuur toont dat de objecten in Beveren hoofdzakelijk betrekking hebben op vier grote soorten:

- interieurinrichting
- houders
- beeldmateriaal
- kleding.

1.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

Zoals voorgesteld in de onderstaande figuur, zijn de meeste collecties in Beveren geregistreerd. Het Rijksarchief wordt hierbij apart vermeld. Als professionele instelling beschikt zij over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

De inventarisatie van de deelcollecties is erg verschillend per (categorie van) organisatie. Zo zijn het vooral de deelcollecties van erfgoedverenigingen zoals PolderMAS, Erfgoedgemeenschap Doel en Polder, Puitenslagersfeesten vzw en het Koninklijk Sint-Maartencomité die nog niet zijn geïnventariseerd.

Gemeentearchief Beveren beschikt over inventarissen op papier en/of in Excel maar is momenteel bezig met een omschakeling naar het archiefbeheersysteem GIAS voor het archief van (lokale) besturen. De meeste kerkfabrieken opgenomen in dit onderzoek zijn geregistreerd via Erfgoedinzicht.be en/of via rekenblad of op papier. Opvallend zijn ook de ingevoerde publicaties van uit de bibliotheekcollectie Heemkundige Kring Land van Beveren in WISE, het registratiesysteem voor Openbare Bibliotheken. Daarnaast inventariseren ze hoofdzakelijk in rekenblad of op papier, net zoals het Archief de Bergeyck. Hierbij is de inventarisatie van het deelarchief de Brouchoven de Bergeyck nog niet volledig afgewerkt. De bestaande inventarissen worden momenteel ook in GIAS ingevoerd. Bij de heemkring is ongeveer 30% van de collecties nog niet geïnventariseerd, van het museum is dat 50% waarvan de landbouwcollectie al het best ontsloten is.

Digitale inventaris

Onderstaande figuur geeft de automatiseringsgraad van de inventarissen van de diverse deelcollecties weer. De inventarissen van zes op tien deelcollecties zijn in grote mate geautomatiseerd, hoofdzakelijk via databanken.

In totaal beschikken 155 van de 183 (84%) deelcollecties in Beveren over een digitale inventaris. De verdeling bij de verschillende spelers ziet er als volgt uit:

Naam organisatie	Aantal deelcollecties met digitale inventaris
Kerkfabriek Sint-Engelbertus Prosperpolder	5
Kerkfabriek Sint-Jan Evangelist	7
Kerkfabriek Sint-Jacobus de Meerdere	10
Kerkfabriek SS Petrus en Paulus	10

Kerkbestuur Sint-Michiel Kieldrecht	9
Kerkfabriek O.L.V. ten Hemel opgenomen Doel	9
Kerkfabriek O.L.V. Melsele	1
Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart Melsele	1
Gemeentearchief Beveren	14
Hertogelijke Heemkundige Kring het Land van Beveren	5
Gemeentearchief Beveren	6
Archief de Bergeyck	7
Openbare Bibliotheek Beveren	1
Rijksarchief	70

Zo'n 114 van de 155 inventarissen uit Beveren zijn ook (bijna) volledig online toegankelijk. Het grootste deel, het Rijksarchief, wordt aangevuld met inventarissen van kerkfabrieken (37), Archief de Bergeyck (4), Gemeentearchief Beveren (1), Hertogelijke Heemkundige Kring het Land van Beveren (1), Openbare Bibliotheek Beveren (1).

Digitale deelcollecties

Veertig procent van de deelcollecties in Beveren zijn (gedeeltelijk) gedigitaliseerd of digital born. Het is onduidelijk in welke mate de deelcollecties uit het Rijksarchief zijn gedigitaliseerd. Ze zijn afkomstig van diverse organisaties zoals verschillende kerkbesturen en het gemeentearchief. Het zijn ook die spelers die deelcollecties (gedeeltelijk) online ter beschikking stellen. 37 van de 39 deelcollecties zijn wel religieus van aard. De krantencollectie van het Gemeentearchief (met als voornaamste krant "De Gazet van Beveren") wordt aangeboden via de Erfgoedbank van Erfgoedcel Waasland. De meeste deelcollecties zijn vooral offline ontsloten, zoals enkele deelcollecties van het Gemeentearchief Beveren (waaronder het kunstpatrimonium van de gemeente Beveren en de Eximius Fototheek), Archief de Bergeyck (het beeldarchief) en de Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren (waaronder de landbouwcollectie).

Interne en externe servers zijn de meest gebruikte methodes voor de opslag van de digitale bestanden.

1.3.8. Datering

Onderstaande tijdlijn duidt aan uit welke periode de oudste deelcollecties per categorie dateren.

De meeste deelcollecties archief situeren zich vanaf de 18de eeuw tot nu. Ze vormen samen zo'n 50% van de deelcollecties. Toch zijn ook andere periodes goed vertegenwoordigd, zoals de 16de en 17de eeuw met archieven van onder andere voormalige gemeenten, polderbesturen en kerkfabrieken. Het oudste archief is de verzameling van Van Gerven over Kallo (11de eeuw tot 1773) die bewaard is in het Rijksarchief. Daarna volgen stukken uit het Wilhelmietenklooster (vanaf de 13de eeuw) en enkele kerkfabrieken (Sint-Martinus Beveren en Sint-Jacob-de-Meerdere in Haasdonk) (vanaf de 14de eeuw).

De deelcollecties Bibliotheek vatten pas aan in de 15de eeuw met de collectie boeken en oude drukken in de Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart te Melsele. De overige deelcollecties dateren van de 17de eeuw tot nu. Dat is ook de periode waarin het documentair materiaal in Beveren voorkomt, onder andere bij de Hertogelijke

Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw en het PolderMAS. De overige documentatie dateert vanaf de 19de eeuw.

Ongeveer 50% van de deelcollecties objecten dateert uit de 19de en 20ste eeuw. De verzamelde voorwerpen zijn vaak religieus erfgoed uit kerken of ze verwijzen naar (h)erkenbare fenomenen, zoals landbouw en het dagelijks leven. De oudste deelcollecties zijn geologisch materiaal (archeologica, naturalia en fossielen) van het PolderMAS en zijn opmerkelijk ouder dan de andere deelcollecties. De eerstvolgende deelcollecties stammen uit de 13de eeuw (archeologische vondsten van Erfgoedgemeenschap Doel en Polder) en de 15de eeuw (religieus erfgoed van OLV Melsele).

De audiovisuele collecties dateren uit de 20e eeuw.

1.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Informatie over de bewaaromstandigheden is van slechts van de helft van de Beverse deelcollecties verkregen en/of van toepassing. De helft daarvan geeft aan de deelcollecties al dan niet zuurvrij verpakt te hebben. De zuurvrije verpakking komt voor bij de professionele spelers (Archief van Bergeyck en het Gemeentearchief). De meeste collecties in Beveren worden op open rekken bewaard of uitgestald (religieuze deelcollecties).

Over drie op vier deelcollecties uit/over Beveren is er geen informatie over het schadeprofiel. Van twee deelcollecties is ongeveer de helft van de stukken (beperkt) aangetast.

Daarnaast zijn er nog 22 deelcollecties gerapporteerd met diverse schades waarbij tussen de 10 en de 40 procent van de stukken is bij betrokken. Het gaat hoofdzakelijk om mechanische en chemische schade (beide 10 deelcollecties) en waterschade (5 deelcollecties). De deelcollecties komen uit het Gemeentearchief Beveren, de Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren, Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart in Melsele, de Openbare Bibliotheek, het Archief de Bergeyck en kerkfabriek SS Petrus en Paulus.

1.3.10. Eigendom

Vijfenveertig procent van de deelcollecties in Beveren is in eigen beheer. De archieven in het Rijksarchief vormen 37% van het aantal deelcollecties uit Beveren. Het is onduidelijk welke status (bewaargeving of schenking) ze hebben. Ook andere eigendomsstatuten komen voor, maar in mindere mate. Bewaargeving komt voor in het Archief de Bergeyck, het Gemeentearchief, de Hertogelijke Heemkundige Kring het Land van Beveren en het Rijksarchief.

1.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Gebondenheid en belang

Wat de archieven betreft, bestaat een evidente gebondenheid aan de archiefvormer zelf, hetzij in de vorm van een organisatie (stad, kerkfabriek), hetzij aan een persoon, familie of vereniging. Uniek is het Archief de Bergeyck. De inhoud van dit archief overstijgt ruim het lokale. De archieven werpen een licht, niet alleen op de lokale geschiedenis, maar ook op de regionale, Vlaamse en landelijke geschiedenis. Door de ruime invloedssfeer van de familie de Bergeyck is dit archief zonder twijfel een topstuk als historische bron. Even uniek is de werking en de omgang met dit archief. De Beverse casus kan in deze als voorbeeld dienen voor andere bewaarders van adellijke familiearchieven. Het Archief de Bergeyck zou in deze een voortrekkersrol kunnen spelen.

De gebondenheid en het belang van de deelcollecties van de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren is eerder lokaal te noemen. De Beverse graanmaat van 1697 is hiervan een getuige. Het Land van Beveren had als heerlijkheid eigen maten en gewichten. Vandaag spreekt men soms nog van een Beverse maat. Hoewel een sterke lokale gebondenheid kunnen sommige deelcollecties wel een regionale tot zelfs landelijke uitstraling

hebben. De deelcollectie Beverse kant is daar een voorbeeld van: er werd niet alleen voor de lokale of regionale markt geproduceerd, immers tot circa 1965 leverde Beveren kanten voor de mutsen van Noord-Holland en Friesland.

Het lokale wordt meermaals overstegen. Denk bijvoorbeeld aan de bijzonder grote collectie van Ciamberlani, die deel uit maakt van het gemeentelijk kunstpatrimonium. De kunstenaar, die leefde van 1864 tot 1956, kende en kent internationale faam. Hij nam deel aan verschillende internationale tentoonstellingen en stond bekend om zijn decoratieve werk, schilderijen en tekeningen. Beveren en enkele andere Belgische steden en gemeenten beschikken over een unieke en omvangrijke collectie van deze kunstenaar. Ten slotte overstijgt ook de collectie van het Fort Liefkenshoek het lokale belang, als onderdeel van een historische fortengordels rond Antwerpen.

De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van belang voor de lokale gelovigen en inwoners van Beveren. Daarnaast zijn ze, samen met de andere kerken, een getuigenis van het katholieke Vlaanderen. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Waardering

Ongeveer vier op tien deelcollecties (zonder de deelcollecties in het Rijksarchief) in Beveren kregen een benaderende waardering voor het onderzoek. De onderstaande resultaten zijn slechts een eerste poging van de respondenten om de waarde van de collecties te bepalen en dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties te vormen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

1.4. Deelcollecties Immaterieel Erfgoed

1.4.1. Algemeen

De twee immaterieel-erfgoedgemeenschappen die vallen onder het thema "Feesten, rituelen en sociale gebruiken" hebben telkens een vast tijdstip en een vaste locatie. De Puitenslagersfeesten vinden jaarlijks plaats op de Nieuwe Parochie van Beveren tijdens het tweede weekend van mei. Ook de Sint-Maartensviering vindt altijd plaats op een vaste datum en plek, met name op 11 november in Beveren.

Erfgoedgemeenschap Doel & Polder is moeilijk om in één thema in te delen. Hun erfgoedvisie ziet erfgoed als een weefsel dat bijdraagt tot gemeenschapsvorming en de empowerment van het individu. Voor de eenvoud wordt de organisatie ingedeeld bij "Landbouw en natuur". Hun activiteiten zijn op Europees niveau en gaan het hele jaar door. Tal van manieren om het erfgoed Doel & Polder te handhaven en te promoten worden aangewend. Dat gaat niet alleen over onderzoek en publicaties, maar ook over vertelmomenten of de deelname aan poëzieactiviteiten (bv. DorpsDichterDoel) en dorpsfeesten (bv. Scheldewijding).

De Beverse Kegelclub beoefent zijn sport het hele jaar door, hoofdzakelijk in Beveren. Er is een wekelijkse trainingsavond en in het weekend vindt de wedstrijd plaats. Voor de wedstrijden uit het Belgische klassement gaat de club ook op verplaatsing, vaak naar de Oostkantons en Wallonië.

1.4.2. Netwerk

Het netwerk dat betrokken is bij de Puitenslagersfeesten bestaat, naast bezoekers, ook uit de lokale verenigingen. Om de kennis rond de traditie van de feesten over te dragen, is er al een tentoonstelling geweest. Zowel de vrijwilligers, het publiek, lokale verenigingen als het lokaal bestuur zijn betrokken bij de activiteiten van het Sint-Maartenscomité Beveren. De overdracht van kennis rond deze traditie gebeurt via persoonlijke begeleiding en instructiefilms en handleidingen. Bij het erfgoed van Doel en Polder zijn hoofdzakelijk de lokale besturen betrokken. Alle mogelijke middelen worden aangewend om de kennis over het erfgoed over te brengen, zoals tentoonstellingen en persoonlijke overdracht. Bij de Beverse Kegelclub zijn vooral verenigingen met dezelfde activiteit betrokken. De kennisdeling gebeurt via een persoonlijke aanpak en begeleiding.

1.4.3. Noden op vlak van borgen

Bij de diverse spelers werd gepolst naar hun noden op het vlak van borgen en de acties die ze daarvoor in het verleden al ondernamen en welke ze in de toekomst ook haalbaar zien. Ook de nood aan vorming werd in kaart gebracht. Elk van de respondenten heeft daarbij specifieke behoeften. In de onderstaande schema's worden deze behoeften per organisatie in kaart gebracht.

	Puitenslagersfeesten			Sint Maartenscomité Beveren		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen	X	X		X	X	
Archiefzorg	X	X	X	X	X	
Documenteren	X	X		X	X	
Onderzoek	X	X				
Communicatie	X	X	X	X	X	X
Sensibiliseren	X	X			X	X
Educatie		X	X	X	X	X
Doorgeven	X	X		X	X	X
Beheer van de vereniging			X			

	Erfgoedgemeenschap Doel en Polder			Beverse Kegelclub		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen				X	X	X
Archiefzorg		X				
Documenteren	X	X				
Onderzoek	X	X				
Communicatie	X	X				
Sensibiliseren	X	X				
Educatie	X	X				
Doorgeven	X	X				
Andere	Actie en diplomatie	zichtbaar maken van het erfgoed + behoudsmaatregelen voorstellen en begeleiden				

1.4.4. Materiële collecties

De collectie van de Erfgoedgemeenschap Doel & Polder is divers. Er is een documentenarchief van ongeveer 2m die het erfgoed van Doel & Polder van 1950 tot nu documenteert. Daarnaast zijn er ook enkele archeologische vondsten die bewaard worden in een verwarmde huiskamer en enkele stukken die opgesteld zijn in De Doolen (Engelsesteenweg 8 9130 Doel) in een meestal onverwarmde droge ruimte met beglazing. Het betreft hier vooral fossielen en archeologische vondsten (scherven aardewerk van de 13de tot de 17de eeuw, musketkogels 17de eeuw). Ten slotte is er nog een bewaarbibliotheek van 2 m. De boeken worden bewaard in een verwarmde huiskamer op gelakte houten schappen.

Deelcollectie	Categorie	Aantal	Datering	Vorm
Documentenarchief	Archief	2m (schatting)	1950-2020	Analoog
Archeologische vondsten	Objecten	Niet gekend	13de-17de eeuw	Analoog
Bewaarbibliotheek	Bibliotheek	2m (schatting)	1900-2020	Analoog

De Puitenslagersfeesten zijn goed gedocumenteerd. Ze zijn zich bewust van het belang van de historische waarde van de documenten. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de tentoonstelling die in 2019 werd georganiseerd in Erfgoedhuis 'Hof Ter Welle' waar ter ere van het jubileumjaar het archiefmateriaal aan het grote publiek werd getoond. Er is echter nog geen inventaris aanwezig, maar daar willen ze in de toekomst graag werk van maken.

Deelcollectie	Categorie	Aantal	Datering	Vorm
Foto's	Documentatie	250 (schatting)	1979-	Analoog
Foto's	Documentatie	Niet gekend	Niet gekend	*Digital born*
Affiches	Documentatie	41	1979-2020	Analoog
Programmaboekjes en jubileumboek	Bibliotheek	42	1979-2020	Analoog
Bestuursverslagen en oprichtingsverslagen	Archief	540 stukken (schatting)	1979-2020	Gemengd

Ook de collectie van het Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren is nog niet geïnventariseerd. Ze bestaat voornamelijk uit archief, objecten en audiovisuele stukken van de laatste 20 jaar van de organisatie. De collectie van ongeveer 2m gaat over het volksfeest van 1951 tot nu.

1.5. Depots

1.5.1. Beschrijving van de depots

Archieven

Het Gemeentearchief Beveren beschikt over meerdere depotruimtes. In het voorjaar van 2021 verhuist de archiefcollectie naar een nieuwe locatie, het Administratief Centrum van de gemeente Beveren. Het zal zich bevinden op het Gravenplein 8. Er is gekozen om in dit onderzoek de nieuwe depots al op te nemen. Ze worden hieronder kort beschreven.

Naam depot	Omschrijving
AC - depot 1	Depot voor de permanente bewaring van archieven in het nieuwe Administratief Centrum van de gemeente Beveren. Het depot wordt geklimatiseerd. Het wordt uitsluitend gebruikt voor de bewaring van archiefbestanden. Volume: ongeveer 3000 lopende meter.
AC - depot 2	Depot voor tijdelijk te bewaren archieven in het nieuw Administratief Centrum van de gemeente Beveren. De ruimte is niet geklimatiseerd. Capaciteit: ongeveer 3000 lopende meter archief.
AC - depot 3	Depot om aangetaste of mogelijk besmette archieven in quarantaine te plaatsen in het nieuw Administratief Centrum van de gemeente Beveren. Capaciteit van de ruimte: ongeveer 100 lopende meter.
Erfgoedhuis Hof ter Welle - kunstdepot	Het kunstdepot met kijkvitrine op de benedenverdieping van Erfgoedhuis Hof ter Welle. Het gebouw is in 2016-2017 gerestaureerd en ingericht volgens de normen en standaarden. Bezoekers die aanmelden aan de balie worden er meteen mee geconfronteerd. Het depot wordt uitsluitend gebruikt voor de kunstcollectie van de gemeente Beveren. Het is ingericht met rekken voor hangende bewaring en met ladekasten voor liggende bewaring van tekeningen, prenten, enzovoort. Het depot is niet geklimatiseerd want is gesitueerd in de noordelijke vleugel van het kasteel.
Erfgoedhuis Hof ter Welle - depot Pottelsberghe	Open depot voor kunst en museale objecten op de noordelijke zolder van het Erfgoedhuis Hof ter Welle, Anna Piersdreef 2, 9120 Beveren. Ingericht volgens de geldende normen en standaarden in januari 2020. Het depot is te bezoeken onder leiding van een gids. Capaciteit: ongeveer 70 lopende meter. Het depot is niet geklimatiseerd.

Het Archief de Bergeyck wordt bewaard in een afgesloten en verduisterd depot van ca 20 m² in het kasteel Cortewalle. Het depot is ingericht met archiefrekken voor ongeveer 60 lopende meter archief.

Heem- en oudheidkundige kringen

Ook de Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw beschikt over meerdere depotruimtes, waaronder enkele ook in het Erfgoedhuis Hof ter Welle.

Naam depot	Omschrijving
Erfgoedhuis Hof ter Welle, lokaal 0.8	Afgesloten ruimte van 34m2 op gelijkvloers. De collectie is opgeborgen in archiefdozen op metalen rekken.
Erfgoedhuis Hof ter Welle, lokaal 1.7	Verwarmde, afgesloten bibliotheek en archiefruimte met een oppervlakte van 57m2. De collectie is opgeborgen in metalen rekken en kasten.
Erfgoedhuis Hof ter Welle, lokaal 3.2	Verwarmde, afgesloten zolderruimte met een oppervlakte van 66,5 m2. De ruimte wordt gebruikt als berging voor de museumreserve. De objecten worden, naar gelang hun materie opgeslagen in rekken, kunststofbakken of zuurvrije dozen.
Texam, Kouterstraat Kieldrecht	Voormalige fabriekshangar waarin de landbouwcollectie ± 100 m² inneemt.

Andere cultureel-erfgoedactoren

Het magazijn van de Openbare Bibliotheek Beveren bevindt zich op de bovenverdieping. De open ruimte is gevuld met open rekken waarop de stukken volgens aanwinstnummer worden geplaatst. Er zijn zo'n 40 planken met boeken, lokale ingebonden kranten, dvd's, cd's en strips.

Polder Land van Waas is gevestigd op het Verheyenplein in Verrebroek. Het is ook daar waar de archiefstukken worden bewaard.

Zowel de collecties van de Puitenslagersfeesten als het Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren worden bewaard in een privéwoning van een van de leden.

De collectie van de Erfgoedgemeenschap Doel & Polder zit op diverse plaatsen. De archeologische vondsten worden bewaard in een verwarmde huiskamer en enkele stukken zijn opgesteld zijn in De Doolen (Engelsesteenweg 8 9130 Doel) in een meestal onverwarmde droge ruimte met beglazing. De boeken worden bewaard in een verwarmde huiskamer op gelakte houten schappen.

PolderMAS is gehuisvest in een oude schuur, gehuurd aan de overheid. Het depot is gelijk aan de te bezoeken museumruimte. De toekomst van de locatie is echter onzeker omdat niet duidelijk is of de overheid bereid is mee te werken aan een lange termijnvisie voor het PolderMAS dat een particulier initiatief is.

De Beverse Kegelclub ten slotte heeft geen materiële collectie en dus geen nood aan een depotruimte.

Religieus erfgoed

Ook de kerkruimtes zijn een plaats voor bewaring van de diverse archieven. Bij OLV Hemelvaart in Melsele, worden uitgezonderd de registers (ritualen, gradualen, e.d.), alle objecten ter plaatse (in de kerk) bewaard. Op het parochiesecretariaat in de Dambrugstraat is er een archiefruimte op de 2de verdieping van het gebouw. Het archief van de kerkfabriek en het deelarchief boeken worden er bewaard in metalen kasten. Sint-Martinus Beveren beschikt over de kerk en de pastorie op de Grote Markt als bewaarruimte. Ook de kerkfabriek Petrus en Paulus Kallo doet een beroep op het kerkgebouw. Naast de kerkruimte is er ook een sacristie en een bergplaats. De Kerkfabriek van het Heilig Kruis in Vrasene ten slotte bewaart haar archief deels bij de pastoor in de Kerkstraat. Het andere deel bevindt zich in het Rijksarchief Gent.

De actuele gegevens over de depotruimtes van de onderstaande organisaties zijn niet voor handen:

- de Koninklijke Piet Stautkring
- diverse kerkfabrieken: O.L.V. ten Hemel opgenomen Doel, Sint-Michiel Kieldrecht, OLV Hemelvaart Melsele, Sint-Martinus, Sint-Jacobus de Meerdere Haasdonk, Sint-Engelbertus Prosperpolder en Sint-Jan Evangelist

1.5.2. Specificaties van de depots[22]

Soort depotruimtes

Van de organisaties uit Beveren zijn 19 depots gerapporteerd. Ongeveer twee derden zijn depots die zich in een aparte ruimte bevinden (hoofdzakelijk bij de archieven). De overige collecties worden bewaard in ruimtes die ook voor andere doelen worden bewaard.

[22] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De situatie in Beveren ziet er vrij positief uit voor de maatregelen die zijn genomen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren. Van een aantal organisaties is er ruimte tot verbetering bij een aantal parameters, zoals blijkt uit onderstaand schema.

	Maatregelen die waterovelast voorkomen	Elektrische leidingen weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Depot in aparte ruimte							
Gemeentearchief Beveren: Hof ter Welle - depot Pottelsberghe	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gemeentearchief Beveren: Hof ter Welle - kunstdepot	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gemeentearchief Beveren: AC - depot 3	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gemeentearchief Beveren: AC - depot 2	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gemeentearchief Beveren: AC - depot 1	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw: Erfgoedhuis Hof ter Welle, lokaal 3.2	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

vzw: Erfgoedhuis Hof ter Welle, lokaal 1.7							
OLV Hemelvaart Melsele: parochiesecretariaat	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Archief de Bergeyck	N.v.t.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kerkfabriek Heilig Kruis Vrasene	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Polder Land Van Waas	N.v.t.	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	N.v.t.
Een ruimte voor diverse doelen							
Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw: Erfgoedhuis Hof ter Welle, lokaal 0.8	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw: Texam, Kouterstraat Kieldrecht	Ja	Neen	Neen	Neen	Neen	Neen	Ja
OLV Hemelvaart Melsele: kerkgebouw	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Ja	N.v.t.	Ja
Openbare Bibliotheek Beveren	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja
Kerkfabriek Petrus en Paulus Kallo	Ja	Ja	Neen	Neen	Ja	Neen	Ja
Kerkbestuur Sint-Martinus	Neen	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja	Ja
PolderMAS	Ja	Neen	Ja	Ja	Neen	Neen	Neen
Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren	N.v.t.	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Ja	Ja	Ja

Metingen

Voor iets meer dan de helft van de depots in Beveren zijn al metingen uitgevoerd. (Bepaalde) metingen vonden nog niet plaats bij de Heemkring Land van Beveren, Polder Land van Waas, PolderMAS, het Sint-Maartenscomité en de Petrus en Pauluskerk in Kallo. De temperatuur in de Beverse depots lijkt in de meeste gevallen geschikt. Over de relatieve vochtigheid zijn van minder spelers gegevens gekend. De vochtigheid is geschikt bij het Gemeentearchief Beveren, Archief de Bergeyck en het Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren.

Noden

Er zijn geen noden die voor alle organisaties van Beveren van toepassing zijn. PolderMAS heeft nood aan een zekerheid op vaste locatie waarin ze kunnen investeren en de toekomst van de organisatie kunnen verzekeren.

B.2. Gemeenterapport Kruibeke

2.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen negen organisaties uit Kruibeke deel. In 2008 waren er dat vijf.

Naam organisatie	Sectoromschrijving	2008	2020
Archiefdienst gemeente Kruibeke	Archieven	Ja	Ja
Archief Vilain XIIII	Archieven	Ja	Ja°
Ghesellen van Sint-Pieter	Andere	Ja	Nee
Heemkundige Kring Wissekerke	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja
Museum De Schuur	Musea en bezoekerscentra	Ja	Ja
Kerk OLV Bezoeking Rupelmonde	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerk Sint-Petrus Bazel	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerk O.L.V. Hemelvaart	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Het Schelleke	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Polder van Kruibeke	Polderbesturen	Nee	Ja

*Er is wel/ook informatie uit het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) opgenomen.

Niet alle organisaties namen deel aan het onderzoek van 2020. Voor een volledig overzicht wordt de informatie die in 2008 werd gegeven, waar relevant, opnieuw opgenomen. Dat wordt aangeduid met een °. Dat is het geval voor Archief Vilain XIIII.

De projectvereniging "Ghesellen van Sint-Pieter" beëindigden in 2008 hun project rond de ontsluiting van het erfgoed, zowel roerend als onroerend, van de Sint-Petruskerk. Het resulteerde onder andere in de inventaris van de Sint-Petruskerk die voor dit onderzoek werd gebruikt. De Polder van Kruibeke zit sinds 2017 in de procedure om opgeheven te worden. Het bestuur zal na ondertekening van het ministerieel besluit ophouden te bestaan. De

vragenlijst werd daarom niet meer ingevuld. De collecties gaan na de opheffing over naar het Gemeentebestuur en -archief.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst depot	Informatie van de deelcollecties via
O.L.V. Bezoeking Rupelmonde	Ja	Ja	Inventaris, Rijksarchief
Sint-Petrus Bazel	Ja	Ja	Inventaris, Rijksarchief
O.L.V. Hemelvaart	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief

2.2. Organisaties

2.2.1. Missie en toekomstvisie

Archieven

De archiefdienst van de gemeente Kruibeke bewaart bestuursdocumenten van het lokale bestuur (hedendaags hoofdzakelijk na de fusie in 1977). De 19de-eeuwse documenten die het archief ook bevatten van de drie deelgemeenten zijn hoofzakelijk verslagen van de gemeenteraad en het college van burgemeester en schepenen, bevolkingsregisters en registers van de Burgerlijke stand. Het archief is hoofdzakelijk hedendaags en er komen regelmatig aanvullingen bij.

Het Archief Vilain XIIII wordt momenteel beheerd door de Stichting Vilain XIIII. Dit gebeurt in samenwerking met de gemeente en de familie Vilain XIIII. Het archief kent een lange geschiedenis. In 1971 werd het overgebracht naar het Rijksarchief Gent. In 2006 vond een overbrenging van Rijksarchief Gent naar Kasteel Wissekerke plaats, waar de Stichting Vilain XIIII onderdak kreeg voor het archief. Het archief beslaat de periode 1568-1969.

Musea en bezoekerscentra

Museum De Schuur ontstond uit privé-initiatief rond de eeuwwisseling. In de oude wijndroogschuur is er naast een bezoek aan de cafetaria ook de mogelijkheid tot een bezoek aan de grote collectie historische voorwerpen, waaronder hoofdzakelijk landbouwwerktuigen die verband houden met de wijmenteelt in de polders.

Heem- en oudheidkundige kringen

Heemkring Wissekerke heeft als missie het verbonden blijven met de leefomgeving en de geschiedenis ervan. Dat kan via erfgoed en het delen ervan met zoveel mogelijk mensen. In de toekomst wil de heemkring foto's, voorwerpen en verhalen blijven verzamelen, bewaren, publiceren en tentoonstellen.

Erfgoedverenigingen

Vzw Het Schelleke is genoemd naar de oudste en meest volkse wijk van Rupelmonde, nl. visserswijk "het Schelleke". De organisatie is opgericht in 1948 met als doel de oudere wijkkermis terug nieuw leven in te blazen. In 1949 werden dan ook de eerste wijkreuzen geboren. Doorheen de jaren groeide de reuzenfamilie. Het Schelleke heeft als doel om de jaarlijkse Schellekesfeesten te organiseren met als vaste waarden de volksspelen, het vuurwerk, diverse optredens, een ambachtenmarkt en de internationale reuzenstoet. Het tweede doel is het beheer van de oorspronkelijke wijkreuzen. Met de nieuwste reus Mercator uit 2019 zijn ze ook regelmatig te gast in binnen- en buitenland.

In de toekomst staan de organisatie van de jaarlijkse Schellekesfeesten en het onderhoud van de reuzen centraal. De nieuwste Mercatorreus weerspiegelt hun interesse in oude technieken en traditie. De reus is immers volgens oorspronkelijke technieken gebouwd (namelijk met een rieten mand) en wordt dus gedragen (en dus niet op

wielen). Met hem willen ze te gast te zijn op zoveel mogelijk reuzenstoeten en andere activiteiten in België, Frankrijk en ver daarbuiten, om zo de reuzencultuur, onze gemeente én de figuur van Mercator op de kaart te zetten. Ten slotte heeft de organisatie ook interesse om de oude, middeleeuwse ommegang van Rupelmonde terug nieuw leven in te blazen met de bijhorende historische reuzen. Dit staat evenwel nog in zijn kinderschoenen en moet verder onderzocht worden.

Kerkfabrieken en kerkbesturen

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Kruibeke uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Kruibeke ziet dat er voor de nog actieve kerken als volgt uit:

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
Sint-Pieter – Bazel	Nevenbestemming
O.L. Vrouw ten Hemel opgenomen – Kruibeke	Valorisatie
O.L. Vrouw Bezoeking - Rupelmonde	Valorisatie

2.2.2. Beleid rond organisatie, collecties en behoud en beheer[23]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goede manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

Het is duidelijk dat er nog ruimte is voor een uitbreiding van de beleidsinstrumenten. De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Kruibeke zien er als volgt uit:

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Heemkring Wissekerke	Nee	Nee	Nee	Nee	Passief
Archiefdienst Gemeente Kruibeke	Nee	Nee	Nee	Nee	Passief

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijke visie.[24] In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie

[23] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

[24] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren. In Kruibeke hebben de spelers nog geen duidelijk beleid rond het behoud en beheer van de collectie.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties
Kerkfabriek Sint-Petrus Bazel	Neen	Neen	Ja
Kerkfabriek O.L.V.-Bezoeking Rupelmonde	Neen	Neen	Neen
Heemkundige Kring Wissekerke	Neen	Neen	Neen
Gemeentebestuur Kruibeke – Archiefdienst	Neen	Neen	Neen
Het Schelleke	N.v.t.	Neen	Ja
Museum De Schuur	Neen	Neen	Ja

Het Gemeentearchief van Kruibeke heeft nog geen restauraties aan de collectie gedaan, maar dat staat wel gepland (met name aan de notulen van de gemeenteraad). De reuzen van vzw Het Schelleke zijn doorheen de jaren regelmatig gerestaureerd/vernieuwd, zoals de nieuwe kledij van Philomena en Celest in 2019.

2.2.3. Huisvesting

De archiefdienst van de gemeente Kruibeke is werkzaam in het gemeentehuis De Brouwerij (O.L.Vrouwplein 18-20). Bij de publieksinfrastructuur van de archiefdienst is er ruimte voor verbetering. De archiefdienst beschikt niet over een eigen leeszaal, maar een vergaderzaal wordt gebruikt als leeszaal. Dat zorgt voor moeilijkheden bij het inplannen van de publieksbezoeken. Ook zijn niet alle nodige technische apparatuur (bv. scanner/printer) aanwezig in de vergaderzaal. Ten slotte is de vergaderzaal enkel via trappen te bereiken waardoor niet alle bevolkingsgroepen kunnen komen.

De OCMW-administratie is gevestigd in de Kruibekestraat 12 (Bazel) en dus niet op hetzelfde adres als waar de gemeentelijke diensten gevestigd zijn.

Het Archief Vilain XIIII bevindt zich in de oorspronkelijke archiefkamer van de familie Vilain XIIII in Kasteel Wissekerke. (Koningin Astridplein 17, Bazel)

Museum De Schuur is gehuisvest in een oude wijmdroogschuur, die gebouwd werd in 1830 door Vilain XIIII. De oppervlakte van de ruimte bedraagt zo'n 250 m². Het museum is gehuisvest in de Lange Gaanweg 22, Bazel.

Heemkundige Kring Wissekerke bevindt zich in de Oude Pastorie in Bazel (Kruibekestraat).

Van de overige organisaties is weinig te weten gekomen over de huisvesting. Hun adressen worden daarom hieronder opgesomd, indien van toepassing:

Naam organisatie	Adresgegevens
Kerk OLV Bezoeking Rupelmonde	Mercatorplein 6, 9150 Rupelmonde
Kerk Sint-Petrus Bazel	Koning Astridplein 12, 9150 Bazel
Kerk O.L.V. Hemelvaart	Geeraard de Cremerstraat 18b, 9150 Kruibeke
Het Schelleke	n.v.t.

Polder van Kruibeke	n.v.t.

2.2.4. Personeel en vrijwilligers

Sinds september 2016 is bij de archiefdienst van de gemeente Kruibeke een voltijdse deskundige archief, Veerle Van den Bossche, aangeworven. Zij is meteen ook de enige medewerker op de dienst. Haar taken bestaan uit het toezien op en verzekeren van een goede bewaring en ontsluiting/toegang tot het archief, digitale archiefbeheer; sensibilisering en instructies voor opmaak en bewaring van documenten (papier/digitaal) bij collega's en de opvolging van archiefvernietigingen. Sporadisch wordt de dienst versterkt door een stagiaire uit het middelbaar onderwijs voor 1 dag per week.

Heemkundige Kring Wissekerke werkt met zo'n 20 vrijwilligers die samen 600 uren per maand presteren. De huidige vrijwilligersploeg komen elke dinsdagvoormiddag samen voor een werk- en praatmoment. Ze staan in voor de registratie, sortering en inventarisatie van collecties, het voorbereiden, opbouwen en toezicht van tentoonstellingen, de redactie van het tijdschrift, de update en het beheren van de website, administratie etc. Er is nood aan verjonging en kennis van digitale platformen.

Voor Museum De Schuur werken 2 vrijwilligers zo'n 10 u per maand aan de onderhoud en de opkuis van het museum en de voorwerpen.

VZW Het Schelleke werkt volledig op vrijwillige basis. Zo'n 30 vrijwilligers staan in voor erg diverse taken van algemene organisatie van de Schellekesfeesten en sponsoractiviteiten tot het reuzendragen en de opbouw en afbraak van het evenement. Iedereen draagt dus op zijn/haar eigen manier een steentje bij aan het behoud van een uniek evenement en aan de reuzencultuur.

Van het Archief Vilain XIII is geen informatie over de personeelsbezetting verkregen.

2.2.5.Publiekswerking

De werking van de archiefdienst van de gemeente Kruibeke is tweeledig. Ten eerste is de werking gericht op interne dienstverlening om collega's de nodige documenten/informatie aan te bieden. De externe dienstverlening beantwoordt dan weer vragen die vooral afkomstig zijn van lokale onderzoekers. Voor genealogisch onderzoek kan de vraag soms ook buiten het Waasland komen.

De expertise van Museum de Schuur zit in de kennis van de werking van de landbouwvoertuigen. Die wordt getoond tijdens de vaste tentoonstelling in het museum. Informatie-uitwisseling en communicatie gebeurt via de website en de Facebookpagina. Heemkundige Kring Wissekerke verwierf expertise in publiekswerking via vaste en tijdelijke tentoonstellingen en antwoorden op vragen. De communicatie met het grote publiek gebeurt via een driemaandelijks tijdschrift, een digitale nieuwsbrief, een website en sociale media.

Behalve de deelname aan diverse optochten in binnen- en buitenland zijn er geen faciliteiten op vlak van publiekswerking en expertisedeling van vzw Het Schelleke. In de toekomst wordt wel gedacht aan demonstraties van de "gedragen reuzen". Externe communicatie gebeurt wel uitgebreid via een eigen website, sociale media (Facebookpagina, Instagram, Twitter) en de publicatie van de activiteiten op UiTdatabank.

Er is geen publiekswerking van het Archief Vilain XIII.

2.2.6. Budget

De financieringskanalen van de diverse erfgoedorganisaties zijn verschillend. De archiefdienst van de gemeente Kruibeke beschikt niet over een vast percentage van het totale budget voorbehouden voor het behoud en beheer. Enkel wordt er bij de opmaak van de meerjarenplanning een beperkt budget gereserveerd voor kleine aankopen.

Museum de Schuur ontvangt geen subsidies en heeft nauwelijks budget voorzien voor het behoud en beheer van de collectie. Heemkundige Kring Wissekerke ontvangt geen subsidies, behalve projectsubsidies van de erfgoedcel). Ook hier gaat slechts een minimaal budget (5%) naar behoud en beheer.

Bij vzw Het Schelleke gaat ongeveer 41-60% van het totaalbudget naar de organisatie van de jaarlijkse Schellekesfeesten. Het grootste deel van het budget wordt meteen terug geïnvesteerd in de organisatie hiervan (zoals boeken van folkloregroepen, reuzen, showkorpsen, ambachtslui). Het andere deel gaat naar het behoud van de reuzen. Dit gaat over restauraties (zoals nieuwe kledij of herstelwerken) en ook de aankoop voor benodigdheden voor de reuzen, zoals nieuwe ladders om de reuzen makkelijk aan te kleden, boxen/dozen voor de kledij in te steken of dekens om delen van de reus af te dekken.[25]

De budgetverdeling van het Archief Vilain XIII is niet gekend.

2.3. Deelcollecties Roerend Erfgoed

2.3.1. Algemeen

In Kruibeke zijn zo'n 43 deelcollecties van de diverse lokale erfgoedorganisaties in het onderzoek opgenomen. Ze werden aangevuld met de 35 gevonden deelcollecties uit Kruibeke uit het Rijksarchief. De gegevens van Stichting Vilain XIIII zijn uit 2008 overgenomen.

De verdeling van de categorieën van de deelcollecties ziet er als volgt uit. Deze figuur toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

2.3.2. Archieven

De omvang van de archieven in Kruibeke is ten opzichte van 2008 sterk toegenomen: van 126 m naar minstens 579 m. Dat is te verklaren door de opname van een nieuwe organisatie (het polderbestuur), maar de grootste toename gebeurde bij de Heemkring en in het Rijksarchief, die alleen maar liefst 55% van de archieven beheert.

Het is onduidelijk welke archieven precies bij de Heemkundige Kring Wissekerke wordt bewaard. Het gaat onder andere om verenigingsarchieven, persoons- en familiearchieven en polderarchieven. Het Rijksarchief bewaart en beheert stukken van de voormalige en huidige gemeenten (210 m), bedrijfsarchief (58 m), notariaat (28 m), archieven van kerkfabrieken (15 m) en polderbesturen (5 m).

25 Een grote restauratie van de hoofden van de oude reuzen staat gepland eind 2020.

De totale omvang van het Gemeentearchief is niet gekend. Veel documenten liggen nog bewaard bij de diensten zelf. Geleidelijk worden documenten overgedragen naar het archief, waarbij ook gekeken wordt naar dubbele stukken en vernietiging.

Archiefbeheerder	Omschrijving archief	Omvang (m)	Procentuele verdeling gekende omvang	Omvang (m) in 2008
Archieven				
Gemeentearchief Kruibeke	Gemeente en OCMW	Niet gekend		
Rijksarchief	Gemengd	316 m	54,6	40 m
Stichting Vilain XIIII	Persoon of familie	75 m	13	75 m
Polderbesturen				
Polder van Kruibeke	Polder	18 m	3,1	
Heem- en oudheidkundige kringen				
Heemkundige Kring Wissekerke	Gemengd	170 m	29,3	11 m
Totaal		579 m	100%	126m

2.3.3. Documentatie

Waar in 2008 slechts 1 speler, met name Heemkundige Kring Wissekerke, over documentair materiaal beschikte zijn dat er in 2020 twee. Heemkundige Kring Wissekerke heeft een uitgebreide collectie met onder andere:

- foto's, dia's en prentkaarten
- kaarten en plannen
- affiches
- ander beeldmateriaal
- bidprentjes en rouwbrieven
- knipsels en knipselmappen

De omvang wordt op zo'n 4000 stukken geschat. Het is onduidelijk welke van bovenstaande categorieën het meest vertegenwoordigd zijn daarin.

De Archiefdienst van het Gemeentebestuur Kruibeke beschikt eveneens over een diverse collectie met foto's, dia's, prentkaarten, kaarten en plannen, affiches, microfilms en microfiches. De omvang is niet gekend. Een klein aandeel fotoreeksen is gedigitaliseerd n.a.v. een bepaald project (bv. 40 jaar Sportraad).

2.3.4. Bibliotheek

In Kruibeke zijn er twee organisaties met een bibliotheekwerking. De heemkundige kring verzamelt publicaties over onder andere Kruibeke, heemkunde, Waasland en Oost-Vlaanderen. Daarnaast beschikt Heemkundige Kring Wissekerke ook over de ruilabonnementen van andere heemkundige kringen uit de regio (Oost-Vlaanderen en Antwerpen).

Het Gemeentearchief Kruibeke beschikt over een kleine vakbibliotheek met historische boeken over Kruibeke, Bazel en Rupelmonde. Deze collectie werd in 2008 nog niet gerapporteerd. De kerkfabriek van O.L.V. Rupelmonde is in het bezit van enkele oude drukken.

Organisatie	Periode	Deelcollectie	Omvang
Heemkundige Kring Wissekerke	19de-20ste eeuw	Boeken	20 m
Gemeentearchief Kruibeke	20ste-21ste eeuw	Boeken	Ca. 20 stukken
Kerkfabriek O.L.V. Rupelmonde	18de-19de eeuw	Boeken	2 stukken
Heemkundige Kring Wissekerke	20ste-21ste eeuw	Tijdschriften	10 m

2.3.5. Audiovisuele deelcollecties

Diezelfde spelers hebben ook audiovisuele collecties, met name beeldopnames. De videocollectie van de archiefdienst is veeleer beperkt en is het resultaat van relatiegeschenken aan de burgemeester of de secretaris. Er zijn beeldopnames op film en VHS en enkele gedigitaliseerde beeldopnames. In totaal zijn er zo'n 20 stukken.

De collectie van Heemkundige Kring Wissekerke ten slotte is omvangrijker. Er zijn zo'n 130 beeldopnames op film, DVD en/of gedigitaliseerd.

2.3.6. Objecten

De meeste museale deelcollecties uit Kruibeke zijn afkomstig uit de sfeer van religieus erfgoed. Het zijn voornamelijk de kerkfabrieken die objecten (zowel in aantal deelcollecties als in aantal objecten) huisvesten in Kruibeke. Ten slotte hebben ook de heemkring en Museum de Schuur elk een omvangrijke deelcollectie objecten.

Naam organisatie	Aantal deelcollecties	Aantal Objecten	Procentuele verdeling
Kerkfabriek Sint-Petrus Bazel	12	665	37,2
Kerkfabriek OLV Rupelmonde	7	222	12,4
Kerkfabriek OLV Hemelvaart Kruibeke	9	191	10,7
Heemkundige Kring Wissekerke	1	500	27,9
Museum De Schuur	1	200	11,2

Het Schelleke vzw	1	8	0,5
Totaal aantal objecten	31	1 786	100

In totaal werden er 31 deelcollecties getraceerd die samen 1 786 objecten bevatten, tegenover 44 deelcollecties met 421 objecten in 2008. De vermindering in aantal deelcollecties is te verklaren doordat Heemkring Wissekerke en Museum de Schuur de volledige collectie als een geheel hebben beschouwd. In 2008 waren beide spelers goed voor twaalf deelcollecties. De stijging van het totale aantal objecten is te verklaren door de grote collecties in de kerkfabrieken in Kruibeke. Zowel een overzicht in absolute cijfers als in procenten wordt hierna gegeven.

Collectiecategorie objecten	Aantal in 2020	% in 2020	Aantal in 2008	% in 2008
Beeldmateriaal	139	7,8%	64	15
Geluidsmiddelen/apparatuur	20	1,1%		
Gereedschap en uitrusting	500	28,0%	225	54
Houders	120	6,7%	39	9
Informatievormen	7	0,4%	32	8
Interieurinrichting	145	8,1%	34	8
Kleding	292	16,3%	27	6
Recreatiemiddelen	8	0,4%		
Gemengde objectcollecties	555	31,1%		
Totaal	1 788	100,0%	421	100

Opvallend is de groei van een aantal collectiecategorieën: kleding, beeldmateriaal, interieurinrichting en geluidsmiddelen. Dat is te verklaren door de religieuze spelers in Kruibeke. De opkomst van de recreatiemiddelen is door de opname van de reuzen van vzw Het Schelleke. De grote deelcollectie gereedschap en uitrusting bestaat uit diverse stukken uit het dagelijkse leven.

Omdat ongeveer de helft van het aantal objecten onder de categorie gemengde objectcollectie valt, is het in de bovenstaande tabel niet duidelijk welke deelcollectie het meeste voorkomt in Kruibeke. De onderstaande figuur maakt een aanname van de percentages van de objectcategorieën, op basis van de gemengde objectcollecties. De meest voorkomende objectcategorieën volgens deze aanname zijn beeldmateriaal, houders, interieurinrichting en kleding.

2.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

De meeste deelcollecties in Kruibeke zijn geregistreerd via het netwerkregistratiesysteem. Het betreft enkel het religieus erfgoed. De inventaris op papier komt voor bij het Polderbestuur Kruibeke en heemkring Wissekerke. De Archiefdienst van Kruibeke registreert in rekenblad. Museum De Schuur ontwikkelde een alternatieve methode waarbij de museumcollectie werd gefotografeerd en de foto's vervolgens benoemd. Bij een aantal deelcollecties (minstens 6) is de inventarisering opgestart maar nog (lang) niet voltooid, zoals bij de archiefdienst en het polderarchief.

Als professionele instelling beschikt het Rijksarchief over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

Daarnaast zijn er ook een aantal deelcollecties die nog niet zijn geïnventariseerd. Zo zijn er een aantal deelcollecties van de heemkring die nog niet geïnventariseerd zijn. Een inventarisatietraject zou worden opgezet in 2020 maar is wegens externe omstandigheden tijdelijk uitgesteld. De situatie van het Archief Vilain XIIII is sinds 2008 ongewijzigd. Er is dus geen actuele volledige inventaris, enkel een trefwoordenregister uit de jaren 1930 en

een gedetailleerdere maar onvolledige handgeschreven ficheregister opgemaakt (en bewaard) door het Rijksarchief te Gent.

Digitale inventaris

Maar liefst 70 van de 78 deelcollecties in Kruibeke beschikken over een digitale inventaris, met een hoge automatiseringsgraad (zie figuur hierboven). Het Rijksarchief vertegenwoordigt daarin de helft van het aantal deelcollecties. Daarnaast beïnvloeden ook de kerkfabrieken de aantallen (29 deelcollecties). De meeste digitale inventarissen in Kruibeke zijn ook (bijna) volledig online toegankelijk.

Digitale collecties

Ongeveer twee op vijf deelcollecties in Kruibeke zijn (gedeeltelijk) gedigitaliseerd of *digital born*. Het is onduidelijk in welke mate de deelcollecties uit het Rijksarchief zijn gedigitaliseerd. Opvallend is dat heel wat collecties, 29 van de 33, bijna volledig toegankelijk zijn online. Het zijn allen religieuze collecties die via de Vlaamse erfgoeddatabanken raadpleegbaar zijn. De opslag gebeurt dan ook voor de meeste deelcollecties via een externe server en enkelen (ook) in "de cloud". Heemkundige Kring biedt haar heemkundige tijdschrift van 1976 tot 2014 digitaal aan (via Google Drive op https://www.wissekerke.be/).

Offline heeft de archiefdienst van Kruibeke digitale bestanden van de deelcollecties documentatie, videocollectie en bestuursdocumenten van de gemeente.

2.3.8. Datering

Van de 78 deelcollecties zijn 28 te situeren voor 1901, 28 vanaf de twintigste eeuw en negen vanaf de 21ste eeuw. Van 13 deelcollecties is de datering niet gekend.

De oudste archiefstukken, vanaf de 14de tot 17de eeuw bevinden zich in het Rijksarchief. Het gaat om het oud archief van gemeenten, archief van een kerkfabriek en polderarchieven. Ook Heemkundige Kring Wissekerke is in het bezit van archief vanaf de 17de eeuw.

De oudste objecten dateren vanaf de 17de eeuw. Het gaat om onder andere meubilair, beeldhouwwerk en edelsmeedwerk uit de Sint-Petruskerk en de OLV-kerk van Rupelmonde.

2.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Van de 43 deelcollecties die bewaard worden in de diverse organisaties in Kruibeke, is het grootste deel niet verpakt. Verpakte deelcollecties komen voor bij de heemkring, de archiefdienst van het gemeentebestuur en het polderbestuur van Kruibeke. Van de meeste deelcollecties in Kruibeke zelf is de bewaring niet gekend of niet van toepassing. Zo'n 12 religieuze deelcollecties worden uitgestald. De bewaring zowel op gesloten als op open rekken gebeurt bij Heemkring Wissekerke; de bewaring op open rekken evenals bij de heemkring, de archiefdienst en Stichting Vilain XIIII.

De conditie van de deelcollecties in Kruibeke is voor 60% niet geregistreerd. Zes deelcollecties hebben een behoorlijke schade (10% en meer). Ze worden bewaard in O.L.V.-kerk Rupelmonde, Heemkundige Kring Wissekerke, Archiefdienst van Kruibeke en Museum de Schuur. Het gaat om alle gevallen om mechanische schade (in twee gevallen ook gecombineerd met chemische of plaagschade).

2.3.10. Eigendom

In Kruibeke is de helft van de deelcollecties in eigen beheer van de organisaties. De andere helft wordt in het Rijksarchief bewaard. De status (bewaargeving of schenking) van de deelcollecties uit het Rijksarchief is onduidelijk. Ook andere eigendomsstatuten komen voor, maar in kleinere mate.

2.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Belang en gebondenheid

De meeste deelcollecties zijn voornamelijk van belang voor de lokale gemeenschap (ongeveer 85%, zonder de deelcollecties uit het Rijksarchief). Ze zijn vaak verbonden aan instellingen en verenigingen, processen, personen en plaatsen (voornamelijk gehuchten en parochies).

Uniek is het Archief Vilain XIIII. De inhoud van dit archief overstijgt ruim het lokale. De archieven werpen een licht niet alleen op de lokale geschiedenis, maar ook op de regionale, Vlaamse en landelijke geschiedenis. Door de ruime invloedssfeer van de familie Vilain XIIII is dit archief zonder twijfel een topstuk. Verdere ontsluiting van het archief is nog altijd aangewezen.

De Heemkundige Kring Wissekerke bewaart door zijn focus op de lokale geschiedenis voornamelijk die zaken die betrekking hebben op Kruibeke en Steendorp. Vermeldenswaard als topstuk is de 'keviedrager', een gevlochten korf op een stok, ooit het symbool van de Meezenvangers van Kruibeke. Eveneens als lokale 'topstukken' te klasseren zijn de plekijzers, die gebruikt werden voor het ontschorsen van de wijmen. Ook Museum De Schuur herbergt stukken over wijmen en mandenvlechters. De collecties herinneren aan de wijmenteelt die tussen 1820 en 1950 in deze streek aan veel mensen werk verschafte. De boeken en archievencollecties van de heemkring en de museale collecties van Museum De Schuur met landbouwalaam, gereedschap voor blokmakers en vlasteelt zijn ten slotte wel voor het Waasland van belang.

De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van belang voor de lokale gelovigen en inwoners van Kruibeke. Daarnaast zijn ze, samen met de andere kerken, een getuigenis van het katholieke Vlaanderen. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Waardering

Opvallend is dat voor maar liefst zeven op tien deelcollecties in Kruibeke een benaderende waardering is verkregen. De verschillende spelers zijn zich in Kruibeke dus vrij goed bewust van de waarde van hun erfgoed. De onderstaande resultaten zijn slechts een eerste poging van de respondenten om de waarde van de collecties te bepalen en dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties in Kruibeke te vormen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

Waarden van de erfgoedcollecties in Kruibeke (1)

2.4. Deelcollecties Immaterieel Erfgoed

Slechts één immaterieel-erfgoedgemeenschap in Kruibeke beantwoordde de vragenlijsten, namelijk de Schellekesfeesten. Ze behoren tot de categorie historische (reuzen)stoeten en processies. De vzw heeft ook een materiële collectie in het bezit. De collectie is niet ontsloten via een inventaris.

2.4.1.Algemeen

De Schellekesfeesten, georganiseerd door vzw Het Schelleke, is een voorbeeld van de categorie feesten, rituelen en sociale gebruiken. Doorheen de jaren is het feestweekend uitgegroeid tot een gevarieerd volksfeest. Zo zijn er de volksspelen voor volwassenen en kinderen, een kermis, een muzikaal vuurwerk, optredens van lokale bands en de wijk is bevlagd met authentieke scheepsvlaggen. Zondag is de hoogdag van de feesten met een ambachtenroute. Hierbij staan er verspreid over de visserswijk verschillende ambachten opgesteld die hun oude ambacht demonstreren aan het grote publiek. Daarnaast is er de internationale reuzenstoet die niet alleen Vlaamse reuzen maar ook reuzen uit Wallonië, Frankrijk en Spanje aantrekt. Op maandag is er een seniorennamiddag met optreden. De feesten worden afgesloten met een muzikale rondgang van de reuzen van Rupelmonde door de wijk samen en het oplaten van ballonnen.

De Schellekesfeesten vinden op een vast moment in het jaar plaats: het weekend waarin de eerste zondag van augustus valt. De feesten vinden altijd plaats in Rupelmonde.

2.4.2. Netwerk

Het netwerk van de Schellekesfeesten is groot. Naast de vrijwilligers, zijn er heel wat mensen betrokken bij de praktijk van het erfgoed zoals publiek, lokale verenigingen, verenigingen met dezelfde traditie en lokale besturen. De overdracht van hun “kennis” van het erfgoed gebeurt via toonmomenten.

2.4.3.Toekomstvisie en noden op vlak van borgen

Op het gebied van borgen is er nog opleiding nodig rond het erfgoed beoefenen en de archiefverwerking- en zorg bij de vrijwilligers. Om een toekomst te verzekeren van de immaterieel erfgoedpraktijk zijn er heel wat factoren nodig: zichtbaarheid, netwerking, sensibilisering en promotie bij het publiek, financiële ondersteuning en verjonging, opvolgers en nieuwe vrijwilligers. Vooral dat laatste is noodzakelijk om het succes van de laatste jaren van de Schellekesfeesten te kunnen verderzetten. Het programma van de toekomstige edities mag niet onderdoen om het grote publiek te blijven aantrekken, maar er zijn steeds minder werkende handen in de

organisatie. Nieuwe mensen zorgen ten slotte ongetwijfeld ook voor nieuwe ideeën om elk jaar origineel uit de hoek te komen.

2.4.4. Deelcollectie en depot roerend erfgoed

De deelcollectie van vzw Het Schelleke bestaat uit acht reuzen uit Rupelmonde en één reus van Kruibeke die in het beheer is van de vzw. De oudste reuzen zijn Philomena en haar man Celest die werden gemaakt ter gelegenheid van de 100ste verjaardag van Philomena in 1949.

Een beetje geschiedenis: Op 1 februari 1949 vierden de wijkbewoners van het Schelleke Philomena's 100e verjaardag. Ter gelegenheid daarvan werden er twee reuzen gemaakt naar het beeld van Philomena en haar man Celest, de oudste reuzen. In 1957 werd ter gelegenheid van de 10de naoorlogse Schellekeskermis een reus gemaakt van de zoon van Philomena, Mercatorke. Hij dankt zijn naam aan het zeilschip Mercator, een opleidingsschip waar de zoon van Philomena en Celestinus matroos was. Vier jaar later werd de familie compleet gemaakt met de dochter, Grobelia. In 1985 ontstond er een nieuwe reus De Loze Visser, een personificatie van de gelijknamige kroeg uit de wijk en een verwijzing naar de vele vissers uit de wijk. Kamiel Troubleyn, ook wel gekend als Kamiel de Champetter, was de eerste champetter tijdens de Schellekesfeesten en bekleedde deze functie maar liefst 25 jaar. Toen hij in 1986 besloot hiermee te stoppen, werd hij tijdens een bedanking op de kaai begroet door een reus naar zijn evenbeeld. Deze reus verdween doorheen de jaren. Het hoofd werd na de feesten van 2016 teruggevonden in het magazijn, waarna beslist werd om een volledige nieuw reus te bouwen van Kamiel de Champetter. Hij werd op 5 augustus 2017 voorgesteld en gedoopt ter gelegenheid van de 70e editie. In 1994 werd er ter gelegenheid van het internationaal Mercatorjaar een reus gebouwd naar deze bekende geleerde en inwoner van Rupelmonde. Na 25 jaar was de reus aan nieuwe kledij toe en drongen herstellingswerken zich op. Onder impuls van de vele gedragen buitenlandse reuzen die tijdens de Schellekesfeesten op bezoek komen, werd er beslist om een volledig nieuwe Mercatorreus te bouwen volgens de oude technieken zodat de reus gedragen zou kunnen worden (itt tot de gerolde reus uit 94). De oude reus ging op rust en de buste zal later een plaats krijgen in de gemeente. Tijdens de Schellekesfeesten van 2019 werd dan de nieuwe Mercatorreus voorgesteld aan het grote publiek.

2.5. Depot

2.5.1.Beschrijving van de depots

De archiefdienst van de gemeente Kruibeke heeft een depotruimte in de kelder van het gemeentehuis De Brouwerij (O.L.Vrouwplein 18-20). De ruimte is grotendeels voorzien van metalen draairekken (handmatige te draaien op metalen ketting in de grond). Een deel van de ruimte is ingevuld door vaste metalen rekken. Er is ook een tafel en twee stoelen voorzien waaraan eigen gemeentepersoneel kan opzoeken/werken (niet bedoeld voor externe bezoekers).

Er zijn drie deuren/uitgangen in deze ruimte. In het gebouw zelf is toegang enkel mogelijk mits het gebruik van trappen. Aan de achterzijde (nooduitgang) komt de kelder uit op de lagergelegen straatkant (Brouwerijstraat). Van deze zijde kunnen archiefvernietigingen uitgevoerd worden of grote archievenoverdrachten binnengebracht worden uit de OCMW-administraties of eigen gemeentelijke diensten.

De OCMW-administratie is gevestigd in de Kruibekestraat 12 (Bazel) en dus niet op hetzelfde adres als waar de gemeentelijke diensten gevestigd zijn. In de gebouwen van de OCMW is er geen ruimte voorzien/geschikt tot het bewaren van dossiers op één plaats. De archieven bevinden zich daar nu nog grotendeels verspreid. De verwerking van de OCMW-archieven door het gemeentearchief is nog in een opstartfase.

Heemkring Wissekerke bewaart de stukken op de twee verdieping van de oude pastorie.

De collectie van Museum De Schuur bevindt zich in het museum (een oude wijmdroogschuur). De ruimte is ongeveer 250 m2.

De collectie van de kerkfabriek Sint-Petrus Bazel zit in het kerkgebouw; bij OLV Bezoeking in Rupelmonde spelen ook de pastorij, sacristie en een vergaderlokaal een rol voor de bewaring van stukken uit de collectie.

De reuzen van vzw Het Schelleke staan in het magazijn van de vereniging, dat gehuurd wordt door de gemeente voor verschillende verenigingen (Nederstraat, Rupelmonde). Naast onze reuzen staat er ook het ander materiaal van de vzw zoals tenten en kookgerief en materiaal van andere verenigingen. Ongeveer 80 vierkante meter van het totale magazijn is voorbehouden voor het Schelleke.

Het magazijn is niet zo geschikt voor het veilige en goede beheer van de reuzen en dat om verschillende redenen. Het magazijn is voor meerdere verenigingen toegankelijk en niet gecontroleerd of veilig afgesloten. Verder is het zeer stoffig en zijn er doorheen het jaar grote temperatuurschommelingen. Ten slotte is er ook al regelmatig een lek geweest in het dak dat maar moeizaam hersteld werd door de eigenaar (en doordat gemeente maar huurder is, kunnen zij niet veel doen).

De actuele gegevens over de depotruimtes van de volgende organisaties zijn niet voor handen:

- Archief Vilain XIIII
- Kerk O.L.V. Hemelvaart
- Polder van Kruibeke

2.5.2. Specificaties van de depots[26]

Soort depotruimtes

Voor Kruibeke is informatie van zes depotruimtes verkregen. De helft daarvan is een ruimte voor diverse doelen (kerkfabrieken en vzw Het Schelleke). De depots van de archiefdienst van het gemeentebestuur Kruibeke en de heemkundige Kring Wissekerke zijn een aparte ruimte. De collecties van Museum De Schuur bevinden zich in een museale ruimte.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De situatie in Kruibeke ziet er, op één speler na, vrij positief uit voor de maatregelen die zijn genomen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren. Bij de verschillende organisaties kunnen nog extra maatregelen worden genomen; bij vzw Het Schelleke is de situatie het meest precair.

[26] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

	Maatregelen die waterovertlast voorkomen	Elektrische leidingen weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Een ruimte voor diverse doelen							
Kerkfabriek Sint-Petrus Bazel	N.v.t.	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja
Kerkfabriek O.L.V.-Bezoeking Rupelmonde	Ja	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
vzw Het Schelleke	Neen	Neen	Neen	Neen	Neen	Ja	Neen
Depot in aparte ruimte							
Heemkundige Kring Wissekerke	Neen	Ja	Ja	Neen	Ja	Ja	Ja
Gemeentebestuur Kruibeke – Archiefdienst	Neen	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja	Ja
Museale ruimte							
Museum De Schuur	Neen	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen

Metingen

Slechts bij drie van de zes depots zijn al metingen ondernomen. Het gaat om de archiefdienst van de gemeente Kruibeke, kerkfabriek Sint-Petrus Bazel en O.L.V.-Bezoeking Rupelmonde. Bij die laatste zijn de relatieve vochtigheid en temperatuur niet geschikt of constant.

Metingen van temperatuur en relatieve vochtigheid in Kruibeke

Noden

Er zijn geen noden die voor alle organisaties in Kruibeke van toepassing zijn. Kerkfabriek O.L.V.-Bezoeking Rupelmonde heeft nood aan ideeën om bewaring te verbeteren en eventueel tentoon te stellen. Heemkundige Kring Wissekerke heeft plaatsgebrek. De archiefdienst van het Gemeentebestuur Kruibeke vraagt naar een

aankoop van enkele noodzakelijke instrumenten/hulpmiddelen die calamiteiten kunnen opvangen via de erfgoedcel.

Vzw Het Schelleke vraagt een betere bewaarplaats voor de reuzen. Idealiter worden de reuzen opgesteld op een veilige, stofvrije locatie, in indirect licht. Zo zouden de reuzen zichtbaar zijn voor het grote publiek in goede omstandigheden. De gemeente heeft net een nieuw gebouw gekocht als gemeentehuis en het idee is om de nieuwe Mercatorreus daar te kunnen opstellen in de inkomsthal. De andere reuzen zouden op termijn (hopelijk) naar de magazijnen van de gemeente kunnen verhuizen, wat ook al veel betere condities heeft.

B.3.Gemeenterapport Lokeren

3.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen elf organisaties uit Lokeren deel. In 2008 waren dat er vijf. De grootste groep van organisaties worden gevormd door de kerkfabrieken en de erfgoedverenigingen. [27]

Sectoromschrijving van de deelnemende organisaties uit Lokeren

Naam organisatie	Soort organisatie	2008	2020
Stadsarchief Lokeren	Archieven	Ja	Ja
Heemkundige Kring De Souvereinen	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja
Stadsmuseum Lokeren	Musea en bezoekerscentra	Ja	Ja
Kerk Sint-Laurentius Lokeren	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerk Sint-Paulus Oudenbos	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerk Sint-Antonius van Padua	Religieus erfgoed	Ja	Ja
Kerk O.L.V. Daknam	Religieus erfgoed	Nee	Ja
Kerk O.L.V. Hemelvaartkerk Eksaarde	Religieus erfgoed	Ja	Ja
Kerk Heilig Hart Lokeren	Religieus erfgoed	Nee*	Nee
Heirbrugmolen	Erfgoedverenigingen	Ja	
VZW Durme	Erfgoedverenigingen	Ja	Ja°
Carnavalsvereniging De Peerkes	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
De Totentrekkers	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja

*Er is wel/ook informatie uit het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) opgenomen.

Niet alle organisaties namen deel aan het onderzoek van 2020. Voor een volledig overzicht wordt de informatie die in 2008 werd gegeven, waar relevant, opnieuw opgenomen. Dat is het geval bij vzw Durme (zie °). De

[27] Kerkfabrieken waarvan informatie enkel via het Rijksarchief is verkregen, zijn niet als actieve deelnemers aan het onderzoek beschouwd en worden in de lijst hieronder dan ook niet opgenomen.

Heirbrugmolen beheer geen collectie. De stukken die er staan zijn eigendom van de stad en worden meegenomen in de museumcollectie (Stadsmuseum Lokeren), maar zitten nog niet in Adlib. De gegevens van 2008 zijn daarom gebruikt en toegevoegd bij Stadsmuseum Lokeren.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst depot	Informatie van de deelcollecties via
Kerk Sint-Laurentius Lokeren	Ja	Nee	Inventaris
Kerk Sint-Paulus Oudenbos	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerk Sint-Antonius van Padua	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerk O.L.V. Daknam	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerk O.L.V. Hemelvaartkerk Eksaarde	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerk Sint-Anna	Nee	Nee	Rijksarchief

3.2. Organisaties

3.2.1. Missie en toekomstvisie

Archieven

Het Stadsarchief Lokeren draagt zorg voor alle archieven van het stadsbestuur en stedelijke administratie, waarborgt de materiële staat van de documenten voor de volgende generaties, zorgt ervoor dat alle beschrijvingen (digitaal) beschikbaar zijn en dat de burger maximaal toegang heeft tot al deze archieven.

Musea en bezoekerscentra

Het Stadsmuseum Lokeren is een van de belangrijkste erfgoedactoren en –beheerders in de Stad Lokeren en in de Wase regio. Het wil de belangrijkste aspecten van de geschiedenis van (het leven in) de stad op een toegankelijke manier vertalen naar een zo groot mogelijk, in hoofdzaak lokaal publiek, met als doel een historisch kader te bieden voor de interpretatie van het hedendaagse leven in de stad en de regio. Het Stadsmuseum Lokeren verzamelt en bewaart in hoofdzaak objecten die het leven in Lokeren illustreren. De klemtoon ligt daarbij op wonen en werken. Het stadsmuseum heeft een unieke collectie i.v.m. de haarsnijderij-industrie, die bepalend was voor de stad in de 20ste eeuw. Ook op het vlak van beenhouwerserfgoed bezit het museum de meest representatieve collectie van Vlaanderen.

Stadsmuseum Lokeren wil een dynamisch stadsmuseum zijn dat inspeelt op relevante maatschappelijke thema's en gebeurtenissen binnen de stad, dat de brug maakte tussen heden en verleden, voor alle Lokeraars, en een open huis voor reflectie over de stad vroeger en nu.

Heem- en oudheidkundige kringen

De Koninklijke Heemkring De Souvereinen heeft zelf geen collectie. Al jaren geleden werd archief, museum en toeristische dienst op stadsniveau georganiseerd. De collectie die er ooit was werd door wijlen Frans De Vos overgemaakt aan het KOKW. Hun functie daardoor is dan ook erg gevarieerd:

- sensibiliseren van de bevolking voor het belang en behoud van erfgoed

- functioneren als tussenpersoon tussen de burger en archief/museum om waardevol historisch materiaal te bewaren op de juiste plaats
- aanbieden van interessante activiteiten zoals lezingen, historische daguitstap en studiedagen
- samenwerken met andere organisaties, onder andere het plaatselijk archief, museum en de dienst toerisme
- publiceren van hun driemaandelijks tijdschrift "De Souvereinen"

In de toekomst blijft de inhoudelijke werking vermoedelijk op dezelfde leest geschoeid. Vermoedelijk zal er meer ruimte zijn voor het digitale verhaal.

Andere cultureel-erfgoedactoren

Vzw Durme staat sinds 1969 in voor natuurbehoud en – beheer rond het reservaat het Molsbroek. In het bezoekerscentrum wordt ingezet op publiekswerking en natuureducatie

Carnavalsgroep De Peerkes is actief sinds 1980 en intussen uitgegroeid tot een vaste waarde in het Waasland. Jaarlijks werkt de vriendengroep samen aan een nieuw thema voor het nieuwe carnavalsjaar. Doorheen het jaar vergaderen ze over mogelijke ideeën. Er wordt een eetfestijn en een bloemenverkoop georganiseerd om de organisatie financieel te ondersteunen.

De werking van carnavalsgroep De Totentrekkers is gelijkaardig. Zij zijn actief sinds 1970 en beschouwen carnaval vieren en organiseren als hun missie. Daarnaast worden ook nog tal van andere activiteiten georganiseerd zoals een koekenverkoop, een fotozoektocht en een quiz.

Kerkfabrieken en kerkbesturen

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Lokeren uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Lokeren ziet dat er voor de nog actieve kerken als volgt uit:

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
O.L.Vrouw Hulp der Christenen – Bergendries	Nevenbestemming of herbestemming
O.L.Vrouw – Daknam	Valorisatie
O.L.Vrouw – Doorslaar	Valorisatie
O.-L.-Vrouw Hemelvaart – Eksaarde	Eredienst
Sint-Antonius van Padua – Lokeren	Herbestemming
Heilig Hart – Lokeren	Valorisatie
Sint-Anna – Lokeren	Eredienst
Sint-Jozef – Lokeren	Nevenbestemming of herbestemming
Sint-Laurentius – Lokeren	Eredienst
Sint-Paulus – Lokeren	Nevenbestemming of herbestemming

3.2.2. Beleid rond en stand van zaken over de collectie[28]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goede manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

Het is duidelijk dat er nog ruimte is voor een uitbreiding van de beleidsinstrumenten in Lokeren. De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Lokeren zien er als volgt uit:

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Stadsarchief Lokeren	Nee	Nee	Nee	Nee	Actief
Koninklijke Heemkring De Souvereinen	Ja	Nee	Nee	Ja	Passief
Stadsmuseum Lokeren	Ja	Nee	Ja	Nee	Partieel
Durme vzw	Ja	Nee	Nee	Nee	Passief

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijke visie.[29] In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren. In Lokeren heeft enkel het Stadsmuseum Lokeren een duidelijk beleid rond behoud en beheer van de collectie.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties
Stadsmuseum Lokeren	Ja	Ja	Ja
Stadsarchief Lokeren	Neen	Neen	Ja
Durme vzw	Neen	N.v.t.	N.v.t.

Voor het Stadsmuseum Lokeren werden verschillende werken gerestaureerd in functie van de presentatie in de vaste opstelling. Bij het Stadsarchief zijn de bevolkingsregisters enkele jaren geleden opnieuw ingebonden.

3.2.3. Huisvesting

Het Stadsmuseum Lokeren is gehuisvest in een neoclassicistisch gebouw uit 1849, de voormalige Academie voor Teken- en Bouwkunde op de Markt in Lokeren.

VZW Durme is gehuisvest in het bezoekerscentrum van het Molsbroek, Molsbergenstraat 1.

[28] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

[29] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

Heemkring De Souvereinen heeft sinds 2011 haar intrek in een lokaal van de stad Lokeren in Daknam-dorp 54. Het documentatiecentrum is daar ook.

Het Stadsarchief Lokeren is gevestigd in een gebouw van de stad in de Torenstraat, in een cluster met het Cultureel Centrum en de bibliotheek.

Van de overige organisaties is weinig te weten gekomen over de huisvesting. Hun adresgegevens worden daarom hieronder opgesomd, indien van toepassing:

Naam organisatie	Adres
Kerk Sint-Laurentius Lokeren	Markt 55, 9160 Lokeren
Kerk Sint-Paulus Oudenbos	F. Hanusdreef,9160 Oudenbos
Kerk Sint-Antonius van Padua	Luikstraat, 9160 Lokeren
Kerk O.L.V. Daknam	Daknamdorp, 9160 Daknam
Kerk O.L.V. Hemelvaartkerk Eksaarde	Doorslaardorp 60,9160 Doorslaar, Eksaarde
Kerk Sint-Anna Heirbrug	Veerstraat 14, 9160 Heirbrug
Kerk Heilig Hart Lokeren	Heiendestraat 6, 9160 Lokeren
Carnavalsvereniging De Peerkes	n.v.t.
De Totentrekkers	n.v.t.

3.2.4. Personeel en vrijwilligers

Stadsarchief Lokeren werkt sinds kort met 3 betaalde medewerkers, twee VTE en één halftijdse medewerker. Zij staan in voor het archiefbeleid, archiveren (logistiek, inhoudelijk beheer, restauratie, digitaliseren), archieven raadpleegbaar stellen en het erfgoedbeheer. Het team wordt aangevuld door een vijftal vaste vrijwilligers die elk een drietal uur per week presteren. Op projectmatige basis kan dit meer zijn. De vrijwilligers beschrijven en digitaliseren archiefcollecties.

De zes vrijwillige medewerkers van de Koninklijke Heemkring De Souvereinen zijn verantwoordelijk voor het financieel beheer, het secretariaat, het nalezen van de teksten en het voorzien van de lay-out van de publicaties, de verspreiding van de publicaties, het beantwoorden vragen gesteld via mail of ter plekke in ons lokaal/opzoekingen, helpen in het stadsarchief en organiseren van activiteiten. Ze doen dat uit hobby of interesse, om erfgoed te bewaren en omdat de taken aansluiten bij eigen professionele bezigheden.

Het Stadsmuseum Lokeren heeft een museumteam van 5 medewerkers (samen 2,8 VTE) en een 10-koppig team van freelance onthaalmedewerkers en gidsen.

Durme VZW werkt met 11 betaalde medewerkers en zo'n 120 vrijwilligers. De betaalde medewerkers staan in voor het terreinwerk, administratie volgens wettelijke verplichting van de subsidiereglementen natuurbehoud, info naar publiek, redactie tijdschrift, natuureducatie (zoals groepen gidsen). De vrijwilligers hebben gelijkaardige taken zoals terreinwerk, toezicht reservaten, openhouden bezoekerscentra, gidsen en administratie.

De carnavalsverenigingen De Peerkes en De Totentrekkers werken op vrijwillige basis. De vrijwilligersgroep staat in voor het bouwen aan praalwagens, schilderwerken, naaien van kostuums, nodige materialen uitzoeken, dans maken, dans aanleren en oefenen aan andere leden. Ook de organisatie van de andere activiteiten doorheen het jaar is voor hun rekening. Ze doen dat uit hobby en interesse en voor de vriendengroep.

3.2.5. Publiekswerking en expertise

Stadsarchief Lokeren gebruikt hoofdzakelijk een website in zijn communicatie met het publiek. Ze bieden wel meerdere faciliteiten aan zoals de leeszaal, rondleidingen en antwoorddienst op vragen. De expertise van de organisatie zit hoofdzakelijk in registratie, digitalisering en restauratie.

Het Stadsmuseum Lokeren heeft voornamelijk expertise in publiekswerking. Ze voorzien dan ook vaste en tijdelijke tentoonstellingen, eigen publicaties, rondleidingen, antwoorden op vragen en er is een educatieve werking. De communicatie met het publiek gebeurt via een eigen website en sociale media. Er zijn geregeld samenwerkingen met andere lokale erfgoedspelers zoals het Stadsarchief Lokeren, Heemkundige Kring De Souvereinen, lokale verzamelaars en initiatiefnemers voor erfgoedprojecten.

Koninklijke Heemkring De Souvereinen heeft een wijde expertise in registratie, digitalisering, onderzoek en thema's. Historisch onderzoek staat bovenaan de agenda van de heemkring en de resultaten van het onderzoek zijn te lezen in hun tijdschrift ("De Souvereinen") en de "Buitengewone Uitgaven". Enkele leden van de heemkring werken als vrijwilliger in het stadsarchief waardoor het onderzoek wordt bevorderd.

Naast de eigen publicaties en het eigen tijdschrift, beschikt de heemkring ook over een toegankelijke leeszaal voor het publiek, beantwoorden ze inhoudelijke vragen en voorzien ze een educatieve werking. De externe communicatie gebeurt via hun website, een papieren nieuwsbrief en de infokrant van Stad Lokeren.

Durme vzw bezit expertise in natuurbeheer en -educatie. De vereniging communiceert met het publiek via een website, sociale media, een digitale nieuwsbrief en de publicatie van een driemaandelijks tijdschrift 'Schelde- en Durmeland'. Voor de publiekswerking zijn er vaste en tijdelijke tentoonstellingen, publicatie en tijdschriften, rondleidingen, de mogelijkheid tot antwoorden op vragen en een educatieve werking.

Beiden carnavalsverenigingen gebruiken de sociale media als communicatiemiddel. De Totentrekkers beschikken daarnaast ook over een eigen website. De Peerkes voorziet educatieve activiteiten. De Totentrekkers hebben, behalve hun deelname aan de stoet, geen faciliteiten op vlak van publiekswerking en expertisedeling.

3.2.6. Budget

Het overgrote deel van het budget van het Stadsarchief Lokeren gaat hoofdzakelijk naar behoud en beheer, digitalisering en projecten binnen het archief. Het bedrag is "vrij in te zetten" binnen het archief en afhankelijk van de noden en wensen. Behoud en beheer heeft dus geen vast bedrag.

Het Stadsmuseum Lokeren is een stedelijke dienst. De stad voorziet alle financiële middelen en ondersteuning op vlak van zakelijk beleid, ICT en techniek/infrastructuur. Er is inhoudelijke ondersteuning door partnerprojecten met Erfgoedcel Waasland. Ongeveer 21 tot 40% van het totale budget van de organisatie is voorzien voor het behoud en beheer van de collectie.

Koninklijke Heemkring De Souvereinen ontvangt een kleine subsidie van de stad en van Erfgoedcel Waasland. De overige subsidies zijn in de loop van de tijd verdwenen. Gezien de organisatie geen eigen collectie heeft, gaat het budget naar het onderzoek en het tijdschrift/de Buitengewone Uitgaven die worden gemaakt zonder het lidgeld van de leden te verhogen.

De subsidies van vzw Durme zijn voor de aankoop en beheer van natuurreservaten en als erkende natuur- en milieuvereniging, net als voor de werking van twee bezoekerscentra (Molsbroek Lokeren en Donkmeer Berlare).

De Peerkes ontvangt subsidies door hun jaarlijkse deelname aan de stoet in Lokeren. De Totentrekkers geeft aan geen subsidie te ontvangen. Beide verenigingen voorzien nauwelijks budget voor het behoud en beheer van de collectie.

3.3. Deelcollecties Roerend Erfgoed

3.3.1. Algemeen

In Lokeren zijn zo'n 136 deelcollecties in het onderzoek opgenomen. De erfgoedbewaarders waren onder archieven, musea, kerkfabrieken en erfgoedverenigingen. De verdeling van de categorieën ziet er als volgt uit. Deze figuur toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

Het grootste verschil tussen het huidige onderzoek en dat van 2008 is dat Heemkring De Souvereinen geen collectie meer heeft. Hun collectie werd overgemaakt aan het KOKW. De huidige rol van de heemkring is veeleer de binnengebrachte stukken bij een correcte regionale erfgoedbeheerder onderbrengen.

3.3.2. Archieven

Een groot deel van de archieven heeft betrekking op het archief van de stad Lokeren (87%). De vergelijking van de gegevens van 2020 en 2008 toont een verschuiving van accenten. Waar dat in 2008 lag op het moderne en hedendaagse archief, ligt dat nu meer bij het archief van de oude gemeenten en het stadsarchief voor de fusie. Dat is te verklaren door de vernieuwde indeling van het stadsarchief door de nieuwe archivaris.

Archiefvormer	Omvang (m)	%	Omvang (en %) in 2008
Notarissen	107	3%	152 (11.5%)
Persoons- of familiearchief	100	2%	11 (0.8%)
Stadsarchief Lokeren na de fusie	350	9%	1 053 (79.2%)
Verenigingsarchief	25	0,6%	27 (2.1%)
Kerkfabrieken en religieuze archieven	32	0,8%	5 (4%)
Oud archief gemeenten	1 962	48%	50 (3.9%)
Stadsarchief Lokeren voor de fusie	1 220	30%	30 (2.3%)
Vredegerecht Lokeren	68	2%	23 (1%)
Bedrijven	25	0,6%	0
OCMW	170	4%	Niet gekend
Totaal	4 059		1 328

De volgende figuur geeft een indruk van de procentuele verdeling tussen het aantal meter archief in het Rijksarchief, het Stadsarchief Lokeren en het archief in eigen beheer. Dit laatste heeft voornamelijk betrekking op de archieven van VZW Durme. Ten opzichte van 2008 wint de omvang van het Stadsarchief Lokeren 5 procent

ten koste van het Rijksarchief en de archieven in eigen beheer. Dat is een bewijs van de actieve rol van het Stadsarchief Lokeren.

Procentuele verdeling naar bewaarplaats van archieven in Lokeren

3.3.3. Documentatie

Voor de documentaire deelcollecties is de situatie ten opzichte van 2008 deels veranderd. Waar er toen zo'n 9 deelcollecties die samen ongeveer 84 m omvatten, gerapporteerd werden, zijn er nu 6 documentaire deelcollecties. Het gaat om twee deelcollecties van vzw Durme en vier deelcollecties van Stadsarchief Lokeren. Er is slechts één nieuwe deelcollectie opgenomen ten opzichte van 2008.

Naam organisatie	Naam deelcollectie	Omvang deelcollectie	2008
Stadsarchief Lokeren	Affiches	1500 stukken	Ja
Stadsarchief Lokeren	Kaarten	20 stukken	Ja
Stadsarchief Lokeren	Doodsbrieven en doodsprentjes	4 m	Ja
Stadsarchief Lokeren	Foto's	38 m[30]	Ja
Vzw Durme	Foto's (analoog) en dia's	10 m	Ja
Vzw Durme	Foto's (digitaal)	Ca. 10 000? stukken	Nieuw

De afslanking van de documentaire deelcollecties in Lokeren heeft meerdere redenen.

- De collectie van Heemkring de Souvereinen werd opgeheven waardoor de deelcollecties prentkaarten, foto's en documentatiemappen niet meer zijn opgenomen.
- Het Stadsmuseum Lokeren is niet meer in het bezit van foto's (in 2008 circa 30 m). Het fotoarchief is opgenomen in het Stadsarchief. Er wordt wel gebruik van gemaakt, maar het is niet in het beheer van het stadsmuseum.

Het is het Stadsarchief Lokeren dat in Lokeren over de meeste documentaire collecties beschikt. Zo zijn er onder andere kaarten en plattegronden, foto's, dia's en glasplaten en bidprentjes. Ze maken deel uit van een nog niet geïnventariseerde deelcollectie "verzamelingen". Het Stadsarchief is wel degelijk nog altijd in het bezit van de 1 500 affiches, de 4 m doodsbrieven en doodsprentjes, de 20 m kaarten en de 8 m foto's die in 2008 werden

[30] Hierbij werd de gerapporteerde collectie van foto's uit het Stadsarchief en het Stadsmuseum samengevoegd. Het gaat om een aanname maar er zijn nog geen exacte data beschikbaar.

geregistreerd. De inventarisering ervan loopt nog waardoor de cijfers van 2008 werden opgenomen. Heel wat van deze verzamelingen is ook gedigitaliseerd.

3.3.4. Audiovisuele deelcollecties

Naast een grote documentaire collectie, bewaart het Stadsarchief Lokeren ook diverse films, video's en dvd's, plaatopnames, cd's en geluidsbanden. Ook zij maken deel uit van de gemengde deelcollectie "Verzamelingen" die in totaal zo'n 50 m beslaat. Deze collectie is deels gedigitaliseerd; de inventarisatie wordt nog opgestart.

3.3.5. Bibliotheek

In 2008 waren een aantal bibliothecaire deelcollecties bekend van diverse spelers: Heemkundige Kring De Souvereinen, Stadsarchief Lokeren, Stadsmuseum Lokeren en vzw Durme.

De deelcollectie van de heemkring is anno 2020 niet meer in hun bezit en enkele nieuwe collecties werden geregistreerd. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de huidige situatie:

Organisatie	Periode	Deelcollectie	Omvang	Opmerkingen
Kerkfabrieken OLV Daknam Sint-Laurentius	18de-19de eeuw	Boeken	28 stukken	Missalen
Stadsmuseum Lokeren	19de eeuw	Boeken	10 m	Niet ontsloten en niet openbaar
Stadsmuseum Lokeren	20ste-21ste eeuw	Boeken en tijdschriften	23 m	Niet ontsloten en niet openbare gebruiksbibliotheek
Vzw Durme	20ste-21ste eeuw	Boeken en tijdschriften	350 stukken	Gebruiksbibliotheek beschikbaar op aanvraag
Stadsarchief Lokeren	19de-20ste eeuw	Kranten	1 200 stukken	Inventaris digitaal beschikbaar in de Abraham databank van de Vlaamse Erfgoedbibliotheken

De 19de-eeuwse boekencollectie van het Stadsmuseum Lokeren bewaart de originele boeken van de vroegere directeur van de kunstacademie (1874-1888). Het gaat om boeken over kunstgeschiedenis en kunsttechnieken (tekenkunst, schilderkunst, architectuur, houtsneekunst…). De collectie is nog niet geïnventariseerd en niet voor het publiek open. Dat is ook het geval bij haar recentere boekencollectie die gelinkt is aan de collectie van het museum. Ze wordt enkel voor intern onderzoek geraadpleegd.

Vzw Durme heeft boeken over natuurbescherming en streekgeschiedenis, zoals thesissen, atlassen en boeken. Ook de eigen publicaties van de organisatie staan in de bibliotheek die op aanvraag beschikbaar is voor het publiek. Daarnaast worden ook de diverse jaargangen van hun eigen tijdschrift "Durme- en Scheldeland" bewaard.

Het Stadsarchief Lokeren is, naast de collectie van lokale kranten, ook in het bezit van een vakbibliotheek met onder andere publicaties over de Lokerse geschiedenis. De inventarisatie hiervan wordt nog in 2020 afgerond.

3.3.6. Objecten

In totaal werden 64 deelcollecties voorwerpen getraceerd, 21 behoren tot het Stadsmuseum Lokeren, 42 tot de kerkfabrieken en één tot VZW Durme (archeologische vondsten).[31] Samen zijn ze goed voor maar liefst 17138 objecten tegenover 5758 gerapporteerde voorwerpen in 2008. De grote stijging van het aantal objecten is te verklaren door twee factoren:

- de deelname van maar liefst 5 kerkfabrieken en hun religieuze collectie die intussen gedetailleerder is beschreven
- de aanzienlijke vooruitgang van de registratie van de collectie van Stadsmuseum Lokeren de voorbije 12 jaar (de collectie is niet buitenproportioneel gegroeid).

Organisatiecategorie	Aantal deelcollecties	Aantal (2008)	Procentuele verdeling
Religieus erfgoed OLV Daknam Sint-Laurentius Lokeren OLV Hemelvaart, Eksaarde Sint-Paulus, Oudenbos Sint-Antonius van Padua	42	978 (240)	5,7%
Musea en bezoekerscentra (Stedelijk Museum Lokeren)	21	16 090 (1128)	93,9%
Erfgoedvereniging (vzw Durme)	1	100(450)	0,6%
Totaal aantal objecten	**64**	**17 138** **(5 758 of 1 818)[32]**	**100**

Onderstaande tabel geeft de diverse objectcategorieën weer. Het merendeel van de objecten komt echter uit een deelcollectie waarbij meerdere categorieën werden aangeduid. Dat komt doordat de collectie-indeling van het Stadsmuseum Lokeren thematisch en niet per objectcategorie is geïnspireerd. Hun collecties zijn dus per definitie allemaal 'gemengde' collecties. De 3 belangrijkste objectcategorieën zijn per collectie meegegeven.

Collectiecategorie voorwerpen	Aantal (stukken)	% verdeling	Aantal in 2008	% verdeling in 2008
Beeldmateriaal	632	3,6%	462	8
Dierlijk materiaal				
Geologisch materiaal	350	2%	283	5
Geluidsmiddelen/apparatuur	32	0,2%	12	0
Gereedschap en uitrusting			2 505	43
Halfproducten	500	2,9%	45	1

[31] De collectie van de Heibrugmolen werd in het huidige onderzoek bij het Stadsmuseum Lokeren gerekend. In 2008 was dat nog een aparte erfgoedvereniging.

[32] Op basis van de database van 2008 is onduidelijk hoe het cijfer 5758 is bekomen; een exacte vergelijking per organisatie met de cijfers van het vorige onderzoek is hierdoor moeilijk.

Houders	156	0,9%	574	10
Informatievormen			216	4
Interieurinrichting	278	1,6%	320	6
Kleding	174	1%	422	7
Meetinstrumenten			116	2
Recreatiemiddelen			190	3
Ruilmiddelen			6	0
Wapens en munitie			154	3
Gemengde objectcollecties	15 016	88%	453	8

Een vergelijking van de ruwe cijfers met die van 2008 is daardoor moeilijk. 88% van de voorwerpen komt namelijk in een gemengde objectcollectie voor. De grafische figuur hieronder geeft een aanname weer van de indicatieve procentuele verdeling van de diverse categorieën waartoe de objecten behoren. Deelcollecties die onder meer dan 3 categorieën vallen zijn aangeduid als gemengd. Deze cijfers zijn slechts indicatief want er is aangenomen dat de verschillende objectcategorieën evenredig onder een deelcollecties zijn verdeeld.

Opvallend ten opzichte van 2008 is dat een aantal objectcategorieën niet meer aanwezig lijken te zijn: gereedschap en uitrusting, informatievormen, meetinstrumenten, recreatiemiddelen, ruilmiddelen en wapens en munitie. Dat kan te maken hebben met een andere wijze van toewijzen van de objectcategorieën, samen met de thematische indeling van het Stadsmuseum Lokeren.

3.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

Bijna alle deelcollecties in Lokeren zijn (gedeeltelijk) geregistreerd. Zo'n 60% is voor meer dan 80% geïnventariseerd. De meest voorkomende registratiesystemen zijn het netwerkregistratiesysteem (uitsluitend gebruikt voor de inventarisatie van de inboedels in de Lokerse kerken) en het gespecialiseerd registratieprogramma. De 20 deelcollecties daarbij zijn allen afkomstig van het Stadsmuseum Lokeren. De collectie-anatomie gaat uit van inhoudelijke/ thematische samenhang in de deelcollecties. De objectcategorieën worden wel geregistreerd in Adlib maar vormen niet de basis voor collectiewerk, noch voor depotinrichting.

Het Stadsarchief Lokeren daarentegen is in grote mate de vertegenwoordiger van de categorie inventaris op papier. Er zijn heel wat inventarissen, die enkel op papier bestaan en gedigitaliseerd zijn in PDF, maar niet in Excel (wat het gebruiksgemak zou verhogen). Bovendien zijn er heel wat archieven met onvolledige beschrijvingen of foute nummers. Er wordt wel werk gemaakt om de vindbaarheid en raadpleegbaarheid van de archieven te verhogen. Verschillende series zijn intussen geïnventariseerd in Excelbestanden, zoals de verzameling kranten, doodsbrieven, de vakbibliotheek en een aantal private archieven.

Het Rijksarchief wordt in onderstaande figuur apart vermeld. Als professionele instelling beschikken zij over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

Digitale inventaris

Onderstaande figuur geeft de automatiseringsgraad van de inventarissen van de diverse deelcollecties weer. De inventaris van ongeveer 70% van de deelcollecties is in grote mate geautomatiseerd, voornamelijk via databanken. De deelcollecties van het Stadsarchief Lokeren, Durme vzw Lokeren en de deelcollecties rond de Heirbrugmolen van het Stadsmuseum Lokeren zijn (nog) niet geautomatiseerd.

In totaal beschikken zo'n 120 van de 136 deelcollecties in Lokeren over een digitale inventaris. De verdeling tussen de verschillende spelers ziet er als volgt uit:

Naam organisatie	Aantal deelcollecties met digitale inventaris
Kerkfabriek O.L.V. Daknam	9
Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaartkerk Eksaarde	12
Kerkfabriek Sint-Paulus Oudenbos	6
Kerkfabriek Sint-Antonius van Padua	8
Kerkfabriek Sint Laurentius	9
Stadsmuseum Lokeren	20
Stadsarchief Lokeren	11
Durme vzw	2
Rijksarchief	43

Drie op vier digitale inventarissen uit Lokeren zijn ook (bijna) volledig online toegankelijk. Het grootste deel is afkomstig uit het Rijksarchief. Daarnaast zijn er ook digitale inventarissen van de kerkfabrieken en het Stadsarchief Lokeren.

Digitale collecties

Iets meer dan de helft van de deelcollecties in Lokeren is (gedeeltelijk) gedigitaliseerd of *digital born*. Ze komen voor bij meerdere spelers namelijk de diverse kerkfabrieken, het Stadsarchief en het Stadsmuseum. Het is onduidelijk in welke mate de deelcollecties uit het Rijksarchief zijn gedigitaliseerd.

De religieuze deelcollecties zijn de deelcollecties die de online bestanden in Lokeren domineren. De deelcollecties van maar liefst 5 deelcollecties zijn volledig of gedeeltelijk online te vinden in de erfgoeddatabanken. Daarnaast is ook de collectie van onder andere beeldhouwwerken van het stadsmuseum online raadpleegbaar via erfgoedinzicht.be. Offline zijn ook de andere deelcollecties van het stadsmuseum voor maximaal ¼ gedigitaliseerd en de affiches, kaarten, doodsbrieven en bidprentjes en foto's van het stadsarchief voor minder dan de helft van de stukken.

Als opslag voor de digitale bestanden werd bij 32 deelcollecties in Lokeren een externe server gemeld.

VZW Durme ten slotte wenst deel te nemen aan de Beeldbank Waasland om zo haar unieke deelcollectie foto's en dia's verder te ontsluiten voor het grote publiek. De vraag is zeker legitiem want de vereniging heeft een unieke fotocollectie over het natuurgebied.

3.3.8. Datering

De oudste archieven in Lokeren dateren vanaf de 16de eeuw en zijn in het Stadsarchief bewaard. Het gaat onder andere om het archief van Eksaarde (18de-19de eeuw) en Daknam (17de -19de eeuw), het stedelijk archief (16de-

21de eeuw) en het archief van de Heerlijkheid van het Beverse in Lokeren (16de-18de eeuw). De archieven ouder dan de 16de eeuw, zijn ondergebracht in het Rijksarchief. De meeste archieven dateren echter uit de 18de, 19de en 20ste eeuw. Zes van de 59 deelcollecties gaan terug tot de 17de eeuw.

De Sint-Laurentiuskerk herbergt de oudste bibliotheekcollectie met stukken van 1714 tot 1835. De historische collectie van het Stadsmuseum Lokeren, die van de directeur van de vroegere kunstacademie, bezit stukken uit de 19de eeuw. Het Stadsarchief bezit dan weer lokale kranten vanaf de tweede helft van de 19de eeuw. De overige collecties zijn recenter.

De meeste documentaire collecties bevatten stukken uit de 19de en 20ste eeuw. Het Stadsarchief is in het bezit van kaarten uit de 18de eeuw.

De oudste objecten zitten in het Stadsmuseum Lokeren en bij vzw Durme. Het gaat om archeologische, prehistorische en Grieks-Romeinse stukken. Voor de voorwerpen is het moeilijk een omvattende verdeling op te maken, omdat de meeste deelcollecties over verschillende periodes reiken, van de prehistorie tot nu. De meeste oude voorwerpen bevinden zich bij vzw Durme. In het Stadsmuseum Lokeren zijn er maar enkele deelcollecties die zo ver teruggaan in de tijd. De meeste deelcollecties zijn 19de-of 20ste-eeuws.

3.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Niet voor alle spelers uit Lokeren is verpakking en bewaring van de deelcollecties relevant (zoals bij musea en kerken). Er is daarom informatie verzameld over maximaal 65% van de deelcollecties. Het merendeel van de deelcollecties is niet verpakt. Dat is onder ander te verklaren door de vele objecten die zich in de Lokerse kerken bevinden. Het procentuele aantal deelcollecties die verpakt (al dan niet zuurvrij) is en in Lokeren bewaard wordt, is 30%. De verpakking gebeurt steeds bij twee professionele spelers, het stadsarchief en het stadsmuseum. Het is ook van hen dat de informatie over de bewaring (open of gesloten rekken) van de deelcollecties afkomstig is. De gegevens van de uitgestalde deelcollecties komt van de kerkfabrieken.

In het Stadsarchief Lokeren hebben veel archieven geen verpakking of een zure verpakking. Stad Lokeren is bezig met het afsluiten van een raamcontract voor verpakkingsmateriaal zodat op korte termijn kan gestart worden met het herverpakken van alle archieven in de daartoe geschikte materialen. Bij de grootse inventarisering die momenteel lopende is, wordt ook werk gemaakt van de logistiek binnen de archiefdepots (duidelijke inhoudelijke nummering van de archieven, gekoppeld aan plaatsingsgegevens). De collectie wordt er op voornamelijk op mobiele open rekken bewaard.

Het schadeprofiel van 136 deelcollecties wordt in de onderstaande figuur voorgesteld. Hoewel de schade van de meeste collecties niet gekend is, zijn er wel een aantal meer kritieke gevallen. Bij het Stadsarchief Lokeren hebben de meeste deelcollecties geen of nauwelijks schade; een aantal ervan Hebben 40 tot 60% biologische schade. In alle gevallen gaat dat samen met mechanische schade. De luchtvochtigheid in de ruimtes met schimmelproblematiek wordt momenteel voortdurend gemonitord met behulp van ontvochtigingstoestellen. Twee deelcollecties waren mechanisch aangetast, maar zijn intussen behandeld en overgedragen aan het Rijksarchief in Gent. Ook bij het de Onze Lieve Vrouwhemelvaartkerk in Eksaarde treedt mechanische schade op. Daar zijn minstens vijf deelcollecties aangetast tussen de 10 en 39%. Het gaat onder andere om beeldhouwwerken en meubilair.

3.3.10. Eigendom

Vierenzestig procent van de deelcollecties uit Lokeren zijn in eigen beheer van de organisaties. De andere eigendomsstatuten komen voor, maar in kleinere mate. Bruikleen komt voor in het Stadsarchief van Lokeren. De status (bewaargeving of schenking) van de meeste deelcollecties uit het Rijksarchief is onduidelijk; vier deelcollecties zijn in bewaargeving.

3.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Gebondenheid en belang

De deelcollecties uit Lokeren zijn vaak verbonden aan plaatselijke instellingen en verenigingen, processen, personen en plaatsen (voornamelijk Lokeren zelf). Ze zijn hoofdzakelijk van lokaal belang (voor de lokale gemeenschap). De stukken van vzw Durme zijn voornamelijk verbonden aan de Durme, Moervaart en de Schelde. De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van verbonden aan en van belang voor de lokale inwoners van Lokeren. Daarnaast vormen ze, samen met de andere kerken, een uniek patrimonium die het katholieke Vlaanderen representeert. Ze zijn dus stuk voor stuk van belang als getuigenis en herbergen vaak stukken die van waarde zijn (dan wel esthetisch, maatschappelijk, ambachtelijk etc.)

Er zijn ook een aantal deelcollecties die het lokale belang overstijgen. Het Stadsarchief Lokeren bijvoorbeeld is in het bezit van kranten, doodsbrieven en doodsprentjes en kranten die ook op regionaal vlak iets te betekenen hebben. De deelcollecties uit het Stadsmuseum Lokeren illustreren de ambachtelijke wereld en het dagelijkse leven van vooral vanaf de Industriële Revolutie. De collecties zijn niet alleen van toepassing voor het Waasland, maar zijn een weerspiegeling van de Vlaamse (Belgische) leven in die periode.

De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van belang voor de lokale gelovigen en inwoners van Lokeren. Daarnaast zijn ze, samen met de andere kerken, een getuigenis van het katholieke Vlaanderen. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Waardering

Ongeveer de helft van de deelcollecties (zonder de deelcollecties in het Rijksarchief) in Lokeren kreeg een benaderende waardering voor het onderzoek. De onderstaande resultaten zijn slechts een eerste poging van de respondenten om de waarde van de collecties te bepalen en dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties te vormen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

Stadsmuseum Lokeren begint in het najaar van 2020 met een waarderingstraject in samenwerking met het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG) van de slagerscollectie.

3.4. Deelcollecties Immaterieel Erfgoed

Twee immaterieel-erfgoedgemeenschappen uit Lokeren vulden de vragenlijsten in. Het gaat om twee carnavalsverenigingen: "De Peerkes" en "De Totentrekkers". Hun hoogtepunt van het jaar, de deelname aan de stoet, vindt plaats op een welbepaald moment per jaar (op carnavalszondag) en altijd in Lokeren.

Voor beide verenigingen is het belangrijk dat de activiteit het grote publiek bereikt, naast de beleving van de eigen vrijwilligers. Zonder het publiek en de aanwezigheid van andere verenigingen met dezelfde traditie is er immers geen echte carnavalsstoet.

Om de toekomst van hun erfgoed te verzekeren heeft De Totentrekkers al ingezet op documenteren, communicatie en doorgeven. Die laatste actie is de meest haalbare om in de toekomst te blijven verderzetten. De Peerkes daarentegen zetten al in op het erfgoed beoefenen, de communicatie en sensibilisering. In de toekomst wensen ze deze acties ook verder te zetten samen met educatie. Beide organisaties hebben tal van noden om de immaterieel erfgoedpraktijk goed verder te kunnen zetten, zoals zichtbaarheid, netwerking, sensibilisering en promotie bij het publiek, verjonging, opvolgers en nieuwe vrijwilligers en financiële ondersteuning.

De stukken van De Peerkes worden bij de leden thuis bewaard. Er is geen sprake van "de collectie van De Peerkes" omdat elk lid de stukken bewaard die voor hem/haar relevant zijn. Het kan gaan om foto's (zowel digitaal als analoog) en reclameboekjes en folders. De carnavalswagens en de kostuums worden jaarlijks doorverkocht en dus niet bijgehouden. Over de deelcollecties van De Totentrekkers is geen informatie verkregen.

3.5. Depots

3.5.1. Beschrijving van de depots

Het Stadsarchief Lokeren beschikt over maar liefst 7 lokalen waarin archief wordt bewaard. De medewerkers zijn volop bezig met een reorganisatie waardoor de geschetste situatie hieronder dan ook tijdelijk van aard is. Stad Lokeren plant om in 2022 over een modern archiefdepot te beschikken.

Nummer	Type ruimte	Uitleg
7	Ruimte voor diverse doelen	Deze ruimte is ongeveer 40m² groot. Ze is ingericht als leeszaal, met in het midden een antieke tafel en aan de muren ingemaakte kasten met de vakbibliotheek.
1	Ruimte voor diverse doelen	In deze ruime inkomhal staan de bureaus van de medewerkers. Schenkingen worden hier ontvangen en inventarisatie van archieven gebeurt voornamelijk in deze ruimte. Hier worden geen archieven langdurig bewaard.
3	Een ruimte voor diverse doelen	In deze ruimte bevinden zich de bureaus van de vrijwilligers, evenals de kopie- en scanapparatuur. Verder staat hier enkel oud archief (16de – 18de eeuw). In deze ruimte staan veel perkamenten banden, die aan het uitdrogen zijn omwille van de te droge lucht in de ruimte. Op de oude banden zitten ook sporen van oude schimmel. Er is dus nood om ze allemaal te reinigen en te verpakken.
6	Een ruimte voor diverse doelen	Deze ruimte heeft meerdere functies. Momenteel dient de ruimte als stofzuigruimte voor de gecontamineerde stukken uit ruimte 4 en 5. Daarnaast worden ook de gereserveerde stukken voor de leeszaal klaargezet. Voor projectmatig werk kan hier ook een medewerker of vrijwilliger tijdelijk plaatsnemen aan een tafel om bijvoorbeeld te inventariseren of stukken te fotograferen. Ten slotte staan er ook nog diverse archieven, zoals de bevolkingsregisters en een kast met fotomateriaal. De archieven in de ruimte zijn relatief goed op vlak van behoud en beheer.
8	Depot in aparte ruimte	Deze ruimte van ongeveer 20m² bevat privéarchief op vaste rekken. In deze ruimte staan veel onverpakte zaken, maar de bewaaromstandigheden zijn er relatief goed.
2	Depot in aparte ruimte	Een ruimte van ongeveer 50m² met een combinatie van antieke kasten, plankasten en rolkasten. De bewaaromstandigheden zijn er niet optimaal: de archieven worden blootgesteld aan stof en licht, de archieven zijn onverpakt en de lucht in de ruimte voelt te warm en te droog aan. Metingen werden tot dusver nog niet uitgevoerd.

4	Depot in aparte ruimte	Vierkante ruimte van om en bij de 50m², waarin rolkasten staan, een gesloten kast met fotoarchief en wat grote formaten (ook fotoarchief) tegen de muur en boven op de kast. In deze ruimte is er actieve schimmel gevonden. Voor deze ruimte geldt, dat alle archieven de komende jaren zullen moeten worden nagekeken en minimaal gereinigd worden en (her)verpakt. Met behulp van ontvochtigers wordt de luchtvochtigheid constant op vereist niveau gehouden.
5	Depot in aparte ruimte	Vierkante ruimte van om en bij de 50m², waarin enkel rolkasten staan en hier en daar wat grote formaten tegen de muur. In deze ruimte is er ook actieve schimmel gevonden, nog meer dan in ruimte 4. Ook voor deze ruimte geldt, dat alle archieven de komende jaren zullen moeten worden nagekeken en minimaal gereinigd worden en (her)verpakt. De meest verontreinigde stukken zullen naar de gammastraling moeten gaan. Met behulp van ontvochtigers wordt de luchtvochtigheid constant op vereist niveau gehouden.

Ook het Stadsmuseum Lokeren beschikt over verschillende depotruimtes:

Naam depot	Omschrijving
Vaste opstelling	Vaste opstelling Stadsmuseum Lokeren
Zolder stadsmuseum	Transitdepot en bewaarplaats meest fragiele collecties (textiel en papier)
BOB Koelcel	Apart museumdepot binnen stadsdepot, Bobijnerslaan 3
BOB+1	Museumdepot op de eerste verdieping van het stadsdepot, Bobijnerslaan 3

De meeste stukken van Durme vzw liggen in de tentoonstelling van bezoekerscentrum Molsbroek.

Heemkundige Kring de Souvereinen beschikt niet over een materiële collectie en dus depotruimte. De stukken van de Peerkes worden bij de diverse leden bewaard. De actuele gegevens over de depotruimtes van de volgende organisaties zijn niet voor handen:

- de Totentrekkers
- de verschillende kerkfabrieken: Sint-Laurentius Lokeren, Sint-Paulus Oudenbos, Sint-Antonius van Padua, O.L.V. Daknam, O.L.V. Hemelvaartkerk Eksaarde, Sint-Anna Heirbrug, Heilig Hart Lokeren

3.5.2. Specificaties van de depots[33]

Soort depotruimtes

Van de organisaties uit Lokeren zijn 12 depotruimtes gerapporteerd. Zes daarvan zijn in een aparte ruimte (stadsarchief en stadsmuseum Lokeren); vijf zijn een ruimte voor diverse doelen (Stadsarchief Lokeren en vzw Durme). Eén ruimte van Stadsmuseum Lokeren ten slotte is een museale ruimte.

[33] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De situatie in Lokeren ziet er vrij positief uit voor de maatregelen die zijn genomen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren.

	Maatregelen die waterovrlast voorkomen	Elektrische leidingen weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Museale ruimte							
Stadsmuseum Lokeren: vaste opstelling	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Depot in aparte ruimte							
Stadsmuseum Lokeren: zolder	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Stadsmuseum Lokeren: BOB Koelcel	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja	Ja	Ja
Stadsmuseum Lokeren: BOB+1	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Stadsarchief Lokeren: 8	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja
Stadsarchief Lokeren: 5	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja
Stadsarchief Lokeren: 2	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja
Ruimte voor diverse doelen							
Stadsarchief Lokeren: 7	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Stadsarchief Lokeren: 6	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja
Stadsarchief Lokeren: 3[34]	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja

[34] Informatie over de vierde depotruimte van het Stadsarchief Lokeren ontbreekt door een technische fout bij het opslaan van de vragenlijsten.

Stadsarchief Lokeren: 1	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja
Durme vzw	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja

Metingen

In ongeveer de helft van de depots is de temperatuur en de relatieve vochtigheid nog nooit gemeten. De structurele metingen waarbij de temperatuur en relatieve vochtigheid geschikt is, zijn afkomstig van het Stadsmuseum Lokeren. Stadsarchief Lokeren is bezig met de metingen; enkele ruimtes zijn niet geschikt qua temperatuur of relatieve vochtigheid.

Noden

Het Stadsmuseum investeerde onlangs sterk in depotwerking, waardoor er weinig noden zijn op dat vlak. In 2020 is de installatie van een fotostudio voorzien, nadat de collectie van de zolder is verhuisd naar BOB Koelcel. Enkele goede voorbeelden van de integratie van bevochtigingssystemen in een museumopstelling zijn wenselijk.

De noden van het Stadsarchief Lokeren rond behoud en beheer zijn groot. Ze worden hieronder opgesomd per ruimte:

Nr.	Omschrijving noden
1	Geen optimale bewaarruimte. Hier wordt dan ook geen archief bewaard.
2	Vooreerst zijn de archieven blootgesteld aan stof en licht. De archieven zijn vaak ook niet verpakt. De lucht in de ruimte voelt te warm en te droog aan.
3	In deze ruimte staan veel perkamenten banden, die aan het uitdrogen zijn omwille van de te droge lucht in de ruimte. Op de oude banden zitten ook sporen van oude schimmel. Nood om ze dus allemaal te reinigen en te verpakken.
4	In deze ruimte is er een actieve schimmel gevonden. Alle archieven zullen de komende jaren moeten worden nagekeken en minimaal gereinigd worden en (her)verpakt. De meest verontreinigde stukken zullen naar de gammastraling moeten gaan.
5	In deze ruimte is er ook actieve schimmel gevonden, nog meer als in ruimte 4. Ook voor deze ruimte geldt, dat alle archieven de komende jaren zullen moeten worden nagekeken en minimaal gereinigd worden en (her)verpakt. De meest verontreinigde stukken (34m die vanuit het Rijksarchief in bewaring was gegeven) zijn prioritair behandeld (door een gespecialiseerde firma) en teruggegeven aan het Rijksarchief.
6	De archieven in de ruimte zijn relatief OK op vlak van behoud en beheer.
7	Leeszaal en vakbibliotheek. Hier wordt geen archief bewaard.
8	In deze ruimte staan veel onverpakte zaken, maar de bewaaromstandigheden zijn er relatief goed.

B.4. Gemeenterapport Moerbeke

4.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen vijf organisaties uit Moerbeke deel. De gemeente sloot aan in 2014 bij het Erfgoedconvenant waardoor de organisaties in 2008 nog niet in het onderzoek waren betrokken.

Naam organisatie	Organisatiecategorie
Heemkring Ercus	Heem- en oudheidkundige kringen
Moerbekepolder	Polderbesturen
Volkskunstgroep Toon en Tine	Erfgoedverenigingen
Kerk H. Hart	Religieus erfgoed
Kerk Sint-Antonius-Abt	Religieus erfgoed

Er zijn geen gegevens gerapporteerd van het gemeentearchief en het OCMW-archief wegens de lopende COVID-19 maatregelen tijdens de gegevensverzameling van het onderzoek.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst depot	Informatie van de deelcollecties via
Sint-Antonius Abt	Ja	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Heilig Hart	Ja	Ja	Vragenlijst

De opgenomen inventaris van de Sint-Antonius Abt betreft de voorlopige versie. De kerkfabriek is tijdens het onderzoek nog volop bezig met de afwerking.

4.2. Organisaties

Er zijn zowel erfgoedbewaarders (kerkfabrieken, stads- en OCMW-archief, polderbesturen) als erfgoed-beheerders (heemkring en volkskunstgroep) in Moerbeke aanwezig. In wat volgt wordt een kort overzicht gegeven van de diverse organisaties en hun werking.

4.2.1. Missie en toekomstvisie

Heemkring ERCUS werd in 1992 opgericht en heeft als doel het erfgoed en de geschiedenis van Moerbeke en haar bewoners, de gewoonten en folklore te bewaren en bekend te maken via activiteiten en een tijdschrift. De vereniging focust zich vandaag voornamelijk op het uitbrengen van een tijdschrift en het digitaliseren van lokaal materiaal. De volgende jaren zal meer energie gestoken worden in het inventariseren van het archief dat tot op vandaag slechts voor 20% toegankelijk is.

De Moerbekepolder heeft als missie het zorgen voor een goede waterafvoer in ons gebied d.m.v. een integraal waterbeleid en uitdagingen betreffende klimaatverandering aanpakken en proactief werken. Productieve polders

zijn een meerwaarde voor gemeenten in het kader van waterbeleid, landbouw, natuur en toerisme. Ook in de toekomst is het verzekeren van terreinkennis als hulp in deze 4 gebieden dus een must.

De missie van Volkskunstgroep Toon en Tine is tweeledig. Ten eerste zijn er de lessen in volksdansen, zoals met de jeugdafdeling "De Papemutsjes" en de diverse optredens in het volksdansen. Ten tweede is er de deelname aan diverse stoeten met de reuzen Toon van Francipany en Tine van Baudelo. In de toekomst willen ze voornamelijk hun huidige activiteiten verderzetten. Er zijn gesprekken om een kleine (ambachtelijke) reus erbij te nemen ter ere van de verjaardag van de vereniging.

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Moerbeke uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Moerbeke ziet dat er voor de nog actieve kerken als volgt uit:

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
Sint-Antonius Abt	Eredienst
Heilig Hart	Nevenbestemming

4.2.2. Beleid rond collecties en bewaaromstandigheden[35]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goeie manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Moerbeke ziet er als volgt uit (zie tabel). Het is duidelijk dat er nog ruimte is voor een uitbreiding van de beleidsinstrumenten, vooral bij Heemkring Ercus.

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Moerbekepolder	Ja	Ja	Nee	Nee	Passief
Heemkring Ercus	Nee	Nee	Nee	Nee	Partieel

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijk plan bij de diverse spelers[36]. In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en

[35] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

[36] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren. In Moerbeke is nog geen echt beleid rond behoud en beheer van de collectie bij de ondervraagde spelers.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties
Kerkfabriek H. Hart	N.v.t.	Neen	N.v.t.
Heemkring Ercus	Neen	Neen	Neen

4.2.3. Huisvesting

Het lokaal van Heemkring ERCUS bevindt zich in de Hospicestraat op de open (weliswaar afgesloten) zolder van de serviceflats (SFG), beheerd door zorgbedrijf SAKURA. De administratie van de Moerbekepolder is ook gevestigd in de Hospicestraat in Moerbeke.

De repetities van Volkskunstgroep Toon en Tine gaan door in het Parochiecentrum "De Kring" in de Crevestraat te Moerbeke-Waas. De reuzen staan tentoongesteld in de bibliotheek van Moerbeke-Waas.

De kerken bevinden zich op de onderstaande adressen:

Naam organisatie	Adres
Sint-Antonius Abt	Bevrijdersstraat 8, 9180 Moerbeke-Waas
Heilig Hart	Kruisstraat 41, 9180 Moerbeke-Waas

4.2.4. Personeel en vrijwilligers

Heemkring ERCUS functioneert volledig op vrijwilligers. De zes vrijwilligers presteren samen zo'n 80 u per maand met het taken als het schrijven artikels, de redactie van het tijdschrift, de verdeling van het tijdschrift, de inventarisering van het archief, digitaliseren en opzoekwerk rond genealogie. De gedrevenheid van de vrijwilligers zorgt voor een goed draaiende organisatie al wordt die werking tegelijk bedreigd door tegenstellingen in het gedachtengoed van de diverse vrijwilligers.

Moerbekepolder functioneert met één vrijwilliger die ongeveer twee uur per maand kap- en snoeiwerken uitvoert in het Poldergebied. Het is moeilijk om jonge vrijwilligers te vinden omwille van het hand- en buitenwerk dat minder aantrekkelijk blijkt voor de jeugd.

Volkskunstgroep Toon en Tine werkt volledig op vrijwillige basis. Maar liefst 18 vrijwilligers zijn betrokken bij het jaarlijkse evenement van de meiboomplanting, de vrijwillige lesgevers en reuzendragers. De vrijwilligers doen dat voor hobby, interesse en om het erfgoed te bewaren. De werking loopt erg goed in een gemoedelijke sfeer. Enkel het dalende aantal vrijwilligers vormt een bedreiging voor de organisatie. De erfgoedcel kan bijvoorbeeld helpen bij de promotie bij potentiële vrijwilligers, door het voorzien van informatie en de promotie van evenementen.

4.2.5. Publiekswerking, expertise en samenwerking

De publiekswerking en communicatie van Heemkring ERCUS is uitgebreid. Ze beschouwen publiekswerking en onderzoek dan ook als hun expertise. Voor publiekswerking zijn er tal van faciliteiten, zoals tijdelijke tentoonstelling, publicaties uitgegeven door de organisatie, tijdschrift uitgegeven door de organisatie, antwoord op vragen/helpdesk en een educatieve werking.

Op het gebied van communicatie beschikken ze over sociale media (Facebook) lokale infokanalen zoals het "Moerbeeks infoblad", "Kerk & Leven" en "Ons Blad" (politiek tijdschrift VLD) en een eigen website. Ten slotte

werken ze ook soms samen met andere lokale erfgoedspelers. Dat deden ze bijvoorbeeld al voor het herdenkingsprogramma WOI op de Koewacht met de dorpsraad van Koewacht en de Heemkring D'Euzie uit Stekene. Ook de uitwisseling van algemene artikels over het Waasland gebeurt.

Moerbekepolder is een polderbestuur dat gericht is op communicatie. Hun expertise bestaat uit kennis van waterbeheer en terreinkennis. Die kennis wordt gedeeld via publicaties die worden uitgegeven door de organisatie. Verder communiceert de polder ook via Sociale media (Facebook, Instagram, Twitter) en het Gemeentelijk Blad. Samenwerking gebeurt met Erfgoedcel Waasland en de Heemkundige Dienst van Moerbeke. Die laatste bewaart ook een deel van de polderarchieven.

Volkskunstgroep Toon en Tine beschikt over een goed ontplooide publiekswerking. Haar werkingsgebied is uitgebreid, namelijk in heel Vlaanderen, en ze communiceert via social media (Facebook, Instagram, Twitter) en de UiTdatabank over haar aanbod aan demonstraties en deelnames aan de stoeten met de reuzen.

4.2.6. Budget

Heemkring ERCUS ontvangt een toelage van Erfgoedcel Waasland voor periodieke publicaties. Verdere subsidies ontbreken. Het budget voor behoud en beheer van de heemkring is gering. ERCUS heeft immers niet de intentie zaken aan te kopen want alles gebeurt via schenkingen. Het depot maakt onderdeel uit van het totaal complex waar ze een kleine huurprijs voor betalen. De aankoop van zuurvrij materiaal is zeer beperkt.

Moerbekepolder ontvangt subsidies in het kader van projecten die een meerwaarde bieden aan een goede waterafvoer, natuurwaarden verbeteren, klimaatbestendige werken… De middelen die voor handen zijn worden besteed aan het behoud en beheer van het Poldergebied en de eigendommen. Er is weinig financiële ruimte voor archiefzorg.

Zes tot twintig procent van het totale budget van Volksdansgroep Toon en Tine gaat naar het behoud en beheer van de reuzen. Dat gaat voornamelijk naar nieuwe kledij en kleine herstellingen door schade van het transport (bijvoorbeeld aan de papier maché van het reuzenhoofd) of slijtage (draaglinnens).

4.3. Deelcollecties roerend erfgoed

4.3.1. Algemeen

Voor Moerbeke zijn zo'n 37 deelcollecties in het onderzoek opgenomen van de diverse lokale erfgoedorganisaties. Ze werden aangevuld met de gevonden deelcollecties uit Moerbeke uit het Rijksarchief. Onderstaande figuur met de verdeling van de categorieën toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

De informatie die hieronder over de Volkskunstgroep Toon en Tine wordt gepresenteerd is veeleer vaag of benaderend omdat de organisatie nog niet over een inventarisatie van haar collectie beschikt. Ook enkele deelcollecties (negen) van heemkring ERCUS zijn nog niet geïnventariseerd (zie later).

4.3.2. Archieven

Er is zo'n 75 m archief afkomstig uit Moerbeke. Slechts twee van de acht deelcollecties met archief (zo'n 4,5 m) worden in Moerbeke in eigen beheer gehouden of door een gemeentelijke vereniging beheerd. De overige collecties worden bewaard in het Rijksarchief.

Het archief van de Suikerfabriek van Moerbeke-Waas en het Oud Gemeentearchief wordt niet alleen in het Rijksarchief maar gedeeltelijk ook in het Liberaal Archief bewaard. Van die bewaarinstelling zijn geen gegevens opgenomen.

Naam deelcollectie	Naam bewaarder	Omvang in meter
Archief kerkfabriek H. Hart	Kerkfabriek	3 (schatting)
Archief van de Schepenbank van Moerbeke-Waas	Rijksarchief	47
Archief kerkfabriek en parochie Sint-Philippus en Sint-Jacobus, Koewacht	Rijksarchief	1
Archief kerkfabriek en parochie Sint-Antonius-Abt	Rijksarchief	5
Archief van de Suikerfabriek Moerbeke-Waas	Rijksarchief	0
Oud Gemeentearchief Moerbeke-Waas	Rijksarchief	16
Moerbekepolder	Rijksarchief	1
Verenigingsarchief Volkskunstgroep Toon en Tine	Heemkring Ercus	1,5 (schatting)
Totaal		Ca. 74,5

In de bovenstaande tabel worden de gegevens van de archiefcollecties gepresenteerd. Onderstaande figuur geeft dan weer de procentuele verdeling van de archieven per archiefbeheerder.

4.3.3. Documentatie

Alle documentaire deelcollecties in Moerbeke worden bij Heemkring Ercus bewaard. Slechts één deelcollectie is al geïnventariseerd, namelijk "Moerbeke interactief", de digitale databank met diverse archiefstukken en documentatie (waaronder foto's) uit en over Moerbeke.

Naam deelcollectie	Naam bewaarder	Omvang deelcollectie
Krantenknipsels	Heemkring Ercus	1 m (schatting)
Kaarten	Heemkring Ercus	Niet gekend
Bidprentjes en doodsbrieven	Heemkring Ercus	1 m (schatting)
Moerbeke interactief	Heemkring Ercus	30 000 stukken (schatting)
Documenten	Heemkring Ercus	Niet gekend
Foto's	Volkskunstgroep Toon en Tine	Niet gekend

4.3.4. Bibliotheek

Het leeuwendeel van de bibliotheekcollecties in Moerbeke maken deel uit van de collectie van de Heemkring Ercus. Toch bezitten ook de kerkfabriek van het H. Hart en Sint-Antonius-Abt een aanzienlijke collectie religieus drukwerk.

Naam deelcollectie	Naam bewaarder	Omvang deelcollectie
Drukwerk en religieus drukwerk	Kerkfabriek H. Hart	54 stukken (exact)
Boeken	Kerkfabriek Sint-Antonius-Abt	52 stukken (exact)
Tijdschriften heemkringen	Heemkring Ercus	25 m (schatting)
Boeken	Heemkring Ercus	Niet gekend
Partituren harmonie "Trouw aan kunst"	Heemkring Ercus	20 m (schatting)

4.3.5. Audiovisuele deelcollecties

Er zijn geen audiovisuele deelcollecties gerapporteerd. Mogelijks zijn deze verweven met een aantal documentaire collecties, bijvoorbeeld van de heemkring en volkskunstgroep Toon en Tine.

4.3.6. Objecten

In totaal werden 18 deelcollecties met objecten getraceerd. Samen zijn er minstens zo'n 450 voorwerpen in Moerbeke. Onderstaande tabel biedt een overzicht zowel in absolute cijfers als in procenten.

Collectiecategorie objecten	Omvang in aantal	%
Beeldmateriaal	57	12,7
Geluidsmiddelen/apparatuur	5	1,1
Gereedschap en uitrusting	Niet gekend	
Houders	27	6
Informatievormen	3	0,7
Interieurinrichting	124	27,6
Kleding	123	27,3
Recreatiemiddelen	2	0,4

Gemengde objectcollecties	109	24,2

Omdat ongeveer één vierde van het aantal objecten onder de categorie gemengde objectcollectie valt, is het in de bovenstaande tabel niet duidelijk welke deelcollectie het meeste voorkomt in Moerbeke. De onderstaande figuur maakt een aanname van de percentages van de objectcategorieën, op basis van de gemengde objectcollecties. Deelcollecties die onder meer dan 3 categorieën vallen zijn aangeduid als gemengd. Deze cijfers zijn slechts indicatief want er is aangenomen dat de verschillende objectcategorieën evenredig onder een deelcollecties zijn verdeeld. Uit deze aanname blijkt dat interieurinrichting het meeste voorkomt, te verklaren door religieus meubilair.

4.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

In Moerbeke zijn zo'n 37 deelcollecties voor het onderzoek opgenomen. Zo'n 30 procent (12 deelcollecties) daarvan is nog niet geïnventariseerd. Het gaat voornamelijk om deelcollecties van Heemkring Ercus en Volkskunstgroep Toon en Tine. De andere deelcollecties zijn bijna volledig geregistreerd en geautomatiseerd. Er zijn inventarissen in rekenblad en in een netwerkregistratiesysteem (religieus erfgoed in de erfgoeddatabanken van Vlaanderen).

Het Rijksarchief wordt hier apart vermeld. Als professionele instelling beschikken zij over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

Digitale inventaris

Zo'n 65%, 24 van de 37, van de deelcollecties in Moerbeke beschikken over een digitale inventaris. Hun automatiseringsgraad is daarbij verschillend, maar ongeveer de helft van de inventarissen is minstens voor 80% geautomatiseerd, hoofdzakelijk via een databank. De digitale inventarissen zijn afkomstig van het Rijksarchief en de kerkfabrieken in Moerbeke. Het is ook bij die spelers dat de 7 (gedeeltelijk) online inventarissen te situeren zijn.

Digitale collecties

Ongeveer één op drie deelcollecties in Moerbeke is gedigitaliseerd. De mate van digitalisering van de deelcollecties in het Rijksarchief is niet gekend net als ongeveer één derde van de overige deelcollecties.

De helft van de deelcollecties is volledig gedigitaliseerd. Dat is hoofdzakelijk te danken aan de twee kerkfabrieken die de inventaris van hun collecties in Erfgoedinzicht hebben opgenomen. Heemkring Ercus heeft ook een deelcollectie "Moerbeke interactief" opgeslagen in een externe server. De databank werd in 1998 gecreëerd en gedurende 20 jaar scant en bewaard de heemkring digitale kopijen van foto's, documenten, facturen, bidprentjes,

doodsbrieven die gerelateerd zijn aan Moerbeke, haar verenigingen en haar personen. Via dit systeem is er ook zicht verkregen op privébezit. De collectie van Volkskunstgroep Toon en Tine ten slotte is niet ontsloten via een inventaris, maar wel (gedeeltelijk) gedigitaliseerd en online te raadplegen via diezelfde databank.

4.3.8. Datering

De oudste deelcollectie uit Moerbeke is de collectie met liturgisch vaatwerk, cultusobjecten en losse interieurelementen van Sint-Antonius Abtkerk (15de-20ste eeuw). Die kerk bevat overigens ook sieraden, ambtssymbolen en meubilair uit de 17de tot 20ste eeuw. De interactieve documentaire collectie van Heemkring Ercus bevat foto's van diverse documenten van de 16de eeuw tot nu. Bij deze deelcollectie betreft het dus niet de stukken zelf De Heemkring beschikt daarnaast over enkele voorwerpen uit de 18de eeuw.

Het merendeel van de deelcollecties omvat stukken uit de 19de en 20ste eeuw.

4.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

Er is slechts over de helft van de deelcollecties informatie verzameld over de bewaaromstandigheden.[37] De meeste deelcollecties daarvan zijn niet verpakt. Ongeveer één derde van de deelcollecties die in Moerbeke zelf worden bewaard, wordt uitgestald (bijvoorbeeld in de verschillende kerken) en één vijfde wordt in gesloten rekken of kasten bewaard.

[37] De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Op enkele uitzonderingen na, zoals religieuze objecten met mechanische en biologische schade en één bibliotheekcollectie met mechanische schade, werden geen grote schades aangetroffen. In totaal gaat het in Moerbeke om 4 aangetaste deelcollecties waarvan maximaal 2/5 van de stukken schade hebben opgelopen.

4.3.10 Eigendom

Iets meer dan de helft van de deelcollecties in Moerbeke is in eigen beheer. Schenkingen komen voor bij heemkring Ercus. Van het Rijksarchief is het onduidelijk over welke status (bewaargeving of schenking) het gaat.

4.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Belang en gebondenheid

De deelcollecties uit Moerbeke zijn hoofdzakelijk van lokaal belang, ofwel enkel voor de organisatie zelf ofwel voor de lokale gemeenschap. Ze zijn vaak verbonden aan instellingen en verenigingen, processen, en plaatsen (voornamelijk Moerbeke zelf).

De ambachtelijke reuzen van Toon en Tine overstijgen het lokale belang. Ze maken deel uit van een wijdverspreide Vlaamse reuzencultuur.

De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van belang voor de lokale gelovigen en inwoners van Moerbeke. Daarnaast zijn ze, samen met de andere kerken, een getuigenis van het katholieke Vlaanderen. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Heemkring ERCUS bewaart door zijn focus op de lokale geschiedenis voornamelijk die zaken die betrekking hebben op Moerbeke. Het gaat onder andere om bidprentjes en doodsbrieven, krantenknipsels en voorwerpen van lokaal belang. Ze beschikken ook over partituren van de lokale harmonie "Trouw aan kunst".

Waardering

Vierentwintig van de 31 deelcollecties (zonder de deelcollecties in het Rijksarchief) in Moerbeke kreeg een benaderende waardering voor het onderzoek. Van de meeste deelcollecties die nog niet zijn geïnventariseerd, is geen waardering verkregen. De onderstaande resultaten zijn slechts een eerste poging van de respondenten om de waarde van de collecties te bepalen en dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties in Moerbeke te vormen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

4.4. Deelcollecties Immaterieel erfgoed

Volkskunstgroep Toon en Tine heeft twee immateriële tradities die in ere worden gehouden, de reuzentraditie en de volksdans. Beiden vallen onder het thema feesten, rituelen en sociale gebruiken. De ambachtelijk reuzen, vervaardigd in 1952 (Toon) en 1961 (Tine) worden meerdere keren per jaar en op verschillende tijdstippen uit het depot gehaald om deel te nemen in optochten in Oost-Vlaanderen en Antwerpen. De volksdans vindt plaats via lessen en optredens doorheen het jaar in diezelfde provincies. Een van de hoogtepunten daarbij is het jaarlijkse evenement van de meiboomplanting in het 3e weekend van mei.

De verschillende vrijwilligers zijn het dichtst betrokken bij de reuzen en de volksdans, maar de bekendheid van de reuzen en de volksdans naar een breder publiek is van belang. De toekomst van het erfgoed wordt verzekerd door archiefzorg, documenteren van de reuzen en de stoeten en het doorgeven van de traditie. Vooral dat laatste is een knelpunt omdat het moeilijk is om nieuwe en jonge vrijwilligers te vinden.

De immaterieel-erfgoedgemeenschap geeft aan al bezig te zijn met documenteren en archiefzorg rond de reuzen en het doorgeven van het erfgoed. De actie die mogelijk is voor in de toekomst is het doorgeven van het immaterieel erfgoed, maar daar is een extra opleiding voor nodig. Bovendien is het vinden van nieuwe vrijwilligers een voorwaarde voor het kunnen verderzetten.

De materiële collectie van de volksdansgroep bevat stukken vanaf hun prille begin in 1952 tot nu. De collectie is gemengd; er is zowel archief als documentatie als objecten (reuzen). De collectie is niet ontsloten via een inventaris, maar wel volledig gedigitaliseerd en online te raadplegen via "Moerbeke Interactief". De deelcollecties worden (gedeeltelijk) bewaard bij de Heemkundige Kring Moerbeke-Waas.

4.5. Depots

4.5.1. Beschrijving van de depots

Het depot van Heemkring ERCUS bevindt zich in de Hospicestraat op de open zolder van de serviceflats (SFG), beheerd door zorgbedrijf SAKURA. Daar bevinden zich overigens ook het OCMW-archief en de stockageruimte voor het woonzorgcentrum. De ruimte is ongeveer 100 m². De deelcollecties van volkskunstgroep Toon en Tine worden (gedeeltelijk) bewaard bij de Heemkundige Kring Moerbeke-Waas.

De stukken van de kerkfabriek H. Hart worden bewaard in de kerk en de bijbehorende sacristie.

De actuele gegevens over de depotruimte van de Sint-Antonius-Abtkerk zijn niet voor handen. De stukken van het polderbestuur van de Moerbekepolder bevinden zich in de Heemkundige dienst Moerbeke.

4.5.2. Specificaties van de depots[38]

Soort depotruimtes

Voor Moerbeke zijn slechts twee depotruimtes gerapporteerd, van heemkring Ercus en kerkfabriek H. Hart. Beide zijn een ruimte voor diverse doelen.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De situatie in Moerbeke ziet er vrij positief uit voor de maatregelen die zijn genomen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren. Er is nog ruimte voor verbetering bij de maatregelen tegen diefstal en vandalisme.

	Maatregelen tegen waterovertlast	Elektrische leiding en weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Kerkfabriek H.Hart	Ja	Neen	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Neen

[38] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

Heemkring Ercus	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja	Neen

Metingen

Bij Heemkring Ercus of de H. Hartkerk werden nog geen metingen uitgevoerd, noch voor de temperatuur, noch voor de relatieve vochtigheid in de depotruimtes.

Noden

Heemkundige Kring Ercus heeft nood aan meer structuur in het depot.

B.5. Gemeenterapport Sint-Gillis-Waas

5.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen tien organisaties uit Sint-Gillis-Waas deel. Voor het onderzoek van 2008 waren er dat zeven.

Naam organisatie	Sectoromschrijving	2008	2020
Gemeentearchief en OCMW	Archieven	Ja	Ja°
Het Huis van de Evolutie	Musea en bezoekerscentra	Ja	Ja
Heemkundige Kring De Kluize	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja°
Kerk Sint-Gillis, Sint-Gillis-Waas	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerk Sint-Paulus, Sint-Pauwels	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaart en Sint-Antonius De Klinge	Religieus erfgoed	Ja*	Ja
Kerkfabriek Sint-Cornelius	Religieus erfgoed	Nee	Ja
De klomp De Klinge vzw	Erfgoedverenigingen	Ja	Ja
Volkskunstgroep Drieske Nijpers	Erfgoedverenigingen	Ja	Ja°
Minikielen	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja

*Er is wel/ook informatie uit het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) opgenomen.

Niet alle organisaties namen deel aan het onderzoek van 2020. Voor een volledig overzicht wordt de informatie die in 2008 werd gegeven, waar relevant, opnieuw opgenomen. Dat wordt aangeduid met een °. Voor het Gemeentearchief werden de deelcollecties van het OCMW overgenomen. De nieuwe verwerking van die archieven moeten immers nog worden aangevat. De deelcollecties van Heemkundige Kring De Kluize werden verder verfijnd met de (aangepaste) gegevens uit 2008.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst depot	Informatie van de deelcollecties via
Kerk Sint-Gillis, Sint-Gillis-Waas	Ja	Ja	Vragenlijst
Kerk Sint-Paulus, Sint-Pauwels	Nee	Nee	Inventaris
Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaart en Sint-Antonius De Klinge	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerkfabriek Sint-Cornelius	Ja	Ja	Geen

5.2. Organisaties

5.2.1. Missie en toekomstvisie

Heemkundige Kring De Kluize heeft als hoofddoel het aanleggen van een fotocollectie die personen, ambachten, gebouwen en evenementen tonen uit onze 4 deelgemeenten namelijk Sint-Gillis-Waas, De Klinge, Meerdonk en Sint-Pauwels. In de beide locaties van de heemkring, het Oud-Vredegerecht in Sint-Gillis-Waas en het Oud-Gemeentehuis in Sint-Pauwels worden waardevolle objecten uit deze gemeenten bewaard. In de toekomst zien ze een verdere aanvulling van hun collectie enerzijds en het digitaliseren ervan anderzijds.

Het Huis van de Evolutie is van een heel ander kaliber; het is een museum op basis van een privécollectie fossielen uit de hele wereld. In 2008 luidde de missie van het museum als volgt: mensen boeien met natuurhistorie, hen confronteren met uitgestorven levende wezens en hen zorgzaam leren omgaan met natuur. Het museum richt zich op het hele land en zelfs het buitenland. Er is weinig inhoudelijke binding van de collectie met de regio, afgezien van enkele stukken die uit de regio afkomstig zijn.

In het gemeentearchief van de gemeente Sint-Gillis-Waas worden documenten bewaard die door de gemeentediensten opgemaakt worden bij het uitoefenen van hun taken. Het archief bewaart zowel oud als modern archief van groot Sint-Gillis-Waas (Sint-Gillis-Waas, Sint-Pauwels, Meerdonk en De Klinge). In de toekomst hopen ze vlot gebruik te kunnen maken van het archiefbeheersysteem dat nu in voorbereiding is.

De Klomp De Klinge VZW heeft sinds 1976 als doel de klompenmakerij te bestuderen, te verspreiden, te verzamelen en uit te schrijven. Ze hopen in de toekomst zowel het ambacht als de versiering door te geven aan de volgende generaties om zo de knowhow te bewaren van dit ambacht dat in het Waasland zeer ruim aanwezig was.

Erfgoed en volkstradities laten overleven en mee laten evolueren binnen een hedendaags kader: dat is de missie die volkskunstgroep Drieske Nijpers zich bij de oprichting in 1967 als doel stelde. Daar waar er reden is tot feesten, of waar er mogelijkheid is om onze Vlaamse volkskunst te tonen in alle facetten, is Drieske Nijpers er graag bij. Naast volksdans presenteert de groep ook vendelnummers en volksmuziek. In de rijke, vijftigjarige geschiedenis van de groep waren de hoogtepunten de vele optredens in binnen- en buitenland, alsook de andere gelegenheden waar de groep kon tonen hoe groot de affiniteit voor volkskunst wel niet is.

Vzw Minikielen staat sinds 1977 in voor de organisatie van het carnavalsweekend in Sint-Gillis-Waas.

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Sint-Gillis-Waas uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk,

overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Sint-Gillis-Waas ziet dat er voor de nog actieve kerken als volgt uit

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
O.-L.-Vrouw Hemelvaart – De Klinge	Valorisatie
Sint-Cornelius – Meerdonk	Valorisatie
Sint-Egidius - Sint-Gillis-Waas	Valorisatie
Sint-Paulus – Sint-Pauwels	Valorisatie

5.2.2. Beleid rond collecties en bewaaromstandigheden[39]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goede manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Sint-Gillis-Waas worden in de onderstaande tabel gepresenteerd. Het is duidelijk dat er nog ruimte is voor een uitbreiding van de beleidsinstrumenten.

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Heemkring De Kluize	Nee	Nee	Nee	Ja	Actief
Gemeentearchief	Ja	Nee	Ja	Nee	Passief
Huis van de Evolutie	Nee	Nee	Nee	Nee	Actief

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijk plan bij de diverse spelers[40]. In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan de collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties?
Gemeente Sint-Gillis-Waas	Ja	Neen	Ja

[39] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

[40] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

Heemkundige Kring De Kluize	Neen	Ja	Neen
De Klomp De Klinge VZW	Ja	Ja	Neen
Kerkfabriek Sint-Egidius	Neen	Neen	Neen

5.2.3. Huisvesting en depot

Het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas is gevestigd in het administratief centrum op het Burgemeester Omer De Meyplein.

Heemkundige Kring De Kluize heeft momenteel twee locaties: het Oud-Vredegerecht in Sint-Gillis-Waas (Kerkstraat 21) en het Oud-Gemeentehuis in Sint-Pauwels (Dries 26). De toekomst van die laatste locatie is onzeker. Dit gebouw is in slechte staat en er loopt momenteel een onderzoek naar de toekomst van het gebouw.

Volkskunstgroep Drieske Nijpers beschikt over een eigen lokaal met een grote zaal 'De Kwakzalver', en een kleinere zaal 'Den Eirentrapper'. Ze bevinden zich in de Pompstraat en worden ook voor verhuur ter beschikking gesteld.

Het paleontologisch privémuseum Huis van de Evolutie ligt in de Lage Kerkwegel. Er is een tentoonstellingsruimte, een projectie- en vergaderzaal en een cafetaria. De maatschappelijke zetel, de ledenvergaderingen en de bibliotheek van de Belgische Vereniging voor Paleontologie is gevestigd op hetzelfde adres.

De Klomp De Klinge vzw werkt vanuit Klingspoor, een initiatief in samenwerking met de gemeente Sint-Gillis-Waas. De site focust op 4 thema's: grensgebied, natuur, spoorweg en klompen natuurlijk.

Van de overige organisaties is weinig te weten gekomen over de huisvesting. Hun adressen worden daarom hieronder opgesomd, indien van toepassing:

Naam organisatie	Adresgegevens
Kerk Sint-Gillis, Sint-Gillis-Waas	Kerkstraat 77, 9170 Sint-Gillis-Waas
Kerk Sint-Paulus, Sint-Pauwels	Pastorijstraat, 9170 Sint-Pauwels
Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaart en Sint-Antonius De Klinge	Klingedorp 42, 9170 De Klinge
Kerkfabriek Sint-Cornelius	Meerdonkdorp 19, 9170 Meerdonk
Minikielen	n.v.t.

5.2.4. Personeel en vrijwilligers

Het Gemeentearchief is de verantwoordelijkheid van één werknemer. De gemeente werkt wel met vrijwilligers maar tot nu toe werden er geen vrijwilligers ingezet in het archief.

De werking van de Klomp De Klinge VZW is volledig op vrijwilligers gebaseerd. Ze staan in voor taken als lesgeven en demonstraties verzorgen, klompen maken en suppoost zijn voor Klingspoor. Ze doen dat uit hobby, interesse en om het erfgoed te bewaren.

De vrijwilligers van Volkskunstgroep Drieske Nijpers staan in voor het onderhoud van de lokalen, de administratie en de organisatie van activiteiten. Door het vrijwilligerswerk engageren de leden zich meer voor de groep en is de betrokkenheid bij de groep groter. Toch blijkt vaak dat het werk door dezelfde personen wordt gedaan. Drukkere privélevens maakt het engagement steeds moeilijker.

De vrijwilligers van VZW Minikielen staan in voor diverse taken rond de organisatie van carnaval zoals het ophalen van sponsoring, het serveren van drank en eten tijdens het eetfestijn etc. Ze doen dat uit hobby en om erfgoed te bewaren.

Heemkring De Kluize werkt met vrijwilligers. Ze staan in voor diverse taken: het bijwonen van de algemene vergadering, het verzorgen van de website en het tijdschrift, diverse bestuurstaken, de digitalisering van foto's, doodsprentjes en brieven, opzoekingen, gidsen en het onderhoud.

Het Huis van de Evolutie heeft twee vrijwilligers die rondleidingen verzorgen en de bibliotheek bemannen.

5.2.5.Publiekswerking

Publiekswerking is de expertise van Heemkring De Kluize. Dat doen ze door tijdelijke tentoonstellingen, de uitgave van het driemaandelijkse uitgaven van het tijdschrift "De Kluizenaer", rondleidingen en het beantwoorden van publieksvragen. De externe communicatie gebeurt via de website, hun tijdschrift en een papieren nieuwsbrief. De heemkring werkt samen met het gemeentelijk archief Sint-Gillis-Waas en andere (Wase) heemkringen.

De expertise van het Gemeentearchief zit nu vooral in registratie en publiekswerking. Binnenkort zal er ook aandacht zijn voor documentbeheer. Op vlak van publiekswerking zijn er tal van faciliteiten zoals medewerking aan tijdelijke tentoonstellingen, een leeszaal voor het publiek, depotbezoeken en rondleidingen en het beantwoorden van (publieks)vragen. Er wordt gecommuniceerd vanuit de kanalen van de gemeente dus via de gemeentelijke website, de gemeentelijke Facebookpagina en het gemeentelijke infoblad. Samenwerkingen gebeuren onder andere met andere gemeente- of stadsarchieven en bibliotheken.

De Klomp De Klinge VZW heeft een uitgebreide publiekswerking. Zo voorzien ze antwoord op vragen rond de erfgoedpraktijk, geven demonstraties en voorzien educatieve activiteiten. De externe communicatie gebeurt via een eigen website, sociale media (Facebook, Instagram, Twitter) en de publicatie van activiteiten op de UiTdatabank.

Volkskunstgroep Drieske Nijpers voorziet diverse demonstraties en voorstellingen van hun activiteiten. De externe communicatie gebeurt via hun website, sociale media en de publicatie van activiteiten op UiTdatabank.

Minikielen vzw communiceert uitgebreid via een eigen website, sociale media, de publicatie van de activiteiten op de UiTdatabank, een reclamefolder en in het informatieblad van de gemeente. Naast de organisatie van de stoet, is er ook een eetfestijn en de huldiging van prinsen om de publieksbanden te smeden.

Het Huis van de Evolutie is gespecialiseerd in restauratie, onderzoek en thema's (paleontologie). Er is een publiekswerking via een vaste tentoonstelling, rondleidingen en een educatieve werking. De communicatie gebeurt via een website.

5.2.6.Budget

Heemkring de Kluize ontvangt gemeentelijke subsidies via de gemeentelijke cultuurraad. Ongeveer 21-40% van het totale budget van de organisatie gaat naar behoud en beheer.

Het Gemeentearchief ontvangt voor bepaalde projecten subsidies, zoals de restauratie van een wandkaart waarbij ze in aanmerking kwamen voor een subsidie van de provincie. Ongeveer 41-60% van het budget van de archiefdienst gaat naar behoud en beheer.

Het Huis van de evolutie ontvangt geen subsidies. Het grootste deel van hun budget gaat naar behoud en beheer van de collectie.

De Klomp De Klinge VZW en Volksgroep Drieske Nijpers besteden ongeveer 21 tot 40 % van het totaalbudget van de organisatie aan het behoud en beheer van de materiële collectie. Beiden ontvangen ook gemeentelijke subsidies.

Minikielen vzw voorziet nauwelijks budget voor het behoud en beheer van de materiële collectie. Ze ontvangen subsidies in de vorm van een gemeentelijke toelage.

5.3.Deelcollecties Roerend erfgoed

5.3.1. Algemeen

In totaal zijn er voor Sint-Gillis-Waas 120 deelcollecties opgenomen bij 10 organisaties. De erfgoedbewaarders zijn archieven, kerkfabrieken en erfgoedverenigingen. Van een aantal organisaties, onder andere Heemkring De Kluize, het Huis van de Evolutie en De Klomp de Klinge vzw zijn de gegevens uit 2008 slechts oppervlakkig geactualiseerd.

Zoals in bovenstaande figuur is te zien, zijn er twee gemengde deelcollecties. Heemkundige Kring De Kluize vzw heeft nog een aantal niet geïnventariseerde foto's, archieven en objecten die als een gemengde collectie zijn opgenomen. Ze zijn geschonken aan het museum Oud-Vredegerecht en museum Oud-Gemeentehuis. Meer informatie is niet bekend over deze stukken.

De collecties in het bezit van het organiserend carnavalscomité de Minikielen zijn veeleer klein en niet geïnventariseerd. Het gaat om zo'n 30 analoge foto's uit de periode 1976-1996 en digitaal verenigingsarchief en foto's uit de laatste 20 jaar. De fysieke stukken worden bij de voorzitter thuis bewaard; de digitale stukken zijn verspreid onder de verschillende leden. Het Gemeentearchief bezit de "Gulden boeken" met de ontvangst van de prinsen en ook de toelatingen van de allereerste stoeten in Sint-Gillis-Waas.

5.3.2. Archieven

In totaal wordt 884 m archief bewaard in de gemeente zelf. Ongeveer een vijfde van de totale omvang archief is gedeponeerd in het Rijksarchief. Het gaat om delen van het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas (de deelgemeenten), het archief van het Vredegerecht, het archief van polderbesturen en enkele kerkfabrieken (De Klinge en Vrasene). In de onderstaande tabel worden die verschillende beheerders opgesomd, samen met hun vermoedelijke aantal meter archief.

Archiefbeheerder	Omvang (m)	%	Omvang (m en %) in 2008
Archieven			
Gemeentearchief en OCMW Sint-Gillis-Waas	871	76,8%	614 (77 %)
Rijksarchief	250,5	22,1%	166,13 (20,8%)

Heem- en oudheidkundige kringen			
Heemkundige Kring De Kluize	4	0,4%	4 (0,5%)
Religieus erfgoed			
Kerkbestuur OLV Hemelvaart	Niet gekend		4,5 (0,6%)
Erfgoedverenigingen			
Volkskunstgroep Drieske Nijpers	9	0,8%	9 (1,1%)
Totaal	1 134,5		797,63

In 2008 werd 797,63 m gerapporteerd.[41] De groei situeert zich in de collecties van het Rijksarchief en het Gemeentearchief. De situatie van het archief in 2020 werd niet geregistreerd van de overige spelers.

Naast diverse beheerders van de archieven, kunnen de gegevens ook bekeken worden vanuit de archiefvormers. Ook hier is er een grote diversiteit in de 44 deelcollecties. Onderstaand schema groepeert de gegevens volgens aard van de archiefvormers.

Archiefvormer	Omvang (in m)	%	Omvang (en %) in 2008
Notarissen	20	1,8%	13,79 (1,7%)
Persoons- of familiearchief	4	0,4%	4 (0,5%)
Gemeentearchief SGW na de fusie	150	13,2%	150 (18,8%)
Verenigingsarchief	9	0,8%	9 (1,1%)
Kerkfabrieken en religieuze archieven	12	1,1%	8,13 (1%)
Oud archief gemeenten	188	16,6%	121,75 (15,3%)
Gemeentearchief SGW voor de fusie	488	43%	305,68 (38,3%)
Vredegerecht Sint-Gillis-Waas	21	1,8%	21,28 (2,7%)
Bedrijven	0	0	0 (0%)
OCMW	241	21,2%	164 (20,6%)
Polderbesturen	1,5	0,1%	
Totaal	1 134,5	100	797,63 (1,7%)

De aangroei van archief zit vooral bij het hedendaagse gemeentearchief en OCMW-archief en de verdere registratie in het Rijksarchief van gemeentearchief van voor de fusie en het oud archief van de gemeenten.

5.3.3. Documentatie

Documentair materiaal, zoals foto's, kaarten, affiches en doodsprentjes, is te vinden bij 3 spelers uit Sint-Gillis-Waas. Samen bewaren ze zo'n 27000 foto's en prentkaarten, 142 affiches, 182 kaarten en plannen en 10 000 bidprentjes en rouwbrieven.

[41] In 2008 werd een rekenfout gemaakt; deze werd in dit rapport rechtgezet.

Organisatie	Categorie	Omvang (stukken)	Omvang in 2008
Heemkundige Kring De Kluize	Foto's en prentkaarten	Ca. 25000	Ca. 12 000
De Klomp De Klinge vzw	Foto's en prentkaarten	Ca. 2000	Ca. 2000
Heemkundige Kring De Kluize	Affiches	Ca. 30	Ca. 30
Gemeentearchief	Affiches	112	
De Klomp De Klinge vzw	Affiches	Ca. 30	Ca. 30
Gemeentearchief	Kaarten en plannen	182	
Kerkbestuur OLV Hemelvaart De Klinge	Kaarten en plannen	Niet gekend	2
Heemkundige Kring De Kluize	Bidprentjes en rouwbrieven	Ca. 10000	Ca. 10000

Net zoals in 2008 zijn de grootste verzamelingen die van de Heemkundige Kring De Kluize. De eerste deelcollectie zijn de foto's die in 12 jaar tijd verdubbeld zijn in omvang. Het aanleggen van een fotocollectie over personen, ambachten, gebouwen en evenementen uit de vier deelgemeenten is dan ook deel van de missie van de Heemkring. De collectie is volledig gedigitaliseerd.

De op een na grootste deelcollectie vormen de doodsprentjes en rouwbrieven. Hun aantal is ongeveer stabiel gebleven. Daarna volgen postkaarten, met afbeeldingen van klompen (2.000) van Folkloregroep De Klomp. Kleinere deelcollecties zijn de kaarten en plannen en de affiches.

5.3.4. Bibliotheek

Tijdschriften, brochures en boeken zijn gerangschikt onder de noemer 'bibliotheek'. De werken die hieronder vallen zijn uiteenlopend: van boeken over geschiedenis en erfgoed tot brochures en tijdschriften. In Sint-Gillis-Waas zijn er vier spelers met een bibliotheekcollectie. De gegevens komen grotendeels overeen met de situatie uit 2008 (omdat geen nieuwe gegevens werden verkregen); enkel de bibliotheekcollectie van De Klomp de Klinge groeide aanzienlijk aan.

Organisatie	Categorie	Omvang
Volkskunstgroep Drieske Nijpers	Boeken	Ca. 600 stukken
De Klomp De Klinge vzw	Boeken	84 stukken
Gemeentearchief	Boeken	Ca. 50 stukken
Volkskunstgroep Drieske Nijpers	Tijdschriften	Minstens 22 jaargangen
Heemkundige Kring De Kluize	Tijdschriften	Ca. 50 titels

Volkskunstgroep Drieske Nijpers heeft een redelijk omvangrijke bibliotheek (500 à 600 boeken) over allerlei aspecten van volksdans en andere tradities, Folkloregroep De Klomp heeft een vrij uitgebreide bibliotheek over klompenmakerij (84 boeken). Volkskunstgroep Drieske Nijpers beschikt over een eigen tijdschrift (minstens 22 jaargangen) en enkele andere titels (10). Heemkundige Kring De Kluize heeft ruilabonnementen met andere heemkundige kringen (ongeveer vijftig titels) en geeft een eigen tijdschrift uit 'De Kluizenaer', dat viermaal per jaar verschijnt.

Het gemeentearchief beschikt in haar handbibliotheek over een vijftigtal werken, lokaal-historische boeken en algemeen historische publicaties. Het gaat dus om zeer bescheiden collecties. De kerkfabriek OLV Hemelvaart en Sint-Antonius van de Klinge heeft ten slotte 1 missaal in bezit.

5.3.5. Audiovisuele deelcollecties

Net zoals in 2008 werden er twee audiovisuele deelcollecties geregistreerd. In 2008 maakten die nog deel uit van de audiovisuele collecties. Het gaat om in totaal 36 beeldopnames.

- Heemkundige Kring De Kluize vzw heeft 34 beeldopnames op film en VHZ uit het archief van De Vijlder en diverse privépersonen. Ze zijn op DVD overgezet.
- Folkloregroep De Klomp heeft 1 film uit 1954 en 1 DVD uit 2006. De film werd (ook?) overgezet op DVD.

5.3.6. Objecten

In totaal gaat het in Sint-Gillis-Waas om 7 organisaties die samen zo'n 16 043 objecten bewaren in 58 deelcollecties. De aard van de verzamelde voorwerpen hangt samen met de missie van de verschillende verenigingen. Hoewel Heemkundige Kring De Kluize zich voornamelijk richt op het verzamelen van foto's, heeft de vereniging toch een aardige hoeveelheid objecten verzameld. Dat verzamelen gebeurt omdat anders deze objecten volledig zouden verdwijnen, wat de leden van de vereniging niet willen laten gebeuren. Folkloregroep De Klomp verzamelt alleen materiaal dat een binding heeft met de klompenmakerij. Voor ander materiaal verwijst Folkloregroep De Klomp door naar de Heemkundige Kring De Kluize.

De meeste omvangrijke collectie in Sint-Gillis-Waas is de collectie van het Huis van de Evolutie (90,5% van het totale aantal voorwerpen in de gemeente). De aanwezigheid ervan zorgt voor een vertekend beeld in de analyse. De verzameling van het Huis van de Evolutie is zo groot en zo specifiek, dat een optelling van alle voorwerpen in de gemeente daardoor erg vertekend wordt. Daarom is in de telling van deelcollecties en het aantal objecten erin zowel een optelling met als een zonder de geologische collecties gemaakt. Percentages zijn alleen berekend zonder die collectie. Ook bij de gepresenteerde gegevens over de objecten bij de diverse erfgoedbewaarders is het Huis van de Evolutie niet meegenomen.

Organisatiecategorie	Aantal deel-collecties	Aantal	Procentuele verdeling
Religieus erfgoed			
Sint-Egidius	14	133	6,7
OLV Hemelvaart en Sint-Antonius De Klinge	7	94	4,7
Sint-Paulus	10	220	11
Heem- en oudheidkundige kringen (HK De Kluize)	11	679	34
Erfgoedvereniging			
De Klomp De Klinge vzw	4	764	38,2
Volkskunstgroep Drieske Nijpers	3	110	5,5
Totaal (zonder collectie Huis van de Evolutie)	49	2 000	100
Huis van de Evolutie	9	14 043	
Totaal (met collectie Huis van de Evolutie)	58	16 043	

Zonder de collectie van het Huis van de Evolutie zijn de collecties vrij evenredig verdeeld tussen de verschillende organisatiecategorieën. De erfgoedverenigingen hebben, zonder het Huis van de Evolutie, 874 objecten in 7 deelcollecties. Heemkring De Kluize heeft 679 objecten in 7 deelcollecties. De kerken hebben meerdere (31) kleinere deelcollecties. In totaal zijn er 447 objecten.

Verdeling van het aantal objecten in de diverse organisaties (zonder de collectie Huis van de Evolutie)

Verdeling van het aantal deelcollecties in de diverse organisaties (zonder de collectie Huis van de Evolutie)

Onderstaande tabel geeft de diverse objectcategorieën waartoe de objecten behoren weer. Het merendeel (één vierde) van de objecten zit in een deelcollectie waarbij meerdere categorieën werden aangeduid.

Collectiecategorie objecten	Aantal (stukken)	% verdeling	Aantal in 2008	% verdeling in 2008
Beeldmateriaal	103	5,2	36	2,0
Geluidsmiddelen/apparatuur	24	1,2	14	0,8
Gereedschap en uitrusting	470	23,5	473	26,8
Houders	47	2,4	40	2,3
Informatievormen	19	1	11	0,6
Interieurinrichting	158	8	64	3,6
Kleding	680	34	715	40,6
Vervoermiddelen			1	0,1
Wapens en munitie	2	0,1	2	0,1
Gemengde objectcollecties	497	24,9	406	2,0
Totaal zonder collectie Huis van de Evolutie	2 000		1 762	
Totaal met deelcollectie Huis van de Evolutie	16 043		15 782	

De omvang van de meeste collectiecategorieën ten opzichte van 2008 zijn ongeveer gelijk gebleven tot licht gestegen. Een grote stijging zit bij beeldmateriaal en interieurinrichting. Dat is te verklaren door de opname van de inventarissen van diverse kerken in Sint-Gillis-Waas.

De deelcollectie kleding is de grootste categorie. De deelcollectie klompen van de folkloregroep ging van zo'n 700 naar 659 na het herbekijken van de inventaris. Enkele modellen die niet meer representatief zijn, zijn afgevoerd terwijl nieuwe zijn toegevoegd. Het totaal aan klompen (paren en enkelingen) ligt vast op 659, inbegrepen de klompenwand van 140 paar die te bezichtigen zijn in KLINGSPOOR.

Gereedschap en uitrusting is de daaropvolgende grootste categorie. Deze objecten zijn vooral te vinden bij Heemkundige Kring De Kluize (415 objecten), minder bij Folkloregroep De Klomp (55). Bij Folkloregroep De Klomp is het duidelijk: klompenmakersgereedschap behoort bij de kerntaak van de vereniging. Heemkundige Kring De Kluize verzamelt weliswaar niet in de eerste plaats materiaal, maar blijkt toch nogal wat gereedschappen van vroegere ambachtslieden te herbergen (schoenmaker, wagenmaker, kantklosmateriaal, hoefijzers).

De gemengde deelcollecties (497 objecten) bevatten een niet-onderzochte collectie archeologische vondsten, oud herbergmateriaal van Heemkundige Kring De Kluize en curiosa en souvenirs van Folkloregroep De Klomp en Volkskunstgroep Drieske Nijpers en enkele gemengde religieuze collecties.

Voor een beter beeld over de grote collectie gemengde objectcollecties, toont de onderstaande figuur de procentuele verdeling weer van de diverse categorieën waartoe de objecten behoren. Ze zijn louter indicatief en gebaseerd op de evenredige verdeling van de gekozen categorieën. Deelcollecties die onder meer dan 3 categorieën vallen zijn aangeduid als gemengd.

Uit de aanname blijkt dat interieurinrichting, beeldmateriaal en gereedschap en uitrusting het meeste voorkomt in de deelcollecties.

5.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

Ongeveer 70% van de deelcollecties in Sint-Gillis-Waas beschikken over een inventarisatie. Van de overige 15% is de inventarisatie niet gekend of afwezig. Inventarisatie op papier en de inventarisering in een netwerkregistratiesysteem komen het meeste voor. De meeste deelcollecties daarvan zijn religieus van aard. De inventarisatie op papier komt ook voor bij Heemkundige Kring De Kluize. Twee op drie deelcollecties zijn voor (meer dan) 4/5 geïnventariseerd.

Het Rijksarchief wordt in bovenstaande figuur apart vermeld. Als professionele instelling beschikken zij over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

Digitale inventaris

Ongeveer de helft van de deelcollecties in Sint-Gillis-Waas beschikt over een digitale inventaris. Eén derde daarvan is afkomstig van het Rijksarchief en één derde van de kerkfabrieken. De overige gegevens zijn afkomstig van De Klomp De Klinge vzw, heemkring De Kluize en het gemeentearchief. Twee derde van de digitale inventarissen is ook in grote mate online raadpleegbaar (kerkfabrieken en Rijksarchief).

De automatiseringsgraad van de diverse deelcollecties wordt in de volgende figuur voorgesteld. De lagere graden zijn te vinden bij Volkskunstgroep Drieske Nijpers, het gemeentearchief Sint-Gillis-Waas, heemkring De Kluize en het Huis van de Evolutie. Het is mogelijk dat bij enkele spelers de situatie sinds 2008 intussen in positieve zin is veranderd. Het gemeentearchief sluit aan bij het digitaal provinciaal archiefsysteem, GIAS.

Digitale collecties

Van de 35% van alle deelcollecties uit Sint-Gillis-Waas is niet bekend of ze gedigitaliseerd dan wel *digital born* zijn. Ongeveer één op vier geeft aan niet gedigitaliseerd of *digital born* te zijn; 1 vierde is dat dan weer wel. De mate van digitalisering van de deelcollecties in het Rijksarchief is niet bekend.

Opvallend is het grote aantal deelcollecties die ook online toegankelijk zijn. Het beeld wordt gedomineerd door de deelcollecties van de verschillende kerkfabrieken die ontsloten werden via de erfgoeddatabanken. Daarnaast zijn er ook digitale bestanden van de foto's, tekeningen, prentkaarten en bidprentjes en rouwbrieven van de Heemkundige Kring De Kluize (zie: https://www.dekluize.be/index.php/fotocollectie). De Klomp De Klinge ten slotte heeft offline foto's van de verschillende klompen in haar collectie.

De opslag is divers in Sint-Gillis-Waas, van cd-rom tot harde schijf in een computer, van in de "cloud" tot externe harde schijf. Het merendeel (12 deelcollecties) wordt digitaal bewaard op een externe server.

5.3.8. Datering

De oudste stukken archief zijn afkomstig van de voormalige gemeenten en de archieven van de kerkfabriek en dateren uit de 15de en 16de eeuw. Ze worden in het Rijksarchief en het Gemeentearchief bewaard. Zo'n 21 deelcollecties dateren van voor 1900; zo'n 23 zijn 19de- tot 21ste-eeuws. Vooral het OCMW-archief is zeer recent, de meeste stukken dateren van na 1977.

De datering van de deelcollecties voorwerpen ziet er anders uit met de fossielen van het Huis van de Evolutie dan zonder. Uiteraard zijn de fossielen afkomstig uit een zeer ver verleden en moet daarvoor gewerkt worden met geologische tijdsindelingen. Van de andere deelcollecties blijken 17 deelcollecties objecten van voor 1800 te bevatten. Dat zijn 13 deelcollecties meer dan in 2008. Het betreft religieus erfgoed (zoals verlichting, schilderijen

en meubilair) uit de Sint-Pauluskerk en de Sint-Egidiuskerk. Eén deelcollectie is schutterijmateriaal, dat bij Heemkundige Kring De Kluize ligt. De overige deelcollecties zijn 19de- en 20ste-eeuws.

Enkele affiches, kaarten en plannen en bidprentjes zijn afkomstig uit de 19de eeuw. Het overige documentaire materiaal is vooral 20ste-eeuws. Het bibliotheekmateriaal is 20ste- en 21ste-eeuws, evenals het audiovisueel materiaal.

5.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Van de één derde van de deelcollecties die in Sint-Gillis-Waas bewaard worden, is niet bekend hoe ze zijn verpakt of bewaard. De zuurvrije verpakking komt enkel voor bij het gemeentearchief. Niet-zuurvrije verpakking is wijder verspreid, zoals bij De Klomp De Klinge vzw, Heemkundige kring De Kluize en volkskunstgroep Drieske Nijpers. Zo'n 25% wordt op open rekken bewaard bij verschillende organisaties zoals De Klomp de Klinge vzw, het gemeentearchief (mobiele open rekken), volkskunstgroep Drieske Nijpers en het Huis van de evolutie. Bewaring in gesloten rekken komt voor bij 4 organisaties. Bijna één op vier wordt uitgestald bij de kerkfabrieken.

De conditie van de één op drie deelcollecties in Sint-Gillis-Waas is minder goed. Bijna de volledige klompencollectie van vzw De Klomp De Klinge heeft te lijden onder mechanische schade. Daarnaast zijn er een aantal museale deelcollecties van de kerkfabrieken waarbij mechanische, chemische of plaagschade is opgetreden aan ongeveer de helft van de objecten. Mindere mate van hoofdzakelijk mechanische schade komt vooral voor bij de collecties van het gemeentearchief.

5.3.10. Eigendom

Ook in Sint-Gillis-Waas zijn de meeste deelcollecties in eigen beheer van de organisaties. Het gaat om 62,5%. De andere eigendomsstatuten komen voor, maar in kleinere mate. De status (bewaargeving of schenking) van de deelcollecties uit het Rijksarchief is onduidelijk.

Enige voorzichtigheid met deze gegevens is nodig omdat vooral heemkringen niet altijd schenkingen of bruikleen als dusdanig hebben geregistreerd (maar "in eigen beheer").

5.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Gebondenheid

Voor het archivalische erfgoed dat lokaal bewaard wordt, kan een lokale gebondenheid verondersteld worden: het is ontstaan op de plaats waar het bewaard wordt. Dat klopt voor het overgrote deel van de archivalische deelcollecties, zoals die van gemeente, OCMW, de collecties van de kerkfabriek en gemeente in het Rijksarchief en die van de Heemkundige Kring De Kluize. Alleen het liedboek van Drieske Nijpers heeft een regionale binding, omdat het liederen uit het Waasland bevat. De regionale binding geldt ook voor de archieven van het Vredegerecht in het Rijksarchief en het archief van een notaris.

Het documentaire en audiovisuele erfgoed is al even lokaal gebonden als het archivalische. Dit is logisch; het gaat om materiaal afkomstig uit de gemeente of van personen in de gemeente of de organisatie. Dat geldt vooral voor de foto's en doodsprentjes, de grootste deelcollecties. Alleen het documentaire materiaal van de Folkloregroep De Klomp is niet strikt regionaal gebonden, soms is het zelfs nationaal of internationaal gebonden.

Boeken, brochures, kranten en tijdschriften zijn minder lokaal gebonden. Naast de lokale kranten en tijdschriften gaat het om algemenere werken over geschiedenis, heemkunde of andere verwante disciplines.

De gebondenheid van de voorwerpen is per organisatie verschillend. De deelcollecties van Heemkundige Kring De Kluize zijn op één na (de archeologische collectie, die uit de regio afkomstig is) lokaal gebonden. Dat geldt ook voor de voorwerpen van de kerkfabrieken. Die zijn lokaal gebonden omdat ze ter plaatse gebruikt en bewaard worden.

De voorwerpen van Folkloregroep De Klomp hebben een lokale verankering. Klompenmakerij was een belangrijk plaatselijk ambacht, maar hebben een band met de bredere regio, waarin klompenmakerij veel voorkwam.

De voorwerpen van Volkskunstgroep Drieske Nijpers zijn niet typisch lokaal, ze zijn gebonden aan tradities in een bredere regio. De deelcollecties van het Huis van de Evolutie ten slotte zijn niet gebonden aan de streek; de fossielen zijn afkomstig van over de hele wereld en eerder bij toeval in de streek bewaard.

Belang

Er is enerzijds gepeild naar het belang van de deelcollecties voor de organisatie zelf: wat betekent de deelcollectie voor de organisatie, sluit het bewaren ervan aan bij de missie van de organisatie? En anderzijds is gevraagd naar het belang van de deelcollecties voor het Waasland. De antwoorden op deze vragen van de collectiebeheerders zijn zeer uiteenlopend, ze zijn gegeven vanuit hun perspectief en worden hier ook zo weergegeven.

Heemkundige Kring De Kluize acht het zijn taak om materiaal van verenigingen die verdwijnen te bewaren. Vanuit diezelfde zorg bewaren zij persoonlijke archieven. Vanuit de missie van de vereniging heeft Volkskunstgroep Drieske Nijpers volksliederen uit de regio verzameld.

Voor alle verenigingen die documentatie en audiovisuele collecties verzamelen staat deze activiteit in verband met hun missie. Voor Heemkundige Kring De Kluize is dit de belangrijkste opdracht, voor Folkloregroep De Klomp en Drieske Nijpers is de documentatie nodig als omkadering van de werking en voor studie. Hetzelfde geldt voor de bibliotheekmaterialen.

Het verzamelen van foto's, films en prentbriefkaarten heeft naast een documentaire waarde, die vooral lokaal is, een emotionele waarde: het herkennen van situaties en personen is voor (oud)inwoners een directe confrontatie of band met dat verleden.

Voorwerpen verzamelen is voor de verenigingen niet de hoofdtaak. Heemkundige Kring De Kluize probeert voorwerpen aan anderen door te geven, maar de aanbieders van dit materiaal wensen dit niet altijd aan een andere vereniging door te geven. Wat niet uit Sint-Gillis-Waas komt, heeft de Heemkundige Kring De Kluize liever niet. Er is een behoorlijke verzameling voorwerpen, die herinneren aan ambachten, die in de gemeente beoefend werden. De voorwerpen die Folkloregroep De Klomp verzamelt, staan in het teken van het in leven houden van het klompenmakerambacht, dat typisch was voor het dorp De Klinge en een ruimere streek. Datzelfde geldt mutatis mutandis voor de kleding en vendels van Volkskunstgroep Drieske Nijpers, die herinneren aan volkskundige tradities uit de streek. Alleen hun verzameling souvenirs bestempelen zij als matig belangrijk doch alleen voor leden interessant.

De fossielen in het Huis van de Evolutie passen allen in het verhaal van het ontstaan van leven op aarde en moeten daarom getoond worden: alle uitgestalde voorwerpen zijn deel van deze keten en dus van belang om te komen tot het totaalbeeld, dat het museum wil schetsen. Er is geen specifieke band met het Waasland: het verhaal van het museum is universeel, niet specifiek gericht op de streek.

De voorwerpen in kerken staan uiteraard direct in verband met het doel van de kerkfabriek: de eredienst mogelijk maken. Er is niet gevraagd naar hun belang voor het Waasland, maar het is duidelijk dat het erfgoed, bewaard en gebruikt in de kerken, mee vorm geeft aan het (religieuze) verhaal van de streek. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Waardering

Ongeveer de helft van de deelcollecties (zonder de deelcollecties in het Rijksarchief) in Sint-Gillis-Waas kreeg een benaderende waardering door de respondent. Het betreft een eerste poging van de respondenten om de waarde van de collecties te bepalen en de resultaten dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties in Sint-Gillis-Waas te vormen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

5.4. Immaterieel erfgoed[42]

5.4.1. Algemeen

Het maken, verzamelen, bestuderen, tentoonstellen en bewaren van klompen en de klompenmakerij van De Klomp De Klinge VZW vallen onder het thema "Ambacht, vakmanschap en techniek". Elke maand is het Klingspoor open met als thema "klompenmakerij". De andere zondagen komen ander thema's aan bod. Daarnaast doet de organisatie onder andere ook mee aan het ambachtelijk weekend en Erfgoeddag. De diverse activiteiten vinden dus op bepaalde momenten doorheen het jaar plaats en dat Sint-Gillis-Waas en soms ook in de buurgemeenten.

Volkskunstgroep Drieske Nijpers valt met zijn volkskunst onder het thema "Feesten, rituelen en sociale gebruiken". Ze beoefenen de volkskunst hoofdzakelijk in één van de 10 Wase gemeenten en dat op diverse tijdstippen doorheen het jaar.

Vzw Minikielen, een carnaval-, feest- en jaarmarktvereniging, organiseert het carnavalsweekend in Sint-Gillis-Waas om de traditie in ere te houden.

[42] Minikielen vulden de vragenlijst over hun immaterieel erfgoed niet in. Hierdoor is geen specifieke informatie beschikbaar over hun traditie.

5.4.2. Netwerk

De betrokkenen bij De Klomp De Klinge VZW zijn vooral de vrijwilligers. De kennisoverdracht over de klompenmakerij wordt onder andere gedeeld via tentoonstellingen, publicaties en demonstraties.

Bij de activiteiten van de Volkskunstgroep Drieske Nijpers zijn heel wat betrokken partijen zoals vrijwilligers, het publiek, lokale verenigingen, collegagroepen/verenigingen met dezelfde activiteit/traditie en lokale besturen.

5.4.3. Noden op vlak van borgen

	De Klomp De Klinge			Volkskunstgroep Drieske Nijpers		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen	X	X	X	X		
Archiefzorg	X	X			X	X
Documenteren	X	X		X		X
Onderzoek	X	X				
Communicatie	X	X	X	X		
Sensibiliseren	X	X	X			
Educatie	X	X				
Doorgeven	X			X		
Beheer van de vereniging			X			X

Beide organisaties hebben diverse noden rond het verderzetten van de immaterieel erfgoedpraktijk. De gemeenschappelijke noden zijn: archiefzorg, documentatie, onderzoek, steun bij beheer, zakelijke ondersteuning, en verjonging, opvolgers en nieuwe vrijwilligers.

5.5 Depots

5.5.1. Beschrijving van de depots

Gemeente Sint-Gillis-Waas beschikt over twee verschillende depots: een voor afgesloten statisch archief en een voor semi-dynamisch archief. De ruimtes bevatten mobiele rolrekken en zijn afgesloten met een badgesysteem.

De collectie van de Heemkundige Kring De Kluize zit verspreid in twee gebouwen. In het Oud-Gemeentehuis in Sint-Pauwels worden een aantal objecten bewaard binnen een vaste opstelling. In het Oud-Vredegerecht is er een tentoonstellingsruimte zonder permanente opstelling. Het Oud-Vredegerecht heeft meerdere depotruimtes in de kelder waarvan één met mobiele rekken en meerdere met open rekken.

De collectie van De Klomp De Klinge vzw wordt bewaard op de site Klingspoor, het bezoekerscentrum van de organisatie in de Buitenstraat in De Klinge. De temperatuur en de relatieve luchtvochtigheid zijn constant en geschikt voor bewaring.

Het kerkgebouw van de Sint-Egidiuskerk ten slotte is de bewaarruimte voor de stukken van de kerkfabriek.

De stukken van Volkskunstgroep Drieske Nijpers liggen opgeborgen in het "secretariaat" van de lokalen in Sint-Gillis-Waas. De fysieke stukken van Minikielen worden bij de voorzitter thuis bewaard; de digitale stukken zijn verspreid onder de verschillende leden.

De actuele gegevens over de depotruimtes van de volgende organisaties zijn niet voor handen:

- het huis van de Evolutie en de Belgische Vereniging voor Paleontologie
- diverse kerkfabrieken: Sint-Paulus, OLV Hemelvaart De Klinge en Sint-Cornelius

5.5.2. Specificaties van de depots[43]

Soort depotruimtes

Slechts 5 depotruimtes uit Sint-Gillis-Waas zijn gerapporteerd. Twee daarvan zijn depots in een museale ruimte (heemkring De Kluize en De Klomp De Klinge vzw). De overige bevinden zich in een aparte ruimte (Gemeente Sint-Gillis-Waas, Heemkundige kring De Kluize vzw, Kerkfabriek Sint-Egidius).

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De situatie in Sint-Gillis-Waas ziet er vrij positief uit voor de genomen maatregelen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren.

	Maatregelen die waterovertlast voorkomen	Elektrische leiding en weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Depot in een aparte ruimte							
Gemeente Sint-Gillis-Waas	Ja	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Heemkundige kring De Kluize: depot Oud-Vredegerecht	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Ja	Ja	Ja
Kerkfabriek Sint-Egidius	N.v.t.	Neen	N.v.t.	Ja	Ja	Neen	Ja
Museale ruimte							
Heemkundige Kring De Kluize: Oud Gemeentehuis Sint-Pauwels	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
De Klomp De Klinge VZW	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Metingen

Bij twee van de vijf depots in Sint-Gillis-Waas werden de temperatuur of relatieve vochtigheid nog nooit gemeten (Heemkundige kring De Kluize vzw – depot Oud-Vredegerecht en de kerkfabriek Sint-Egidius). Enkel het depot van De Klomp de Klinge vzw is volledig geschikt voor de bewaring van de collectie.

[43] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

Noden

Er zijn slechts weinig noden op het vlak van behoud en beheer in Sint-Gillis-Waas. Gemeente Sint-Gillis-Waas heeft nood aan een aparte quarantaine- en werkruimte. Heemkring De Kluize is voor de behoud- en beheermaatregelen in de gebouwen afhankelijk van het gemeentebestuur.

B.6. Gemeenterapport Sint-Niklaas

6.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen vijfentwintig organisaties uit Sint-Niklaas deel. Voor het onderzoek van 2008 waren dat er 14.[44]

Naam organisatie	Sectoromschrijving	2008	2020
Stadsarchief en OCMW Sint-Niklaas	Archieven	Ja	Ja
Heemkundige Kring Den Dissel	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja°
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja°
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja°
Regionaal Politiemuseum en – documentatiecentrum	Musea en bezoekerscentra	Ja	
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	Musea en bezoekerscentra	Ja	Ja
Edgar Tinelmuseum	Musea en bezoekerscentra	Ja	Ja
Pijp- en Tabaksmuseum	Musea en bezoekerscentra	Ja	Ja°
Stedelijke Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas	Bibliotheken en documentatiecentra	Nee	Ja
Bibliotheca Wasiana	Bibliotheken en documentatiecentra	Ja	Ja
Erfpunt	Erfgoedverenigingen	Ja	Ja
Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw	Erfgoedverenigingen	Ja	Ja
Koninklijke Wase Kunstkring	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Volkskunstgroep Boerke Naas	Erfgoedverenigingen	Ja	Ja
Reynaertgenootschap	Erfgoedverenigingen	Ja	Ja

[44] Kerkfabrieken waarvan informatie enkel via het Rijksarchief is verkregen, zijn niet als actieve deelnemers aan het onderzoek beschouwd en worden in de lijst hieronder dan ook niet opgenomen.

Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen	Erfgoedverenigingen	Ja	Ja
Vendeliersgilde Bella-Cella	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Vendeliersgilde Sint-Donatus	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Orde van de Excalibur Ridders vzw	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Ridders van Pendragon	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Polder Sinaai-Daknam	Polderbesturen	Nee	Ja
Kerk Sint-Johannes Bosco	Religieus erfgoed	Ja	Ja
Kerk Sint-Nicolaas	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerk H. Familie	Religieus erfgoed	Nee	Ja
Kerk O.L.V. Bijstand	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerk Sint-Andreas & Ghislenuskerk Belsele	Religieus erfgoed	Nee*	Ja

*Er is wel/ook informatie uit het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) opgenomen.

Niet alle organisaties namen deel aan het onderzoek van 2020. Voor een volledig overzicht wordt de informatie die in 2008 werd gegeven, waar relevant, opnieuw opgenomen. Dat wordt aangeduid met een °. Van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas werden geen ingevulde vragenlijsten verkregen. De gegevens werden genomen uit het onderzoek van 2008 en werden aangepast en/of aangevuld met de vernieuwde inventaris, opgesteld in 2009. Bepaalde collecties kregen hierbij een exactere omvang; andere collectie kwamen niet (zeker) in de inventaris terug maar werden voor de volledigheid opgenomen. Voor Heemkring Den Dissel zijn de aangepaste gegevens uit 2008 opgenomen. De inventarisatie van Heemkring Nieuwkerken-Waas is geruime tijd geleden wat verwaarloosd. Er is een plan om de voorwerpen op een overzichtelijke manier te inventariseren, maar ze beschikken over te weinig mankracht om dit binnen korte tijd te realiseren. Het Pijp- en Tabaksmuseum gaf aan geen tijd te hebben om de vragenlijsten in te vullen.

Het is onduidelijk of het Regionaal Politiemuseum en –documentatiecentrum nog altijd in het bezit is van haar collectie.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst depot	Informatie van de deelcollecties via
Kerk Sint-Johannes Bosco	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerk Sint-Nicolaas	Ja	Ja	Inventaris, Rijksarchief, Stadsarchief
Kerk H. Familie	Nee	Nee	Inventaris
Kerk O.L.V. Bijstand	Ja	Ja	Inventaris, Rijksarchief
Kerk Sint-Andreas & Ghislenuskerk Belsele	Ja	Ja	Vragenlijst, Rijksarchief

Kerk Heilig Hart	Nee	Nee	Rijksarchief
Kerk Christus Koning	Nee	Nee	Rijksarchief
Kerk Sint-Catharina Sinaai	Nee	Nee	Rijksarchief
Kerk OLV Ten Bos Nieuwkerken	Nee	Nee	Rijksarchief

6.2. Organisaties

6.2.1. Missie en toekomstvisie

Archieven

Het Stadsarchief Sint-Niklaas bewaart, beheert en verleent toegang tot diverse archiefdocumenten. Zo bewaart het stadsarchief de archieven van Sint-Niklaas en de deelgemeenten Belsele, Nieuwkerken en Sinaai. Het gaat om zowel oud, modern als hedendaags archief, zowel van stad als OCMW. Het bezit ook delen van het kerkarchief van de Sint-Nicolaasparochie, een uitgebreid fotoarchief en een audiovisuele collectie. Het archief biedt ook plaats aan schenkingen uit privéverzamelingen. Een handbibliotheek over lokale geschiedenis staat ter beschikking van de bezoeker.

De archiefwerking dient ter ondersteuning voor de stadsdiensten, als verantwoording tegenover de burger en vanwege algemeen cultuurhistorisch belang. Het archief draagt kennis en ervaring over aan de erfgoedsector en aan het brede publiek.

Musea en bezoekerscentra

De SteM wil het geheugen van de stad en de regio blijven en levend houden. De collectie is opgebouwd rond twee schenkingen (Verstraeten en Mathys-Vanneste), die is aangevuld met andere schenkingen en aankopen en omvat schilderkunst, tekeningen, beeldhouwwerken, grootgrafiek, toegepaste kunst (meubilair) en servies. Het museum wil op een zorgzame en open manier omgaan met het erfgoed. Het wil mensen rond kunst, cartografie en geschiedenis samenbrengen, op een gastvrije, kritische en creatieve wijze de nieuwsgierigheid aanwakkeren en antwoorden op vragen aanreiken.

In de toekomst willen de musea de vaste waarde in de regionale werking blijven, onder andere met een sterke samenwerking met de regionale erfgoedpartners en stedelijke diensten, als producent van participatieve, diverse en toegankelijke tentoonstellingen rond erfgoed en de uitbouw van een duurzame publiekswerking en een versterking van de internationale uitstraling van het Mercatormuseum.

Het Edgar Tinelmuseum wil de gedachtenis aan Edgar Tinel in Sinaai en daarbuiten levendig te houden door de werken van Tinel kenbaar te maken, ter beschikking te stellen en te laten uitvoeren. Dat gebeurt onder andere met de inrichting van concerten met de muziek van Tinel. In de toekomst wil het museum zich educatief verder uitbouwen. Daarnaast wil de organisatie de verschillende cyberplatformen benutten om de gedachtenis aan Tinel verder te verspreiden. Een andere uitdaging is de poging om één van zijn grotere werken uit te voeren.

Het Pijp- en Tabaksmuseum werd in 1992 opgericht door Richard Tiron en toont de ontwikkeling van de kleipijp (in formaat en vorm) vanaf 1492 de ontdekking van Amerika en van de tabak) tot heden. In het museum vind je ook informatie over de sigarenindustrie die in Sint-Niklaas tussen 1921 en 1969 heel wat mensen tewerkstelde. Na het overlijden van de initiatiefnemer, bliezen vrienden en familie nieuw leven in het museum.

Bibliotheken en documentatiecentra

De Bibliotheca Wasiana stelt zich de uitbouw van een bio-bibliografisch centrum van het Land van Waas tot doel, door historische en eigentijdse bronnen over het erfgoed van het historische Land van Waas en zijn bewoners, in

al zijn facetten, te verzamelen, bewaren en ontsluiten. De kerncollectie van de Bibliotheca Waasland bestaat voornamelijk uit gedrukte/geperste materialen zoals boeken, documentatiemappen, tijdschriften en kaarten. In de toekomst zal de Bibliotheca Wasiana wellicht minder fysiek materiaal verzamelen en bewaren en meer digitaliseren en meer digitaal publiek ontsluiten. Er is ook een verhuizing naar een nieuw te bouwen bibliotheekgebouw gepland. Over tien jaar zal de Bibliotheca Wasiana uit een nieuwe ploeg medewerkers (professionelen en vrijwilligers) bestaan.

De Stedelijke Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas (Bib Sint-Niklaas) is een open huis waar alle burgers terecht kunnen met vragen over kennis, cultuur, informatie en ontspanning. De Bib Sint-Niklaas is actief inzake cultuurspreiding en -participatie; ze werkt in een geest van objectiviteit en vrij van levensbeschouwelijke, politieke en commerciële invloeden binnen het kader van een democratisch bestel. De Bib Sint-Niklaas is een gids voor mensen in hun zoektocht naar kennis, ontspanning, creativiteit, zelfontplooiing, reflectie en deelname aan het maatschappelijk debat en samenleven. We bieden in dit kader informatie en ondersteuning aan en organiseert activiteiten. De Bib Sint-Niklaas is een actor in het stimuleren tot actief en bewust burgerschap en in het bouwen aan een duurzame, solidaire en gelijke samenleving. Dialoog, samenwerking, participatie en respect voor diversiteit staan centraal in onze werking.

In de toekomst zal de Bib Sint-Niklaas meer inzetten op automatisering en de digitale wereld, waarschijnlijk minder op fysieke collectie. De Bib Sint-Niklaas zal, met zijn nieuw gebouw, meer ruimte bieden voor ontmoeting, studie en experimenten en wordt zo een open huis waar multimediaal zal gewerkt worden en waar het bruist van lees- en kennisbevorderende activiteiten.

Heem- en oudheidkundige kringen

De doelen van de Heemkundige Kring Den Dissel zijn drieledig: het bevorderen van de studie van de plaatselijke geschiedenis en alle andere aspecten van de lokale heemkunde, het behoud van het heemkundig erfgoed door de uitbouw van een documentair archief van Sinaai en de organisatie van een publiekswerking door de uitgave van publicaties (tijdschrift, jaarboek), een jaarlijkse tentoonstelling en deelnemen aan nationale evenementen.

In de (nabije) toekomst zien ze dan ook voornamelijk evoluties op die vlakken: de verdere uitbouw van de publiekswerking en het verderzetten van een doorgedreven archivering van de aanwezige documenten. Ze hopen in de toekomst ook de stap naar “ontzamelen” te durven zetten.

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (KOKW) is een organisatie met een lange traditie. Het is één van de oudste historische kringen van Vlaanderen. Opgericht in de 19de eeuw door notabelen uit Sint-Niklaas, heeft de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vanaf dat moment intensief objecten, documenten en boeken verzameld. De focus lag daarbij op het hele Waasland. De grootste opdracht is het publiceren van de Annalen. Die bevatten bouwstenen voor de geschiedenis van de regio. Daarnaast legt de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zich toe op het beschikbaar stellen van de bibliotheek, het documentatiecentrum en het archief. De museale verzameling van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas is momenteel in het beheer van SteM. De kring zelf concentreert zich op de verwerving en beheer van archief, documentatie en bibliotheek.

De Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 (opgericht in 1996) stelt zich als doel “het bewaren van erfgoed van Nieuwkerken (archief en voorwerpen). Het volksleven in Nieuwkerken vroeger registreren.” De Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 doet dit onder andere door het openhouden van een museum over geschiedenis, de ambachten, de huisnijverheid in Nieuwkerken-Waas en het Waasland. De heemkring beschikt daarnaast ook over een archief en een foto- en diatheek.

Andere cultureel-erfgoedactoren

Erfpunt wil als open, vooruitstrevend en ondernemend expertisecentrum “het aanspreekpunt voor onroerenderfgoedzorg in het Waasland [zijn]. Erfpunt wil op een innovatieve en creatieve manier

samenwerken met de verschillende stakeholders binnen het onroerenderfgoedwerkveld."[45] Ze vervullen daarnaast ook de rol van bruggenbouwer om dynamische partnerschappen die kwaliteitsvol onroerenderfgoedzorg garanderen tot stand te brengen. Ten slotte zijn ze ook een labo voor participatie en beleving om zo de betrokkenheid te verhogen en innovatieve en creatieve projecten te ondersteunen. Ze zetten voor dit alles in op de domeinen advies, beheer, opleiding, ontsluiting en publiekswerking.

De vereniging Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw stelt zich tot belangeloos doel het kennisknooppunt en onderzoekscentrum te zijn voor genealogie, familiegeschiedenis en heraldiek in de regio Land van Waas, het propageren en het bevorderen van het familieonderzoek onder de brede lagen van de bevolking, de opleiding en de aanmoediging tot het samenstellen van een echte familiegeschiedenis In de toekomst wil de vereniging inzetten op gedigitaliseerde en geïndexeerde online publicatie met uitgebreide digitale zoekfunctie van zoveel mogelijk documenten uit het land van Waas met genealogische waarde waarmee familiegeschiedenissen 24u per dag, 365 dagen per jaar overal en altijd kunnen worden samengesteld. Daarbij horen links naar online databases van in de eerste plaats andere regio's rondom het Waasland en daarnaast ook andere regio's, om familiemigraties van en naar het Waasland in kaart te kunnen brengen alsook om het familieonderzoek ook daar te kunnen verder aanvullen.

De Koninklijke Wase Kunstkring is de oudste vereniging van Wase Kunstenaars in België. Ze werd in 1921 gesticht door Paul Van Bel. De organisatie heeft als doel het organiseren van tentoonstellingen van kunstenaars-leden, kunstreizen en het maken van een infomagazine. De kerncollectie bestaat uit stukken van de geschiedenis van een 100-jarige kunstkring, zoals informatie over de werking, leden-kunstenaars en tentoonstellingen. Het SteM is in het bezit van een groot aantal kunstwerken van leden-kunstenaars van de KWK.

De missie van de Polder Sinaai-Daknam is conform de wet van de polders dd. 3 juni 1957, artikel 1: "*Polders zijn openbare besturen, met als taak, binnen de grenzen van hun territoriaal gebied, het verwezenlijken van de doelstellingen en het rekening houden met de beginselen zoals bedoeld in de artikels 4, 5 en 6 van het decreet betreffende het integraal waterbeleid en het uitvoeren van het deelbekkenbeheerplan [en van de bekkenspecifieke delen van het stroomgebiedbeheerplan]*[46]*".* Ze bewaren het polderarchief van 1928 tot heden.

Het Reynaertgenootschap bestudeert, documenteert en ontsluit de 'matière renardienne', dierenverhalen van vroeger tot nu, voor jong en oud, lokaal en internationaal, op zowel wetenschappelijk als vulgariserend niveau. Op lange termijn wil Het Reynaertgenootschap wil de motor zijn van een erfgoedgemeenschap die de middeleeuwse en moderne Reynaertverhalen, en breder, middeleeuwse en moderne literatuur en (beeldende) kunsten wil bestuderen en die gelinkt is met gelijksoortige organisaties. Op termijn wordt gestreefd naar een studie- en documentatiecentrum en/of museum in het Land van Reynaert.

Het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen stelt zich sinds 1989 de instandhouding, herwaardering en studie van de sinterklaasgebruiken tot doel. Daartoe neemt en bevordert zij initiatieven waarin de figuur van en de legenden en volksgebruiken rond Sint-Nicolaas centraal staan. Deze initiatieven kunnen ontplooid worden op wetenschappelijk, artistiek, cultureel, educatief, toeristisch en sociaal gebied. In de toekomst wordt gestreefd naar het uitbouwen van een kennis-/documentatie-/bezoekerscentrum rond Sinterklaas, Sint-Nicolaas en zijn volksgebruiken.

Vendeliersgilde Bella-Cella heeft als missie hun leden de kunst van het vendelzwaaien aan te leren en hier mee buiten te komen, onder andere met de deelname aan sportfeesten. In de toekomst is het nodig om kinderen te blijven aansporen om bij de gilde te komen en blijven vendelen. Gelijkaardig is de missie van Vendeliersgilde Sint-Donatus. Zij zetten in op het aanleren van het vendelzwaaien aan de jeugd, vooral via de KLJ.

---

[45] s.n., "Missie en Visie", Erfpunt, geraadpleegd 06.2020, https://www.erfpunt.be/missie-en-visie/

[46] "Wet van 3 juni 1957 betreffende de polders", *Belgisch Staatsblad*, 21.06.1957.
En "Decreet van 18 december 2015 houdende diverse bepalingen inzake omgeving, natuur en landbouw en energie", *Belgisch Staatsblad*, 29.12.2015, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?language=nl&la=N&cn=1957060330&table_name=wet&&caller=list&N&fromtab=wet&tri=dd+AS+RANK&rech=1&numero=1&sql=(text+contains+(%27%27))#t

De Orde van de Excalibur Ridders VZW wil sinds 1990 de middeleeuwse geschiedenis meer kenbaar maken bij het publiek. In de toekomst willen ze meer inzetten op scholen en kleinere evenementen in Vlaanderen. De Ridders van Pendragon zijn sinds 2003 actief. Zij omschrijven hun activiteiten als "re-enactment van de middeleeuwen door wekelijks bijeen te komen om hierover te praten en te trainen, les te gaan geven op scholen en deelname aan allerlei middeleeuwse evenementen." Ze concentreren zich op middeleeuws re-enactment uit de periode 1000-1200 met een bijzonder aandacht voor ambachten. In de toekomst willen ze geleidelijk aan blijven groeien en de verworven positieve reputatie behouden.

Volkskunstgroep Boerke Naas ten slotte houdt volkskunst in brede zin van het woord levend.

Kerkfabrieken en kerkbesturen

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Sint-Niklaas uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Sint-Niklaas ziet dat er voor de nog actieve kerken als volgt uit

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
Heilige Pastoor van Ars – Belsele	Herbestemming
Sint-Andreas en Ghislenus - Belsele	Valorisatie
Sint-Job - Belsele	Valorisatie
O.L.V. ten Bos - Nieuwkerken	Valorisatie
Sint-Franciscus - Sinaai	Nevenbestemming
Sint-Catharina - Sinaai	Valorisatie
Christus Koning	Herbestemming
O.L.V. Bijstand der Christenen	Valorisatie
Heilig Hart	Herbestemming
Sint-Jan Baptist de Doper	Herbestemming
Sint-Nicolaas	Valorisatie
Sint-Antonius	Schoolkapel
Sint-Johannes Bosco	Herbestemming
Heilige Familie	Valorisatie
Sint-Jozef	Valorisatie

Het herbestemmingstraject van de H. Hartkerk (beter bekend als de Paterskerk) loopt bijna ten einde. Op het voormalige huis van de broeders komen woonsites, de Zaal Familia wordt afgebroken voor een publieke groene ruimte en in de kerk zelf worden drie ruimte gecreëerd voor vergaderingen en evenementen. De opening van de site is gepland in februari 2021.

6.2.2. Beleid rond organisatie, collecties en behoud en beheer [47]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goede manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Sint-Niklaas zien er als volgt uit:

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Stadsarchief Sint-Niklaas	Neen	Neen	Neen	Ja	Passief
Erfpunt	Ja	Ja	Ja	Neen	Actief
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	Ja	Ja	Ja	Ja	Actief
Bibliotheca Wasiana	Neen	Neen	Ja	Ja	Actief
Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw	Ja	Ja	Ja	Ja	Actief
Edgar Tinelmuseum	Ja	Neen	Ja	Neen	Actief
OB Sint-Niklaas	Ja	Ja	Ja	Ja	Actief
Koninklijke Wase Kunstkring	Ja	Ja	Ja	Ja	Actief
Polder Sinaai-Daknam	Neen	Neen	Neen	Neen	Actief
Heemkring Den Dissel	Neen	Ja	Ja	Neen	Actief
Heemkundige Kring Nieuwkerken 200/700	Neen	Neen	Neen	Neen	Partieel
Pijp- en Tabaksmuseum	Ja	Ja	Neen	Neen	Partieel

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijke visie.[48] In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren. In Sint-Niklaas hebben slechts bepaalde spelers een uitgeschreven beleid rond het behoud en beheer van de collectie.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties
Polder Sinaai Daknam	Neen	Ja	Neen
Heemkring Den Dissel	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

[47] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

48 De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

Polder Sinaai-Daknam	Neen	Neen	Neen
Koninklijke Wase Kunstkring	N.v.t.	N.v.t.	Neen
Edgar Tinelmuseum	Neen	Neen	Neen
SteM Sint-Niklaas	Ja	Ja	Ja
SNG Vlaanderen vzw	N.v.t.	Neen	Neen
Erfpunt	Ja	Ja	Ja
Kerkfabriek Sint-Nicolaas	Neen	Neen	Ja
Kerkfabriek OLV-Bijstand	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Bib Sint-Niklaas	Ja	Neen	Neen
Archief OCMW Sint-Niklaas	Neen	Neen	Neen
Sint-Andreas & Ghislenuskerk Belsele	Neen	Neen	Neen
Reynaertgenootschap vzw	Neen	Neen	Neen

In het SteM worden jaarlijks diverse restauraties uitgevoerd. Bijzonder zijn de breimachines die continu onderhouden en gerestaureerd worden met de breimachineonderdelen en -benodigdheden die in het depot zijn opgeborgen. Kerkfabriek Sint-Nicolaas liet al vaandels, een koorkap, een stola en een schilderij restaureren.

6.2.3. Huisvesting

Archieven

Eind 2021-begin 2022 zullen de archieven van het Stadsarchief Sint-Niklaas worden ondergebracht in een aangepaste infrastructuur in de nieuwe stadhuisvleugel op de Grote Markt. De organisatie hoopt dat de nieuwe huisvesting zal toelaten om het archief- en informatiebeheer van de stedelijke diensten te optimaliseren en om een efficiënte dienstverlening voor de burger uit te bouwen.

De OCMW-archieven bevinden zich momenteel in de lokalen in het gebouw Vermeir in de Azalealaan in Sint-Niklaas. Ze worden, na selectie, in het nieuwe stadsarchief ondergebracht.

Bibliotheken en documentatiecentra

De Bibliotheca Wasiana is sinds 2019 gevestigd op de eerste verdieping van de Openbare Bibliotheek. Beide organisaties krijgen een plaats in een nieuw gebouw, steeds rond het Hendrik Heymanplein. De bouwwerken worden in 2021 gestart en verwacht wordt dat een verhuis pas 5 jaar later kan aanvatten.

Musea

Het Edgar Tinelmuseum is gevestigd op de tweede verdieping van het geboortehuis van Edgar Tinel, dat eigendom van de stad is. Het bevindt zich in de Edgar Tinelstraat 33, in Sinaai.

Er zijn drie musea die onder de noemer Stedelijke Musea (SteM) vallen. SteM Zwijgershoek huist in een vroegere weverij/ververij. Het Mercatormuseum bevindt zich op dezelfde plek in de Zamanstraat. Er zijn plannen om de verschillende musea meer met elkaar te verbinden door de vernieuwing van de site (museumtuin) en het huis Janssen zal ook een onderdeel worden van het complex. Dat huis zal onder andere de collectie van de huidige "Salons voor Schone Kunsten", het derde museum, dat nu gevestigd in een herenhuis in de Stationsstraat herbergen.

Heem- en oudheidkundige kringen

Heemkring Den Dissel beschikt over 3 aaneensluitende afgesloten lokalen op de eerste verdieping van het deelgemeentehuis in Sinaai (Tinelstraat 28). Ze worden in de winter verwarmd.

De Koninklijke Oudheidkundige Kring Land van Waas is gevestigd in Huis Janssens (Zamanstraat). Het is daar waar de bibliotheek en documentatiecentrum zich bevinden, alsook de objectcollecties.

Andere cultureel-erfgoedactoren

Erfpunt bevindt zich in de Regentiestraat in Sint-Niklaas. Het "onroerenderfgoeddepot Waasland" is toegankelijk via de bezoekersingang van het SteM op de Zwijgershoeksite. Ook het Pijp- en Tabaksmuseum is in de Regentiestraat. Naast het museum is er ook het Reynaertsalon die de gelegenheid biedt om enkele streekproducten te degusteren.

Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw heeft haar hoofddepot/lokaal in huis Janssen in de Zamanstraat. Momenteel is er een verbouwing aan de gang. De verhuizing naar het verbouwde gebouw in de Zamanstraat is gepland voor 2022.

Polder Sinaai-Daknam beschikt over twee kantoorruimtes in het deelgemeentehuis van Sinaai (Dries 84). Daar zijn de kantoren van het polderbestuur en wordt het archief bewaard.

Volkskunstgroep Boerke Naas beschikt over een lokaal, het volkscultureel centrum "De Zevenster" (Pastoor De Meerleerstraat 94). De zaal wordt gebruikt als repetitieruimte en ontspanningsruimte voor alle activiteiten van volkskunstgroep Boerke Naas.

De Ridders van Pendragon beschikken over een eigen trainingslokaal in de Wegvoeringsstraat in Sint-Niklaas.

Van de overige organisaties is weinig te weten gekomen over de huisvesting. Hun adresgegevens worden daarom hieronder opgesomd, indien van toepassing:

Naam organisatie	Adresgegevens
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	Gijzelstraat 110, 9100 Nieuwkerken-Waas
Koninklijke Wase Kunstkring	n.v.t.
Reynaertgenootschap	n.v.t.
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen	n.v.t.
Vendeliersgilde Bella-Cella	n.v.t.
Vendeliersgilde Sint-Donatus	n.v.t.
Orde van de Excalibur Ridders vzw	n.v.t.
Kerk Sint-Johannes Bosco	Gladiolenstraat 6, 9100 Sint-Niklaas.
Kerk Sint-Nicolaas	Sint-Nicolaasplein, Sint-Niklaas
Kerk H. Familie	Koning Fabiolapark, 9100 Sint-Niklaas
Kerk O.L.V. Bijstand	Onze-Lieve-Vrouwstraat, 9100 Sint-Niklaas
Kerk Sint-Andreas & Ghislenuskerk Belsele	Belseledorp, 9111 Sint-Niklaas
Kerk Sint-Jozef	Tereken 3, 9100 Sint-Niklaas
Kerk Heilig Hart	Truweelstraat 147 B-9100 Sint-Niklaas
Kerk Kristus Koning	Heistraat 210 B-9100 Sint-Niklaas
Kerk Sint-Antonius	Collegestraat 1, 9100 Sint-Niklaas

Kerk Sint-Catharina Sinaai	Dries, 9112 Sinaai-Waas
Kerk OLV Ten Bos Nieuwkerken	Ten Bos 1, 9100 Nieuwkerken-Waas

6.2.4. Personeel en vrijwilligers

Archieven

De werking van het Stadsarchief Sint-Niklaas wordt voorzien door 6 betaalde medewerkers en een vrijwillige medewerker. De betaalde medewerkers vuren samen zo'n 760 u per maand aan archieftaken op vlak van behoud, beheer, verwerking, inventarisering, dienstverlening en publiekswerking uit. De vrijwilliger staat in voor de verwerking van schenkingen en het beeldarchief.

Musea en bezoekerscentra

Stedelijke Musea Sint-Niklaas beschikt over een groot aantal medewerkers. De 30 betaalde medewerkers (21 VTE) hebben erg diverse taken en zijn verantwoordelijk voor onder andere het de coördinatie, de planning de registratie, het onderzoek, de vormgeving, de publieks- en atelierwerking, het toezicht, de ticketverkoop, rondleidingen, de schoonmaak, de depotwerking, het technisch onderhoud, de communicatie/website, de administratie… De 6 vrijwillige medewerkers staat onder andere in voor administratieve taken en het onderhoud van de breimachines. Ze zijn gemotiveerd en betrouwbaar en beschikken ook over de nodige vakkennis rond breimachines. Een mogelijke belemmering voor het vrijwilligerswerk is het gebrek aan tijd voor de verdere uitbouw van het vrijwilligerswerk en de aansturing en opleiding.

Het Edgar Tinelmuseum werkt op vrijwillige basis. Digitalisering, het verzorgen van de nieuwsbrieven, opzoekingen, het openhouden van het museum, het onderhouden van de collectie, vergaderen behoren tot de taken van de 11 vrijwilligers. Ze kunnen elk hun eigen talenten verder ontplooien in de organisatie.

Bibliotheken en documentatiecentra

Bibliotheca Wasiana werkt met 1,5 betaalde medewerkers en vijf vrijwillige medewerkers. De vrijwilligers besteden samen zo'n 21 u per maand aan onder andere het actualiseren van de documentatiemappen, het knippen en plakken van krantenartikelen voor de documentatiemappen, de inventarisaties van persartikels uit "Het vrije Waasland", de ordening van collecties en bieden ondersteuning bij tentoonstellingen. De vrijwilligers zijn betrokken en krijgen autonomie en inspraak maar soms ontbreekt opvolging en verscheidenheid in taken.

De Stedelijke Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas (Bib Sint-Niklaas) heeft 46 betaalde medewerkers en 10 vrijwilligers. De betaalde medewerkers staan in voor de algemene en administratieve bibliotheektaken. De vrijwilligers staan in voor het op zijn plaats zetten van de materialen en de boekverzorging. Ze doen dat uit interesse en uit sociaal nut.

Heem- en oudheidkundige kringen

Heemkring Den Dissel werkt met zo'n 12 vrijwilligers. Ze staan in voor alle nodige taken om de geschiedenis van Sinaai bekend te maken aan de bevolking.

Andere cultureel-erfgoedactoren

Bij Erfpunt werken 12 betaalde medewerkers en 5 vrijwilligers. De betaalde medewerkers staan in voor het collectiebeheer, de collectieregistratie, de publiekswerking, het onderzoek en de conservatie. Taken als inventarisatie, verpakken, remonteren en selecteren zijn voor de vrijwilligers van Erfpunt. Om het vrijwilligerswerk nog beter te laten verlopen is er nood aan een coördinator die de vrijwilligers beter opvolgt.

Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw werkt met 23 vrijwilligers waarvan 7 bestuursleden. Ze staan in voor de bestuurstaken, communicatie, publicatie, indexeringen, digitalisering van de bestanden en de organisatie van opleidingen. Daarnaast is er ook extern betaald projectwerk voor ICT-ondersteuning.

De Koninklijke Wase Kunstkring werkt met een betaalde medewerker die zo'n 20uur per maand instaat voor het organiseren van tentoonstellingen en kunstreizen. De acht vrijwillige bestuursleden staan in voor de verspreiding van de informatie rond de kring. Ze doen dit uit interesse en passie en om het erfgoed te bewaren.

Bij Polder Sinaai-Daknam werken vier mensen. Ze staan in voor administratie en onderhoud en technische taken. Er zijn geen vrijwilligers.

Het Reynaertgenootschap bestaat uit een ploeg van 12 vrijwilligers. Zij staan onder andere in voor de administratie en het schrijven en redigeren van artikels. Ook de vrijwilligersgroep van Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen bestaat uit 12 leden. Zij verlenen grotendeels hun medewerking aan de uitbating van het Huis van de Sint. Begeleiden en aanleren van het vendelzwaaien is de taak van de vrijwilligers van Vendeliersgilde Sint-Donatus. Ze doen dat uit hobby, interesse en voor de sociale vriendengroep. De vrijwilligers van Vendeliersgilde Bella-Cella staan in voor het besturen van de gilde en de demonstraties van de vendelreeksen. Noch de Orde van de Excalibur Ridders VZW als de Ridders van Pendragon werken met vrijwilligers die geen lid zijn.

Van de resterende organisaties is geen informatie verkregen.

6.2.5. Publiekswerking, expertise en netwerk

Archieven

Het Stadsarchief Sint-Niklaas bezit expertise op twee vlakken. Ten eerste bezitten ze expertise over restauratie met hun eigen atelier voor preservatie en conservatie. Rond de audiovisuele collectie is ten tweede een specifieke publiekswerking uitgebouwd. Daarnaast is er ook de mogelijkheid tot depotbezoeken, de toegankelijkheid van de leeszaal en het feit dat de organisaties eigen publicaties uitgeeft. Er wordt gecommuniceerd met het publiek via hun website, sociale media (Facebook, Instagram en/of Twitter) en het stedelijk informatieblad.

Het netwerk van het Stadsarchief is erg uitgebreid. Zo zijn er samenwerking/contacten met stedelijke culturele instellingen zoals bibliotheek en musea en samenwerking/contacten met regionale spelers zoals Bibliotheca Wasiana, KOKW en Familiekunde Land van Waas. Ten slotte is er geregeld overleg met andere Wase archieven via Waas Archievenoverleg en met het Rijksarchief Gent.

Musea en bezoekerscentra

De expertise van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas is erg uitgebreid op verschillende vlakken: registratie, digitalisering, onderzoek en publiekswerking. Dat is te zien in de faciliteiten: vaste en tijdelijke tentoonstellingen, eigen publicaties, mogelijkheid tot depotbezoeken, rondleidingen/open deur, antwoord op vragen/helpdesk en een educatieve werking. Externe communicatie gebeurt via de website, sociale media, een digitale nieuwsbrief en mailings in functie van evenementen, tentoonstellingen (uitnodigingen, e.d.).

Stedelijke Musea Sint-Niklaas gaat de samenwerking aan met tal van lokale erfgoedspelers, zoals Erfpunt, KOKW (Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas), vzw Breimuseum, Cultuurcentrum, vzw Erfgoedcel Waasland, vzw Warp, vzw Graphia, Sint Nikolaasgenootschap Vlaanderen, Vereniging Leraars Aardrijkskunde en het Pijp- en Tabaksmuseum.

Digitalisering en publiekswerking zijn de troeven van het Edgar Tinelmuseum. Ze voorzien vaste en tijdelijke tentoonstellingen, hebben een eigen tijdschrift, voorzien rondleidingen en hebben een educatieve werking. Communicatie gebeurt via sociale media, een eigen website en een digitale nieuwsbrief. Af en toe wordt samengewerkt met Heemkring Den Dissel.

Bibliotheken en documentatiecentra

De Bibliotheca Wasiana heeft ten eerste expertise op het vlak van registratie want de collectie van de Bibliotheca Wasiana is raadpleegbaar via de catalogus van de Bib Sint-Niklaas. Ten tweede is ook de publiekswerking is vrij goed ontwikkeld; de leeszaal is 2 momenten per week vrij toegankelijk, er worden tentoonstellingen en een beperkt aantal lezingen georganiseerd, de Bibliotheca Wasiana geeft publicaties uit, er is een mogelijkheid tot

depotbezoeken en rondleidingen, er is een educatieve werking en het publiek kan op deskundige antwoorden rekenen bij vragen over de collectie. Voor de tentoonstellingen en rond collecties zijn er samenwerkingen met andere Wase erfgoedspelers. De communicatie naar het grote publiek gebeurt via de kanalen van de Bib Sint-Niklaas

De Stedelijke Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas (Bib Sint-Niklaas) heeft expertise in registratie en publiekswerking. Er zijn tijdelijke tentoonstellingen, er is een leeszaal, de mogelijkheid tot depotbezoeken, rondleidingen/open deur, een educatieve werking en tal van activiteiten worden in de bibliotheek georganiseerd. De communicatie gebeurt via de website, sociale media, een digitale nieuwsbrief, programmabrochures en folders. Er is een samenwerking met de Bibliotheca Wasiana en het stadsarchief Sint-Niklaas, beide gehuisvest in hetzelfde gebouw.

Heem- en oudheidkundige kringen

Heemkring Den Dissel zet vooral in registratie, digitalisering, onderzoek, publiekswerking en kennis over thema's in. De communicatie met het publiek gebeurt via een website, een jaarboek en het driemaandelijkse tijdschrift. Daarnaast zijn er vaste tentoonstellingen, een leeszaal, een educatieve werking, mogelijkheid tot depotbezoeken en de antwoordenservice op vragen van buitenaf.

Andere cultureel-erfgoedactoren

Erfpunt heeft expertise verworven op verschillende vlakken, namelijk registratie, digitalisering, restauratie, onderzoek en publiekswerking. Die publiekswerking bestaat uit vaste en tijdelijke tentoonstellingen, eigen publicaties, de mogelijkheid tot depotbezoeken en rondleidingen, het verzorgen van antwoorden op vragen/helpdesk en een educatieve werking.

Met het publiek wordt gecommuniceerd via hun website, sociale media en een digitale nieuwsbrief, in samenwerking met Erfgoedcel Waasland. Erfpunt is ten slotte ook lokaal ingebed door de vele samenwerkingen. Zo zijn er samenwerkingen met onder andere het STEM, de heemkundige kringen in het Waasland, de erfgoedcoördinatoren en de bovenlokale cultuurwerking Waasland.

Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw is expert in digitalisering en publiekswerking. Die publiekswerking bestaat uit een leeszaal voor het publiek, antwoorden op vragen, een educatieve werking (zoals cursussen oud schrift), contactavonden (3-4 per jaar) en de deelname aan erfgoeddagen en deelname bij activiteiten van heemkundige kringen in het Waasland.[49] Daarnaast zijn er ook publicaties uitgegeven door de organisatie. Hun tijdschrift "Kroniek van het Land van Waas" verschijnt 6x per jaar en wordt enkel nog digitaal gemaakt en is via de website raadpleegbaar. Andere communicatie gebeurt via hun website, een digitale nieuwsbrief en sociale media.

De Koninklijke Wase Kunstkring heeft vooral expertise verworven in digitalisering, publiekswerking, thema's (Wase kunstenaars) en kunstreizen. De publiekswerking gebeurt via vaste en tijdelijke tentoonstellingen, publicaties en een tijdschrift door de organisatie, rondleidingen, een educatieve werking en kunstreizen. Een eigen website, sociale media, een digitale en een papieren nieuwsbrief worden ingezet voor de communicatie met externen.

Polder Sinaai-Daknam heeft geen expertise, publiekswerking of externe communicatie. Er wordt occasioneel samengewerkt met heemkundige kring Den Dissel.

De publiekswerking van het Reynaertgenootschap is erg uitgebreid. De organisatie voorziet antwoord op vragen over de erfgoedpraktijk, voorstellingen, lezingen en vertellingen, toonmomenten en educatieve activiteiten (onder andere lesmappen). De communicatie met het publiek gebeurt via de website, sociale media (Facebookpagina, Instagram en/of Twitter) een nieuwsbrief (e-mail) en de publicatie van activiteiten op de UiTdatabank.

[49] De leeszaal is sedert een drietal jaar niet toegankelijk voor publiek wegens verbouwingen in het huis Janssen in de Zamanstraat (KOKW).

Ook het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen scoort op vlak van publiekswerking hoog. Zo zijn er demonstraties en voorstellingen, educatieve activiteiten en er is de mogelijkheid tot antwoord op vragen rond de erfgoedpraktijk. De jaarlijkse uitbating van het Huis van de Sint in Sint-Niklaas is het summum van de publiekswerking. De externe communicatie ligt ook in de lijn van het Reynaertgenootschap. De nieuwsbrief is bij het Sint-Nicolaasgenootschap op papier.

Vendeliersgilde Bella-Cella voorziet demonstraties en toonmomenten met het vendelzwaaien. De communicatie gebeurt op een ledengroep op Facebook. Een eigen website wordt overwogen. Ook Vendeliersgilde Sint-Donatus voorziet demonstraties en toonmomenten en biedt daarnaast ook educatieve activiteiten aan. Er is geen externe communicatie.

Zowel de Orde van de Excalibur Ridders VZW als de Ridders van Pendragon communiceren via een eigen website en sociale media. Beide groepen voorzien demonstraties en toonmomenten en educatieve activiteiten.

Van de andere spelers is geen (vernieuwde) informatie verkregen.

6.2.6. Budget

Erfpunt heeft een "erkend onroerenderfgoeddepot" en dat wordt gesubsidieerd door de Vlaamse overheid. Ook ontvangt Erfpunt een subsidie van de provincie Oost-Vlaanderen voor investeringen aan het depot. Zo'n 21-40% van het totaalbudget gaat naar behoud en beheer. Ook het Stadsarchief Sint-Niklaas besteedt dat deel van zijn budget aan behoud en beheer. De Stedelijke Musea Sint-Niklaas ontvangen jaarlijks een werkingssubsidie van 125.000 EUR. Ongeveer 21-40% van het totaalbudget gaat naar behoud en beheer. Ongeveer 75% van het budget behoud en beheer gaat naar aankoop & restauratie, 20% is voor de inrichting van depots.

Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen krijgt via de culturele raad van de stad Sint-Niklaas subsidies om jaarlijks het "Huis van de Sint" te organiseren. Zo'n 61 tot 80% gaat naar het behoud en beheer van de materiële collectie. De Ridders van Pendragon ontvangen subsidies voor hun werking en voor de organisatie van hun activiteiten (zoals optredens) van de cultuurraad. Ook de Orde van de Excalibur Ridders VZW krijgt kleine stadssubsidies voor de organisatie van specifieke activiteiten (zoals optredens en festivals). Vendeliersgilde Bella Cella voorziet geen of nauwelijks budget voor het behoud en beheer van de collectie.

De subsidies en het voorbehouden budget voor behoud en beheer ziet er bij de andere spelers als volgt uit. Van de spelers die in onderstaand overzicht niet zijn opgenomen, is geen informatie verkregen.

Naam organisatie	Subsidies?	Soort subsidie	% budget voor behoud en beheer
Bibliotheca Wasiana	Ja	Projectsubsidies van EGC Waasland	0-5%
Edgar Tinelmuseum	Ja	Stad Sint-Niklaas	21-40%
Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw	Ja	Stad Sint-Niklaas	21-40%
Koninklijke Wase Kunstkring	Ja	Stad Sint-Niklaas	0-5%
Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas	Ja	Vlaamse Overheid (via het Gemeentefonds)	0-5%
Polder Sinaai-Daknam	Ja	Investeringssubsidies en terugbetaling bepaalde onderhoudskosten	

6.3. Deelcollecties Roerend erfgoed

6.3.1. Algemeen

In totaal zijn er voor Sint-Niklaas 389 deelcollecties opgenomen. Een aantal "gemengde deelcollecties", die dus uit meerdere categorieën stukken hebben, zijn opgesplitst omdat de verschillende collecties binnen de deelcollecties te omvangrijk waren om ze niet mee op te nemen in de gegevens. Onderstaande figuur met de verdeling van de categorieën toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

De erfgoedbewaarders zijn erg divers, van archieven, musea, kerkfabrieken en erfgoedverenigingen. In totaal zijn er 24. Niet alle organisaties in Sint-Niklaas deelden, omwille van verschillende redenen, de vernieuwde gegevens mee voor het onderzoek van 2020. Voor onder andere het Pijp- en Tabaksmuseum, KOKW en Heemkring Nieuwkerken werden de gegevens van 2008 gebruikt. De inventarisatie van de collectie van de Koninklijke Wase Kunstkring is nog volop bezig; de informatie is dus niet altijd volledig.

Een aantal gemengde deelcollecties

De vendeliersgilde Bella Cella heeft een beperkte collectie materiële stukken. Veel stukken zijn doorheen de jaren niet bewaard en/of zitten verspreid bij de verschillende (ex-)leden. De collectie dateert uit de laatste 35 jaar. Er is geen inventarislijst en de meeste stukken zijn nog niet gedigitaliseerd. Het gaat om:

- kledij en toebehoren (trommels)
- foto's en filmpjes (deels *digital born*)
- verenigingsarchief (zoals rekeningen en verslagen)
- documentatie (zoals affiches, flyers van evenementen)

De deelcollectie rond "Muziek" van Heemkring Den Dissel is nog niet geïnventariseerd. Er werd geen informatie meegedeeld; ze werd dan ook als een "gemengde deelcollectie" opgenomen. Daarnaast beschikt de heemkring ook over een aantal deelcollecties die meerdere categorieën omvatten zoals de stukken over sport, jeugdverenigingen en religie in Sinaai.

Een aantal gemengde deelcollecties ten slotte zijn in het kader van het onderzoek uit elkaar gehaald voor een beter zicht op de diverse onderdelen ervan.

Andere

De KOKW ontving ook de materiële collectie van Heemkring De Souvereinen. Het gaat om 4 deelcollecties bibliotheek en documentatie. De cijfers uit 2008 van de heemkring werden bij de cijfers van de KOKW geteld voor dit onderzoek.

6.3.2. Archieven

Voor Sint-Niklaas werden in totaal 114 deelcollecties met archief opgenomen, tegenover 81 in 2008. De totale omvang van het archief van of uit Sint-Niklaas bedraagt 6 656,4 m of een kleine zeven kilometer.[50] Zo'n 12% (796 m) zit in het Rijksarchief; de rest wordt binnen het Waasland bewaard. Het meeste archief van Sint-Niklaas bevindt zich in het Stadsarchief (zo'n 85% van het totale archief). Het gaat onder andere om delen van het stadsarchief van de deelgemeenten, archieven van kerkfabrieken en parochies, particuliere schenkingen en de OCMW-archieven.

Naam organisatie	Aantal deelcollecties (in 2008)	Omvang (m=meter, b=bestanden)	%[51]	Omvang (m en %) in 2008
Archieven				
Stadsarchief en OCMW Sint-Niklaas	9 (37)	5 611 m	84,3%	4 494 m (70,75%)
Rijksarchief	59 (14)	796 m	12%	46,84 m, 138 b (1,01%)
Musea en bezoekerscentra				
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	1	5 m	0,08%	250 b
Pijp- en Tabaksmuseum	1 (1)	5 000 b		5000 b
Tinelmuseum	2 (2)	0,1 m, 1437 b	0%	257 b
Regionaal Politiemuseum en –documentatiecentrum	X[52] (1)			2 b
Heem- en oudheidkundige kringen				
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas*	2 (2)	22,5m	0,34%	22,5 m (0,49%)
Heemkundige Kring Den Dissel	13 (1)	10,8 m	0,16%	0,2 m
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	4 (4)	19,3 m	0,29%	18,7 m (0,4%)
Bibliotheken en informatiecentra				
Bibliotheca Wasiana[53]	18 (6)	75,7 m	1,14%	17,2 m (0,37%)
Erfgoedverenigingen				
Reynaertgenootschap	? (2)			2,15 m (0,05%)
Sint-Nicolaasgenootschap	1 (1)	3 m	0,05%	18 b
Volkskunstgroep Boerke Naas	1 (1)	3 m	0,05%	3 m (0,06%)
Koninklijke Wase kunstkring	1	10 m	0,15%	
Religieus erfgoed				

[50] Bij de berekening werd enkel met de gegevens in meter gewerkt, niet met bestanden.
[51] Het percentage werd berekend voor de deelcollecties die zijn uitgedrukt in meter (en niet in bestanden), net zoals 2008. Bestanden (vaak bevatten die niet alleen archief) worden dus niet meegerekend in deze berekeningen.
[52] Het is onduidelijk of het Regionaal Politiemuseum en –documentatiecentrum nog altijd in het bezit is van haar collectie.
[53] Het betreft hier gemengde bestanden, die geheel bij archief geteld zijn.

Diverse kerkbesturen (bv. O.L.V.-parochie)	1 (8)			13,3 m (0,29%)
Polderbesturen				
Polder Sinaai-Daknam	1	100 m	1,5%	
Totaal	114 (81)	6 656,4 m		4 690,76 m

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de totale omvang van het archief ten opzichte van 2008 met maar liefst 2 km groeide. De grootste stijging is te situeren bij het Rijksarchief en Bibliotheca Wasiana. De "groei" bij die laatste speler is vooral te verklaren doordat de omvang van een aantal deelcollecties in 2008 niet gekend was, wat nu wel het geval is. Het Rijksarchief groeide de voorbije 12 jaar aan en registreerde ook tal van al binnengekomen archieven.

Omdat de archieven bij slechts enkele grote spelers worden bewaard, zeggen de erfgoedbewaarders weinig over de aard van het archief. In onderstaand overzicht worden de archieven ingedeeld volgens de archiefvormers. Hierbij werd opnieuw enkel met de deelcollecties die in meter werden uitgedrukt gewerkt. Hieruit blijkt dat het type van de erfgoedbewaarders in grote mate ook representatief is voor de aard van het archief. De grootste archiefvormers zijn immers het stadsarchief en het OCMW. In kleinere mate is ook het religieus erfgoed in Sint-Niklaas van belang.

Archiefvormer	Omvang (m)	%	Omvang (m en %) in 2008
Notarissen	141	2,1	56,61 (1,2%)
Persoons- of familiearchief	112,7	1,7	42,7 (0,9%)
Stadsarchief en (oude) gemeentearchieven	4 074	61,2	3 301,37 (70,4%)
Verenigingsarchief	26,4	0,40	12.65 (0,3%)
Kerkfabrieken en religieuze archieven	416,8	6,3	18,51 (0,4%)
Polderbesturen	100	1,5	
Vredegerecht en rechtbanken Sint-Niklaas	205	3,1	
Bedrijven	30	0,5	0,7 (0,01%)
OCMW	1 500	22,5	1 226,6 (26,2%)
Overheid	7	0,1	0,52 (0,01%)
Gemengd/Niet gekend	43,5	0,6	31,1(0,7%)
Totaal	6 656,4	100	4 690,76

6.3.3. Documentatie

Van de 54 deelcollecties documentair materiaal is de verdeling over de categorieën als volgt.

Categorie	Aantal deel-collecties	Aantal bestanden	Aantal deel-collecties in 2008	Aantal bestanden in 2008
Affiches	7	2 242	8	2 367
Digitale bestanden	6	3 640 282	6	691 018
Doodsprentjes, rouwbrieven	4	59 500	6	90 142
Fiches familiekunde	1	100 000	1	25 000
Foto's, dia's, prentkaarten	17	30 485 en 6 m	14	45 297[54]
Kaarten en plannen	5	1 620	9	1 931
Knipsels en knipselmappen	4	2 125 en 5 m	8	5 908, waarvan 5 850 losse knipsels
Werkstukken mondelinge geschiedenis	1	600	1	600
Postzegels	1	10 verzamelingen		
Gemengde collecties	8	o.a. 8 m documentatie en archief van het Internationaal Exlibris-centrum 3 255 onderwerpsmap	4	5 m foto's, geluidsopnames; 150 geluidsopnames, video's;

[54] Dit zijn zowel losse foto's als kaders of panelen met foto's.

		pen, foto's, affiches, digitale bestanden 25 m documentaire schenkingen		1 000 foto's, krantenknipsels 3 200 onderwerpsmappen, foto's, affiches, digitale bestanden
Totaal	54		57	

Ten opzichte van 2008 zijn er minder documentaire deelcollecties opgenomen. Dat komt waarschijnlijk omdat een aantal organisaties (zoals enkele kerkfabrieken) niet deelnamen en/of enkele organisaties bepaalde deelcollecties niet rapporteerden of in een andere deelcollectie indeelden, zoals de doodsprentjes en rouwbieven van het Stadsarchief Sint-Niklaas die nu in de gemengde deelcollecties zijn opgenomen. De aantallen in de diverse categorieën van documentatie zijn in de meeste gevallen wel vrij stabiel gebleven. Een lichte daling kan vaak verklaard worden door het niet of exacter rapporteren van de deelcollecties.

Enkele categorieën vallen qua omvang op. Ten eerste de digitale bestanden. Deze zijn berekend per record, dat loopt dus snel op. Vooral de bestanden van Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas zijn enorm in omvang. Ook de fiches familiekunde (Family Tree) van Heemkundige Kring Den Dissel zijn daarmee vergelijkbaar. De categorie die daarna het meest gevuld is, is die van doodsprentjes en rouwbrieven. Deze documentatie is zeer geliefd bij genealogen en wordt door tal van organisaties met veel zorg verzameld. De deelcollecties foto's, dia's en prentkaarten volgen daarna, waarbij opgemerkt moet worden dat deze categorie vooral foto's bevat, zowel originelen als scans.

Hoewel enkele andere categorieën minder groot in omvang zijn, zijn ze toch bijzonder. Het gaat hier vooral om kaarten en plannen, waarvan meer dan de helft (ongeveer 1000) in het bezit is van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Het zijn gedrukte en handschriftelijke kaarten vanaf de 16de eeuw, maar vooral van de 17de eeuw tot en met 21ste eeuw. Het zijn kaarten van de hele wereld, met het accent op het Waasland, onder andere kaartboeken van parochies (Sint-Niklaas, Stekene, Sint–Gillis-Waas, Sint-Pauwels). Deze collectie is opgebouwd rond kaarten van Mercator, waarvan de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas onder andere de Atlas Minor bezit, evenals twee hemelbollen en twee wereldbollen uit de 16de eeuw, die in het SteM staan. De Mercatorverzameling is één van de belangrijkste van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, waarmee de kring zich al vanaf de oprichting profileert. Deze collectie staat in nauw verband met de 400 kaarten van de Bibliotheca Wasiana, die bestaat uit kaarten van het Waasland.

Opmerkelijk is verder de collectie verslagen van interviews, de neerslag van mondelinge geschiedenis, die de Bibliotheca Wasiana bewaart. Het is de enige collectie in zijn soort in het Waasland, maar verdient wel aandacht, omdat archivering van mondelinge geschiedenis een lastige zaak is.

6.3.4. Bibliotheek

Tijdschriften, brochures en boeken zijn gerangschikt onder de noemer 'bibliotheek'. De werken die hieronder vallen zijn uiteenlopend: van oude drukken, boeken over geschiedenis en erfgoed tot brochures en tijdschriften. Er zijn maar liefst 46 deelcollecties in Sint-Niklaas die 'bibliotheek' bevatten.

Categorie	Totaal aantal deelcollecties (in 2008)	Totaal aantal per categorie	Totaal aantal per categorie in 2008
Boeken	22 (21)	23 203 stukken	23 170
Brochures	2 (7)	Ca. 952 stukken	1520 + 10 m
Kranten	4 (2)	268 krantentitels	250 krantentitels
Partituren	3 (4)	Indicatief: 5,7 m en 146 stukken	Kan niet opgeteld worden[55]
Tijdschriften	7 (8)	Indicatief: 638 titels en 15 m	Kan niet opgeteld worden
Gemengd	8	Indicatief: 4 768 stukken en 13,5 m	
Totaal	46 (39)		

Er werden in 2020 7 deelcollecties meer opgenomen dan in het vorige onderzoek. Ten opzichte van 2008 zijn de aantallen binnen de deelcollecties ongeveer gelijk gebleven, al is een vergelijking niet eenvoudig. In enkele gevallen is een vergelijking moeilijk omdat de precieze aantallen in het vorige onderzoek niet werden opgenomen. Bij sommige categorieën lijkt er een afslanking te zijn gebeurd. Dat is mogelijks in de realiteit toch niet het geval omdat er negen "nieuwe" gemengde collecties werden opgenomen. Mogelijks bevatten die gegevens die in 2008 slechts tot 1 categorie werden gerekend.

De grootste collectie is de boekencollectie. Er zijn maar liefst 12 spelers die boeken bewaren of beheren. Voor deze cijfers zijn enkel de niet gemengde deelcollecties opgenomen, omdat een precieze berekening van het aantal boeken bij de gemengde deelcollecties niet mogelijk is. De cijfers geven daardoor geen volledig overzicht van het aantal boeken per organisatie.

Organisatie	Aantal boeken per organisatie in 2020	Aantal boeken per organisatie in 2008
Bibliotheca Wasiana	13 238	12 365
Heemkundige kring Nieuwkerken-Waas 200/700*	280	280
Historisch Pijp- en Tabaksmuseum*	200	200
KOKW*	6 738	6 738
Regionaal Politie- en documentatiecentrum		100
Reynaertgenootschap	350	50
Sint Nicolaasgenootschap	468	500
Stadsarchief Sint-Niklaas	(gemengd)	123
SteM Sint-Niklaas	Minstens 23 (rest is gemengde collectie)	555

[55] Optelling van tijdschriften is onmogelijk omdat sommige instellingen registreren per jaargang, andere per deel en weer andere per titel. Optelling van partituren is eveneens onmogelijk, omdat sommige per stuk, andere in aantal dozen geregistreerd zijn.

Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw	1 282	257
Volkskunstgroep Boerke Naas	(gemengd)	2 000
Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas	380	
Edgar Tinelmuseum	15	
H. Familie en OLV van Bijstand	98+1	
Heemkring Den Dissel	130	

Zoals blijkt uit bovenstaande tabel is er voor de organisaties die ook in 2008 een boekencollectie bezaten weinig grote groei van het aantal boeken waar te nemen. De gegevens van die spelers (zie *) resulteert onveranderd omdat geen recente informatie werd verkregen. Bij twee organisaties werd wel een groei waargenomen: bij het Reynaertgenootschap (door de schenking van een privécollectie van Herman Heyse) en Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas. Daarnaast zijn er een aantal "nieuwe" spelers waarbij bibliotheekcollectie werden opgenomen.

Enkele opvallende collecties

De omvangrijke deelcollecties boeken zitten bij de Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Beide bezitten een indrukwekkende erfgoedbibliotheek met oude drukken van voor 1800. Daarnaast hebben beide organisaties een recentere collectie boeken over het Waasland.

Ook de Openbare Bibliotheek van Sint-Niklaas is in het bezit van een belangrijke erfgoedcollectie. Het "Fonds Merkwaardige boeken" bevat de begincollectie van waaruit de latere Openbare Bibliotheek in 1855 is ontstaan. Het bevat kostbare werken uit de 16de tot 18de eeuw, met onder andere juridische en historische werken die toebehoorden aan het Hoofdcollege van het Land van Waas.

Klein, maar uiterst belangrijk is de deelcollectie boeken over Mercator van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Samen met de kaarten van Mercator vormen zij de kerncollectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, het thema waarrond de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vanaf het begin werkt. Deze collectie staat voor een deel in het Mercatormuseum, onderdeel van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas.

Opvallend in de collecties van de Bibliotheca Wasiana zijn enkele deelcollecties rond personen, schrijvers en componisten. Deze collecties zijn hybride: ze bevatten boeken, archieven, partituren, foto's, geluidsopnames. Hieronder bevindt zich onder andere de bibliotheek van de stichter van de Bibliotheca Wasiana, de volkskundige Jozef De Wilde.

Een andere verzameling van de Bibliotheca Wasiana die aandacht verdient is de Reynaertverzameling. Ook dit thema is sterk verbonden met het Waasland. Deze verzameling bestaat uit zo'n 1000 boeken, iconografisch en archiefmateriaal. De andere speler op het Reynaertveld is het Reynaertgenootschap. Ook hier vinden we boeken (zo'n 350-tal) samen met iconografie (700 ex libris).

6.3.5. Audiovisuele deelcollecties

In Sint-Niklaas zijn maar liefst negen deelcollecties met audiovisueel materiaal. Dat zijn zowel beeldopnames (zoals film, VHS en dvd) als geluidsopnames (zoals LP, audiocassette en audioband en cd). In het onderzoek van 2008 werden onder "Documentaire deelcollecties" de twee categorieën van de audiovisuele collecties al opgenomen:

Omschrijving	Aantal deelcollecties	Aantal exemplaren
Geluidsopnames	3	245
Films en video's	5	309

In 2020 zijn er 1 334 stukken bewaard bij zeven organisaties. Om hoeveel (speel)tijd het gaat, is niet gekend. Vier van de deelcollecties zijn ook (gedeeltelijk) gedigitaliseerd: de deelcollecties van het Edgar Tinelmuseum, het Stadsarchief Sint-Niklaas en het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen. De grootste audiovisuele collecties worden bewaard bij het Stadsarchief en de Bibliotheca Wasiana.

Naam organisatie	Aard opnames	Omvang	Aantal deelcollecties
Stadsarchief Sint-Niklaas	Beeld: film, VHS, dvd, *digital born* Geluid: audiocassettes en audiobanden, cd, *digital born*	600	2
Bibliotheca Wasiana	Beeld: VHS, dvd Geluid: cd	520	1
Edgar Tinelmuseum	Beeld: film, VHS Geluid: audiocassettes en audiobanden, cd	125	2
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen vzw	Beeld: VHS, dvd, *digital born* Geluid: audiocassettes en audiobanden, cd, *digital born*	70	1
Heemkundige kring Nieuwkerken 200/700	Beeld: film, VHS en dvd	15	1

Historisch pijp- en Tabaksmuseum	Beeld: dvd	4	1
Koninklijke Wase Kunstkring	Beeld: VHS, dvd Geluid: audiocassettes en audiobanden, cd	Niet gekend	1

Het Edgar Tinelmuseum heeft onder andere films over de Tinelviering in Sinaai (1954), de uitvoering van Franciscus (1992), opnames van het werk van Tinel en video's gemaakt voor YouTube. De geluidscollectie bevat opnames van concerten. Het Stadsarchief Sint-Niklaas heeft films over diverse gebeurtenissen en evenementen in de stad. Ook in het particuliere schenkingen zijn zowel geluid- als beeldopnames te vinden. Het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen heeft opnames over Sinterklaas en andere geversheiligen. Heemkundige kring Nieuwkerken Sint-Niklaas 200/700 heeft beeldmateriaal over onder andere Franse taallessen van school (films) en de stoet voor het 700-jarig bestaan van de gemeente Nieuwkerken (1994) (DVD). Het Pijp- en Tabaksmuseum tenslotte heeft Dvd's over de tabaksindustrie. De inhoud van de audiovisuele collectie van de Koninklijke Wase Kunstkring en de Bibliotheca Wasiana is niet gekend.

6.3.6. Objecten

In Sint-Niklaas zijn er een aantal omvangrijke deelcollecties voorwerpen. Van een aantal deelcollecties zijn er geen aantallen gekend; vaak gaat het om veeleer omvangrijke collecties. Zo is er in het onderstaande overzicht geen omvang opgenomen van de collecties van het Erfpunt. Hun collectie bevat ongeveer een miljoen scherven en enkele honderden volledige voorwerpen. Daartoe behoren ook de archeologische vondsten van het Hof van Appelvoorde (Tielrode) en de fossielen die beheerd worden door Erfpunt maar eigendom van de KOKW zijn.[56] Het SteM is dan weer in het bezit van diverse objecten die te maken hebben met het productieproces rond breien zoals naaimachines, textielstalen, wol, garen en naalden. Er zijn geen exacte cijfers hierover. Ook de collectie van de Koninklijke Wase Kunstkring ten slotte is opgenomen zonder details over de omvang ervan.

De meeste omvangrijke collectie waar wél numerieke gegevens van zijn is de collectie van het Internationaal Exlibriscentrum uit het SteM. De aanwezigheid ervan zorgt voor een vertekend beeld in de analyse. Deze collectie is bijzonder groot, waardoor de andere deelcollecties erbij in het niet lijken te vallen. Daarom is in de telling van deelcollecties en het aantal objecten erin zowel een optelling met als een zonder het Ex libriscentrum gemaakt. Percentages zijn alleen berekend zonder de ex libriscollectie. Ook bij de gepresenteerde gegevens over de objecten bij de diverse erfgoedbewaarders is de ex libriscollectie niet meegenomen.

Objecten per topcategorie

Categorie objecten	Aantal deel-collecties (in 2008)	Aantal objecten	%	Aantal objecten in 2008	% in 2008
Beeldmateriaal	29 (31)	7 619	34%	2 943	9,8
Bouwmateriaal	(5)		0%	726	2,4
Menselijk, dierlijk en plantaardig materiaal	7 (7)	359	2%	357	1,2

[56] Van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas werden geen ingevulde vragenlijsten verkregen. De data werden verkregen uit het onderzoek van 2008 en werden aangepast en/of aangevuld aan de hand van de vernieuwde inventaris, opgesteld in 2009. Bepaalde collecties kregen hierbij een exactere omvang; andere collectie kwamen niet (zeker) in de inventaris terug maar werden voor de volledigheid opgenomen.

Geluidsmiddelen	10 (6)	517	2%	69	0,2
Gereedschap en uitrusting	24 (26)	2 332	10%	2 776	9,3
Halfproducten	2 (2)	68	0%	53	0,2
Houders	9 (11)	778	3%	678	2,3
Informatievormen	9 (15)	570	3%	656	2,2
Interieurinrichting	15 (14)	1 091	5%	552	1,8
Kleding	7 (10)	291	1%	6 675	22,3
Meetinstrumenten	5 (4)	296	1%	709	2,4
Recreatiemiddelen	2 (2)	74	0%	21	0,1
Ruilmiddelen	3 (3)	724	3%	724	2,4
Vervoermiddelen	4 (3)	5	0%	4	0,0
Wapens en munitie	2 (3)	121	1%	206	0,7
Gemengde collecties	31 (25)	7 386	33%	15 063	48,6
Totaal zonder deelcollectie ex libris	159 (171)	22 231	100	30 057	100
Totaal met deelcollectie ex libris	160 (172)	182 231		190 057	

De gegevens presenteren een daling in het aantal objecten in Sint-Niklaas. Het is niet uitgesloten dat in bepaalde collecties een afstoting van een aantal stukken gebeurde. Toch moet bij de interpretatie rekening worden gehouden met twee factoren:

- een aantal deelcollecties niet (meer) werden geregistreerd
    - Het was bij aanvang van dit onderzoek niet duidelijk of het Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum nog altijd actief is. De 6 deelcollecties die samen zo'n 3 540 stukken bevatten zijn daarom niet meer opgenomen.
    - Voor Erfpunt zijn de 7 600 stukken die in 2008 nog werden opgegeven, door de organisatie meer concreet geschat.
- er werd van een aantal belangrijke spelers geen geüpdatete informatie verkregen (zoals (deels) Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, het Pijp- en Tabaksmuseum en Heemkring Nieuwkerken

Hierdoor zijn de gegevens voor Sint-Niklaas wellicht niet representatief over de werkelijke bewegingen binnen de deelcollecties.

Gemengde museale collecties

Net zoals in 2008 vormen de gemengde deelcollecties het leeuwendeel. Op basis van de bovenstaande tabel is het onduidelijk tot welke objectcategorieën de gemengde deelcollecties behoren. De grafische figuur hieronder geeft een indicatie over de procentuele verdeling van de diverse categorieën waartoe de objecten behoren. Deelcollecties die onder meer dan drie categorieën vallen zijn aangeduid als gemengd.

De figuur toont dat de objecten in Sint-Niklaas vooral betrekking hebben op drie grote soorten: gereedschap en uitrusting, beeldmateriaal en interieurinrichting. Ze vormen, in deze aanname, samen de helft van de objectcategorieën.

Objecten bij de erfgoedbewaarders

De grote collecties objecten zitten verspreid in organisaties uit diverse organisatiecategorieën. Uit onderstaand overzicht blijkt dat vooral de Oud- en Heemkundige kringen en de Musea en Bezoekerscentra collecties bevatten. Bij die eerste gaat het om veel kleinere deelcollecties; bij de tweede categorie gaat het om een aantal grote en kleine deelcollecties.

Organisatiecategorie	Aantal deelcollecties	Aantal objecten	%
Religieus erfgoed	33	1 611	7,3
Heem- en oudheidkundige kringen	93	8 594	38,7
Musea en bezoekerscentra	23	10 671	48
Bibliotheken	3	215	1
Erfgoedverenigingen	7	1 140	5,1
Totaal aantal objecten	**159**	**22 236**	**100**

Er zijn daarbij vier spelers die twee derde van de deelcollecties bezitten: SteM, Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, Heemkring Nieuwkerken en het Pijp- en Tabaksmuseum. Die organisaties speelden al in 2008 een belangrijke rol in het onderzoek. Ze werden hierbij aangevuld door Erfpunt (waarover geen exacte cijfers zijn in 2020) en het Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum (niet opgenomen in het huidig onderzoek).

Het beeld van de omvang van de collecties verschilt van dat van de omvang van de deelcollecties. Juist omdat het in Sint-Niklaas om betrekkelijk grote deelcollecties gaat, zegt het aantal deelcollecties niet altijd iets over de totale omvang van de collecties. Zo vertegenwoordigen de 51 deelcollecties die niet door één van de 4 grote spelers worden bewaard slechts 14% van het totaal aantal objecten.

Ten opzichte van 2008 zien we dat voor SteM minder deelcollecties werden gerapporteerd, maar wel een pak meer objecten. Dat is mogelijks te verklaren door een andere indeling van de collectie voor het onderzoek en een aangroei en/of verdere registratie van de collectie de voorbije 12 jaar. Diezelfde tendens van minder deelcollecties met meer objecten is ook te zien bij de overige organisaties. Een verklaring daarvoor is te zoeken bij elke speler apart.

6.3.7. Registratie en digitalisering

Er is een grote diversiteit aan registratiewijzen in Sint-Niklaas. De meeste deelcollecties worden via een gespecialiseerd registratieprogramma of een inventaris in rekenblad geïnventariseerd. Er zijn heel wat waarvan de registratie niet gekend is. Dat komt dat een aantal deelcollecties uit het onderzoek van 2008 zijn opgenomen en de huidige staat van inventarisering niet gekend is. Onder "Andere" vallen bijvoorbeeld de online databank van Familiekunde Vlaanderen, Religiosoft van de H. Familiekerk en de opname deels in de beeldbank en de erfgoedbank en deels in rekenblad van het fotoarchief van het Stadsarchief. De inventaris van het Reynaertgenootschap is op papier, maar niet in Word.

Twee op drie deelcollecties zijn voor minstens 60% geïnventariseerd.

Digitale inventaris

Onderstaande figuur geeft de automatiseringsgraad van de inventarissen van de diverse deelcollecties weer. De inventarissen van drie op tien deelcollecties zijn in grote mate geautomatiseerd. De automatiseringsgraad van evenveel deelcollecties is niet gekend. De deelcollecties van onder andere de KOKW en Heemkundige kring Nieuwkerken 200/700, zijn in mindere mate geautomatiseerd. De informatie van de meeste deelcollecties dateert uit 2008; het is dus niet uitgesloten dat de situatie intussen is veranderd.

In Sint-Niklaas hebben 264 van de 389 deelcollecties, zo'n 67%, een digitale inventaris. Het grootste aandeel wordt gevormd door de KOKW, het Rijksarchief en de diverse kerkfabrieken.

Naam organisatie	Aantal deelcollecties met digitale inventaris
Heemkring Den Dissel	20
OB Sint-Niklaas	2
Kerkfabriek Sint-Johannes Bosco	5
Koninklijke Wase Kunstkring	5
Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw	7
Edgar Tinelmuseum	14

Kerkfabriek Sint-Nicolaas	12
Kerkfabriek H. Familie	5
Erfpunt	2
Stadsarchief Sint-Niklaas	9
SteM Sint-Niklaas	11
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen vzw	7
Kerkfabriek O.L.V. Bijstand	10
Bibliotheca Wasiana	24
KOKW Sint-Niklaas	72
Rijksarchief	58
Boerke Naas	1

120 van de 264 inventarissen uit Sint-Niklaas zijn ook (gedeeltelijk) online toegankelijk. Het grootste deel, het Rijksarchief, wordt aangevuld met inventarissen de lokale erfgoedspelers, zoals in de grafiek hieronder is te zien.

Digitale collecties

Over de helft van de deelcollecties in Sint-Niklaas is geen duidelijkheid of ze gedigitaliseerd of *digital born* zijn. Een kleine 20% geeft aan dat wel te zijn. De mate van digitalisering van de deelcollecties in het Rijksarchief is niet gekend.

De meeste deelcollecties (61%) zijn offline voor meer dan 75% toegankelijk. Online is dat 47%. Het gaat om de deelcollecties van het Edgar Tinelmuseum (diverse deelcollecties), Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas (bidprentjes en parochieregisters) en de kerkfabrieken (Sint-Nicolaas en O.L.V Bijstand) (objectencollectie). Ook het Stem biedt online enkele bestanden aan rond het Stedelijk kunstpatrimonium en de deelcollecties archeologie en mens en lichaam. (Erfgoedinzicht).[57] Familiekunde Vlaanderen biedt de foto's aan op hun eigen website.

Ook offline zijn er heel wat interessante deelcollecties te vinden. Bij het Stadsarchief Sint-Niklaas is dat het fotoarchief, bij de Koninklijke Wase Kunstkring documentatie en de audiovisuele collectie, bij het SteM digitale bestanden van stukken uit de Mercatorcollectie en het Industrieel erfgoed/Brei-atelier en bij Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas zijn dat foto's en cd-roms.

De opslag in Sint-Niklaas van digitale bestanden is er divers, zo blijkt uit onderstaande figuur. Er komen vaak ook combinaties van opslagmethodes voor.

6.3.8. Datering

De oudste archieven zijn van religieus en beginnen in de 13de eeuw. Eén ervan ligt in het Stadsarchief Sint-Niklaas: dat van de Sint-Nicolaasparochie. Het oudste, archief van de abdij van Boudelo, en het op twee na oudste, het

[57] Ook KOKW biedt een aantal collecties aan op Erfgoedinzicht. Het is onduidelijk welke dat precies zijn.

archief van de kerkfabriek Nieuwkerken, bevindt zich in het Rijksarchief. Gemeentearchieven beginnen in de 15de eeuw.

Een dérde van de deelcollecties, 36 van de 114, beginnen voor 1795. Het grootste deel van de archieven is dus hoofdzakelijk 19de-, 20ste- of 21ste-eeuws.

Van het documentatiemateriaal zijn de collecties kaarten behoorlijk oud, er zijn kaarten uit de 16de en 17de eeuw bij. Een aantal digitale bestanden bevatten ook een aantal oude stukken (zoals parochieregisters uit de 13de eeuw). De andere 75% van de documentaire collecties zijn veel minder oud, dat vloeit vaak voort uit hun aard. De meeste stammen uit de 20ste eeuw. Collecties doodsprentjes beginnen in de 19de eeuw, evenals enkele fotocollecties.

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en de Bibliotheca Wasiana beschikken beiden over een indrukwekkende oude bibliotheek, met drukken vanaf de 16de eeuw. Het "Fonds Merkwaardige Boeken" van de Openbare Bibliotheek vangt aan in de 17de eeuw. De overige bibliotheekcollecties, zo'n 90%, zijn van recentere datum (vanaf de 19de eeuw). De tijdschriftencollectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas gaat ten slotte wel terug tot in de 18de eeuw.

De grote collecties archeologische voorwerpen zorgen ervoor dat er een ruime spreiding van de voorwerpen is in de tijd. Helaas is van één op drie voorwerpen niet genoteerd uit welke periode ze stammen.

Tijdsindeling	Aantal deel-collecties	Specificatie periode	Aantal deel-collecties	Data 2008
Voor de 14de eeuw	8			10
		Tussen 3000 v.C. en 1	4	
		Tussen 1 en 400	2	
		Tussen 201 en nu	1	
		Tussen 301 en 800	1	
Vanaf de 14de eeuw	1			3
		Tussen 1301 en 1900		2
		Tussen 1301 en 2000	1	1
Vanaf de 15de eeuw	2			2
		Tussen 1401 en 1900	2	2
Vanaf de 16de eeuw	3			4
		Tussen 1501 en 1900	1	
		Tussen 1501 en nu	2	4
Vanaf de 17de eeuw	21			17
		Tussen 1601 en 1900	6	10
		Tussen 1601 en 2000	10	
		Tussen 1601 en nu	5	7
Vanaf de 18de eeuw	11			11
		Tussen 1701 en 1900	2	6
		Tussen 1701 en 2000	7	

		Tussen 1701 en nu	2	5
Vanaf de 19de eeuw	42			39
		Tussen 1801 en 1900	3	9
		Tussen 1801 en 2000	38	30
		Tussen 1801 en nu	1	
Vanaf de 20ste eeuw	23			24
		Tussen 1901 en 2000	18	
		Tussen 1901 en nu	5	12
Niet gekende datering	49			50
Totaal	160			172

De gegevens van het huidige onderzoek zijn gelijkaardig aan die uit 2008, zoals ook onderstaande figuur visueel voorstelt. Er is dus een grote spreiding in de tijd, met acht deelcollecties objecten van voor 400; 38 die grotendeels te dateren zijn tussen 1300 en 1800; 65 deelcollecties vanaf 1800 en negenenveertig met een niet gekende ouderdom.

36 van de 114 archiefcollecties dateren van voor 1795. De bibliotheekcollecties zijn grotendeels recent: drie van de 46 deelcollecties dateren van voor 1800. 46 van de 160 deelcollecties voorwerpen dateren uit de periode voor 1800, waarbij we moeten bedenken dat van circa vijftig deelcollecties geen leeftijd gekend is.

6.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

Zo'n 15% van de deelcollecties die met Sint-Niklaas zijn verwant worden in het Rijksarchief bewaard. Ze worden daar onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de stad zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Van ongeveer de helft van de deelcollecties die bij organisaties in Sint-Niklaas worden bewaard is verpakking en bewaring niet van toepassing en/of is geen informatie verkregen. Verpakking (zuurvrij of niet zuurvrij) komt voor bij 104 van de 330 deelcollecties in Sint-Niklaas. Zuurvrije verpakking vinden we in de meeste gevallen bij professionele spelers zoals Erfpunt, het Stadsarchief en SteM en ook bij enkele niet-professionele spelers zoals heemkring Den Dissel en de Sint-Andreas en Ghislenuskerk. Niet-zuurvrije verpakking komt voor bij 11 van de 28 organisaties.

Verpakking van de deelcollecties in Sint-Niklaas

Bewaring van de deelcollecties in Sint-Niklaas

De bewaring in Sint-Niklaas gebeurt bij één op drie deelcollecties op open rekken bij maar liefst 15 organisaties uit diverse organisatiecategorieën. Uitstalling komt het minste voor en dat bij de kerkfabrieken en enkele musea (Edgar Tinelmuseum en SteM).

Conditie van de deelcollecties in Sint-Niklaas

De meeste deelcollecties uit Sint-Niklaas waarvan informatie is verzameld zijn in goede staat. Een deelcollectie, de organische objecten bewaard bij Erfpunt, lijdt bijna volledig aan chemische en waterschade. Ongeveer de helft (40-59%) van de grote voorwerpen in het Edgar Tinelmuseum heeft mechanische schade. Zo'n 39 deelcollecties van 12 verschillende spelers zijn geregistreerd met 10 tot 39% schade. Het gaat vooral om mechanische schade maar ook de andere schades worden vermeld.

6.3.10. Eigendom

Twee op drie deelcollecties uit Sint-Niklaas zijn in eigen beheer van de organisaties. Zestien procent is geschonken. Schenkingen zijn vooral te vinden bij de Bibliotheca Wasiana en de Heemkundige kring Nieuwkerken 200/700. De andere eigendomsstatuten komen voor, maar in kleinere mate. De status (bewaargeving of schenking) van de deelcollecties uit het Rijksarchief is onduidelijk.

Enige voorzichtigheid met deze gegevens is nodig omdat hoofdzakelijk heemkringen niet altijd schenkingen of bruikleen als dusdanig hebben geregistreerd (maar "in eigen beheer").

6.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Gebondenheid

Voor het archivalische erfgoed dat lokaal bewaard wordt, kan een lokale gebondenheid verondersteld worden: het is ontstaan op de plaats waar het bewaard wordt. Dat klopt voor de meeste archivalische deelcollecties; een aantal hebben een regionale of nog ruimere binding, zoals de brieven van Edgar Tinel. Ook het documentaire erfgoed is grotendeels lokaal gebonden. Toch komen ook regionaal en (inter)nationaal gebonden collecties voor. In deze laatste categorie vallen deelcollecties over Sint-Nicolaas, Reynaert en enkele over schrijvers, bewaard in de Bibliotheca Wasiana.

De deelcollecties voorwerpen zijn lokaal gebonden (vooral de heemkundige deelcollecties en die van kerkfabrieken), regionaal gebonden (alle deelcollecties van Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en Erfpunt) en (inter)nationaal gebonden (onder andere de collecties van het Reynaertgenootschap, enige deelcollecties van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en de collecties van het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum).

Belang

Lokaal belang

De deelcollecties met een lokale binding hebben over het algemeen een lokaal belang. Enkele instanties beperken zich in hun missie en collectiebeleid strikt tot het lokale erfgoed en omschrijven het belang van hun collecties dan ook vooral als lokaal. Dat geldt voor alle deelcollecties van de Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 en Heemkundige Kring Den Dissel in Sinaai. Het belang voor het Waasland ligt in het exemplarische karakter: het erfgoed geeft een beeld van typische dorpen in het Waasland in de 19de en 20ste eeuw, vooral van de sociaal-economische aspecten en het dagelijkse leven.

De archiefcollecties met een lokaal belang zitten in het Stadsarchief Sint-Niklaas en in het Rijksarchief. Bij deze collecties moet een onderscheid gemaakt worden tussen hedendaags archief, dat niet openbaar is en vooral van administratief-juridisch belang is en oudere bestanden. Deze laatste hebben weliswaar een lokale binding, maar hun belang is cultuurhistorisch en dus breder. Deze bronnen van gemeenten, voorgangers van OCMW, kerken en notarissen vertellen over het leven in vroegere tijden op allerlei vlakken, bestuurlijk, juridisch, sociaal, religieus, en kunnen in historisch onderzoek comparatief gebruikt worden, binnen en buiten de regio. Veel kerkarchieven bevatten ook stukken van broederschappen, schutterijen en armentafels.

De uitgaven van Familiekunde Vlaanderen - regio Land van Waas zijn tegelijk van belang voor de archiefinstellingen (het digitaliseren van bronnen) en voor de genealogen in en buiten het Waasland, die hiermee eenvoudig toegang krijgen tot de bronnen. Een belangrijk project is het digitaliseren van staten van goed, die genealogische en bezitsgegevens bevatten en belangrijk zijn om familiegeschiedenis in een context te plaatsen.

Ook de historische bibliotheekcollectie van de Openbare Bibliotheek is eerder lokaal gebonden. Het betreft de begincollectie van de bibliotheek en een oude kranten en weekbladencollectie. Die laatste kan ook voor regionaal onderzoek van belang zijn.

Audiovisuele verzamelingen als foto's, films en geluidsopnames zijn vrij talrijk. Deels zijn het strikt lokale verzamelingen van de stad en deelgemeenten, deels regionale (bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas). Hun belang is documentair, het zijn beeldende bronnen. Daarnaast hebben foto's en films een emotionele waarde: ze zijn voor velen het feest der herkenning. Dat is een reden waarom dit materiaal zo veel en zo zorgvuldig verzameld wordt.

Regionaal belang

De collecties met een regionale binding hebben zowel belang voor het Waasland als een breder belang. Enkele instanties hebben een regionale missie en daaraan gekoppeld collectiebeleid. De oudste regionale erfgoedorganisatie is de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. De museale collectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas is verzameld sinds de 19de eeuw en weerspiegelt de voortdurende bekommernis om objecten die te maken hebben met het verleden van het Waasland te ontrukken aan de vergetelheid. Het is de enige regionale collectie, die consequent verzameld is vanaf de 19de eeuw. De collectie weerspiegelt de 19de-eeuwse visie van gegoede burgers op musea en verzamelen. Daarom is de collectie niet alleen van regionaal belang, maar ook van historisch belang, de tastbare getuigenis van een mentaliteit en van een proces van identiteitsvorming. Dat laatste komt het best tot uiting in de Mercatorcollectie. Deze weerspiegelt deels de 19de-eeuwse occupatie met 'grote Waaslanders'. Sindsdien speelt Mercator een belangrijke rol als beroemde Waaslander. Deze sociale constructie van grote mannen die de eigenheid van de regio mee bepalen, geeft de regio nog altijd een eigen gezicht. De collectie wordt nog altijd aangevuld, waardoor een unieke verzameling werken over Mercator en cartografie bijeen is gebracht, met historische en symbolische waarde. Als uitvloeisel van activiteiten rond Mercator bezit de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas een unieke verzameling kaarten, onder andere van het Waasland.

Een andere grote regionale collectie is die van Erfpunt. Deze is vooral van wetenschappelijk belang, onder andere als referentie en voor datering. Een deel van de collectie is opgesteld in Zwijgershoek. Dankzij de wetenschappelijke bestudering ervan kunnen de relicten uit een ver en minder ver verleden worden ingezet om een deel van de geschiedenis van het Waasland en zelfs een bredere regio te vertellen. Sommige collecties, zoals keramiek, zijn inhoudelijk belangrijk omdat ze een overzicht tonen dat nergens anders bestaat.

De derde organisatie met een regionale opdracht is de Bibliotheca Wasiana. Het bibliotheek- en documentatiemateriaal over het Waasland heeft duidelijk een regionaal belang. De bibliotheek bezit enkele archieven van schrijvers en componisten, sommige met een duidelijke binding aan het Waasland, andere niet. Deze deelcollecties hebben binding met collecties in andere organisaties, onder ander het Letterenhuis.

De deelcollecties van SteM zijn nogal uiteenlopend: van een kunstcollectie tot breigoed, van archeologische artefacten tot kappersmateriaal. Ze overstijgen vrijwel allen het lokale niveau. Er is een overlapping met de Bibliotheca Wasiana wat grafisch werk van Wase kunstenaars betreft. De Mercatorcollectie in het museum, grotendeels eigendom van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, is gezichtsbepalend voor het Waasland, van nationaal en zelfs internationaal belang. De globes staan op de Vlaamse topstukkenlijst. De ex libriscollectie ten slotte is niet gebonden aan het Waasland. Het potentiële publiek ervoor is internationaal, maar dun gezaaid. Bij het Reynaertgenootschap bevindt zich eveneens een (veel kleinere) exlibriscollectie.

De collecties van het Sint-Nicolaasgenootschap ondersteunen de activiteiten, die plaatsvinden in Sint-Niklaas en in de rest van Vlaanderen. De link met de stad bestaat vanwege de naam en de traditie rond de heilige. Daarnaast

is er een breder belang: de Sint-Nicolaastraditie in Vlaanderen en Nederland en een binding van de figuur aan het buitenland (Bari, Myra).

Het Edgar Tinelmuseum is ten eerste sterk verbonden met Sinaai, dat een traditie van Tinelherdenkingen kent en waar Tinel de rol vervulde van 'grote man', die het dorp een eigen gezicht gaf en waarmee de notabelen van het dorp zich identificeerden. Daarnaast is zijn belang als componist veel breder. Het Edgar Tinelmuseum werkt niet alleen via de vaste tentoonstelling aan het levend houden van de belangstelling voor Tinel, maar ook door het organiseren van concerten van zijn werk.

Het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum heeft een binding met de stad, omdat er in de 20ste eeuw een omvangrijke tabaksindustrie was, waar het museum enig materiaal van heeft, dat echter slecht ontsloten is. Een grotere binding met de stad of de streek heeft de collectie niet. De collectie vertelt het verhaal van het pijproken in het algemeen.

Volkskunstvereniging Boerke Naas is vooral bezig met het levend houden van traditionele dansen en muziek. De vereniging bezit een archief en boekencollectie, onder ander van Edgard Wauters uit het Interbellum, die van belang is enerzijds als algemene documentatie over volkskunst in Vlaanderen, anderzijds voor de studie van de Vlaamse beweging in het interbellum.

Het Reynaert-thema speelt in deelcollecties van diverse organisaties een rol. Reynaert is geen typisch Waas gegeven, maar heeft wel een vaste stek in Waasland. Het Reynaertgenootschap legt zich helemaal toe op dit thema. Ook de Bibliotheca Wasiana heeft een belangrijke collectie, de Stedelijke Musea Sint-Niklaas hebben wat beeldmateriaal. In Sint-Niklaas ligt veel materiaal, dat ten grondslag ligt aan en voortvloeit uit de activiteiten rond Reynaert. Er is overlapping in de collecties enerzijds en versnippering anderzijds. Alle deelcollecties rond Reynaert zijn van wetenschappelijk en documentair belang. Ze hebben net als Mercator een rol in de constructie van de eigenheid van het Waasland en liggen aan de basis van de toeristische exploitatie van het thema.

De collecties van de Polder Sinaai-Daknam ten slotte zijn van betrekking op het hele poldergebied dat zich over meerdere gemeenten uitstrekt. Het bewaarde archief en de bewaarde documentatie is dus voor meerdere gemeenten van belang. De polders zijn echter een belangrijk kenmerk van de regio waardoor de archieven ook voor het hele Waasland van belang zijn.

De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van belang voor de lokale gelovigen en inwoners van Sint-Niklaas. Daarnaast zijn ze, samen met de andere kerken, een getuigenis van het katholieke Vlaanderen. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Waardering

Ongeveer één derde van de deelcollecties (zonder de deelcollecties in het Rijksarchief) in Sint-Gillis-Waas kreeg een benaderende waardering door de respondent. Het lage aantal is ook te verklaren door de vele deelcollecties die uit 2008 werden overgenomen en waarbij de waardering ontbreekt. Het betreft een eerste poging van de respondenten om de waarde van de collecties te bepalen en de resultaten dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties in Sint-Niklaas te vormen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

6.4. Deelcollecties Immaterieel Erfgoed

6.4.1. Algemeen

De activiteiten van het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen om de sinterklaasgebruiken in stand te houden, te herwaarderen en te bestuderen vinden vooral in de maanden november en december plaats. Het heeft betrekking op Europees grondgebied. Ook de activiteiten van het Reynaertgenootschap vzw rond de Reynaert- en dierenverhalen vinden plaats in een Europese context. Ze zijn niet tijdsgebonden. De Vendeliersgilde Bella-Cella beoefent het vendelen en neemt deel aan sportfeesten hoofdzakelijk in het Waasland vanaf de paasvakantie tot eind augustus. De gelijkaardige vendelactiviteiten van de Vendeliersgilde Sint-Donatus gebeuren in Oost-Vlaanderen en Antwerpen en dat vooral in de zomervakantie. De activiteiten van de Orde van de Excalibur-Ridders VZW vinden het hele jaar door in heel Vlaanderen. Op specifieke vraag van een school of een organisatie wordt het verleden op verschillende momenten doorheen het jaar herbeleefd. De Ridders van Pendragon zijn dan weer actief in Europa. Ook hun activiteiten zijn het hele jaar door; zo zijn er lessen op scholen in het voor- en najaar, zijn er middeleeuwse festivals en feesten in de zomerperiode. Doorheen het jaar is de club open voor onze leden op vrijdagavond.

"Reynaert is dood, Reynaert leeft", schreef Rutebeuf al in de dertiende eeuw. Elke nieuwe lectuur van de tekst wekt weer de bewondering op voor de middeleeuwse auteur en voor het overlevingsinstinct van het literaire vossenpersonage. Dit gegeven geeft verzamelaars kracht en wetenschappers doorzettingsvermogen. De vossenjacht is nog lang niet gesloten.

Citaat invuller

6.4.2. Netwerk

Het Sint Nicolaasgenootschap wil de traditie van Sint Nicolaas zo goed mogelijk in leven houden en verspreiden. Vooral belang zijn de lokale besturen voor de organisatie van het Huis van de Sint. De uitwisseling van hun kennis gebeurt onder andere via tentoonstellingen en persoonlijke begeleiding.

Het Reynaertgenootschap vzw wil de Reynaertmaterie zo breed mogelijk verspreiden, daarom zijn vrijwilligers, publiek, lokale verenigingen, verenigingen met dezelfde activiteit/traditie, lokale besturen en wetenschappers van groot belang voor het voortbestaan van het erfgoed. Ze doen die kennisoverdracht via lezingen, vertellingen en tentoonstellingen.

Bij de vendeliersgilden zijn, naast de vrijwilligers, vooral andere (vendel)verenigingen betrokken. De overdracht gebeurt via de demonstratie van de kunsten van eigen en andere afdelingen.

Het netwerk van de Orde van de Excalibur-Ridders VZW en van de Heraldische re-enactingvereniging Ridders van Pendragon is vooral het publiek. De kennisoverdracht gebeurt via persoonlijke begeleiding en toonmomenten.

6.4.3. Noden op vlak van borgen

De noden van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen zijn erg divers. Voor een zinvolle presentatie, worden ze hier voorgesteld per categorie van organisaties.

	Sint Nicolaasgenootschap			Reynaertgenootschap		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen	X	X				
Archiefzorg			X			
Documenteren	X	X	X			
Onderzoek	X	X	X	X	X	
Communicatie		X		X	X	X
Sensibiliseren	X	X		X	X	
Educatie	X	X	X	X	X	
Doorgeven	X	X	X			
Beheer van de vereniging						X

Het Sint-Nicolaasgenootschap en Reynaertgenootschap hebben heel wat noden voor het verderzetten van de immaterieel erfgoedpraktijk. Het Sint-Niklaasgenootschap heeft meer noden rond archiefzorg en onderzoek (waar ze bewust mee bezig zijn), terwijl het Reynaertgenootschap vooral noden heeft voor communicatie en zichtbaarheid. Aansluiting vinden bij de actuele samenleving en financiële ondersteuning zijn gemeenschappelijke noden.

	Vendeliersgilde Bella Cella			Vendeliersgilde Sint-Donatus		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen	X	X		X	X	X
Archiefzorg		X				
Documenteren		X	X			
Onderzoek			X			
Communicatie		X				
Sensibiliseren						
Educatie		X				
Doorgeven	X	X				

Tussen de twee vendeliersgildes is er een groot verschil op het vlak van bewustzijn en de acties rond het borgen van het erfgoed. Dat blijkt niet alleen uit bovenstaand schema, maar ook in de noden rond het verderzetten van de erfgoedpraktijk. Daar waar de vendeliersgilde Sint-Donatus enkel om logistieke steun (materialen) en depot vraagt, zijn de noden voor de Vendeliersgilde Bella Cella veel diverser: Zichtbaarheid, netwerking, sensibilisering en promotie bij het publiek, Verjonging, opvolgers en nieuwe vrijwilligers, Aansluiting vinden bij actuele samenleving.

	Orde van de Excalibur-Ridders			Ridders van Pendragon		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen	X	X	X			
Archiefzorg						
Documenteren					X	
Onderzoek						
Communicatie				X	X	X
Sensibiliseren						
Educatie	X	X	X			
Doorgeven				X	X	

De noden van de Orde van de Excalibur Ridders zijn uitgebreid: verjonging, opvolgers en nieuwe vrijwilligers, aansluiting vinden bij actuele samenleving, erkenning door de overheid, financiële ondersteuning. De Ridders van Pendragon hebben enkel de nood tot het vinden van nieuwe vrijwilligers.

6.5. Depots

6.5.1. Beschrijving van de depots

Archieven

Eind 2021-begin 2022 zullen de archieven van het Stadsarchief Sint-Niklaas worden ondergebracht in een aangepaste infrastructuur in de nieuwe stadhuisvleugel op de Grote Markt. De dienst zal worden ondergebracht op de eerste verdieping met vooraan een studiezaal voor de bezoekers, centraal vier geklimatiseerde

archiefdepots en een back office. Er zal ruimte zijn voor 8 km archief die onder de best mogelijke omstandigheden bewaard zullen worden. Het OCMW-archief zit momenteel in diverse lokalen verspreid over het gebouw "Vermeir' in de Azalealaan in Sint-Niklaas. Het zal worden ondergebracht in de nieuwe structuur, na grondige selectie.

Bibliotheken en documentatiecentra

De Bibliotheca Wasiana is sinds 2019 gevestigd op de eerste verdieping van de stadsbibliotheek. Er is ruimte voor een bureau, een leesplaats, een open kast voor de lopende jaargangen van de tijdschriften, een vergaderruimte (ook voor externe partners zoals Familiekunde Vlaanderen) en een archiefruimte voor de knipselmappen. De Wase scanner(s) bevinden zich ook in de leeszaal van de Bibliotheca Wasiana. De overige collectie wordt bewaard in het depot van de stadsbibliotheek.

De collectie oude kranten en weekbladen van de Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas is ondergebracht in wat de Bib Sint-Niklaas 'het magazijn' noemt. In deze kelderverdieping (oorspronkelijk bedoeld als parkeergarage) staan alle materialen in open rekken opgesteld die niet in 'open kast' in de uitleen staan. De ruimte is ongeveer 400 vierkante meter groot.

Beide organisaties krijgen een nieuw gebouw, steeds rond het Hendrik Heymanplein. De bouwwerken worden in 2021 gestart en verwacht wordt dat een verhuis pas 5 jaar later kan aanvatten.

Musea

Het Edgar Tinelmuseum is gevestigd op de tweede verdieping van het geboortehuis van Edgar Tinel, dat eigendom van de stad is. Er is een open ruimte van ongeveer 100m². Daarnaast heeft het museum ook een vergaderlokaal-archiefruimte waar de meeste stukken opgeslagen zijn.

Het SteM heeft meerdere depotruimtes. Ze worden hieronder beschreven.

Naam depot	Omschrijving
Gesloten Depot	Het gesloten depot is gevestigd in een voormalige fabrieksruimte. Het is een rechthoekige ruimte met een oppervlak van ca. 212 m2. Er zijn geen buitenmuren. De sheddaken zijn voorzien van kunststofglas met UV-filters. Naast legbordstellingen met dozen in zuurvrij karton, zijn er ook schilderijrekken in deze ruimte aanwezig. Verder bevindt er zich ook een voorraad verpakkingsmateriaal en meetapparatuur in de ruimte, brandblussers, brandmelders, brandhaspel, wifi, telefoon, werkmeubilair…
Brei-depot	Depotruimte van ca. 150 m2, op het eerste verdiep van het museumcomplex.
Papier depot	Een kleine ruimte van ongeveer 35 m2, waar ladekasten voor papier en legbordstellingen in staan. Het is een box in box, hoofdzakelijk voor collectie op papier (grafiek/foto).
Open Depot	Het depot is een rechthoekige ruimte met een oppervlak van ca. 276 m2. Er zijn geen buitenmuren (box in box). De sheddaken zijn voorzien van kunststofglas met UV-filters. Het open depot is gevestigd in een voormalige fabrieksruimte. De ruimte is tijdens de openingsuren toegankelijk voor het publiek. Er is een loopbrug aanwezig in de ruimte die de collectie extra toegankelijk maakt voor bezoekers. Er zijn voldoende maatregelen getroffen om de collectie af te schermen van de bezoekers. Zo zijn de legbordstellingen op de loopbrug afgeschermd met plexiglas, en is er een hoge balustrade die verhindert dat het publiek de schilderijen die aan schilderijrekken aan de muren hangen kan aanraken. Er is camerabewaking. Er is een telefoon aanwezig.

Heem- en oudheidkundige kringen

Heemkring Den Dissel beschikt over 3 aaneensluitende afgesloten lokalen op de eerste verdieping van het deelgemeentehuis. Ze worden in de winter verwarmd.

Andere cultureel-erfgoedactoren

Het "onroerenderfgoeddepot Waasland" van Erfpunt is één van de 5 Oost-Vlaamse depots die erkend zijn door het Vlaamse Agentschap Onroerend Erfgoed. Het heeft als missie het veiligstellen en ontsluiten van voorwerpen/onderdelen en hun documentatie van het waardevol onroerend erfgoed van het Waasland door een optimaal collectiebeheer, een actief onderzoeksbeleid en een doelgerichte publiekswerking. Het depot is gesloten en dient voor opslag en onderzoek.

Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw heeft haar hoofddepot/lokaal in huis Janssen in de Zamanstraat. Momenteel is er een verbouwing aan de gang en wordt de collectie tijdelijk bij de Bibliotheca Wasiana en bij de enkele leden thuis ondergebracht. In 2022 verhuist de collectie opnieuw naar het verbouwde gebouw in de Zamanstraat.

Polder Sinaai-Daknam beschikt over twee kantoorruimtes in het deelgemeentehuis van Sinaai (Dries 84). Daar zijn de kantoren van de polderbesturen en wordt het archief bewaard.

De stukken van de Koninklijke Wase Kunstkring worden bewaard in een kantoorruimte van een privéwoning. Ook de stukken van het Reynaertgenootschap vzw worden op het secretariaat (in twee kamers in een privéwoning) bewaard.

Het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen bewaart haar collectie voorlopig verspreid over 2 locaties. Ze zijn nog steeds op zoek naar een ruimte om de hele collectie open te kunnen zetten waar geïnteresseerden het documentatiebestand kunnen raadplegen.

Kerkfabrieken en kerkbesturen

De Sint-Andreas & Ghislenuskerk in Belsele beschikt over twee depotruimtes: de kerk zelf waar de erediensten worden gehouden en waar zicht ook het interieur (stoelen, beelden, enz.) bevinden en de sacristie, die tot op heden nog actief wordt gebruikt. Die laatste is ongeveer 20 m^2 groot en heeft 1 raam.

Vendeliersgilde Sint-Donatus, Orde van de Excalibur Ridders vzw en de Ridders van Pendragon beschikken niet over een materiële collectie.

De actuele gegevens over de depotruimtes van de volgende organisaties zijn niet voor handen:

- Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700
- Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas
- Volkskunstgroep Boerke Naas
- Reynaertgenootschap
- Vendeliersgilde Bella-Cella
- diverse kerkfabrieken: Sint-Johannes Bosco, Sint-Nicolaas, H. Familie, O.L.V. Bijstand, Sint-Jozef, Heilig Hart, Kristus Koning, Sint-Antonius, Sint-Catharina Sinaai, OLV Ten Bos Nieuwkerken

6.5.2. Specificaties van de depots[58]

Soort depotruimtes

In Sint-Niklaas zijn minstens 18 depotruimtes gerapporteerd. Negen daarvan bevinden zich in een aparte ruimte; 8 zijn onderdeel van ruimtes die ook voor andere doeleinden worden gebruikt. Eén ruimte is een museale ruimte (Edgar Tinelmuseum).

[58] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De situatie in Sint-Niklaas ziet er vrij positief uit voor de genomen maatregelen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren. Een aantal spelers zijn daarbij iets problematischer, zoals de collecties van de Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas en het OCMW-archief. Die laatste collectie wordt na grondige selectie ondergebracht in de nieuwe archiefdepots van de toekomstige nieuwbouw van het stadsarchief.

	Maatregelen die waterovoorkomen verlast	Elektrische leiding en weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Ruimte voor diverse doelen							
Polder Sinaai Daknam: ruimte 1	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Neen
Polder Sinaai-Daknam: ruimte 2	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
SNG Vlaanderen vzw	Ja	N.v.t.	Ja	Ja	N.v.t.	Ja	Ja
Kerkfabriek Sint-Nicolaas	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen
Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas	Neen	Neen	Neen	Neen	Neen	Neen	Ja
Sint-Andreas & Ghislenuskerk Belsele: kerk	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Neen
Sint-Andreas & Ghislenuskerk Belsele: sacristie	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Neen
Reynaertgenootschap vzw	Neen	Ja	Ja	Neen	Ja	Neen	Neen
Depot in aparte ruimte							
Heemkring Den Dissel	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Koninklijke Wase Kunstkring	Ja	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	Ja	Ja	N.v.t.
SteM Sint-Niklaas: Gesloten depot	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
SteM Sint-Niklaas: Brei-depot	Neen	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja	Ja
SteM Sint-Niklaas: Papier depot	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

SteM Sint-Niklaas: Open depot	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Erfpunt	Neen	Neen	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja
Kerkfabriek OLV-Bijstand	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Archief OCMW Sint-Niklaas	Neen	Neen	Neen	Neen	Neen	Neen	Neen
Museale ruimte							
Edgar Tinelmuseum	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	N.v.t.

Metingen

De temperatuur van de meeste depots werd al gecontroleerd; de relatieve vochtigheid daarentegen werd minder gemeten. De depots waarvan de bewaaromstandigheden (vermoedelijk) volledig optimaal zijn, zijn de depots van het SteM en de Openbare Bibliotheek.

Metingen van temperatuur en relatieve vochtigheid in Sint-Niklaas

Noden

De noden qua behoud en beheer van de organisaties uit Sint-Niklaas zijn divers, van inventarisatie tot vrijwilligers met technische kennis, van praktische aanpassingen aan het depot (brandbeveiliging, diefstalbeveiliging, adequate verwarming, legkasten) tot plaatsgebrek. Er is geen enkele nood die voor alle depots van toepassing lijkt.

B.7. Gemeenterapport Stekene

7.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen zeven organisaties uit Stekene actief deel, net zoals in 2008.[59]

Naam organisatie	Sectoromschrijving	2008	2020
Gemeentearchief en OCMW Stekene	Archieven	Ja	Ja°
Openbare Bibliotheek Stekene	Bibliotheken en documentatiecentra	Nee	Ja
Landbouwmuseum Stekene	Musea en bezoekerscentra	Ja	
Heemkundige Kring d'Euzie	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja
OLV Onbevlekt Ontvangen Kleine Sinaai	Religieus erfgoed	Nee	Ja
H. Kruiskerk	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Volkskunstgroep Reintje Vos	Erfgoedvereniging	Ja	Ja
Instituut voor Vlaamse Volkskunst	Erfgoedvereniging	Nee	Ja

*Er is wel/ook informatie uit het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) opgenomen.

° Niet alle organisaties namen deel aan het onderzoek van 2020. Voor een volledig overzicht wordt de informatie die in 2008 werd gegeven, waar relevant, opnieuw opgenomen. Dat wordt aangeduid met een °.

Het Landbouwmuseum Stekene bestaat inmiddels niet meer. Een deel van de agrarische collectie is nog in bezit bij de Landelijke Gilde.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en hun participatie en informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst depot	Informatie van de deelcollecties via

[59] Kerkfabrieken waarvan informatie enkel via het Rijksarchief is verkregen, zijn niet als actieve deelnemers aan het onderzoek beschouwd en worden in de lijst hieronder dan ook niet opgenomen.

OLV Onbevlekt Ontvangen Kleine Sinaai	Nee	Nee	Inventaris
H. Kruiskerk	Ja	Ja	Inventaris, Rijksarchief
Sint-Jacobus Kemzeke	Nee	Nee	Rijksarchief

7.2. Organisaties

7.2.1. Missie en toekomstvisie

De Heemkundige Kring d'Euzie werd opgericht in 1981 en focust zich op het behoud en beheer van erfgoed met betrekking tot Kemzeke, Klein-Sinaai, Koewacht en Stekene. Vanuit deze optiek beheren ze ook het Museum Oud-Station (zie ook huisvesting). Vier keer per jaar wordt hun "Tijdschrift d'Euzie" uitgegeven.

Hun doelstellingen zijn erg divers: van verzamelen en verwerven van stukken over de plaatselijke geschiedenis en het bevorderen van de studie van de plaatselijke geschiedschrijving tot de organisatie van publieksevenementen en de publicatie van artikels. De doelstellingen blijven ook in de toekomst behouden. Een uitdaging wordt het bewaren van de hedendaagse gebeurtenissen, vooral ook vanwege de technologische veranderingen.

Volkskunstgroep Reintje Vos wil sinds 1970 de Vlaamse en tradities in ere houden en tonen in binnen- en buitenland. Ze doen dat via tal van activiteiten zoals het aanleren van ambachten (mandenvlechten, vilten), dansgroepen, vendelzwaaien, de organisatie van feesten zoals de meiboomplanting en poppenspel. Ook in de toekomst willen ze verder de diverse facetten van de Vlaamse volkscultuur beleven, tonen en doorgeven.

Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV) bestudeert en verspreidt Vlaamse volksdans, bijhorende muziek, streekdrachten en vendelspelen. Binnen dit domein van immaterieel erfgoed verzorgt het IVV publicaties, cursussen, demonstraties en begeleiding. Als zelfstandige organisatie is het IVV werkzaam in de boeiende wereld van immaterieel erfgoed en publieksgeschiedenis. Vrijwilligers werken er in vijf werkgroepen: dansen, vendelen, streekdrachten, communicatie en archiveren.

De Openbare Bibliotheek is een bruisende ontmoetingsplek en laagdrempelige, toegankelijke openbare instelling die elke inwoner de mogelijkheid biedt tot cultuurparticipatie, informatiebemiddeling, educatie en ontmoeting, dit door het organiseren van verschillende activiteiten. Er wordt ingezet op een aangepaste dienstverlening voor moeilijk bereikbare doelgroepen, activiteiten ter bevordering van de inclusie, mediawijsheid, cultuureducatie, leesbeverordering en leesplezier, en samenwerking met scholen. Hierbij worden ook maatschappelijke trends permanent opgevolgd.

De bibliotheek moet uitgroeien tot een open en toegankelijk huis van kennis, informatie, cultuur en ontspanning. Levenslang leren, educatie en ontspanning maken van de bibliotheek een ontmoetingsplaats. Dat is nu en is ook de ambitie voor de komende jaren

Er werd geen vernieuwde missie van het Gemeentearchief Stekene ingediend.

Kerkfabrieken en kerkbesturen

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Stekene uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Stekene ziet dat er als volgt uit:

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
Sint-Jacobus - Kemzeke	Nevenbestemming
O.L.Vrouw Onbevlekt Ontvangen – Klein Sinaai	Nevenbestemming
O.L.Vrouw van Bijstand	Nevenbestemming
Heilig Kruis	Valorisatie

7.2.2. Beleid rond collecties en bewaaromstandigheden[60]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goede manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Stekene worden in de onderstaande tabel gepresenteerd. Het is duidelijk dat er nog ruimte is voor een uitbreiding van de beleidsinstrumenten.

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Heemkring d'Euzie	Ja	Nee	Ja	Ja	Actief
OB Stekene	Ja	Nee	J	Ja	Actief

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijk plan bij de diverse spelers[61]. In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren. In Stekene hebben vooral de kerkfabriek H. Kruiskerk en de heemkring d'Euzie een beleid voor het behoud en beheer van de collectie.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties
Openbare Bibliotheek	Neen	Neen	Neen
Kerkfabriek H.Kruiskerk	Ja	Ja	Ja
Heemkundige kring d'Euzie	Ja	N.v.t.	Ja, 1 schilderij

Eén schilderij van de H. Kruiskerk is in behandeling voor restauratie.

[60] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

[61] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

7.2.3. Huisvesting

Het lokaal van de Heemkring d'Euzie bevindt zich in het Oud-Station in Stekene (Spoorwegwegel). De vergaderruimte wordt ook als opslagruimte gebruikt. De Volkskunstgroep Reintje Vos komt samen in "'t Vossenhol" in de Sint-Jansteenstraat 12, Kemzeke. De zetel van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst bevindt zich in de Dorpsstraat 83 in Stekene, terwijl het secretariaat in Mechelen ligt. Hun collectie wordt dan weer bewaard bij KADOC, documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving in Leuven. Het gemeentelijk archief bevindt zich grotendeels op het gemeentehuis van Stekene, Stadionstraat 2, 9190 Stekene. Een deel van het archief van Kemzeke wordt bewaard in OC d' Oude School, Molenstraat 3, 9190 Stekene.

Van de overige organisaties is weinig te weten gekomen over de huisvesting. Hun adressen worden daarom hieronder opgesomd:

Naam organisatie	Adresgegevens
OLV Onbevlekt Ontvangen Kleine Sinaai	Kasteeldreef, 9190 Klein-Sinaai
H. Kruiskerk	Kerkstraat 2, 9190 Stekene
Sint-Jacobus Kemzeke	Molenstraat 3, 9190 Kemzeke
Openbare Bibliotheek Stekene	Stadionstraat 5, 9190 Stekene

7.2.4. Personeel en vrijwilligers

Ook Heemkring d'Euzie werkt op vrijwillige basis. De groep van zo'n 20 vrijwilligers staat in voor de registratie van het erfgoed, opzoekingen, de opbouw en permanentie bij tentoonstellingen en de publicatie van het tijdschrift. De groep is intussen erg bedreven in de taken, maar het is moeilijk om ook jongere vrijwilligers aan te trekken.

De Openbare Bibliotheek Stekene werkt met zo'n 6 betaalde medewerkers die in totaal 190 u per maand presteren. Ze staan in voor onder andere collectievorming, collectieverzorging, de inrichting van uitbreidingsactiviteiten, de uitlening en administratie. Vrijwilligers worden (momenteel) enkel ingeschakeld bij voorleesactiviteiten (voor kinderen en ouderen).

De vrijwilligers van Volkskunstgroep Reintje Vos zijn de eigen leden die helpen waar nodig. Ze doen dat uit hobby, interesse en om het erfgoed te bewaren. De werking van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV) gebeurt op vrijwillige basis. Een groep van maar liefst 20 vrijwilligers staat in voor alle nodige taken.

Van de overige spelers is hierover geen informatie verkregen.

7.2.5. Publiekswerking

De expertise van Heemkring d'Euzie zit in de registratie en het onderzoek van de collectie en de kennis rond bepaalde inhoudelijke thema's. Er zijn ook tal van faciliteiten voor het publiek, namelijk vaste en tijdelijke tentoonstellingen, de leeszaal toegankelijk voor het publiek en het Heemkundig Tijdschrift. De externe communicatie gebeurt via sociale media (Facebook, Instagram en/of Twitter), de website en het heemkundig tijdschrift. Er is samenwerking met de heemkundige kringen uit de buurgemeenten.

Openbare Bibliotheek Stekene zet in op publiekswerking via tijdelijke tentoonstellingen, een leeszaal, antwoorden op vragen, mogelijkheid tot depotbezoeken en rondleidingen. Communicatie gebeurt via een website, sociale media en een digitale nieuwsbrief.

De publiekswerking van Volkskunstgroep Reintje Vos is erg uitgebreid. Zo zijn er talrijke demonstraties en toonmomenten, didactische activiteiten onder de vorm van workshops en lessenreeksen en diverse evenementen zoals de lichtmiswandeling, de meiboomplanting met meispelen, festivals etc. Communicatie met het publiek gebeurt via een eigen webpagina, social media en de publicatie van de activiteiten op de UiTdatabank.

Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV) communiceert extern via een eigen website, sociale media en een digitale nieuwsbrief. Bovendien beschikken ze over een vierjaarlijks tijdschrift "Volkskunst". De publiekswerking en expertisedeling gebeurt dan weer via demonstraties en toonmomenten, educatieve activiteiten en het antwoorden op vragen over de erfgoedpraktijk.

Van de overige spelers is hierover geen informatie verkregen.

7.2.6. Budget

Heemkring d'Euzie krijgt subsidies van de gemeente en van de erfgoedcel (voor publicaties of projecten). Zo'n 21 tot 40% van hun totaalbudget gaat naar behoud en beheer. Ze investeren vooral in het aanpassen van soft- en hardware om het collectiebeheer gebruisvriendelijk te maken.

De Openbare Bibliotheek Stekene krijgt als gemeentelijke instelling budget vanuit de gemeente. Er gaat een minimaal budget naar behoud en beheer van de erfgoedcollectie in vergelijking met de volledige werking en collectie.

Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV) en Volkskunstgroep Reintje Vos voorzien nauwelijks budget voor behoud en beheer.

Van de overige spelers is hierover geen informatie verkregen.

7.3. Deelcollecties Roerend erfgoed

7.3.1. Algemeen

De deelcollecties van diverse lokale erfgoedorganisaties brachten zo'n 84 deelcollecties bijeen, aangevuld met de gevonden deelcollecties uit Stekene uit het Rijksarchief. De erfgoedbewaarders waren onder archieven, musea, kerkfabrieken en erfgoedverenigingen. De gegevens van Heemkring D'Euzie en het Gemeentearchief en OCMW Stekene werden (aangepast) uit 2008 opgenomen.

De verdeling van de categorieën ziet er als volgt uit. Deze figuur toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

Bovenstaande figuur toont ook dat er een aantal gemengde deelcollecties zijn. De collectie van Reintje Vos is erg divers. Zo zijn er stukken die van belang zijn voor de werking van de organisaties zoals de reus 'Reynaert de Vos' gemaakt in de jaren '70, de meikrans die jaarlijks in de meiboom wordt gehangen, attributen voor bij het dansen, vendeliersmateriaal, een pierspel en een voorraad aan kledij (waaronder een origineel Stekens piepelpak dat bewaard wordt bij de heemkundige kring d'Euzie).

Heemkundige kring d'Euzie beschikt over een gemengde collectie 20ste-eeuws schoolmateriaal met onder andere foto's en diploma's (8) en diverse voorwerpen zoals een pennendoos, stempels (22).

7.3.2. Archieven

De archiefcollecties in Stekene worden voornamelijk door twee grote erfgoedbewaarders beheerd:

- het Rijksarchief bewaart in totaal zo'n 179,2 m archieven uit Stekene, tegenover 145 m in 2008.
- het Gemeentearchief bewaart 337 m. Er werd geen vernieuwde informatie verkregen van het gemeentearchief; de gegevens uit 2008 werden dan ook overgenomen. In het vorige rapport was verkeerdelijk niet al het archief van het OCMW en haar rechtsvoorgangers opgenomen. De cijfers tonen dus een stijging, terwijl dat niet zeker het geval is. De verkeerde gegevens uit 2008 worden aangeduid met een *.
- het archief van het Vlaamse Instituut voor Volkskunst bestaat uit zo'n 3,7 m. Het is niet echt een organisatiearchief, maar veeleer een verzameling van documentatie en vooral publicaties over volkskunst, vooral zang en dans.

Er zijn echter wel meerdere archiefvormers, zoals blijkt uit de onderstaande tabel.

Archiefvormer	Omvang (m)	%	Omvang (en %) in 2008
Notarissen	29	5,6%	10 (3,9%)
Persoons- of familiearchief	2,7	0,5%	
Gemeentearchief SGW na de fusie		0,0%	
Verenigingsarchief	1	0,2%	
Kerkfabrieken en religieuze archieven	26	5,0%	9,4 (3,6%)
Oud archief gemeenten	76	14,6%	69 (26,2%)
Gemeentearchief SGW voor de fusie	48	9,2%	58 (22%)

Vredegerecht Sint-Gillis-Waas			
Bedrijven			
OCMW	337	64,8%	117* (44,5%)
Polderbesturen	0,2	0,04%	
Totaal	519,9	100	263,4

7.3.3. Documentatie

Net zoals in 2008, beschikt enkel de Heemkundige Kring d'Euzie over documentatie. De heemkring bewaart maar liefst 72707 stukken documentatie in 8 deelcollecties.

Naam deelcollectie	Omvang (aantal stuks)	Omvang in 2008
Foto's	Ca. 50 000	
Kaarten en plannen	478	
Bidprentjes en rouwbrieven	Ca. 20 000	
Popp kaarten	13	13
Fonds Marcellijn Dewulf	11	11
Documentatiemappen Stekene	1 924	724
Postkaarten	274	44
Affiches	7	7
Totaal	72 707	799

De toename van de documentatie ten opzichte van 2008 is vooral te verklaren door de grote aantallen foto's en bidprentjes en rouwbrieven die werden gerapporteerd; ze zijn ingescand. Van de deelcollecties die al in 2008 aanwezig waren zijn de documentatiemappen bijna verdrievoudigd.

Daarnaast zijn is er ook documentatie gevonden bij het Instituut voor Vlaamse Volkskunst, bewaard op KADOC. Het gaat om zo'n 111 foto's, bidprentjes, knipsels en knipselmappen en kopieën.

7.3.4. Bibliotheek

Tijdschriften, brochures en boeken zijn gerangschikt onder de noemer 'bibliotheek'. De werken die hieronder vallen, zijn uiteenlopend: oude drukken, boeken over geschiedenis en erfgoed, brochures, kranten en tijdschriften. In Stekene zijn er in totaal zo'n 3 468 boeken, 250 tijdschriften en 3 224 kranten uit 12 bibliotheekcollecties.

In 2008 werden enkel de bibliotheekcollecties van de Heemkundige Kring d'Euzie in het onderzoek opgenomen. In het huidige onderzoek zijn er ook twee andere spelers met een interessante bibliotheekcollectie:

- de Reynaertcollectie van de Openbare Bibliotheek Stekene. Die collectie bevat boeken en documenten uit het nalatenschap van Maurice Nonneman aangevuld met recente publicaties over Reynaert de Vos.
- de collectie over volksdans van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst

Organisatie	Periode	Deelcollectie	Omvang	%	Opmerkingen	Omvang 2008
Heemkundige Kring d'Euzie	17de-20ste eeuw	Boeken	1 550	44,7	% op totaal boeken	1 117
Openbare Bibliotheek Stekene	19de-21ste eeuw	Boeken	200	5,8	% op totaal boeken	
Instituut voor Vlaamse Volkskunst	20ste-21ste eeuw	Boeken	1 718	49,5	% op totaal boeken	
Heemkundige Kring d'Euzie	20ste-21ste eeuw	Tijdschriften	250			200
Instituut voor Vlaamse Volkskunst	20ste-21ste eeuw	Tijdschriften	Niet gekend			
Heemkundige Kring d'Euzie	1898-1960	Kranten	3 224		Aantal wekelijkse katernen	3 224
Instituut voor Vlaamse Volkskunst	20ste-21ste eeuw	Gemengd	382		Boeken, brochures en tijdschriften	

De tijdschriften van Heemkundige Kring d'Euzie zijn ruilabonnementen met de heemkringen van Oost-Vlaanderen. De tijdschriften van de heemkringen van het Waasland worden analoog bewaard, de andere digitaal.

7.3.5. Audiovisuele deelcollecties

Heemkundige Kring d'Euzie heeft 1 audiovisuele deelcollectie. Het gaat over beeldopnames over 152 diverse onderwerpen uit en gebeurtenissen in Stekene tussen 1943 en 2015. De films, VHS-videobanden en dvd's zijn voor meer dan drie vierde gedigitaliseerd.

KADOC bewaart van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst zo'n 12 beeldopnames (VHS) en 34 geluidsopnames (LP en audiocassettes en audiobanden).

7.3.6. Objecten

In totaal werden 33 deelcollecties voorwerpen in Stekene getraceerd. De minstens 1555 objecten worden beheerd door 3 organisaties in Stekene, waarvan Heemkundige Kring d'Euzie de grootste collectie bewaart. Opvallend is wel de vele voorwerpen bij de kerkfabriek van O.L.V. Onbevlekt Ontvangen. De kerk herbergt, naast religieuze voorwerpen, ook wielvoorwerpen (zoals truitjes en fietsen) in de "Grot van de fietsers".

Naam organisatie	Aantal Objecten	Procentuele verdeling
H. Kruis Stekene	69	4,4%
Heemkundige Kring d'Euzie	860	55,3%
Kerkfabriek O.L.V. Onbevlekt Ontvangen	626	40,3%

Totaal aantal objecten	1 555	100%

In 2008 werden vijftig deelcollecties gerapporteerd die samen 504 objecten bevatten. Er zijn dus minder deelcollecties gerapporteerd, met meer objecten per deelcollectie. Een van de verklaringen daarvoor is het opgeven van het Landbouwmuseum in Stekene. Er werden toen 10 deelcollecties met landbouwmateriaal (zoals machines) gerapporteerd, samen goed voor zo'n 115 stukken. Dat is meteen ook de reden waarom de aantallen van de collectiecategorie gereedschap en uitrusting is gedaald.

Een stijging is waar te nemen in de informatievormen (onder andere door een toename van de deelcollecties van fietsplaten, vlaggen en herinneringsborden en -tegels van de heemkring) en kleding (onder andere door de wielertruitjes in de "Grot van de fietsers").

Collectiecategorie objecten	Aantal in 2020	% in 2020	Aantal in 2008	% in 2008
Beeldmateriaal	37	2,4	36	7,1
Dierlijk materiaal			3	0,6
Geluidsmiddelen/apparatuur			2	0,4
Gereedschap en uitrusting	42	2,7	221	43,8
Houders	56	3,6	17	3,4
Informatievormen	101	6,5	53	10,5
Interieurinrichting	73	4,7	16	3,2
Kleding	473	30,4	5	1
Menselijke materiaal			18	3,6
Recreatiemiddelen	8	0,5	5	1
Ruilmiddelen			58	11,5
Vervoermiddelen	Niet gekend		2	0,4
Wapens en munitie			68	13,5
Gemengde objectcollecties	765	49,2		
Totaal	1 555	100	504	100

Omdat de helft van het aantal objecten onder de categorie gemengde objectcollectie valt, is het in de bovenstaande tabel niet duidelijk welke deelcollectie het meeste voorkomt in Stekene. De onderstaande figuur maakt een aanname van de percentages van de objectcategorieën, op basis van de gemengde objectcollecties. De vier grootste objectcategorieën in Stekene zijn volgens deze aanname gereedschap en uitrusting, informatievormen, beeldmateriaal en interieurinrichting.

7.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

Meer dan acht op tien deelcollecties in Stekene zijn geregistreerd en dat voor minstens 60%. De meest gebruikte methode is de inventaris in rekenblad en de inventaris op papier (bv. Word). Het Rijksarchief wordt hier apart vermeld. Als professionele instelling beschikken zij over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

Het hoge registratiepercentage is vooral de verdienste van Heemkundige Kring d'Euzie. Ze registreren voornamelijk op papier (Word) en via rekenblad (Excel). De Openbare Bibliotheek Stekene registreert in Wise, het registratiesysteem voor de openbare bibliotheken. De Kerkfabriek OLV Onbevlekt Ontvangen registreerde en publiceerde haar inventarislijst van de wielertruitjes op: http://www.kleinsinaaileeft.be/verzamelingtruien.html.

Digitale inventaris

Onderstaande figuur geeft de automatiseringsgraad van de inventarissen van de diverse deelcollecties weer. De inventaris van acht op tien deelcollecties is in grote mate geautomatiseerd in databanken of digitale bestanden.

De deelcollecties van de kerkfabriek OLV Onbevlekt Ontvangen in Stekene zijn (waarschijnlijk) niet geautomatiseerd.

Zo'n 76 van de 84 deelcollecties in Stekene beschikken over een digitale inventaris. Slechts 10 daarvan zijn afkomstig van de kerkfabrieken. Het grootste deel wordt gevormd door de Heemkundige Kring d'Euzie en het Instituut voor Vlaamse Volkskunst (bewaard op KADOC). Daarnaast zijn ook 20 deelcollecties van het Rijksarchief via een pdf-bestand doorzoekbaar op de website.

Slechts 27 van de 76 inventarissen uit Stekene zijn ook (bijna) volledig online toegankelijk. Het grootste deel, het Rijksarchief, wordt aangevuld met inventarissen van Heemkring D'Euzie (bidprentjes en rouwbrieven), de kerkfabriek OLV Onbevlekt Ontvangen (wielertruitjes), de Openbare Bibliotheek Stekene (Reynaertcollectie) en de collectie van de H. Kruiskerk in Stekene via de erfgoeddatabanken. De collectie van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst wordt via Lias ontsloten; de collectie is op dit moment nog niet volledig online toegankelijk.

Digitale deelcollecties

Slechts 16% van de deelcollecties in Stekene is gedigitaliseerd of *digital born*. Het is onduidelijk in welke mate de deelcollecties uit het Rijksarchief zijn gedigitaliseerd.

Slechts één op vijf deelcollecties is bijna volledig online toegankelijk. Het gaat om 3 deelcollecties van de H. Kruiskerk. De Heemkundige Kring d'Euzie heeft offline wel onder andere bidprentjes en rouwbrieven, Poppkaarten en digitale bestanden van klappers burgerlijke stand en parochieregisters tot 1850 en van enkele jaargangen van de Gazet van Stekene.

Bij opslag werd enkel een keer opslag in een harde schijf van een computer geregistreerd. Dat is duidelijk geen volledig beeld van de deelcollecties in Stekene en moet dus in de toekomst nog worden verfijnd.

7.3.8. Datering

De oudste stukken in Stekene zijn archiefstukken en worden bij het Rijksarchief bewaard. Het gaat om enkele oud-archieven van de gemeenten (15de tot 19de eeuw) en archieven van kerkfabrieken (tussen de 13de en 19de eeuw). Bibliotheek (genealogische hulpbronnen van de Heemkring) en museale collectie (kerkelijk meubilair uit OLV Onbevlekt Ontvangen) zijn pas bewaard in Stekene vanaf de 17de eeuw.

7.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Van de helft van deelcollecties is niet gekend hoe ze zijn verpakt. De zuurvrije verpakking komt voor bij de Heemkundige Kring d'Euzie en het IVV (bewaard op KADOC). De meeste deelcollecties in Stekene worden bewaard op/in gesloten rekken of kasten. De cijfers weerspiegelen bijna volledig de situatie van de Heemkundige Kring d'Euzie. Elf van de collecties op open rekken bevinden zich in KADOC. De geregistreerde uitgestalde deelcollecties zijn in het bezit van de kerkfabrieken.

De deelcollecties, waarvan informatie is verkregen over hun schade (zo'n 65%) in Stekene zijn in goede conditie. Slechts één collectie, de Reynaertcollectie van de Openbare Bibliotheek staat geregistreerd met schade die meer dan de gebruikelijke 0-9% overschrijdt. Het gaat om biologische, plaag- en lichtschade.

7.3.10. Eigendom

Iets meer dan de helft van de deelcollecties in Stekene is in eigen beheer. Bijna één op vijf is in bewaargeving (bij KADOC en het Rijksarchief) De andere eigendomsstatuten komen voor, maar in kleinere mate. De status (bewaargeving of schenking) van de overige deelcollecties uit het Rijksarchief is onduidelijk.

Enige voorzichtigheid met deze gegevens is nodig omdat vooral heemkringen niet altijd schenkingen of bruikleen als dusdanig hebben geregistreerd (maar "in eigen beheer").

7.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

De deelcollecties uit Stekene zijn vooral van lokaal belang, ofwel enkel voor de organisatie zelf ofwel voor de lokale gemeenschap. Ze zijn vaak verbonden aan instellingen en verenigingen, processen, personen en plaatsen (voornamelijk Stekene zelf).

De collectie van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst is van belang voor en gebonden met heel Vlaanderen. Een andere interessante collectie dat de lokale gebondenheid overstijgt is de wielercollectie van de kerkfabriek van OLV Onbevlekt Ontvangen. De wielertruitjes en koersfietsen zijn niet alleen nationaal van aard.

De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van belang voor de lokale gelovigen en inwoners van Stekene. Daarnaast zijn ze, samen met de andere kerken, een getuigenis van het katholieke Vlaanderen. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Heemkundige Kring d'Euzie verwerft en behoud erfgoed dat aan Stekene verbonden is door zijn lokale focus, zoals postkaarten, bidprentjes en rouwbrieven, een stuk vloer uit de Abdij van Boudelo etc.

Waardering

Voor ongeveer de helft van de deelcollecties in Stekene, zonder de deelcollecties in het Rijksarchief, werd een benaderende waardering ingevuld. De gepresenteerde gegevens zijn de antwoorden van de respondenten op de vragenlijst en illustreren zo het beeld dat de organisatie heeft over de waarde van de collectie. Het is slechts een eerste poging om de waarde van de collecties te bepalen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

7.4. Deelcollecties Immaterieel Erfgoed

7.4.1. Algemeen

Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV) bestudeert en verspreidt Vlaamse volksdans, bijhorende muziek, streekdrachten en vendelspelen. Ze doet dat op Vlaams niveau en is door haar missie niet tijdsgebonden. Ze heeft een spilfunctie om het voortbestaan van het erfgoed te verzekeren die zich op lokaal niveau bevinden. Ze doet dat door het verzorgen van publicaties, cursussen, demonstraties en begeleiding.

Volkskunstgroep Reintje Vos is één van die lokale spelers. De activiteiten vinden vooral plaats in Stekene en de verschillende activiteiten hebben elk hun eigen tijdstip. Zo zijn de repetities wekelijks, zijn de ambachtencursussen in de winter, zijn de optredens afhankelijk van de boekingen op verschillende plaatsen (soms ook in het buitenland) en tijdstippen. Het poppenspel vindt dan weer elke 5 jaar plaats en andere feesten zijn jaarlijks op een vast moment zoals Lichtmis, de meiviering en het Sint-Jansvuur.

7.4.2. Netwerk

Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV) bereikt graag een publiek ook buiten de groep van vrijwilligers. Ook publiek, lokale verenigingen en verenigingen met dezelfde activiteit zijn belangrijk voor de vereniging. De overdracht van kennis en expertise gebeurt via opleiding en toonmomenten, handleiding en e-mails en tentoonstellingen over geschiedenis en/of de werking.

Ook voor Volkskunstgroep Reintje Vos is het van belang dat hun activiteit bekendheid verwerft buiten de groep van vrijwilligers. Er zijn, afhankelijk van de activiteiten, heel wat partijen betrokken zoals publiek, lokale verenigingen, verenigingen met dezelfde traditie en lokale besturen. Om de kennis verder te verspreiding zijn er opleidingen en toonmomenten.

7.4.3. Noden op vlak van borgen

Beide organisaties ondernamen al heel wat acties om een levendige toekomst te verzekeren voor het erfgoed en zullen dat ook blijven doen op verschillende vlakken. Voor sommige onderdelen is vorming nodig.

	IVV			Reintje Vos		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen	X	X		X	X	
Archiefzorg	X	X			X	X
Documenteren	X	X		X		X
Onderzoek	X	X	X			X
Communicatie	X	X	X	X	X	
Sensibiliseren	X	X				
Educatie	X	X				
Doorgeven	X	X	X	X	X	

Ze hebben beiden ook heel wat noden voor de verderzetting van de immaterieel erfgoedpraktijk. De gemeenschappelijke noden zijn logistieke steun (materialen) en depot; verjonging en nieuwe vrijwilligers en erkenning door de overheid.

7.4.4. Deelcollecties en depot roerend erfgoed

De collectie van Reintje Vos is erg divers. Zo zijn er stukken die van belang zijn voor de werking van de organisaties zoals de reus 'Reynaert de Vos' gemaakt in de jaren '70, de meikrans die jaarlijks in de meiboom wordt gehangen, attributen voor bij het dansen, vendeliersmateriaal, een pierspel en een voorraad aan kledij (waaronder een origineel Stekens piepelpak dat bewaard wordt bij de heemkundige kring d'Euzie).

Daarnaast zijn er ook enkele stukken die minder verwant zijn aan de activiteiten van de vereniging zoals een verzameling van klompenmakersgereedschap en een houten eg.

7.5. Depots

7.5.1. Beschrijving van de depots

Het depot van de Heemkring d'Euzie bevindt zich in het Oud-Station in Stekene (Spoorwegwegel). Het is een zolderruimte die ook als vergaderruimte wordt gebruikt.

De Openbare Bibliotheek van Stekene bewaart de erfgoedcollectie Stekeniana en Reynaert in gesloten kast. Er is geen apart depot.

De collectie van de Heilig Kruiskerk wordt bewaard in het kerkgebouw.

De elf deelcollecties van het IVV worden bewaard in Leuven in KADOC, het Documentatiecentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving. Het gaat niet echt om een organisatiearchief, veeleer om een verzameling van documentatie en vooral publicaties over volkskunst, vooral zang en dans. Ze bevinden zich in de geklimatiseerde archiefmagazijnen en zijn verpakt in zuurvrije mappen en archiefdozen.

De collectie van Volkskunstgroep Reintje Vos, waaronder ook de reus, wordt grotendeels in het clublokaal bewaard. De kledij (zowel feest- als werkkledij) wordt bij elk lid afzonderlijk thuis bewaard.

De actuele gegevens over de depotruimtes van de volgende organisaties zijn niet voor handen:

- Gemeentearchief en OCMW Stekene
- diverse kerkfabrieken: OLV Onbevlekt Ontvangen Klein Sinaai en Sint-Jacobus Kemzeke

7.5.2. Specificaties van de depots[62]

Soort depotruimtes

Van de organisaties uit Stekene zijn slechts 3 depots gedetailleerd gerapporteerd. Het gaat om ruimtes voor diverse doelen van de Openbare Bibliotheek, Heemkundige Kring d'Euzie en kerkfabriek H. Kruis.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

In Stekene ziet de situatie er vrij positief uit voor de genomen maatregelen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren. De situatie Heemkundige Kring d'Euzie is onduidelijk omdat de kring vooral met "niet van toepassing" antwoordde. Mogelijks is daar vooral een extra inspanning rond de maatregelen nodig.

	Maatregelen die waterovertlast voorkomen	Elektrische leidingen weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Een ruimte voor diverse doelen							
Bibliotheek Stekene	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Ja

[62] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

Kerkfabriek H.Kruiskerk Stekene	N.v.t.	N.v.t.	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Ja
Heemkundige kring d'Euzie	Neen	Ja	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

Metingen

De relatieve vochtigheid in Stekene is bij twee van de drie depots nog niet gemeten. Enkel bij de H.Kruiskerk is dat het geval. Ook de temperatuur is daar geschikt en vermoedelijk constant.

Noden

Er is geen nood op vlak van behoud en beheer die voor alle organisaties in Stekene gelden. De Openbare Bibliotheek Stekene is er zich van bewust dat het behoud en beheer van onze erfgoedcollectie niet gebeurt in ideale omstandigheden. Als openbare bibliotheek is dat echter niet zo eenvoudig. Heemkundige Kring d'Euzie heeft nood aan meer zuurvrij materiaal.

B.8.Gemeenterapport Temse

8.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen zo'n zestien organisaties uit Temse deel. In 2008 waren dat zes organisaties, waarvan de helft kerkfabrieken.

Naam organisatie	Sectoromschrijving	2008	2020
Heemkundige Kring Braem	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja°
Gemeentearchief Temse	Archieven	Ja	Ja°
Gemeentelijk Museum Temse	Musea en bezoekerscentra	Ja	Ja
Museum Heraldiek Benelux	Musea en bezoekerscentra	Ja	
OLV Temse	Religieus erfgoed	Ja*	Ja
Sint-Jan Evangelist Steendorp	Religieus erfgoed	Nee	Ja
Kerkfabriek Sint-Margriet Elversele	Religieus erfgoed	Ja*	Ja
Kerkfabriek Sint-Petrus Tielrode	Religieus erfgoed	Nee*	Ja
Kerkfabriek Christus Koning Hollebeke	Religieus erfgoed	Nee	Ja
Polder Oost-Sive-Schouselbroek	Polderbesturen	Nee	Ja
Polder Schelde Durme Oost	Polderbesturen	Nee	Ja
Polder van Tielrode	Polderbesturen	Nee	Ja
Vzw Op Stoapel	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Confrérie Sint-Elooi	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Kantschool Artofil	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Orde van de Baksteen vzw	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja
Gemeentelijk Carnavalscomité Temse	Erfgoedverenigingen	Nee	Ja

*Er is wel/ook informatie uit het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) opgenomen.

Niet alle organisaties namen deel aan het onderzoek van 2020. Voor een volledig overzicht wordt de informatie die in 2008 werd gegeven, waar relevant, opnieuw opgenomen. Dat wordt aangeduid met een °. Zo is het overzicht van de collectie van Heemkundige Kring Braem momenteel vertroebeld door een aantal verhuisbewegingen

waarbij onder andere stukken zijn verwijderd uit de collectie. De collectie wordt nu verpakt en minder overzichtelijk bewaard in afwachting van de nieuwe locatie. Er is bereidheid om in de nieuwe locatie de inventarisatie opnieuw van nul op te starten. De verantwoordelijke van het gemeentearchief Temse gaf aan over geen tijd te beschikken om de vragenlijsten in te vullen.

Het Museum Heraldiek Benelux is inmiddels opgeheven. De collectie werd, na selectie, verspreid bij verschillende spelers, zoals het gemeentelijk patrimonium van Temse, Kasteel van Horst en het VVF. Er werd geen respons gekregen van het Priester Poppemuseum.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst depot	Informatie van de deelcollecties via
OLV Temse	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Sint-Jan Evangelist Steendorp	Nee	Nee	Inventaris
Kerkfabriek Sint-Margriet Elversele	Ja	Ja	Vragenlijst, Rijksarchief
Kerkfabriek Sint-Petrus Tielrode	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Kerkfabriek Christus Koning Hollebeke	Nee	Nee	Inventaris

8.2. Organisaties

8.2.1. Missie en toekomstvisie

Musea en bezoekerscentra

Gemeentemuseum Temse beschrijft haar missie als het in kaart brengen, behouden en beheren van cultureel erfgoed m.b.t. de geschiedenis van Temse. Het museum werd in 1942 gesticht door de toenmalige schepen van onderwijs, Jean Boeykens. Het huidige museumgebouw werd officieel geopend op 18 november 1983. Sinds 1973 wordt jaarlijks een jaarboek gepubliceerd.

Op lange termijn hoopt de gemeente over een florerend Gemeentemuseum te beschikken die de museumcollectie op een vernieuwende wijze presenteert aan een zo breed mogelijk publiek. In 2020 werden de eerste passen in die richting al gezet met de renovatiewerken in het Gemeentemuseum. Ook de vaste tentoonstelling - tweede verdieping - wordt volledig herdacht en in hedendaags jasje gegoten met de mogelijkheid om in de toekomst polyvalenter te kunnen werken, zodat steevast een nieuwe reden wordt gegeven om het Gemeentemuseum te bezoeken.

Er werd geen informatie verkregen over de missie van het Gemeentearchief van Temse. Aangenomen kan worden dat het gaat om het bewaren, beheren en ter beschikking stellen van de archieven die verbonden zijn aan de gemeente en het OCMW van Temse en hun rechtsvoorgangers.

Heem- en oudheidkundige kringen

De Heemkundige Kring Braem wil sinds 1968 de geschiedenis van Elversele (kleinste deelgemeente van Temse) bewaren en ontsluiten. De heemkring ontleent zijn naam aan ridder Godevaert Braem, hoofdbaljuw van het Waasland, die in 1452 onthoofd werd en begraven in de parochiekerk van Elversele.

In de toekomst willen ze een sterkere focus leggen op het uitgeven van publicaties en het optimaal beheren en ontsluiten van een documentatiecentrum. Het conserveren van objecten zal noodgedwongen worden afgebouwd.

Polderbesturen

Polder Schelde Durme Oost stelt tot haar missie het beheer en onderhoud van onbevaarbare waterlopen binnen haar ambtsgebied om zo een voor iedereen zo gunstig mogelijk waterregime te bekomen. In de toekomst zullen polderbesturen omwille van hun specifieke terreinkennis belangrijk blijven in het beheer van onbevaarbare waterlopen. Meer en meer wordt deze kennis belangrijk om de plaatselijke waterhuishouding zo goed mogelijk te beheren. De missie van de Polder Oost-Sive-Schouselbroek is gelijkaardig. Ze staan in voor het behoud en beheer van de polders. De Polder van Tielrode streeft naar een vrij en gezond landbouwbeheer van de polder via groepsbeheer en benuttiging van de landbouwers.

Erfgoedverenigingen

De vzw Op Stoapel heeft sinds 2008 als missie het bewaren, het verwerven, het ontsluiten en het onderzoek van het archief van de Boelwerf (hun kerncollectie) en de (industriële) scheepsbouw langsheen de Scheldeboorden (Temse). Ze doen dit onder andere door eigen onderzoek en door samenwerkingsverbanden met verenigingen, overheden, kunstenaars en andere belanghebbenden. Op Stoapel wil ook meewerken aan projecten van derden die raakvlakken hebben met het scheepsbouwerfgoed in de Schelderegio.

De Paardenommegang en -zegening in Tielrode wordt sinds 1732 georganiseerd door de Confrérie Sint-Elooi. Vandaag wil de organisatie niet alleen die traditie waarborgen, maar ze verzorgt ook tal van andere activiteiten. De vereniging heeft zijn doelen als volgt geformuleerd:

- het in ere houden van het voorbeeld gesteld door Sint-Elooi welke in zijn tijd een model was van rechtvaardigheid en liefdadigheid;
- het steunen van caritatieve acties welke de confrérie op menselijk, cultureel of sociaal vlak zou voeren;
- bij ontmoetingen de nadruk te leggen op de verbondenheid met andere broederschappen binnen de Europese Unie;
- te ijveren voor het behoud van de traditionele paardenommegang, de zegening en de eucharistieviering ter gelegenheid van Tielrode kermis;
- in te staan voor het onderhoud van de Sint-Elooikapel aan de Antwerpsesteenweg te 9140 Tielrode.

Kantschool Artofil vzw uit Tielrode heeft sinds 2004 als missie het aanleren, bestuderen, documenteren, doorgeven en promoten van kant om de Belgische kantgeschiedenis als cultuur erfgoed te bewaren, te verrijken, te actualiseren en moderniseren. De vereniging beperkt zich hierbij niet tot kant of kantkunst, maar omvat ook textielkunsten of andere ondersteunende kunsten of ambachten, die bijdragen tot het combineren, verrijken, ondersteunen of monteren van kantwerken. De vereniging hoopt in de toekomst veel mensen te bereiken, te motiveren en te specialiseren om zo tot een kwaliteitsvolle school uit te groeien. Door het verzorgen van nieuwe modellen voor kant bijvoorbeeld blijft de interesse voor deze ambacht groot onder de vrijwilligers en geïnteresseerden.

Sinds 1977 staat de Orde van de Baksteen vooral in voor de organisatie van de carnavalsviering in Steendorp. Daarnaast beschikt het carnavalcomité over twee reuzen waarmee ze deelnemen aan stoeten en vieringen, ook buiten carnaval. In de toekomst willen ze beide activiteiten in stand houden. Ze proberen ten slotte ook om het groot aantal plaatselijke carnavalsverenigingen in de gemeente te behouden en nemen actief mee aan andere plaatselijke feestelijkheden of evenementen (zoals de Kleineige feesten of de opening van de kerststal). Een uitbreiding van de bestaande feestelijkheden bij de carnavalsviering in Steendorp behoort ten slotte ook tot de mogelijkheden.

Ook het Gemeentelijk Carnaval comité Temse houdt zich sinds 1977 bezig met de organisatie van carnaval in Temse. Daarnaast nemen ze ook deel aan stoeten op verplaatsing met de reus van Temse en de reus van Tielrode.

Kerkfabrieken en kerkbesturen

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Temse uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Temse ziet dat er voor de nog actieve kerken als volgt uit

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
Heilig Hart - Cauwenburg	Nevenbestemming
Sint-Margareta - Elversele	Herbestemming
Christus Koning - Hollebeke	Herbestemming
Sint-Jan Evangelist - Steendorp	Herbestemming
Sint-Jozef - Temse	Nevenbestemming
O.L.Vrouw - Temse	Eredienst
Sint-Petrus - Tielrode	Eredienst

8.2.2. Beleid rond collecties en bewaaromstandigheden[63]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goede manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Temse worden in de onderstaande tabel gepresenteerd. Het is duidelijk dat er nog ruimte is voor een uitbreiding van de beleidsinstrumenten in Temse.

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Gemeentemuseum	Ja	Ja	Ja	Nee	Partieel
Heemkring Braem	Nee	Nee	Nee	Nee	Passief
Op Stoapel	Ja	Ja	Ja	Ja	Actief
Polder Oost-Sive-Schouselbroek	Nee	Nee	Nee	Nee	Partieel
Polder van Tielrode	Ja	Ja	Ja	Nee	Afgesloten

[63] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijk plan bij de diverse spelers[64]. In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties
Polder Oost-Sive-Schouselbroek	Neen	Neen	Neen
Confrérie Sint-Elooi Tielrode vzw	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Op Stoapel	Ja	Neen	Ja
Gemeentemuseum Temse	Ja	Ja	Ja
Kerkfabriek Sint-Margriet Elversele	Neen	Niet gekend	Neen

Bij Op Stoapel vzw zijn sommige stukken in het verleden al hersteld. Bij het Gemeentemuseum Temse gebeuren op regelmatige basis restauraties aan de collectie. Hiervoor wordt vaak samengewerkt met de familie Moreels (Frank en dochter Nina, erkende restaurateurs).

8.2.3. Huisvesting

Het documentatiecentrum van Heemkring De Braem was jarenlang gevestigd in de oude pastorij van Elversele. Omdat het gemeentebestuur van Temse het gebouw verkocht in 2019, is de heemkring bezig met een verhuisbeweging naar hun nieuwe locatie: het oud gemeentehuis van Tielrode (Antwerpse Steenweg 7). De collectie is daarom voorlopig nog niet raadpleegbaar tot de verhuizing is afgerond.

Het Gemeentemuseum in de Kasteelstraat wordt anno 2020 volledig gerenoveerd, zowel het gelijkvloers (onthaal), eerste verdieping (wisseltentoonstellingen), tweede verdieping (vaste expo 'Temse aan de Schelde', met ruimte voor tijdelijke actualiteitsgebonden expo) en derde verdieping (werkruimte). De vaste expo 'Temse aan de Schelde' wordt inhoudelijk volledig herdacht en hedendaags heringericht. Het opzet is om de collectie op een aantrekkelijke en vernieuwende wijze te presenteren. Andere kunstwerken bevinden zich in het gemeentehuis, AC De Zaat en andere geschikte gemeentelijke gebouwen.

De gemeentelijke archiefdienst zit in het Administratief Centrum De Zaat op het Frans Boelplein. Dit gebouw is het vroegere administratief gebouw van de Boelwerf dat volledig gerenoveerd werd. De huidige archiefkelder was ook de archiefruimte van de Boelwerf. Deze ruimte werd volledig heringericht en voldoet aan de archivistische normen. Er is ook een ruimte voorzien als leeszaal.

Op Stoapel vzw huurt "De stuurhut", een houten chalet in de bedrijfsgebouwen van Belgomine op de Cauwerburg in Temse. In dit lokaal verzamelen zij een deel van hun archief en houden zij hun vergaderingen.

Van de overige organisaties is weinig te weten gekomen over de huisvesting. Hun adressen worden daarom hieronder opgesomd:

Naam organisatie	Adresgegevens
OLV Temse	Markt, 9140 Temse

[64] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

Sint-Jan Evangelist Steendorp	Gelaagstraat 32, 9140 Temse
Kerkfabriek Sint-Margriet Elversele	Dorpstraat 44, 9140 Elversele
Kerkfabriek Sint-Petrus Tielrode	Sint-Jozefstraat 2, 9140 Tielrode
Kerkfabriek Christus Koning Hollebeke	Prinsenlaan 2, 9140 Hollebeke
Polder Oost-Sive-Schouselbroek	n.v.t.
Polder van Tielrode	n.v.t.
Polder Schelde Durme Oost	n.v.t.
Confrérie Sint-Elooi	n.v.t.
Kantschool Artofil	De lessen gaan door in Huis de Fortune in Elversele: Dorpstraat 56, 9140 Temse
Orde van de Baksteen vzw	n.v.t.
Gemeentelijk Carnavalscomité Temse	n.v.t.

8.2.4. Personeel en vrijwilligers

De 0,5VTE museumfunctionaris van het Gemeentemuseum Temse is algemeen verantwoordelijk voor zowel de expo's in de eigen exporuimten (Gemeentemuseum, Het Molenhuis, Dacca Loft) als voor de expo's met gemeentelijke medewerking in niet-gemeentelijke infrastructuren. Zij beheert het artistiek patrimonium en coördineert de publicaties (bijvoorbeeld het Jaarboek Gemeentemuseum, Nieuwsbrief Gemeentemuseum, monografieën…) die betrekking hebben op de voormelde activiteiten. De museumfunctionaris beoogt de voortzetting van het gevoerde beleid, inclusief de bijzondere aandacht voor kunstenaars en verenigingen van de eigen gemeente.

Zij wordt bijgestaan door 13 vrijwilligers die samen zo'n 52 u per maand presteren. Voor de technische aspecten m.b.t. de tentoonstellingsinfrastructuur en de expo's wordt beroep gedaan op een vergoede vrijwilliger. Wat het toezicht tijdens de openingsuren van het Gemeentemuseum betreft, worden eveneens vergoede vrijwilligers ingeschakeld. Deze beurtrol wordt verdeeld onder 4 personen. Daarnaast is er de beheerraad van het Gemeentemuseum. Deze raad bestaat uit 8 vrijwilligers. Hun prestaties worden niet vergoed. De beheerraad van het Gemeentemuseum staat in voor de organisatie van activiteiten en tentoonstellingen die het verleden van de gemeente Temse in de kijker zetten.

De organisatie kan beroep doen op zeer geëngageerde en flexibele vrijwilligers met een hart voor Erfgoed voor enkele essentiële taken, zoals toezicht en technische aspecten m.b.t. wisseltentoonstellingen. Het is noodzakelijk om jonge vrijwilligers aan te trekken zodat continuïteit in de werking kan worden gegarandeerd.

Heemkring de Braem draait volledig op vrijwillige basis. De vier vrijwilligers zijn onder andere verantwoordelijk voor de uitgave van het driemaandelijks tijdschrift, de voorbereiding van activiteiten; het aansturen occasionele medewerkers, het opruimen van de depotruimte en het klasseren van documenten, boeken en tijdschriften. Ze doen dat uit hobby en lokaal engagement.

Polder Oost-Sive-Schouselbroek werkt met 6 medewerkers; er zijn 4 bestuursleden, 1 sluiswachter en 1 ontvanger griffier. Ze ontvangen een vaste onkostenvergoeding. Polder Schelde Durme Oost heeft 19 medewerkers. Ze staan in voor het dagelijks bestuur, de administratie en de technische werken. Voor de Polder van Tielrode werkt één griffier die instaat voor de administratie.

De 15 vrijwilligers van Vzw Op Stoapel staan in voor opzoekingen en herstellingen, studie en communicatie via Facebook en de website.

De Confrérie Sint-Elooi heeft 12 leden die onderling de taken verdelen en instaan voor de uitvoering van alle taken. Elke maand ongeveer is er een vergadering onder de medewerkers.

Kantschool Artofil werkt volledig op vrijwillige basis. Er zijn zo'n 12 vrijwilligers kennis doorgeven, lezingen en tentoonstellingen voorzien, opzoekingen doen, archiveren en demonstraties geven. De vrijwilligers zijn goed opgeleid en bekwaam. De toekomst van de vrijwilligerswerking komt in het gedrang door de leeftijd van de vrijwilligers. Door het arbeidsintensieve en tijdrovende karakter van de activiteit is het moeilijk om jongeren aan te spreken.

De vijfentwintig vrijwilligers van de Orde van de Baksteen staan in voor de organisatie van de carnavalsviering zoals helpen bij eetfestijnen, bals, aanstellingen, zoeken naar sponsors, diverse taken tijdens de carnavalsviering. Daarnaast zijn er ook taken rond de reuzen zoals het onderhoud en de pijnders tijdens de stoeten.

Het Gemeentelijke Carnavalscomité Temse bestaat uit 1 betaalde medewerker en zo'n 50 vrijwilligers. Zij doen alle taken rond carnaval. Er zijn intussen een grote vriendengroep geworden die dankzij hun grote aantal veel werk kan verrichten. Op vraag van de vrijwilligers is er een ledenstop ingevoerd om controle op de groep en hun taken te kunnen blijven behouden.

Er is geen informatie van het gemeentearchief over de personeelsbezetting.

8.2.5. Publiekswerking, netwerk

Het Gemeentemuseum heeft expertise verworven in publiekswerking. Dat blijkt ook uit het grote aanbod van vaste en tijdelijke tentoonstellingen, eigen publicaties, mogelijkheid tot depotbezoeken, rondleidingen/open deur, antwoord op vragen/helpdesk en een educatieve werking. De communicatie met het publiek is ook erg uitgebreid. Zowel de website, sociale media, papieren en digitale nieuwsbrieven als publicaties en persberichten worden aangewend.

Het gemeentemuseum werkt onder andere samen met Erfpunt. In 2019 was er een samenwerking n.a.v. de tentoonstelling Gegroet, Marius en Stella. Momenteel zijn de archeologische objecten, afkomstig uit het Gemeentemuseum, tijdelijk ondergebracht bij Erfpunt. Deze objecten maakten deel uit van de vaste tentoonstelling, maar omdat deze expo volledig werd ontmanteld, dienden zij een nieuw onderkomen te krijgen. Er werd gekozen voor Erfpunt omdat ze hiervoor over de nodige ruimte, expertise en de juiste middelen beschikt. Ten slotte wordt er ook met diverse andere verenigingen samengewerkt zoals Culturele Vereniging Spirit, Werkgroep Kunst en Cultuur Temse, O.L.A.V., Toerisme Temse, Carnavalcomité…. De samenwerkingen zijn vaak afhankelijk van de aanleiding en het thema.

Heemkring De Braem is een kleine heemkring (de op een na kleinste van de provincie Oost-Vlaanderen) en heeft, ook door gebrek aan bestuursleden en vrijwilligers niet de mogelijkheid om veel expertise op te bouwen. Expertise wordt wel verworven door occasionele samenwerkingen met andere erfgoedverenigingen zoals KOKW, Gemeentemuseum Temse en heemkringen uit naburige gemeenten. Er is ook ruimte voor publiekswerking met tijdelijke tentoonstellingen, eigen publicaties en een eigen tijdschrift en het beantwoorden van publieksvragen. De externe communicatie ten slotte gebeurt via een website en een vaste nieuwsrubriek in hun driemaandelijks tijdschrift "Braem".

Op Stoapel vzw communiceert via een eigen website, sociale media en een digitale nieuwsbrief. Daarnaast bereiken ze hun publiek ook via tijdelijke tentoonstellingen, eigen publicaties, depotbezoeken en rondleidingen, het antwoord op vragen/helpdesk en een educatieve werking. Voor de tijdelijke tentoonstellingen zijn er samenwerkingen met andere lokale erfgoedspelers. Expertise ten slotte hebben ze naar eigen zeggen verworven in registratie, digitalisering, restauratie, onderzoek, publiekswerking en inhoudelijke thema's.

Bij Confrérie Sint-Elooi verloopt de publiekswerking door hun typerende activiteiten zoals de paardenommegang met zegening (met aansluitend ruitertornooi) en de misviering voor Sint-Elooi. De confrérie heeft ook. Ze communiceren via het plaatselijke wekelijks reclameblad met gemeenteberichten, "De nieuwe omroeper". In het verleden stelden ze ook al hun vereniging voor in het plaatselijke woonzorgcentrum.

Kantschool Artofil voorziet naast educatieve activiteiten ook demonstraties en toonmomenten. Externe communicatie is belangrijk voor de organisatie en gebeurt dan ook uitgebreid via een eigen website, sociale media, een papieren en digitale nieuwsbrief en de publicatie van de activiteiten op de UiTdatabank.

Behalve de deelname aan de stoeten en de carnavalsviering hebben de Orde van de Baksteen en het Carnavalscomité Temse geen publiekswerking en expertisedeling. Er is wel externe communicatie van de Orde van de Baksteen via hun website, sociale media, een digitale en papieren nieuwsbrief en de publicatie van de activiteiten op de UiTdatabank. Het carnavalscomité Temse gebruikt dezelfde middelen tot externe communicatie behalve de nieuwsbrieven.

Publiekswerking en communicatie bij polderbesturen is door hun aard minder van toepassing. Er is geen informatie van het gemeentearchief over publiekswerking en communicatie.

8.2.6. Budget

De beheerraad van het Gemeentemuseum staat in voor de organisatie van activiteiten en tentoonstellingen die het verleden van de gemeente Temse in de kijker zetten. Zij ontvangen voor hun werking subsidies. In het verleden kregen zij een subsidie voor de uitgave van boeken en brochures, zoals 'De Burcht en het Kasteel van Temse' en de 'Jaarboeken' van het Gemeentemuseum. Het inschatten van het budget voor behoud en beheer is moeilijk. Het totale budget wordt ook aangewend voor bijvoorbeeld de aankoop en herstelling van allerhande (tentoonstellings)materiaal, publiciteit, drukwerk, organisatie van wisseltentoonstellingen in het Gemeentemuseum, alsook in de andere tentoonstellingsruimtes van Temse (Dacca en Het Molenhuis).

Heemkundige Kring de Braem ontvangt een werkingstoelage (ca. 300 EUR) van gemeentebestuur Temse en tijdschrifttoelage (500 EUR) van Erfgoedcel Waasland. Er is nauwelijks/geen budget voorzien voor het behoud en beheer van de collectie.

Polderbesturen ontvangen geen subsidies; er zijn wel terugbetalingen van gemeente en provincie (terugbetaling voor de door hen onderhouden grachten) voor graafwerken en ruimingswerken. Andere financiën worden gegenereerd door de verkoop van bomen en onteigeningen.

Vzw Op Stoapel ontvangt cultuursubsidies van de gemeente en wordt ondersteund door de gemeente die de helft van de huur van de locatie betaalt. Ook Kantschool Artofil ontvangt jaarlijkse cultuursubsidies (werkingssubsidie) van de gemeente. Zo'n 21 tot 40% gaat naar het behoud en beheer van de erfgoedcollectie van het totaalbudget.

De Confrérie Sint-Elooi heeft een goed uitgewerkte financiering. De financiële gezondheid van de confrérie wordt verzekerd door lidgelden, sponsors, het beschermcomité, de steunende leden en logistieke en financiële steun van de gemeente. Carnavalscomité Temse en de Orde van de Baksteen ontvangen gemeentelijke subsidies voor de organisatie van de carnavalsviering. Er is nauwelijks of weinig budget voor het beheer en behoud van de collectie.

8.3. Deelcollecties Roerend erfgoed

8.3.1 Algemeen

De deelcollecties van diverse lokale erfgoedorganisaties brachten zo'n 141 deelcollecties bijeen, aangevuld met de gevonden deelcollecties uit Temse uit het Rijksarchief. De erfgoedbewaarders waren onder archieven, musea, kerkfabrieken en erfgoedverenigingen. De verdeling van de categorieën ziet er als volgt uit. Deze figuur toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

De opgenomen 'gemengde deelcollectie" is de collectie van de Polder Oost-Sive-Schouselbroek. Het gaat om *digital born* archief (verslagen) en zo'n 400 digitale foto's van de laatste 20 jaar. De collectie is nog niet geïnventariseerd en wordt op een harddisk en op een pc bewaard in een privéwoning.

Een opmerkelijk verschil ten opzichte van 2008 is de afwezigheid van het Museum Heraldiek Benelux. De collectie bestond uit verschillende waardevolle stukken, maar er was ook een groot deel dat eigenlijk het werk was van de oprichter van het museum (zelfgemaakte en geschilderde wapenschilden). Enkele oude boeken, wapenschildjes en wapenkaarten en zaken die betrekking hebben op Temse werden toegevoegd aan het gemeentelijk patrimonium. Enkele boeken over genealogie werden geschonken aan het VVF. Een deel van de collectie is daardoor ook (opnieuw) opgenomen in het onderzoek.[65]

8.3.2 Archieven

In het onderzoek van 2008 werden de archieven in Temse toegewezen aan het Gemeentearchief enerzijds en de stukken in het Rijksarchief anderzijds. Er werd toen 226 m gerapporteerd.[66] We zien echter dat er in 2008 veel meer spelers in het bezit zijn van archief. Dat blijkt ook uit de groei van het totale aantal archief in Temse. In de onderstaande tabel worden die verschillende beheerders opgesomd, samen met hun vermoedelijke aantal meter archief.

Archiefbeheerder	Omvang (m)	Procentuele verdeling gekende omvang
Archieven	530	
Gemeentearchief Temse	148	22%
Rijksarchief	382	57%
Polderbesturen	121	
Polder Oost-Sive-Schouselbroek	Ca. 1	1,5%
Polder Schelde Durme Oost	120	18%
Religieus erfgoed	13,5	
Kerkfabriek Sint-Margriet	Ca. 13,5	2%
Erfgoedverenigingen	5	

[65] Een ander deel van de collectie werd geschonken aan het Kasteel van Horst, namelijk: 2 handzwaarden, een harnas en paalwapens.
[66] Daarbij werden ook een aantal documentaire en audiovisuele deelcollecties opgenomen. Voor een juist gemeentelijk beeld is ervoor gekozen deze deelcollecties bij de correcte deelcollectiecategorie op te nemen.

Confrérie Sint-Elooi vzw	Niet gekend	n.v.t.
Op Stoapel vzw	Niet gekend	n.v.t.
Orde van de baksteen	5	0,7%
Totaal	669,5	

Naast het gerapporteerde aantal archief van Polder Oost-Sive-Schouselbroek (8 fysieke mappen), is de polder ook in het bezit van een rijk *digital born* (foto)archief. Het bevat zo'n 400 foto's en verslagen van de laatste 20 jaar. De omvang van het archief is niet gekend.

De relatie tussen de omvang van de archieven en de organisatiecategorie van de diverse spelers ziet er grafisch als volgt uit:

Naast diverse beheerders van de archieven, kunnen de gegevens ook bekeken worden vanuit de archiefvormers. Ook hier is er een grote diversiteit in de 44 deelcollecties. Onderstaand schema groepeert ze naar aard van de archiefvormers.

Archiefvormer	Omvang (m)	%	Omvang (m en %) in 2008
Notarissen	34	5%	
Persoons- of familiearchief	17	2,5%	10 m (4,4%)
Modern archief gemeente	80	11,9%	80m (35,4%)
Verenigingsarchief	9	1,3%	4 m (1,8%)
Kerkfabrieken en religieuze archieven	29,5	4,4%	26m (11,5%)
Polderbesturen	121	18,1%	
Oud archief gemeenten (van voor de fusie)	139	20,8%	71m (31,4%)
Vredegerecht Temse	30	4,5%	
Bedrijven	210	31,4%	15 m (6,6%)
OCMW	Niet gekend		
Andere deelcollecties			20m (8,9%)
Totaal	**669,5**		**226**

De archieven van polderbesturen en bedrijven (waaronder hoofdzakelijk het archief van de Boelwerf) vormen samen 75% van de groei. Daarnaast is er ook een aanzienlijke toename van de archieven in het Rijksarchief (van 58 naar 389 m). Er werd geen groei uit het Gemeentearchief van Temse geregistreerd omdat de gegevens uit 2008 werden gebruikt.

8.3.3. Documentatie

In Temse zijn er verschillende spelers waarbij documentair materiaal te vinden is. **Opvallend is de rapportering van de grote hoeveelheid (digitale) foto's en documentair beeldmateriaal. Maar liefst de helft van de deelcollecties is enkel beeldmateriaal.** Het grote aandeel aan foto's werd ook al in 2008 vastgesteld: "De fotocollectie gaat terug tot de 19de eeuw en wordt voortdurend aangevuld met niet alleen oude foto's maar ook met recent gemaakte foto's." Die aanvulling met recent gemaakte foto's wordt geïllustreerd door de collecties met *digital born* foto's uit de 21ste eeuw.

Naam organisatie	Aard deelcollectie	Omvang	Datering
Gemeentemuseum Temse	Dia's, prentkaarten en foto's	6440 stukken	19de-21ste eeuw
Gemeentemuseum Temse	Diverse documenten	200 stukken	18de eeuw
Gemeentearchief	Bidprentjes	10 m	Niet gekend
Gemeentearchief	Documentatiemappen	3 m	Niet gekend
Gemeentearchief	Huizenonderzoek (knipselmappen)	2 m	Niet gekend
Heemkring Braem	Foto's	100 stukken	20ste eeuw
Heemkring Braem	Prentkaarten	70 stukken	
Op Stoapel vzw	Foto's en knipselmappen	90 stukken	20ste-21ste eeuw
Orde van de Baksteen	Foto's (digitaal)	35 000 stukken	21ste eeuw
Orde van de Baksteen	Affiches	40 stukken	20ste-21ste eeuw
Confrérie Sint-Elooi	Foto's (digitaal)	3576 stukken	21ste eeuw
Confrérie Sint-Elooi	Diverse documenten	28 stukken	21ste eeuw

Het Gemeentemuseum Temse is in het bezit van vier deelcollecties documentair erfgoed. Er zijn dia's, prentkaarten en foto's met beelden van alle mogelijke facetten van de gemeente Temse zoals manifestaties/plechtigheden/evenementen, bekende Temsenaars, Boelwerf, verenigingen, zichten, gebouwen, industrie, commerce… Samen vormen ze zo'n 6440 stukken beeldmateriaal. Daarnaast beschikt het Gemeentemuseum ook over naar schatting 200 18de-eeuwse stukken affiches, uitnodigingen, (lid)kaarten, programma's, advertenties, catalogussen, brochures/folders, krantenknipsels, geschreven en getypte verslagen, speeches en brieven, lijkredes, speeches, liederen, doodsprentjes… Het Gemeentearchief is in het bezit van bidprentjes, documentatiemappen en mappen rond het huizenonderzoek. Samen nemen ze zo'n 20 m in beslag. Heemkring Braem is in het bezit van foto's (100) en prentkaarten (70) uit de 20ste eeuw.

Daarnaast zijn er ook documentaire collecties van kleinere spelers zoals Op Stoapel. Zij zijn in het bezit van zo'n 90 fotoboeken, documentatiemappen en foto's uit de periode 1920-2020. De Orde van de Baksteen vzw heeft ook foto's in haar collectie. De ongeveer 35 000 foto's over onder andere de aanstelling van de prinsen en de carnavalsstoet is grotendeels *digital born*. Ze beschikt daarnaast ook over affiches (40) van de carnavalsstoeten van 1978 tot nu. Confrérie Sint-Elooi ten slotte beschikt over affiches van de diverse evenementen, gedachtenisprentjes van de leden en/of verwanten en digitale foto's (3576) van bezoeken aan de diverse broederschappen in Europa.

8.3.4. Audiovisuele deelcollecties

Voor Temse werden drie audiovisuele deelcollecties gerapporteerd. Het is waarschijnlijk dat er meer audiovisuele collecties in Temse aanwezig zijn die niet in het onderzoek naar boven zijn gekomen. Het Gemeentearchief Temse beschikt over zo'n 2m filmarchief. De collectie is (althans in 2008) geïnventariseerd. Daarnaast zijn er ook twee niet-geïnventariseerde deelcollecties. Op Stoapel vzw beschikt over onder andere dvd's en audiocd's uit de periode 1950-2020. De Orde van de Baksteen ten slotte heeft minstens 1 film in zijn bezit. Er is geen gedetailleerde informatie daarover verkregen.

8.3.5. Bibliotheek

Behalve de bibliotheek van het Gemeentearchief van Temse zijn er veeleer kleinere bibliotheekcollecties aanwezig in Temse. Voor dit onderzoek zijn collecties bij vijf organisaties opgenomen. De deelcollecties zijn verschillend van aard, zoals hieronder te zien is.

Organisatie	Periode	Deelcollectie	Omvang	Opmerkingen
Artofil	20ste eeuw	Boeken	300 stukken	
Gemeentearchief Temse	Niet gekend	Boeken	1 450 stukken	
Gemeentearchief Temse	19de-20ste eeuw	Kranten	3 m	Krant "De Schelde"
Artofil	20ste eeuw	Tijdschriften	400 stukken	
Op Stoapel vzw	18de-21ste eeuw	Boeken en kranten	50 stukken	
Gemeentemuseum Temse	18de-21ste eeuw	Boeken, brochures en tijdschriften	50 stukken	
Confrerie Sint-Elooi	19de -21ste eeuw	Niet gekend /brochures	7 stukken	

De collectie van het Museum Heraldiek Benelux, die in 2008 werd gerapporteerd, is wegens de sluiting van het museum niet meer opgenomen.

8.3.6. Objecten

Temse is zo'n 2494 voorwerpen uit diverse collectiecategorieën rijk. Ze vormen samen 72 deelcollecties. Er zijn daarbij 12 organisaties die de collecties beheren en bewaren. Uit onderstaand overzicht blijkt dat de grootste beheerder van objecten de diverse kerken is. De vijf geregistreerde kerken zijn samen goed voor 45%. Het Gemeentemuseum Temse vertegenwoordigt op zijn eentje één derde van de objecten in Temse.

Organisatiecategorie	Aantal deelcollecties	Aantal	Procentuele verdeling
Religieus erfgoed OLV Temse Christus Koning, Hollebeke Sint-Jan Evangelist, Steendorp Sint-Margriet Sint-Petrus, Tielrode	33	1 130	45
Musea en bezoekerscentra (Gemeentemuseum Temse)	20	703	28
Heem- en oudheidkundige kringen (HK Braem)	6	195	8
Erfgoedvereniging Op Stoapel vzw Gemeentelijke carnavalscomité Confrérie Sint-Elooi Orde van de baksteen Kantschool Artofil	13	466	19
Totaal	72	2 494	100

Onderstaande tabel geeft de diverse objectcategorieën waartoe de objecten behoren weer. Het merendeel (één derde) van de objecten zit in een deelcollectie waarbij meerdere categorieën werden aangeduid.

Collectiecategorie objecten	Aantal (stukken)	% verdeling	Aantal in 2008	% verdeling in 2008
Beeldmateriaal	816	33	440	13
Dierlijk materiaal				
Geologisch materiaal				
Geluidsmiddelen/apparatuur	18	0,7	8	0
Gereedschap en uitrusting	65	3	65	2
Halfproducten				
Houders	74	3	54	1

Informatievormen	360	14	2801	80
Interieurinrichting	336	13	71	2
Kleding	84	3	61	2
Menselijke materiaal				
Meetinstrumenten	1	0,04	1	0
Recreatiemiddelen	3	0,1		
Ruilmiddelen				
Vervoermiddelen	4	0,2		
Wapens en munitie	4	0,2	1	0
Gemengde objectcollecties	729	29		

Opvallend is de daling in het belang van de deelcollectie van de informatievormen. Dat komt door het opgeven van het Museum Heraldiek Benelux enerzijds en de foutieve opname van documentatie als deelcollectie objecten in het onderzoek van 2008 anderzijds. De stijging van de omvang van de collecties met beeldmateriaal is te verklaren door de deelname van meer kerken en de stijging van een aantal collecties in het Gemeentemuseum (zoals beeldhouwwerken, schilderijen, maquettes, tekeningen en litho's).

Voor een beter beeld over de grote collectie gemengde objectcollecties, toont de onderstaande figuur de procentuele verdeling weer van de diverse categorieën waartoe de objecten behoren. Ze zijn louter indicatief en gebaseerd op de evenredige verdeling van de gekozen categorieën. Deelcollecties die onder meer dan 3 categorieën vallen zijn aangeduid als gemengd.

8.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

In Temse is de inventarisatie voor de meeste collecties aangevat of lopend. Van 20 van de 141 deelcollecties is geen informatie gekend. Dat is zo bij Heemkring de Braem en het Gemeentearchief. Heemkundige Kring De Braem is de voorbije jaren geplaagd door verhuisperikelen wat het zicht op de collecties heeft vertroebeld. In hun nieuwe

locatie, de zolder van het oud-gemeentehuis in Tielrode, wil de heemkring graag *from scratch* herbeginnen, m.a.w. alles op transparante wijze opbergen, bewaren, beschrijven, inventariseren, ontsluiten. Het initiatief is intussen gestart maar het is een werk van lange adem waardoor de collecties voorlopig als niet gekend staan aangeduid. Bij het Gemeentearchief Temse was er in 2008 sprake van een registratie in de vorm van plaatsings- en depotlijsten in Word. Het is onduidelijk of deze registratie al is uitgediept.

De meest gebruikte registratiemethode in Temse is de inventarisatie op papier (Word). Maar liefst 7 organisaties maken er gebruik van. Eén op vier deelcollecties is slechts voor (minder dan) de helft geïnventariseerd. Zo wordt bijvoorbeeld de diverse collectie van Artofil momenteel via digitale steekkaarten (in Word) beschreven en gedigitaliseerd.

Bovenstaande figuur vermeldt het Rijksarchief apart. Als professionele instelling beschikken zij over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

Digitale inventaris

Ongeveer drie op vier deelcollecties in Temse beschikken over een digitale inventaris. De automatiseringsgraad verschilt daarbij, zoals in onderstaande figuur wordt weergegeven.

De meeste digitale inventarissen zijn te vinden bij kerkfabrieken (35), de gemeente (25), Op Stoapel vzw (4), Confrérie Sint-Elooi (9) en de Orde van de Baksteen (2) en het Rijksarchief (28 deelcollecties).

Iets meer dan de helft van de digitale inventarissen in Temse is (bijna) volledig online toegankelijk. Bij de lokale spelers zijn voornamelijk de kerkfabrieken daarvoor verantwoordelijk. Ook het gemeentemuseum Temse ten slotte heeft een online inventaris van de collectie. Momenteel is dat Word-document enkel voor intern gebruik bestemd. Het opzet is om dit in de toekomst in een nieuw, professioneler kleedje te gieten.

Digitale deelcollecties

De verdeling tussen deelcollecties die wel en niet gedigitaliseerd of digital born zijn of waarvan geen informatie gekend is, is in Temse ongeveer gelijk. De mate van digitalisering van de deelcollecties in het Rijksarchief is ook niet gekend.

Een groot aantal deelcollecties staat (bijna) volledig online, zo'n 61%. De gedigitaliseerde deelcollecties die online staan, zijn vooral van de kerkfabrieken (18 deelcollecties). Ze zijn te vinden in de Vlaamse erfgoeddatabanken. De fotocollectie van de Orde van de Baksteen is digitaal en volledig toegankelijk via de website www.steendorp.info. Offline zijn onder andere de collecties van de Confrérie Sint-Elooi Tielrode en de tekeningen, documenten en de audiovisuele deelcollectie van het Gemeentemuseum Temse te raadplegen. De opslag van de digitale bestanden in Temse is erg divers. Diverse methodes worden vaak gecombineerd met elkaar voor een back-up.

8.3.8. Datering

De oudste collectie in Temse zijn de archeologische voorwerpen uit het Gemeentemuseum Temse. Ze bevat onder andere een Gallo-Romeins zwaard, (Romeinse) munten, tegels, sokkel, geprofileerde bakstenen van de O.L.V.-kerk, urnen, (bij)potten, schaal en fossielen. Een andere historische collectie uit het museum is de interieurinrichting met het perkamenten kamerscherm met de genealogie van de familie Van der Couderborch, allerhande kasten en klokken vanaf de 16de eeuw. De Onze-Lieve-Vrouwekerk uit Temse daarnaast is ook in het bezit van 16de- en 17de-eeuwse voorwerpen. De andere objecten dateren uit de 19de, 20ste en 21ste eeuw.

Het gemeentemuseum beschikt ook over de oudste deelcollectie documentatie vanaf de 18de eeuw. Het is onduidelijk wat de deelcollectie bevat.

De oudste archieven zijn het familiearchief van de familie de Bournonville (13de-19de eeuw), het archief van de kerkfabriek OLV Temse (14de-20ste eeuw), de gemeentearchieven van Temse en Tielrode (15de en 16de tot 19de eeuw) en het archief van de Sint-Anna Consolidatieklooster en de Sint-Margrietparochie (vanaf de 16de eeuw). Ze zijn allemaal bewaard in het Rijksarchief. Eén deelcollectie die begint in de 16de eeuw wordt wel nog bewaard bij de archiefvormer. Dat is het archief van de kerkfabriek van Sint-Margriet.

8.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Van de 113 deelcollecties die in Temse zelf worden bewaard, zijn ongeveer één op vier verpakt, al dan niet zuurvrij. Zuurvrije verpakking komt voor bij het Gemeentemuseum Temse, kerkfabriek Sint-Margriet, Gemeentearchief Temse en Confrérie Sint-Elooi. Niet-zuurvrije verpakking bij het gemeentemuseum, Heemkring Braem en Op

Stoapel vzw. Bewaring in gesloten rekken of kasten komt voornamelijk voor bij de professionele spelers Gemeentearchief Temse en het Gemeentemuseum Temse. De geregistreerde uitgestalde deelcollecties zijn religieuze deelcollecties.

In Temse zijn er slechts drie deelcollecties die meer dan 10% zijn aangetast door mechanische, biologische, chemische, licht-, plaag-, brand- of waterschade. Allen zijn bewaard bij de kerkfabriek Sint-Margriet. Het 16de- tot 21ste-eeuwse archief lijdt aan biologische en mechanische schade. Diverse stukken in de kerk zijn voornamelijk aangetast door licht en hebben mechanische, biologische en chemische schade opgelopen.

8.3.10. Eigendom

Zeventig procent van de deelcollecties in Temse is in eigen beheer. De andere eigendomsstatuten komen voor, maar minder. Van het Rijksarchief is het onduidelijk over welke status (bewaargeving of schenking) het gaat.

Enige voorzichtigheid met deze gegevens is nodig omdat vooral heemkringen niet altijd schenkingen of bruikleen als dusdanig hebben geregistreerd (maar “in eigen beheer”).

8.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Gebondenheid en belang

Wat de deelcollecties uit Temse betreft, zijn de meeste deelcollecties lokaal verbonden, hetzij aan een instelling (stad, kerkfabriek) hetzij aan een persoon, familie of vereniging of aan lokale plaatsen.

Uniek is het Archief van de Boelwerf. De inhoud van dit archief overstijgt ruim het lokale. De archieven werpen een licht niet alleen op de lokale geschiedenis, maar ook de regionale, Vlaamse en landelijke geschiedenis. Door de ruime invloedssfeer van de Boelwerf is dit archief zonder twijfel een topstuk als historische bron. De versnippering van het archief, dat in het verleden heeft plaats gevonden, heeft echter wel tot gevolg dat de onderzoeker geen coherent beeld krijgt van de werkzaamheden van de Boelwerf.

Confrérie Sint Elooi Tielrode vzw bewaart digitale foto's van bezoeken aan diverse broederschappen in Europa. Ze zijn daardoor internationaal verbonden, al is de erfgoedwaarde van de collectie (alsnog) beperkt.

De deelcollecties uit Temse zijn vooral van lokaal belang, ofwel enkel voor de organisatie zelf ofwel voor de lokale gemeenschap. Sommige deelcollecties zijn van belang voor de hele regio, zoals de reuzen in Temse en de kantpatronen van Kantschool Artofil.

De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van belang voor de lokale gelovigen en inwoners van Temse. Daarnaast zijn ze, samen met de andere kerken, een getuigenis van het katholieke Vlaanderen. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Waardering

Van ongeveer vier op tien deelcollecties (zonder de deelcollecties in het Rijksarchief) in Temse vulde de respondent een benaderende waardering voor de deelcollectie in. De onderstaande resultaten zijn slechts een eerste poging van de respondenten om de waarde van de collecties te bepalen en dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties in Temse te vormen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

8.4. Deelcollecties Immaterieel Erfgoed

8.4.1. Algemeen

Artofil valt met haar activiteiten om oude kanttechnieken en -patronen in leven te houden onder "Ambacht, vakmanschap en techniek". Het vindt plaats in één van de tien Wase gemeenten, Temse en dat gedurende een welbepaalde periode (de duur van de lessenreeks).

Het Gemeentelijk Carnavalcomité Temse heeft twee reuzen onder haar goede, namelijk reus Gerard den Belleman van Temse en reus Den Toeter uit Tielrode. Ze nemen met de reuzen deel aan elke stoet waarop ze uitgenodigd worden vandaar dat hun activiteit niet tijds- of plaatsgebonden is. Ze nemen daarbij deel aan stoeten zelfs buiten de landsgrenzen!

In hetzelfde thema "Feesten, rituelen en sociale gebruiken" valt ook de Orde van de Baksteen vzw. Zij organiseren jaarlijks de carnavalsviering in Steendorp van de vrijdag voor tot en met de dinsdag voor Aswoensdag. Ze beschikken daarvoor over twee reuzen, reus Keizer Karel I en reus Mie Matsjoefel.

De Confrérie Sint-Elooi Tielrode vzw behoort tot diezelfde categorie met haar eeuwenoude paardenommegang met zegening. De paardenommegang vindt plaats op de eerste zondag van juli met aansluitend zegening van de paarden in Tielrode.

8.4.2. Netwerk

Voor Artofil is het van belang om haar activiteiten ook bekend te maken naast de groep van vrijwilligers om de interesse voor het maken van kant te behouden en aan te moedigen. De overdracht van het ambacht gebeurt persoonlijk via opleiding en begeleiding. Verenigingen met dezelfde traditie zijn van dichtbij betrokken bij de praktijk van het erfgoed.

De betrokkenen bij het Gemeentelijk Carnavalcomité Temse zijn vooral de vrijwilligers.

Er zijn heel wat partijen betrokken bij de paardenommegang en de zegening georganiseerd door Confrérie Sint-Elooi, namelijk het gemeentebestuur, de politie, de plaatselijke harmonie, landelijke ruiterijvereniging en de KLJ. Uiteraard ontbreekt ook het publiek niet.

Bij de Orde van de Baksteen zijn naast de vrijwilligers ook lokale verenigingen betrokken. De kennisoverdracht gebeurt via persoonlijke opleiding en begeleiding.

8.4.3. Noden op vlak van borgen

Bij de diverse spelers werd gepolst naar hun noden op het vlak van borgen en de acties die ze daarvoor in het verleden al ondernamen en welke ze in de toekomst ook haalbaar zien. Ook de nood aan vorming werd in kaart gebracht. Elk van de respondenten heeft daarbij specifieke behoeften. In de onderstaande schema's worden deze behoeften per organisatie in kaart gebracht.

	Artofil			Confrérie Sint-Elooi		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen	X	X	X	X	X	
Archiefzorg				X	X	X
Documenteren	X	X		X	X	
Onderzoek	X	X		X		
Communicatie		X		X		
Sensibiliseren		X	X			
Educatie	X	X				
Doorgeven	X	X	X	X	X	

De noden van beide organisaties voor het verderzetten van hun erfgoedpraktijk zijn divers. Confrérie Sint-Elooi heeft vooral noden rond archiefzorg, documentatie, onderzoek en verjonging, opvolgers en nieuwe vrijwilligers. Kantschool Artofil kampt daarnaast ook met logistieke noden en nood aan promotie en zichtbaarheid, financiële ondersteuning, erkenning door de overheid.

	Gemeentelijk Carnavalcomité Temse			Orde van de Baksteen vzw		
	Verleden	Toekomst	Vorming	Verleden	Toekomst	Vorming
Erfgoed beoefenen	X	X		X	X	
Archiefzorg				X	X	
Documenteren				X	X	X

Onderzoek						
Communicatie	X		X	X	X	X
Sensibiliseren				X	X	X
Educatie						
Doorgeven	X	X	X	X	X	
Beheer van de vereniging			X			

Hoewel de Orde van de Baksteen al veel meer onderneemt om het erfgoed duurzaam te borgen dan het Gemeentelijk Carnavalscomité Temse, zijn er nog veelvuldige noden bij de carnavalsverenigingen om dat ook te kunnen blijven doen zoals archiefzorg, documentatie, onderzoek, logistieke steun (materialen) en depot, zichtbaarheid, netwerking, sensibilisering en promotie bij het publiek, verjonging, opvolgers en nieuwe vrijwilligers, financiële ondersteuning. Het Gemeentelijk Carnavalcomité Temse vraag ook om erkenning door de overheid en financiële ondersteuning.

8.5. Depot

8.5.1. Beschrijving van de depots

De archieven van Polder Oost-Sive-Schouselbroek worden bewaard op de zolderruimte in een privéwoning van de ontvanger-griffier.

De objecten van de Confrérie Sint-Elooi Tielrode vzw worden bewaard in vrijstaand lokaal waar ook de vergaderingen van de confrérie plaatsvinden. Het lokaal van 32 m² is verbonden aan een privéwoning. De temperatuur en de relatieve luchtvochtigheid zijn in het lokaal nog ooit gemeten. Er zijn maatregelen om wateroverlast te voorkomen, de elektrische leidingen zijn weggewerkt, er zijn maatregelen in geval van brand, de collectie is beschermd tegen licht en er is een regelmatige schoonmaak. De zorg voor de collectie gebeurt door een lid van de confrérie die ook de eigenaar is van het lokaal.

Op Stoapel vzw huurt een chalet in de magazijnen van Belgomine. De houten chalet is verdeeld in twee delen: een vergaderruimte waar de muren gebruikt zijn om foto's te hangen en rekken met stukken en boeken en een opslagruimte met een gedeeltelijke tentoonstellingsruimte.

De betere werken van het Gemeentemuseum Temse worden te allen tijde tentoongesteld, hetzij in het gemeentehuis, het Gemeentemuseum, het OCMW-complex, het AC De Zaat of in openlucht (standbeelden). De niet-geëxposeerde werken zijn opgeborgen in een speciale bergruimte en worden geregeld gebruikt bij gelegenheidstentoonstellingen. Deze ruimte of depot bevindt zich in het Dacca-complex. Dit gebouw was vroeger een vlasspinnerij en bestaat uit 3 verdiepingen. De bovenste verdieping doet heden dienst als tentoonstellingsruimte. Op de eerste verdieping wordt het kunstpatrimonium, dat niet wordt tentoongesteld, geborgen. De grootte van het depot is ongeveer 200 m². Deze ruimte is gevuld met opbergkasten en schuiframen waaraan de schilderijen, tekeningen, etsen… zijn bevestigd.

De collecties van kerkfabriek Sint-Margriet wordt in de kerk zelf in Elversele bewaard.

De collectie van Kantschool Artofil wordt bij in de particuliere woning van de voorzitter bewaard. Er is daarvoor een architectenkast voor de diverse kantstukken. Enkele stukken en materialen die vaak worden gebruikt in de lessen bevinden zich in het leslokaal “Huis de Fortune” in Elversele.

Het verenigingsarchief en de affiches van de Orde van de Baksteen worden respectievelijk in mappen en op open rekken bewaard in de privéwoning van de voorzitter. De reuzen worden bewaard in een magazijn.

De deelcollecties van het Gemeentelijk Carnavalscomité Temse worden grotendeels bewaard bij de toeristische dienst van de Gemeente Temse. De kledij van de ex-prinsen van carnaval wordt opgeborgen in gesloten kasten in de berging; de medailles liggen in een medaillekast bij het secretariaat. Reus Belleman wordt particulier bewaard.

De actuele gegevens over de depotruimtes van de volgende organisaties zijn niet voor handen:

- Heemkundige Kring Braem
- Priester Poppemuseum
- Gemeentearchief TEMSE
- Polder Schelde Durme Oost
- diverse kerkfabrieken: OLV Temse, Sint-Jan Evangelist, Sint-Petrus en Christus Koning

8.5.2. Specificaties van de depots [67]

Soort depotruimtes

Uit Temse is slechts gedetailleerde informatie van 5 depotruimtes verkregen. Twee daarvan zijn depots in een aparte ruimte (Gemeentemuseum Temse en Op Stoapel vzw). De collecties van Confrérie Sint-Elooi Tielrode, kerkfabriek Sint-Margriet Elversele en Polder Oost-Sive-Schouselbroek worden in ruimtes voor diverse doelen bewaard.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De spelers in Temse zijn behoorlijk uitgerust wat betreft de genomen maatregelen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren. De bewaaromstandigheden van de collectie van de Polder Oost-Sive-Schouselbroek zijn problematisch. Extra aandacht voor maatregelen tegen diefstal en vandalisme bij de organisaties in Temse is geboden.

	Maatregelen die waterovertlast voorkomen	Elektrische leidingen weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Een ruimte voor diverse doelen							
Polder Oost-Sive-Schouselbroek	Neen	Neen	Neen	Neen	Neen	Ja	Neen
Confrérie Sint-Elooi Tielrode vzw	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Ja	Ja	N.v.t.
Kerkfabriek sint margriet Elversele	Neen	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen	Neen
Depot in aparte ruimte							
Op Stoapel	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Ja	Ja	Ja
Gemeentemuseum Temse (Gemeentebestuur Temse)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Neen

[67] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

Metingen

De depots in Temse beschikken (vermoedelijk) niet over de juiste bewaaromstandigheden, zo blijkt uit onderstaande figuur.

Noden

Twee organisaties, Op Stoapel vzw en het Gemeentemuseum Temse, kampen met de nood tot uitbreiding van het depot.

B.9. Gemeenterapport Waasmunster

9.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar de culturele en immateriële deelcollecties in het Waasland namen acht organisaties uit Waasmunster actief deel. In 2008 waren dat er zeven.

Naam organisatie	Sectoromschrijving	2008	2020
Gemeentearchief en OCMW Waasmunster	Archieven	Ja	Ja
Heemkundige Kring 't Sireentje	Heem- en oudheidkundige kringen	Ja	Ja°
Onze-Lieve-Vrouw – Sint-Petrus en -Paulus	Religieus erfgoed	Ja*	Ja
Sint-Jan Baptist Ruiter	Religieus erfgoed	Nee	Ja
Sint-Rochus	Religieus erfgoed	Ja*	Ja
(Museum van de) Abdij van Roosenberg	Erfgoedvereniging	Ja	Ja
Kantschool Norbertine	Erfgoedvereniging	Nee	Ja
Edmond Verstraeten-kunstschilder vzw	Erfgoedvereniging	Nee	Ja

*Er is wel/ook informatie uit het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) opgenomen.

Sinds september 2019 heeft Heemkundige Kring 't Sireentje géén museum meer. Omwille van veiligheidsredenen (vooral brandveiligheid) heeft het gemeentebestuur beslist het museum te sluiten. Er wordt momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor het museum, in overleg tussen het bestuur en de heemkring. Doordat de heemkring geen museum meer heeft en door de onzekerheid voor de locatie is het collectieoverzicht (tijdelijk) verdwenen. De gegevens uit het onderzoek van 2008 werden daarom gebruikt.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie	Vragenlijst depot	Informatie van de deelcollecties via
Sint-Jan Baptist - Ruiter	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief
Sint-Rochus - Sombeke	Ja	Ja	Vragenlijst
O.L.Vrouw en Sint-Petrus en Paulus	Nee	Nee	Inventaris, Rijksarchief

9.2. Organisaties

9.2.1. Missie en toekomstvisie

Heemkundige kring 't Sireentje vzw heeft als doel het vergaren, bewaren en tentoonstellen van Waasmunsters erfgoed. Daarbij hoort het inventariseren van documenten, foto's en voorwerpen over het dorpsleven in de gemeente. In de toekomst zou de heemkring een nieuwe locatie voor een museum zouden krijgen van het gemeentebestuur. Kantschool Norbertine is een onderdeel van heemkring 't Sireentje. Samen willen ze zowel het materiële als immateriële bewaren en doorgeven naar de volgende generaties.

De Abdij van Roosenberg is zich goed bewust van de lange traditie en wil deze in ere houden door zo snel mogelijk de erfenis uit het verleden terug open te stellen voor de gemeenschap. Voorlopig is er immers geen museum meer. Een van de opties in de toekomst is de opening van een museum van de gemeente Waasmunster, waar het museum van de Roosenbergabdij zal deel uitmaken. De collectie, die onder andere bestaat uit documenten, voorwerpen en schilderijen van de rijke abdijgeschiedenis, komt dan onder een ander beheer.

De Gemeente en OCMW Waasmunster is een openbaar bestuur die voorziet in openbare dienstverlening. De collectie bestaat uit het archief van de bestuursadministratie gemeentediensten en die van het OCMW en rechtsvoorgangers (COO, bureel van weldadigheid, burgerlijk godshuis).

Kunstkring vzw Edmond Verstraeten wil vooral de bekendheid van kunstschilder Edmond Verstraeten bevorderen. In de toekomst willen ze dat graag ook internationaal doen. Hun collectie is in privé-eigendom maar verspreidt via website www.edmondverstraeten-artist.be.

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Waasmunster uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Waasmunster ziet dat er voor de nog actieve kerken als volgt uit

Naam kerk	Toekomst in het kerkenbeleidsplan
Sint-Jan Baptist - Ruiter	Herbestemming
Sint-Rochus - Sombeke	Mogelijke herbestemming
O.L.Vrouw en Sint-Petrus en Paulus	Eredienst

9.2.2. Beleid rond collecties en bewaaromstandigheden[68]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goeie manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

[68] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

De beleidsinstrumenten van de respondenten uit Waasmunster worden in de onderstaande tabel gepresenteerd. Het is duidelijk dat er nog ruimte is voor een uitbreiding van de beleidsinstrumenten in Waasmunster.

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Heemkundige Kring 't Sireentje	Ja	Nee	Nee	Ja	Actief
Abdij van Roosenberg	Nee	Nee	Nee	Nee	Afgesloten
Gemeente Waasmunster	Nee	Nee	Nee	Nee	Passief
Kunstkring Edmond Verstraeten	Ja	Ja	Ja	Nee	Actief

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijk plan bij de diverse spelers[69]. In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren. In Waasmunster hebben de spelers nog geen duidelijk beleid rond het behoud en beheer van de collectie.

	Collectiebeheerplan	Calamiteitenplan	Restauraties
Abdij van Roosenberg	N.v.t.	N.v.t.	Ja
Kerkfabriek Sint Rochus	Neen	Neen	Neen
Kunstkring Edmond Verstraeten	N.v.t.	N.v.t.	Ja
Heemkundige kring 't Sireentje	Neen	Niet gekend	Neen

Eén schilderij van de Abdij van Roosenberg is in restauratie. Omdat er momenteel geen museum meer is in de Abdij van Roosenberg wordt er geen verdere informatie over de organisatie gerapporteerd.[70]

9.2.3. Huisvesting en depot

De "nieuwe" Roosenbergabdij werd in 1975 gebouwd als Gesamtkunstwerk. Naast de gebouwen ontwierp Dom Hans van der Laan ook onder andere het meubilair, de gebedskledij van de zusters… De collectie van de Roosenbergabdij wordt in de abdijgebouwen in de Kerkstraat bewaard, terwijl de moderne abdij zich in rustiger oorden buiten het centrum bevindt (Oudeheerweg-Heide).

Het Heemkundig Museum van heemkring 't Sireentje bevindt zich op de tweede en derde verdieping van kasteel Blauwendael in de Kerkstraat. De lessen van Kantschool Norbertine vinden plaats in de lokalen van de heemkring.

[69] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.
70 De collectie wordt later wel behandeld omdat ze binnen het Waasland blijft maar onder een ander beheer zal komen.

Het gemeentearchief bevindt zich grotendeels op de zolder van het gemeentehuis (Vierschaar). Daarnaast zijn er nog twee archieven die geschonken of overgenomen werden van families; één ervan zit in de Manta (gemeentemagazijn) en een voorlopig nog in Hoogendonck, maar daar wordt een nieuwe locatie voor gezocht.

Van de overige organisaties is weinig te weten gekomen over de huisvesting. Hun adressen worden daarom hieronder opgesomd:

Naam organisatie	Adresgegevens
Edmond Verstraeten-kunstschilder vzw	n.v.t.
Onze-Lieve-Vrouw – Sint-Petrus en -Paulus	Kerkplein 10, 9250 Waasmunster
Sint-Jan Baptist Ruiter	Sousbeekstraat 103, 9250 Ruiter
Sint-Rochus	Sombekedries 20, 9250 Sombeke

9.2.4. Personeel en vrijwilligers

De Heemkring 't Sireentje werkt met 8 vrijwilligers die onder andere instaan voor digitalisering, het samenstellen van het tijdschrift, het bijwonen van de Cultuurraad en andere vergaderingen. Ze doen dat uit hobby en interesse, maar ook uit plezier en de onderlinge vriendschappelijke contacten. Op lange termijn vormt het gebrek aan nieuwe jonge leden een mogelijke bedreiging voor het voortbestaan van de kring. Er is geen informatie verkregen over Kantschool Norbertine over het personeel en de vrijwilligers.

Er zijn geen personeelsleden of vrijwilligers die zich bezighouden over het archief van de gemeente en het OCMW Waasmunster. Er is een provinciaal medewerker die de archieven van de vrijetijdsdiensten schoont.

De werking van Kunstkring vzw Edmond Verstraeten gebeurt door 6 vrijwilligers die samen zo'n 30 u per maand presteren. Ze staan in voor alle taken van de vzw. Ze doen dat uit hobby, interesse en om erfgoed te bewaren.

De Abdij van Roosenberg heeft een huisbewaarder en enkele zusters (vooral Zuster Trees) zijn nog actief betrokken bij de abdij. De zorg voor de collectie is in handen van Warcheo. Daarnaast bestaat er een vereniging 'De vrienden van de Roosenbergabdij' met enkele tientallen leden. Ze proberen vooral evenementen door te laten gaan in de abdij, om de abdij open te stellen voor het publiek.

9.2.5. Publiekswerking

De expertise van Heemkring 't Sireentje was in het verleden zonder twijfel publiekswerking. Het museum was immers het belangrijkste deel van de heemkring. Sinds de sluiting van het museum is de heemkring zich gaan toespitsen op de digitalisering van documenten, foto's, dia's etc. De publiekswerking wordt in een afgeslankte versie verdergezet dankzij hun tijdschrift ('t Sireentje) en de organisatie van avonden over genealogie. Externe communicatie gebeurt volledig digitaal via hun website, sociale media en een nieuwsbrief via e-mail. Kantschool Norbertine zorgt daarnaast voor educatieve activiteiten en toonmomenten van het erfgoed. Er wordt aangegeven niet samen te werken met andere lokale erfgoedspelers.

Kunstkring vzw Edmond Verstraeten heeft vooral expertise over digitalisering. Daarbij voeren ze opzoekingswerk uit, fotograferen ze en maken ze een technische fiche aan. Ze zorgen zo voor een degelijke "catalogue raisonné" van de werken van Edmond Verstraeten. Op publieksvlak zijn er, naast de catalogus, tijdelijke tentoonstellingen, zelf uitgegeven publicaties, antwoord op vragen en een educatieve werking. De organisatie communiceert via een eigen website, sociale media en een digitale nieuwsbrief.

De archieven van de gemeente en het OCMW Waasmunster voorzien geen specifieke publiekswerking of communicatie.

De publiekswerking rond de collectie van de Abdij van Roosenberg is momenteel opgeschort in afwachting van een nieuw gemeentelijk museum.

9.2.6. Budget

Heemkring 't Sireentje ontvangt subsidies van de gemeente enerzijds (zo'n 1705 euro per jaar) en van Heemkunde Oost-Vlaanderen anderzijds (jaarlijks tussen 200 en 350 euro). Daarnaast zijn er ook nog projectsubsidies van de erfgoedcel.

Kunstkring vzw Edmond Verstraeten krijgt gemeentelijke subsidies. Zo'n 6 tot 20% van hun totale budget gaat naar behoud en beheer (vooral IT).

Van de ander spelers is geen informatie over hun budget gedeeld.

9.3. Deelcollecties Roerend erfgoed

9.3.1. Algemeen

Voor Waasmunster zijn zo'n 111 deelcollecties in het onderzoek opgenomen van de diverse lokale erfgoedorganisaties. Ze werden aangevuld met de gevonden deelcollecties uit Waasmunster uit het Rijksarchief. De gegevens van Heemkring 't Sireentje zijn in grote mate uit 2008 overgenomen.

De verdeling van de categorieën van de deelcollecties ziet er als volgt uit. Deze figuur toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

9.3.2. Archieven

Organisatie	Periode	Aantal meter	Bewaarder	%	*Aantal meter 2008*
Heemkundige Kring 't Sireentje	18de-20ste eeuw	Ca. 3	Heemkring	0,3%	*3,25*
Abdij van Roosenberg	13de-20ste eeuw	1,5 19	Abdij van Roosenberg Rijksarchief	0,2% 1,9%	*13*
Gemeentearchief en OCMW-archief	16de-21ste eeuw	Ca. 900 18	Gemeentearchief Rijksarchief	91,9% 1,8%	*653*
Rijksarchief (notariaat, kerkfabrieken)	14de -21ste eeuw	35	Rijksarchief	3,6%	*26,15*
Kerkbestuur Sint-Rochus	19de-21ste eeuw	Ca. 2	Kerkbestuur	0,2%	*2,35*
Kunstkring vzw Edmond Verstraeten	1890-1956	Ca. 1	Kunstkring	0,1%	
Totaal		**979,5**			***697,75***

In totaal is er ongeveer 1 km Waasmunsters archief bewaard, waarvan 72 m (7%) zich in het Rijksarchief bewaard wordt. De archieven zijn daarmee in twaalf jaar tijd zo'n 40% gegroeid. De grootste stijging is te situeren bij het Gemeente- en OCMW-archief (40 procent).

De Abdij van Roosenberg bewaart charters vanaf de 13de eeuw. Het Gemeentearchief heeft grote deelcollecties financiën, fiscaliteit en ruimtelijke ordening en de recente administratie van het OCMW. Het archiefmateriaal van de Heemkundige Kring 't Sireentje bestaat onder andere uit archieven van scholen uit de gemeente, wat stukken van de gemeente, bedrijfsarchieven en verenigingsarchieven. Het archief van de kunstkring Edmond Verstraeten is persoons- en familiearchief van de kunstenaar.

9.3.3. Documentatie

Documentair materiaal, zoals foto's, kaarten, affiches en doodsprentjes, is te vinden bij verschillende spelers in Waasmunster. Kunstkring Edmond Verstraeten heeft zo'n 500 foto's van de verschillende kunstwerken van de schilder Edmond Verstraeten. Het Gemeentearchief bezit 30 kaarten en plannen uit de periode 1800-2000. De Abdij van Roosenberg is in het bezit van 10 kaarten en plannen uit 1600-2000.

De grootste collectie documentair materiaal is afkomstig van de Heemkundige Kring 't Sireentje. De gegevens hieronder gepresenteerd zijn gelijk aan die uit het onderzoek van 2008. Enkel de collectie doodsprentjes en rouwbrieven kende een opmerkelijke groei (van 34 705 naar zo'n 78 000) en deze gegevens zijn aangepast.

Naam deelcollectie	Categorie	Periode	Omvang (stukken)
Dossiers	Foto's, knipsels, affiches	1925-2008	59
Kaarten en plannen	Kaarten of plannen	1850-1975	36
Postkaarten	Foto's, dia's, prentkaarten	1900-1960	418
Strooibiljetten	Strooibiljetten	1891-1933	2
Cd-rom	Digitale bestanden	2002	1
Doodsprentjes, rouwbrieven	Doodsprentjes, rouwbrieven	1900-2020	78 000
Affiches	Affiches	1818-2007	730
Foto's	Foto's, dia's, prentkaarten	1890-2008	3 900
Knipselmappen	Knipselmappen, onderwerpsmappen	1975-2008	10 000
Toneelleven	Affiches, foto's	1900-2000	200

9.3.4. Bibliotheek

Tijdschriften, brochures en boeken zijn gerangschikt onder de noemer 'bibliotheek'. De werken die hieronder vallen, zijn uiteenlopend: oude drukken, boeken over geschiedenis en erfgoed, brochures, kranten en tijdschriften. In Waasmunster zijn er in totaal zo'n 1 054 boeken aanwezig. In het Rijksarchief worden daarnaast zo'n 2 393 nummers van de Abdij van Roosenberg bewaard. Daarnaast zijn er ruim 200 brochures, 56 jaargangen van plaatselijke bladen en 207 jaargangen en losse exemplaren van plaatselijke en landelijke kranten en tijdschriften, vanaf midden 19de eeuw tot nu.

Er zijn zowel grote als kleine verschillen in de gegevens ten opzichte van 2008. De data van Heemkundige Kring 't Sireentje zijn overgenomen uit het onderzoek van 2008; daar zijn dus geen veranderingen. Wel zijn er enkele kleine deelcollecties opgenomen, namelijk die van de kerkfabrieken en de Edmond Verstraetenkring. Het grootste verschil, in aantallen, is de opname van de bibliotheek in het Rijksarchief. Die zorgt voor een toename van 200 procent in het aantal boeken ten opzichte van 2008 (toen werden 1 154 boeken gerapporteerd).

Organisatie	Periode	Deelcollectie	Omvang	%	Opmerkingen
Heemkundige Kring 't Sireentje	17de-21ste eeuw	boeken	554	16	Op totaal boeken
Abdij van Roosenberg	13de-21ste eeuw	boeken	180 (eigen bezit) 2393 (Rijksarchief)	74	Op totaal boeken
Gemeentearchief	19de-20de eeuw	boeken	300	8,6	Op totaal boeken
Heemkundige Kring 't Sireentje	1890-2020	brochures	214[71]		
Heemkundige Kring 't Sireentje	1950-2020	tijdschriften	215		Jaargangen en losse nummers
Heemkundige Kring 't Sireentje	1861-2003	kranten	48		Jaargangen en losse nummers
Kerkfabriek Sint Jan-Baptist	1765-1933	Boeken	7	0,2	
Edmond Verstraetenkring	Niet gekend	Boeken	10	0;3	
Kerkfabriek OLV en SS Petrus en Paulus	1872-1932	Boeken	3	0,1	

Oude drukken zijn aanwezig in de Abdij van Roosenberg. Deze boeken zijn vooral devotioneel. Dat is ook het geval voor de missalen uit de kerken van Sint-Jan Baptist en OLV en SS Petrus en Paulus.

De Heemkundige Kring 't Sireentje heeft een vrij uitgebreide collectie tijdschriften (waaronder ongeveer 45 ruilabonnementen met andere heemkundige kringen in Oost-Vlaanderen) en kranten, uit de gemeente en elders. De focus daarvan is lokaal, afkomstig uit en handelend over Waasmunster, maar een bredere context wordt ook gezocht in landelijke publicaties. Het Gemeentearchief herbergt een volledige collectie wetboeken. De collectie van de Edmond Verstraetenkring bestaat uit kunstboeken.

9.3.5. Audiovisuele deelcollecties

De grootste audiovisuele deelcollecties zijn van Heemkring 't Sireentje. Het gaat om 670 video's uit en over Waasmunster uit de tweede helft van de 20ste eeuw. Ze zijn gedigitaliseerd of *digital born* en zijn te bekijken op de website van de heemkring. Kunstkring vzw Edmond Verstraeten beschikt ten slotte over twee stukken audiocassettes/audiobanden.

In het onderzoek van 2008 werden audiovisuele deelcollecties niet als een aparte deelcollectie beschouwd, maar maakten ze deel uit van de documentaire deelcollectie. Een vergelijking met de gegevens uit 2008 is voor de audiovisuele deelcollectie niet mogelijk.

[71] Brochures toneelleven in deelcollectie toneelleven niet meegeteld

9.3.6. Objecten

De meeste museale deelcollecties uit Waasmunster zijn afkomstig uit de sfeer van religieus erfgoed. Het zijn voornamelijk de kerkfabrieken en de Abdij van Roosenberg die objecten huisvesten in Waasmunster. Ten slotte heeft ook heemkring 't Sireentje een grote collectie objecten. De heemkring is in het bezit van 59 procent objecten in de gemeente.

Naam organisatie	Aantal Objecten	Procentuele verdeling
Kerkfabriek Sint-Jan-Baptist	148	5
Kerkfabriek Sint Rochus	Ca. 200	6,5
OLV en SS Petrus en Paulus	441	14,5
Abdij van Rozenberg	463	15
Heemkring 't Sireentje	1 789	59
Totaal aantal objecten	**3 041**	**100**

De meeste voorwerpen behoren tot de gemengde objectcollecties. Daarna volgen de categorieën gereedschap en uitrusting, informatievormen, beeldmateriaal en interieurinrichting.

Collectiecategorie objecten	Aantal in 2020	% in 2020	Aantal in 2008	% in 2008
Beeldmateriaal	250	8,2	287	14
Geluidsmiddelen/apparatuur	10	0,3	2	0,1
Gereedschap en uitrusting	566	18,6	566	28
Houders	172	5,6	162	8
Informatievormen	337	11	277	14
Interieurinrichting	229	7,5	48	2
Kleding	112	3,7	45	2
Meetinstrumenten	11	0,4	11	0,5
Recreatiemiddelen	33	1	33	2
Ruilmiddelen	5	0,2	5	0,2
Gemengde objectcollecties	1 316	43	595	29
Totaal	**3 041**	**100**		**100**

De omvang van de objectcategorieën "Kleding" en "Interieurinrichting" zijn ten opzichte van 2008 aanzienlijk gestegen. Dat is te verklaren met de meer uitgebreide inventaris van de kerkfabrieken in 2020. De cijfers van de "zuivere deelcollecties" zijn ongeveer gelijk gebleven. Er zijn immers heel wat nieuwe gemengde objectcollecties.

Omdat ongeveer de helft van het aantal objecten onder de categorie gemengde objectcollectie valt, is het in de bovenstaande tabel niet duidelijk welke deelcollectie het meeste voorkomt in Waasmunster. De onderstaande figuur maakt een aanname van de percentages van de objectcategorieën, op basis van de gemengde objectcollecties. De grootste categorieën, informatievormen, houders en beeldmateriaal, zijn vooral afkomstig uit de collecties van de heemkring.

9.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

Bijna alle deelcollecties in Waasmunster zijn (gedeeltelijk) geregistreerd. Zo'n 60% is bijna volledig geregistreerd. De meeste registratie (55%) gebeurt via een databank. Het Rijksarchief wordt in onderstaande figuur apart vermeld. Als professionele instelling beschikken zij over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

Heemkundige Kring 't Sireentje heeft hierbij een eigen inventarisatieprogramma ontwikkeld in Filemaker–pro. Het is helemaal toegesneden op de heemkundige kring en functioneert goed. De voorwerpen en documenten zijn erin beschreven en gedateerd, eventuele schade is erin vermeld, evenals de deelcollectie waartoe het behoort en de locatie in het depot. De hier gepresenteerde gegevens zijn hoofdzakelijk afkomstig uit 2008, maar de heemkring geeft aan de nieuwe stukken ook consequent aan te vullen in de inventaris.

Bij de Edmond Verstraetenkring is ongeveer de helft van de deelcollecties geïnventariseerd. De term "deelcollectie" wordt in deze context ruim geïnterpreteerd omdat niet alle stukken in het bezit zijn van de kring.

Digitale inventaris

Maar liefst 91% van de deelcollecties in Waasmunster is ontsloten in een digitale inventaris, met een verschillende automatiseringsgraad (zie figuur hierboven). Het aandeel van de kerkfabrieken in de 103 deelcollecties bedraagt slechts 18 deelcollecties; voor het Rijksarchief is dat 15 deelcollecties. De grootse speler is het Heemkundig Museum Waasmunster met 60 deelcollecties. Daarnaast zijn er ook digitale inventarissen te vinden bij de gemeente Waasmunster, de Abdij van Roosenberg en de Edmond Verstraeten-kunstschilder vzw.

Over de online beschikbaarheid van de digitale inventarissen in Waasmunster is minder informatie bekend. Slechts een is volledig online toegankelijk: de collectie doodsprentjes van Heemkundige Kring 't Sireentje.

De meeste digitale inventarissen in Waasmunster zijn ook (bijna) volledig online toegankelijk. De gedeeltelijk online toegankelijke inventarissen zijn afkomstig van de Edmond Verstraeten-kunstschilder vzw via http://blog.edmondverstraeten-artist.be/.

Digitale collecties

Over de meeste deelcollecties (55%) in Waasmunster is geen duidelijkheid of ze gedigitaliseerd of *digital born* zijn. Ongeveer 16% geeft aan dat wel te zijn. De mate van digitalisering van de deelcollecties in het Rijksarchief is niet gekend.

Een belangrijke deelcollectie die online toegankelijk is zijn de rouwprentjes van de Heemkundige kring 't Sireentje vzw. Ze zijn, via een zoekopdracht, beschikbaar. Ook enkele andere deelcollecties van Heemkundige Kring 't Sireentje staan gedigitaliseerd op hun website, zoals foto's, video's en kaarten. Het is niet duidelijk hoeveel van de volledige collectie online beschikbaar is. De meeste andere deelcollecties in Waasmunster staan niet online. Offline is wel de het archief, de objectencollectie en de bibliotheek van de Abdij van Roosenberg te raadplegen. Een (klein) deel van de objectencollectie is wel online te raadplegen via https://www.warcheo.be/?page_id=760

Er is weinig informatie over de opslagmethodes van de digitale bestanden in Waasmunster. Het gaat hoofdzakelijk om een externe server maar ook een externe harde schijf en een harde schijf in een computer.

9.3.8. Datering

De oudste deelcollecties van Waasmunster zijn te situeren in de archieven, de bibliotheekcollecties en de museale collecties.

De **archivalische deelcollecties** omspannen een ruime periode: van de 12de eeuw tot nu. Enkele organisaties hebben zeer oude stukken: de Abdij van Roosenberg (12de-21ste eeuw), de kerkfabriek van Sint-Rochus (19de-21ste eeuw) en de gemeente zelf (14de-21ste eeuw). Deze oude stukken liggen grotendeels in het Rijksarchief. Van de Abdij van Roosenberg bijvoorbeeld is 93 % van het archief in het Rijksarchief; van de gemeente is dat slechts 2% maar het gaat om de oudste stukken uit de 14de en 19de eeuw.

Bekijken we de deelcollecties in Waasmunster zelf, dan valt op dat het Gemeente- en OCMW-archief alleen de 19de en 20de eeuw omvat, op wat losse briefwisseling en registers na. Die tijdsperiode is ook van toepassing op het archief van Kunstkring Edmond Verstraeten en de archieven die bewaard worden bij Heemkundige Kring 't Sireentje. Zeventien van de 27 deelcollecties met archief situeren zich in die tijdspanne.

De oudste **museale collecties** bevinden zich in de Abdij van Roosenberg (12de eeuw), de Onze-Lieve-Vrouwekerk (16de eeuw) en de kerk van Sint-Jan Baptist (18de eeuw). De abdij bestaat met ups en downs al sinds 1237 en herbergt de objecten die overgebleven zijn na diverse verwoestingen van het klooster, tijdens de Beeldenstorm eind 16de eeuw en tijdens de Franse Revolutie[72]. De collectie van de Heemkundige Kring 't Sireentje is 19de- en 20ste-eeuws: voorwerpen en gereedschappen die gebruikt werden in de gemeente in de tweede helft van de 19de en eerste helft van de 20ste eeuw. De omvangrijkste topcategorie - gereedschap en uitrusting - is dan ook volledig afkomstig uit het de Heemkundige Kring 't Sireentje en past helemaal in de missie ervan: het dagelijkse leven in vroegere tijd (dat betekent tot ongeveer twee of drie generaties terug) documenteren.

Ook bij de **bibliotheekcollecties** zijn de oudste stukken afkomstig uit de Abdij van Roosenberg (12de-21ste eeuw). De overige bibliotheekcollecties zijn van de 17de tot de 21ste eeuw.

9.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

Van de 96 deelcollecties die in Waasmunster zelf worden bewaard, zijn er gegevens over de bewaring van iets meer dan de helft van de deelcollecties gekend. De meeste van die collecties zijn verpakt, maar niet zuurvrij. De collecties die zuurvrij zijn verpakt, worden bewaard in Heemkring 't Sireentje en bij de Kerkfabriek Sint-Rochus (parochiearchief). Dat was nog niet het geval in 2008. De archieven van de Abdij van Roosenberg werden toen al zuurvrij verpakt.

Van de gekende bewaaromstandigheden worden de meeste collecties bewaard op open rekken. De gesloten rekken komen voor bij de Abdij van Roosenberg, heemkring 't Sireentje en de kerkfabriek van Sint-Rochus.

[72] Pieter Batselier, *De abdij van Roosenberg. Getuige van een rijk verleden*. Kataloog van de tentoonstelling (Waasmunster: s.n., 1973).

De meeste deelcollecties hebben een minimale schade opgelopen doorheen de tijd. Er zijn daarbij wel enkele uitzonderingen. Bij een aantal deelcollecties (archief, bibliotheek en objecten) van de Abdij van Roosenberg is biologische schade opgetreden op ongeveer de helft van de stukken. Een aantal collecties van de Heemkring (objecten) ondervonden lichtschade en mechanische schade voor 10 tot 39% van de stukken van de deelcollecties. In totaal gaat het in Waasmunster om 8 meer aangetaste deelcollecties.

9.3.10. Eigendom

Acht op tien deelcollecties in Waasmunster zijn in eigen beheer. Bruikleen komt voor bij de Edmond Verstraeten Kunstkring. Van het Rijksarchief is het onduidelijk over welke status (bewaargeving of schenking) het gaat.

Enige voorzichtigheid met deze gegevens is nodig omdat vooral heemkringen niet altijd schenkingen of bruikleen als dusdanig hebben geregistreerd (maar “in eigen beheer”).

9.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Gebondenheid

Voor het archivalische erfgoed dat lokaal bewaard wordt, kan een lokale gebondenheid verondersteld worden: het is ontstaan op de plaats waar het bewaard wordt. Dat klopt voor het grootste deel van de archivalische deelcollecties: 16 van de 18 zijn lokaal gebonden (die van gemeente, OCMW, de collecties van kerkfabriek en gemeente in het Rijksarchief en bijna alle van de Heemkundige Kring 't Sireentje). Alleen de collecties van de Abdij van Roosenberg (bewaard in de abdij en het Rijksarchief) hebben allen een regionale binding, omdat de abdij in de regio actief was en de kloosterlingen uit de hele regio kwamen. Een aantal archieven zijn ten slotte ook gebonden aan verenigingen en instellingen (parochiearchieven) en personen (notarisarchieven).

Het documentaire erfgoed is al even lokaal gebonden als het archivalische. Dit is logisch: het gaat om materiaal afkomstig uit de gemeente of van personen in de gemeente of de organisatie. Ook de audiovisuele collecties zijn lokaal verbonden.

Boeken, brochures, kranten en tijdschriften zijn minder lokaal gebonden. Naast de lokale kranten en tijdschriften gaat het om algemenere werken over geschiedenis, heemkunde of andere verwante disciplines. Ook de boeken van de Abdij van Roosenberg hebben een verspreide herkomst.

De objecten zijn vooral uit Waasmunster afkomstig en dus lokaal gebonden. Een minderheid is regionaal gebonden. Dat wil zeggen dat ze niet uit Waasmunster zelf afkomstig zijn, maar wel gelden als typisch voor de gemeente en/of de streek (voorwerpen uit de Heemkundige Kring 't Sireentje), of wel gebonden zijn aan een organisatie, de Abdij van Roosenberg, maar een veel bredere herkomst hebben. De abdij zelf vervulde ook een regionale functie.

Belang

Er is enerzijds gepeild naar het belang van de deelcollecties voor de organisatie zelf: wat betekent de deelcollectie voor de organisatie, sluit het bewaren ervan aan bij de missie van de organisatie? Anderzijds is gevraagd naar het belang van de deelcollecties voor het Waasland. De antwoorden op deze vragen van de collectiebeheerders zijn zeer uiteenlopend, ze zijn gegeven vanuit hun perspectief en worden hier ook zo weergegeven.

Vrijwel alle deelcollecties blijken van groot belang voor de organisatie (passend bij de missie van de organisatie) en/of voor de lokale gemeenschap.

Het belang van alle deelcollecties van de Abdij van Roosenberg voor de organisatie ligt in het feit dat het de tastbare relicten van voorgangsters zijn. Het archief herbergt de eigen wortels, van waaruit de zusters de traditie kunnen voortzetten. Ze hebben een plaats in het heden en de toekomst van de abdij. Het belang voor het Waasland ligt in het feit dat veel zusters uit het Waasland kwamen. De abdij is belangrijk geweest voor de ontwikkeling van Waasland en kan bogen op een lange traditie, bakermat van het Waasland.

Voor het belang van de deelcollecties van de Heemkundige Kring 't Sireentje zijn diverse verklaringen gegeven, afgestemd op de specifieke deelcollectie. Die belangen kunnen samengevat worden als verwijzing naar allerlei aspecten van het leven in de gemeente in een vroegere tijd: dagelijks leven, religie, sociale omstandigheden, verenigingsleven, werk, politiek, vrije tijd, opvoeding. Heemkundige Kring 't Sireentje heeft diverse archieven zoals schoolarchieven en bedrijfsarchieven bewaard. Dit zijn interessante bronnen, die nog onvoldoende voor onderzoekers ontsloten zijn. Enkele deelcollecties die niet uit de gemeente zelf afkomstig zijn, geven een beeld van aspecten van het dagelijks leven, die typisch waren voor heel de streek.

De stukken van de Edmond Verstraetenkring zijn van tegelijk belang voor het Waasland (als lokale kunstschilder) en als Belgische vertegenwoordiger van diverse stijlen (zoals impressionisme en pointillisme).

De (archieven van) kerkfabrieken bevatten rijke informatie over het kerkelijke en sociale leven in de parochie en de gemeente in vroeger tijd. Veel archieven bevatten meer dan strikt de documenten van de kerk, maar vaak ook

stukken van broederschappen, schutterijen, armentafels enzovoort. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Waardering

De responsgraad over de waardering in Waasmunster ligt opvallend laag; van slechts zeven à tien deelcollecties zijn gegevens verkregen. Het gaat om enkele deelcollecties van Gemeente en OCMW Waasmunster, Kerkfabriek Sint-Jan-Baptist, Abdij van Roosenberg, Kerkfabriek Sint Rochus en Heemkundige Kring 't Sireentje. Er is in Waasmunster dus zeker nood aan een waarderingstraject voor een beter zicht op de collecties van de organisatie. De onderstaande resultaten zijn slechts de data van enkele deelcollecties en een eerste poging van de respondenten om een waarde toe te kennen. Ze moeten dus met de nodige voorzichtigheid bekeken worden.

9.4. Deelcollecties Immaterieel Erfgoed

Kantschool Norbertine houdt een immateriële traditie in het thema van ambacht, vakmanschap en techniek in ere, met name het kantklossen. Elke eerste zondag van de maand wordt de kantkloskunst onderwezen aan zo'n 24 leerlingen in een klaslokaal in de St.-Franciscusschool in Waasmunster. Naast cursusboeken en persoonlijke begeleiding in klasverband, is er ook af en toe een tentoonstelling over het kantklossen.

Om nieuwe leerlingen aan te trekken, is het dan ook van belang dat de activiteit ook de grenzen van de betrokken vrijwilligers en de al bestaande leerlingen overschrijdt. De organisaties probeert daarom rondleidingen voor scholen te voorzien, nieuwsbrieven te verspreiden en studenten warm te maken voor onderzoek naar de erfgoedpraktijk. Het documenteren van de erfgoedpraktijk en de archiefwerking- en zorg gebeurt in samenwerking met de Heemkring. In de toekomst worden deze activiteiten verdergezet en eventueel uitgebreid. Om het voortbestaan van het erfgoed te verzekeren is er zeker nood aan logistieke steun (een geschikte locatie),

zichtbaarheid en netwerking, verjonging (zoals nieuwe lesgeefsters vinden en opleiden) en aansluiting vinden bij de actuele samenleving.

9.5. Depots

9.5.1. Beschrijving van de depots

Heemkundige kring 't Sireentje vzw is volop bezig om alles opnieuw te inventariseren in het vooruitzicht van de verhuis. Sinds september 2019 heeft de heemkring immers geen museum meer omwille van een gemeentelijke beslissing. Het voormalige museum (Kasteel Blauwendael) mag nog wel gebruikt worden als opslagplaats totdat ze toestemming krijgen om een ander gebouw te betrekken. Een nieuw museum komt er mogelijks pas in 2022.

De stukken van de Abdij van Roosenberg worden bewaard in een ontruimde spreekplaats in het klooster van de Mariazusters van Franciscus in de Kerkstraat 14. Kerkfabriek Sint-Rochus bewaart, naast de stukken in de kerk, ook een aantal stukken in de pastorij van Sombere (in de Dommelstraat).

De stukken van Kunstkring Edmond Verstraeten zijn in privéhanden. De bewaaromstandigheden zijn niet gekend.

De bewaaromstandigheden van het Gemeentearchief Waasmunster zijn ten opzichte van 2008 onveranderd gebleven. De situatie was (is) weinig positief en werd als volgt omschreven: "De bewaaromstandigheden van het Gemeentearchief zijn ronduit slecht. Het meeste materiaal wordt bewaard op zolder, te bereiken via een smal uitschuifbaar trapje. De zolder zit overvol, is vuil en zeer stoffig. Er is overlast van ratten geweest. Op sommige plaatsen staan de stukken (soms los, niet in dozen) pal onder de dakpannen, hetgeen stof veroorzaakt en brandgevaarlijk is. De dozen en losse stukken staan op open, vaste rekken. Er staat ook nog wat ander materiaal (oude computers, dozen).

Alleen de registers van de burgerlijke stand staan in een degelijke ruimte, beneden in het gemeentehuis. Het is een droge, afgesloten ruimte met open rekken, redelijk donker. Beide depots staan overvol."

De actuele gegevens over de depotruimtes van de Onze-Lieve-Vrouw – Sint-Petrus en -Pauluskerk en Sint-Jan Baptistkerk zijn niet voor handen.

9.5.2. Specificaties van de depots[73]

Soort depotruimtes

Van de organisaties uit Waasmunster zijn slechts 4 depots diepgaander gerapporteerd. Twee daarvan zijn depots in een aparte ruimte (Kerkfabriek Sint-Rochus en de Abdij van Roosenberg). De collecties van de heemkundige kring 't Sireentje wordt in een museale ruimte bewaard. Vzw Edmond Verstraeten Kunstschilder ten slotte bewaart haar collectie in een ruimte voor diverse doelen.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De situatie in Waasmunster wat de genomen maatregelen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren betreft, is veeleer problematisch. Er is van een aantal paramaters en organisaties geen informatie verkregen, waardoor een preciezere inschatting van de situatie moeilijk is.

[73] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

	Maatregelen die wateroverlast voorkomen	Elektrische leiding en weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Depot in aparte ruimte							
Abdij van Roosenberg	N.v.t.	N.v.t.	Ja	N.v.t.	Neen	Ja	Ja
Kerkfabriek Sint Rochus	Neen	Ja	Neen	Neen	Neen	Ja	Ja
Een ruimte voor diverse doelen							
Kunstkring Edmond Verstraeten	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Museale ruimte							
Heemkundige kring 't Sireentje	N.v.t.	Ja	Ja	Neen	Ja	Ja	Ja

Metingen

In Waasmunster werd enkel het depot van de Abdij van Roosenberg gemeten. De temperatuur en de relatieve vochtigheid zijn daarbij geschikt en constant. Van de andere depots is geen data van metingen gekend.

Noden

Een aantal organisaties wachten het museum en depot van de gemeente af om een beter beleid rond behoud en beheer van de collectie te ontwikkelen.

B.10. Gemeenterapport Zwijndrecht

10.1. Respondenten

Aan het onderzoek naar het cultureel en immaterieel erfgoed in het Waasland namen vijf organisaties uit Zwijndrecht actief deel. De gemeente sloot in 2016 aan bij het Erfgoedconvenant waardoor de organisaties in 2008 nog niet in het onderzoek waren betrokken.[74]

Naam organisatie	Sectoromschrijving
Sint-Martinus Burcht	Religieus Erfgoed
Gemeentearchief Zwijndrecht	Archieven
Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht	Heem- en oudheidkundige kringen
Sint-Maartenscomité Burcht	Erfgoedverenigingen
Volkskunstgroep 't Veerke	Erfgoedverenigingen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende kerkfabrieken en de wijze van verwerving van de informatie.

Organisatie	Vragenlijst organisatie/depot	Informatie van de deelcollecties via
Sint-Martinus Burcht	Nee	Inventaris, Rijksarchief
H. Kruiskerk	Nee	Rijksarchief

10.2. Organisaties

10.2.1. Missie en toekomstvisie

Het gemeentearchief Zwijndrecht heeft als taak om dienstverlening te voorzien voor de lokale bevolking. De collectie bestaat onder andere uit glasnegatieven, een collectie beeldende kunst van Alfred van Ost en Fred Bervoets, archiefstukken van het openbaar bestuur en regionale kranten en diverse schenkingen. Het archief heeft nog wel wat werk inzake organisatie en inrichting. Ze hopen in de toekomst ondersteund te kunnen worden in een samenwerkingsverband met externe partners en via intergemeentelijke samenwerking. Er is nauwe samenwerking met de heemkring.

Het behoud en het waarderen van het cultuurhistorisch erfgoed in Zwijndrecht, Burcht en Antwerpen Linkeroever is de missie van de Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht. De heemkring ontstond pas in 2011 na een gemeentelijke oproep. Op termijn streven zij naar een verdieping van hun werking door onder andere een jaarboek, lezingen en tentoonstellingen. Zo hopen ze het lokale erfgoed (roerend en onroerend) beter bekend te maken bij het publiek.

[74] Kerkfabrieken waarvan informatie enkel via het Rijksarchief is verkregen, zijn niet als actieve deelnemers aan het onderzoek beschouwd en worden in de lijst hieronder dan ook niet opgenomen.

Volkskunstgroep 't Veerke beoogt sinds 1978 een moreel gezonde ontspanning, steunend op de Vlaamse volkscultuur in al zijn uitingsvormen zoals volksdans, volkszang, vendelen, volksmuziek, ambachten, feestcultuur en andere. In de toekomst willen ze op hetzelfde elan doorgaan. Ze willen op een zo goed mogelijke manier de in hoofdzaak Vlaamse volkscultuur overbrengen op de volgende generaties zodat deze gebruiken levendig gehouden kunnen worden. Ten slotte laten ze de mensen graag proeven van volksdans en -gebruiken uit andere culturen.

Sint Maertenscomité Burcht probeert de traditie van het 'grielen' op Sint-Maarten (11 november) in stand houden. Ze participeren aan initiatieven rond Sint-Maarten op regionaal en Europees vlak en werken rond de traditie samen met onder andere lokale verenigingen en de gemeente. De traditie wordt sinds 1965 in ere gehouden door de Schuttersgilde De Nietsers. In 2012 nam het Sint Maertenscomité Burcht de fakkel van hen over. De organisatie van het gebeuren is een samenwerking tussen een aantal lokale verenigingen.

Conform het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 bestaat de missie van de kerkfabrieken en kerkbesturen uit Zwijndrecht uit zowel het voorzien van de erediensten in de parochie (zoals misviering, doopsel, huwelijk, overlijden) en de logistieke taken daarbij, als het beheer van onroerende en roerende goederen (met verwante logistieke taken) in het bezit van de parochie.

Het kerkenbeleidsplan is het meest tastbare instrument voor de toekomst van de diverse parochiekerken. In dat plan wordt voor elk van de kerken in de gemeente/stad een keuze gemaakt rond de toekomst van het gebouw. Er is daarbij keuze uit het behouden van huidige liturgische functie, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming. In Zwijndrecht is het herbestemmingsproces van Sint-Martinus is opgestart, maar bevindt zich nog in voorbereidende fase. Er wordt naar alle waarschijnlijkheid een culturele invulling aan het gebouw gegeven. De Heilige Kruiskerk behoudt haar huidige liturgische functie voor de erediensten.

10.2.2. Beleid rond collecties en bewaaromstandigheden[75]

Om de organisatie en de collectie op een duurzame en effectieve wijze te beheren, is er nood aan een degelijk beleid. Een beleidsplan richt zich, via algemene en concrete doelstellingen en de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. Een communicatieplan helpt de interne en externe communicatie doeltreffend te laten verlopen. Om de collectie op een goede manier te beheren en te laten aangroeien, is er nood aan een doordacht collectiebeleid. Dat komt tot uiting in een collectieplan, een visie op afstoot- en verzamelbeleid.

Uit de tabel met een overzicht van de beleidsinstrumenten van de respondenten uit Zwijndrecht is duidelijk dat er nog ruimte is voor een uitbreiding van die beleidsinstrumenten.

	Beleids-plan	Communicatie-plan	Collectie-plan	Afstoot-beleid	Verzamel-beleid
Gemeentearchief	Ja	Nee	Nee	Nee	Passief
Heemkundige Kring	Nee	Nee	Nee	Nee	Passief

De heemkundige kring neemt schenkingen aan die stukken bevatten die gerelateerd zijn aan de lokale geschiedenis, maar gaat niet actief op zoek naar nieuwe collecties. De schenking van verenigingsarchieven komt het meest frequent voor.

[75] De beleidsinstrumenten zijn minder relevant voor kerkfabrieken en immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Dat is wel het geval voor het beleid dat met het behoud en beheer van de collecties te maken heeft.

Ook rond het beheer en behoud van de collectie is er nood aan een duidelijk plan bij de diverse spelers[76]. In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Restauraties aan collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie en de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren. In Zwijndrecht hebben de spelers nog geen duidelijk beleid rond het behoud en beheer van de collectie. Zowel bij de gemeente Zwijndrecht als bij de heemkring is er geen weet van een collectiebeheerplan, calamiteitenplan of eventuele restauraties aan de collectie.

10.2.3. Huisvesting

Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht is gevestigd op de eerste verdieping van de oude pastorijwoning in Burcht. Er is een ontmoetingsruimte en een bewaarkamer. Het gebouw is in handen van de gemeente.

Het gemeentehuis paalt aan de Openbare Bibliotheek. De gemeentelijke collectie wordt bewaard in de kelderverdieping.

Naam organisatie	Adresgegevens
Sint-Martinus Burcht	Kerkplein, 2070 Zwijndrecht
Gemeente Zwijndrecht	Binnenplein 1, 2070 Zwijndrecht
Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht	Kaaiplein 29, 2070 Zwijndrecht
Sint-Maartenscomité Burcht	Contact: Kaaiplein 29, 2070 Zwijndrecht
Volkskunstgroep 't Veerke	De lessen gaan door in basisschool Sint-Martinus: Idsteinlaan 18, 2070 Zwijndrecht

10.2.4. Personeel en vrijwilligers

De werking van het Gemeentearchief Zwijndrecht wordt uitgebouwd met 1 betaalde medewerker die verantwoordelijk is voor het statisch en dynamisch archief. De medewerker inventariseert de stukken in het statisch archief in een deeltijdse tewerkstelling. Het zogenaamde "cultureel archief" wordt beheerd door een kleine werkgroep. Een personeelslid van de cultuurdienst staat in voor de organisatie van Erfgoeddag en Openmonumentendag en het verbinden van partners. De taken van de vrijwilligers zijn niet omschreven. Het gaat om een gedreven vaste groep die een vrij grote mate van professionele kennis (door werk en/of opleiding) bezit.

De Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht werkt volledig met vrijwilligers. De vijf vrijwilligers vormen samen een kleine maar gemotiveerde vrijwilligersgroep. Ze besteden maandelijks ongeveer 40 u aan inventarisatie en ontsluiting van de collectie, de redactie en uitgave van het jaarboek en de nieuwsbrief en het beantwoorden van publieksvragen.

De vrijwilligers van Volksgroep 't Veerke voeren diverse taken uit zoals dansleiding, het onderhoud van de website, promotie en helpen bij culturele activiteiten (bv. het lokale Sint-Maartensfeest). Ze doen dat uit hobby, interesse en om het erfgoed te bewaren. Momenteel steunt de vereniging op slechts enkele leden/vrijwilligers die alles dragen. Aanvankelijk was dat een erg jonge ploeg. Valt er iemand weg (bijvoorbeeld door familiale omstandigheden, verhuis, studie, kinderen), dan wordt de kring dragenden kleiner, waardoor het voor iedereen zwaarder wordt om op dezelfde manier werking te voorzien. De aantrek van potentiële vrijwilligers is dus gewenst.

[76] De respondenten van de antwoorden rond het algemene beleid en het beleid rond beheer en behoud van de collectie verschillen omdat de vragen deel uitmaakten van twee diverse vragenlijsten. Niet alle respondenten vulden beide vragenlijsten (even nauwkeurig) in.

Sint Maertenscomité Burcht wordt samengesteld uit afgevaardigden van de Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht, Volksdansgroep 't Veerke, Fanfare Burgipja, Toneelgroep Leute, Chiro Burcht en St Martinus Basisschool Burcht. De organisatie werkt met vrijwilligers die instaan voor de begeleiding van de optocht. Ze worden voorzien door de verenigingen die deel uitmaken van het comité. Ze doen dat uit interesse en om het erfgoed te bewaren, al moeten ze daarvoor wel bijkomende inspanningen leveren buiten de eigen vereniging.

10.2.5. Publiekswerking

De expertise van het Gemeentearchief Zwijndrecht zit in publiekswerking en kennis rond bepaalde thema's. Dat blijkt ook uit hun tijdelijke tentoonstellingen en de antwoorddienst op vragen, samen met de medewerkers van de dienst "Leven". Met het publiek wordt er gecommuniceerd via de website en een digitale nieuwsbrief. Het gemeentearchief werkt ten slotte frequent samen met de Heemkundige Kring.

Die Heemkundige Kring geeft aan sporadisch samen te werken en meestal naar aanleiding van een specifieke vraag of een specifiek project, zoals het project "tram H". De expertise van de heemkring strekt zich van registratie, digitalisering tot onderzoek en publiekswerking. Die publiekswerking bestaat uit tijdelijke tentoonstellingen, een leeszaal, een eigen tijdschrift ("Craeyennest"), rondleidingen en het beantwoorden van publieksvragen. In de toekomst wordt overwogen om een educatieve werking te ontwikkelen. Externe communicatie verloopt ten slotte volledig digitaal via een website, sociale media en een nieuwsbrief.

Volkskunstgroep 't Veerke voorziet demonstraties, toonmomenten en educatieve activiteiten als publiekswerking en expertisedeling. De communicatie met het grote publiek gebeurt via een eigen website, sociale media, een digitale nieuwsbrief en de publicatie van activiteiten op de UiTdatabank.

Sint Maertenscomité Burcht communiceert via een digitale en papieren nieuwsbrief.

10.2.6. Budget en ondersteuning

De Heemkundige Kring ontvangt toelages van de gemeente en van de Wase erfgoedcel. Een minimaal budget gaat naar het behoud en beheer, zoals ook voor het Gemeentearchief het geval is.

Volkskunstgroep 't Veerke ontvangt gemeentelijke cultuursubsidies. Er gaat nauwelijks budget naar het behoud en beheer van de collectie.

Sint Maertenscomité Burcht ontvangt geen subsidies. De gemeente zorgt wel voor logistieke ondersteuning (zaal voor het na-feest) en aankoop van snoep voor het grielen. Er is geen of nauwelijks budget voor behoud en beheer.

10.3. Deelcollecties Roerend Erfgoed

10.3.1. Algemeen

In totaal zijn er 49 deelcollecties van zes organisaties gerapporteerd uit Zwijndrecht. De verdeling van de categorieën van de deelcollecties ziet er als volgt uit. De meeste deelcollecties zijn archief en documentatie. Deze figuur toont enkel de aantallen van de diverse deelcollecties en geeft geen informatie over hun omvang.

Volkskunstgroep 't Veerke beschikt over een erg gemengde collectie die nog niet werd geïnventariseerd. Het verenigingsarchief is in de loop der jaren bij verschillende personen gestockeerd geweest. Dit gaat vooral over correspondentie. Daarnaast zijn er ook heel wat foto's die in de loop der jaren gemaakt en verzameld zijn geweest. Ook tijdschriften rond volkskunst en de beleving daarvan behoren tot de collectie. Vervolgens is er de oude "boerenkledij" die gebaseerd is op kledij van rond de vorige eeuwwisseling, boerenkielen en -hemden. Ten slotte zijn er ook een aantal dozen met tot nu toe onbekende inhoud qua archiefmateriaal. De oudste zaken zijn vermoedelijk van rond 1978.

De collectie wordt momenteel bewaard in een stockageruimte met name twee kamers in de oude gebouwen van rusthuis Herleving in Burcht. Daar is ook heel wat dansmateriaal en attributen opgeslagen (strohoeden, heksenbezems, grote manden, bloembogen, narrenpak, bolderkarren, etc.)

De heemkundige kring bewaart een nog niet geïnventariseerde collectie van Edmond Reyn. De collectie bevat archief, rapporten, manuscripten, boeken en knipsels over de polders, de industrialisatie en de ontwikkelingen in het Scheldegebied van Linkeroever. Ze dateren uit de tweede helft van de 20ste eeuw.

Een aantal gemengde deelcollecties ten slotte zijn in het kader van het onderzoek uit elkaar gehaald voor een beter zicht op de diverse onderdelen ervan.

10.3.2. Archieven

De 11 deelcollecties "archieven" in Zwijndrecht hebben samen een omvang van 27 m. Het grootste deel van de archieven (89%) bevinden zich buiten de gemeentegrenzen, met name in het Rijksarchief (24 m). De deelcollecties die in Zwijndrecht worden bewaard zijn in handen van de Heemkundige kring Zwijndrecht-Burcht (3 m).

Naam deelcollectie	Archiefvormers	Naam bewaarder	Omvang (m)	%
Scouts St. Theresia en Gidsen De Gazellen	Verenigingsarchief	Heemkundige kring	2	7,4
Jeugdclub Den Uil	Verenigingsarchief	Heemkundige kring	0,2	0,7
Vrij onderwijs Burcht	Overheid	Heemkundige kring	0,5	1,9
Handbooggilde Nietsers St. Maarten	Verenigingsarchief	Heemkundige kring	0,2	0,7

Jan Frans Braye, notaris te Zwijndrecht, Kruibeke en Melsele	Notaris	Rijksarchief	0,1	0,4
Kerk Heilig Kruis	Kerkfabriek	Rijksarchief	3	11
Archief van de schepenbank en het dorpsbestuur van Zwijndrecht en de Borgerweertpolder	Gemeente	Rijksarchief	10	37
Kerk Sint-Martinuskerk Burcht	Kerkfabriek	Rijksarchief	5	19
Het archief van de families de Lannoy, Melijn, de Heuvel en Meyers met inbegrip van het archief van de heren van Zwijndrecht	Persoons- of familiearchief	Rijksarchief	2	7,4
Oud Gemeentearchief Burcht	Gemeente	Rijksarchief	2	7,4
Gemeentearchief Burcht	Gemeente	Rijksarchief	2	7,4
Totaal			27	

Er zijn daarnaast ook enkele gemengde deelcollecties die, naast archief, ook andere erfgoedcategorieën bevatten. Ze zijn voor het gemak van de gegevensverwerking gesplitst opgenomen. De grootste bewaarder daarvan is de Heemkundige Kring (met 7 deelcollecties). Het gaat om 4 gemengde deelcollecties met verenigingsarchieven, 1 met parochiearchief, 1 met gemeentearchief en 1 met persoons- of familiearchief. Samen is de omvang van de componenten archief uit de gemengde deelcollecties 1,2 m. Daarnaast beschikt ook het Gemeentearchief over het persoonsarchief "Collectie Bettens". De precieze omvang van de archiefcomponent is niet gekend. De procentuele verdeling tussen de verschillende archiefvormers wordt hieronder voorgesteld. Hierbij zijn de archiefcomponenten uit de gemengde deelcollecties wel opgenomen.

10.3.3. Documentatie

De meeste documentaire deelcollecties in Zwijndrecht worden beheerd door de Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht, zoals in het overzicht hieronder is te zien. De grootste collecties zijn de bidprentjes en rouwbrieven, de schenking Stuyvaert en de schenking Georges Kockelberg. De andere kleinere collecties, maken vaak deel uit van een gemengde deelcollectie en bevatten in de meeste gevallen foto's en knipsels.

Naam deelcollectie	Specificatie	Omvang
Bidprentjes en rouwbrieven	Bidprentjes en rouwbrieven	Ca. 2 000 stukken

Schenking Stuyvaert	Foto's en knipsels	Ca. 3 m
F.C. Burcht	o.a. foto's en knipsels	Ca. 0,3 m
Gemeentepolitiek	o.a. knipsels, affiches, flyers	Ca. 3 m
Actiecomité Roemenië (Bucinisu)	Foto's en knipsels	Ca. 0,4 m
Socialistische Turnkring Jong en Moedig	Foto's en knipsels	Ca. 0,1 m
Wase Kantorij	o.a. foto's, affiches en knipsels	Ca. 0,8 m
Toneelgroep De Machuiten	o.a. foto's en knipsels	Ca. 0,8 m
Parochies Zwijndrecht en Burcht	o.a. kaarten en plannen, bidprentjes en knipsels	Ca. 1,8 m
Schenking De Groodt-Grisar	o.a. foto's en knipsels	Ca. 0,5 m
Schenking Georges Kockelberg	o.a. foto's en knipsels	Ca. 3 m

Het Gemeentearchief Zwijndrecht is in het bezit van de verzameling van Georges Bettens. Hij verzamelde en documenteerde Burcht aan de hand van krantenartikels, foto's, affiches, prentkaarten, bidprentjes etc. Daarnaast bevat de collectie ook ongeveer 300 (inmiddels gedigitaliseerde) glasnegatieven van de dorpsfotograaf John Tulpinck uit het begin van de 20ste eeuw. In totaal gaat het om zo'n 3 300 stukken.

De deelcollectie van het Sint Maertenscomité Burcht ten slotte zijn zo'n 50 foto's uit de periode 2012-2019 van de vereniging. De deelcollectie maakt deel uit van het archief bij de Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht en wordt ook daar bewaard.

10.3.4. Audiovisuele deelcollecties

De audiovisuele collecties in Zwijndrecht zijn beperkt. Er zijn twee deelcollecties gerapporteerd bij Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht over de Wase Kantorij en de toneelgroep "De Machuiten". Het gaat respectievelijk om drie audiocd's en 10 VHS-cassettes met zo'n 20 u aan beeldopnames. De collecties dateren uit de tweede helft van de 20ste eeuw.

10.3.5. Bibliotheek

De omvangrijkste bibliotheekcollectie in Zwijndrecht zijn de ongeveer 3000 kranten(knipsels) uit de collectie Bettens, bewaard in het gemeentearchief. Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht is heeft dan weer de meeste bibliotheekcollecties in Zwijndrecht. Zo bewaren ze sinds 1976 het gemeentelijk informatieblad (naar schatting zo'n 1 m). Daarnaast beschikken ze over een gevarieerde bibliotheek van zo'n 2,5 m aan boeken en tijdschriften uit de 20ste en 21ste eeuw met algemene werken, regionale studies en lokale publicaties. De schenking van Georges Kockelberg ten slotte is dan weer goed voor ongeveer 0,25 m monografieën en naslagwerken.

10.3.6. Objecten

Voor Zwijndrecht zijn er acht deelcollecties met museale collecties gerapporteerd. Ze zijn allemaal afkomstig uit de Sint-Martinuskerk van Burcht. Samen bevatten ze zo'n 600 objecten.

Collectiecategorie voorwerpen	Omvang in aantal	Procentuele verdeling
Beeldmateriaal	79	13,2
Geluidsmiddelen/apparatuur	16	2,7

Houders	75	12,5
Interieurinrichting	176	29,3
Gemengde objectcollecties	254	42,3

De grootste collecties worden gevormd door de gemengde objectcollecties (met vooral houders, interieurinrichting, informatievormen en kleding) en interieurinrichting (zoals meubilair en verlichting).

Omdat ongeveer de helft van het aantal objecten onder de categorie gemengde objectcollectie valt, is het in de bovenstaande tabel niet duidelijk welke deelcollectie het meeste voorkomt in Zwijndrecht. De onderstaande figuur maakt een aanname van de percentages van de objectcategorieën, op basis van de gemengde objectcollecties. Opmerkelijk is ook de omvang van de categorie kleding die deel uitmaakte van de gemengde objectcollecties.

10.3.7. Registratie en digitalisering

Registratie

De meeste Zwijndrechtse deelcollecties die zijn opgenomen, zijn ook geregistreerd. De drie niet geïnventariseerde deelcollecties zijn afkomstig van het Sint-Maertenscomité Burcht, Volkskunstgroep 't Veerke en de "collectie Reyn" van de heemkring. Ongeveer de helft van de deelcollecties is geregistreerd via rekenblad. Ze zijn allen afkomstig van de heemkring. Enkel de collectie doodsprentjes van diezelfde speler is slechts voor 60% tot 80% geïnventariseerd. De rest is minstens voor 80% geïnventariseerd.

Het Rijksarchief wordt in onderstaande figuur apart vermeld. Als professionele instelling beschikken zij over een gespecialiseerd registratiesysteem en zijn alle deelcollecties die in het onderzoek zijn opgenomen in de inventarislijst gevonden (en dus -deels- geïnventariseerd).

Digitale inventaris

Bijna alle deelcollecties in Zwijndrecht (46 van de 49 deelcollecties) hebben een digitale inventaris. Hun automatiseringsgraad is daarbij verschillend, maar ongeveer zeven op tien inventarissen zijn minstens voor 80% geautomatiseerd, voornamelijk in digitale bestanden. De overige deelcollecties zijn nog niet geregistreerd. Van veertig deelcollecties is de deelcollectie ook (gedeeltelijk) online. Enkel de inventarissen van enkele deelcollecties van de Gemeente Zwijndrecht en de Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht zijn niet in online te vinden.

Digitale deelcollecties

De meeste deelcollecties in Zwijndrecht zijn niet gedigitaliseerd of *digital born*. Ongeveer één op drie is dat wel. De dertien deelcollecties zijn van de kerkfabriek Sint-Martinus, de gemeente Zwijndrecht en de Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht. Het is onduidelijk in welke mate de deelcollecties uit het Rijksarchief zijn gedigitaliseerd. De collecties die bijna volledig online toegankelijk zijn, zijn afkomstig van de kerkfabriek Sint-Martinus in Burcht (ontsloten in de erfgoeddatabanken). De collectie die deels online staat van de gemeente Zwijndrecht zijn enkele glasnegatieven uit het begin 20ste eeuw van dorpsfotograaf John Tulpinck uit de collectie Bettens. Ze zijn te vinden op de beeldbank van Erfgoedcel Waasland. Op de website van de heemkring zijn postkaarten, landkaarten en affiches te vinden zijn (http://www.heemkundezb.be/index.php/beelden). Heemkundige kring Zwijndrecht-Burcht ten slotte beschikt offline over de digitale bestanden van de deelcollectie over het Vrij Onderwijs Burcht.

De meest gebruikte methode voor digitale opslag in Zwijndrecht is op een externe harde schijf (4). Daarnaast komt ook de opslag in een harde schijf in een computer (2), op USB-stick (1) en in "de cloud" (1) voor.

10.3.8. Datering

De oudste deelcollecties in Zwijndrecht zijn **archieven**, afkomstig uit het Rijksarchief. Uit de 15de tot 19de eeuw stammen het archief van twee kerkfabrieken, de kerk Heilig Kruis en de Sint-Martinuskerk in Burcht. Ze worden in tijd gevolgd door het Oude Gemeentearchief van Burcht (16de tot 18de eeuw) en het familiearchief van families de Lannoy, Melijn, de Heuvel en Meyers (17de tot 19de eeuw). De andere archieven dateren vanaf de 18de eeuw.

De museale collectie start vanaf de 18de tot 20ste eeuw. Het gaat om interieurinrichting, houders en kleding uit de Sint-Martinuskerk van Burcht. De andere erfgoedcategorieën starten vanaf de 19de tot 21ste eeuw. Het merendeel van de deelcollecties heeft stukken uit de 20ste en 21ste eeuw.

10.3.9. Conditie en bewaaromstandigheden

De deelcollecties in het Rijksarchief worden onder de best mogelijke omstandigheden bewaard. Concreet betekent dat voor de meeste deelcollectie in zuurvrije mappen en/of dozen en op open rekken. Om een beeld te

kunnen vormen van de bewaaromstandigheden binnen de gemeente zelf, worden deze collecties als een aparte groep weergegeven.

De meeste deelcollecties in Zwijndrecht zijn ofwel zonder verpakking ofwel zuurvrij verpakt. Verpakking komt voor bij de Heemkundige Kring (zuurvrij en niet-zuurvrij) en de archiefdienst van de gemeente (niet zuurvrij). De grote vertegenwoordiging van de gesloten rekken/kasten als bewaarplaats voor de deelcollecties is te verklaren door de deelcollecties van de heemkring en het gemeentearchief. Drie religieuze collecties uit de Sint-Martinuskerk worden uitgestald.

De deelcollecties, waarvan informatie is verkregen over hun schade (zo'n kleine 65%) in Zwijndrecht zijn grotendeels in goede conditie. De waarde van de "Collectie Bettens" van het gemeentearchief is verhoogd (10-39%) voor biologische, chemische en lichtschade.

10.3.10. Eigendom

Ongeveer de helft van de deelcollecties (55%) in Zwijndrecht is in eigen beheer van de organisaties. Eén op de vier deelcollecties is een schenking. Schenkingen komen voor bij het gemeentearchief en de heemkring. Van het Rijksarchief is het onduidelijk over welke status (bewaargeving of schenking) het gaat.

10.3.11. Gebondenheid, belang en waardering

Gebondenheid en belang

De deelcollecties uit Zwijndrecht zijn vooral van lokaal belang, ofwel enkel voor de organisatie zelf ofwel voor de lokale gemeenschap. Ze zijn vaak verbonden aan instellingen en verenigingen, processen, en plaatsen (voornamelijk Zwijndrecht zelf).

Een belangrijke collectie van lokaal belang is de collectie van Georges Bettens, die onder andere documenten, foto's, krantenartikels en publicaties omvat uit Burcht. Als bestuurslid van diverse Burchtse en Zwijndrechtse verenigingen, documenteert zijn archief ook het verenigingsleven. Daarnaast bevat het stukken over verkiezingen, de oorlogen, rampen, de Sint-Martinuskerk…

De religieuze collecties uit de kerken zijn in de eerste plaats van belang voor de lokale gelovigen en inwoners van Zwijndrecht. Daarnaast zijn ze, samen met de andere kerken, een getuigenis van het katholieke Vlaanderen. Het belang en de waarde van deze collecties kan meer in detail achterhaald worden via (nog op te zetten) waarderingstrajecten.

Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht bewaart door zijn focus op de lokale geschiedenis voornamelijk stukken uit en over Zwijndrecht. Het gaat onder andere om bidprentjes en doodsbrieven en tal van deelcollecties van plaatselijke organisaties (zoals scouts, jeugdclub, handbooggilden, voetbalverenigingen, turnkring en toneelgroepen).

Waardering

Ongeveer de 75% van de deelcollecties (zonder de deelcollecties in het Rijksarchief) in Zwijndrecht kreeg een benaderende waardering voor het onderzoek. De grafieken hieronder geven de visie van de organisaties weer. De onderstaande resultaten zijn slechts een eerste poging van de respondenten om de waarde van de collecties te bepalen en dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties te vormen. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

10.4. Deelcollecties Immaterieel Erfgoed

10.4.1. Algemeen

In Zwijndrecht namen twee immaterieel-erfgoedgemeenschappen deel aan het onderzoek. Volkskunstgroep 'T Veerke uit Burcht houdt zich bezig in het thema "Ambacht en volkskunst". De activiteiten van het Sint Maertenscomité Burcht huizen onder het thema "Historische (reuzen)stoeten en processies".

Volkskunstgroep 't Veerke vzw valt met haar traditionele Vlaamse volksdansen en andere activiteiten onder "Feesten, rituelen en sociale gebruiken". Dankzij hun deelname aan internationale optredens is hun werkingsgebied Europa.

Hun activiteiten vinden het hele jaar door. Zo worden volksculturele activiteiten die door bevriende groepen worden georganiseerd, zoals een meiboomplanting, steeds bijgewoond. Jaarlijks wordt een traditionele Vlaamse dans of een combinatie daarvan ingeoefend om met de hele Vlaamse afvaardiging te tonen op de Europeade, festival van de Europese volkscultuur. De deelname aan de Sint-Maartensviering in Burcht op 11 november is ook een vaste activiteit. De repetities voor al deze activiteiten vinden het hele jaar door plaats in Burcht.

Het St. Maertenscomité Burcht is verantwoordelijk voor de organisatie van de St Maartensommegang met grielen op 11 november. Ook zij vallen daarbij onder "Feesten, rituelen en sociale gebruiken". De ommegang gebeurt altijd op een vast moment en op een vaste plaats (in één van de Wase gemeenten).

10.4.2. Netwerk

Naast de eigen vrijwilligers van Volkskunstgroep 't Veerke zijn ook verenigingen met dezelfde traditie betrokken bij de praktijk van hun erfgoed. De overdracht van de verschillende dansen gebeurt persoonlijk via opleiding en begeleiding. Het netwerk van het Sint-Maertenscomité is uitgebreid. Er wordt namelijk samengewerkt met tal van plaatselijke verenigingen.

10.4.3. Noden op vlak van borgen

Om een levendige toekomst te verzekeren wordt het erfgoed beoefend bij Volkskunstgroep 't Veerke. In de toekomst kan ook worden ingezet op het documenteren van het erfgoed maar daarvoor is wel vorming rond archiefwerking en -zorg nodig. Noodzakelijk om de praktijk te kunnen verderzetten is het delen van kennis en het geven van opleidingen zodat de traditie niet verloren gaat.

De overdracht rond de traditie van Sint-Maarten gebeurt door toonmomenten. Om die traditie levendig te houden is de organisatie bewust bezig met het beoefenen en doorgeven van het erfgoed, en communicatie en sensibilisering errond. Diezelfde acties zijn, samen met archiefzorg, volgens het comité ook mogelijk op langere termijn. Er zijn daarbij nog heel wat andere noden voor het borgen van de praktijk, zoals logistieke steun (materialen), financiële ondersteuning en depot, verjonging en opvolgers en aansluiting vinden bij actuele samenleving.

10.4.4. Roerend erfgoed

Volkskunstgroep 't Veerke beschikt over een erg gemengde collectie die nog niet werd geïnventariseerd. Het verenigingsarchief is in de loop der jaren bij verschillende personen gestockeerd geweest. Dit gaat vooral over correspondentie. Daarnaast zijn er ook heel wat foto's die in de loop der jaren gemaakt en verzameld zijn geweest. Ook tijdschriften rond volkskunst en de beleving daarvan behoren tot de collectie. Vervolgens is er de oude "boerenkledij" die gebaseerd is op kledij van rond de vorige eeuwwisseling, boerenkielen en -hemden. Ten slotte zijn er ook een aantal dozen met tot nu toe onbekende inhoud qua archiefmateriaal. De oudste zaken zijn vermoedelijk van rond 1978.

Daarnaast is er ook heel wat dansmateriaal en attributen die nog altijd gebruikt worden (strohoeden, heksenbezems, grote manden, bloembogen, narrenpak, bolderkarren, etc.)

De deelcollectie van het Sint Maertenscomité Burcht zijn zo'n 50 foto's uit de periode 2012-2019 van de vereniging. De deelcollectie maakt deel uit van het archief bij de Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht en wordt ook daar bewaard.

10.5. Depot

10.5.1. Beschrijving van de depots

Het depot van Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht is een kamer in de voormalige pastorij van Burcht. De grootte bedraagt ongeveer 20m². De collectie van het Sint-Maartenscomité Burcht wordt bij de heemkring bewaard.

De Gemeente Zwijndrecht beschikt over enkele (koele) kelderruimtes en het gemeentelijk archief (met klimaatcontrole). Er is een reëel vochtgevaar in de kelderruimtes van de gemeente; er worden in de mate van het mogelijke maatregelen genomen.

De collectie van Volkskunstgroep 't Veerke wordt momenteel bewaard in een stockageruimte met name twee kamers in de oude gebouwen van rusthuis "Herleving" in Burcht.

10.5.2. Specificaties van de depots[77]

Soort depotruimtes

Voor Zwijndrecht is slechts informatie van twee depotruimtes verkregen: een depot in een aparte ruimte (Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht) en depot in een ruimte voor diverse doelen van gemeente Zwijndrecht.

Maatregelen ter verbetering van de bewaaromstandigheden

De situatie in Zwijndrecht ziet er vrij positief uit voor de genomen maatregelen om de bewaaromstandigheden van de collecties te optimaliseren. Er is nog ruimte voor verbetering bij Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht voor de maatregelen tegen wateroverlast en diefstal.

	Maatregelen die wateroverlast voorkomen	Elektrische leiding en weggewerkt	Maatregelen in geval van brand	Vluchtwegen	Regelmatige schoonmaak	Collectie beschermd tegen licht	Maatregelen tegen diefstal en vandalisme
Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht (aparte ruimte)	Neen	Ja	Ja	N.v.t.	Ja	Ja	Neen

[77] De data in dit onderdeel zijn afkomstig uit de antwoorden van de respondenten van de vragenlijst over het depot. De respondenten van die vragenlijst zijn niet (steeds) gelijk aan de respondenten van de vragenlijst over de organisatie. Er zijn daardoor minder depots geregistreerd dan organisaties.

Gemeente Zwijndrecht (ruimte voor diverse doelen)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Metingen

De ruimtes van de gemeente Zwijndrecht zijn geschikt voor de bewaring van collecties. Bij Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht vonden nog geen metingen van temperatuur en relatieve vochtigheid plaats.

Noden

De Gemeente Zwijndrecht heeft onvoldoende personeel beschikbaar om de collectie en het archief gericht te onderzoeken met het oog op ontsluiting.

DEEL C Deelcollecties, erfgoedbeheerders en bewaarders

C. Deelcollecties, erfgoedbeheerders en bewaarders

In dit onderdeel worden de deelcollecties en hun erfgoedbeheerders en bewaarders onder de loep genomen. Daarbij zijn een aantal deelcollecties, in totaal 18, niet opgenomen, omdat ze te moeilijk onder te verdelen zijn in de vijf erfgoedcategorieën op basis van één numeriek doorwegende categorie of omdat de inhoud van de deelcollectie niet voldoende gespecificeerd werd. Het merendeel, zo'n 67%, van de gemengde deelcollecties is nog niet geïnventariseerd. De deelcollecties betreffen de volgende combinaties van de erfgoedcategorieën.

Combinatie erfgoedcategorieën	Aantal gemengde deelcollecties
Archief en documentatie (foto's)	2
Archief en documentatie (plannen)	1
Documentatie (foto's) en objecten	3
Divers/ Niet gekend	12

C.1. Archieven en archiefsector

1.1. Inleiding

Om de archieven en de archiefsector in het Land van Waas beter te kunnen situeren, wordt een kort overzicht gegeven van de nu geldende archiefwetgeving en het archieflandschap. Het is een beknopt overzicht dat geen volledigheid nastreeft.

1.1.1. Wetgeving

Het Vlaamse archiefwezen wordt momenteel geregeld door de Archiefwet van 1955, gewijzigd door de Wet houdende diverse bepalingen van 9 mei 2009[78], en het Bestuursdecreet van 7 december 2018 dat een aantal bestuurlijke decreten, waaronder het Archiefdecreet van 9 juli 2010, bundelt.

De wetgeving op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en die op de openbaarheid van bestuur stellen elk hun specifieke eisen aan de sector. Met de GDPR, uit 2018, is de situatie voor de sector nog complexer geworden.

De Archiefwet van 1955

De Belgische Archiefwet van 1955 en de daarbij horende Koninklijke Besluiten zijn nog altijd van kracht, maar zijn in 2009 grondig geactualiseerd. Het gaat onder andere om veranderingen in de openbaarheidstermijnen, de overbrengingstermijnen en de procedure van overbrenging en vrijstellingen voor overbrenging.

De Belgische Archiefwet dekt lang niet de volledige archiefsector. De archiefwet is in eerste instantie van toepassing op de archiefbescheiden van de rechtbanken, de Raad van State, de rijksbesturen, de provincies en gemeenten en de openbare instellingen die aan hun controle of administratief toezicht zijn onderworpen. Ze zijn verplicht hun archieven van meer dan dertig jaar oud in het Rijksarchief neer te leggen. Voor de lokale besturen geldt die verplichting enkel wanneer wordt vastgesteld dat de verplichte archiefzorg niet naar behoren wordt

[78] "Koninklijk besluit tot uitvoering van artikelen 1, 5 en 6bis van de archiefwet van 24 juni 1955", *Belgisch Staatsblad*, 23.09.2010, https://www.etaamb.be/nl/koninklijk-besluit-van-18-augustus-2010_n2010021090.html

uitgevoerd. De wet dekt dus niet de hele overheidssector, alleen het federale uitvoerende en gerechtelijke niveau, doch niet het wetgevende.

Het Archiefdecreet van 2010 en het Bestuursdecreet van 2018[79]

Het Decreet betreffende de bestuurlijk-administratieve archiefwerking (of Archiefdecreet van 9 juli 2010) had vijf doelstellingen voor ogen voor de diverse zorgdragers:

- Verhogen van de kwaliteit van het archiefbeheer
- Archiefdocumenten beter ontsluiten voor de recht- en informatiezoekende burger
- Toelaten van wetenschappelijk onderzoek
- Efficiënte waardering en selectie van archiefdocumenten stimuleren
- Bieden van ondersteuning aan zorgdragers

De zorgdragers, en dus de instanties waarop het decreet van toepassing was, zijn uiteenlopend: de door de decreetgever opgerichte administratieve rechtscolleges, de diensten, instellingen en rechtspersonen die afhangen van de Vlaamse Gemeenschap of het Vlaamse Gewest, de gemeenten en de districten, de provincies, de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, de openbare centra voor maatschappelijk welzijn en de verenigingen betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, de kerkfabrieken en de instellingen belast met het beheer van de temporaliën van de erkende erediensten, de polders en de wateringen en de andere gemeentelijke en provinciale instellingen, met inbegrip van de verenigingen zonder winstoogmerk waarin een of meer gemeenten of provincies minstens de helft van de stemmen in een van de beheersorganen hebben.

In het Bestuursdecreet van 7 december 2018 zijn een aantal bestuurlijke decreten samengebracht, met als uitgangspunten het recht op kwaliteitsvolle dienstverlening en het recht op digitale dienstverlening. De doelstellingen die hierboven werden opgesomd, zijn daarin integraal opgenomen.

In bijlage IV wordt een duidelijk overzicht opgenomen over de toepassing van enerzijds de federale archiefwet en anderzijds het Vlaamse Bestuursdecreet, overgenomen uit de website van de Vlaamse overheid.[80]

De GDPR [81]

De Europese privacywetgeving, de *General Data Protection Regulation* (GDPR) (in het Nederlands de *Algemene Verordening Gegevensbescherming* (AVG)) regelt hoe er moet worden omgegaan met persoonsgegevens. De verwerking van persoonsgegevens moet enkele beginselen respecteren. Het zijn: rechtmatigheid, behoorlijkheid, transparantie, doelbinding, minimale gegevensverwerking, juistheid, opslagbeperking, integriteit en vertrouwelijkheid en verantwoordingsplicht.

Voor de archiefzorg zijn het respecteren van die beginselen soms problematisch. Gelukkig voorziet de wettekst enkele uitzonderingen met betrekking tot archivering. Naast de belangen voor de personen wiens persoonsgegevens verwerkt worden, zijn er immers ook nog andere belangen, onder andere het recht op informatie, het belang van wetenschappelijk en historisch onderzoek of simpelweg het vlot en efficiënt functioneren en beheren van een organisatie (waar archiefzorg een onderdeel van is). Het belang van de verwerking van persoonsgegevens in het kader van archiefzorg is dus gerechtvaardigd.

---

79 s.n."Archiefdecreet van 9 juli 2010", Vlaamse Overheid, geraadpleegd 06.2020, https://overheid.vlaanderen.be/informatiemanagement/archiefdecreet.

80 s.n."Overzicht van de bevoegdheidsverdeling", Vlaamse Overheid, geraadpleegd 06.2020, https://overheid.vlaanderen.be/informatiemanagement/bevoegdheidsverdeling.

81 Jens Bertels en Bart Magnus, "De GDPR en archiefzorg: wat is er nog mogelijk?", Project TRACKS, geraadpleegd 06.2020, https://www.projecttracks.be/nl/tools/detail/de-gdpr-en-archiefzorg-wat-is-er-nog-mogelijk

1.1.2. Het archieflandschap in Vlaanderen

De werking van de cultureel erfgoedinstellingen, en dus ook van de archieven, wordt geregeld in het Cultureelerfgoeddecreet van 24 februari 2017. Het decreet regelt de ondersteuning van organisaties in Vlaanderen die aan cultureel-erfgoedwerking doen. Het gaat over collectiebeherende organisaties, zoals musea, culturele archieven en erfgoedbibliotheken, en immaterieel cultureel-erfgoedwerkingen en dienstverlenende organisaties, zowel op landelijke als regionaal niveau.

De Vlaamse overheid streeft naar een beleidskader dat is aangepast aan de recente maatschappelijke en bestuurlijke veranderingen. "Het decreet heeft als doel de zorg voor en het omgaan met roerend en het immaterieel erfgoed te bevorderen door het cultureel-erfgoedveld uit te bouwen, een kwaliteitsvolle en duurzame cultureel-erfgoedwerking te bevorderen en de maatschappelijke inbedding van cultureel erfgoed te vergroten."[82]

1.2. Archieven in het Waasland

1.2.1. Algemeen

De archiefvormers

Het hierboven geschetste wettelijke kader geldt ook voor de archieven aanwezig in het Waasland en die betrekking hebben op het Waasland. In totaal werden 482 archiefvormers, waarvan archief bewaard is gebleven, getraceerd. In 2008 waren er dat 319.

In onderstaande tabel wordt een procentuele verdeling van de archiefvormers gepresenteerd. Het grote aandeel gemeenten is te wijten aan het feit dat het oude, moderne en hedendaagse archief in het onderzoek als afzonderlijke entiteiten zijn opgenomen, maar voor dit overzicht als één archiefvormer beschouwd zijn. Hetzelfde geldt voor de OCMW's, die ook hun rechtsvoorgangers bevatten. De notarissen die nog niet in het corpus van 2008 waren opgenomen werden ten slotte ook allemaal afzonderlijk opgenomen uit de inventaris van het Rijksarchief.

Onderstaande tabel geeft een procentuele vergelijking tussen het aandeel archiefvormers en het aandeel in meter. Dit betekent niet dat alle archieven hierin opgenomen zijn; er kunnen in de toekomst nog nieuwe archieven opduiken. Het gaat eerder om een momentopname. Voor sommige archiefbestanden werd ook niet achterhaald wat het aantal meter was, omdat enkel het aantal stukken of nummers van de inventaris vermeld werd. Toch geeft dit overzicht een indicatie van de hoeveelheid bewaard archief. In totaal werd 20 575 m getraceerd.

Procentuele vergelijking archiefvormers en omvang archief in meter

Verdeling archiefvormers	Archiefvormers		Omvang		Data uit 2008	
	Aantal	%	Meter	%	Archiefvormers	Meter
Regionale overheidsinstellingen	8	1,7	169	0,8	7 (2%)	11 (0,1%)
Rechterlijke macht	24	5	362	1,8	14 (4%)	129 (1,1%)
Verenigingen	36	7,9	99	0,5	28 (9%)	184 (1,6%)
Bedrijven	15	3,1	402	1,9	11 (3%)	345 (3%)

82 s.n."Een nieuw Cultureel-erfgoeddecreet voor de ondersteuning van cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen", FARO, geraadpleegd 07.2020, https://faro.be/nieuws/een-nieuw-cultureel-erfgoeddecreet-voor-de-ondersteuning-van-cultureel-erfgoedwerking-in-vlaa

Families en personen	43	8,9	302,9	1,5	28 (9%)	273 (2,4%)
OCMW	23	4,8	3 748	18,2	34 (11%)	1 972 (17,4%)
Religieuze organisaties	78	15,8	628,44	3	47 (15%)	350 (3,1%)
Gemeenten	87	18,3	13 756,1	66,9	112 (35%)	7 736 (68,5%)
Polderbesturen	32	6,6	287,7	1,4	12 (4%)	15 (0,1%)
Notarissen	123	25,5	480	2,3	26 (8%)	298 (2,6%)
Niet gekend /gemengd	12	2,5	339,5	1,7		
Totaal	**482**		**20 574,64**		**319**	**11 313**

Ten opzichte van 2008 is er een flinke stijging van niet alleen archiefvormers (van 319 naar 482) maar vooral van het aantal meter archief (van 11 313 naar 20 574,64). Met behulp van de onderstaande figuren worden deze stijgingen geduid.

Bij een aantal archiefvormers is een opmerkelijke stijging te merken. Voor de notarissen zijn de meeste gegevens afkomstig uit het Rijksarchief. Waar in de inventaris van 2008 de meeste notarissen vaak onder één archiefvormer waren gebundeld, zijn de meeste notarissen in de huidige inventaris afzonderlijk opgenomen. De aanvullingen uit 2020 zijn dan ook afzonderlijk ingevoerd. Voor de polderbesturen werden enerzijds intussen meer polderarchieven opgenomen in het Rijksarchief en anderzijds spitste het onderzoek zich actiever toe om meer gegevens van de polderbesturen zelf te ontvangen. In de stijging van de religieuze archieven speelt het Rijksarchief ook een cruciale rol.

Bij de gemeentearchieven tonen de cijfers een daling. Dat is te verklaren omdat niet alle (deel)collecties, voornamelijk uit het Gemeentearchief Waasmunster, even gedetailleerd zijn ingediend als in 2008. De gegevens zijn hier dus niet als een effectieve daling te interpreteren, maar tonen veeleer dat een exacte vergelijking met het onderzoek uit 2008 niet altijd opgaat.

Ten opzichte van 2008 valt vooral de groei van de archieven van de regionale overheidsinstellingen, rechterlijke macht (rechtbanken en vredegerecht) en polderbesturen op. De grootste verklaring hiervoor is de verdere registratie en aangroei in het Rijksarchief en de expliciete ondervraging van de polderbesturen.[83]

De archiefbewaarders en -beheerders

Er is niet altijd een even duidelijk onderscheid te maken tussen beheerders (archiefbeheer is een kerntaak van de organisatie) en bewaarders (archiefbeheer is geen kerntaak maar de organisatie beschikt wel over archief). Vandaar dat ze telkens samen genoemd worden. Immers, de meeste hebben een wettelijke taak tot het beheren van archieven, maar door gebrek aan geld en personeel komt men niet toe aan de daadwerkelijke uitbouw van een archiefdienst. Hierin kan moeilijk een algemene lijn worden getrokken doorheen de diverse organisaties en instellingen. Zo is een aantal gemeenten ver gevorderd in de uitbouw van een gemeentelijke archiefdienst, andere dan weer niet.

De archieven worden bij tal van diverse spelers binnen en buiten het Waasland bewaard. Er zijn daarbij instellingen met een professionele archiefdienst enerzijds en organisaties die archieven in eigen beheer hebben, zonder structurele omkadering anderzijds. Niet voor alle organisatiecategorieën is het onderscheid tussen professionele archiefdienst of niet duidelijk, vandaar dat ze allen samen zijn opgenomen in onderstaand overzicht.

Organisatiecategorie		Meter	%	Meter (2008)	% (2008)
Spelers binnen het Waasland					
Archieven		16 955	82,4%	8 882	78,5
Heem- en oudheidkundige Kringen		233,5	1,1%	235	2,1
Kerkfabrieken		34,5	0,2%	31	0,3
Polders en wateringen		239	1,2%		

[83] Een mogelijke andere verklaring is ook dat zoekactie in de volledige databank van het Rijksarchief is gebeurd. In 2008 werd vermoedelijk enkel de collectie van het Rijksarchief in Beveren opgenomen. Het is onduidelijk of er toen ook veel Wase stukken in andere afdelingen van het Rijksarchief bewaard werden.

Privé-organisaties		142,8		147	1,3
	Bibliotheken en documentatiecentra	75,7	0,4%		
	Musea en bezoekerscentra	5,1	0,02%		
	Andere erfgoedverenigingen	62	0,3%		
Spelers buiten het Waasland			0,0%		
Rijksarchief		2 966,14	14,4%	2 018	17,8
KADOC		3,7	0,0%		
Totaal		20 574,64		11 313	

Ten opzichte van de gegevens uit 2008 verdubbelde het aantal archief net niet. Die stijging is te verklaren door een betere ontsluiting bij de diverse organisaties en door de natuurlijke aangroei van het archief van gemeenten, OCMW's en het Rijksarchief. De grootste stijgingen zitten dan ook bij de gemeentearchieven en het Rijksarchief. Ten opzichte van 2008 steeg het aantal meter archief in privé-organisaties ook opmerkelijk. Het percentage archief in eigen beheer ligt ongetwijfeld nog hoger omdat niet alle respondenten over de correcte informatie beschikten en niet alle aangeschrevenen reageerden.

Het merendeel van de archieven (83%) is voor meer dan 80% geregistreerd. Dit gebeurt op uiteenlopende niveaus die niet specifiek werden bevraagd in dit onderzoek. Ook de manieren zijn divers. De meest gebruikte methodes zijn via rekenblad of tekstverwerker (86 deelcollecties). Ook gemengde vormen, steekkaarten, inventarisatie in databanken en in een gespecialiseerd registratieprogramma komen voor. De deelcollecties van het Rijksarchief worden ingevoerd in een softwareprogramma, genaamd SAM (State Archives Management). Ongeveer 85% heeft een digitale inventaris; het Rijksarchief vertegenwoordigt hierin een aanzienlijk aandeel.

Opvallend is dat er relatief weinig met een gespecialiseerd softwarepakket wordt gewerkt. Bij de gemeentearchieven komt daar gestage verandering in door de inschrijving van een aantal gemeenten bij het provinciale archiefbeheersysteem GIAS voor lokale besturen. Voor de andere archieven is een (Wase) samenwerking rond een bepaalde registratiesoftware (nog) niet van toepassing.

1.2.2. Gemeentelijke archiefdiensten

De gemeentelijke archiefdiensten staan in voor het beheer en de ontsluiting van de archieven gevormd door de gemeentelijke overheid. In de grotere gemeentearchieven of stadsarchieven worden naast de stadsadministratie en die van de deelgemeenten ook kerk- en pastorale archieven, private en verenigingsarchieven bewaard. Ze beschikken soms ook over documentatie, bibliotheek of een audiovisuele collectie.

Sinds 2019 staat het gemeentearchief ook in voor de bewaring van het archief van het OCMW en zijn rechtsvoorgangers. Dat komt door de integratie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW) met de gemeentebesturen om een gemeentelijk sociaal beleid te vereenvoudigen. [84] Dat heeft uiteraard ook gevolgen voor het archiefbeheer. Het decreet voorziet daarvoor twee opties:

- er wordt een gemeenschappelijke archiefdienst opgericht;
- een van beide doet een beroep op de archiefdienst van de andere partner.

[84] s.n."Integratie OCMW's en gemeenten", Vlaamse Overheid, geraadpleegd 06.2020, https://overheid.vlaanderen.be/aan-de-slag/integratie-ocmw-en-gemeenten.

In het Waasland werd vooral de tweede optie gekozen waarbij het OCMW-archief (fysiek en/of in beheer) naar de gemeentelijke archiefdienst is gebracht.

De OCMW-archieven zijn vaak minder goed gekend en geïnventariseerd dan de gemeentearchieven. Dat komt omdat de OCMW's vaak niet over een voltijdse archivaris beschikten. De archieven zijn dus in hun huidige staat overgebracht, waarbij het van de bezetting en het werk van de gemeentelijke archiefdienst afhangt of de inventarisatie kan worden verdergezet/begonnen.

De gemeentelijke archiefdiensten en hun missie

Beveren, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Temse en Kruibeke beschikken over een archiefdienst. Dit betekent een aparte dienst en minstens één voltijdse archiefmedewerker. Moerbeke, Stekene, Waasmunster, Zwijndrecht hebben geen archiefdienst, enkel een archiefverantwoordelijke.

Vaak is de zorg voor het archief niet de prioriteit en wordt dit aan een persoon toegewezen die al een uitgebreid takenpakket heeft (bijvoorbeeld de ambtenaar van de burgerlijke stand of een medewerker van het secretariaat). Naast de eigenlijke werking bestaat tussen de verschillende archivarissen en archiefverantwoordelijken regelmatig overleg over de diverse aspecten van archiefbeheer in het Waas Archievenoverleg (WAO).

Niet alle archiefdiensten hebben een expliciet geformuleerde missie (ingediend). De missie van een stads- of gemeentearchief is natuurlijk zorgen voor alle archieven van het stadsbestuur en stedelijke administratie, materieel ervoor zorgen dat het in onberispelijke staat wordt overgedragen naar volgende generaties, zorgen dat alle beschrijvingen (digitaal) beschikbaar zijn en de burger maximaal toegang heeft tot al deze archieven. Het gaat tegelijk om een administratieve taak en een culturele, historische taak. Het Stadsarchief Sint-Niklaas verwoordt die tweevoudige taak als volgt: "Het stadsarchief bewaart, beheert en verleent toegang tot archiefdocumenten van het stadsbestuur en het OCMW Sint-Niklaas. De archiefwerking dient ter ondersteuning voor de stadsdiensten, als verantwoording tegenover de burger en vanwege algemeen cultuurhistorisch belang. Het archief draagt kennis en ervaring over aan de erfgoedsector en aan het brede publiek".

Aanwezig archief

Er werd aan de respondenten gevraagd naar het aantal strekkende meter archief dat aanwezig is, zonder een expliciet onderscheid te maken tussen dynamisch en statisch archief. Sommige spelers gaven dan ook enkel het statisch archief (het archief dat zich in een depot of bewaarplaats bevindt) aan, andere spelers probeerden een schatting te maken van het dynamisch archief dat zich nog in de bureaus bevindt. In de vier gemeenten zonder 'echte' archiefwerking bestaat enige terughoudendheid om archieven over te brengen naar het depot. De vrees bestaat dat de documenten daarna niet meer teruggevonden worden. De onvolledige aantallen dynamisch archief is verantwoord omdat het onderzoek in de eerste plaats peilt naar de culturele werking en op deze manier binnen het bereik van het Erfgoedconvenant Land van Waas valt.

Het totaal aantal meter archief dat aanwezig is in de gemeentelijke (archief)diensten is minstens 16 817 m. Daarin is zowel het archief van de gemeente als van het OCMW en zijn voorgangers opgenomen. De grootste spelers zijn daarbij het gemeente- of stadsarchief van Beveren, Lokeren en Sint-Niklaas. In het onderzoek van 2008 was er sprake van in totaal 8798 m archief waarvan 7003 m van de gemeente en 1795 m van het OCMW. Dat betekent dus een verdubbeling van het aantal publiekrechtelijk archief in 12 jaar tijd. Voor twee derde van die toename zijn het gemeentearchief van Beveren en het stadsarchief van Lokeren alleen al samen verantwoordelijk.

Bij de interpretatie van de gegevens moet rekening gehouden worden met de opmerking rond de registratie van het dynamisch archief. Bovendien zijn de gegevens van een aantal spelers uit 2008 overgenomen omdat geen actuele gegevens werden gedeeld; bij andere gemeentearchieven ontbreekt alle informatie. Enkel de aangroei van die gemeentearchieven waarvan voldoende informatie is verkregen, is hieronder grafisch voorgesteld.

Gemeente	Procentuele verdeling t.o.v. totaal	Omvang in meter in 2020	Omvang in meter in 2008
Beveren	30,6%	5 150	1 525
Kruibeke		Niet gekend	0
Lokeren	22,6%	3 800	1 169
Moerbeke		Niet gekend	0
Sint-Gillis-Waas	5,2%	871	647
Sint-Niklaas	33,4%	5 611	4 319
Stekene	2%	337	337
Temse	0,9%	148	148
Waasmunster	5,3%	900	653
Zwijndrecht		Niet gekend	
Totaal	**100%**	**16 817**	**8 798**

De aard van het aanwezige archief

Het totaal aantal meter archief is in te delen in een aantal categorieën. Er werd een onderscheid gemaakt tussen gemeentearchief, het archief van het OCMW en het archief van andere archiefvormers. Het door de gemeente gevormde archief kan opgedeeld worden in oud archief (voor 1795), modern archief of archief van voor de fusie (1795-1976) en hedendaags archief of archief van na de fusie (1977-nu). Het archief van andere archiefvormers bestaat uit archieven van kerkfabrieken, verenigingen, bedrijven en personen en families. Voor de precieze indeling per gemeentearchief wordt verwezen naar de afzonderlijke gemeentelijke analyses. Hier volgt enkel een globaal overzicht van de bewaarde archieven in de gemeentelijke archiefdiensten. Voor een betere vergelijking met de gegevens uit 2008 werden de data van het OCMW geïntegreerd.

Archiefvormers (algemeen)	Archiefvormers (specifiek)	Aantal meter in 2020	Aantal meter in 2008
Gemeente		12 614	5 608
	Oud archief	2 234	63
	Modern archief (voor de fusie)	3 210	631
	Hedendaags archief (na de fusie)	6 080	4 914
	Ongeordend of gemengd archief	1 090	
Archieven van andere overheden		3 748	1 324 (gemeente) 1 795 (OCMW)
	Burgerlijke godshuizen	60	
	Bureel van weldadigheid	33	
	Commissie van Openbare Onderstand (COO)	175	
	OCMW (en voorgaande)	3 480	
Kerkfabrieken		256	
Privaatrechtelijke archieven		199	71
	Verenigingen	24	
	Personen of families	60	
	Bedrijven	15	
	Gemengd	100	
Totaal	Totaal	16 817	8 798

Waar de totale omvang in 2008 vooral nog werd gedicteerd door het hedendaags gemeentearchief, is er in 2020 meer verscheidenheid in de gemeentearchieven op te merken. Dat komt niet alleen door de integratie van het OCMW en de groei van het aantal opgenomen privaatrechtelijke archieven, maar vooral door de groei van het oude en moderne archief. Het archief van voor 1795 werd in het vorige onderzoek verloren gewaand en/of er werd verondersteld dat die in het Rijksarchief werd ondergebracht. Een mogelijke verklaring voor de stijging in het aantal meter oud en modern archief is een verbeterde registratie van de stukken en daardoor een verhoogde kennis van de cijfers bij de archiefmedewerkers die de vragenlijsten invulden. De procentuele verdeling van de gegevens (zowel uit 2008 als uit 2020) wordt hieronder grafisch voorgesteld. De eerste voorstelling vergelijkt de situatie van het gemeentearchief in 2008 met die van 2020. Voor de tweede voorstelling werd het archief van het OCMW van voor de integratie apart voorgesteld voor een betere vergelijking.

Bij de OCMW-archieven ligt de nadruk vooral op het hedendaagse archief. Een kleine 10% van deze archieven heeft betrekking op de archieven van de rechtsvoorgangers van het huidige OCMW: de armentafels, de burelen van weldadigheid, de burgerlijke godshuizen en de COO's. Veel van deze archieven bevinden zich bijkomend in het Rijksarchief.

Niet-archiefmateriaal

Ook andere categorieën van erfgoed worden bij de gemeentelijke (archief)diensten bewaard. Zo zijn er 4 gemeentelijke audiovisuele collecties, 10 bibliotheekcollecties, 2 museale collecties en 18 documentaire collecties. Die laatste categorie is strikt genomen geen archief, omdat het niet door een gemeentelijke overheidsdienst is aangemaakt in het kader van een bepaalde functie. Deze categorieën komen ter sprake verder in dit hoofdstuk.

Personeel en vrijwilligers

Momenteel dragen in totaal 23 betaalde medewerkers de verantwoordelijkheid over de archieven van acht gemeenten.

Archiefdienst	Aantal betaalde medewerkers	Aantal vrijwilligers	Verduidelijking taken van de betaalde medewerkers
Waasmunster	0	0	Een provinciaal medewerker schoont de archieven van de vrijetijdsdiensten.
Beveren	11	2	Behoud en beheer, selectie en vernietiging, begeleiding en verwerking verwervingen, inventariseren, dienstverlening voor interne klanten (eigen organisatie) en externe klanten, publiekswerking, advisering
Sint-Gillis-Waas	1	0	
Temse	1	Niet gekend	
Sint-Niklaas	6	1	Alle archieftaken op vlak van behoud, beheer, verwerking, inventarisering, dienstverlening en publiekswerking
Lokeren	2	10	Archiefbeleid, archiveren zelf (logistiek, inhoudelijk beheer, restauratie, digitaliseren), archieven raadpleegbaar stellen, erfgoedbeheer
Kruibeke	1		Zorgen voor een goede bewaring en ontsluiting/toegang tot het archief, digitaal archiefbeheer, sensibilisering en instructies voor opmaak en bewaring van documenten (papier/digitaal) bij collega's, opvolgen van archiefvernietigingen
Zwijndrecht	1		Organisatie evenementen (Erfgoeddag), inventarisatie, verbinden van partners

In totaal werken er 49 mensen, waarvan 23 betaald en 26 vrijwillig, aan de archieven van de gemeenten van het Waasland. Het is onduidelijk in welke functie dat is (leidinggevend of uitvoerend/ondersteunend of als neventaak). In totaal wordt er 2 706 u per maand gewerkt. In 2008 werd nog geen beroep gedaan op vrijwilligers in de gemeentelijke archiefdiensten, maar dat is vandaag anders. Minstens drie gemeentelijke archiefdiensten werken ook met vrijwilligers. Ze staan vooral in voor taken zoals inventarisatie en verwerking en digitalisering van de stukken. Het was onmogelijk te berekenen om hoeveel VTE het exact gaat.

Depotwerking

Er is informatie verkregen van de depots in Beveren, Sint-Niklaas, Lokeren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas en Zwijndrecht. Beveren en Lokeren beschikken over meerdere depots. De meeste depots zijn aparte ruimtes; enkel bij de gemeente Zwijndrecht wordt de ruimte ook voor andere doelen gebruikt. De situatie van de depots bij de overige gemeenten is niet gekend.

Het is aannemelijk dat, net zoals in 2008, enkel daar waar er een voltijdse archivaris in dienst is, er ook een rationeel depotbeheer is. In de andere gemeenten is vaak onvoldoende toezicht op het depot en de wijze waarop archieven overgebracht en weggeborgen worden. Dit kan op termijn ervoor zorgen dat depots te klein worden omwille van het gebruik van het depot als container voor 'oude rommel'.

Registratie en inventarisatie

Van alle deelcollecties van de gemeentelijke archiefdiensten is ongeveer 70% voor meer dan 80% geregistreerd. In 2008 was dat bijna 80%. Er is naar alle waarschijnlijkheid geen daling van de registratie van de al opgenomen collecties in 2008, maar de eindtotalen worden beïnvloed door de natuurlijke aangroei van de gemeentearchieven (en dus continue achterstand in de inventarisering door het dynamische archief). Bovendien ontbrak (en ontbreekt) bij heel wat OCMW-archieven de inventarisatie. Dat heeft ongetwijfeld een invloed op het totale registratiepercentage. Het niveau van de registratie is niet specifiek bevraagd voor de gemeentearchieven.

De automatiseringsgraad is behoorlijk laag. De registratie van maar liefst 22 van de 72 deelcollecties is bijna volledig geautomatiseerd. Daartegenover staan 30 deelcollecties die nog altijd op automatisatie wachten. Die bevinden zich vooral in Lokeren, Sint-Niklaas en Sint-Gillis-Waas. De gemeentearchieven zijn daarmee wel volop bezig. Verwacht wordt dat de automatiseringsgraad (en registratiegraad) de komende jaren zal stijgen. Een aantal gemeentelijke archiefdiensten, met name Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas en Beveren, tekenden namelijk in op het nieuwe archiefbeheersysteem van de provincie Oost-Vlaanderen, GIAS. Dit softwarepakket helpt bij een betere inventarisatie van de archieven van kleine en middelgrote gemeenten. Inventarissen die online vindbaar zijn, zijn grotendeels afkomstig van het Stadsarchief Sint-Niklaas en het Stadsarchief Lokeren.

Digitalisering is slechts gering uitgevoerd. Ze komen voor in Beveren, Sint-Gillis-Waas en Zwijndrecht. Geen van de collecties zijn ook online beschikbaar. De gedigitaliseerde bestanden worden vooral opgeslagen op een interne server of externe harde schijf.

Registratiegraad, automatiseringsgraad en digitaliseringsgraad van de archieven in de gemeentelijke archiefdiensten

Eigendom

De meeste archieven in de gemeente- en stadsarchieven zijn in eigen beheer. Meer dan de helft (53%) werd aan het Rijksarchief in bewaargeving gegeven.

Eigendom van de archieven in de gemeentelijke archiefdiensten

1.2.3. Kerkfabrieken als archiefbewaarders en –beheerders

Inleiding

Kerkfabrieken als openbare overheid, de pastoor en andere parochiale instellingen zoals eertijds de broederschappen en vandaag de verschillende vzw's verbonden aan de parochie, zijn elk verschillende archiefvormers. Dit genereert archiefbestanden met verschillende juridische statuten. Dit heeft implicaties op het gebied van toezicht, overdracht en openbaarheid.

Archief van de kerkfabrieken

Voor wat de regelgeving betreft voor de erediensten is het Decreet van 7 mei 2004 betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten van toepassing. De wetgeving die de organisatie en de werking van de kerk- en geloofsgemeenschappen regelt, was tot voor 7 mei 2004 in hoofdzaak nog gebaseerd op de Wet van 18 germinal jaar X (8 april 1802), het keizerlijk decreet van 30 december 1809 dat het eigenlijke statuut van de kerkfabriek vastlegt, en de Wet van 4 maart 1870 die meer in het bijzonder het financiële en boekhoudkundige beheer regelt.

Volgens het Eredienstendecreet uit 2004 is de secretaris "belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van de kerkraad en met het bewaren van het archief".[85] Concreet voor de archieven betekent het dus dat de kerkfabriek verplicht een aantal documenten moet aanmaken en bijhouden. Het gaat om:

- notulen van de kerkraad
- inventaris van alle roerende en onroerende goederen in eigendom van de kerkfabriek of waarover de kerkfabriek beschikking heeft
- stukken met betrekking tot de samenstelling van de kerkraad
- stockregister van de stichtingen
- eigendomstitels van de bezittingen van de kerkfabriek
- stukken met betrekking tot het onderhoud en beheer van de gebouwen bestemd voor de eredienst
- boekhoudkundige stukken
- meerjarenplan (6 jaar).

Door deze bepalingen en door het feit dat de Vlaamse Overheid toezicht houdt op de werking van de kerkfabrieken, worden deze als openbare overheden beschouwd.

Het huidige kader voor de archieven van publieke overheden wordt nog altijd gevormd door de Archiefwet van 24 juni 1955 (BS 12/08/1955) en de aansluitende Koninklijk Besluiten. Het toepassingsgebied van deze wetgeving omvat de archiefbescheiden van de rechtbanken, de Raad van State, de rijksbesturen, de provincies, de gemeenten en het archief van openbare instellingen. De kerkbesturen vallen daar dus ook onder. De Archiefwet bepaalt onder andere:

- dat de vernietiging van archiefbescheiden verboden is zonder voorafgaande toestemming van de Algemeen Rijksarchivaris. Dit betekent niet dat alles bewaard moet worden maar dat voor archiefvernietiging een reglementaire procedure gevolgd moet worden;
- dat archieven die bewaard moeten worden en geen administratief nut meer hebben na dertig jaar moeten overgebracht worden naar het Rijksarchief.

Pastoraal archief[86]

De kerkbesturen van de erkende erediensten zijn openbare instellingen en vallen als dusdanig onder de toepassing van de Archiefwet. Kerkbesturen zijn bevoegd voor het bestuurlijk beheer van de organisatie maar

[85] "Decreet van 7 mei 2004 betreffende het onroerend erfgoed", *Belgisch Staatsblad*, 06.09.2004, https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1013380&param=inhoud

[86] s.n., *Parochiearchieven? Het bewaren waard!,* (Leuven: CRKC, 2015), https://kadoc.kuleuven.be/pdf/advies/folder-parochiearchieven

hebben geen bevoegdheden op het vlak van de cultus. Het pastoraal archief of het archief van de pastoor of andere geestelijken (over onder andere de pastorale werking, sacramenten, liturgie en devoties) (ook wel 'archief van de parochie in strikte zin') valt dus niet onder het toepassingsgebied van de Archiefwet, maar is privaatrechtelijk van aard. Deze archieven komen aan bod bij het onderdeel over de privaatrechtelijke archieven.

Ook hier gelden regels op basis van het kerkelijk recht. De pastoor of parochieverantwoordelijke is verplicht volgende documenten aan te maken en bij te houden:

"Can. 535

- In elke parochie dienen er parochieboeken te zijn, namelijk een doopregister, een huwelijksregister, een register van de overledenen …, de pastoor dient ervoor te zorgen dat de boeken nauwkeurig bijgehouden en zorgvuldig bewaard worden.
- In elke parochie dient een bewaarplaats of archief te zijn waarin de parochieboeken bewaard worden, tezamen met de brieven van de Bisschoppen en andere documenten, die noodzakelijkerwijs of omdat het nuttig is, bewaard moeten worden; de pastoor dient erover te waken dat dit alles, dat door de diocesane Bisschop of diens gedelegeerde bij gelegenheid van de visitatie of op een ander geschikte tijd geïnspecteerd moet worden, niet in handen van buitenstaanders komt.
- Ook de oudere parochieboeken dienen zorgvuldig bewaard te worden, volgens de voorschriften van het particulier recht".[87]

De parochieregisters of beter de kerkelijke doop-, trouw- en begraafregisters, werden onder het ancien régime opgemaakt door de pastoor. Hierin tekende de parochiepriester doopbedieningen, huwelijkssluitingen en begrafenissen op. In haar ordonnantie van 6 augustus 1778 verplichtte Maria Theresia van de parochieregisters een dubbel op te maken dat aan de justitieraden bezorgd moest worden. Die kwamen in de Franse tijd meestal op de arrondissementsrechtbanken terecht. Op grond van de Wet van 17 juni 1796 werden de parochieregisters in beslag genomen en naar de gemeenten overgebracht. Deze parochieregisters zijn dus eigendom van de gemeente, ze zijn openbaar domein en kunnen niet worden vervreemd. De gemeenten gaven de meeste parochieregisters in bewaring aan het Algemeen Rijksarchief.

Parochiale instellingen en verenigingen

Naast het publiekrechtelijke archief van de kerkfabriek en het privaatrechtelijke archief van de eigenlijke parochie bevat het "parochiearchief" vaak ook nog archieven van andere archiefvormers.

Dat kunnen bijvoorbeeld de volgende archiefvormers zijn:

- de vzw parochiale werken (die vaak instaat voor het beheer van de parochiezaal)
- broederschappen
- parochiale afdelingen van sociale organisaties en jeugdbewegingen (zoals Chiro, KWB en Boerenbond)
- parochiale scholen
- parochiale bibliotheken
- overkoepelende structuren (bijvoorbeeld het decanaat)
- privéarchief van pastoors dat achtergebleven is.

Wat er precies aanwezig is, verschilt van parochie tot parochie. Specifieke reglementeringen kunnen van toepassing zijn. Zo is een vzw natuurlijk onderworpen aan de vzw-wetgeving. Ze moet bijvoorbeeld wettelijk bepaalde documenten aanmaken die dan in het archief belanden, zoals een jaarrekening, en het verslag van de algemene vergadering.

Aanwezig archief

[87] *Codex Iuris Canonici, Wetboek van Canoniek Recht*, 1983, 535. https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=30&al=535

De cijfers zijn met de nodige voorzichtigheid te interpreteren. Niet alle kerkfabrieken hebben gereageerd waardoor de analyse in grote mate onvolledig is.

Er werd in totaal 574,94 m archief van de kerkfabrieken getraceerd. Het grootste archief is het Kerkarchief van de Sint-Nicolaasparochie (256 m) uit het Stadsarchief Sint-Niklaas. Daarnaast wordt zo'n 34,5 m archief bij de kerkfabrieken zelf bewaard (drie in totaal). De grootste speler blijft het Rijksarchief dat zo'n 284,44 m bewaart. De deelcollecties gaan terug tot in de 13de eeuw.

Eigendom

Het archief van de kerkfabrieken behoort tot het openbaar domein. "Archief dat door een overheidsdienst en zijn rechtsvoorgangers werd gevormd bij het uitoefenen van zijn opdrachten behoort dus tot het "openbaar domein"". "Al dit archief is bij wet immers eigendom van de Belgische Staat en kan dus niet vervreemd worden door aan-of verkoop, schenking, legaat of verjaring." [88] De archieven die zich in het Rijksarchief bevinden zijn in bewaargeving (57 deelcollecties); de archieven die zich nog bij de archiefvormers bevinden zijn in eigen beheer (3 deelcollecties) en 4 deelcollecties zijn in bewaargeving bij een kerkfabriek.

1.2.4. Heemkundige kringen als archiefbewaarders en –beheerders

De meeste van de onderzochte heemkundige kringen en erfgoedverenigingen beschikken over een vzw-structuur, in sommige gevallen zijn het feitelijke verenigingen. Het nu volgende overzicht van de wetgeving is dus niet alleen van toepassing op de heemkundige kringen, maar ruimer op alle vzw's en feitelijke verenigingen.

Lange tijd is discussie geweest over de bestemming van archieven aangemaakt door en/of bewaard door vzw's. Art 2 van het nieuwe Wetboek van Verenigingen en Vennootschappen uit 2019 (die de vroegere vzw-wetgeving incorporeert) bepaalt dat het archief als een actief bestanddeel van de vzw moet worden behandeld waarvan de vzw de eigenaar is. Bij de verdeling moet een curator ernaar streven om het actief (dus hier het hele archief) niet te verdelen maar te proberen het in zijn geheel een nieuwe bestemming te geven.[89]

Uitgaande van de bovenstaande wetgeving, moet men het verzameld archief en de documentatie van een heemkundige kring bijvoorbeeld, als activa beschouwen. Hierdoor lijken de archieven die zich onder de goederen van de vereniging bevinden, voldoende beschermd tegen versnippering, tenzij de vereffenaars of de algemene vergadering zouden besluiten om de archieven en documentatie te verkopen om de schulden aan te zuiveren. Het lijkt logisch dat ook het eigen archief, gevormd door de dagelijkse werking van de vereniging, dezelfde weg volgt als het verzamelde archief, omdat het elementen bevat die de geschiedenis van het verzamelde archief belichten en die daardoor de context van deze stukken kunnen verhelderen.

Daarnaast verwijzen een aantal bepalingen naar archiefvorming, zoals de bewaring van diverse documenten (zoals ledenregister), het inzagerecht van belanghebbenden in bepaalde documenten en het financieel beheer en boekhouding.

Archieven van vzw's die zijn opgericht door overheden om bepaalde taken te vervullen, vallen in een juridisch vacuüm. Uit hoofde van de hun opgedragen overheidstaken kan men aanvoeren dat zij onder de Archiefwet of het Archiefdecreet vallen, maar uit hoofde van hun statuut vallen zij onder de bepalingen in de vzw-wetgeving. Het lijkt echter in de geest van de wet - en regelgeving dat verenigingen die (grotendeels) gesubsidieerd worden door een overheid of waarvan die overheid de bestuurder is, hun archieven in geordende staat moeten bijhouden en ten laatste bij ontbinding in bewaring moeten geven bij de archiefdienst van die overheid, of bij ontstentenis daarvan bij een door die overheid aan te duiden archiefbewaarplaats.

---

[88] s.n. "Op zoek naar verloren gewaande archieven", Rijksarchief, geraadpleegd 06.2020, http://arch.arch.be/index.php?l=nl&m=genealoog&r=archief-gevonden.

[89] "Wet van 3 maart 2019 tot invoering van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen en houdende diverse bepalingen", *Belgisch Staatsblad,* 04.04.2019.

Een bijzondere problematiek vormen de feitelijke verenigingen of verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid. In een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid bezitten de leden de goederen (en dus ook archieven) in onverdeeldheid. De eenheid van de archieven is in zekere mate beschermd, want er bestaat juridisch een consensus dat art. 815 van het Burgerlijk Wetboek, dat elke deelgenoot in onverdeeldheid het recht geeft om te allen tijde de verdeling van goederen te vorderen, niet geldt[90]. Deze situatie verandert na ontbinding van de vereniging. Hier zijn twee stellingen in de rechtskundige literatuur te vinden. De eerste zegt dat art. 815 wel van toepassing wordt en dat ieder die op het moment van de ontbinding lid was, de verdeling van de onverdeelde goederen kan vorderen, om zo een kavel in volle eigendom te verkrijgen[91]. De tweede stelling leidt uit het ontbreken van winstoogmerk af dat de goederen van de ontbonden vereniging zonder rechtspersoonlijkheid niet onder de leden kunnen worden verdeeld. Het vermogen en de goederen dienen dan aan een gelijkaardig belangeloos doel te worden overgemaakt[92].

Disputen worden in elk geval vermeden indien de vereniging zonder rechtspersoonlijkheid in de statuten voorziet dat de goederen worden bestemd voor een gelijkaardig belangeloos doel. Een tweede mogelijkheid bestaat erin een dergelijke clausule in het ontbindingsbesluit op te nemen. Een derde mogelijkheid blijft dat de leden expliciet overeenkomen dat de goederen na de aanzuivering van de schulden van de vereniging onder elkaar worden verdeeld[93]. Dit laatste vormt een bedreiging voor archieven, die naar hun aard een eenheid zijn. Ten slotte moet worden opgemerkt dat verenigingsschuldeisers zich rechtstreeks op de gemeenschappelijke goederen van de vereniging kan verhalen[94].

Archieven van en in beheer bij vzw's

Algemeen kan een onderscheid gemaakt worden tussen de archieven van een vzw (zoals heemkringen en erfgoedverenigingen) en de verzamelde archieven van een vzw, voornamelijk aanwezig in de heemkundige kringen. In totaal werd 305 m in kaart gebracht, tegenover 235 m in 2008. Van dit totaal is 60,5 m (zo'n 20%) eigen verenigingsarchief. Het gaat vooral om de archieven van de erfgoedverenigingen. Zo'n 80% procent is verworven archief. Die laatste categorie is bijna volledig privaatrechtelijk van aard (dus archief van personen, organisaties of bedrijven). Hoewel een klein percentage openbaar archief is, is het wel belangrijk te wijzen op het feit dat dit niet tot de eigendom behoort van de vereniging. Hetzelfde geldt voor de privaatrechtelijke archieven: het is niet altijd even duidelijk hoe de overdracht, hetzij via een schenking hetzij via een inbewaargeving, geregeld is.

Het registreren van deze archieven is bij meer dan de helft van de heemkringen aangevat, maar een verdere inventarisatie is zowel bij de erfgoedverenigingen als bij de heemkringen aangeraden. Ook een opname in Archiefbank Vlaanderen kan een boost geven aan de inventarisatie en valorisatie van de private archieven. De Erfgoedcel Waasland kan archiefbeheerders stimuleren hun privaatrechtelijke archieven te registeren in Archiefbank Vlaanderen, waardoor ze beter traceerbaar worden voor onderzoekers.

---

[90] Joeri Vananroye, "Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid", *De VZW naar huidig en komend recht,* ed. Koen Geens (Gent: Larcier, 2000): *102.*

[91] Vananroye, "Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid *"*..., 103.

[92] Henri De Page en René Dekkers, *Traité élémentaire de droit civil belge*, (Brussel: Bruylant, 1975), V nr. 34, 60.

[93] Vananroye, "Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid *"*..., 104-105.

[94] Vananroye, "Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid *"*..., 107.

Bij de heemkringen zijn ongeveer zeven op tien archieven in eigen beheer. Schenkingen vormen 27% van het geheel. Heel wat heemkringen zijn in het bezit van verenigingsarchieven uit de stad/gemeente of persoonsarchieven (minstens 13 deelcollecties). Uit de resultaten blijkt dat niet alle heemkringen die verenigingsarchieven of persoonsarchieven als "schenkingen" hebben geregistreerd. Het is dus onduidelijk welk statuut ze hebben en of (bepaalde) heemkringen op de hoogte zijn van de verschillende statuten. (Zie ook in het onderdeel over de privaatrechtelijke archieven).

1.2.5. Polderbesturen als archiefbewaarder en –beheerder

Inleiding[95]

Het Waasland wordt onder andere gekenmerkt door haar uitgestrekte polders. In Van Dale worden ze als volgt omschreven: "door dijken afgescheiden terrein[en], zodat het buitenwater kan worden gekeerd en het binnenwater (kunstmatig) kan worden afgevoerd."[96] Vanaf de 13de eeuw ontstonden de oudste openbare besturen in ons land, de polderbesturen, uit de nood om de polderinfrastructuur op een meer gestructureerde manier te onderhouden. Voorheen gebeurde dat door boeren wiens grond grensde aan de polders. Aan de instellingen droeg iedereen die grond bezat binnen een polder bij. Tot op de dag van vandaag zijn ze verantwoordelijk voor de goede waterhuishouding binnen het eigen werkgebied door de nodige onderhouds- en instandhoudingswerken aan het waterlopenstelsel en aan de sluizen, gemalen etc.

In het Waasland zijn er momenteel zeven polderbesturen actief. Doorheen de jaren waren er tal van verschuivingen in het polderlandschap door onder andere fusies. Die fusies zijn vaak een logische evolutie omdat samenwerkingen met aanpalende besturen (door het aanpalen van de polders zelf) noodzakelijk is. In de jaren 1960 smolten al verschillende polders en wateringen rond Stekene en Sinaai samen tot wat nu de Polder Sinaai-Daknam is geworden. In 1972 fusioneerden verschillende polders in het noordoosten van de streek tot de De Nieuwe Polder van het Land van Waas. Recenter werden nog in 2008 de Polder Hamme-Moerzeke, de Polder Durme Zuid-Oost, de Polder Durme Noord-West, de Polder Durme Noord-Oost, de Polder van Grembergen en de Polder Sint-Onolfs samengevoegd tot een nieuwe Polder Schelde Durme Oost. Polderbesturen die binnen het Sigmaplan (een project om de overstromingen binnen het Scheldegebied in te perken) vallen, verdwijnen dan weer in hun huidige vorm omdat deze polders een nieuwe functie krijgen.[97]

De polders die op het grondgebied van het Waasland liggen, zijn:

[95] De informatie uit deze alinea werd gebaseerd op de volgende bronnen:
s.n. "Toelichting bestuur", Vereniging van Vlaamse Polders en Wateringen (VVPW), geraadpleegd 09.2020, https://www.vvpw.be/webpagina/Toelichting_bestuur.html
Bart Ooghe, Carine Goossens en Yves Segers, *Van Brouck tot Dyckagie. Vijf eeuwen Wase polders* (Sint-Niklaas: Abimo Uitgeverij, 2012), 14-15.
[96] *Van Dale*. (Utrecht/Antwerpen: Van Dale Uitgevers, 2020), s.v. "Polders."
[97] Meer informatie over de polders en wateringen is te vinden op de website van de Vereniging van Vlaamse Polders en Wateringen (VVPW), raadpleegbaar via https://vvpw.be/polders%20en%20wateringen/index.html
Meer informatie over het Sigmaplan is te vinden op de website van het project: https://www.sigmaplan.be/nl/

Naam van de polder	Plaats van het polderbestuur
Polder van het Land van Waas	Beveren
Polder Sinaai-Daknam	Sint-Niklaas
Polder tussen Schelde en Durme	Waasmunster
Polder Oost-Sive en Schauselbroek	Temse
Polder Tielrode	Temse
Moerbekepolder	Moerbeke
Polder Kruibeke	Kruibeke
Polder Schelde Durme Oost	Hamme

Andere verschuivingen, naast fusies, vinden plaats door de afschaffing van besturen die niet meer actief zijn.[98] De polder van Kruibeke is momenteel bezig met haar opheffingsprocedure. De administratie (archief vanaf de oprichting in 1977) en andere materiële stukken gaan naar het Gemeentebestuur van Kruibeke.

Door hun lange geschiedenis zijn de archieven van de polderbesturen dan ook een onschatbare bron van informatie. Zowel de federale Archiefwet, als het Vlaamse Archiefdecreet is op de archieven van toepassing: het Archiefdecreet voor de (semi)dynamische archiefdocumenten en de Archiefwet voor de statische archiefdocumenten.

Aanwezig archief

De cijfers zijn met de nodige voorzichtigheid te interpreteren. Niet alle polderbesturen hebben gereageerd waardoor de analyse in grote mate onvolledig is. In werkelijkheid is er dus waarschijnlijk meer polderarchief in het Waasland aanwezig.

Polderarchieven werden in 32 deelcollecties gevonden. Samen is er zo'n 287,7 m getraceerd. Achtentwintig deelcollecties zijn bewaard in het Rijksarchief; ze zijn vormen slechts 48,7 m. Het gaat om de archieven van inmiddels opgedoekte polders. 65% dateert uit de 16de tot en met 18de eeuw. De overige deelcollecties worden bij de polderbesturen zelf bewaard. De geschatte omvang is 239 m. Vaak zijn er ook foto's en documentatie aanwezig. Het Polderbestuur van de Polder van Kruibeke geeft ons een zicht op de aard van de bewaarde (archief)stukken:

- algemene vergadering
- allerlei
- archief
- begroting
- bestuur
- bestuursvergadering
- boekhouding
- bomen
- brieven
- Ciw nieuwsbrief
- dijken
- kadastergegevens
- patrimonium
- personeel
- polder
- pompen
- rekening
- stedenbouw
- stemgerechtigde ingelanden
- toelagen
- Vvpw nieuwsbrief
- waterlopen
- wateroverlast
- wegen
- werken en leveringen

[98] s.n. "Actualiteit: fusies, uitbreidingen, opheffingen", Vereniging van Vlaamse Polders en Wateringen (VVPW), geraadpleegd 09.2020, https://www.vvpw.be/webpagina/Act_fusies.html

De archieven dateren uit de 20ste en 21ste eeuw. Enkel het polderbestuur van Kruibeke heeft al een gedeeltelijke inventarisatie op papier. De collectie is ook als enige verpakt in niet-zuurvrije verpakking. De archieven van de andere polderbesturen zijn veel minder geordend.

Eigendom

Het archief van de polderbesturen behoort, net als dat van de kerkfabrieken en de openbare besturen tot het openbaar domein. De archieven die nog bij de archiefvormer zijn, zijn in eigen beheer (3 deelcollecties). De archieven in het Rijksarchief zijn in bewaargeving. Het archief van het Polderbestuur van Kruibeke bevindt zich op een kruispunt voor de overdracht naar het Gemeentebestuur en de archiefdiensten. Er wordt momenteel nog gewacht op een beslissing van de minister.

1.2.6. Het Rijksarchief als archiefbewaarder en –beheerder

Inleiding

Het Algemeen Rijksarchief, met de in Vlaanderen en Wallonië gelegen Rijksarchieven in de Provinciën, is een federale wetenschappelijke instelling die onder andere instaat voor de verwerving, het raadpleegbaar maken en valoriseren, het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek en de correcte bewaring van archief dat wordt gevormd en beheerd door Belgische overheidsdiensten. Er is één Algemeen Rijksarchief in Brussel en daarnaast ook 18 archiefbewaarplaatsen waarvan 4 in Brussel, 6 in Vlaanderen en 8 in Wallonië. Ze bewaren en beheren samen meer dan 315 km archief.

Het archief bestaat vooral uit publiekrechtelijke archieven zoals archief dat werd gevormd door hoven en rechtbanken, overheidsdiensten en notarissen. Die archieven worden ingedeeld in twee grote periodes: het ancien régime (voor 1795) en de hedendaagse periode (van 1795 tot nu). Daarnaast worden ook privaatrechtelijke archieven opgenomen zoals archieven van kerkelijke instellingen en bedrijven en personen wanneer zij een belangrijke maatschappelijke rol hebben gespeeld. Ten slotte zijn er ook tal van verzamelingen zoals kaarten en plattegronden, plakkaten en ordonnanties uit het ancien régime en doodsbrieven.[99]

In het Waasland is één van de afdelingen gevestigd, met name Rijksarchief Beveren. Tot voor kort speelde het Rijksarchief Beveren ook een belangrijke rol in de bewaring van het archief dat betrekking heeft op het Waasland. Er wordt daarom kort even ingegaan op deze vestiging.

Het Rijksarchief Beveren

Het Rijksarchief Beveren neemt een bijzondere plaats in de sector van de Rijksarchieven in. Aanvankelijk was het de bedoeling om in elke provincie één Rijksarchief in te richten. Begin 20ste eeuw kwamen hier arrondissementele depots voor meer magazijnruimte. Het depot in Beveren fungeerde dan ook als tussendepot. Tussen 2009 en 2017 werd het depot grondig gerenoveerd. Met zijn opslagcapaciteit van meer dan 63 strekkende kilometer is het een van de grootste publieke archiefbewaarplaatsen van België. Deze standplaats groeide uit tot een Rijksarchief met een uitgebouwde leeszaalwerking.

In het vorige onderzoek fungeerde het Rijksarchief Beveren zowel als Rijksarchief voor het gerechtelijk arrondissement Dendermonde, als hulparchiefbewaarplaats voor hedendaags archief uit de Vlaamse provincies en genealogisch centrum voor Vlaanderen (grootste verzameling microfilms van parochieregisters en registers van de burgerlijke stand).

Door de bouw van nieuwe archiefdepots in de 21ste eeuw op diverse plaatsen in het land, verloor het Rijksarchief Beveren haar rol als hulpdepot voor de hedendaagse archieven van ressorten in Vlaanderen die met plaatsgebrek kampten. Ze verloor hierdoor ook haar relevantie voor het Waasland. De meeste hedendaagse archieven werden

[99] s.n. "Rijksarchief te Antwerpen-Beveren. Geschiedenis", Rijksarchief, geraadpleegd 07.2020, http://www.arch.be/index.php?l=nl&m=praktische-info&r=onze-leeszalen&d=beveren#historique

de voorbije jaren dan ook verhuisd van Beveren naar de provinciehoofdsteden (Gent, Brugge, Leuven, Hasselt). Het is het Rijksarchief Gent dat nu de stukken met betrekking tot het Waasland bewaart.

De renovatie van het Rijksarchief te Antwerpen laat echter op zich wachten. Het Rijksarchief Antwerpen en het Rijksarchief Beveren fusioneerden dan ook in 2014 tot één administratieve dienst waardoor het Rijksarchief Beveren alle archieven die betrekking hebben op het grondgebied van de provincie Antwerpen huisvest. Momenteel opereert het Rijksarchief Antwerpen-Beveren enkel vanuit Beveren. "Op termijn – van zodra de renovatie van het archiefgebouw in de Antwerpse Zurenborgwijk voltooid is – zal de hoofdzetel van het Rijksarchief Antwerpen-Beveren overgebracht worden naar de Door Verstraeteplaats te Antwerpen." Het Rijksarchief Beveren zal dan hoofdzakelijk fungeren als "hulpdepot voor archieven met betrekking tot het grondgebied van de provincie Antwerpen en Vlaanderen."[100]

Aanwezige archieven in Rijksarchief Gent met betrekking tot het Waasland

Enkel die archieven werden opgenomen die een Wase archiefvormer hebben of op een andere wijze (oorspronkelijk) betrekking hebben tot het Waasland. Ze worden ingedeeld naar categorie. Onder religieuze instellingen worden de kerkfabrieken, abdijen en kloosters begrepen. Onder gemengd/andere staan onder andere "Vreemde archieven van het Land van Waas".

In totaal werden 313 archiefvormers getraceerd; tegenover 135 in 2008. Het aantal archiefvormers is relatief. Een aantal komen meerdere keren voor (het archief werd in diverse keren aan het Rijksarchief gegeven), anderen (zoals notarissen) zijn dan weer gebundeld. De grootste groep wordt gevormd door de notarissen omdat die per notaris werden toegevoegd. De vergelijking van het aantal archiefvormers tussen 2008 en 2020 moet dus met voorzichtigheid worden bekeken.

Soort archiefvormers	Aantal archiefvormers	Omvang in m	% verdeling	Omvang uit 2008
Gemeenten	47	1 142	37,2%	1 072
Polderbesturen	28	48,7	1,6%	15
Regionale overheidsinstellingen	6	165	5,4%	11
Rechterlijke macht	24	362	11,8%	129
Religieuze instellingen	66	332	10,8%	36
Bedrijven	11	490	16%	345
Families, personen	5	22	0,7%	132
Notarissen	123	480	15,6%	278
Gemengd/andere	3	25	0,8%	
Totaal	**313**	**3 066,7**	**100%**	**2 018**

De grootste omvang van de deelcollecties vormen de archieven gevormd in de gemeenten. Kleinere deelcollecties, maar niet minder belangrijke, zijn de archieven van notarissen, bedrijven, de rechterlijke macht en de religieuze instellingen. Ten opzichte van 2008 valt de grote numerieke stijging op in het aantal meter van een aantal categorieën zoals de regionale overheidsinstellingen, rechterlijke macht, religieuze instellingen en notarissen.

[100] s.n. "Rijksarchief te Antwerpen-Beveren. Geschiedenis"

De verdeling van de archiefvormers per gemeente wordt in de onderstaande tabel en figuur gepresenteerd. De berekening gebeurt met het aantal archiefvormers en niet op basis van het aantal meter omdat niet voor alle archiefbestanden een omvang in meter is uitgedrukt. Voor de gemeenten Moerbeke en Zwijndrecht zijn er geen gegevens uit 2008 voor handen omdat zij tijdens het vorige onderzoek nog niet waren toegetreden tot het erfgoedconvenant.

Verdeling archiefvormers per gemeente in het Rijksarchief		
	2020	2008
Beveren	69	36
Kruibeke	35	13
Lokeren	43	4
Moerbeke	6	
Sint-Gillis-Waas	22	14
Sint-Niklaas	59	30
Stekene	20	8

Temse	28	13
Waasland	10	
Waasmunster	14	3
Zwijndrecht	7	
Eindtotaal	**313**	**121**[101]

Naast archieven beschikt het Rijksarchief ook over drie verzamelingen met betrekking tot het Waasland: kaarten en plattegronden uit het Waasland (329 stukken), de bibliotheekcollectie van de Rozenbergabdij (2 393 nummers) van Waasmunster en fotomateriaal over Kieldrecht (360 stukken).

Datering

Ongeveer de helft van de archieven stamt uit het ancien régime, dit is de periode van de 12de tot en met het einde van de 18de eeuw. 28% heeft betrekking op de 19de eeuw en 21% op de 20ste eeuw. Ten opzichte van 2008 zijn er meer 19de- en 20ste-eeuwse archieven bijgekomen, wat onder andere te verklaren is door de natuurlijke aangroei van het Rijksarchief als bewaarplaats van onder andere overheidsdiensten. Een andere mogelijke verklaring is ook de aanwezigheid van relevante Wase stukken in het Rijksarchief Gent die in het onderzoek van 2008 niet werden meegenomen. Een controle hiervan is evenwel moeilijk.

Registratie en digitalisering

Het overgrote deel van de archieven in het Rijksarchief is geregistreerd (ofwel in de vorm van een inventaris ofwel met een plaatsingslijst) en de registratie is online toegankelijk via www.arch.be. Sinds maart 2018 gebeurt die

[101] Het eindtotaal van het aantal deelcollecties in 2008 komt niet overeen met eerder in deze tekst. Dat is mogelijk te verklaren door een aantal deelcollecties die betrekking hebben op het hele Waasland die niet apart zijn opgenomen. Dit is echter een hypothese die niet getoetst kon worden.

registratie in een nieuw archiefbeheersysteem, SAM (State Archives Management). *SAM* registreert de bewaarplaats van archiefbestanden, de raadplegingsvoorwaarden die erop van toepassing zijn, en de beschikbaarheid van digitale of andere kopieën.[102] De graad van digitalisering van de deelcollecties uit het Rijksarchief is niet gekend.

Eigendom

Onder publiekrechtelijke archieven vallen instanties die wettelijk verplicht zijn hun archief bij het Rijksarchief neer te leggen, zoals hoven en rechtbanken, federale overheidsdiensten en de provincies (Archiefwet) en notarissen (Wet op notariaat). Die worden na 30 jaar naar het Rijksarchief overgebracht. Ze behoren per definitie tot het openbaar domein. Ook lokale besturen (gemeenten en OCMW's) mogen hun archief in het Rijksarchief deponeren (bewaargeving). De diverse privaatrechtelijke archieven daarentegen, zoals archieven van families, personen, bedrijven en verenigingen, kunnen in bewaring worden gegeven aan het Rijksarchief of worden geschonken. Het is onduidelijk welke statuten de in het onderzoek opgenomen deelcollecties hebben.

1.2.7. Notariaatarchieven

Inleiding

Een notaris is een persoon die bevoegd is om authentieke akten op te maken ('te verlijden') in de gevallen waarin de wet aan hem of haar die bevoegdheid toekent of een partij dit van hem verlangt.

Notarissen voeren dus ook taken uit die hen opgedragen worden door de overheid. In principe treden ze dan op als een openbare ambtenaar. In overeenkomsten tussen partijen is dit dan weer niet vanuit hun openbaar ambt. De wet heeft de notaris de bevoegdheid gegeven authentieke akten op te maken, met name op het gebied van:

- het personen- en familierecht (het opmaken van huwelijksvoorwaarden, testamenten, verklaringen van erfrecht etc.)
- het onroerend goedrecht (het opmaken van akten van levering, hypotheekakten, akten in het kader van een openbare veiling etc.)
- het rechtspersonenrecht (het opmaken van akten van oprichting, statutenwijzigingen etc.).

Notarissen moeten de minuten bewaren van alle akten die zij verlijden. Hiertoe houden ze een repertorium waarin alle akten worden geregistreerd in de volgorde waarin ze zijn verleden. Notarissen moeten ook de archieven van hun voorgangers bewaren. Deze originelen mogen ze in principe nooit uit handen geven. Specifiek voor de notarissen (openbare ambtenaren) geldt de Wet van 25 ventôse jaar XI. In feite regelt deze wetgeving vooral de neerlegging en openbaarheid van de notarisarchieven, uitgaande van de ideeën in de Archiefwet. Notarissen moeten hun minuten en repertoria na 75 jaar overdragen aan het Rijksarchief. Notarisakten zijn pas vrij raadpleegbaar als ze ouder dan 100 jaar zijn.[103]

Aanwezig archief

In totaal wordt er 480 m archieven van notarissen, die actief waren in het Waasland, bewaard. Alle geregistreerde archieven worden bewaard in het Rijksarchief.

In 2008 werd er 298 m geregistreerd, waarvan 278 m in het Rijksarchief werd bewaard. De stijging is dus te verklaren door een verdere registratie en inventarisatie van de notariaatsarchieven. In 2008 werden er ook notariaatarchieven bewaard in het Stadsarchief Sint-Niklaas en Lokeren. Dat is nog altijd het geval. Bij het

[102] s.n. "Het Rijksarchief lanceert een nieuw archiefbeheersysteem: wat verandert er voor jou?", Rijksarchief, geraadpleegd 07.2020, http://www.arch.be/index.php?l=nl&m=nieuws&r=alle-nieuwsberichten&a=2018-02-14-het-rijksarchief-lanceert-een-nieuw-archiefbeheersysteem-wat-verandert-er-voor-jou

[103] s.n. "Vraag van de maand: Kan ik als genealoog notarisakten raadplegen?", Rijksarchief, geraadpleegd 07.2020, http://arch.arch.be/index.php?l=nl&m=nieuws&r=alle-nieuwsberichten&a=2018-01-15-vraag-van-de-maand-kan-ik-als-genealoog-notarisakten-raadplegen

Stadsarchief Sint-Niklaas maken die notariaatarchieven deel uit van het Oud Archief. Het gaat vooral om achttiende-eeuwse akten van verschillende notarissen. In het Stadsarchief Lokeren maken ze eveneens deel uit van het Ancien Regime-archief.

Registratie en inventarisatie

De genoemde 480 m vertegenwoordigen ongeveer 265 notarissen (waarvan enkele dubbel voorkomen) in 123 deelcollecties. De notarissen werden dus niet allemaal als afzonderlijke deelcollectie beschouwd. Bij bepaalden werden de overdrachtslijsten van een notaris en diens voorgangers als deelcollectie beschouwd. De meeste archieven van notarissen zijn in grote mate geregistreerd (81-100%) en de inventarissen zijn beschikbaar als pdf op de website van het Rijksarchief. De digitalisering van de stukken is niet gekend. In 2008 werden de archieven van ongeveer 150 notarissen opgenomen. Het ging voornamelijk om overdrachtslijsten zoals die door de notaris zelf of de verantwoordelijke van het Rijksarchief opgesteld werden.

Datering

Doordat de wetgeving bepaalt dat archieven van vijfenzeventig jaar en ouder kunnen overgedragen, dateren de meeste archieven uit de 18de, 19de en begin 20ste eeuw. Net zoals in 2008 dateert het merendeel uit de 19de eeuw.

Eigendom

Alle getraceerde notarisarchieven bevinden zich in het Rijksarchief. Ze zijn daar gedeponeerd.

1.2.8. Privaatrechtelijke archieven (bedrijven en families)

Inleiding

In principe is elke burger, vereniging, organisatie of bedrijf een archiefvormer en dus ook een archiefbewaarder. De wetgeving rond privaatrechtelijke archieven is niet zo éénduidig als de wetgeving betreffende de archieven van openbare overheden, ook omdat het om een diverse categorie gaat. Er zijn daarbij tal van spelers betrokken.

- Personen en families: In het Land van Waas is slechts één structureel initiatief op het vlak van privaatrechtelijke archieven: het Archief de Bergeyck te Beveren.
- Bedrijven, personen en families: Net zoals de gemeente- en stadsarchieven, neemt het Rijksarchief occasioneel archieven van private personen of organisaties op. Dit gebeurt niet systematisch, hier geldt een passieve acquisitiepolitiek. Als private personen of curatoren van gefailleerde bedrijven archieven wensen over te brengen, neemt het Rijksarchief die ook op. In het Waasland is er geen cultureel erfgoedinstelling actief die daarnaast archief zou kunnen bewaren. Sommige archieven zijn opgenomen in de Archiefbank Vlaanderen.
- Religieuze instellingen en verenigingen: Het pastoraal archief of het archief van de pastoor of andere is privaatrechtelijk van aard. Binnen het parochiearchief kunnen zich ook archieven van parochiale

verenigingen en instellingen, zoals scholen of parochiale werken, persoonsarchieven of decanale archieven bevinden. Deze archieven zijn eveneens privaatrechtelijk.[104]

Aanwezig archief

In totaal werd 1 146,4 m privaatrechtelijke archieven in kaart gebracht, afkomstig van verschillende archiefvormers. Er werd een opdeling gemaakt volgens het statuut van de archiefvormers. De bedrijven nemen meestal de vorm van een BVBA of een NV aan. Hierdoor zijn ze ook aan bijzondere wetten gebonden. Verenigingen zijn over het algemeen vzw's, waarbij de religieuze instellingen apart in de grafiek opgenomen zijn. Tot slot zijn er de archieven van personen en families en collecties die gemengd privaatrechtelijk archief bevatten.

Het grootste aandeel wordt gevormd door de bedrijfsarchieven, gevolgd door de archieven van personen en families.

Ten opzichte van 2008 is het totaalaantal met twee vijfde toegenomen; in 2008 bedroeg het nog 811 m. De grootste groei is te situeren bij de religieuze instellingen (een verdubbeling). Ook de registratie van enkele gemengde private archieven is nieuw. Waar de archieven van personen en families en bedrijven ook licht is gestegen (met ongeveer één vijfde) is de omvang van de verenigingen met ongeveer de helft verminderd. Hierna wordt in detail ingegaan op de diverse soorten privaatrechtelijk archief waarbij die afname wordt genuanceerd.

Bedrijfsarchieven

In totaal werd 402 m van minstens 8 bedrijven in het onderzoek opgenomen. 96% (of zo'n 386 m) daarvan bevindt zich in het Rijksarchief. Het bedrijf met het omvangrijkste archief is het archief van de Boelwerf (171 m).

Een alomvattende wetgeving voor archieven van bedrijven bestaat evenwel niet. Het zijn over het algemeen onrechtstreekse bepalingen over bewaartermijnen in diverse wetgevingen.

[104] s.n., Parochiearchieven? Het bewaren waard!

Persoons- en Familiearchieven

Bijzonder zijn de archieven van adellijke families. Er zijn grote archiefvormers: het Archief Vilain XIIII (75 m) en het archief de Bergeyck (62,5 m).

Voor het Archief Vilain XIIII is geen dagelijks structureel beheer voorzien. Het is in beheer van de Stichting Vilain XIIII. Dit is een samenwerking tussen de gemeente Kruibeke en de familie Vilain XIIII. Het archief kent een lange geschiedenis. In 1971 werd het overgebracht naar het Rijksarchief Gent. In 2006 vond er een overbrenging van Rijksarchief Gent naar Kasteel Wissekerke plaats.

Het Archief de Bergeyck wordt wel structureel beheerd door de gemeente Beveren en vormt daarbij een voorbeeldfunctie voor de archiefwerking rond privaatrechtelijke archiefwerking in Vlaanderen.

Hoewel er geen echte wetgeving bestaat over de archieven van personen en families, geldt over het algemeen wel de regel van de goede huisvader. Familiegeschiedenis en –traditie staan zeer hoog in het vaandel geschreven van deze families.

Verenigingsarchieven

Waar in 2008 nog 200 m werd opgenomen, is er nu slechts 99 m verenigingsarchief gevonden. Het is onduidelijk waar het cijfer van 200 m uit het vorige onderzoek precies afkomstig van is. Er zijn nu maar liefst 36 deelcollecties met verenigingsarchief. Het gaat dan ook voornamelijk om kleinere archieven per speler (gemiddeld 2,5 m). Twee grote deelcollecties vormen de verenigingsarchieven van het Gemeentearchief Beveren en het verenigingsarchief van vzw Durme.

De meeste verenigingen vallen onder de vzw-wetgeving die al eerder werd besproken.

Religieuze instellingen

Archieven van religieuze instellingen die onder het privaatrecht vallen zijn bijvoorbeeld kloosters, abdijen en pastorale parochiearchieven. De meest omvangrijke archieven in deze categorie is het archief van de Abdij van Boudelo (30 m) en het archief van de Abdij van Roozenberg (20,5 m). Beide worden vooral in het Rijksarchief bewaard.

Datering

In onderstaande grafiek wordt een overzicht gemaakt naar periodes waarin archiefstukken teruggevonden werden. De meeste archieven overstijgen uiteraard de verschillende tijdsperiodes.

De meeste stukken dateren uit de 19de en 20ste eeuw. Ze maken vooral deel uit van bedrijfs- en verenigingsarchieven. De persoons- en familiearchieven en de religieuze instellingen gaan het verst terug in de tijd, zelfs tot in de middeleeuwen.

Bewaarplaatsen

Globaal genomen worden de archieven van privaatrechtelijke personen of organisaties hoofdzakelijk op vier plaatsen bewaard: in gemeentearchieven, bij heemkundige kringen of musea en bezoekerscentra, in het Rijksarchief of in eigen beheer. Het grote aandeel archieven in eigen beheer is deels te verklaren doordat heemkundige kringen hun eigen archief op een gestructureerde wijze bewaren en deels door het feit dat het Archief de Bergeyck en het Archief Vilain XIIII ter plaatse bewaard worden. Daarnaast zijn er ook tal van erfgoedverenigingen waarbij het bewustzijn voor hun eigen verenigingsarchief de laatste jaren is toegenomen. Het aandeel van de bibliotheken en bezoekerscentra is te wijten aan de vele persoonsarchieven (maar liefst 14) die worden bewaard in de Bibliotheca Wasiana.

Registratie en inventarisatie

Ongeveer zeven op tien van de privaatrechtelijke archieven zijn voor minstens 80% geregistreerd. Dat gebeurt meestal via rekenblad, op papier of in een databank. Vijftien deelcollecties geven aan grotendeels gedigitaliseerd te zijn; het gaat onder andere om het archief van de abdij van Roosenberg en brieven aan de hand van Edgar Tinel uit het Edgar Tinelmuseum.

Eigendom

De meeste private archieven zijn in eigen beheer van of zijn geschonken aan de bewarende organisatie. De grafiek is mogelijk niet helemaal correct. Heel wat oudheidkundige en heemkringen zijn in het bezit van verenigingsarchieven uit de stad/gemeente of persoonsarchieven (minstens 13 deelcollecties). Het is onduidelijk of het om eventuele schenkingen gaat.

1.3 Slotbeschouwing en aanbevelingen

Bij het in kaart brengen van de archieven in het Land van Waas valt het groot aantal bewaarde archieven in de gemeenten op. Het hedendaags archief is eveneens sterk vertegenwoordigd. Een aantal archieven en archiefbeheerders verdient extra aandacht in de (nabije) toekomst.

- Betrek de **polderbesturen** actief in vormingen en begeleiding rond collecties, inventarisatie en behoud en beheer om zo het poldererfgoed ook voor de toekomst te verzekeren.
- Ontwikkel een **methodiek voor het bewustmaken van bepaalde sectoren over hun erfgoed** (bedrijven, sportverenigingen, socio-culturele verenigingen) en verdiep zo het erfgoedlandschap. Bevorder daarbij contacten met gevestigde erfgoedspelers. Zij kunnen helpen met collectiezorg en een toekomstige bewaarplaats.
- Moedig de **gemeenten** zonder archivaris aan tot een betere structurele werking van de archiefdienst. Laat het Waas Archieven Overleg (WAO) hierbij een rol opnemen en ondersteuning bieden.
- Volg de **voortdurende veranderingen rond digitalisering** verder op. Voorzie opleiding, methodiek en kennisdeling om de collecties digitaal open te stellen en via een valabel systeem duurzaam te bewaren.

C.2. Objecten en organisaties die objecten bewaren

2.1. Inleiding

In dit onderzoek zijn deelcollecties met objecten bekeken, die zich bevinden in musea, kerken, heemkundige collecties, bij erfgoedverenigingen, in bibliotheken of documentatiecentra. De meeste collecties, zo'n 93%, zijn dus collecties die in principe voor publiek toegankelijk zijn, ook al is niet alles of zelfs nog niets tentoongesteld. Ze staan in kerkfabrieken, musea en bezoekerscentra en heem- en oudheidkundige kringen. Kerkelijke objecten hebben meestal een functie in de eredienst en staan veelal in de kerk zelf.

Het begrip "museum"

In een snel veranderende wereld is ook het begrip museum niet zeker. Het ICOM, International Council Of Museums, formuleerde een museum in 2006 als volgt: "Een museum is een permanente instelling, niet gericht op het behalen van winst, toegankelijk voor publiek, die ten dienste staat van de samenleving en haar ontwikkeling.

Een museum verwerft, behoudt, onderzoekt, presenteert, documenteert en geeft bekendheid aan de materiële en immateriële getuigenissen van de mens en zijn omgeving, voor doeleinden van studie, educatie en genoegen." [105]

In 2019 is er echter een voorstel om deze definitie te verruimen naar de volgende definitie:

> Musea zijn democratiserende, inclusieve en meerstemmige ruimtes voor kritische dialoog over het verleden en de toekomst. Terwijl ze de conflicten en uitdagingen van het heden erkennen en aanpakken, houden ze artefacten en exemplaren in beheer voor de samenleving, bewaren ze uiteenlopende herinneringen voor toekomstige generaties en garanderen ze gelijke rechten en gelijke toegang tot het erfgoed voor alle mensen.
>
> Musea hebben geen winstoogmerk. Ze zijn participatief en transparant en werken in actief partnerschap met en voor diverse gemeenschappen om inzichten in de wereld te verzamelen, te bewaren, te onderzoeken, te interpreteren en te tentoonstellen. Met als doel bij te dragen aan de menselijke waardigheid, sociale rechtvaardigheid, wereldwijde gelijkheid en planetair welzijn. (Nederlandse vertaling, 2019)

De vernieuw(en)de ICOM-definitie stoot op veel weerstand. De nadruk verschuift van het uitvoeren van de 'museale functies' (zoals verwerven, behouden, onderzoeken en publiek maken) naar begrippen als democratie, meerstemmigheid, inclusiviteit en kritisch denken in het museum.[106] Het museum krijgt hierdoor dus een andere maatschappelijke relevantie. De discussie over wat een geschikte definitie is voor de musea in de huidige samenleving loopt nog even verder. Het Vlaamse Erfgoeddecreet, dat onder andere over musea gaat, hanteert nog de definitie uit 2006 van een museum.

2.1.1 Wetgeving

Het Cultureelerfgoeddecreet

Er zijn tal van musea in Vlaanderen, maar slechts een gedeelte is erkend met een kwaliteitslabel op basis van het Cultureelerfgoeddecreet (2017) en ontvangt op basis van die erkenning een subsidie van de Vlaamse Gemeenschap. "Het [kwaliteitslabel] toont aan dat het cultureel erfgoed hier in goede handen is, dat er zorg- en duurzaam mee wordt omgesprongen. Het schept vertrouwen tegenover andere collectiebeherende organisaties, inhoudelijke partners (zoals schenkers, bruikleengevers, onderzoekers), erfgoedgemeenschappen, het publiek en financiële partners. Het geeft garanties naar de toekomst van het cultureel erfgoed."[107] Het kwaliteitslabel is overigens niet alleen voor musea, maar ook voor een culturele archiefinstelling of een erfgoedbibliotheek.

De lat voor het kwaliteitslabel ligt hoog. Het is hier niet de plaats om alle erkenningscriteria op te sommen, enkele de belangrijkste volgen. Om erkend te kunnen worden zijn onder andere verplicht[108]:

- beschikken over een collectie cultureel erfgoed die voldoende belangrijk wordt geacht om daarvoor een cultureelerfgoedwerking uit te voeren;
- een permanente collectiebeherende organisatie zijn ten dienste van de gemeenschap en de ontwikkeling ervan én die toegankelijk is voor het publiek.
- een professionele cultureelerfgoedwerking uitvoeren met een schaalgrootte en reikwijdte met minstens een lokale betekenis;

---

[105] s.n. "Nieuwe museumdefinitie", ICOM Nederland, geraadpleegd 08.2020, https://www.icomnederland.nl/nieuws/131-nieuwe-museumdefinitie

[106] Olga van Oost, "De ICOM museumdefinitie nu al onder vuur", FARO, geraadpleegd 08.2020, https://faro.be/blogs/olga-van-oost/de-icom-museumdefinitie-nu-al-onder-vuur

[107] s.n. "Kwaliteitslabel voor collectiebeherende organisaties", Vlaamse Overheid. Departement Cultuur, Jeugd, Media, geraadpleegd 08.2020, https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/erkenningen/kwaliteitslabel-voor-collectiebeherende-organisaties

[108] "Decreet van 24 februari 2017 houdende de ondersteuning van cultureelerfgoedwerking in Vlaanderen (citeeropschrift: "Cultureelerfgoeddecreet van 24 februari 2017")", *Belgisch Staatsblad*, 04.04.2017, https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1028103&param=inhoud

- de basistaken in de cultureel-erfgoedwerking uitvoeren op een basisniveau vanuit een visie op cultureelerfgoedwerking. Die zijn:
    - herkennen en verzamelen: het benoemen, in kaart brengen, registreren, documenteren, waarderen, verwerven, selecteren en herbestemmen van cultureel erfgoed;
    - behouden en borgen: het verzekeren van het voortbestaan van cultureel erfgoed door het in adequate omstandigheden te bewaren, te conserveren, te restaureren, te actualiseren, te borgen en door te geven;
    - onderzoeken: het onderzoeken van cultureel erfgoed en van cultureelerfgoedwerking of het stimuleren en faciliteren ervan;
    - presenteren en toeleiden: het delen van cultureel erfgoed met erfgoedgemeenschappen, met het grote publiek of met specifieke doelgroepen via presentatie, toeleiding, educatie en door het beschikbaar te maken voor raadpleging en gebruik;
    - participeren: het actief betrekken van de maatschappij, in het bijzonder van erfgoedgemeenschappen, bij cultureelerfgoedwerking;

De erfgoedinstellingen, waaronder musea, kunnen op basis van alle in het Erfgoeddecreet geformuleerde eisen erkend en vervolgens ingeschaald worden op lokaal, regionaal en nationaal niveau.[109] De eisen per niveau zijn uiteenlopend, de subsidies eveneens.

In het Waasland zijn twee musea erkend. Het Stedelijk Museum Lokeren is erkend op lokaal niveau; de Stedelijke Musea Sint-Niklaas verkregen een kwaliteitslabel op regionaal niveau. Alle andere musea zijn niet erkend op basis van het Cultureelerfgoeddecreet. Dat betekent niet dat ze geen goede werking uitbouwen, maar hun schaal is te klein of ze vervullen niet alle basisfuncties. Vooral voor kleine musea is het erg moeilijk alle basisfuncties te vervullen; zeker onderzoek blijkt moeilijk te realiseren. Daarnaast zijn de beleidsmatige en organisatorische eisen die het decreet stelt hoog. Het hele zakelijk beleid en de infrastructuur bijvoorbeeld moet helemaal in orde zijn. Een vrijwilligersorganisatie of een klein professioneel museum kan aan die eisen moeilijk voldoen.

Het Decreet betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten en kerkelijk wetboek

In het Eredienstendecreet uit 2004 zijn de taken van de kerkfabrieken vastgelegd. Artikel 35 stelt dat een kerkfabriek een inventaris moet opmaken van de goederen en de gelden die toebehoren aan de kerkfabriek of die ter beschikking zijn gesteld van de eredienst en deze moet bijhouden. Ook in het kerkelijk wetboek is sprake van de inventarisplicht: "[door de nieuwe beheerder] dient een nauwkeurige en gespecificeerde, door hen zelf te ondertekenen inventaris opgemaakt te worden van de onroerende goederen, van de roerende goederen, hetzij kostbaar hetzij hoe dan ook tot het cultuurgoed behorend, en van andere goederen samen met een beschrijving en waardeschatting ervan, en eenmaal opgemaakt, dient de inventaris nagezien te worden". [110]

2.2. Ondersteuning voor collectiebeheerders en collectiebewaarders

Musea zijn erfgoedbeheerders: ze, erkend of niet, beheren erfgoed, het is hun hoofdtaak. Kerkfabrieken daarentegen zijn erfgoedbewaarders: ze bewaren het, erfgoed is niet hun kernactiviteit.

2.2.1. Ondersteuning van musea

Consulenten

[109] Er zijn daarnaast ook een aantal niet-ingedeelde musea.

[110] Codex Iuris Canonici, Wetboek van Canoniek Recht, 1283.

Cultuur is niet langer een bevoegdheid van de provincie waardoor de provinciale museumconsulenten uit het vorige decreet sinds 2019 op Vlaams niveau zijn ondergebracht, ofwel bij FARO ofwel het Departement voor Cultuur, Jeugd en Media.

Histories

In 2019 werd "Histories" opgericht. De organisatie vormt een verderzetting van Heemkunde Vlaanderen, Familiekunde Vlaanderen en het Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag (LECA). Ze staan in voor ondersteuning en kennisdeling rond genealogie, lokaal erfgoed/heemkunde en cultuur van alledag via onder andere vormingen, publicaties, databanken.

2.2.2. Ondersteuning van kerkfabrieken

Kerkfabrieken zijn openbare instellingen met wettelijke verplichtingen, maar worden volledig gedragen door vrijwilligers. Sinds 2004 stijgt de aandacht voor het archief en de materiële collecties die in de vele kerken in Vlaanderen aanwezig zijn. Dat kwam door de uitvaardiging van het Eredienstendecreet dat de materiële organisatie en de werking van de erkende erediensten uittekent. Sindsdien zijn diverse spelers in Vlaanderen zich (meer) gaan richten op het religieus erfgoed, zowel roerend als onroerend. Zo was er de databank van het CRKC (nu PARCUM) voor de registratie van het roerend religieus erfgoed in voornamelijk kloosters en abdijen. Een belangrijke plek waar (onder andere) religieuze objectcollecties van kerkfabrieken worden verzameld zijn de Vlaamse erfgoeddatabanken (Erfgoedinzicht en Erfgoedplus). Het Departement voor Jeugd, Cultuur en Media streeft hierbij naar het "in kaart brengen van, de zorg voor en de bekendmaking van het cultureel erfgoed"[111]. In de toekomst zal voor religieus erfgoed vooral Erfgoedplus als instrument worden gebruikt. De inventarisatietrajecten hiervoor kunnen ter betaling door PARCUM worden uitgevoerd ofwel door vrijwilligers die, vanuit de erfgoedcel, PARCUM en het departement, in hun taak hierbij worden ondersteund.

2.2.3. Musea in Vlaanderen

Vlaanderen heeft achttien landelijk erkende musea, 13 regionaal erkende, vijf lokaal erkende musea en 5 niet-ingedeelde musea. Pas als het om erkenning gaat, moet een museum aan criteria voldoen. Daarnaast is Vlaanderen dus rijk aan verschillende (niet erkende) musea van organisaties of privépersonen. In Oost-Vlaanderen zijn er minstens zo'n 36 (volgens de kaart van erfgoedinzicht.be).

2.3. Musea en andere erfgoedbewaarders in het Waasland

2.3.1. Aantal en soort organisaties

In de onderstaande tabel worden enkel die spelers in rekening genomen waarbij een vragenlijst over de deelcollecties werd ingediend en waar objecten de hoofdcategorie van de deelcollectie was. In de laatste kolom wordt weergegeven of er vaste (en tijdelijke) (V) of enkel tijdelijke (T) tentoonstellingen plaatsvinden (enkel wanneer informatie is gekend).

De volgende organisaties met één of meer objectenverzamelingen zijn in dit onderzoek betrokken:

Naam organisatie	Toelichting	
Erfgoedgemeenschap Doel en Polder, Beveren	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	

[111] s.n. "Erfgoeddatabanken", Vlaamse Overheid. Departement Cultuur, Jeugd, Media, geraadpleegd 08.2020, https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/erfgoeddatabanken
De Vlaamse Erfgoeddatabanken zijn consulteerbaar via www.erfgoedinzicht.be en www.erfgoedplus.be.

Gemeente Beveren	Gemeentearchief; Professioneel	T
Kerkbestuur Sint-Michiel Kieldrecht, Beveren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek O.L.V. ten Hemel opgenomen Doel, Beveren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek O.L.V.Melsele, Beveren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Engelbertus Prosperpolder, Beveren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Jacobus de Meerdere, Beveren	Kerkfabrieken	T
Kerkfabriek Sint-Jan Evangelist, Beveren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek SS Petrus en Paulus, Beveren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek St-Martinus, Beveren	Kerkfabrieken	T
PolderMAS, Beveren	Musea en bezoekerscentra; Vrijwilligers	V
Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	V
Het Schelleke vzw, Kruibeke	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaart, Kruibeke	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek O.L.V. Rupelmonde, Kruibeke	Kerkfabrieken	T
Kerkfabriek Sint-Petrus Bazel, Kruibeke	Kerkfabrieken	V
Museum De Schuur, Kruibeke	Musea en bezoekerscentra; Vrijwilligers	V
Heemkundige Kring Wissekerke, Kruibeke	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	V
Durme vzw, Lokeren	Erfgoedverenigingen; Professioneel	V
Kerkfabriek O.L.V. Daknam, Lokeren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaartkerk Eksaarde, Lokeren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint Laurentius, Lokeren	Kerkfabrieken	V
Kerkfabriek Sint-Antonius van Padua, Lokeren	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Paulus Oudenbos, Lokeren	Kerkfabrieken	
Stadsmuseum Lokeren	Musea en bezoekerscentra; Professioneel	V
Volkskunstgroep Toon en Tine, Moerbeke	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Kerkfabriek H.Hart, Moerbeke	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Antonius-Abt, Moerbeke	Kerkfabrieken	T
Heemkring ERCUS, Moerbeke	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	T
De Klomp De Klinge vzw, Sint-Gillis-Waas	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Volkskunstgroep Drieske Nijpers, Sint-Gillis-Waas	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaart en Sint-Antonius De Klinge, Sint-Gillis-Waas	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Egidius Sint-Gillis-Waas	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Paulus Sint-Pauwels, Sint-Gillis-Waas	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Pauluskerk Sint-Pauwels, Sint-Gillis-Waas	Kerkfabrieken	
Huis van de Evolutie, Sint-Gillis-Waas	Musea en bezoekerscentra; Vrijwilligers	V
Heemkundige kring De Kluize, Sint-Gillis-Waas	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	T

Bibliotheca Wasiana, Sint-Niklaas	Bibliotheken en documentatiecentra; Professioneel	T
Boerke Naas, Sint-Niklaas	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Erfpunt, Sint-Niklaas	Erfgoedverenigingen; Professioneel	
Koninklijke Wase Kunstkring, Sint-Niklaas	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	V
Reynaertgenootschap, Sint-Niklaas	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen vzw, Sint-Niklaas	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Kerkfabriek Sint-Nicolaas, Sint-Niklaas	Kerkfabrieken	V
Kerkfabriek H. Familie, Sint-Niklaas	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek O.L.V. Bijstand, Sint-Niklaas	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Andreas & Ghislenuskerk Belsele, Sint-Niklaas	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Johannes Bosco, Sint-Niklaas	Kerkfabrieken	
Edgar Tinelmuseum, Sint-Niklaas	Musea en bezoekerscentra; Vrijwilligers	V
Pijp- en Tabakmuseum, Sint-Niklaas	Musea en bezoekerscentra; Vrijwilligers	V
SteM Sint-Niklaas	Musea en bezoekerscentra; Professioneel	V
Heemkring Den Dissel, Sint-Niklaas	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	T
Heemkundige kring Nieuwkerken 200/700, Sint-Niklaas	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	V
KOKW Sint-Niklaas	Heem- en oudheidkundige kringen	V
Kerkfabriek H.Kruis, Stekene	Kerkfabrieken	T
Kerkfabriek OLV Onbevlekt Ontvangen, Stekene	Kerkfabrieken	
Heemkundige Kring d'Euzie, Stekene	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	T
Confrérie Sint Elooi Tielrode vzw, Temse	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Gemeentelijk carnavalscomité Temse	Erfgoedverenigingen; Professioneel	
Kantschool Artofil, Temse	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Op Stoapel, Temse	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	T
Orde van de Baksteen vzw, Temse	Erfgoedverenigingen; Vrijwilligers	
Kerkfabriek Christus Koning Hollebeke, Temse	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Onze Lieve Vrouw, Temse	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Jan Evangelist Steendorp, Temse	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Margriet, Temse	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint-Petrus Tielrode, Temse	Kerkfabrieken	
Gemeentemuseum Temse	Musea en bezoekerscentra; Professioneel	V
Heemkundige Kring Braem, Temse	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	T
Kerkfabriek O.L.V. en SS Petrus en Paulus, Waasmunster	Kerkfabrieken	
Kerkfabriek Sint Rochus, Waasmunster	Kerkfabrieken	T
Kerkfabriek Sint-Jan-Baptist, Waasmunster	Kerkfabrieken	
Heemkundige kring 't Sireentje	Heem- en oudheidkundige kringen; Vrijwilligers	V

Abdij van Roosenberg, Waasmunster	Religieus erfgoed; Vrijwilligers	
Kerkfabriek Sint-Martinus Burcht, Zwijndrecht	Kerkfabrieken	T

Delen we deze organisaties in, dan blijkt dat er 38 kerkfabrieken zijn, drie professionele musea, dertien musea geleid door vrijwilligers, vijf professionele organisaties en 22 andere vrijwilligersorganisaties. **Erfgoedcollecties van objecten zijn dus vooral in beheer bij vrijwilligers.**

Ten opzichte van de gegevens uit 2008 zijn er in het algemeen meer organisaties opgenomen met objectencollecties. Het gaat voornamelijk om kerkfabrieken en vrijwilligersorganisaties met museale collecties.

In wat volgt worden voornamelijk de organisaties die over een vaste tentoonstelling beschikken, besproken. Het gaat om 15 organisaties. De kerkfabrieken worden hier buiten beschouwing gelaten omdat niet duidelijk is wat als een vaste tentoonstelling is beschouwd.

2.3.2. De professionele organisaties

Er zijn vijf organisaties die via professionele medewerkers objectencollecties borgen (en tentoonstellen): drie musea (het Stadsmuseum Lokeren, de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en het Gemeentemuseum Temse) en twee erfgoedverenigingen, Erfpunt en vzw Durme in Lokeren. De laatste is een natuurbeschermingsorganisatie met een kleine archeologische collectie. De erfgoedwerking van vzw Durme is een afgeleide van de hoofdtaak, natuurbescherming. Uiteraard is dit een mooi voorbeeld van geïntegreerd erfgoedbeheer (natuur en erfgoed).

Erfpunt is een intergemeentelijke projectvereniging, die werkt in de gemeenten Beveren, Moerbeke, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Lokeren, Stekene, Temse en Waasmunster. Haar missie luidt als volgt: "Als open en vooruitstrevend expertisecentrum is Erfpunt het aanspreekpunt voor onroerenderfgoedzorg in het Waasland. Erfpunt wil op een innovatieve en creatieve manier samenwerken met de verschillende stakeholders binnen het onroerenderfgoedwerkveld."[112] Ze neemt daarbij verschillende taken op waaronder collectiebeheer, onderzoek en conservatie.

Erfpunt heeft een enorme collectie: het resultaat van ongeveer honderd opgravingen in de regio sinds de oprichting in 1978 als eerste intergemeentelijke archeologische dienst in Vlaanderen. Deze artefacten zijn documentatie van de opgravingen en bedoeld voor wetenschappelijk onderzoek. Ze worden bewaard in het "onroerenderfgoeddepot Waasland", één van de 5 Oost-Vlaamse erkende depots. Een gedeelte van deze collecties is opgenomen in de opstelling van SteM. De organisatie streeft zelf niet naar een permanente archeologische tentoonstelling. Het depot is gesloten en dient voor opslag en onderzoek.

De Stedelijke Musea Sint-Niklaas bestaan uit het Mercatormuseum, de Salons voor Schone Kunsten, en het SteM Zwijgershoek. "SteM Sint-Niklaas wil het geheugen van de stad en de regio blijven en levend houden. De visie luidt als volgt: "Het museum wil op een zorgzame en open manier omgaan met het erfgoed. Het wil mensen rond kunst, cartografie en geschiedenis samenbrengen; op een gastvrije, kritische en creatieve wijze de nieuwsgierigheid aanwakkeren en antwoorden op vragen aanreiken." [113] SteM beheert onder andere collecties rond archeologie, cartografie, grafiek (onder andere de collectie van het internationaal Exlibriscentrum), industrieel erfgoed (breiatelier), lichaamsverzorging, schone kunsten en Waas erfgoed. Het museum heeft een regionale erkenning.

Het Stadsmuseum Lokeren wil de belangrijkste aspecten van de geschiedenis van (het leven in) de stad op een toegankelijke manier vertalen naar een zo groot mogelijk, in hoofdzaak lokaal publiek, met als doel een historisch kader te bieden voor de interpretatie van het hedendaagse leven in de stad en de regio. Het Stadsmuseum Lokeren verzamelt en bewaart in hoofdzaak objecten die het leven in Lokeren illustreren. De klemtoon ligt daarbij op wonen en werken. Het stadsmuseum heeft een unieke collectie i.v.m. de haarsnijderij-industrie, die bepalend was voor de stad in de 20ste eeuw. Ook op het vlak van beenhouwerserfgoed heeft het museum de meest representatieve collectie van Vlaanderen.

Stadsmuseum Lokeren wil een dynamisch stadsmuseum zijn dat inspeelt op relevante maatschappelijke thema's en gebeurtenissen binnen de stad, dat de brug maakte tussen heden en verleden, voor alle Lokeraars, en een open huis voor reflectie over de stad vroeger en nu. Het Stadsmuseum Lokeren is op lokaal niveau erkend.

Gemeentemuseum Temse beschrijft haar missie als het in kaart brengen, behouden en beheren van cultureel erfgoed m.b.t. de geschiedenis van Temse. Op lange termijn hoopt de gemeente over een florerend Gemeentemuseum te beschikken die de museumcollectie op een vernieuwende wijze presenteert aan een zo breed mogelijk publiek. In 2020 werden de eerste passen in die richting al gezet met de renovatiewerken in het Gemeentemuseum. Ook de vaste tentoonstelling op de tweede verdieping wordt volledig herdacht en in hedendaags jasje gegoten met de mogelijkheid om in de toekomst polyvalenter te kunnen werken.

---

[112] s.n. "Missie en visie", Erfpunt, geraadpleegd 09.2020, https://www.erfpunt.be/missie-en-visie/

[113] s.n. "Beleid", SteM Sint-Niklaas, geraadpleegd 09.2020, https://www.museasintniklaas.be/over-ons/beleid

Daarnaast zijn er nog een aantal andere organisaties met professionele medewerkers die objectencollecties bewaren, maar de objectencollectie of het tentoonstellen ervan is geen prioriteit.

Bibliotheca Wasiana herbergt een aantal kleinere objectencollecties. Het gaat voornamelijk om grafiek, beeldmateriaal rond Reynaert de Vos en voorwerpen die afkomstig zijn van Filip de Pillecyn. De stukken zijn op aanvraag te bezichtigen.

Het Gemeentelijk Carnavalscomité Temse is in het bezit van een reus, de kledij van prinsen en/of zijn gevolg en de medailles van prinsen van Temse en Eupen. De stukken zijn ook hier op aanvraag te bezichtigen.

Gemeente Beveren bevindt zich zowel op een professioneel als een vrijwilligers vlak. De gemeente beschikt over het Kunstpatrimonium Beveren, een verzameling schilderijen en kunstwerken, eigendom van de gemeente Beveren, door Beverse kunstenaars of met Beveren als onderwerp en de objecten uit de collectie (archeologische vondsten) Fort Liefkenshoek. Ze bevinden zich in het Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren dat wordt beheerd door vrijwilligers van de heemkundige kring.

Omdat binnen het Erfgoedconvenant Land van Waas veel aandacht wordt besteed aan vrijwilligerswerk en omdat de meeste onderzochte organisaties gedragen worden door vrijwilligers, is in het kader van dit onderzoek dieper ingegaan op de werking van vrijwillige erfgoedorganisaties. De werking van professionele organisaties is in dit onderzoek minder uitgebreid onder de loep genomen.

2.3.3. De vrijwilligersorganisaties

Er zijn minstens dertien organisaties die op vrijwillige basis een vaste tentoonstelling verzorgen. Het zijn voornamelijk heem- en oudheidkundige kringen en musea en bezoekerscentra.

Er zijn daarnaast ook organisaties die af en toe (bijvoorbeeld naar aanleiding van een jubileum) tijdelijke tentoonstellingen voorzien. Zij zijn in de onderstaande beschrijvingen niet opgenomen, toch gaat het om een aanzienlijk aandeel. Zo'n 40% van de organisaties geeft aan (ook) tijdelijke tentoonstellingen te verzorgen.

In wat volgt wordt dieper ingegaan op de heem- en oudheidkundige kringen en de vrijwillige musea en bezoekerscentra.

De heemkundige kringen met een museum of een kleine collectie

Er zijn vijf heemkringen met een vaste tentoonstelling van hun objectencollectie; zeven heemkringen beschikken ook over een museum. Tijdelijke tentoonstellingen kunnen ook op verplaatsing zijn en hoeven niet bij de heemkring zelf te worden georganiseerd. De permanente museumopstelling van de objectencollectie van KOKW is bijvoorbeeld in samenwerking met SteM en het Mercatormuseum. Ze staan dan ook niet alleen in voor de organisatie van de vaste tentoonstelling. De organisatie verleent ook haar samenwerking aan of verzorgt zelf tijdelijke (externe) tentoonstellingen.

Heemkring Den Dissel	Geen museum	Tijdelijke tentoonstellingen
Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw	Museum*	Vaste en tijdelijke tentoonstellingen
Heemkundige Kring Nieuwkerken 200/700	Museum	Vaste en tijdelijke tentoonstellingen
Koninklijke Heemkring De Souvereinen	Geen collectie	n.v.t.
Heemkundige Kring De Kluize	Museum	Tijdelijke tentoonstellingen
Heemkundige Kring Braem	Geen museum	Tijdelijke tentoonstellingen

Heemkundige Kring d'Euzie Stekene	Museum	Tijdelijke tentoonstellingen
Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht	Geen museum	Tijdelijke tentoonstellingen
Heemkundige kring 't Sireentje vzw	Museum (tijdelijk niet toegankelijk)	Vaste en tijdelijke tentoonstellingen
Heemkring ERCUS	Geen museum	Tijdelijke tentoonstellingen
Heemkundige kring Wissekerke	Museum	Vaste en tijdelijke tentoonstellingen
KOKW	Museum (tijdelijk niet toegankelijk)	Vaste en tijdelijke tentoonstellingen

De Heemkundige Kring De Souvereinen in Lokeren heeft haar collectie ondergebracht bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Heemkring Den Dissel heeft jaarlijks een 2-daagse tentoonstelling, in het Dorpshuis, in het laatste weekend van september. Het museum in Erfgoedhuis Hof Ter Welle is geen eigen museum van Heemkundige Kring het Land van Beveren maar wel een gemeentelijk museum waarin zich stukken bevinden die eigendom zijn van de gemeente Beveren en van de heemkring Land van Beveren (onder andere via schenking).

Al deze musea hebben een sublokale of lokale focus en hun missies zijn ongeveer gelijkluidend, 'het volksleven van vroeger registreren' en 'het lokale erfgoed behouden en beheren'. Daarvoor zetten gemiddeld twaalf vrijwilligers zich in, het aantal varieert tussen vier en dertig per organisatie. Meestal houdt de heemkundige kring zich met meer bezig dan collectiebeheer en behoren tot de taken eveneens het onderhoud van de website, redactie van het tijdschrift, het scannen van foto's en dergelijke.

De collecties omvatten vrijwel altijd meer dan objecten. De meeste heemkundige kringen beschikken over documentair materiaal, vooral foto's en doodsprentjes. Sommige beheren ook archieven. Vrijwel allemaal beschikken ze over tijdschriften, vooral ruilabonnementen met andere heemkundige kringen in de provincie. De collecties objecten kunnen ook niet los gezien worden van de documentaire collecties; de heemkundige kringen doen dit zelf zeker niet. Alle categorieën erfgoed zijn een herinnering aan het verleden van de plaatselijke gemeenschap en daarom worden ze verzameld.

Een aparte plaats in de vrijwilligersorganisaties neemt de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas in. Dit is een organisatie met een lange traditie. Het is één van de oudste historische kringen van Vlaanderen. Opgericht in de 19de eeuw door notabelen uit Sint-Niklaas, heeft de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vanaf dat moment intensief objecten, documenten en boeken over het Waasland verzameld. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas heeft het beheer van de museale collecties overgedragen aan SteM en concentreert zich nu vooral op de verwerving en beheer van archief, documentatie en bibliotheek. Een deel van de collectie objecten heeft een plaats in de opstelling van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas.

Van de dertien musea die vrijwilligers draaiende houden, zijn er tien met een heemkundige collectie. Er zijn acht heemkringen en twee musea op vrijwillige basis (PolderMas en Museum De Schuur). Ze zijn grotendeels het werk en het eigendom van één persoon. Er is daarnaast één religieus museum, één sportmuseum en één museum gewijd aan een componist.

Andere vrijwilligersorganisaties

Er zijn vijf organisaties die een vaste tentoonstelling van hun objectencollectie aanbieden en die de vragenlijsten in vulden. In werkelijkheid gaat het om veel meer organisaties; een aantal hieronder worden geschetst ook zonder actieve deelname aan het onderzoek. Ze bevinden zich in diverse domeinen en thema's. De religieuze collecties

in de diverse Wase kerken staan grotendeels in de kerkgebouwen en zijn dus te bezichtigen. Ze worden in onderstaand overzicht dus niet apart opgenomen.

Heemkundige collectie

Museum De Schuur ontstond uit privé-initiatief rond de eeuwwisseling. In de oude wijndroogschuur is er naast een bezoek aan de cafetaria ook de mogelijkheid tot een bezoek aan de grote collectie historische objecten, waaronder vooral landbouwwerktuigen die verband houden met de wijmenteelt in de polders.

PolderMAS is een poldermuseum dat in 2012 is opgericht op privé-initiatief van Benjamin Vergauwen. Hun collectie bestaat uit naturalia, zoals fossielen en dierlijke botfragmenten; archeologica en objecten uit heemkundige sfeer, zoals diverse gilden en fanfare, een collectie antiquiteiten en polderalaam en objecten uit de huishoudsfeer. De collectie wordt gezien als didactisch materiaal voor de bezoekers.

Rookcultuur

Pijp- en Tabaksmuseum streeft naar het behoud van het erfgoed van de pijp, sigaar en tabak alsook het immaterieel erfgoed rond de vervlogen rookcultuur zonder het roken te willen promoten bij de bezoekers.

Ambachten

De Klomp De Klinge vzw heeft sinds 1976 als doel de klompenmakerij te bestuderen, te verspreiden, te verzamelen en uit te schrijven. Ze hopen in de toekomst zowel het ambacht als de versiering door te even aan de volgende generaties om zo de kennis van dit ambacht dat in het Waasland zeer ruim aanwezig was, te bewaren. De collectie wordt bewaard in de museale ruimte van het bezoekerscentrum KLINGSPOOR in de Buitenstraat in De Klinge.

Natuur

Het Huis van de Evolutie is een museum op basis van een privécollectie fossielen uit de hele wereld. In 2008 luidde de missie van het museum als volgt: mensen boeien met natuurhistorie, hen confronteren met uitgestorven levende wezens en hen zorgzaam leren omgaan met natuur. Het museum richt zich op het hele land en zelfs het buitenland. Er is weinig inhoudelijke binding van de collectie met de regio, afgezien van enkele stukken die uit de regio afkomstig zijn.

Muziek

Het Edgar Tinelmuseum wil de gedachtenis aan Edgar Tinel in Sinaai en daarbuiten levendig te houden door de werken van Tinel kenbaar te maken, ter beschikking te stellen en te laten uitvoeren. Dat gebeurt onder andere met de inrichting van concerten met de muziek van Tinel.

Sport

Naast een collectie met religieuze objecten, herbergt de O.L.V. Onbevlekt Ontvangen in Klein-Sinaai ook wielervoorwerpen, zoals zo'n 600 gesigneerde wielertruitjes en diverse fietsen.

Religie

Museum Priester Poppe richt zich op het leven van priester Poppe die zalig werd verklaard in 1999.

Hij was onder andere hoofdman van de studentenbond Temsche Voorwaarts, onderpastoor op de Sint-Coletaparochie in Gent, directeur van de Zusters van Sint-Vincentius a Paulo in Moerzeke en vanaf 1922 tot aan zijn dood geestelijke begeleider in Leopoldsburg van de geestelijken die er hun legerdienst deden.

Het Museum van de Abdij van Roosenberg is tijdelijk niet meer actief. De collectie kan in de toekomst mogelijk worden ondergebracht in Waasmunsters museum.

Een groot aantal objecten bevindt zich ook bij de immaterieel-erfgoedgemeenschappen die in het kader van hun tradities een aantal objecten bezitten. Een publiekswerking is voor die vrijwilligersorganisaties vaak geen prioriteit.

2.5 Deelcollecties objecten

2.5.1. Aantal

Aantal deelcollecties

Bijna net zoals in 2008 zijn er in totaal zijn 557 deelcollecties met objecten, ingedeeld in vijftien topcategorieën en gemengde collecties. Hoewel het totale aantal deelcollecties bijna gelijk is ten opzichte van 2008, zijn er toch heel wat verschuivingen in de verdeling over de topcategorieën.

Topcategorie	Aantal deelcollecties in 2020	Aantal deelcollecties in 2008
Beeldmateriaal	93	124
Bouwmateriaal		5
Dierlijk, plantaardig, menselijk, geologisch materiaal	19	23
Geluidsmiddelen/apparatuur	33	14
Gereedschap en uitrusting	46	94
Halfproducten	2	2
Houders	40	76
Informatievormen	35	46
Interieurinrichting	72	49
Kleding	40	47
Meetinstrumenten	8	7
Recreatiemiddelen	9	7
Ruilmiddelen	5	6
Vervoermiddelen	6	5
Wapens en munitie	4	7
Gemengde collecties	145	46
Totaal	**557**	**558**

De grootste categorie wordt gevormd door de gemengde collecties. Dat is te verklaren door de aard van het onderzoek. Waar in 2008 de onderzoekers, via bezoeken ter plaatse, zelf een topcategorie aanduidden per collectie, kregen de respondenten die taak in 2020. Hieruit bleek dat een deelcollectie onderverdelen onder één categorie vaak onmogelijk is. Dat resulteerde ertoe dat één op vier deelcollecties als gemengd werd aangeduid.

De grootste "zuivere" topcategorie omvat bijna 20% van de collecties en is beeldmateriaal (waaronder onder andere schilderijen, prenten en beeldhouwwerken vallen); de meeste kunstcollecties vallen daar dus onder. Daarna komt, anders dan in 2008, de categorie interieurinrichting. De opkomst van deze categorie is te verklaren door de opname van de talrijke kerkinventarissen. De andere categorieën geluidsmiddelen/apparatuur, gereedschap en uitrusting, houders, kleding en informatievormen zijn ongeveer even groot. In het huidige onderzoek ontbreekt de categorie bouwmaterialen door een fout in de opstelling van de vragenlijst. Er zijn dus

hierover geen gegevens uit 2020 verkregen. Te verwachten is dat in deze deelcollectie niet aanzienlijk meer objecten te vinden zijn.

Aantal deelcollecties objecten

Aantal objecten

Het aantal deelcollecties zegt wel iets, maar niet alles. Omdat beheerders zelf hebben bepaald wat er samen in een deelcollectie hoort en omdat de objecten uiteenlopend zijn (van klein naar groot, van zeldzaam naar veelvoorkomend), is de omvang van de deelcollecties zeer verschillend. De kleinste deelcollectie telt één object, de grootste (met gekende omvang) 160 000 (de deelcollectie ex libris van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas). Het aantal deelcollecties zegt daarom nog niet veel over het aantal objecten dat een organisatie bewaart. Daarom is ook het aantal objecten per deelcollectie geteld, op twee manieren, één met en één zonder deelcollectie ex libris. De aanwezigheid van deze enorm grote deelcollectie vertekent namelijk het beeld van de categorie beeldmateriaal en het totaalbeeld sterk. Mét de deelcollectie ex libris zijn er ongeveer 237 200 objecten, zonder deze ongeveer 77 200. Ten opzichte van 2008 betekent dat een stijging van 22 233 objecten of 40 %.

De getallen zijn niet exact, van 2,5% (14 deelcollecties) van de deelcollecties is geen precieze omvang gekend.

Aantal deelcollecties	Met de ex libriscollectie		Zonder de ex libris-collectie	
	2020	2008	2020	2008
Beeldmateriaal	172 693	165 298	12 693	5 298
Bouwmateriaal		726		726
Dierlijk, plantaardig, menselijk, geologisch materiaal	15 776	14 891	15 776	14 891
Gereedschap en uitrusting	4 575	4 924	4 575	4 924
Geluidsmiddelen/ apparatuur	709	103	709	103

Halfproducten	68	53	68	53
Houders	2 719	1 133	2 719	1 133
Informatievormen	1 459	3 486	1 459	3 486
Interieurinrichting	3 947	857	3 947	857
Kleding	2 800	7 695	2 800	7 695
Meetinstrumenten	312	746	312	746
Recreatiemiddelen	128	80	128	80
Ruilmiddelen	841	788	841	788
Vervoermiddelen	9	7	9	7
Wapens en munitie	127	282	127	282
Gemengde collecties	31 059	13 920	31 059	13 920
Totaal	**237 222**	**214 989**	**77 222**	**54 989**

De categorieën die het meeste aantal objecten bevatten zijn, naast beeldmateriaal (met of zonder de ex libriscollectie) en de gemengde deelcollecties, dierlijk, plantaardig, menselijk en geologisch materiaal. Dat is te verklaren door de grote collectie (maar liefst 14 043 fossielen) van het Huis van de Evolutie in Sint-Gillis-Waas.

De daaropvolgende categorieën qua omvang zijn gereedschap en uitrusting, interieurinrichting, kleding en houders. De verklaring voor die laatste drie categorieën moet in de opname van het aantal religieuze objecten worden gezocht. Enkele grote collecties gereedschap en uitrusting zijn te vinden bij de heemkringen en de musea. Het betreft onder andere stukken over ambachten en beroepen, huisraad en pijpen.

De procentuele voorstelling met inbegrip van de ex libriscollectie is minder relevant omdat maar liefst 71,50% van alle deelcollecties uit beeldmateriaal en daarnaast 15% uit gemengde deelcollecties bestaat. Er werd daarom gekozen om de gegevens zonder de ex libriscollectie grafisch te presenteren.

Procentuele verdeling van de objecten per topcategorie zonder de ex libriscollectie ten opzichte van de data van 2008

	met ex libriscollectie	zonder ex libriscollectie
Beeldmateriaal	72,80%	16,44%
Bouwmateriaal	0,00%	0,00%
Dierlijk, plantaardig, menselijk, geologisch materiaal	6,65%	20,43%
Gereedschap en uitrusting	1,93%	5,92%
Geluidsmiddelen / apparatuur	0,30%	0,92%
Halfproducten	0,03%	0,09%
Houders	1,15%	3,52%
Informatievormen	0,62%	1,89%
Interieurinrichting	1,66%	5,11%
Kleding	1,18%	3,63%
Meetinstrumenten	0,13%	0,40%
Recreatiemiddelen	0,05%	0,17%
Ruilmiddelen	0,35%	1,09%
Vervoermiddelen	0,00%	0,01%
Wapens en munitie	0,05%	0,16%
Gemengde collecties	13,09%	40,22%

De deelcollecties van naderbij

Een moeilijkheid bij het tellen en bij het indelen in topcategorieën vormen de gemengde collecties, die bestaan uit objecten uit meer dan één topcategorie. Dit heeft te maken met de manier waarop deelcollecties ingedeeld kunnen worden. Dat kan puur naar vorm, waardoor de hele deelcollectie in één objectcategorie kan worden ondergebracht, en het kan naar functie. Op die manier kunnen verschillende soorten objecten bijeenkomen, bijvoorbeeld het gereedschap, de kleding en de winkelinrichting van een bakker.

Omdat het om een aanzienlijk aantal deelcollecties gaat, is een overzicht gemaakt van de topcategorieën die samen voorkomen in één of enkele deelcollecties. Bij de verschillende topcategorieën die hierna besproken worden, zijn waar mogelijk, delen van de gemengde deelcollecties meegerekend, om een beter beeld te krijgen van de soorten objecten die bewaard worden. Zo zijn bijvoorbeeld alle archeologische deelcollecties gemengde collecties: ze bevatten meestal gereedschap en uitrusting, maar ook menselijk, dierlijk of plantaardig materiaal, bouwmateriaal of kleding.

De methode waarop de gegevens gepresenteerd worden verschilt met het onderzoek van 2008 om de bruikbaarheid van de gegevens te verhogen. De methode van 2008 geeft het aantal deelcollecties per (gemengde) topcategorie bij de verschillende organisaties weer. Wanneer we de gegevens uit 2020 op een gelijke wijze presenteren, zien we inderdaad veranderingen (groei en afname) bij de verschillende organisaties. Vaak zijn deze veranderingen te wijten aan een andere indeling van de collectie, veeleer dan aan de opname of afstoting van een collectie. Het is onhaalbaar om voor elke speler na te gaan over welke deelcollecties het exact gaat. De figuren zijn dan ook louter indicatief. Daarnaast zijn ook een aantal collecties in andere of meerdere categorieën ingedeeld waardoor een exacte vergelijking met de gegevens van 2008 moeilijk is. De figuren met het aantal deelcollecties zeggen bovendien weinig over de aantallen die erin bevat zitten en geven een vertekend beeld. Het kan gaan om veel deelcollecties bij een bepaalde speler maar die bevatten mogelijks slechts weinig stukken, terwijl een andere speler weinig deelcollecties registreerde met grote aantallen erin. Vandaar is ervoor gekozen de verschillende deelcollecties wat meer uit te diepen.

Merk ook op dat van een aantal organisaties, vooral heemkringen, geen nieuwe informatie is verkregen over hun collectie. Daarvoor is dus de informatie uit het onderzoek van 2008 gebruikt. Dat heeft de meeste invloed op de analyse voor de deelcollecties met objecten. Het gepresenteerde beeld is dus slechts benaderend. Het is van belang dit indachtig te houden bij het bekijken van de gepresenteerde resultaten.

In 2008 waren er 46 gemengde deelcollecties; in 2020 zijn dat er aanzienlijk meer, zo'n 145. Dat is te wijten aan de praktische uitvoering van het onderzoek. De respondenten duidden zelf de topcategorieën aan; de onderzoeker kon dus niet filteren op welke categorie overwegend voorkwam in de deelcollectie. De meeste voorkomende combinaties worden in het overzicht hieronder in het vet aangeduid.

Omschrijving van de gemengde deelcollectie	Aantal deelcollecties in 2020	Aantal deelcollectie s in 2008
Beeldmateriaal, Halfproducten	1	
Beeldmateriaal, Informatievormen	7	2
Beeldmateriaal, Interieurinrichting	5	3

Beeldmateriaal, Geluidsmiddelen	1	1
Beeldmateriaal, Geluidsmiddelen, Interieurinrichting	1	
Beeldmateriaal, Geologisch materiaal, Ruilmiddelen	1	
Beeldmateriaal, Gereedschap en uitrusting	1	1
Beeldmateriaal, Halfproducten, Interieurinrichting	1	
Beeldmateriaal, Houders	3	3
Beeldmateriaal, Houders, Informatievormen	2	
Beeldmateriaal, Houders, Interieurinrichting	3	
Beeldmateriaal, Informatievormen, Varia	2	
Beeldmateriaal, Kleding	1	
Beeldmateriaal, Recreatiemiddelen	1	1
Beeldmateriaal, Recreatiemiddelen, Houders	1	1
Bouwmateriaal, Geologisch materiaal	1	1
Bouwmateriaal, Gereedschap en uitrusting	2	
Dierlijk materiaal, Gereedschap en uitrusting, Halfproducten	1	
Dierlijk materiaal, Gereedschap en uitrusting, Menselijk materiaal	1	
Dierlijk materiaal, Kleding, Planten en plantaardig materiaal	1	
Geluidsmiddelen, Gereedschap en uitrusting	2	
Geluidsmiddelen, Gereedschap en uitrusting, Informatievormen	1	
Geluidsmiddelen, Gereedschap en uitrusting, Interieurinrichting	1	
Geluidsmiddelen, Halfproducten, Recreatiemiddelen	1	
Geluidsmiddelen, Houders	1	
Geluidsmiddelen, Interieurinrichting	2	
Geologisch materiaal, Houders	2	
Geologisch materiaal, Gereedschap en uitrusting, Halfproducten	1	
Geologisch materiaal, Houders, Wapens en munitie	1	
Gereedschap en uitrusting, Bouwmateriaal, Dierlijk materiaal	1	
Gereedschap en uitrusting, Halfproducten	6	
Gereedschap en uitrusting, Houders	9	5
Gereedschap en uitrusting, Houders, Informatievormen	1	
Gereedschap en uitrusting, Houders, Interieurinrichting	1	
Gereedschap en uitrusting, Houders, Meetinstrumenten	2	
Gereedschap en uitrusting, Houders, Vervoermiddelen	1	
Gereedschap en uitrusting, Informatievormen	1	2
Gereedschap en uitrusting, Informatievormen, Kleding	1	
Gereedschap en uitrusting, Interieurinrichting	2	
Gereedschap en uitrusting, Interieurinrichting, Kleding	1	1
Gereedschap en uitrusting, Interieurinrichting, Varia	1	

Gereedschap en uitrusting, Kleding	2	1
Gereedschap en uitrusting, Kleding, Houders	1	2
Gereedschap en uitrusting, Kleding, Meetinstrumenten		1
Gereedschap en uitrusting, Kleding, Ruilmiddelen		1
Gereedschap en uitrusting, Menselijk materiaal		1
Gereedschap en uitrusting, Planten en plantaardig materiaal, Vervoermiddelen	1	
Gereedschap en uitrusting, Recreatiemiddelen	1	1
Gereedschap en uitrusting, Ruilmiddelen	1	
Gereedschap en uitrusting, Wapens en munitie	2	1
Gereedschappen en uitrusting, Recreatiemiddelen	1	
Halfproducten, Informatievormen	1	1
Halfproducten, Houders, Varia	1	
Houders, Informatievormen	5	4
Houders, Informatievormen, Varia	1	3
Houders, Kleding	11	
Houders, Interieurinrichting	10	
Houders, Interieurinrichting, Kleding	10	
Informatievormen, Kleding	7	1
Informatievormen, Meetinstrumenten	2	
Informatievormen, Recreatiemiddelen, Houders	1	1
Kleding	1	
Kleding, Wapens en munitie	1	1
Gemengd (meer dan 3 topcategorieën of niet gekend)	8	6

Het is belangrijk te weten waar deze objecten zich bevinden: in grote of kleine organisaties, organisaties met professionelen of vrijwilligers, in kerkfabrieken of musea. Van de deelcollecties uit de omvangrijkste topcategorieën is daarom een overzicht is gemaakt met de soort organisaties waar ze bewaard worden.

Beeldmateriaal

Aantal deelcollecties

Bij het beeldmateriaal werden maar liefst 93 zuivere collecties en 124 collecties met onder andere beeldmateriaal getraceerd.

Het valt op dat maar liefst 50% van de deelcollecties zich in kerken bevindt. Het is erfgoed dat vaak nog 'in functie' is, gebruikt wordt bij de eredienst en/of ter opluistering van het kerkgebouw. Ten opzichte van 2008 werden 26 meer deelcollecties geregistreerd. Het gaat in totaal om zo'n 2467 objecten in deelcollecties die beeldmateriaal bevatten (1707 daarvan zijn met zekerheid enkel beeldmateriaal). Per kerk zijn er dus gemiddeld beschikken gemiddeld 2 deelcollecties met beeldmateriaal en zo'n 72 objecten.

De meeste deelcollecties bevinden zich daarna bij de heem- en oudheidkundige kringen. Het gaat onder andere om schilderijen, prenten, schilden, gravures en borduurwerk. Opvallend is ook het grote aandeel van beeldmateriaal bij de erfgoedverenigingen. Het gaat onder andere over textielkunst (kant) (Kantschool Artofil) en ex libris over Reynaert (Reynaertgenootschap).

Aantal stukken

Wanneer we de stukken van de zuivere collecties beeldmateriaal bekijken, dan zijn de Wase musea de bewaarders van het meeste aantal objecten. Het grootste aandeel vormt de collectie van het Stedelijk Patrimonium van het SteM met 5 008 stukken schilderkunst, tekeningen, beeldhouwwerken, grootgrafiek en toegepaste kunst (meubilair, servies). De collectie werd opgebouwd rond de schenkingen Verstraeten, Mathys-Vanneste, Dieltjes (grafiek) en aangevuld met andere schenkingen en aankopen. Merk op dat in deze voorstelling de ex libriscollectie van het museum niet is opgenomen. Ze is goed voor 160 000 stukken. Het Stadsmuseum Lokeren heeft zo'n 500 beeldhouwwerken van diverse aard, van Egyptische tot religieuze. Bij de archieven gaat het om de volledige collectie van het Kunstpatrimonium van de gemeente Beveren (en dus niet over de archiefdienst). Daarna volgen de heem- en oudheidkundige kringen en kerkfabrieken op gelijke voet. De figuur hieronder toont de verdeling zonder de ex libriscollectie.

Aantal deelcollecties per speler

Onderstaande figuur geeft het aantal deelcollecties per organisatie weer. De kerkfabrieken gingen van 45 naar 63 deelcollecties in 12 jaar tijd. Voor een beter overzicht van de overige organisaties met minder deelcollecties beeldmateriaal werden de kerkfabrieken uit de grafische voorstelling gelaten.

Aantal deelcollecties met (onder andere) beeldmateriaal in de organisaties (niet kerkfabrieken) t.o.v. 2008

Gereedschap en uitrusting

Aantal deelcollecties

Net zoals in 2008 zijn de meeste deelcollecties in deze categorie te vinden bij de heemkundige kringen. Dat heeft in grote mate te maken met de aard van de categorie die vaak binnen het interesseveld van de heemkringen valt.

Van de in totaal 93 gemengde en 46 zuivere deelcollecties bevinden zich ongeveer 55% van de deelcollecties bij de heemkringen. Het gaat om alle heemkringen met een collectie behalve de Heemkring Zwijndrecht-Burcht. De "zuivere" collecties gereedschap en uitrusting zijn vooral afkomstig uit het Pijp- en Tabaksmuseum. In 2008 vertegenwoordigde de heemkundige collectie van het Stadsmuseum Lokeren nog ¼ van de deelcollecties (27 van de 108). Dat is in 2020 niet het geval omdat de collectie anders is ingedeeld dan in 2008, namelijk thematisch en niet per soort object. De 14 deelcollecties die gereedschap en uitrusting bevatten vallen dan ook grotendeels onder gemengde deelcollecties.

De organisatie met het grootste aantal deelcollecties is de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. De stukken werden verzameld vanaf de 19de eeuw door notabelen die ermee het 'volksleven' wilden documenteren.

Aantal objecten

Niet alleen het grootste aantal deelcollecties, maar ook de meeste stukken in zuivere collecties komen voor bij de heem- en oudheidkundige kringen. Wanneer ook de relevante gemengde deelcollecties worden gefilterd, is het beeld helemaal anders. In onderstaand overzicht worden de stukken van het aantal gemengde collecties weergegeven waarbij gereedschap en uitrusting een van de objectcategorieën is. De aantallen hebben dus niet alleen betrekking op deze categorie en moeten dus in dit licht bekeken worden. Het gaat in totaal om 47 gemengde deelcollecties.

	Aantal stukken gereedschap en uitrusting	Aantal stukken van gemengde deelcollecties
Bibliotheken en documentatiecentra	15	
Erfgoedverenigingen	55	140
Archieven		500
Kerkfabrieken		345
Musea en bezoekerscentra	1 370	15 469
Heem- en oudheidkundige kringen	3 135	2 689

Soorten deelcollecties

Omdat deze categorie deelcollecties zo omvangrijk en veelvormig is, is deze, voor zover mogelijk, uitgesplitst naar soorten gereedschap. Er zijn hiervoor 7 grotere categorieën opgesteld die vaak voorkomen in het Waasland:

- ambachten en beroepen (gereedschap van diverse beroepen, van kapper tot wagenmaker)
- huisraad en keukengerief (geen meubels)
- ontspanning (zoals schutterij, kantklossen, duivenmelkers en speelgoed)
- kleding

- landbouw en dieren (zoals landbouwwerktuigen en hoefijzers)
- roken (integraal van het Pijp- en Tabaksmuseum)
- onderwijs (zoals schoolgerief)

Een deelcollectie is, bij meerdere opties, onderverdeeld in meerdere categorieën. Sommige deelcollecties werden niet opgenomen in deze telling wegens te algemeen of omdat er te weinig informatie over voor handen was.

Noemenswaardig onder de categorie **landbouw en dieren** zijn de landbouwcollectie van de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren met zo'n 600 stukken. Daarnaast beschikt Stadsmuseum Lokeren ook over een belangrijke deelcollectie met landbouwgereedschap. Museum de Schuur beheer naast landbouwalaam ook gereedschap voor blokmakers, wijmen en mandenvlechters, vlas. Onder diezelfde noemer van **ambachten en beroepen** zijn talrijke Wase deelcollecties in te delen: het schoenmakersgereedschap van Heemkundige Kring de Kluize en de diverse stukken over ambacht van de Heemkundige kring Nieuwkerken 200/700 en KOKW. Stadsmuseum Lokeren beschikt over diverse collecties in dat thema: van haarsnijder, tot bakker, van beenhouwer en fotograaf tot hoedenmaker en diverse andere. Bijzonder zijn ook de omvangrijke kapperscollectie en het Brei-atelier van SteM.

Onder **kleding** valt onder andere de klompencollectie van De Klomp De Klinge vzw, de deelcollectie mode van Stadsmuseum Lokeren, de collectie naaldkant uit het Heemkundig Museum Waasmunster en de kleding en persoonlijke uitrusting bewaard bij KOKW. **Huisraad en keukengerief** bevindt zich onder andere bij de diverse heemkringen, zoals KOKW en Heemkundige kring Nieuwkerken 200/700, en het Stadsmuseum Lokeren.

Stukken over ontspanning, zoals schutterij, kantklossen, duivenmelkers en speelgoed, bevinden zich vooral bij de heemkundige kringen. Ook Stadsmuseum Lokeren heeft enkele interessante collecties in dat veld. **Onderwijs** (zoals schoolgerief) is onder andere te vinden bij Stadsmuseum Lokeren (zo'n 1500 stukken). Rond het thema '**Roken**" ten slotte is het Pijp- en Tabaksmuseum de referentie in het Waasland, met diverse pijpen en sigaren, tabaksdoosjes etc.

De figuur van de deelcollecties waarin specifieke ambachten, beroepen of soorten gereedschap voorkomen, vergelijkt de gegevens van 2008 met 2020. De figuur was echter moeilijk exact te reconstrueren. Sommige deelcollecties werden anders of algemener ingevoerd. De grote afname van het aantal landbouwcollecties is te verklaren door het verdwijnen van het Landbouwmuseum in Stekene. De reden voor de afname van deelcollecties rond textielnijverheid is niet gekend. Bij het lezen van deze grafiek moet in acht genomen worden dat in heel wat deelcollecties gereedschap vaak meer dan één ambacht voorkomt.

Houders

De topcategorie houders is een wat lastige categorie, omdat deze overlapping vertoont met gereedschap en uitrusting. Daarin komen immers ook houders voor, voorwerpen waarin materiaal opgeborgen, gedragen of opgeslagen kan worden, zoals kookpotten. In deze topcategorie zijn houders ondergebracht die niet als keukengerief te categoriseren zijn.

Aantal deelcollecties

De meeste houders bevinden zich in kerken, net zoals in 2008. Nu zijn 71 van de 104 gemengde deelcollecties uit de kerkfabrieken; toen waren er dat 57 van de 83. Het gaat onder meer om kelken, monstransen en wierookvaten.

Aantal stukken

Qua aantallen zijn de kerkfabrieken niet in de meerderheid. Eén musea, het Pijp- en Tabaksmuseum is met haar collectie kleipijpen, lucifer-, tabaks-, sigaren- en sigarettendoosjes goed voor maar liefst 1440 objecten. Dat levert

de onderstaande grafische voorstelling op. De andere deelcollecties, vooral van de heemkringen, bestaan onder andere uit flessen, vazen, manden en dozen.

Aantal deelcollecties per organisatie

Onderstaande figuur geeft het aantal deelcollecties per organisatie weer. De kerkfabrieken gingen van 57 naar 71 deelcollecties in 12 jaar tijd. Voor een beter overzicht van de overige organisaties met minder deelcollecties houders werden de kerkfabrieken uit de grafische voorstelling gelaten.

Informatievormen

De deelcollecties informatievormen die hier bij objecten zijn gerekend, zijn de deelcollecties die niet specifiek als documentair materiaal zijn gelabeld. Ze komen voor bij heem- en oudheidkundige kringen, musea en bezoekerscentra, kerkfabrieken en erfgoedverenigingen.

Aantal deelcollecties

Er zijn 35 zuivere en 27 gemengde deelcollecties met informatievormen getraceerd. In beide gevallen zijn de meeste deelcollecties te vinden bij de heem- en oudheidkundige kringen. Ze beschikken ook over het meeste aantal stukken.

Aantal stukken

De meest voorkomende categorieën onder de informatievormen zijn vaandels en vlaggen (minstens 14 deelcollecties), funerair erfgoed (grafzerken en gedenkstenen) (minstens 5 deelcollecties, religieus van aard) en medailles en trofeeën (minstens 4 deelcollecties). Daarnaast zijn er onder andere herinnerings- en informatieborden, stempels, fietsplaatjes, kantpatronen. Onder deze categorie valt ten slotte ook de cartografische collectie van SteM. Het gaat om onder andere globes (waaronder twee van Mercator) en cartografische uitrusting. De KOKW ten slotte beschikt over onder andere penningen, medailles, insignes en romeinse munten.

Aantal deelcollecties per organisatie

De meeste deelcollecties met informatievormen bevinden zich bij de Heemkundige Kring d'Euzie (103 stukken in 4 deelcollecties), de KOKW (231 stukken in 5 deelcollecties) en de Heemkundige Kring 't Sireentje (293 stukken in 8 deelcollecties).

Aantal deelcollecties met (onder andere) informatievormen in de organisaties (niet kerkfabrieken) t.o.v. 2008

Interieurinrichting

Aantal deelcollecties

Net zoals in 2008 is een belangrijk deel van de topcategorie interieurinrichting te vinden in de kerken. Toen was de verdeling nog 27 van de 50 deelcollecties; nu is de verhouding 60 op 72 bij de zuivere interieurcollecties en 93 op 113 bij de gemengde collecties. Ongeveer 80% van de deelcollecties bestaan dus uit onder andere altaren, bidstoelen, lezenaars, communiebanken en lantaarns.

Aantal stukken

Ook qua aantallen neemt het religieus erfgoed met gemak de bovenhand. Zo zijn er maar liefst 3440 stukken in kerken tegenover 495 bij de heemkringen en 12 bij de musea. In de andere organisaties vinden we tafels, stoelen, kasten, sloten, lampen en stoven.

Aantal deelcollecties per organisatie

Ten opzichte van 2008 zijn de deelcollecties in de organisaties zo goed als gelijk gebleven. De interieurinrichting bij de kerkfabrieken steeg aanzienlijk; ze gingen van 27 naar 93 (gemengde) deelcollecties interieurinrichting.

Kleding

Aantal deelcollecties

In 2008 werden 47 deelcollecties met kleding getraceerd. Tien daarvan bestonden uit liturgische kleding waaronder kazuifels, koorkappen en stola's. Ook in 2020 is het religieus textiel goed vertegenwoordigd. Maar liefst zeven op tien deelcollecties zijn afkomstig van kerkfabrieken (en dus religieus van aard). Die toename is te verklaren door de opname van meer religieuze collecties in het onderzoek. De Kerkfabriek van Sint-Petrus Bazel in Kruibeke beschikt over maar liefst 240 stukken religieus textiel. Daarnaast is er ook één opvallende 'religieuze' collectie, met name een collectie van 452 wielertruitjes uit de kerk van OLV Onbevlekt Ontvangen in Stekene.

Aantal stukken

In totaal zijn er 2800 stukken die enkel kleding zijn, gevonden. De verdeling tussen de verschillende organisaties toont dat naast de kerkfabrieken ook de erfgoedverenigingen en de heem- en oudheidkundige kringen over veel kledingstukken beschikken.

Aantal stukken van de deelcollecties met (onder andere) kleding per organisatiecategorie

De kleine collecties van de musea moeten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, zoals blijkt uit de vergelijking van het aantal stukken waarbij de gemengde deelcollecties zijn inbegrepen. Zo beschikt het Stadsmuseum Lokeren over zo'n 700 stukken met representatieve kleding voor dagelijks gebruik, uniformen en beroepskleding. Het SteM ten slotte beschikt dan weer over een collectie over "Mens en Lichaam" waar ook kleding een belangrijk aandeel in heeft.

De overige deelcollecties kleding bestaan bijvoorbeeld uit schoenen, klompen en kostuums van de carnavalsprinsen.

Aantal deelcollecties per organisatie

Onderstaande figuur geeft het aantal deelcollecties per organisatie weer. De kerkfabrieken gingen van 10 naar 55 deelcollecties in 12 jaar tijd. Voor een beter overzicht van de overige organisaties met minder deelcollecties kleding werden de kerkfabrieken uit de grafische voorstelling gelaten.

Aantal deelcollecties met (onder andere) kleding in de organisaties (niet kerkfabrieken) t.o.v. 2008

Aantal deelcollecties met (onder andere) kleding

Overige objectcategorieën

De andere topcategorieën, dierlijk, plantaardig, menselijk en geologisch materiaal, geluidsmiddelen en apparatuur, halfproducten, meetinstrumenten, recreatiemiddelen, ruilmiddelen, vervoermiddelen, wapens en munitie zijn geringer in aantal dan de hiervoor besproken categorieën. Voor een deel ligt dat aan de definitie van de topcategorieën. Gereedschap en uitrusting en beeldmateriaal bijvoorbeeld omvatten meer soorten objecten dan wapens of ruilmiddelen. Beeldmateriaal, waaronder kunstwerken, is veel meer te vinden in musea dan vervoermiddelen of meetinstrumenten. De telling in het Waasland is ook beïnvloed door het meetellen van objecten in kerken; die vallen bijna allemaal in de topcategorieën beeldmateriaal, houders, kleding en interieurinrichting.

Deelcollecties van de overige objectcategorieën (niet gemengd) per organisatiecategorie

	Dierlijk, plantaardig, menselijk en geologisch materiaal	Geluidsmiddelen en apparatuur	Halfproducten	Meetinstrumenten	Recreatiemiddelen	Ruilmiddelen	Vervoersmiddelen	Wapens en munitie
Heem- en Oudheidkundige kringen	7	7	2	5	5	5	3	3
Musea en bezoekerscentra	11	1		2			1	1
Kerkfabrieken		25		1			1	
Erfgoedverenigingen	1				4			

Erfgoedverenigingen Kerkfabrieken Musea en bezoekerscentra Heem- en Oudheidkundige kringen

De negentien deelcollecties met dierlijk, plantaardig en menselijk materiaal bestaan bijna volledig uit fossielen en archeologische vondsten. De collectie van het Huis van de Evolutie is daarbij noemenswaardig met zo'n 14043 stukken. Eén deelcollectie bevat stalen van houtsoorten (Heirbrugmolen, onder het beheer van Stadsmuseum Lokeren); een andere deelcollectie zijn speciale sigaren (Pijp- en Tabaksmuseum) met bijvoorbeeld de bruiloftssigaar en een sigaar van 6 m lang en 400 kg. De gemeente Beveren heeft dan weer archeologische vondsten aangaande het Fort Liefkenshoek. Ook enkele heemkringen zijn in het bezit van fossielen, zoals de Heemkundige kring Nieuwkerken 200/700.

Er zijn ook heel wat gemengde deelcollecties waarbij archeologische vondsten centraal staan onder andere in het gemeentemuseum Temse, Stadsmuseum Lokeren, PolderMAS en SteM. De collectie van die laatste is opgebouwd rond de opgravingen van abdij Boudelo in Sinaai. Ook het Stadsmuseum Lokeren heeft archeologische verzamelingen van Lokerse privéverzamelaars die aan de basis liggen van de oprichting van het museum in 1896 of er een belangrijke aanvulling voor betekenden. Musea zijn dus overwegend het meest in bezit van archeologische collecties; ze hebben samen 16873 stukken.

Het gros van de geluidsmiddelen/apparatuur bestaat uit religieus erfgoed zoals klokken, orgels en bellen (25 deelcollecties). Naast muziekinstrumenten bevat deze collectie ook tal van apparatuur en (bouw) fragmenten van de abdij van Boudelo. Deze fragmenten behoorden ook in het vorige onderzoek tot deze categorie. Een andere interessante collectie rond geluidsmiddelen is de collectie "Gilden en fanfares" uit het PolderMAS.

De halfproducten worden bewaard bij twee heemkringen en bestaan hoofdzakelijk uit textiellapjes. De meetinstrumenten bestaan voornamelijk uit meet- en weegtoestellen voor gewicht en tijd. De densimeter uit 1891, afkomstig van de brouwerij Oscar De Smet uit het Gemeentemuseum Temse verdient extra aandacht in deze categorie. Het Edgar Tinelmuseum beschikt ten slotte over een aantal astronomische uurwerken.

Vier van de deelcollecties van de recreatiemiddelen zijn reuzen, de overige vijf spellen en speelgoed. Binnen de gemengde deelcollecties heeft het Stadsmuseum Lokeren heel wat collecties die recreatiemiddelen bevatten, van speelgoed uit de kindertijd tot representatie van ontspanning met onder andere film en vogelsport.

Ruilmiddelen zijn muntstukken uit diverse tijdsperiodes, allen bewaard bij de heemkringen. Zo is er een muntenschat van Romeinse munten bij KOKW, diverse collecties oude munten en oorlogsgeld.

Bij de vervoersmiddelen is de collectie bij de kerkfabrieken te wijten aan de collectie koersfietsen in Grot O.L.V. van de Fietsers in Stekene. De heemkringen hebben onder andere een lijkwagen, kruiwagen, arrenslee en een fiets.

Wapens en munitie bevatten onder andere de wapens van de politie (veldwachters), kogels van een mitrailleur afkomstig van het vliegtuigdrama in Tielrode met de Amerikaanse bommenwerper Lucky Lady II en schutterijmateriaal (bogen, pijlen, schietvogels). Heemkundige Kring d'Euzie beschikt over een collectie van ongeveer 275 stukken uit de beide wereldoorlogen.

2.5.2. Thema's

Ongeveer de helft van de deelcollecties is verbonden aan het thema religie. Dat zijn hoofdzakelijk ook alle deelcollecties die uit de kerkfabrieken afkomstig zijn. Dat is voor een groot deel te verklaren doordat de inventarissen van de kerkfabrieken vaak door de onderzoeker zelf zijn ingevoerd. Zo werden de objecten optimaal in deelcollecties verdeeld, wat resulteerde in een groot aantal deelcollecties objecten. Dat was niet altijd het geval bij de overige spelers. **Een blik op die overige deelcollecties toont dat de klemtoon ligt op ambachten en nijverheid en dagelijks leven uit de 19de en 20de eeuw**. Deze categorieën worden even van naderbij bekeken.

Het gaat bij de ambachten en nijverheid om lokale bezigheden, die vaak typisch waren voor een bepaald dorp, zoals klompenmakerij voor De Klinge, haarsnijderij in Lokeren, scheepsbouw in Temse en vlasbewerking in

Stekene. Toch waren niet alle beroepen even typisch: elk dorp had zijn bakker, beenhouwer of smid en uiteraard zijn boeren. Dat hun gereedschap bewaard is gebleven op één bepaalde plaats, is meer toeval en het gevolg van alertheid van personen die wisten dat dit materiaal ongebruikt stond te verkommeren of op de nominatie stond op de schroothoop te belanden.

Onder het kopje "gereedschap en uitrusting" werd hier al op verder ingegaan.

Verdeling van de deelcollecties objecten met betrekking tot het dagelijks leven

In deze grafiek zijn deelcollecties uit het dagelijkse leven opgenomen uit verschillende objectcategorieën. Er zijn 32 deelcollecties die verwant zijn met het huishoudelijk leven binnenshuis (zoals keukengerief en schrijfmateriaal). Daarnaast zijn er ook heel wat deelcollecties die verwant zijn met ontspanning, zowel binnenshuis als buitenshuis. Opvallend is het grote aantal deelcollecties rond handwerk en textiel, rookcultuur en het schutterijleven.

Thema	Aantal deelcollecties
Handwerk en textiel	11
Rookcultuur	15
Spel	10
Schutterijleven	5
Muziek	4

In totaal zijn er dus 53 deelcollecties met voorwerpen uit het dagelijks leven thuis uit de 19de en 20ste eeuw (kleding, huisraad, spel en handwerk en textiel). In 2008 waren er dat maar 36. Daarbij werden enkel de objecten uit de topcategorieën gereedschap en uitrusting, recreatiemiddelen en kleding in rekening genomen. Het is onduidelijk over hoeveel deelcollecties het gaat wanneer alle topcategorieën betrokken zouden zijn.

2.5.3. Datering

Waar in het onderzoek van 2008 van bijna de helft van de deelcollecties niet gekend was hoe oud ze zijn, is dat voor 2020 anders. Van maar liefst 88% is gekend of geschat uit welke periode ze stammen. Er moet wel rekening gehouden worden dat de datering slechts een globale indicatie geeft voor de ouderdom van de objecten. Vaak is een heel globale periode aangegeven, omdat deze het oudste en het jongste object in de deelcollectie omvat.

Deelcollecties blijken heel vaak niet gedefinieerd te worden op basis van de periode waaruit de objecten stammen, waardoor vaak objecten van uiteenlopende ouderdom samen zitten in een deelcollectie.

Een gedetailleerder overzicht van de datering is in onderstaande tabel te vinden. Merk op dat onder het label "Voor de 12de eeuw" een groot tijdsbestek is. Het gaat grotendeels om fossielen die dateren van de geologische tijdperken tot de Romeinse tijd.

	Aantal deelcollecties	Procentuele verdeling
Voor de 12de eeuw	26	4,7%
Vanaf de 12de eeuw	1	0,2%
Vanaf de 13de eeuw	2	0,4%
Vanaf de 14de eeuw	2	0,4%
Vanaf de 15de eeuw	6	1,1%
Vanaf de 16de eeuw	10	1,8%
Vanaf de 17de eeuw	59	10,6%
Vanaf de 18de eeuw	45	8,1%
Vanaf de 19de eeuw	217	39,0%
Vanaf de 20ste eeuw	116	20,8%
Vanaf de 21ste eeuw	7	1,3%
Niet gekend	66	11,8%

Deelcollecties van voor 1301

De deelcollecties die van voor 1300 stammen vormen de kleinste groep. Dit zijn voornamelijk de archeologische en geologische collecties van onder andere het Huis van de Evolutie, KOKW, Erfpunt en PolderMAS. Hoewel het aantal deelcollecties niet zo groot is (26 deelcollecties), zijn het wel grote. Het Huis van de Evolutie herbergt zo'n 15.000 fossielen, verdeeld over negen deelcollecties: het PolderMAS heeft zo'n 2000 stukken. KOKW heeft 1200 stukken van voor de 12de eeuw in haar bezit. Het gaat, naast fossielen, ook om archeologische voorwerpen uit de Merovingische tijd en munten en aardewerk uit de Romeinse tijd. De collectie van Erfpunt is te divers en

omvangrijk om alle stukken individueel te tellen of om een concrete schatting te geven. De collectie bestaat uit opgegraven archeologische ensembles (bijvoorbeeld aardewerk, glas en metalen) en organische resten die tijdens opgravingen aangetroffen werden en die uit het Waasland afkomstig zijn.

Ten slotte zijn er ook twee collecties die niet archeologisch van aard zijn die voor de 14de eeuw aanvatten. Het betreft beeldhouwwerken in de O.L.V. Hemelvaartkerk in Eksaarde (Lokeren) die een stuk bevat uit 1160. De objectencollectie van de Abdij van Roosenberg bevat stukken van de 13de tot de 21ste eeuw.

Deelcollecties tussen 1301 en 1800

De categorie objecten die dateren van na 1301 en beginnen voor 1800 (hierbij zijn ook collecties geteld die doorlopen na 1800, bijvoorbeeld 18de- en 19de-eeuws) bevat net zoals in 2008 veel religieuze deelcollecties. De voorkomende categorieën bij de kerkfabrieken is divers, van beeldmateriaal tot geluidsmiddelen, van houders en informatievormen tot kleding.

Aantal deelcollecties per organisatiecategorie, 1301-1800

Bij de musea zijn vooral het Stadsmuseum Lokeren (6 deelcollecties) en het Stem (5 deelcollecties) vertegenwoordigd. Bij de heemkringen is dat de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas met 12 deelcollecties.

De topcategorieën die het meest voorkomen bij de deelcollecties tussen 1301 en 1800 zijn beeldmateriaal, interieurinrichting en houders. Dat zijn ook de categorieën die het meest in kerkelijke collecties voorkomen. Achttien van de gemengde deelcollecties zijn ook afkomstig van de kerkfabrieken. Zonder de kerkelijke collecties is beeldmateriaal met verve de grootste (25%) van de niet-gemengde collecties.

Gezien het aandeel gemengde collecties groot is (één op drie collecties) wordt hierop nog wat verder ingezoomd. De grootste gemengde deelcollecties zijn diegene waarin beeldmateriaal, gereedschap en uitrusting, houder, kleding en interieurinrichting voorkomen.

Ten opzichte van 2008 zijn deelcollecties met beeldmateriaal, gereedschap en uitrusting, houders en interieurinrichting nog altijd de belangrijkste niet-gemengde deelcollecties in deze periode. Een exacte vergelijking

met de gegevens van 2008 is echter moeilijk. Gemengde deelcollecties met beeldmateriaal en gereedschap en uitrusting en houders werden bij die topcategorie gerekend. Over welke deelcollecties dat precies gaat is moeilijk te reconstrueren. De verdeling zag er toen als volgt uit:

	Aantal deelcollecties	Procentuele verdeling
Beeldmateriaal en deelcollecties met beeldmateriaal	22	39%
Bouwmateriaal	3	5%
Geluidsmiddelen/ apparatuur	2	4%
Gereedschap en uitrusting en deelcollecties met gereedschap	6	11%
Houders en deelcollectie met houders	7	12%
Informatievormen	4	7%
Interieurinrichting	7	12%
Kleding	2	4%
Planten en plantaardig materiaal	1	2%
Ruilmiddelen	2	4%
Wapens en munitie	1	2%

Gezien de periode 1301 tot 1800 een grote periode beslaat, is het ook interessant om te zien welke objectcategorieën in de oudste periodes voorkomen en welke daarvan recenter van aard zijn. De oudste zijn gereedschap en uitrusting (kleipijpen), interieurinrichting (koffers en kisten), beeldmateriaal (uit kerkfabrieken) en gemengd (vooral beeldmateriaal en gereedschap en uitrusting).

Deelcollecties van na 1800

Er zijn 340 deelcollecties die dateren na 1800, tegenover 212 in 2008. De meest voorkomende categorieën zijn beeldmateriaal (53 deelcollecties) en interieurinrichting (40 deelcollecties). Ze worden gevolgd door kleding (33 deelcollecties), gereedschap en uitrusting (32 deelcollecties), informatievormen (26 deelcollecties), houders (24 deelcollecties), geluidsmiddelen (20 deelcollecties). De overige deelcollecties zijn minder vertegenwoordigd. Ook in 2008 waren beeldmateriaal en gereedschap en uitrusting de meest voorkomende deelcollecties in deze tijdsperiode.

Gezien het aandeel gemengde collecties groot is (25%) wordt hier nog wat verder op ingezoomd. De grootste gemengde deelcollecties zijn diegene waarin beeldmateriaal, gereedschap en uitrusting, houder, kleding en interieurinrichting voorkomen.

Ten opzichte van 2008 zijn deelcollecties met beeldmateriaal, gereedschap en uitrusting, informatievormen en kleding nog altijd talrijk. Ook de interieurinrichting is in het huidige onderzoek talrijk aanwezig. Een exacte vergelijking met de gegevens van 2008 is echter moeilijk. Gemengde deelcollecties met beeldmateriaal en

gereedschap en uitrusting en houders werden bij die topcategorie gerekend. Over welke deelcollecties dat precies gaat is moeilijk te reconstrueren. De verdeling zag er toen als volgt uit:

Omschrijving deelcollectie	Aantal deelcollecties	Procentuele verdeling
Beeldmateriaal en deelcollecties met beeldmateriaal	60	28%
Geluidsmiddelen/ apparatuur	7	3%
Gereedschap en uitrusting en deelcollecties met gereedschap	49	22%
Halfproducten	2	1%
Houders en deelcollectie met houders	14	6%
Informatievormen en deelcollecties met informatievormen	28	13%
Interieurinrichting en deelcollecties met interieurinrichting	10	5%
Kleding en deelcollectie met kleding	30	14%
Meetinstrumenten	3	1%
Planten en plantaardig materiaal	2	1%
Recreatiemiddelen	3	1%
Ruilmiddelen	1	0%
Vervoermiddelen	5	2%
Wapens en munitie	4	2%

Net zoals in de periode 1301 tot 1800 zijn de meeste deelcollecties bij de kerkfabrieken te vinden. Toch verdienen vooral de collecties van de heemkringen en de musea en bezoekerscentra speciale aandacht omdat ze veel gevarieerder zijn dan de religieuze collecties. Die laatste bestaan voornamelijk uit beeldmateriaal, geluidsmiddelen, houders, interieurinrichting en kleding. De gevarieerdheid van de museale collecties bij musea en heemkringen wordt in de volgende figuur visueel weergegeven.

Ouderdom niet gekend

Bij het onderzoek is waar mogelijk aangegeven hoe oud de deelcollecties zijn, maar bij gebrek aan informatie is dit soms een ruwe en ruime aanduiding geworden. **Objecten zijn niet gedateerd, ofwel omdat er helemaal nog geen registratie heeft plaatsgevonden (dus ook niet van de ouderdom) ofwel omdat dit bij registratie niet is gebeurd. Soms is het bijzonder moeilijk objecten die al lang in een collectie zitten, alsnog te dateren.**

Ten opzichte van 2008 zijn er veel meer deelcollecties met een datering (vaak gaat het om een schatting). Nu zijn er 66 deelcollecties zonder datering (12%); toen waren dat er 273 (of 48%). Een aantal organisaties hadden bij de (her)inventarisering grotere aandacht voor de leeftijd of ontstaansperiode van de objecten.

Aantal ongedateerde deelcollecties per topcategorie

De verdeling van de ongedateerde deelcollecties zag er in 2008 als volgt uit:

Omschrijving deelcollectie	Aantal deelcollecties	Procentuele verdeling
Beeldmateriaal en deelcollecties met beeldmateriaal	57	20,9%
Bouwmateriaal	5	1,8%
Dierlijk, plantaardig, menselijk, geologisch materiaal	11	4,0%
Geluidsmiddelen/ apparatuur	5	1,8%
Gereedschap en uitrusting en deelcollecties met gereedschap	51	18,7%
Halfproducten	1	0,4%
Houders en deelcollectie met houders	59	21,6%
Informatievormen en deelcollecties met informatievormen	19	7,0%
Interieurinrichting en deelcollecties met interieurinrichting	35	12,8%
Kleding en deelcollectie met kleding	17	6,2%

Meetinstrumenten	5	1,8%
Planten en plantaardig materiaal		
Recreatiemiddelen	4	1,5%
Ruilmiddelen	2	0,7%
Vervoermiddelen		
Wapens en munitie	2	0,7%

Het probleem van de ongedateerde deelcollecties situeert zich vooral bij de heemkringen.

De datering van de deelcollecties van de kerkfabrieken was niet altijd volledig, maar vaak was het mogelijk om een inschatting van de eeuw te maken op basis van de foto's van de diverse objecten. De Koninklijke Oudheidkundige Kring vertegenwoordigt 44 van de 48 (90%) ongedateerde heemkundige deelcollecties. Datering van deze collecties was al in 2008 een probleem. Mogelijks is dat intussen veranderd, maar voor dit onderzoek kregen we geen aangepaste informatie en werden de gegevens van 2008 opgenomen.

Aantal ongedateerde deelcollecties per organisatiecategorie

Datering in het algemeen

Het algemeen beeld van de datering van de museale deelcollecties in de verschillende soorten organisaties ziet er als volgt uit:

Datering van de museale deelcollecties in de verschillende organisatiecategorieën

In 2008 werd de hypothese naar voren geschoven dat de heemkundige collecties voornamelijk stammen uit de periode 1900-1950. Het is inderdaad zo dat ongeveer 60% procent van de deelcollecties van de heemkringen uit de 19de of 20ste eeuw komt. Het is echter onmogelijk om in detail te kunnen zeggen uit welke periode van het sociaal-economische leven de stukken stammen.

2.5.4. Registratie

Registratie van de objecten in een inventaris is om verschillende redenen belangrijk.

1. De objecten worden daarmee geïdentificeerd.
2. Registratie is een voorwaarde voor het opzetten van een collectiebeleid.
3. Registratie maakt consulteerbaarheid van de collectie door eigen medewerkers en anderen mogelijk en gemakkelijk.

Identificatie van objecten

Zoals in de inleiding al is gesteld, zijn objecten zonder contextinformatie 'waardeloos', ze zeggen niet veel. Het behoort daarom bij de standaard museale praktijk objecten te identificeren en hun kenmerken vast te leggen. Het gaat daarbij om technische gegevens zoals afmetingen, materiaalgebruik, maker, herkomst en ouderdom. Met deze gegevens en diepgaandere documentatie kan een object gekoppeld worden aan andere objecten en een onderdeel vormen van een groter geheel: dezelfde soort objecten, objecten uit dezelfde streek, uit dezelfde periode of van dezelfde maker.

Deze vorm van registratie is basaal en moet eigenlijk aangevuld worden met andere contextinformatie over het gebruik, de gebruikers, de makers, kortom het verhaal van de mensen achter de objecten. Vaak nemen degenen

die met deze objecten werken in een museum of als collectiebeheerder aan dat ze voor zichzelf spreken[114]. Regelmatig blijken museummedewerkers deze verhalen wel te kennen (ze worden bijvoorbeeld verteld bij gidsbeurten), maar worden ze niet vastgelegd. Als de mensen, die deze kennis bezitten, wegvallen, verdwijnt deze informatie en is het veel moeilijker de objecten nog te gebruiken in een verhaal over een gemeenschap in een bepaalde periode of van sommige groepen uit een gemeenschap. Deze gegevens, soms feitelijk, soms verhalend of anekdotisch, zijn aanknopingspunten om met de objecten verhalen over mensen te vertellen.

Collectiebeleid

Registratie en documentatie vormen de basis van elk collectiebeleid. Op basis van registratie kunnen lacunes in de collectie worden vastgesteld. Met behulp van de missie en de registratiegegevens kan een verzamel-, schenkingen- en een afstotingsbeleid worden opgezet. Wie niet weet wat hij in huis heeft, kan niet rationeel zijn museum beheren.

Uitwisseling en toegankelijkheid

Registratie is belangrijk voor de eigen museummedewerkers, maar ook voor collega-musea en anderen. Toegankelijke en uitwisselbare registratie, in een uniform of minstens uitwisselbaar systeem en toegankelijk via internet, maakt uitwisseling met andere organisaties veel gemakkelijker. Het toont de samenhang tussen lokale collecties, doordat vergelijking van objecten mogelijk is, en maakt onderlinge bruiklenen, uitwisseling van deskundigheid, ruilen en afstemming van collectiebeleid mogelijk. Het is daarom aan te bevelen na registratie op zoek te gaan naar verwante objecten en deelcollecties in de streek en daarbuiten.

Registratiegraad en digitalisering

Registratie

Van negen op de tien museale deelcollecties is gekend dat ze zijn geregistreerd. Ongeveer 75% van de deelcollecties is tussen de 80% en 100% geïnventariseerd; de helft is daarbij ook in die mate geautomatiseerd. De hoge aantallen bij de automatiseringsgraad "1-20%" is onder andere te verklaren door de deelcollectie van KOKW. De gegevens uit 2008 werden hierbij overgenomen, maar het is onduidelijk hoe de situatie de voorbije jaren is veranderd.

Wanneer we de percentuele verdeling in 2020 ten opzichte van de diezelfde gegevens uit 2008 plaatsen, dan zien we dat er van onderuit een lichte stijging is naar verdere registratie en automatisering en van bovenaf bekeken zijn er minder deelcollecties volledig geregistreerd of geautomatiseerd. Dat laatste is te verklaren door een toename van het aantal deelcollecties dat minder is geregistreerd/geautomatiseerd waardoor het percentage lager is. In totaal zijn er ongeveer 36 653 objecten die volledig (100%) of vrijwel volledig (81-99%) geregistreerd zijn. In 2008 waren er dat nog 90 000: 57.500 objecten (collectie ex libris niet meegeteld, dan zijn het er 217.500) en ongeveer 32.500 objecten die volledig (100%) of vrijwel volledig (81-99%) geregistreerd zijn. Deze cijfers zijn

[114] s.n., Lokaal Erfgoed onder de loep. Verslag van het veldonderzoek 'Het lokale erfgoed als geheugen voor de lokale samenleving', (Mechelen: Vlaamse Overheid, 2006), 9.

indicatief, de omvang van veel deelcollecties is geschat. Op objectniveau is slechts 47% geregistreerd (zonder de ex-libriscollectie), tegenover 59% in 2008.

	Registratiegraad		Automatiseringsgraad	
	2008	2020	2008	2020
0-20%	14	11,5%	34,1	29,6%
21-40%	0,4	2,3%	0,4	1,1%
41-60%	1,8	5,6%	1,3	3,1%
61-80%	1,1	4,1%	0,5	2,3%
81-100%	79,4	74,3%	59,3	50,3%
Niet gekend	3,4	2,2%	3,4	13,6%

Het meest gebruikte systeem is het netwerkregistratiesysteem van de Vlaamse erfgoeddatabanken. Alle deelcollecties zijn daarbij religieus van aard, behalve één met name het kunstpatrimonium van de gemeente Beveren.[115] Daarna volgen inventarisatie op papier (tekstverwerker) en via een gespecialiseerd registratieprogramma. De inventarisatie op papier (of in tekstverwerker) komt voor bij erfgoedverenigingen, kerkfabrieken, heem- en oudheidkundige kringen en musea en bezoekerscentra. Het registratieprogramma komt voor bij heem- en oudheidkundige kringen en musea en bezoekerscentra.

[115] Het is mogelijk dat de collectie van een aantal andere Wase spelers ook via de erfgoeddatabanken raadpleegbaar is. Dat is onder andere het geval bij het Stadsmuseum Lokeren en STEM. Het verschil tussen het netwerkregistratiesysteem, een gespecialiseerd registratiesysteem en een databank kon meer helder uitgelegd worden aan de respondenten.

De gebruikte methodes van inventarisering van de collecties verschillen van organisatie tot organisatie. Dat verhoogt de onderlinge uitwisselbaarheid en consulteerbaarheid niet. Ongeveer 80% beschikt over een digitale inventaris. Eén op vier inventarissen is ook enkel consulteerbaar in de organisatie zelf; bij één op drie staat de inventaris wel (grotendeels) online. Het is dus aangeraden om in te zetten op een betere registratie en zichtbaarheid van de inventarissen om zo bruiklenen, onderlinge ruil en een afstemming van collectieprofielen te bevorderen.

Digitalisering

Ongeveer vier op tien deelcollecties met objecten zijn gedigitaliseerd. Dat is vergelijkbaar met de cijfers uit het onderzoek van 2008, toen 45%. Het gaat in de meeste gevallen om de collecties van de kerkfabrieken (83%) en musea en bezoekerscentra (13%). Ongeveer één op drie deelcollecties is ook online raadpleegbaar (vooral

kerkfabrieken). De opslag gebeurt vooral op een externe server en minder op harde schijven (intern en extern) en een interne server.

2.5.5. Conditie en bewaaromstandigheden

Conditie en onderhoud

Verpakking en bewaring

De meeste museale deelcollecties zijn niet verpakt of niet-zuurvrij verpakt. Van ongeveer de helft van de deelcollecties is geen informatie gekend. Ook de bewaring van de helft van de museale deelcollecties is niet gekend. Ongeveer één op vijf deelcollecties is (gedeeltelijk) uitgestald in de tentoonstellingsruimte.

Bij de professionele musea, SteM en Stadsmuseum Lokeren, is 60% van de deelcollecties (zuurvrij) verpakt; 27% is zowel los als verpakt. Het grootste deel van de objecten wordt op open rekken bewaard (77%).

Schadeprofiel

Het schadeprofiel van de meeste objecten is niet gekend. Van de gekende deelcollecties vallen de meeste binnen de gangbare 0 tot 9% schade aan de deelcollectie. Enkele deelcollectie scoren opvallend hoog. Zo is de klompencollectie van vzw De Klomp De Klinge en een collectie met archeologische vondsten uit Erfpunt bijna volledig aangetast. Het gaat om respectievelijk voornamelijk mechanische en chemische schade.

De met verve meest voorkomende schade bij de museale stukken is mechanische schade. Biologische, chemische, plaag- en lichtschade volgen op ongeveer gelijke voet. Waterschade en brandschade komen het minst voor.

Heemkundige Kring d'Euzie in Stekene beschikt hierbij over een eigen onderhouds- of restauratieatelier. Die expertise is bijzonder en zou uitgewisseld moeten worden met medewerkers van gelijkaardige musea in de streek.

Bewaaromstandigheden

De bewaaromstandigheden lopen meer uiteen. De resultaten die hieronder worden gepresenteerd zijn enkel van toepassing op musea en bezoekerscentra die de vragenlijsten rond depot invulden. De bewaaromstandigheden bij de andere organisatiecategorieën komt aan bod bij het hoofdstuk dat aan de depots is gewijd.

De temperatuur en relatieve vochtigheid is in de meeste depots gemeten en constant. De geschiktheid van de relatieve vochtigheid is bij de meeste depots problematischer.

Voor wat de andere maatregelen ter bevordering van de bewaaromstandigheden betreft, zijn minstens tien van de twaalf organisaties in orde met bijvoorbeeld vluchtwegen, schoonmaak en bescherming van de collectie tegen licht. Maatregelen tegen diefstal en vandalisme scoren het laagst. Er zijn 3 organisaties waarbij deze niet in orde zijn.

Depots

Bij de meeste musea en bezoekerscentra is er voldoende ruimte voor handen, onder andere door een recente reorganisatie. Enkel bij het Gemeentemuseum Temse en het gesloten depot van SteM dringt een uitbreiding van het depot zich op. Het Papierdepot van SteM heeft nood aan meer legkasten. Bij een aantal kleinere erfgoedorganisaties is vooral zekerheid over hun locatie voor de toekomst nodig. Dat is onder andere zo voor PolderMAS en een aantal heemkringen. Meer duidelijkheid kan de rem op depotinvestering, die er nu soms is, weghalen. Ten slotte zijn er ook een aantal organisaties die niet beschikken niet over een eigen ruimte of die beschikken over een ruimte van een privéeigenaar. Het gaat hoofdzakelijk om erfgoedverenigingen die ook beschikken over een aantal objecten of objectcollecties. Bij opslagproblemen probeert elke instantie zelf een oplossing te vinden en klopt soms aan bij de gemeente voor meer ruimte.

2.5.6. Eigendom

Het merendeel van de deelcollecties is in eigen beheer, zo'n 87%. Ook schenkingen komen minder voor (6%).

2.6 Deelcollecties en profiel van de musea

2.6.1. Musea met heemkundige deelcollecties

Er zijn twaalf organisaties met heemkundige collecties die worden tentoongesteld: drie professionele musea; vrijwilligers beheren negen collecties (zeven heemkringen en twee musea op vrijwillige basis). Samen met de heemkundige collecties van heemkringen zonder musea, zijn er minstens 15 organisaties met heemkundige

collecties. Onderstaande grafiek is voor de kolom heemkundige deelcollecties gebaseerd op die deelcollecties. Het betreft de volgende spelers:

Professionele musea	SteM Sint-Niklaas
	Stadsmuseum Lokeren
	Gemeentemuseum Temse
Musea en collecties van heemkringen	Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw
	Heemkundige Kring d'Euzie, Stekene
	Heemkundige Kring Wissekerke, Kruibeke
	Heemkring ERCUS, Moerbeke
	Heemkring Den Dissel, Sint-Niklaas
	Heemkundige kring De Kluize, Sint-Gillis-Waas
	Heemkundige kring Nieuwkerken 200/700, Sint-Niklaas
	KOKW Sint-Niklaas
	Heemkundige Kring Braem, Temse
	Heemkundig Museum Waasmunster
Andere musea van vrijwilligers	Museum De Schuur
	PolderMAS

De collecties van Klingspoor (De Klomp De Klinge vzw) en Pijp- en Tabaksmuseum zijn niet opgenomen omdat hun heemkundige collectie zich te veel toespitst op slechts één aspect van het dagelijkse leven. In 2008 behoorde ook het Landbouwmuseum in Stekene tot deze lijst.

Het profiel van de drie professionele musea is breder dan heemkunde, maar ze hebben allen heemkundige deelcollecties. Samen beheren ze een groot deel van de deelcollecties objecten in de regio, zoals uit onderstaande grafiek blijkt.

Onder heemkundige deelcollecties vallen objecten die te maken hebben met alle aspecten van het dagelijks leven in de plaatselijke gemeenschap in de 19de en 20de eeuw. Daarbij horen ook objecten die afkomstig zijn van ambachten en nijverheid. Eerder in dit hoofdstuk is in verschillende grafieken aangegeven dat er aanzienlijke deelcollecties gelijkaardige objecten uit het dagelijks leven zijn: onder andere gereedschappen en kleding. Al deze objecten zijn en worden hoofdzakelijk los van elkaar verzameld en beheerd.

Deze deelcollecties bevinden zijn bijna volledig in organisaties met een lokale focus: musea in een fusiegemeente of een deelgemeente. Alleen de deelcollecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas hebben een regionale herkomst en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas heeft vanaf het begin een regionale functie vervuld. De Stedelijke Musea Sint-Niklaas hebben een stedelijke en een regionale focus.

De meeste deelcollecties worden beheerd ofwel door de vermelde organisaties, ofwel door de kerkfabrieken. De kerkfabrieken bezitten voornamelijk beeldmateriaal, geluidsmiddelen, houders, interieurinrichting en kleding. Die categorieën worden ook, samen met de andere objectcategorieën vertegenwoordigd in de organisaties met heemkundige collecties.

In de onderstaande grafiek zijn de heemkundige collecties en de deelcollecties van kerkfabrieken opgenomen. De dertien organisaties met heemkundige collecties omvatten, samen met de kerkfabrieken, bijna alle museale deelcollecties.

Deelcollecties van heemkundige objecten en kerkfabrieken ten opzichte van het totale aantal museale collecties

2.6.2. Samenwerking van musea

Uiteraard is de (sub)lokale functie van deze organisaties belangrijk, als 'geheugen' van een gemeenschap, als speler op het maatschappelijke middenveld van verenigingen, als lokale expertise-organisatie op het gebied van roerend erfgoed. Tegelijkertijd zijn de meeste vrijwilligers overbevraagd, blijkt het moeilijk nieuwe mensen te vinden en kijken de vrijwilligers op tegen bergen werk.

De Stedelijke Musea Sint-Niklaas kan daarom voor de Wase spelers (al dan niet met heemkundige collectie) een bindende rol spelen. Het SteM is namelijk in het beheer van de objectencollectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Het is de enige regionale collectie met binding met alle deelcollecties in de andere organisaties. Daarnaast is het museum regionaal erkend. Het Erfgoeddecreet stelt als één van de eisen dat een erkend museum 'samenwerkt met actoren uit het cultureel-erfgoedveld en uit andere relevante domeinen in de samenleving'. Deze opdracht geldt dus ook voor het al erkende – op lokaal niveau – Stadsmuseum Lokeren.

Met deze opdracht en het beheer van de enige regionale collectie kunnen de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en het Stadsmuseum Lokeren een voortrekkersrol vervullen. Hiervoor is wel (meer) samenwerking en overleg nodig. Er zijn daarvoor enkele pistes om die structureler aan te pakken.

- Het MuWA, het Waas Museumoverleg, is de laatste jaren niet meer bijeengekomen waardoor overleg en samenwerking tussen de musea minder structureel gebeurde. Een heropstart in een eventuele hernieuwde vorm kan de banden (opnieuw) smeden.
- De Wase Collectieafspraken bieden daarnaast ook een valabel kader voor samenwerking en overleg rond de collecties. Voorlopig zijn daarbij slechts vijf spelers met een museale collectie betrokken. Het betrekken van meer spelers bij de Wase Collectieafspraken en de structurele opvolging van het project, wakkert de dialoog tussen de diverse spelers aan.

(Uniforme) registratie van alle collecties is een noodzakelijke voorwaarde voor een geslaagde samenwerking en eventuele uitwisseling. Een aantal heemkundige kringen hebben door verhuisperikelen het zicht op hun collectie verloren. Het is noodzakelijk om die collecties opnieuw (beter) in kaart te brengen.

Binnen een samenwerkende groep van musea kan worden gewerkt aan **expertise-uitwisseling** rond behoud en beheer, onderlinge bruiklenen, gezamenlijke projecten als reizende tentoonstellingen op basis van alle collecties of gasttentoonstellingen in elkaars organisaties. Zonder de lokale verankering aan te tasten, kunnen daarmee deze collecties beter beheerd worden, evenwichtiger samengesteld worden en geplaatst worden in een context van de regio.

Samenwerken kost tijd. Op korte termijn lijkt daarom samenwerking een extra belasting, die niet meteen rendeert. Toch is het gezien de vragen die vanuit de organisaties zelf komen, de decretale opdracht van de professionele musea en de winst qua werking op termijn, de moeite waard deze samenwerking op te starten.

Een aantal musea en organisaties die objecten bewaren passen niet of maar zijdelings in het heemkundige profiel. Zij zullen daarom niet zo veel gebaat zijn bij hechtere samenwerking rond heemkundige collecties. Toch geldt voor deze organisaties eveneens dat uniforme registratie noodzakelijk is voor de toegankelijkheid en zichtbaarheid van hun collecties.

Het Tinelmuseum in Sinaai en het Huis van de Evolutie in Sint-Gillis-Waas bijvoorbeeld hebben een eigen thematiek en passen inhoudelijk minder bij de overige lokale musea, hoewel de componist Tinel een duidelijk lokale verankering heeft in zijn geboortedorp Sinaai. Voor deze musea is samenwerking binnen MuWa belangrijk voor uniforme registratie en expertise-uitwisseling rond behoud en beheer. Inhoudelijke aansluiting bij andere musea buiten de streek met dezelfde thematiek is voor hen zinvol, naast inkadering in de plaatselijke erfgoedwerking, die voor alle erfgoedorganisaties van belang is.

2.7 Slotbeschouwing en aanbevelingen

Er is een grote verscheidenheid aan objecten in het Waasland, met een **sterk accent op heemkundige collecties uit de 19de en 20de eeuw**. De situatie qua registratie is gunstig, maar erg divers door de verscheidenheid aan spelers met objecten. De geregistreerde deelcollecties van de kerkfabrieken in Erfgoedinzicht zijn een voorbeeld qua toegankelijkheid en uniformiteit. Bij vooral de vrijwillige spelers (zoals erfgoedverenigingen en heem- en oudheidkundige kringen) zijn er niet altijd (toegankelijke) inventarissen en worden diverse verschillende systemen gehanteerd. Collectiemobiliteit, afstotingsbeleid en regionaal depotbeleid kunnen pas gerealiseerd worden als alle collecties volledig geïnventariseerd zijn.

De volgende aanbevelingen kunnen op basis van dit hoofdstuk geformuleerd worden:

- Zet verder in op **de religieuze collecties in Vlaanderen via de Vlaamse Erfgoeddatabanken**. Geef daarbij prioriteit aan de inventarisaties en waardering van de 'bedreigde' religieuze collecties door herbestemming. Werk hiervoor, waar nodig, samen met gespecialiseerde partners zoals PARCUM.
- Stimuleer een betere **registratie en zichtbaarheid van de inventarissen** om zo bruiklenen, onderlinge ruil en een afstemming van collectieprofielen te bevorderen.
- Zet extra in op de begeleiding en opvolging van de **heemkringen** zodat collectiekennis en inventarisering blijft voortduren ook bij **veranderingen van locaties** zodat ze steeds het overzicht van hun collecties bewaren.

- Stimuleer (structureel) onderling overleg en samenwerking door het opnieuw organiseren van het MuWa en/of door de uitbreiding en herstart van de collectieafspraken.
- Moedig het SteM en het Stadsmuseum Lokeren verder aan om, als erkende musea, een belangrijke rol te spelen voor het Waasland in onder andere expertise-uitwisseling en regionale projecten.

C.3. Bibliotheek en documentatie

3.1 Inleiding

Er zijn allerlei benamingen in omloop voor cultureel erfgoed met vooral een informatief karakter. De term 'documentair erfgoed' wordt gebruikt en er zijn 'erfgoedbibliotheken'. Vaak worden archivalisch en documentair erfgoed in één adem genoemd. De Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezen (VVBAD), die in opdracht van de minister van Cultuur een topstukkenlijst heeft gemaakt voor 'archivalisch en documentair erfgoed' verstaat hieronder: "archiefbestanden, losse archiefstukken, bibliotheekcollecties, losse boeken, handschriften, incunabelen, oude drukken en allerlei verzamelingen (documentatie, beeld en geluid, atlassen en kaarten)"[116]. In dit onderzoek zijn archivalische, bibliotheek- en documentaire collecties apart onderzocht. Die categorieën zijn elk ook onderverdeeld; de manier waarop wordt in elk betreffend hoofdstuk uiteengezet.

Bibliotheek en documentatie zijn twee categorieën waarbij het vaststellen van de omvang van de deelcollecties vaak moeilijk is. Veel collecties zijn gemengd, bijvoorbeeld boeken, brochures en krantenknipsels bijeen en elke organisatie hanteert een ander telsysteem. Daarom kan niet van alle categorieën een totaaltelling gegeven worden. Een ander probleem is dat in de categorie bibliotheek zowel erfgoedbibliotheekmateriaal is geteld (voornamelijk oude drukken en oude kranten) als handbibliotheken en historisch-wetenschappelijke publicaties. Vrijwel elke erfgoedinstelling beschikt over een handbibliotheek, als ondersteuning van de dagelijkse werking en voor bezoekers. Daarnaast zijn er enkele organisaties met een vrij uitgebreide collectie wetenschappelijke publicaties. Het echte 'erfgoedbibliotheekmateriaal' bevindt zich verspreid over verschillende instellingen. Alle deelcollecties boeken bij elkaar optellen vertroebelt het zicht op wat er werkelijk aan erfgoedcollecties bestaat. Helaas is in het onderzoek dit onderscheid te weinig gemaakt, waardoor alleen de erfgoedcollecties eruit gefilterd kunnen worden via hun datering.

In het vorige onderzoek ten slotte, behoorden de audiovisuele collecties tot de categorie documentatie. In deze analyse worden ze als een aparte categorie beschouwd.

3.2 Initiatieven rond erfgoedbibliotheken en documentaire collecties in Vlaanderen

3.2.1 Erfgoedbibliotheken en de Vlaamse Erfgoedbibliotheek

Erfgoedbibliotheken zijn bibliotheken met een zekere traditie, die beschikken over meestal omvangrijke documentaire bewaarcollecties, die zij trachten in optimale omstandigheden te conserveren[117]. Er zijn in Vlaanderen tal van erfgoedbibliotheken bij universiteiten, musea, archiefinstellingen, openbare bibliotheken en andere organisaties. In 2008 werd de vzw Vlaamse Erfgoedbibliotheek opgericht om expertise te ontwikkelen en kennis te verspreiden rond de ontsluiting, digitalisering en conservering van geschreven, gedrukte en digitale erfgoedcollecties van bibliotheken.[118]

Short Title Catalogus Vlaanderen

De Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV) is een online-bibliografie van in Vlaanderen gedrukte boeken van voor 1801, met een nadruk op de zeventiende eeuw. Deze retrospectieve bibliografie wordt samengesteld op basis van bewaard gebleven drukwerk. "De databank bevat momenteel (31 juli 2020) meer

[116] Bruno Vermeeren, "Leenrecht: wie zal er straks betalen?," *Meta* nr. 1 (2012): 32-34. Raadpleegbaar via: https://www.vvbad.be/node/245

[117] De problematiek van de Vlaamse erfgoedbibliotheken is in 2003 onderzocht: Jeroen Walterus, *Bewaar(de) bibliotheken in Vlaanderen*, Eindrapport (Brussel: Vlaamse Overheid, 2003).

[118] s.n. "Organisatie", Vlaamse Erfgoedbibliotheken, geraadpleegd 07.2020, https://vlaamse-erfgoedbibliotheken.be/dossier/organisatie/organisatie

dan 25.700 editiebeschrijvingen. Deze zijn gebaseerd op de autopsie van meer dan 50.000 exemplaren uit verschillende belangrijke (Vlaamse) erfgoedcollecties."[119]

3.2.2 Kranten

Kranten zijn uiterst kwetsbaar en dreigen in hoog tempo te verpulveren. Daarom is krantendigitalisering één van de dringendste taken van alle erfgoedorganisaties die dit materiaal in huis hebben. In 2003 werd Presse-Papier, het 'Nationaal Project voor de Bewaring van Belgische Kranten' gelanceerd. Een essentieel onderdeel ervan was de uitbouw van een collectieve catalogus van de Belgische krantencollecties in de vorm van een databank. Onder leiding van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience ving het project ABRAHAM aan in 2007 om een online databank van Belgische kranten in Vlaamse instellingen te maken."

In de databank werden vooral kranten uit de periode 1830-1950 opgenomen. Oorspronkelijk zou de databank gevuld worden met krantengegevens van één grote instelling per provincie. In de loop van het project, breidde het corpus echter uit en werd ook de informatie van andere Vlaamse erfgoedinstellingen met omvangrijke of bescheiden krantenverzamelingen verzameld. Hier is er, naast nationale titels, ook aandacht voor minder bekende regionale uitgaven.

In de ABRAHAM databank zitten momenteel zo'n 12 000 krantenpagina's uit het Waasland, uit de verschillende heemkringen, stads- en gemeentearchieven en de Bibliotheca Wasiana. Met de digitalisering van het Vrij Waasland is het aantal ongeveer 100 000 krantenpagina's.

In 2019 startte een nieuw vervolg: 'Abraham 2020. Nieuw leven voor oud nieuws.' Dit project breidt de databank uit in tijd, van 1800 tot 2020. Daarnaast is ook de optimalisatie van de onlinecatalogus met één centrale en duurzame online toegang een belangrijk punt in het plan. Het laatste onderdeel van het project is de ontwikkeling van een plan voor een massadigitaliseringsprogramma.[120]

3.3 Organisaties met bibliotheek en documentair erfgoed in het Waasland

Veel organisaties hebben een kleine bibliotheek ter ondersteuning van hun werking. Er zijn maar twee omvangrijke erfgoedbibliotheken in de regio: de Bibliotheca Wasiana en de bibliotheek van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, beide in Sint-Niklaas. Daarnaast beschikken enkele Openbare Bibliotheken ook over een bibliotheekcollectie met erfgoedkarakter, zoals het Fonds Merkwaardige Boeken in Sint-Niklaas.

3.3.1 De Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas

Een bijzondere positie tussen alle organisaties die documentair erfgoed bewaren nemen de Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas in. Het zijn de enige twee organisaties met bibliotheek en documentair erfgoed met een regionale opdracht.

De Bibliotheca Wasiana bestaat sinds 1946. De bibliotheek vat zijn verzamelopdracht ruim op: alles wat gedrukt, geschreven of op band, plaat of cd is opgenomen over het Waasland komt in de collectie terecht. De verzameling bevat onder andere persoonsarchieven, boeken, documentatiemappen, geluidsopnames, foto's, kaarten en iconografie. Opvallend zijn enkele persoonsarchieven van schrijvers en componisten.

---

[119] s.n. "Short Title Catalogus Vlaanderen", Vlaamse Erfgoedbibliotheken, geraadpleegd 07.2020, https://vlaamse-erfgoedbibliotheken.be/dossier/short-title-catalogus-vlaanderen/stcv

[120] Meer informatie te vinden via: s.n. "Project Abraham 2020", Vlaamse Erfgoedbibliotheken, geraadpleegd 07.2020, https://vlaamse-erfgoedbibliotheken.be/dossier/abraham-2020

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas houdt zich al meer dan een eeuw bezig met het documenteren van de geschiedenis van het Waasland met objecten, archieven, boeken en documentatiemateriaal als doodsprentjes en foto's. De Koninklijke Oudheidkundige Kring legt zich, na het overdragen van het beheer van de objecten aan SteM, toe op het verder beschikbaar stellen van de bibliotheek, het documentatiecentrum en het archief.

Het profiel van de bibliotheek en het documentatiecentrum van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas is meer gericht op documentatie van het verleden dan dat van de Bibliotheca Wasiana: het zijn publicaties en ander drukwerk, zoals doodsprentjes en foto's, die historisch en genealogisch onderzoek ondersteunen. De documentaire collecties van de Bibliotheca Wasiana zijn meer gericht op het registeren van huidige (culturele) ontwikkelingen in het Waasland en daardoor qua soort materiaal ook breder: opnames van Wase muziekgroepen, dvd's, recente krantenartikelen.

Toch zijn er overlappingen en overeenkomsten in de collecties van beide organisaties. Beide bezitten een indrukwekkende bibliotheek met oude drukken van voor 1800 (die elkaar aanvullen). Daarnaast hebben beide organisaties een recentere collectie boeken over het Waasland.

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas heeft ongeveer 1000 kaarten. Het zijn gedrukte en handschriftelijke kaarten van de 16de tot en met 21ste eeuw van de hele wereld, met het accent op het Waasland. Deze collectie is opgebouwd rond kaarten van Mercator, onderdeel van de Mercatorcollectie waarmee de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zich al vanaf de oprichting profileert. Deze collectie staat in nauw verband met de 400 kaarten van de Bibliotheca Wasiana (kaarten van het Waasland).

3.3.2 Het Reynaertgenootschap en het Sint-Nicolaasgenootschap

Beide genootschappen houden zich bezig met het verzamelen van documentatie over en het bestuderen van een plaats- of streekgebonden immaterieel fenomeen: Sint-Nicolaas en de tradities om hem heen en Reynaert de Vos en de beleving van dat verhaal in het Waasland. Beide fenomenen zijn niet beperkt tot Sint-Niklaas of het Waasland, maar hebben er wel een stevige verankering.

Het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen is tegelijk actief in Sint-Niklaas zelf en gericht op heel Vlaanderen. Het Sint-Nicolaasgenootschap spant zich in voor "de instandhouding, de herwaardering en de studie van de Sinterklaasgebruiken in Vlaanderen en Sint-Niklaas, door wetenschappelijke, folkloristische, culturele, sociale, artistieke en toeristische activiteiten".

Het Reynaertgenootschap legt zich toe op "het bestuderen van de rijkdom van het Reynaertverhaal, het bewaren van dat erfgoed, het overbrengen en het vulgariseren ervan". Het Reynaertgenootschap wil een verbinding tot stand brengen tussen wat er op lokaal niveau en internationaal niveau rond Reynaert gebeurt.

Beide genootschappen hebben wel een collectie, maar geen eigen ruimte om deze in onder te brengen en open te stellen voor het publiek. Ook de Bibliotheca Wasiana heeft een omvangrijke Reynaertverzameling. Deze bestaat uit ongeveer 1000 boeken, iconografisch en archiefmateriaal. Deze bibliotheekcollectie is veel uitgebreider dan die van het Reynaertgenootschap zelf (350 stukken). Het Reynaertgenootschap beschikt ook over zo'n 700 ex libris rond Reynaert.

3.4 De deelcollecties bibliotheek

3.4.1 Omvang van de deelcollecties

Onder de noemer bibliotheek vallen onder andere boeken, brochures, tijdschriften en kranten. Er zijn 117 deelcollecties aanwezig in 57 organisaties: van musea, openbare bibliotheken en gemeentearchieven tot kerkfabrieken en erfgoedverenigingen. In 2008 waren er 72 deelcollecties in 27 organisaties.

Het huidige onderzoek rapporteerde dus meer deelcollecties bij meer organisaties. De omvang van sommige deelcollecties is slechts gering waardoor het hoge aantal deelcollecties met enige nuance moet worden benaderd. Daarnaast was niet voor alle deelcollecties een strikte scheiding mogelijk in de verschillende subcategorieën. Dat verklaart het hoge aantal gemengde bibliotheekcollecties. Ten slotte is de omvang van de collectie vaak een schatting van het aantal meter of het aantal stukken. De cijfers zijn dus slechts indicatief.

Aantal deelcollecties bibliotheek

	2020		2008	
	Aantal	%	Aantal	%
Boeken	60	51,3%	35	47,9
Brochures	4	17,1%	5	7,0
Kranten	11	3,4%	7	9,9
Partituren	4	9,4%	5	7,0
Tijdschriften	18	3,4%	15	21,1
Gemengd	20	15,4%	5	7,0
Totaal	117	100	72	

Net zoals in 2008 zijn er het meeste deelcollecties die bestaan uit boeken. De omvang van de diverse onderverdelingen van het bibliotheekmateriaal wordt in meter en in stukken weergegeven. Beide cijfers zijn complementair en zijn het resultaat van de rapportering in diverse eenheden van de collectie. Ze mogen dus niet als een "vertaling" van elkaar worden gezien. Bij tijdschriften en kranten is een som maken van de diverse deelcollecties extra moeilijk. Het is immers onduidelijk of het gaat om exemplaren, nummers of jaargangen. Er is een indicatief cijfer weergegeven dat met voorzichtigheid moet worden behandeld.

Omvang deelcollecties bibliotheek

	2020		2008	
	Stukken	Meter	Stukken	Andere
boeken	32 152	86,25	27 398	
brochures	1 173		924	
kranten	Niet op te tellen (indicatief: 11600 stukken/nummers)	18	Niet op te tellen	
partituren	152	25	161	6 dozen
tijdschriften	Niet op te tellen (indicatief: 2250 stukken/nummers/jaargangen)	50	Niet op te tellen	
gemengd	7 925	39	1 211	10 m

De meeste en omvangrijkste deelcollecties bestaan uit boeken. In totaal zijn er ongeveer 32 000 boeken en 1 200 brochures. Ten opzichte van het vorige onderzoek werden maar liefst één op vijf of zo'n 5 000 extra boeken

geregistreerd. Dat moet ook in verband worden gebracht met de registratie van de collectie van minstens veertien nieuwe organisaties.

De omvangrijkste deelcollecties boeken worden bewaard bij de Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Beide bezitten een indrukwekkende bibliotheek met oude drukken van voor 1800. Daarnaast hebben beide organisaties een recentere collectie boeken over het Waasland. De Bibliotheca Wasiana beschikt alleen al over in totaal zo'n 12 500 boeken. Klein, maar uiterst belangrijk is de deelcollectie boeken over Mercator van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Samen met de kaarten van Mercator vormen de oude drukken een kerncollectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, het thema waarrond de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vanaf het begin werkt. Deze collectie staat voor een deel in Mercatormuseum, onderdeel van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas.

Andere omvangrijke boekencollecties bevinden zich bij de heemkringen (zoals 20 m bij Heemkring Wissekerke en 54 m bij Hertogelijke Heemkundige Kring het Land van Beveren). Het gaat vooral om boeken gelinkt aan plaatselijke onderwerpen en genealogie.

Ook een aantal openbare bibliotheken hebben enkele interessante collecties. Zo is de bibliotheek in Sint-Niklaas in het bezit van het "Fonds Merkwaardige stukken" wat de begincollectie van de openbare bibliotheek vormt. De bibliotheek in Stekene bevat de Nonnemancollectie, een collectie geschonken door Maurice Nonneman, met vooral boeken over Reynaert. Over datzelfde onderwerp beschikt het Reynaertgenootschap over zo'n 350 stukken uit de collectie Herman Heyse. Het Stadsmuseum Lokeren ten slotte bewaart de 19de-eeuwse bibliotheek van de vroegere kunstacademiedirecteur (10 m).

In de meeste instellingen is een handbibliotheek aanwezig als ondersteuning voor de werking. De omvang daarvan is meestal gering, het betreft gangbare naslagwerken en publicaties over de geschiedenis van het Waasland of missalen bij religieuze spelers.

Naast de boeken, ondergingen ook de brochures een lichte stijging. Ze gingen van 924 stukken in 2008 naar 1 173 in het huidige onderzoek.

De partituren zijn apart genoteerd. Er bestaan verschillende deelcollecties partituren, waaronder verschillende van 20ste-eeuwse componisten. Ze bevinden zich vooral in de Bibliotheca Wasiana. Ze maken deel uit van deelcollecties rond personen. Deze collecties zijn hybride: ze bevatten boeken, archieven, partituren, foto's, geluidsopnames. Hieronder bevindt zich onder andere de bibliotheek van de stichter van de Bibliotheca Wasiana, de volkskundige Jozef De Wilde. Daarnaast zijn er ook nog de partituren van de harmonie "Trouw aan kunst" bij Heemkring Ercus in Moerbeke. Het betreft 12 bananendozen die nog op inventarisatie wachten. Het Edgar Tinelmuseum ten slotte beschikt ook over een 150-tal gedrukte muziekpartituren.

De omvang van de deelcollecties kranten is moeilijker te geven: het gaat om minstens 300 krantentitels. Enkele collecties kranten zijn te vinden bij het Gemeentearchief van Beveren, Heemkundige Kring d'Euzie (Gazet van Stekene), de Bibliotheca Wasiana, de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (bijvoorbeeld het Vrije Waasland).

Bij de tijdschriften valt op dat vrijwel alle heemkundige kringen en Familiekunde Vlaanderen – Regio Land van Waas ruilabonnementen hebben van tijdschriften van gelijkaardige verenigingen. Ook tijdschriften worden op verschillende manieren geteld: per jaargang, per titel, per stuk. Daarom is daarvan geen optelling mogelijk.

Datering

Drie op vier van de deelcollecties bibliotheek – 85 van de 117 – dateren vanaf de 19ste eeuw. Van de oudere collecties beginnen er 19 voor 1800 en 35 in de 19de eeuw. Die oudere collecties zijn naar alle waarschijnlijkheid de "echte" erfgoedcollecties uit de categorie bibliotheek.

Tijdsperiode	Aantal deelcollecties
Vanaf de 12de eeuw	1
Vanaf de 15de eeuw	1
Vanaf de 16de eeuw	2
Vanaf de 17de eeuw	7
Vanaf de 18de eeuw	8
Vanaf de 19de eeuw	35
Vanaf de 20ste eeuw	47
Vanaf de 21ste eeuw	3
Niet gekend	13
Eindtotaal	**117**

De oudste stukken (tot en met de 16de eeuw) zijn boeken. De meeste andere categorieën duiken pas op vanaf de 19de eeuw. Onderstaande figuur toont de verdeling per subcategorie.

Registratiegraad

Van alle deelcollecties bibliotheek is ongeveer 60% voor meer dan 80% geregistreerd. In 2008 was dat bijna 70%. Het gaat waarschijnlijk niet over een daling van de registratie van de al opgenomen collecties in 2008, maar de eindtotalen worden beïnvloed door de nieuwe (nog niet geïnventariseerde) bibliotheekcollecties.

De automatiseringsgraad ligt meer verspreid dan in 2008. Ongeveer 40% is voor meer dan de helft geautomatiseerd.

Zo'n zeven op tien bibliotheekcollecties hebben een digitale inventaris, volgens verschillende systemen. Dertig procent daarvan is ook (gedeeltelijk) online beschikbaar. Dat is een positieve evolutie omdat de collecties zo voor

een groter publiek toegankelijk en zichtbaar zijn. Omdat de boekencollecties de omvangrijkste zijn, is apart bekeken wat geregistreerd is. Vierenveertig van de 60 deelcollecties boeken (ongeveer 75%) is voor meer dan 60% geregistreerd. De registratiegraad van de oude collecties, die beginnen voor 1900 (boeken, partituren, kranten en tijdschriften) is hoog; de meeste erfgoeddeelcollecties zijn (grotendeels) geregistreerd.

Digitalisering

Van de meeste deelcollecties (46%) is niet gekend of ze al dan niet gedigitaliseerd zijn. Zo'n één op vijf is dat wel (gedeeltelijk). In 2008 was slechts 3% volledig gedigitaliseerd, nu is dat 15% van het totale deelcollecties bibliotheek. Of de stukken uit het Rijksarchief zijn gedigitaliseerd, is niet gekend.

De enige stukken die volledig online toegankelijk zijn, zijn brochures en partituren. Ze zijn beiden afkomstig van het Edgar Tinelmuseum en zijn op de website van de organisatie te vinden.

Voor kwetsbare materialen als kranten is digitaliseren een belangrijk middel om ze te vrijwaren van verder verval en ze beschikbaar te stellen voor het publiek. Krantendigitalisering is zowel een conserverings- als een ontsluitingsmiddel. Van de zeven deelcollecties kranten is alleen de Gazet van Stekene bijna volledig gedigitaliseerd door Heemkundige Kring d'Euzie. Daarnaast is ook de krantencollectie van het Gemeentearchief Beveren voor iets minder dan de helft gedigitaliseerd. Het is onduidelijk of de kranten uit de Collectie Bettens van het gemeentearchief Zwijndrecht zijn gedigitaliseerd.

Een belangrijk digitaliseringsproject van kranten is het digitaliseringsproject van het Vrije Waasland waarbij de collectie van diverse spelers (KOKW, Bibliotheca Wasiana en Stadsarchief Sint-Niklaas) wordt ontsloten bij de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience. De tijdschriften uit de deelcollectie "Mens en Verzorging" van het SteM zijn nog niet gedigitaliseerd, maar een digitaliseringsproject van die collectie zit in de pijplijn.

Voor oudere tijdschriften is digitalisering eveneens een goed conserverings- en ontsluitingsmiddel. Recente tijdschriften worden meer en meer in pdf op internet geplaatst, dat is een uitstekende manier om tijdschriften gemakkelijk beschikbaar te stellen en het spaart fysieke ruimte uit: ze hoeven niet op veel verschillende plaatsen bewaard te worden, zoals de ruilabonnementen. Heemkundige Kring d'Euzie en Heemkundige Kring Wissekerke bijvoorbeeld bieden (een aantal artikels uit) hun tijdschrift online aan. Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas verspreidt haar eigen tijdschrift "Kroniek van het Land van Waas" ook via hun webpagina.

Digitaliseren is bij boeken minder belangrijk: als de boeken via catalogi bereikbaar en niet al te kwetsbaar zijn, kunnen ze (met zorg) in een bibliotheek geraadpleegd worden. Een groot aantal boeken staan aangeduid als online ontsloten. Het betreft boeken uit de bibliotheekcollectie van kerken (missalen); het gaat hier echter vaak om een digitalisering van het boek als object (foto van de voorflap) en niet als informatiebron (digitalisering van de inhoud). Een andere religieuze collectie die offline is gedigitaliseerd is de bibliotheekcollectie van de Abdij van Roosenberg. Het is niet duidelijk of het gaat om een digitalisering als object of als informatiebron. Ten slotte zou ook de bibliotheek van het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen (gedeeltelijk) zijn gedigitaliseerd.

De opslagmethoden van de digitale bestanden zijn erg divers:

Conditie en bewaaromstandigheden

Bewaaromstandigheden

Het grootste deel van de bibliotheekcollecties (één op drie) is onverpakt. Van 42% is echter geen informatie verkregen over de verpakking. Eén vierde is verpakt, grotendeels niet zuurvrij. De zuurvrije verpakking komt onder andere voor bij oudere drukken van de Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart in Melsele en de collectie van het IVV, bewaard op KADOC.

Onderstaande figuur geeft een overzicht per bibliotheekcategorie.

De meeste deelcollecties zijn op open rekken gestald. De uitgestalde bibliotheekcollectie betreft de atlassen van de Mercatorcollecties uit het SteM.

Schadeprofiel

Het schadeprofiel van de deelcollecties met bibliotheekmateriaal toont dat ongeveer vier op tien collecties weinig of geen schade heeft. Van evenveel collecties is de toestand niet gekend. In de figuur hieronder wordt de maximale schade voorgesteld. Een deelcollectie kan daarbij ook op meerdere vlakken schade hebben opgelopen, zoals een hoge mechanische schade en een lage chemische schade. Dergelijke deelcollecties worden in onderstaand overzicht maar een keer meegeteld.

De meeste deelcollecties met een hogere schade dan de gebruikelijke (0-9%) zijn voornamelijk boeken, kranten en gemengde collecties.

De meest voorkomende schade is mechanische schade, ze komt voor bij alle categorieën van bibliotheekmateriaal. Boeken en kranten zijn de categorieën die aan de meeste schades zijn blootgesteld.

Eigendom

Zeventig procent van de deelcollecties met bibliotheek zijn in eigen beheer van de betreffende organisatie. Ongeveer één op tien deelcollecties is een schenking of een bewaargeving.

3.5. Documentair materiaal in het Waasland

De meeste organisaties hebben meer dan één categorie documentair materiaal in huis. Documentair materiaal omvat enerzijds beeldmateriaal zoals foto's, dia's en prentkaarten, kaarten en plannen, affiches en microfilms en microfiches. Anderzijds is er ook tekstueel materiaal zoals bidprentjes en rouwbrieven, knipsels en knipselmappen, kopieën, schaduwarchief en overige tekstuele documentatie

Geluids- en beeldopnames die in het vorige onderzoek ook als "documentair materiaal" werden beschouwd, worden nu in een apart hoofdstuk over de audiovisuele collecties verderop besproken.

Ook in het documentair materiaal zijn gemengde collecties aangetroffen en enkele collecties die niet onder één van de genoemde labels passen. Ze zijn onder het kopje 'overige' gegroepeerd.

In de onderstaande figuren worden de deelcollecties van de 44 organisaties met documentair erfgoed afgebeeld. De eerste figuur geeft een overzicht van de soorten documentair erfgoed aanwezig in de organisaties, waaruit een grote verscheidenheid blijkt. De tweede figuur vergelijkt het aantal documentaire deelcollecties ten opzichte van 2008 en toont een stijging bij de meeste organisaties. Van de kerkfabrieken werd geen informatie verkregen over het documentair materiaal. De gegevens werden ook niet opgenomen uit het vorige onderzoek omdat niet duidelijk genoeg was of het materiaal nog altijd aanwezig is.

Deelcollecties documentair materiaal bij de organisaties in 2020

Aantal deelcollecties documentatie ten opzichte van de data uit 2008

3.5.1 De deelcollecties documentair erfgoed

In totaal zijn zo'n 140 documentaire deelcollecties getraceerd. Ongeveer één derde daarvan zijn foto's, dia's en prentbriefkaarten. De op een na grootste categorie wordt gevormd door deelcollecties die meer dan twee van de categorieën documentair materiaal bevatten. Daarna volgen affiches, bidprentjes en rouwbrieven, kaarten en plannen en knipsels en knipselmappen.

Het aantal vermelde deelcollecties documentair materiaal uit 2008 is in het vorige rapport niet altijd gelijk. Het gaat om vermoedelijk zo'n 125 à 127 deelcollecties. Hierbij werd ook audiovisueel materiaal geteld (12 deelcollecties) die in onderstaande figuur niet zijn opgenomen. De cijfers voor 2008 werden genomen uit de beschrijvende teksten per categorie uit het vorige onderzoek en niet uit de samenvattende grafiek die andere gegevens bevat. De grootste groei is te situeren bij de gemengde collecties en foto's, dia's en prentkaarten.

Het aantal deelcollecties zegt nog niet veel over de omvang van de deelcollecties, die in deze categorie zeer uiteenlopend is. Het heeft weinig zin een totaal aantal stuks of meter of een andere meeteenheid in deze categorie te geven omdat het optellen van totaal verschillende zaken zou betekenen. Er zijn meer dan 2 miljoen foto's, 200 000 doodsprentjes en 'slechts' 2718 kaarten en plannen. Elke soort documentair materiaal heeft zijn eigenheid, ook in omvang, en zal op zijn eigen merites beoordeeld worden.

Zoals in de inleiding al is gesteld, zijn de elementen in de deelcollecties in de diverse organisaties op uiteenlopende manier geteld, bijvoorbeeld losse foto's, fotoalbums en dozen met foto's. Het is soms onmogelijk een totaaltelling voor één soort documentatie te geven. Wel is het mogelijk het aantal deelcollecties te tellen, zoals in bovenstaande grafiek is gebeurd.

Affiches

Er zijn 13 deelcollecties affiches die in totaal zo'n 4647 stukken bevatten. De situatie ten opzichte van 2008 is stabiel gebleven (13 deelcollecties, 4666 stukken, 12 organisaties). Er zijn dit keer 11 organisaties betrokken. De onderwerpen van de affiches zijn erg divers: van affiches voor diverse evenementen (zoals carnaval) en affiches uit de twee wereldoorlogen tot reclameaffiches voor tabak en verkoopaffiches van notarissen.

Digitale bestanden

Digitale bestanden zijn zowel afzonderlijke records of bestanden in een computer als complete cd-roms. Er zijn acht deelcollecties digitale bestanden, verspreid over vijf organisaties. De bestanden zijn in grote mate afkomstig uit het onderzoek uit 2008 en de inhoud is niet bij allen gekend. Om die reden is gekozen om de digitale bestanden als dusdanig te behouden; gedigitaliseerde archieven, boeken, objecten of audiovisuele bestanden worden in de desbetreffende categorie behandeld.

De Family Tree van Heemkring den Dissel bevordert stamboomonderzoek met meer dan 100 000 persoonsnamen. "Moerbeke Interactief" van Heemkring Ercus is een digitale databank met 20 000 foto's, documenten, facturen, reclame etc.

Bidprentjes en rouwbrieven

Deze deelcollecties zijn het omvangrijkst. Er zijn vijftien deelcollecties (in 2008:13) met in totaal zo'n 198 230 stukken en 23 m. Ten opzichte van 2008 waar er in totaal ongeveer 120 000 stuks plus 17 m materiaal (in dozen) werd getraceerd is dat een enorme stijging. In de collecties komen naast bidprentjes en rouwbrieven ook communieprentjes voor.

Doodsprentjes en in mindere mate rouwbrieven zijn een geliefde bron voor genealogen, omdat de archieven van de burgerlijke stand alleen maar toegankelijk zijn als ze honderd jaar oud zijn. Voor de 20ste eeuw zijn genealogen dus op dit soort bronnen aangewezen. Heemkundige kringen zijn actieve verzamelaars, maar ook erfgoedverenigingen (Confrérie van Sint-Elooi) en gemeente- of stadsarchieven (Temse en Lokeren) hebben ze in huis. In totaal zijn er 14 organisaties met bidprentjes en rouwbrieven.

Foto's, dia's, prentbriefkaarten

Dit is na de doodsprentjes de omvangrijkste categorie documentair materiaal. Er zijn 39 deelcollecties, tegenover 32 in 2008. In totaal zijn er 2 158 190 stukken plus 70,2 m foto's, dia's en postkaarten.

De verdeling tussen foto's, dia's, prentkaarten en een combinatie van deze ziet er als volgt uit:

	Foto's	Dia's	Prentkaarten	Combinatie
Deelcollecties (in 2008)	16 (25 foto's en dia's)	1	1 (6 en 1 porseleinkaarten)	21
Omvang in 2020	2 095 958 stukken + 15 m	40 stukken	250 stukken	61 942 stukken + 55,2 m
Omvang in 2008	48 672 stukken + 25 m dozen		15 495 stukken + 4 m dozen	

De grote toename van deze categorie is te verklaren door de groeiende toegankelijkheid van het maken en bewaren van digitale foto's. Zo zijn er grote digitale collecties bij Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas vzw (naar schatting zo'n 2 000 000 foto's) en de digitale fotocollectie over carnaval van de Orde van de Baksteen (35 000 stukken).

Niet altijd zijn de digitale fotocollecties de (historisch) meest waardevolle of interessantste. Zo bewaart de Bibliotheca Wasiana een kleine fotocollectie van Gustaaf Drossens, één van de meest vooraanstaande Lokerse fotografen van de 20ste eeuw, die onder andere de WOI op beeld vastlegde. Ook de porseleinkaarten van de KOKW zijn een merkwaardige deelcollectie; het zijn exclusieve reclame- en visitekaarten, die maar gedurende een deel van de 19de eeuw gedrukt zijn. Hun porseleinachtige uiterlijk dankten ze aan het gebruik van loodwit, dat giftig was. Vanwege de giftige kleurstoffen, werden ze vanaf de jaren '60 van de 19de eeuw niet meer gedrukt.

De grootste (gedeeltelijk) analoge deelcollecties zijn te vinden bij het fotoarchief van het Stadsarchief Lokeren (38 m), de fotocollectie van de Heemkundige Kring d'Euzie (50 000 foto's) en Heemkundige kring De Kluize (25 000 foto's).

Kaarten en plannen

Kaarten en plannen zijn terug te vinden in 14 deelcollecties en 13 organisaties. Ten opzichte van 2008 zijn er drie deelcollecties minder gerapporteerd. Dat komt onder andere omdat bij de kerkfabrieken in 2008 (een gering aantal) kaarten en plannen werden geregistreerd. In 2020 werd geen informatie hierover verkregen en werden de collecties niet opnieuw opgenomen. In de meeste gevallen waren de aantallen niet duidelijk. In totaal zijn er in 2020 2 718 kaarten en plannen. Dat aantal is ten opzichte van 2008 wel gestegen; toen waren er 2 365.

De omvangrijkste deelcollecties zitten bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (1 000 stuks) en Heemkundige Kring d'Euzie (478 stukken). De oudste kaarten en plannen zitten eveneens bij de KOKW (vanaf de 16de eeuw) en de Bibliotheca Wasiana (400 stuks, vanaf de 17de eeuw), beide in Sint-Niklaas. Bijzonder is de collectie van de KOKW, bewaard in het SteM met atlassen, globes, cartografische uitrusting. Er zijn daarbij onder andere twee globes van Mercator, atlassen met Mercatorprojectie en 30 kaarten van Mercator zelf. Ze dateren vanaf de 17de eeuw.

Knipselmappen en onderwerpsmappen

In 10 organisaties bevinden zich 12 deelcollecties knipsels en knipselmappen. Het gaat in totaal om 22 m materiaal plus ongeveer 10 000 knipsels en zo'n 3 272 mappen met kranten- en tijdschriftartikelen en ander documentatiemateriaal. In 2008 werden 15 650 knipsels en 1 003 mappen gevonden in 15 deelcollecties in elf organisaties. De daling in het aantal losse knipsels kan verklaard worden door afstoting enerzijds of door het verdelen in (knipsel)mappen anderzijds. Een telling van het totaal aantal knipsels afzonderlijk, ook diegene die in mappen zijn onderverdeeld, zou hierop een antwoord geven maar is een heuse klus.

De Bibliotheca Wasiana heeft sinds 2003 krantenartikelen ook in digitale vorm. Ten slotte dient ook te worden vermeld dat in heel wat knipselmappen ook andere erfgoedcategorieën voorkomen zoals foto's of kleine publicaties. Het gaat dus in strikte zin vaak om gemengde collecties.

Overige en gemengde deelcollecties

Onder deze noemer zijn 36 deelcollecties samengebracht van 21 organisaties. In 2008 werden er 16 deelcollecties onder deze noemer geplaatst. Een indeling ziet er als volgt uit:

Soort	Aantal deelcollecties	Aantal stukken (indien mogelijk)
Ander beeldmateriaal	2	Niet gekend
Ander tekstueel materiaal	3	Ca. 802 stukken
Gemengd (meer dan 2 categorieën)	23	Ca 29 m en 3 283 stukken/documenten
Foto's, dia's en prentkaarten en knipsels en knipselmappen	6	Ca. 3 263 mappen
Foto's, dia's en prentkaarten en affiches	2	Ca. 450 stukken

Een interessante collectie onder "ander beeldmateriaal" zijn de postzegelverzamelingen Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen vzw rond Sint-Nicolaas. Bij het ander tekstmateriaal is de deelcollectie

'werkstukken' in de Bibliotheca Wasiana (de neerslag van interviews, gemaakt door middelbare scholieren over personen die ambachten hebben uitgeoefend) een interessante collectie. Het is de enige collectie van deze soort, aangetroffen tijdens dit onderzoek. Ze is nog niet toegankelijk, uit privacyoverwegingen, maar kan op termijn interessant materiaal opleveren voor de Beeldbank Waasland of andere projecten mondelinge geschiedenis. Daarnaast zijn er bij de Bibliotheca Wasiana ook nog zo'n 3255 documentatiemappen op onderwerp en persoonsnaam. Deze mappen bevatten affiches, knipsels, brochures, briefwisseling, biografieën en foto's. Er zit dus ook archiefmateriaal in. Deze collectie groeit met ongeveer twintig mappen per jaar.

Bij de volledig gemengde deelcollecties is de collectie van het Fort Liefkenshoek met kaarten en plannen, foto's en documentatie noemenswaardig. Omvangrijker is de "Fototheek Eximius" met beeldmateriaal dat het verleden van de gemeente Beveren illustreert met zo'n 17 000 stukken. Het Stadsarchief Sint-Niklaas herbergt 25 m aan schenkingen door particulieren van (archief)stukken die handelen over Sint-Niklaas of een deelgemeente. Het gemeentearchief van Zwijndrecht ten slotte heeft in de collectie Bettens, naast lokale documentatie en correspondentie ook een 300-tal glasnegatieven uit het begin van de 20ste eeuw.

Een aantal gemengde deelcollecties, die niet als collectie documentatie werden ingedeeld, zijn erg interessant om een beeld te vormen van de soort collecties die polderbesturen beheren. Naast archief, waarover alle deelgenomen polderbesturen beschikken, beheren ze immers ook vaak documentaire en audiovisuele collecties. Het gaat onder andere over (digitale) foto's, beeld- en geluidsopnames en plannen van percelen, dijken en waterlopen.

3.5.2 Datering

Het documentaire materiaal is vrij recent. Zo'n 77% is te dateren vanaf de 19de eeuw. De deelcollecties die uit de 13de eeuw stammen, geven een verkeerd beeld. Het gaat in feite om een digitale bestanden (scans) van de Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas van onder andere Parochieregisters en registers van de burgerlijke stand vanaf de 13de eeuw.

De échte oudste collecties beginnen vanaf 1500 en zijn vooral kaarten en plannen. Er zijn ook hier weer bewerkte genealogische bronnen (onder andere kwartierstaten). Negentiende-eeuws materiaal omvat dan weer kaarten, affiches, foto's en doodsprentjes. De meeste collecties lopen door tot heden, omdat het soort materiaal

geproduceerd blijft worden: een verzameling kaarten wordt aangevuld met recent materiaal, documentatiemappen blijven gevuld worden, doodsprentjes worden nog altijd verzameld.

3.5.3 Registratie en digitalisering

Algemeen

Registratie

Van alle deelcollecties met documentair materiaal is ongeveer 47% bijna volledig (tussen 80% en 100%) geregistreerd. De automatiseringsgraad ligt iets lager, daarbij is 32% van het totaal bijna volledig geautomatiseerd. Ondanks de aanzienlijke omvang van een aantal deelcollecties (doodsprentjes en foto's) en de aard van het materiaal zelf is, ten opzichte van 2008 zowel de registratiegraad als de automatiseringsgraad gestegen. Het ging toen om respectievelijk 40% en 25% die tussen de 80 en 100% waren.

Zo'n 60% beschikt over een digitale inventaris, waarvan één derde volledig of slechts gedeeltelijk online is te raadplegen.

Digitalisering

Zo'n 35% van de documentaire collecties is (gedeeltelijk) gedigitaliseerd of *digital born*. Van 40% is de situatie niet gekend.

Van de 51 deelcollecties die (gedeeltelijk) digitaal zijn, vormen foto's, dia's en prentkaarten de grootste categorie met zo'n 33%. Daarna volgen de gemengde documentaire collecties (waaronder vaak foto's) en digitale bestanden. De andere categorieën zijn opvallend minder gedigitaliseerd.

Een aantal van die digitale deelcollecties zijn niet alleen offline maar ook online te raadplegen. Het gaat voornamelijk om foto's, dia's en prentkaarten.

Er zijn diverse methodes van opslag van de digitale bestanden. Vaak gaat het ook om een combinatie van deze opslagmethodes voor een back-up van de data. De meest gebruikte methodes zijn opslag in een externe harde schijf en in de harde schijf van een computer.

Opslag van de digitale bestanden van documentaire collecties

Wat volgt is een weergave van de stand van zaken bij de omvangrijkste documentaire deelcollecties om een correct beeld van de situatie te schetsen.

Doodsprentjes en rouwbrieven

De enorme aantallen van dit materiaal en de grote aangroei per jaar per organisatie maken het registeren van deze documenten moeilijk. Soms worden ze alleen gescand zonder verdere registratie. Waar geen inventaris voorhanden is, zijn de doodsprentjes en rouwbrieven wel netjes alfabetisch geordend, zodat zoeken op naam toch vrij snel gaat, als een onderzoeker op de juiste plaats zoekt. De meeste organisaties bewaren alleen doodsprentjes van inwoners van hun gemeente, of van mensen die er geboren zijn. Iemand die op zoek is naar genealogische informatie moet dus al over voldoende gegeven beschikken om op de juiste plaats te kunnen zoeken.

Ten opzichte van 2008 zijn meer deelcollecties met bidprentjes en rouwbrieven toegankelijk voor de gebruikers. Inventarisatie in rekenblad en via een databank komen het meeste voor.

Registratiegraad en automatiseringsgraad van bidprentjes en rouwbrieven in 2020

Minstens vier collecties met doodsprentjes en rouwbrieven zijn ook (gedeeltelijk) gedigitaliseerd. Niet van alle deelcollecties is gekend of ze zijn gedigitaliseerd. Een minderheid (slechts 1 speler?) biedt de collectie ook online aan, bijvoorbeeld via zoekopdrachten. Een voorbeeld daarvan is de collectie bidprentjes en rouwbrieven van de Heemkundige kring 't Sireentje die online doorzoekbaar is.

Foto's, dia's en prentbriefkaarten

Dit is één van de omvangrijkste serie deelcollecties. Gezien de enorme hoeveelheden foto's en prentbriefkaarten is het aantal dat geïnventariseerd heel redelijk. De vraag is echter in welke mate de foto's zijn geregistreerd; gaat het om een bundeling grofweg van foto's van eenzelfde thema of evenement, of gaat het om een stuksbeschrijving per foto. Dat kwam in het onderzoek niet duidelijk naar voren.

Ten opzichte van 2008 is de inventarisatie van diverse deelcollecties alvast aangevat en verder opgeschoten. De inventarisering van foto's, dia's en prentkaarten gebeurt via diverse methodes.

Enkele heemkundige kringen leggen zich erop toe om foto's van particulieren te scannen. De originelen blijven bij de eigenaar, de kring beschikt enkel over de scans. Dat bespaart depotruimte.

Het geldt voor elke soort roerend erfgoed, maar voor foto's in het bijzonder: beschrijving en datering, en dus volledige registratie, zijn heel belangrijk. Zonder die gegevens kunnen de foto's niet meer als iconografische bron gebruikt worden, ze zijn dan alleen interessant uit esthetisch of fototechnisch oogpunt. Scannen is zinvol als middel tot behoud en ontsluiting van de foto's. Ze hoeven niet meer gemanipuleerd te worden en zijn eenvoudig te bekijken.

Zestien van de 38 deelcollecties met foto's, dia's en prentkaarten (ongeveer 42%) is (gedeeltelijk) gedigitaliseerd of *digital born*. Het gaat om collecties bij heemkringen, gemeenten en erfgoedverenigingen. De collecties van die laatste zijn vaak recentere, *digital born* foto's. Sommige heemkringen bieden hun collecties ook online, via hun eigen website aan. Een belangrijke speler in het Waasland voor onder meer foto's en prentkaarten blijft de Erfgoedbank Waasland. Sinds 2010 verzamelde Erfgoedcel Waasland, samen met talrijke partners en particulieren de voorbije jaren ruim 65 000 foto's, archiefstukken, krantenpagina's …[121] Deelcollecties van verschillende organisaties worden daarbij (deels) gedigitaliseerd in het kader van een thema van de Erfgoedbank Waasland.

Kaarten en plannen

Ten opzichte van 2008 zijn er ongeveer evenveel deelcollecties met kaarten en plannen bijna volledig geïnventariseerd (acht ten opzichte van zeven in het vorige onderzoek). Het gaat in totaal om zo'n 1 379 stukken van de in totaal 2 718 stukken. De grote collectie kaarten en plannen van de KOKW (met zo'n 1000 stukken) is al voor 3 tot 4 vijfde geïnventariseerd. Er zijn daarvoor diverse methodes maar de inventarisatie in rekenblad en in een gespecialiseerd registratieprogramma komen het meest voor. Door de hogere automatiseringsgraad, zijn de locaties van de collecties kaarten en plannen eenvoudiger te vinden.

[121] Voor een overzicht van de opgenomen collecties en de diverse organisaties in de erfgoedbank, zie bijlage V.

Digitalisering van kaarten is een uitstekende manier om ze te ontsluiten; ze zijn goed raadpleegbaar, zelfs met vergrotingen, en hoeven niet meer in handen genomen te worden. Het is echter een kostbare zaak, omdat grote formaten scannen alleen kan op professionele scanners. Digitalisering van kaarten en plannen bleek dan ook bij slechts drie deelcollecties te zijn gebeurd. In 2008 was dat enkel bij de Poppkaarten van Heemkundige Kring d'Euzie in Stekene. Nu zijn ook de deelcollecties kaarten en plannen van het Stadsarchief Lokeren en het SteM (met de Mercatorkaarten) gedigitaliseerd. Het is onduidelijk in welke mate ze online beschikbaar zijn.

Knipselmappen, onderwerpsmappen en gemengde deelcollecties met knipsels

Twee op drie knipsels en knipselmappen zijn geregistreerd; ongeveer de helft is geautomatiseerd. Dat is een lichte stijging ten opzichte van de gegevens uit 2008. Het is echter wel een erg omvangrijke categorie en door haar aard is ze niet altijd even toegankelijk. Waar mappen geregistreerd zijn, is dit gebeurd per map. De inhoud ervan is niet op stukniveau ontsloten; hetzelfde geldt voor afzonderlijke knipsels. Die zijn vaak chronologisch geordend. De hoeveelheden materiaal zijn te omvangrijk om per stuk te beschrijven. Omdat het gehanteerde indelingssysteem per organisatie verschilt en het niet altijd duidelijk is welke informatie onder welke thema of label gegroepeerd is, is het voor een onderzoeker een lastig karwei in deze mappen informatie te vinden. Acht van de achttien inventarisaties gebeurt in rekenblad. De overige zijn divers of niet gekend.

Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen mappen die voornamelijk bedoeld zijn als documentatie voor de eigen organisatie en mappen die bedoeld zijn als documentatie voor een geïnteresseerd publiek. Voor intern gebruik in een organisatie kan een inventaris volstaan, voor publiek biedt op termijn digitalisering van de inhoud, gekoppeld aan een inventaris, waar mogelijk, een veel betere en snellere toegang tot dit materiaal. Zeker waar het om krantenknipsels gaat is digitalisering nodig, want dit materiaal verzuurt en vergaat dus snel.

Er is slechts van twee deelcollecties gekend dat ze (gedeeltelijk) gedigitaliseerd zijn. De Bibliotheca Wasiana verzamelt recente krantenartikelen digitaal. Het Edgar Tinelmuseum verzamelt artikels i.v.m. Edgar Tinel, zijn werk, concerten, recensies, enz. De knipsels worden ook online aangeboden.

Overige deelcollecties

De registratiegraad van affiches is gemiddeld: de helft van deelcollecties is voor 81-100% geregistreerd, tegenover vier van de veertien in 2008. Er zijn twee deelcollecties (bijna) volledig automatisch ontsloten.

De registratiegraad en digitalisering van digitale bestanden is door de aard van het materiaal hoog: het zijn voor een deel computerbestanden, bijvoorbeeld databanken met genealogische gegevens.

3.5.4. Conditie en bewaaromstandigheden van documentaire collecties

Bewaaromstandigheden

Van 41% is geen informatie verkregen over de verpakking. Het grootste deel van de bibliotheekcollecties (ongeveer de helft) is echter wel verpakt. Eén op vijf daarvan is zuurvrij verpakt.

De zuurvrije verpakking komt onder andere voor bij het Gemeentearchief Beveren, Sint-Niklaas en het Sint-Gillis-Waas, SteM, Heemkring d'Euzie en Zwijndrecht-Burcht en de collectie van het IVV, bewaard op KADOC.

Onderstaande figuur geeft een overzicht per categorie.

Van de meeste collecties is niet gekend hoe ze zijn bewaard. Van de deelcollecties waarvan informatie is verzameld is het grootste deel op gesloten rekken/in gesloten (plannen)kasten bewaard. De uitgestalde collectie betreft de kaarten en plannen uit de Mercatorcollectie van het SteM.

Schadeprofiel

Het schadeprofiel van de documentaire deelcollecties toont dat minstens de helft van de deelcollecties weinig of geen schade heeft. Het documentaire materiaal is over het algemeen dan ook tamelijk recent, laat 19de- en 20ste-eeuws, op de oude kaarten na. Van 36% is geen informatie over de toestand gekend. In de figuur hieronder wordt de maximale schade voorgesteld. Een deelcollectie kan daarbij ook op meerdere vlakken schade hebben opgelopen, zoals een hoge mechanische schade en een lage chemische schade. Dergelijke deelcollecties worden in onderstaand overzicht maar een keer meegeteld.

De meeste deelcollecties met een hogere schade dan de gebruikelijke (0-9%) zijn affiches (4 deelcollecties), kaarten en plannen (2 deelcollecties) en gemengd documentair materiaal (5 deelcollecties). De meest voorkomende schade is mechanische schade. Het zijn de gemengde deelcollecties die aan de verschillende schades zijn blootgesteld.

Al zijn de bewaaromstandigheden en de conditie over het algemeen goed, het materiaal verdient in de nabije toekomst de nodige aandacht. Weliswaar verkeert het meeste papier nog wel in redelijke conditie, de papierkwaliteit van vluchtig drukwerk zoals flyers of kleine affiches is niet altijd goed en kan dus snel achteruitgaan.

Digitale bestanden

Ten slotte zijn er dan nog de digitale bestanden. Ze lijken voor de eeuwigheid bestemd, maar omdat computersystemen en software snel veranderen, is op tijd overzetten op nieuwe systemen belangrijk, zo niet worden ook digitale bestanden onbruikbaar.

3.5.5. Eigendom

De meeste documentaire deelcollecties, drie op vier, zijn in eigen beheer.

3.6 Slotbeschouwing en aanbevelingen

Bibliotheek- en documentair materiaal is zeer heterogeen en verspreid over heel wat organisaties. Al het materiaal is informatiedrager en vaak gemaakt met als doel te informeren (alle bibliotheekmateriaal, kaarten, knipsel- en documentatiemappen, affiches). Uniforme, eenvoudig bereikbare inventarissen zijn daarom onontbeerlijk om dit materiaal zijn belangrijkste rol te laten vervullen, dat van informatiedrager.

De volgende aanbevelingen zijn daarbij mogelijk:

- Zet in op de **inventarisatie** van de documentaire collecties bij de polderbesturen. Reik de besturen hulpmiddelen (zoals verpakkingsmateriaal) en begeleiding aan of ga het gesprek aan om de collectie in het Rijksarchief te bewaren.
- Blijf inzetten op het **(uniform) registeren en toegankelijk maken** van al deze materialen. Voor de bibliotheekcollecties kan dat bijvoorbeeld via een gedeeld registratiesysteem.

C.4. Audiovisueel materiaal

4.1. Inleiding

4.1.1. Algemeen

Audiovisueel materiaal is als categorie verschillend van de vorige categorieën. Ze is niet alleen veel recenter van aard; ze heeft daarnaast ook een erg specifiek karakter dat moeilijk met de andere categorieën kan worden vergeleken. Zo is er een belangrijk onderscheid te maken tussen de vorm en de inhoud van de stukken. Een stuk uit de audiovisuele collectie is nietszeggend als het niet via een hulpmiddel kan worden gelezen. Het heeft dus steeds een decoderend medium nodig om als bron te kunnen dienen. Ook de conservering is divers en tweeledig. Zo is er een conservering van de vorm (drager) en de conservering van de inhoud. Door het specifieke karakter van deze categorie werd ze in het onderzoek dan ook apart beschouwd.

De technologische evolutie maakte het mogelijk om vanaf de 20ste eeuw met nieuwe technieken de hedendaagse wereld vast te leggen, zowel op beeld als op geluid. De technologie stond/staat echter niet stil, waardoor er heel wat soorten beeldopnames en geluidsopnames in omloop zijn. Zo evolueerden geluidsdragers van lp's en audiobanden naar audiocassettes en cd's. Beeldopnames zijn mogelijk zowel op film, VHS of dvd. Niet altijd zijn de toestellen om deze af te spelen (en dus te kunnen lezen) nog voor handen. De audiovisuele collectie staat dan ook dicht bij digitaal materiaal. Voor heel wat stukken is digitalisering immers aangeraden om zo de consulteerbaarheid in de toekomst te garanderen. Daarnaast evolueerde de technologie de laatste jaren steeds verder waardoor heel wat audiovisueel materiaal *digital born* (dus oorspronkelijk digitaal vervaardigd) zijn.

De categorie audiovisueel materiaal werd lange tijd als onderdeel van de andere categorieën gezien (zoals archief en documentatie), zoals ook het geval was in het vorige onderzoek. De laatste jaren stijgt echter het algemene besef van het belang van deze categorie, onder invloed van onder andere enkele grotere Vlaamse spelers.

4.1.2. Initiatieven in Vlaanderen

PACKED vzw

Een belangrijke speler is PACKED vzw, het kennisplatform voor de archivering en conservering van audiovisuele kunsten dat uitgroeide tot het expertisecentrum voor digitaal erfgoed. Zij bouwden onder andere SCART uit. De website groepeert de kennis van de preservering van audiovisueel erfgoed om de instellingen die audiovisuele collecties verzamelen te ondersteunen in de evoluties van het snelle in onbruik raken van technologieën en formaten en de overgang van de analoge naar een digitale wereld.[122]

Meemoo

Meemoo vzw zet zich in voor de digitale archiefwerking van organisaties in cultuur, media en overheid. Ze doen dat onder andere door het digitaliseren, duurzaam bewaren en digitaal beheer van beeld en geluid van de partners in cultuur, media en overheid. Een belangrijk project voor de audiovisuele collecties is de website kenjedrager.be. Hier kan men, naast het type audiovisuele drager, ook informatie vinden over de bewaring en digitalisering ervan.

4.2. Audiovisueel materiaal in het Waasland

4.2.1. De deelcollecties audiovisueel materiaal

Aantal

[122] s.n."Scart", Packed vzw, geraadpleegd 09.2020, https://www.scart.be/?q=nl

Aantal

Deze categorie van audiovisueel materiaal is met haar 25 deelcollecties ongetwijfeld de kleinste. Het gaat hier om zuivere audiovisuele collecties. Het is waarschijnlijk dat er in de verschillende andere categorieën meer audiovisueel materiaal is te vinden, maar ze worden door de erfgoedbeheerder niet als een aparte collectie beschouwt of het gaat om een gering aantal audiovisueel materiaal ten opzichte van de rest van de collectie die tot de andere categorieën behoort.

Er zijn in totaal minstens 2 259 stukken met geluids- en/of beeldopnames gerapporteerd. Bij een aantal deelcollecties werd de omvang via andere eenheden uitgedrukt (naast de 2 259 stukken zijn er ook nog 2 m en 10 u aan beelden of geluid) of is de omvang niet gekend.

Aard

De meeste deelcollecties zijn enkel beeldopnames (52%) of bevatten beeldopnames (32%), net zoals in het vorige onderzoek. In 2008 werden twaalf deelcollecties met beeld- of geluidsopnames getraceerd in de categorie documentatie. Het ging om negen deelcollecties films en video's opgeslagen in acht organisaties, goed voor 347 stukken, en drie deelcollecties geluidsopnames in drie organisaties. Samen bevatten deze deelcollecties toen 95 opnames.

Ook qua aantallen zijn de deelcollecties met beeldopnames en de gemengde deelcollecties het meest talrijk.

Soort audiovisuele collectie	Aantal stukken	% verdeling
Beeld- en geluidsopnames	1 261	55,8%
Beeldopnames	896	39,7%
Geluidsopnames	102	4,5%

Bij de geluidsopnames komen voornamelijk cd's en audiocassettes en audiobanden voor. Bij de beeldopnames zijn dat voornamelijk VHS en dvd's.

De meeste deelcollecties zijn analoog van aard (65%) waarvan slechts 3 van de 16 deelcollecties ook geluids- of beeldopnames digitaliseerden. Vier deelcollecties zijn van gemengde aard: ze zijn zowel analoog (al dan niet gedigitaliseerd) en bevatten ook *digital born* opnames.

Datering

De deelcollecties met audiovisueel materiaal dateren per definitie uit de 20ste en 21ste eeuw omdat de technologie het voorheen niet toeliet. Dat is ook te zien in de audiovisuele collecties van het Waasland. Tweeëntwintig van de 25 deelcollecties dateren vanaf de 20ste eeuw; twee vanaf de 21ste eeuw en van één deelcollectie is de datering niet gekend. We kunnen vermoeden dat het grootste deel uit de tweede helft van de 20ste eeuw dateert.

Registratie en digitalisering

De meeste audiovisuele collecties zijn al geregistreerd. Eén op drie is bijna volledig geregistreerd. De automatiseringsgraad ligt lager. Daarbij zijn de inventarissen van ongeveer twee op vijf deelcollecties niet of nauwelijks geautomatiseerd. Eerder zagen we al dat drie deelcollecties zijn gedigitaliseerd en vier zijn (gedeeltelijk) *digital born*. De bestanden worden grotendeels opgeslagen in een harde schijf in een computer (5), in de cloud (4), externe harde schijf (3) of cd-rom of dvd (3). Het gaat meestal om een combinatie van opslagmethodes.

In 2008 waren van de films drie van de acht deelcollecties geregistreerd en gedigitaliseerd (uit het Stadsarchief Sint-Niklaas). Ongeveer 80% van de films was daardoor gedigitaliseerd en geregistreerd.

Conditie en bewaaromstandigheden

Het schadeprofiel is gekend voor 16 van de 25 deelcollecties. Twee van die deelcollecties hebben een hogere schade (10-39%). Het gaat om mechanische en chemische schade. Het is niet duidelijk of de niet-professionele organisaties in staat zijn om specifieke schade te herkennen aan geluids- en beeldopnames (bijvoorbeeld chemische schade aan film). [123]

De audiovisuele dragers (zoals films, videobanden, geluidscassettes) zijn vaak kwetsbaar en moeten dus onder de juiste bewaaromstandigheden bewaard worden of ze moeten (preventief) op andere dragers worden overgebracht. Digitalisering is hier dus oplossing voor.

De verpakking en bewaring van de meeste audiovisuele collecties is niet gekend. Van de gekende informatie neemt een niet-zuurvrije verpakking de bovenhand. De bewaring op open of gesloten rekken is ongeveer gelijk. De aard van de rekken is minder relevant voor de audiovisuele collecties; veel belangrijker zijn koele,

[123] Voor meer informatie rond de mogelijke schades aan de audiovisuele collecties, zie: Rony Vissers, *Verzeker de bewaring. Aflevering: audiovisueel materiaal* (Brussel: FARO, 2014), https://s3.amazonaws.com/verzekerdebewaring/aflevering_audiovisueel_materiaal.pdf

droge en stabiele bewaaromstandigheden en een preventieve aanpak voor onder andere schimmels en het azijnsyndroom.

Eigendom

De meeste deelcollecties met audiovisueel materiaal zijn in eigen beheer.

4.2.2. Organisaties met audiovisueel materiaal

Er zijn twaalf organisaties die audiovisuele collecties bewaren. De meeste audiovisuele collecties bevinden zich bij de heem- en oudheidkundige kringen, erfgoedverenigingen en de archieven. Toch zijn er ongetwijfeld ook (en eventueel meer) deelcollecties in de andere organisaties te vinden.

De omvangrijkste audiovisuele collecties zitten bij de Bibliotheca Wasiana (520 stukken cd's en dvd's), heemkring 't Sireentje (670 video's waaronder het videoarchief van Etienne Van Puyvelde en 600 stukken uit het Stadsarchief Sint-Niklaas.

Het is niet duidelijk of er specifieke bewaaromstandigheden zijn voor de audiovisuele collecties in de depots van de verschillende organisaties.

4.3. Slotbeschouwing en aanbevelingen

Er is nood aan meer aandacht voor de audiovisuele collecties. Nog vaak maken ze deel uit van collecties met andere, grotere, categorieën, waardoor ze aan de aandacht van zowel de beheerders als het publiek ontsnappen. Het zijn vaak unieke lokale bronnen die kunnen worden ingezet worden in projecten met actieve participatie (bijvoorbeeld door herkenning van de plaatsen, personen) en de link tussen erfgoed en publiek/toerisme kunnen versterken.

- Maak werk van kennisverspreiding, uitwisseling en ondersteuning over het **behoud en beheer van audiovisuele collecties, ook bij niet-professionele organisaties,** om deze collecties duurzaam voor de toekomst te verzekeren. Zet daarbij ook in op het herkennen van schades.
- Sensibiliseer en digitaliseer samen met de organisaties de **audiovisuele collecties** zodat ze breed kunnen worden ingezet voor communicatie en valorisatie van de collectie en zodat hun inhoud voor de toekomst wordt ontsloten.

C.5. Immaterieel erfgoed

5.1. Algemeen

5.1.1. Inleiding

Onder stimulans van UNESCO kreeg de aandacht voor immaterieel erfgoed sinds 2003 een grote boost. In Vlaanderen resulteerde dat in een specifieke beleidsvorming rond immaterieel erfgoed, de oprichting van een gespecialiseerde organisatie (tot 2017 Tapis plein, nu Werkplaats Immaterieel Erfgoed) en een inventaris van Immaterieel Erfgoed in Vlaanderen.[124]

Door die grote dynamiek in dit veld sinds de laatste decennia, richt dit onderzoek zich ook op het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed in het Waasland. De stand van zaken over immaterieel-erfgoedgemeenschappen, immaterieel erfgoed en deelcollecties kan de erfgoedcel helpen/inspireren bij de ondersteuning van het Wase immaterieel erfgoed.

5.1.2. De definitie

In de visienota van 2010 van Vlaams minister van cultuur Joke Schauvliege, die het startschot betekent voor de actieve inspanningen rond Immaterieel Erfgoed in Vlaanderen, wordt immaterieel erfgoed als volgt gedefinieerd: "Immaterieel cultureel erfgoed is niet-tastbaar. Het zijn die gewoontes, gebruiken, kennis en praktijken die een gemeenschap of groep overgeërfd heeft gekregen of in een historisch continuüm kunnen gevat worden en die de gemeenschap of groep in consensus voldoende belangrijk acht om door te geven aan toekomstige generaties. Het gaat telkens om immateriële en dus niet-tastbare uitingen van de interactie tussen de mens en zijn omgeving. Immaterieel erfgoed is dynamisch; door evolutie in de tijd en door interactie met de omgeving krijgt het nieuwe betekenissen en verandert het gebruik of de functie. Het benoemen als immaterieel erfgoed is tijds- en plaatsgebonden. Het is een culturele actie die ingrijpt op de gewoonte, het gebruik, de kennis en de praktijk. Het benoemen geeft de mogelijkheid om proactief te handelen en zorgt ervoor dat het doorgegeven wordt of dat actief kan ingezet worden op processen van doorgeven." [125]

Uit deze exhaustieve definitie blijkt de grote diversiteit binnen de term "immaterieel erfgoed". Om de werkbaarheid te vergroten, zijn er binnen het immaterieel erfgoed diverse categorieën te onderscheiden. Het Vlaamse Departement voor Cultuur, Jeugd en Media onderscheidt de volgende categorieën, zoals deze ook te zien zijn op de inventaris van Immaterieel Erfgoed in Vlaanderen:

- vertellen en taalgebruik
- muziek en podiumkunsten
- feesten, rituelen en sociale gebruiken
- sport en spel
- natuur en landbouw
- eten en drinken
- ambacht, vakmanschap en techniek
- ander

Deze categorieën zijn in dit onderzoek overgenomen. Toch wordt grotendeels ook een alternatieve indeling gebruikt, omdat de hierboven gepresenteerde categorieën erg algemeen zijn en de diversiteit van de organisaties

[124] Voor meer informatie zie ook: s.n. "Inventaris Vlaanderen", Werkplaats immaterieel erfgoed, geraadpleegd 06.2020, https://immaterieelerfgoed.be/nl/inventaris-vlaanderen

[125] Joke Schauvliege, "Visienota. Een beleid voor immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen." In *Het beleid van de Vlaamse overheid voor het borgen van het immaterieel cultureel erfgoed,* ed. Jos van Rillaer (Brussel: Kunsten en Erfgoed, 2012), 14.

in het Waasland niet voldoende aan het licht brengt.[126] Gezien de grote vertegenwoordiging van de groep feesten, rituelen en sociale gebruiken is onder andere gekozen om ook een onderverdeling hierin te maken, met name in carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen en historische (reuzen)stoeten en processies.

- ambacht
- carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen
- erfgoedbeleving en re-enactment
- historische (reuzen)stoeten en processies
- kunst en cultuur
- monumenten en landschappen
- streekgastronomie en streekproducenten
- traditionele sport, volksspelen en schutterij
- volkskunst

5.2. Immaterieel-erfgoedgemeenschappen

5.2.1. Immaterieel-erfgoedgemeenschappen in het Waasland

In het Waasland zijn minstens 50 organisaties actief of passief bezig met immaterieel erfgoed.[127] Ongeveer de helft van de aangeschreven immaterieel-erfgoedgemeenschappen heeft een vragenlijst voor het onderzoek ingevuld. De gemeenschappen zijn allen gevestigd in één van de tien Wase gemeenten. De verdeling van de gegevens in de diverse gemeenten ziet er als volgt uit:

Gemeente	Vermoedelijk aantal organisaties	Aantal deelgenomen organisaties
Beveren	8	4
Kruibeke	3	1
Lokeren	12	2
Moerbeke	1	1
Sint-Gillis-Waas	5	3
Sint-Niklaas	10	6
Stekene	4	2
Temse	7	4
Waasmunster	2	1
Zwijndrecht	3	2

De immaterieel-erfgoedgemeenschappen vallen elk onder een specifieke categorie van immaterieel erfgoed zoals is aangegeven in de Inventaris van Immaterieel Erfgoed in Vlaanderen. Uit de figuur hieronder blijkt dat in het

[126] Deze alternatieve lijst werd genomen uit het onderzoek: "Erfgoedcollecties in het Pajottenland en de Zennevallei. Collecties van erfgoedorganisaties en gemeenten. Omgevingsanalyse" door Iris Steen en Erfgoedcel Pajottenland Zennevallei. Deze categorieën worden voor het gemak in het vervolg de "sectoromschrijvingen" genoemd.

[127] Een meer volledige maar niet exhaustieve lijst van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen is te vinden in bijlage VI.

Waasland vooral immaterieel-erfgoedgemeenschappen rond feesten, rituelen en sociale gebruiken (64%) aanwezig zijn. Het beeld is echter met voorzichtigheid te interpreteren omdat het slechts een indicatie is omdat bepaalde immaterieel-erfgoedgemeenschappen niet gekend zijn en dus niet zijn opgenomen. Bovendien zijn sommige organisaties en activiteiten in meerdere categorieën onder te brengen.

In de groep feesten, rituelen en sociale gebruiken zijn verschillende immaterieel-erfgoedgemeenschappen ondergebracht: carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen en historische (reuzen)stoeten en processies. De onderstaande figuur met de sectoromschrijvingen van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen geeft daarom een gedetailleerder beeld over die gemeenschappen. Het beeld van "Feestend Waasland" blijft met 53% van de verenigingen overeind en het is duidelijk dat het hoofdzakelijk om carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen gaat. Twee andere belangrijke sectoren in het Waasland zijn de traditionele sport, volksspelen en schutterij en volkskunst.

Onderstaande figuur presenteert d sectoromschrijving per gemeente. Ook hier is voorzichtigheid geboden bij het interpreteren van de gegevens.

5.2.2. Deelgenomen immaterieel-erfgoedgemeenschappen

In de onderstaande tabel zijn de deelnemende immaterieel-erfgoedgemeenschappen opgesomd met hun activiteitencategorie overgenomen uit de Inventaris van Immaterieel Erfgoed in Vlaanderen. Ook onder de respondenten zijn de immaterieel-erfgoedgemeenschappen waarbij het thema feesten, rituelen en sociale gebruiken leeft de grootste groep. Er werd daarbij gepoogd om vooral in te zetten op die feestorganisaties die al ruime tijd een traditie verderzetten.

Naam	Immaterieel Erfgoedcategorie	Sectoromschrijving
Sint Maertenscomité Burcht	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Historische (reuzen)stoeten en processies
Volkskunstgroep 't Veerke vzw	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Volkskunst
De Klomp De Klinge vzw	Ambacht, vakmanschap en techniek	Ambacht
Vendeliersgilde Sint-Donatus	Sport en spel	Traditionele sport, volksspelen en schutterij
Orde van de Excalibur Ridders vzw	Andere	Erfgoedbeleving en re-enactment
Ridders van Pendragon	Andere	Erfgoedbeleving en re-enactment
Instituut voor Vlaamse Volkskunst - IVV vzw	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Volkskunst

Volkskunstgroep Drieske Nijpers vzw	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Volkskunst
Reynaertgenootschap	Vertellen en taalgebruik	Kunst en cultuur
Vendeliersgilde Bella-Cella	Sport en spel	Traditionele sport, volksspelen en schutterij
vzw Minikielen	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen
Toon & Tine - De Papemutsjes	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Volkskunst
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen, vzw	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Kunst en cultuur
Confrérie Sint-Elooi Tielrode vzw	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Historische (reuzen)stoeten en processies
Puitenslagersfeesten vzw	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen
Beverse Kegelclub	Sport en spel	Traditionele sport, volksspelen en schutterij
Erfgoedgemeenschap Doel & Polder	Natuur en landbouw	Monumenten en landschappen
Volkskunstgroep Reintje Vos	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Volkskunst
Cv De Peerkes	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen
vzw Het Schelleke	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Historische (reuzen)stoeten en processies
Kantschool Artofil vzw	Ambacht, vakmanschap en techniek	Kunst en cultuur
Gemeentelijk Carnaval comité Temse	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen
Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen
Orde van de Baksteen	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen
De Totentrekkers	Feesten, rituelen en sociale gebruiken	Carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen
Kantschool Norbertine	Ambacht, vakmanschap en techniek	Kunst en cultuur

Uit de vergelijking van bovenstaande tabel met de lijst van aangeschreven immaterieel-erfgoedgemeenschappen blijkt dat bepaalde categorieën niet hebben deelgenomen. Dat is bijvoorbeeld zo voor de schuttersverenigingen en enkele (recentere)carnavalsverenigingen (vaak zonder reuzen). Mogelijk is dat omdat ze zich onvoldoende bewust zijn van het erfgoedbelang van hun activiteiten. In wat volgt, zullen enkel de deelgenomen immaterieel-erfgoedgemeenschappen verder worden besproken omdat hierover de meeste informatie voor handen is.

Bovenstaande grafiek met het overzicht van de erfgoedcategorieën brengt meer nuance aan het begrip "Feestend Waasland". Onder de noemer feesten, rituele en sociale gebruiken valt namelijk een grote diversiteit aan immaterieel-erfgoedgemeenschappen: name carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen en historische (reuzen)stoeten en processies. De grootste categorie blijft wel in het feestthema, namelijk de carnavals-, feest- en jaarmarktverenigingen. De traditie van carnaval blijkt duidelijk goed vertegenwoordigd in het Waasland. Die wordt gevolgd door volkskunst, vertegenwoordigd door de talrijke volkskunstgroepen. Ten slotte zijn ook de traditionele sport, volksspelen en schutterij (bijvoorbeeld met de vendeliersgildes) en de historische (reuzen)stoeten en processies numeriek in aantal.

1.2. Het immaterieel erfgoed

1.2.1. Tradities opgenomen in de Inventaris Immaterieel Erfgoed

De activiteiten van 9 van de 26 deelnemende immaterieel-erfgoedgemeenschappen zijn opgenomen op de website van de Inventaris Immaterieel Erfgoed. Dat betekent dat minstens twee derde van de deelgenomen immaterieel-erfgoedgemeenschappen zich bewust is van de waarde van hun traditie. Dat bewezen ze door hun deelname aan het onderzoek, ook al zijn ze niet in de inventaris opgenomen.

Er zijn nog een aantal tradities uit het Waasland die nog niet aan bod komen op Vlaams niveau, zoals het vendelzwaaien en de volkskunstgroepen. In de onderstaande tabel is er een overzicht van de deelgenomen immaterieel-erfgoedgemeenschappen die wel zijn opgenomen en de daarbijhorende zoektermen in de inventaris. De tabel geeft dus geen exhaustief overzicht van alle opgenomen tradities uit het Waasland.

Naam van de traditie in de Inventaris Immaterieel Erfgoed	Naam organisatie
Sinterklaas- en Sint-Maartensgebruiken	Sint Maertenscomité Burcht Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren
Klompencultuur in Vlaanderen	De Klomp De Klinge vzw
Kant maken in Vlaanderen	Kantschool Artofil vzw Kantschool Norbertine

Reuzencultuur in Vlaanderen/Wase reuzen	Puitenslagersfeesten vzw vzw Het Schelleke Gemeentelijk Carnaval comité Temse Orde van de Baksteen

4.2.3. Tijdstip

Twaalf immaterieel-erfgoedgemeenschappen geven aan dat hun activiteiten niet tijdsgebonden verlopen. Ze kunnen plaatsvinden het hele jaar door of op diverse tijdstippen doorheen het jaar.

Voor de andere immaterieel-erfgoedgemeenschappen is er wel een specifiek moment of een specifieke periode waarop de activiteit van de organisaties doorgaat. Dat zijn voornamelijk de organisaties met de thema's ambacht, vakmanschap en technieken, sport en spel en feesten, rituelen en sociale gebruiken. Bij die laatste categorie gaat het meestal om een vast tijdstip in het jaar. Bij de andere immaterieel-erfgoedgemeenschappen gaat het vaak om bepaalde 'seizoenen' of periodes waarin het immaterieel erfgoed meer aan bod komt.

1.2.2. Locatie

De locatie waar het immaterieel erfgoed plaatsvindt wijkt in een aantal af van het werkingsgebied van de immaterieel-erfgoedgemeenschap. Waar het werkingsgebied van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen vaak ook buiten het Waasland gaat (bijvoorbeeld door deelname aan wedstrijden of stoeten), daar blijven de georganiseerde activiteiten vaak binnen de grenzen van het Waasland.

	Immaterieel-erfgoedgemeenschappen	Activiteit
Eigen gemeente/stad	7	11
Eigen gemeente/stad + buurtgemeente/stad	1	1
Het Waasland	2	2
Binnen het Waasland	**10**	**14**
Provincie Oost-Vlaanderen/Antwerpen	1	2
Vlaanderen	4	2
België	1	
Benelux	9	
Europa		7
Buiten het Waasland	**15**	**11**

1.2.3. Netwerk

Het netwerk van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen bestaat uit de betrokkenen bij de activiteit of traditie. Dat kan zowel van dichtbij als van veraf.

Uit de grafiek blijkt dat de grootste groep koos voor zowel collegagroepen, lokale besturen, lokale verenigingen, publiek, vrijwilligers als betrokkenen bij de activiteiten. Ze worden gevolgd door de vrijwilligers en de verenigingen met dezelfde activiteit/traditie. Bij deze vraag was het slechts mogelijk om één keuzemogelijkheid aan te duiden. Hierdoor zijn de gegevens met de nodige voorzichtigheid te behandelen. Enkele immaterieel-erfgoedgemeenschappen signaleerden bijvoorbeeld dat de betrokkenen afhankelijk zijn van de soort activiteit, omdat ze vaak meerdere activiteiten organiseren. Andere immaterieel-erfgoedgemeenschappen waren verplicht één optie te kiezen waardoor bijvoorbeeld het publiek, ondanks de vele publieksactiviteiten van de organisaties, onderbelicht is gebleven.

1.2.4. Overdracht

Er zijn diverse manieren waarop de immaterieel-erfgoedgemeenschappen hun kennis over het immaterieel erfgoed kunnen overdragen, bijvoorbeeld aan nieuwe leden of geïnteresseerden. In de onderstaande grafiek blijkt dat vooral de persoonlijke aanpak wordt gebruikt. Ook hier zijn de gegevens niet zomaar te interpreteren omdat ook hier slechts één keuzemogelijkheid kon worden aangeduid. Onder overige kwamen lezingen, vertellingen, tentoonstellingen en demonstratie van de kunsten van de eigen en andere afdelingen voor.

1.2.5. Borgen

Borgen is het bewust actie ondernemen om te zorgen dat mensen het erfgoed kennen en dat nieuwe generaties goesting krijgen om mee te doen. Dat ze met voldoende kennis in handen de toekomst van het immaterieel

erfgoed kunnen verzekeren.[128] Er zijn tal van acties mogelijk om het immaterieel erfgoed te borgen: doorgeven, educatie, sensibilisering, communicatie, onderzoek, documenteren, archiefzorg en beoefenen van het erfgoed zelf. In de onderstaande tabel wordt getoond welke acties de immaterieel-erfgoedgemeenschappen al hebben ondernomen en welke acties ze ook haalbaar zien in de toekomst.

De gegevens over acties die al zijn ondernomen en de acties die haalbaar zijn in de toekomst zijn gelijkaardig. Dat betekent dat de immaterieel-erfgoedgemeenschappen hun huidige werking grotendeels haalbaar zien in de toekomst. Voor de toekomst is er een lichte stijging voorzien in educatie werking en archiefzorg ten koste van het beoefenen van het erfgoed (en het verwerven van meer expertise) en het doorgeven van hun expertise via vormingen, persoonlijke begeleiding etc.

1.2.6. Noden

Het verderzetten van de immaterieel erfgoedpraktijk is evenwel niet voor alle immaterieel-erfgoedgemeenschappen en op alle vlakken even eenvoudig. Met verve de grootste nood is het gebrek aan verjonging, opvolgers en nieuwe vrijwilligers. Daarna zijn ook financiële ondersteuning, logistieke steun en depot en zichtbaarheid, netwerking, sensibilisering en promotie bij het publiek knelpunten bij de organisaties.

[128] s.n. "Immaterieel erfgoed toekomst geven?", Werkplaats immaterieel erfgoed, geraadpleegd 06.2020, https://immaterieelerfgoed.be/nl/hoe-toekomst-geven

1.2.7. Opleiding of vorming

Een van de manieren om de noden te helpen inlossen en om acties voor het borgen te verzekeren voor de toekomst is door opleidingen en vormingen te volgen. De grootste nood zijn vormingen specifiek rond het beoefenen van het erfgoed en rond communicatie. Ook archiefzorg- en werking is een vorming die op interesse kan rekenen bij de immaterieel-erfgoedgemeenschappen.

1.3. Materiële collecties

Aan de immaterieel-erfgoedgemeenschappen werd ook gevraagd aan te geven of ze al dan niet over een materiële deelcollectie beschikken. Opvallend is dat maar liefst 84% aanduidt in het bezit te zijn van deelcollecties. Enkel de twee re-enactmentsverenigingen, de Beverse Kegelclub en Vendeliersgilde Sint-Donatus duiden aan geen materiële collectie te hebben.

Roerend erfgoed bij immaterieel-erfgoedgemeenschappen

De meeste immaterieel-erfgoedgemeenschappen zijn hebben een museale collectie, bibliotheekcollectie en/of documentaire collectie. Het bewustzijn rond archieven ligt lager. Twee op vijf van alle deelcollecties zijn nog niet geïnventariseerd. Ze worden vaak (ongeordend) in privéwoningen van leden van de diverse immaterieel-erfgoedgemeenschappen bewaard.

Materiële collecties bij immateriële tradities

1.4. Projecten in samenwerking met Erfgoedcel Waasland

De Erfgoedcel Waasland heeft in haar 15-jarig bestaan natuurlijk ook ingezet op het immaterieel erfgoed in het Waasland. Ze doet dat enerzijds via de financiering van ingediende projecten rond immaterieel erfgoed. Anderzijds werkt ze ook als partner aan projecten mee, meestal in een adviserende rol. Wat volgt is een overzicht van de projecten waarin de erfgoedcel een actieve rol speelde in het in de kijker plaatsen en borgen van het immaterieel erfgoed.

1.4.1. Vertellen en taalgebruik

Voor de **Volksverhalen** uit het Waasland zijn er twee grote bronnen. Het eerste is een online databank, toegankelijk voor het grote publiek. Het project "http://www.volksverhalenbank.be", opgestart in 2002 door de Katholieke Universiteit Leuven, verzamelt voor elke gemeente de verhalen die verteld en doorgegeven worden. De verhalen worden opgedeeld in acht onderdelen:

- demonensagen
- toversagen
- duivelssagen
- historische sagen
- sagen – legenden
- sagen – sprookjes
- sprookjes
- legenden

Met Moerbeke en Zwijndrecht erbij, worden in totaal 178 verhalen getraceerd. Het Waasland is voornamelijk het decor voor demonensagen en toversagen, zoals blijkt uit de onderstaande figuur.

De Erfgoedcel Waasland zelf beschikt daarnaast ook over een zeer ruime databank met 635 verhalen.[129] Er zijn echter geen verhalen opgenomen uit Moerbeke en Zwijndrecht omdat de databank dateert van voor hun toetreding tot het Erfgoedconvenant. De verdeling van de verhalen over de overige gemeenten is als volgt.

Plaats	Aantal verhalen	Percentage
Waasland algemeen	15	2
Beveren	70	11
Kruibeke	31	5

[129] Enkele verhalen zijn zowel in de databank als op de website met volksverhalen te vinden, met name de verhalen van Arens en Callaert.

Lokeren	89	14
Sint-Gillis-Waas	52	8
Sint-Niklaas	120	19
Stekene	46	7
Temse	129	20
Waasmunster	94	14

De verhalen werden verwerkt in diverse projecten van de erfgoedcel. In 2007 werden 10 verhalen verwerkt in het boek "Griezelverhalen uit het Waasland". In 2020 gingen 10 vertellers aan de slag voor het project "Sprekend Waasland" om er een nieuw verhaal mee te maken.

Reynaert de Vos

In het Land van Waas en binnen deze categorie is in Sint-Niklaas ook het Reynaertgenootschap actief. Het legt zich toe op "het bestuderen van de rijkdom van het Reynaertverhaal, het bewaren van dat erfgoed, het overbrengen en het vulgariseren". Het genootschap maakt een verbinding tussen wat er op lokaal en internationaal niveau rond Reynaert gebeurt. Het genootschap bewaart zowel boeken als iconografisch materiaal (ex libris). In 2009 ontwierp Erfgoedcel Waasland, samen met hen, een educatief pakket voor het middelbare onderwijs over de vos.

1.4.2. Muziek en podiumkunsten

Erfgoedcel Waasland ondersteunde nog geen projecten uit deze categorie.

1.4.3. Feesten, rituelen en sociale gebruiken

Het Land van Waas kent een rijk aanbod aan feesten en rituelen met een traditionele inslag en verleden. Jaarlijks terugkerende festiviteiten zoals carnaval, festiviteiten rond heiligen en optochten van reuzen zijn gemeengoed in het Waasland.

Erfgoedcel Waasland en Toerisme Waasland riepen 2009 uit als het "Waas Reuzenjaar" om het rijkelijk aanwezige reuzenerfgoed in het Waasland onder de aandacht te brengen. Onder coördinatie van de Wase erfgoedcel werd door de reuzenverenigingen een gezamenlijke inspanning geleverd om alle 60 Wase reuzen in kaart te brengen. Over elke reus werd informatie over de geboorte ingezameld, over de meters en peters, wie de maker was van de reus, waar de reus voor staat, en nog veel meer. Dat resulteerde uiteindelijk in de publicatie op de website van Immaterieel Cultureel Erfgoed en in een ontleenbare fototentoonstelling met meer dan 130 foto's van de Wase reuzen.

Deze inventarisatie was zeker niet het einde van de samenwerking tussen de reuzenverenigingen, maar het begin van een overleg tussen de Wase reuze-erfgoedgemeenschappen, dat op vraag van de verenigingen en met steun van de Erfgoedcel Waasland nog altijd wordt georganiseerd. Eénmaal per jaar verenigen de reuzenverenigingen zich om zich samen te beraden en bij te scholen over de verderzetting van hun immaterieel-erfgoedgemeenschap.

De Erfgoedcel Waasland, Gemeente Beveren, Sint-Maartenscomité Beveren, Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen, Stad Sint-Niklaas, Toerisme Waasland, Faro vzw. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed en Leca vzw sloegen in 2009 de handen in elkaar en dienden een dossier bij de Vlaamse Gemeenschap in voor de erkenning van de Sinterklaas- en Sint-Maartensgebruiken in Vlaanderen. Een paar maanden later plaatste de

toenmalige Vlaams minister van Cultuur Bert Anciaux deze gebruiken op de Inventaris van Immaterieel Cultureel Erfgoed Vlaanderen en zijn de gebruiken erkent als Vlaams Immaterieel Erfgoed!

In 2019 is het overleg over **Vlaamse buitenkerststallen** tussen de verschillende partners PARCUM, de Federatie van Vlaamse Kerststallenvrienden, Erfgoed Noorderkempen, Erfgoedcel Waasland en Histories vzw opgestart. De oorspronkelijke bedoeling was om de Vlaamse Kerststallencultuur te laten erkennen als immaterieel erfgoed. Tijdens het overleg bleek dat er voor zo'n aanvraag een breder draagvlak nodig is. Samen met de partners, zet de erfgoedcel zich dus nu vooral in om dat draagvlak te vergroten via een betere bekendmaking van het erfgoed en streeft het naar het verkrijgen van een voorbeeldfunctie in het 'Register van Inspirerende Voorbeelden' op de website van immaterieel erfgoed.

1.4.4. Sport en spel

Erfgoedcel Waasland ondersteunde nog geen projecten uit deze categorie.

1.4.5. Natuur en landbouw

In 2012 lanceerde de Erfgoedcel Waasland het project "De Potige Polders". Met dit project zetten de erfgoedcel en meer dan 25 partners uit het Waasland en daarbuiten het verleden van de Wase polders en meersen in de kijker. Het project "De Potige Polders" wilde deze geschiedenis van verandering in beeld brengen en tegelijk ook het verdwijnende polderleven van de 20ste eeuw documenteren en bewaren voor de toekomst. De directe aanleiding daarvoor waren de vele veranderingen die de polders de laatste decennia meemaakten en ook in de toekomst nog ondergaan. Het project bestond uit vier pijlers. Een eerste pijler was de digitalisering van getuigenissen, oude foto's en archiefstukken (ook uit privébezit) op de Erfgoedbank Waasland en de online tentoonstelling. Daaraan verbonden was er een publieksoproep om oude foto's, prentkaarten en documenten over polders te laten digitaliseren voor op de databank. De derde pijler waren de poldervertellingen die het polderleven dichter bij het publiek moest brengen. Het project rondde af met de voorstelling van het polderboek "Van Brouck tot Dyckagie".

1.4.6. Eten en drinken

Erfgoedcel Waasland ondersteunde nog geen projecten uit deze categorie.

1.4.7. Ambacht, vakmanschap en techniek

In 2017 werd een aanvraag ingediend om het **klompenerfgoed** in Vlaanderen te erkennen als Immaterieel Cultureel Erfgoed. Dat gebeurde door het MOT, Museum voor de Oudere Technieken, in samenwerking met het landelijke expertisecentrum ETWIE, Erfgoedcel k.ERF en de Erfgoedcel Waasland. De Erfgoedcel Waasland zetelt dan ook in het "klompenoverleg". In het Waasland houdt folkloregroep De Klomp De Klinge vzw het ambacht van het klompenmaken levend. Deze organisatie krijgt ondersteuning in haar projecten vanuit de erfgoedcel.

1.5. Slotbeschouwing en aanbevelingen

Het Wase immaterieel erfgoed genoot al van heel wat aandacht. Toch zijn een aantal aandachtspunten waarrond in de toekomst kan worden gewerkt:

- Verhoog het bewustzijn rond de **materiële collecties van immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Ondersteun het behoud en beheer van de materiële collecties van organisaties** met immaterieel cultureel erfgoed. Dat kan door de groepsaankoop verpakkingsmateriaal, communicatie rond vormingen en andere initiatieven.
- Maak werk van **ondersteuning** voor de immaterieel- erfgoedgemeenschappen. Organiseer of communiceer rond diverse **vormingen**. **Communiceer** ook duidelijk naar de immaterieel-erfgoedgemeenschappen wat de

erfgoedcel concreet voor hen kan betekenen, bijvoorbeeld in het kader van een vrijwilligersoproep. Ondersteun de immaterieel-erfgoedgemeenschappen ook financieel via het promoten van subsidiekanalen of het toekennen van projectsubsidies bij valabele projecten.

- Vergroot het bewustzijn over het erfgoedbelang van de immateriële culturele activiteiten bij diverse organisaties waar dat bewustzijn minder is ontwikkeld (zoals schuttersverenigingen, recente carnavalsverenigingen). Bekijk of er meer immateriële tradities uit het Waasland in te voeren zijn in de inventaris van ICE Vlaanderen. Zorg zo voor meer aandacht voor de immaterieel-erfgoedgemeenschappen (zoals vendelzwaaiclubs, volkskunstgroepen) en vergroot hun bewustzijn.
- "Feestend Waasland": breng de carnavalstradities en -groepen in kaart, help bij het bewaren van geschiedenis en de inventarisering van de collecties.
- Zorg dat alle aspecten van het immaterieel erfgoed aan bod komen in diverse projecten van de Erfgoedcel (bv. de volkskunstgroepen in muziek en podiumkunsten). Zet in op het centraliseren en ter beschikking stellen (bv. via een pagina op de website) van de kennis en projecten die rond het immaterieel erfgoed in het Waasland al gebeurden. Verdiep verder via nieuwe projecten.

DEEL D Organisatie en omkadering

D. Organisatie en omkadering

D.1. Vrijwilligers en professionelen

1.1. Aantal vrijwilligers en professionelen

1.1.1. Algemeen

Het **beheer van het cultureel erfgoed in de regio gebeurt voor het grootste deel door vrijwilligers** (onbezoldigde medewerkers). Uit de onderstaande figuur blijkt dat de vrijwilligers voor de werking van maar liefst 71% van de Wase organisaties van belang is!

De term vrijwilligers wordt hier enkel gebruikt in tegenstelling tot bezoldigde medewerkers. De termen zeggen niets over de inzet, het enthousiasme of de deskundigheid van de medewerkers. Een aparte categorie vormen de professionele vrijwilligers; dit zijn mensen die professioneel in de erfgoedsector werken en zich bijkomend in een vrijwilligersorganisatie inzetten. Zij betekenen een meerwaarde, omdat zij hun professionele deskundigheid inzetten. Zij werken in verschillende erfgoedspelers in het Waasland mee, zoals archieven, musea en bezoekerscentra, heem- en oudheidkundige kringen en erfgoedverenigingen.

De polderbesturen en de kerkfabrieken zijn een verhaal apart. De kerkfabrieken zijn geschoeid op vrijwilligers. De 'aanvullende' professionelen, vaak de priesters, hebben echter niet als taak zich over de religieuze collectie te buigen. De polderbesturen daarentegen zijn vaak gemengd. De ontvanger-griffier, die aanwezig is in elke polder, is in loondienst. Tot de taken van de ontvanger-griffier behoort onder andere het bijhouden van het archief. Hij/zij wordt aangestuurd door een vrijwillig polderbestuur en kan worden bijgestaan door vrijwilligers (bijvoorbeeld technische medewerkers) of betaalde medewerkers (zoals dijkwachters, sluiswachters, administratief bediende). De exacte samenstelling verschilt per polder.

1.1.2. Medewerkers per organisatiecategorie

In het schema hieronder wordt de verdeling tussen vrijwilligers en professionele krachten weergegeven per soort organisatie. Het gaat om een momentopname van de organisaties; de aantallen zeggen dus niets over de bereidheid van de organisatie om met vrijwilligers te werken. Vrijwilligerswerking is namelijk vaak onderhevig aan de beschikbaarheden van de geïnteresseerden en/of de praktische problemen bij de organisatie.

Aantal organisaties met professionele krachten en vrijwilligers

Organisatiecategorie	Professionele krachten (bezoldigde medewerkers)	Uitsluitend vrijwilligers (waarvan vermoedelijke professionele vrijwilligers)	Samenwerking van professionelen en vrijwilligers
Archieven	5 (waarvan 1 extern)		4
Musea en bezoekerscentra		5 *(1)*	3
Bibliotheken en documentatiecentra	2		2
Heem- en oudheidkundige kringen		11 *(2)*	
Erfgoedverenigingen		30 *(3)*	3

Er zijn **weinig erfgoedorganisaties met professioneel en bezoldigd personeel**: 8 archieven, 3 musea, de bibliotheken en 3 erfgoedverenigingen. **Het gaat om één op vijf van de ondervraagde organisaties. Hun aanwezigheid is een grote stimulans voor de vrijwilligers**.

Het feit dat zoveel erfgoedzorg door vrijwilligers gebeurt, brengt specifieke vragen en problemen met zich mee. Daarom is in het onderzoek aan alle vrijwilligers en professionelen, die samenwerken met vrijwilligers binnen hun organisatie, gevraagd aan te geven wat hun noden en problemen zijn en welke oplossingen ze daarvoor suggereren vanuit Erfgoedcel Waasland. De specifieke werking met professionele medewerkers is niet nader geanalyseerd in dit onderzoek.

1.2. Motivatie van de vrijwilligers

Fundamenteel voor de werking van de diverse verenigingen is de motivatie van de vrijwilligers. Zij steken immers veel tijd, geld en energie in het erfgoed dat zij bewaren. De redenen waarom ze dat doen zijn gelijklopend voor de diverse erfgoedspelers in het Waasland.

Bovenstaande grafiek toont dat **de grootste reden voor vrijwilligerswerk de interesse in het onderwerp of thema is**. Het grote aantal voor de keuzeoptie om erfgoed te bewaren, is het bewijs voor het **bewustzijn van het belang van het erfgoed bij de vrijwilligers van de diverse spelers**, De vrijwilligers beseffen dus het belang van de collecties van de organisaties en een goede bewaring is zijn/haar drijfveer. Het is slechts in mindere mate aanwezig als motivatie bij polderbesturen (logischerwijs) en bibliotheken en documentatiecentra. **Hobby staat ten slotte op de derde plaats van drijfveren.** De aansluiting bij de eigen professionele bezigheden van de vrijwilliger is slechts op enkelingen van toepassing die vrijwilligerswerk uitvoeren bij archieven, erfgoedverenigingen, musea en bezoekerscentra en heem- en oudheidkundige kringen.

Meestal is het niet één van deze motieven, maar een combinatie ervan die de vrijwilligers de energie geeft dit werk te blijven doen. Bij de optie andere worden ook vaak de sociale aspecten van het verenigingsleven aangehaald. Bij de kerkfabrieken ten slotte is ook geloofsovertuiging een belangrijke factor in het vrijwilligerswerk.

1.2. De vrijwilligerswerking: sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen

Bij de respondenten werd ook gepolst naar de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen van hun vrijwilligerswerking. Er blijken bij de organisaties heel wat parallellen te zijn; in onderstaand schema wordt een greep uit de meest voorkomende antwoorden weergegeven. Er werden vooral antwoorden verzameld over de interne sterktes en zwaktes; de kansen en bedreigingen zijn geformuleerd op basis van de aangereikte antwoorden.

Vrijwilligers-werking

Sterktes

- Samenhorigheid, solidariteit en loyaliteit
- Inzet, gedrevenheid, enthousiasme en motivatie
- Betrokkenheid, passie en gezamenlijke interesse
- Betrouwbaarheid, loyaliteit en continuïteit van de vrijwilligers (kennis van organisatie en zelfstandig werken)
- Vriendschap, samenwerking en een goeie sfeer
- Goed opgeleide vrijwilligers (vakkennis en competenties)
- Gevarieerde vrijwilligersploeg: goeie mix tussen ervaring en vernieuwing, aanvullende competenties
- Ledenstop voor een betere controle van de vrijwilligers
- Autonomie en inspraak voor de vrijwilligers; de organisatie staat open voor alle suggesties over aanpassing en vernieuwing vanwege de (nieuwe) vrijwilligers
- Duidelijke taakverdeling en een goede (administratieve) ondersteuning van de vrijwilligers

Zwaktes

- Niet altijd 100% op iedereen rekenen; het werk is vaak voor een beperkte groep van de vrijwilligers
- Dalend aantal vrijwilligers
- Hoge leeftijd van de vrijwilligers
- Meningsverschillen tussen de vrijwilligers
- Gebrek aan expertise voor bepaalde taken
- Hoge eisen aan de vrijwilligers die soms leiden tot stress en mentale druk
- De volledige werking steunt op vrijwilligers: geen vrijwilligers is geen werking
- Langdurig engagement is moeilijk
- Gebrek aan vernieuwing (zowel activiteiten als vrijwilligers)
- Te weinig diversiteit in de vrijwilligersgroep en/of in het takenpakket
- Gebrek aan een degelijke opvolging van de vrijwilligers, intern aanspreekpunt, ontbreken van een duidelijk kader
- Beperkte en onaangepaste werkruimte

Kansen

- Nieuwe vrijwilligers brengen nieuwe vaardigheden (waar de organisatie te weinig expertise in heeft), nieuwe ideeën voor de organisatie en ruimte voor de betaalde medewerkers
- Opzetten van ledenwervingsacties en aanmelding bij verschillende erfgoed- en jeugdwerkinstanties om naamsbekendheid te genereren
- Er is een tendens waarbij een grote groep van de samenleving op zoek is om dingen eigenhandig te leren maken
- Nood aan stabiele contacten of inburgering kan het verenigingsleven invullen met zijn kleine en warme groep vrijwilligers
- Verandering/groei in de organisatie of nieuwe projecten vragen om vrijwilligers met andere (hedendaagse competenties) en creativiteit
- Kennis delen (tussen vrijwilligers onderling en tussen vrijwilligers en professionelen) over de organisaties heen

Bedreigingen

- Tijdsgebrek door drukke privélevens en professionele levens van de vrijwilligers
- Het immaterieel erfgoed is steeds minder verweven met de samenleving waardoor er minder interesse is om vrijwilligerswerk rond dat thema te verrichten
- De vele bijkomende administratieve taken zorgen voor een minder aantrekkelijk vrijwilligerstakenpakket
- Het grote aanbod aan activiteiten in de samenleving zorgt ervoor dat de opvolging op termijn en het vinden van nieuwe vrijwilligers wordt bemoeilijkt.
- Niet elke nieuwe vrijwilliger kan zich vinden in de arbeidsintensieve en tijdrovende activiteit

Bovenstaande SWOT-analyse toont dat **het grootste gemeenschappelijk probleem het gebrek aan vrijwilligers, veroorzaakt door vergrijzing, tijdsgebrek van de huidige vrijwilligers en de moeilijkheid om nieuwe vrijwilligers aan te trekken**. In vele gevallen betekent het afhaken van de huidige vrijwilligers ook het in het gedrang brengen van de werking en dienstverlening van de organisatie. Dat is hoofdzakelijk voor de organisaties die louter op vrijwilligers zijn aangewezen.

Dat bleek ook uit de bevraging van de **noden van de organisaties, waarbij de belangrijkste noden financiële steun en promotie bij potentiële vrijwilligers zijn.** Onder de categorie andere vallen onder andere communicatie, coördinatie, hulp bij regelgeving, materiële steun, technische ondersteuning, voldoende ruimte… Het gaat om noden die bij afzonderlijke organisaties zijn gesignaleerd. De aangeboden dienstverlening aan de erfgoedgemeenschap vanuit de erfgoedcel probeert een ondersteuning van de vrijwilligerswerking van de diverse cultureel-erfgoedorganisaties te zijn.

Het ervaren van schaarste aan vrijwilligers door een toenemend aantal organisaties in allerlei maatschappelijke domeinen blijkt ook een (internationale) tendens te zijn. Vaak leggen de organisaties de oorzaak bij de beschikbaarheid van de vrijwilligers. **Toch heeft de organisatie zelf daar ook invloed op, met name met het vrijwilligersbeleid van de organisatie.** Een vrijwilligersbeleid bestaat uit "het scheppen van voorwaarden voor het vrijwilligerswerk, het afstemmen tussen werk en vrijwilliger en het werven van vrijwilligers. Bij de voorwaarden voor vrijwilligerswerk kan gedacht worden aan verzekeringen, vergoedingen en benodigde opleidingen. […]. Bij het afstemmen tussen werk en vrijwilligers denken we niet alleen aan het 'matchen' van werk met een geschikte vrijwilliger, maar ook aan aanpassingen van het vrijwilligerswerk. Met dit zogenaamde flexibiliseren probeert men het vrijwilligerswerk aantrekkelijker en toegankelijker te maken. (…) Bij het werven gaat het uiteraard om het rekruteren van geschikte vrijwilligers. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door mensen in het eigen netwerk voor een functie te vragen, maar ook het gebruik van vrijwilligersvacaturebanken is een optie."[130]

Uit de antwoorden bleek dat het vrijwilligersbeleid niet voor alle organisaties welomschreven is. Erfgoedcel Waasland heeft dat echter wel. De interne vrijwilligerswerking kan een voorbeeld zijn van een goed functionerend vrijwilligersbeleid. In wat volgt wordt dan ook het vrijwilligersbeleid van de EGC beschreven.

1.4. Het vrijwilligersbeleid van EGC Waasland

Erfgoedcel Waasland ontwikkelde in 2014 een visie rond haar vrijwilligersbeleid. De visie, missie, doelstellingen en middelen van de organisatie bepalen welke richting de organisatie uitgaat en welke visie ze hanteert op vrijwilligerswerk. Elke organisatie is uniek waardoor een eenduidige visie op vrijwilligers(werk) niet kan bestaan. Toch probeerde Erfgoedcel Waasland een visie op het vrijwilligersbeleid uit te tekenen dat niet alleen voor zichzelf maar ook voor de Wase cultureel-erfgoedgemeenschap bruikbaar is. Zo kan de erfgoedcel ook een

[130] Jeroen Devilee, Vrijwilligersorganisaties onderzocht. *Over het tekort aan vrijwilligers en de wijze van werving en ondersteuning* (Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2015), 4, https://www.researchgate.net/publication/283346296_Vrijwilligersorganisaties_onderzocht_Over_het_tekort_aan_vrijwilligers_en_de_wijze_van_werving_en_ondersteuning

ondersteunende dienstverlening op vlak van vrijwilligersbeleid aanbieden. De gemeenschappelijke waarden waarop dat beleid voor de erfgoedcel en de erfgoedgemeenschap is gebaseerd, zijn samenwerking, ondersteuning door een professionele zorg en het levend houden van het erfgoed.

De beste samenwerking tussen een vrijwilliger en een organisatie is volgens de Erfgoedcel Waasland die samenwerking, die erin slaagt de eigen visie van de vrijwilligers te combineren met de doelstellingen, middelen, visie en missie van de organisatie die de vrijwilliger te werk stelt. De belangrijkste aandachtspunten binnen een integraal en geïntegreerd vrijwilligersbeleid zijn het selecteren en werven van vrijwilligers, het motiveren en waarderen van vrijwilligers en tenslotte het ondersteunen van vrijwilligers.

Bij de vrijwilligerswerking in het Cultureel-Erfgoedconvenant Land van Waas moet een onderscheid gemaakt worden tussen vrijwilligers die werken in de schoot van Erfgoedcel Waasland (Interwaas) en de vele vrijwilligersverenigingen en gemeenschappen waarmee/ waarvoor de Erfgoedcel Waasland en de lokale besturen (samen)werken.

Eigen vrijwilligers

Erfgoedcel Waasland laat zich bijstaan door vrijwilligers die specifiek over de nodige competenties beschikken om de doelstellingen van de organisatie te helpen bereiken. Als maatschappelijk geëngageerde organisatie beschouwt Interwaas het werken met vrijwilligers ook als een vorm van maatschappelijke dienstverlening. Het is daarom belangrijk mensen met diverse profielen, die allen interesse tonen voor het verrichten van vrijwilligerswerk, hiertoe de kans te bieden onder haar professionele begeleiding.

Bij het werven van en werken met deze vrijwilligers wordt enerzijds vertrokken van de doelstellingen en draagkracht van de Erfgoedcel Waasland en de kwaliteiten en expertise die bijkomend nodig zijn. Anderzijds, en uiterst belangrijk, is er in het vinden en binden van onze vrijwilligers oog voor de motivaties, doelen en talenten van de vrijwilligers in kwestie. Kortom, er wordt gezocht naar de perfect match tussen de doelen van de vrijwilligers en van de Erfgoedcel Waasland.

Dat gebeurt onder andere door het opstellen en verspreiden van een duidelijk en uitgebreid functieprofiel. Het gebeurt ook dat leden van Wase cultureel-erfgoedgemeenschap voor een bepaalde taak gericht aangesproken worden, omwille van hun technische bagage. Met het oog op een vruchtbare samenwerking en goede verstandhouding, ontwikkelde Erfgoedcel Waasland, samen met Interwaas, ook een aantal instrumenten en formaliseerde ze procedures voor haar eigen vrijwilligersbeleid: een uitgeschreven vrijwilligersbeleid, vrijwilligersovereenkomsten, functiebeschrijvingen en competentieprofielen voor vrijwilligers en vrijwilligersverzekeringen.[131] De vrijwilligers hebben ten slotte ook een duidelijk en zichtbaar aanspreekpunt binnen de Erfgoedcel Waasland: een lid van het team van de erfgoedcel communiceert met hen over alle belangrijke afspraken en centraliseert ook de werkopdrachten naar de vrijwilliger toe.

Vrijwilligerswerk in de cultureel-erfgoedgemeenschappen

Naast de 'eigen' vrijwilligers, zijn er in het Waasland natuurlijk nog honderden vrijwilligers actief binnen de verschillende cultureel-erfgoedgemeenschappen en (cultureel-erfgoed) verenigingen. Ook deze groepen spelen een rol bij de uitvoering van het cultureel-erfgoedconvenant. De Erfgoedcel Waasland wil deze verenigingen ondersteunen in hun vrijwilligersbeleid.

Centraal hierbij staan het selecteren, werven van en het motiveren en waarderen van vrijwilligers op vraag van de Wase cultureel-erfgoedorganisaties. Dat gebeurt bijvoorbeeld door te helpen bij het opstellen van duidelijke vacatures en het aflijnen van takenpakketten waardoor mensen ook aan de juiste vrijwilligersjob worden geholpen. Ook de overblijvende kandidaat-vrijwilligers die niet bij de erfgoedcel aan de slag kunnen worden

[131] Het uitgeschreven vrijwilligersbeleid van Erfgoedcel Waasland is te vinden in bijlage VII.

doorverwezen naar andere Wase erfgoedorganisaties. De erfgoedcel onderneemt hiertoe actieve contactnames om te bemiddelen tussen de erfgoedorganisatie en de kandidaat-vrijwilliger.

Daarnaast wil Erfgoedcel Waasland deze gemeenschappen en verenigingen ook betrekken bij haar projectwerking. Daarbij vertrekt ze steeds van de doelstellingen van het project, maar speelt ze ook maximaal in op de sterktes, interesses, expertise en talenten binnen deze verenigingen en gemeenschappen en houdt ze uiteraard rekening met de draag- en mankracht van deze groepen. Kortom, ook binnen elke samenwerking wordt gezocht naar de perfect match tussen de doelen van de projecten, van Interwaas én van de verenigingen en gemeenschappen in kwestie. Elk project moet bovendien een meerwaarde betekenen voor de verenigingen/gemeenschap in kwestie.

Daarnaast wil Interwaas deze gemeenschappen en verenigingen, als stakeholders/participanten, betrekken bij de uitvoering van het cultureel-erfgoedconvenant. Via werk- en stuurgroepen worden zij betrokken bij de uitvoering van het cultureel-erfgoedconvenant en kunnen hun wensen, noden en verwachtingen kenbaar maken. Vanzelfsprekend heeft de Erfgoedcel Waasland in haar dagelijkse werking oog en oor voor de noden en wensen van deze gemeenschappen en verenigingen.

Middelen (voor de eigen vrijwilligers)

De Erfgoedcel Waasland houdt rekening met de wettelijk voorziene middelen en verplichtingen vastgelegd in de 'Wet betreffende de rechten van de vrijwilliger' uit 2005 en de aanpassingen aan de vrijwilligerswet door minister Maggie De Block in 2019. Het gaat onder andere om verzekeringen en kostenvergoedingen.

Daarnaast voorziet Erfgoedcel Waasland ook een aantal extra's. Ten eerste op vlak van infrastructuur met een eigen bureau voor de vrijwilligers, gratis koffie, thee en water en de mogelijkheid tot thuiswerk wanneer de taken dat toelaten. Daarnaast is er ook een degelijke begeleiding. Er wordt voor voldoende werk gezorgd en er is begeleiding bij het uitvoeren van de afgesproken taken. In het verleden was er ook een competentiedocument waarbij de (verworven) competenties werden verzameld. Schouderklopjes en aanmoedigingen ten slotte mogen ook niet ontbreken voor erkenning en motivatie van de vrijwilligers.

Dit geheel van maatregelen en de globale aanpak leidt ertoe dat vrijwilligers bij Erfgoedcel Waasland meestal graag vrijwilligerswerk van lange duur verrichten. Op die manier dragen zij wezenlijk bij tot het bereiken van de doelstellingen van de Erfgoedcel Waasland. Erfgoedcel Waasland hoopt met haar beleid een voorbeeld te zijn voor de erfgoedorganisaties in het Waasland.

D.2. Publiekswerking en communicatie

2.1. Inleiding

Publiekswerking en communicatie zijn het meest zichtbare luik van de erfgoedsector, zoals publicaties, tentoonstellingen, rondleidingen en lezingen. Ze zijn echter niet het 'zomaar' voorstellen van het erfgoed, maar maken **deel uit van de cultureel- erfgoedtaken** die binnen een cultureel-erfgoedwerking (zowel voor immaterieel als cultureel erfgoed) mogelijk zijn.

Naast benoemen (zoals registratie), behouden (zoals conservering), onderzoeken en ondersteunen (zoals kennisopbouw) zijn ook delen en betrekken belangrijke functies. Delen staat in voor een "relatie tussen het erfgoed en de samenleving" via het
- "erfgoed zichtbaar maken, presenteren, tonen voor een zo breed mogelijk publiek;
- erfgoedbeleving en -educatie: actief begeleiden van individuen en groepen bij het erfgoed, vaak in een context van formeel of niet-formeel leren;

- erfgoed beschikbaar maken voor raadpleging, gebruik en hergebruik en andere actoren en sectoren aanzetten tot het gebruik van erfgoed;
- toeleiding: erfgoed en erfgoedwerking bekend maken door bijvoorbeeld communicatie en promotie;
- vanuit de erfgoedexpertise mediëren in maatschappelijke debatten."[132]

Betrekken is dan weer het "actief betrekken van alle geledingen van de maatschappij bij het cultureel erfgoed en de onderdelen van cultureel-erfgoedwerking zoals co-creatie en gemeenschappen betrekken, diversifiëren van het aanbod voor diverse doelgroepen en het erfgoedbewustzijn in de maatschappij versterken en opnemen van een maatschappelijke rol om het draagvlak te versterken voor de zorg voor en de omgang met het erfgoed in de maatschappij."[133]

Beide kerntaken plaatsen de organisatie midden in de samenleving en dagen de organisatie dan ook uit om een maatschappelijke rol te vervullen. Dankzij die rollen leert het publiek vaak iets bij over hun eigen verleden of die van een vereniging, persoon of geografische entiteit. Erfgoed leren kennen is een proces dat uiteindelijk resulteert in een beter of ander begrip over cultureel erfgoed. De manieren waarop dat contact tussen erfgoed en maatschappij kan verlopen zijn eindeloos; het aantal te bereiken doelgroepen evenzeer.

Het contact met het publiek, via communicatie, dan wel via publiekswerking, is erg afhankelijk van de aard en de wijze van werken van de organisatie, zoals personeelsbestand en financiële middelen. In wat volgt wordt ingegaan op de meest voorkomende manieren van publiekswerking en communicatie bij de ondervraagde organisaties.

2.2. Publiekswerking

De publiekswerking van de diverse organisaties verschilt per vakgebied van de organisaties. Bij de erfgoedverenigingen is er een onderscheid gemaakt in erfgoedverenigingen die materiële collecties en erfgoedverenigingen die immateriële tradities borgen. Die laatste kregen aangepaste keuzemogelijkheden die meer aansluiten met de missie van de organisatie. Ze worden in de figuren met * aangeduid. Bij de immaterieel-erfgoedgemeenschappen is de publiekscomponent overigens vaak intrinsiek verbonden aan de immateriële activiteit van de vereniging, zoals bij volkskunst, historische (reuzen)stoeten en processies en carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen.

Van alle organisaties is de tijdelijke tentoonstelling en de rondleiding of open deur de meest gebruikte vorm van publiekswerking. Ze hebben evenwel slechts een kleine voorsprong op tal van andere publiekswerkingen:
- een vaste tentoonstelling
- een leeszaal toegankelijk voor het publiek
- het uitgegeven publicaties en/of tijdschrift
- de mogelijkheid tot depotbezoeken
- educatieve activiteiten

In de categorie andere worden tal van andere publieksevenementen vernoemd zoals kunstreizen, lezingen, eetfestijn, informatieve avonden en schoolbezoeken.

[132] Sven Gatz, Conceptnota aan de Vlaamse Regering. Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen. Een langetermijnvisie voor cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen, (Brussel: Vlaamse Regering, 2016), 12-4, http://www.kunstenenerfgoed.be/sites/default/files/uploads/160325_Conceptnota_erfgoed_Vlareg_2.pdf

[133] Gatz, Conceptnota aan de Vlaamse Regering. Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen. Een langetermijnvisie voor cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen, 14.

Onderstaande grafiek toont dat er geen 'typische' manieren van publiekswerking voor de diverse organisatiecategorieën zijn. Het spreekt voor zich dat depotbezoeken en de openstelling van een leeszaal enkel mogelijk is voor organisaties met een depot en/of leeszaal (dus vaak niet voor polderbesturen en religieus erfgoed). Slechts 2% geeft aan geen publieksactiviteiten te hebben. Het gaat om kerkfabrieken, polderbesturen en één gemeentearchief (Waasmunster).

2.3. Communicatie

De verenigingen kunnen zich beroepen op diverse communicatiemethodes. **Uit de ondervraging blijkt dat de meeste organisaties gebruiken maken van communicatie via een (eigen) website (58%), sociale media (56%) en een digitale nieuwsbrief (35%).** Uit de vele aanduidingen van de optie overige kwam ook de communicatie via een (eigen) tijdschrift, krant (bijvoorbeeld Kerk en Leven) of infoblad (bijvoorbeeld programmaboekje of gemeentelijke infoblad) naar boven. Het gaat om zo'n 27% van de organisaties die deze kanalen aanspreken.

De meeste erfgoedorganisaties maken gebruik van meerdere communicatiemiddelen. Opvallend is dat zo'n 15% geen externe communicatie heeft. Die situeren zich vooral bij archieven, polderbesturen en religieus erfgoed. Bij die laatste categorie dient een kanttekening worden gemaakt, dat velen wel via Kerk en Leven communiceren. Omdat de optie tijdschrift, krant of infoblad slechts uit het commentaarveld van de optie overige is genomen, zijn niet alle kerkfabrieken opgenomen.

De optie tot publicatie van de evenementen in de UiTdatabank werd slechts aan 26 erfgoedverenigingen die immateriële tradities borgen gegeven. Vijftien organisaties gaven aan daar gebruik van te maken.

Een communicatieplan komt niet vaak voor. In het communicatieplan staat beschreven hoe de communicatie m.b.t. de organisatie en haar collecties intern en extern de organisatie doeltreffend zal verlopen. Slechts één op vijf respondenten beschikt daarover. De immaterieel-erfgoedgemeenschappen werden hierover niet ondervraagd.

D.3. Netwerk

3.1. Samenwerking met andere erfgoedspelers

Er werden 63 organisaties ondervraagd over een eventuele samenwerking en/of contacten met andere erfgoedspelers, zonder de aanwezigheid van de erfgoedcel. Maar liefst drie op vier organisaties hebben daarbij positief geantwoord. Dat bewijst dat er **een goede samenwerking in het Waasland is tussen de verschillende spelers rond erfgoed**. Naast diverse lokale erfgoedspelers, wordt er ook samengewerkt met het gemeentebestuur

en gemeentelijke of stadsdiensten, lokale verzamelaars, (andere) kerkfabrieken, Monumentenwacht, toeristische diensten, koepel Heemkunde Oost-Vlaanderen, scholen en diverse lokale verenigingen en werkgroepen.

Uit de onderstaande tabel blijkt dat vooral de **polderbesturen, religieus erfgoed en musea en bezoekerscentra onder het gemiddelde** scoren. De erfgoedverenigingen waarbij niet van toepassing is aangeduid zijn niet ondervraagd.

3.2. Samenwerking met Erfgoedcel Waasland

Drie op vier bevraagde organisaties geven aan contacten te hebben gehad met Erfgoedcel Waasland. Dat kan zowel rechtstreeks (via gezamenlijke projecten of inhoudelijk advies) als onrechtstreeks (via de raadpleging van de beeldbank of de deelname aan evenementen die regionaal gecoördineerd worden door de erfgoedcel). In de onderstaande figuur worden de organisaties die nog geen contacten hadden met de erfgoedcel weergegeven. Het gaat om immaterieel-erfgoedgemeenschappen, polderbesturen en kerkfabrieken.

Van de organisaties die wel (frequent) contact hebben met Erfgoedcel Waasland, krijgt de erfgoedcel een algemene gemiddelde score van 3,8 op 5. Er zijn daarbij zowel positieve als negatieve ervaringen:

Positief

- Nog nooit wandelen gestuurd met vragen, prompt antwoord en/of informatie
- Steeds duidelijke communicatie en berichtgeving
- Constructieve en efficiënte samenwerking op allerlei vlakken
- Correcte behandeling bij een subsidieaanvraag

- Vlotte samenwerking met het oog op contacten over de gemeenten heen
- Erkenning om te mogen samenwerken met de erfgoedcel
- Medewerkers zijn goed bereikbaar, zoeken mee naar oplossingen en zijn deskundig
- Behulpzaamheid bij het opmaken van de kerkinventaris
- Altijd terecht voor ondersteuning, verduidelijking
- Diverse mogelijkheden tot contacten (stuurgroep, WAO, netwerkmomenten etc.…)
- De erfgoedcel zorgt ervoor dat ons archief kenbaar gemaakt kan worden naar externen (Beeldbank)
- Erfgoedcel pakt projecten grootschaliger over de gemeentegrenzen heen aan en zet projecten op poten die kleinere organisaties apart niet zouden kunnen realiseren (zoals de digitaliseringsrondes)

Negatief

- Weinig belangstelling voor carnaval
- De samenwerkingen die er geweest zijn, waren eenrichtingsverkeer. Telkens hebben wij het initiatief moeten nemen (erfgoeddagen, …)
- Bepaalde projecten uit het verleden hebben veel geld gekost maar trokken weinig bezoekers aan
- De erfgoedcel vraagt veel van de medewerkers van kleine lokale overheden

Voor de meeste organisaties is de erfgoedcel een waardevolle partner voor samenwerking en een cruciale partner in het Waas erfgoedbeleid.

D.4. Expertise

Expertise is de vakbekwaamheid, deskundigheid of kennis van zaken, ervaring en vaardigheid die een organisatie in huis heeft om een bepaalde taak of functie te vervullen. Het kan gaan om kennis over registratie, digitalisering, restauratie, bepaalde inhoudelijke thema's, publiekswerking etc. De vraag over de kennis en expertise van de organisaties werd enkel gesteld aan de organisaties met cultureel erfgoedcollecties. Dat betekent dat 26 erfgoedverenigingen niet zijn verwerkt in deze analyse.

Uit de ondervraging blijkt dat de organisaties uit het Waasland vooral kennis en expertise rond publiekswerking, registratie en digitalisering bezitten. De verdeling van de kennis en expertise in het Waasland ziet er als volgt uit. Onder de categorie andere wordt natuur-, waterbeheer en terreinkennis aangegeven.

Vooral polderbesturen en religieus erfgoed geven aan geen expertise of kennis te hebben. De meeste andere organisatiecategorieën hebben een vertegenwoordiger in de verschillende opties van expertise. Enkel de bibliotheken en de documentatiecentra situeren hun expertise enkel in de registratie en publiekswerking.

D.5. Financiën

5.1. Subsidies

Bijna drie op vier organisaties geven aan subsidies te ontvangen en/of logistieke steun. Dat betekent dat een aanzienlijk deel op (financiële) ondersteuning kan rekenen. Toch zijn er een aantal opmerkelijke verschillen binnen de organisaties. Zo geven archieven, musea en documentatiecentra en polderbesturen te kennen dat er weinig ondersteuning voor hen is.

Bij de specificatie van de subsidies en ondersteuning komen onder andere de volgende spelers aan bod die instaan voor de financiële ondersteuning. **Erfgoedcel Waasland vertegenwoordigt ongeveer 20 procent van de vermelde ondersteuning.**

Subsidiekanaal	Aantal vermeldingen	Procentueel
Stad/gemeente (bv. via cultuurraad, sportdienst)	43	65
Erfgoedcel Waasland	12	18
Provincie (bv. Heemkunde Oost-Vlaanderen)[134]	7	10
Andere (bv. Agentschap Onroerend Erfgoed)	4	6

Andere logistieke steun gaat om onder andere de terugbetaling van bepaalde onderhoudskosten, het ter beschikking stellen van een locatie en het betalen van een deel van de huur van de locatie. Er is vaak ook een combinatie tussen financiële en logistieke steun, maar die werd niet altijd weergegeven in het onderzoek.

5.3. Budget voor beheer en behoud

Investeringsmiddelen van de organisatie in beheer en behoud, zoals voor de aankoop van zuurvrije dozen of ander opbergmateriaal, voor schoonmaak of restauraties aan de collectie, zijn in de meeste organisaties aanwezig.[135] Merk op dat behoud en beheer een breed begrip is dat verschillende invullingen kan krijgen, van verpakkingsmateriaal en inrichting van de depots tot digitalisering en het breder toegankelijk stellen van de collectie via ICT. Dat is ook bij deze gegevens het geval.

Zestig procent van de verenigingen voorziet minder dan 20% van hun budget voor het behoud en beheer van de collectie. Het budget dat er is voor behoud en beheer is dus veeleer klein. Dat is te verklaren door de vele organisaties die gebouwd zijn op vrijwilligers en de verenigingen die erfgoed bewaren niet als prioritaire missie hebben.

Uit de gegevens per organisatiecategorie bekeken, blijkt inderdaad dat **heel wat erfgoedverenigingen (wiens materiële collectie niet altijd prioritair is) nauwelijks of geen budget hebben voor het behoud en beheer**. De professionele verenigingen zoals musea en archieven hebben een gemiddeld hoger budget. Bibliotheken en documentatiecentra vallen hierbij wat uit de boot. Dat is te verklaren met de aanwezigheid van de openbare bibliotheken in de gegevens. Bij de interpretatie van de data rond religieus erfgoed, is voorzichtigheid geboden. Vaak wordt het behoud en beheer van de gebouwen hierin opgenomen.

[134] Sinds 2018 oefenen de provincies geen taken meer uit in het kader van cultuur, jeugd, sport of welzijn. De subsidies voor cultuur zijn sindsdien overgeheveld naar het Vlaamse niveau.

[135] Bij de categorie 0-5% is het onduidelijk of het over geen of weinig investeringsmiddelen gaat. Toch geeft iets meer dan de helft van de bevraagde organisaties aan wel degelijk over een budget voor behoud en beheer te beschikken.

Een andere kanttekening bij de interpretatie van de gegevens is de moeilijkheid voor sommige organisaties om het budget voor behoud en beheer van ander budget af te scheiden. Vaak is het budget verweven met andere diensten van de organisaties zoals communicatie en drukwerk en secretariaatskosten. Ten slotte variëren de investeringsmiddelen jaarlijks en zijn deze cijfers dus slechts een momentopname.

D.6. Beleid

6.1. Algemeen

De helft van de organisaties geeft aan over een beleidsplan te beschikken. In een beleidsplan richt de organisatie, via algemene en concrete doelstellingen, de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. De organisatie omschrijft in het beleidsplan hoe de beschikbare mensen en middelen zullen worden ingezet om deze doelstellingen te realiseren. Het lijkt er dus op dat een aantal Wase organisaties hun missie vervullen zonder het stellen van concrete en tijdelijke doelstellingen. De beleidsplannen van de kerkfabrieken en polderbesturen zijn in de onderstaande figuur niet opgenomen omdat ze minder relevant zijn voor de aard van het onderzoek.

6.2. Collecties

Het collectieplan geeft inzicht in de samenstelling en de betekenis van de collectie, in wat de organisatie met de collectie wil (keuzes, prioriteiten en strategie), en in de uitvoering ervan in de praktijk. Hier zijn de Wase

organisaties relatief weinig mee vertrouwd. Ongeveer twee op vijf geven aan daarover te beschikken. Religieus erfgoed en polderbesturen zijn in de onderstaande figuur niet opgenomen.

Sterk daarmee verbonden zijn het verzamel- en afstootbeleid. **Het verzamelbeleid van de Wase organisaties is zowel actief (38%) als passief (38%).** Het passief beleid is vooral te vinden bij het religieus erfgoed en archieven. Actief verzamelbeleid situeert zich veeleer bij de heem- en oudheidkundige kringen en erfgoedverenigingen. **Een afstootbeleid is minder in voege; slechts 27% van de Wase organisaties beschikt erover.**

D.7. Aanbevelingen

De erfgoedorganisaties in het Land van Waas zijn erg verschillend in hun werking: vrijwilligers/professionelen, financiële mogelijkheden, beleidsmatige aspecten en expertise. Toch werken ze allen actief aan het bekendmaken van hun erfgoed, volgens de eigen middelen en mogelijkheden. Samenwerkingen ten gunste van het erfgoed zijn verspreid en frequent. Ook op het vlak van de organisaties zijn er aanbevelingen om de werking ervan te verbeteren:

- Ondersteun het collectie**beleid**, zoals het opmaken van een collectieplan, door het ter beschikking stellen van voorbeelden, het delen van informatie over de implementatie in de vereniging/organisatie, het organiseren van vormingen en een overzicht van hulplijnen.
- Help het **vrijwilligersbeleid** van de organisaties te updaten en actief te houden. Doe dat door het delen van goede voorbeelden, het maken van diverse stappenplannen en richtlijnen die rekening houden met verschillende soorten situaties. Help met het plaatsen van vrijwilligersoproepen en moedig de organisaties aan om diverse doelgroepen aan te spreken, zoals maatschappelijk kwetsbare groepen.
- Zet verder in op het **professionaliseren** van vrijwilligersorganisaties via het ondersteunen van de erfgoedwerking, begeleiding/advies, vormingen over onder andere collectiezorg, digitalisering en wetgeving. Betrek daarbij ook actiever de immaterieel-erfgoedgemeenschappen die ook materiële collecties beheren.
- Moedig de organisaties aan om op een **innovatieve manier** met erfgoed om te gaan. Stimuleer digitale initiatieven en participatie in de publiekswerking.
- Investeer in **duurzame contacten tussen de erfgoedcel en immaterieel- erfgoedgemeenschappen, polderbesturen en kerkfabrieken** om zo met een breed (erfgoed)veld in verbinding te staan. Betrek **deze spelers** actief in vormingen, ondersteuning en begeleiding.
- **Ondersteun (vernieuwende) regionale en overkoepelende projecten rond cultureel erfgoed (collecties of tradities).** Naast de noodzakelijke lokale projecten moet ook meer aandacht gaan naar projecten op regionaal niveau. Dat verruimt de blik, stimuleert samenwerkingen op diverse niveaus en met verschillende partners/sectoren, en het verbreedt de context. Beloon projecten die met andere sectoren **samenwerken** en die diverse, ook minder evidente, doelgroepen durven aanspreken.
- Verspreid de **communicatie** van de erfgoedcel rond vormingen en het uitwisselen van expertise naar een breed veld, ook naar de minder voor de hand liggende erfgoedspelers. Pas de communicatie aan aan een breed publiek zonder professionele kennis. Zorg voor een eenvoudig begeleidend schema en stappenplan.
- Besteed extra aandacht aan organisaties die **geen subsidies ontvangen**. Bekijk wat mogelijk is om hen extra te ondersteunen. Werk eventueel met een jobstudent die met een vastomlijnd pakket rondtrekt naar verschillende organisaties met nood aan begeleiding en zorg.

DEEL E Depots

E. Depots

E.1. Algemeen

Een depot is een "ruimte waarin erfgoed wordt opgeborgen zolang het niet in gebruik is of tentoongesteld wordt. […] In de praktijk kan het om één ruimte gaan, maar doorgaans zijn het er meerdere. Als het een volledig gebouw betreft, gebruik dan 'depotgebouw'. Als het om een specifieke ruimte gaat, spreek dan van een 'depotruimte'."[136] "Depots vormen een onmisbare schakel in de werking van een collectiebeherende erfgoedinstelling. Het zijn de plaatsen waar het overgrote deel van de vaak kostbare erfgoedstukken bewaard worden wanneer ze niet tentoongesteld of geraadpleegd worden."[137] Idealiter gebeurt die bewaring of conservering ook onder de meest optimale omstandigheden waardoor de collectie beschermd wordt tegen dieven, brand- en waterschade, schimmel en schade door een verkeerde temperatuur en/of relatieve vochtigheid. Dat is niet altijd het geval waardoor men soms ook over 'depotproblematiek' spreekt.

In wat volgt wordt de situatie van enkele depotruimtes in het Waasland onder de loep genomen. Er zijn in totaal 78 depots in het Waasland gerapporteerd voor het onderzoek. De depotruimtes zijn daarbij erg divers: van een eigen lokaal van de organisatie of een geklimatiseerde ruimte tot een kamer in een privéwoning van een van de leden. Ongetwijfeld zijn er veel meer opslagruimtes voor de collecties in het Waasland aanwezig dan hier in het onderzoek opgenomen. De analyse hieronder geeft alvast een indicatie van hun uitrusting en hun noden.

E.2. Depots in het Waasland

2.1. Soort depotruimte

De ruimtes waarin de erfgoedcollecties van het Waasland worden opgeborgen beantwoorden aan drie types: depot in een aparte ruimte, ruimte voor diverse doelen en museale ruimtes. Het grootste aandeel (92%) van de deelcollecties bevindt zich in de eerste twee categorieën.

Depots in aparte ruimtes komen vooral voor bij archieven, musea en belevingscentra en heem- en oudheidkundige kringen. De opslag in ruimtes voor diverse doelen komen bij alle organisatiecategorieën voor. Museale ruimtes

[136] s.n, "Depot," in *Lexicon*, (Brussel: FARO, s.d.). Geraadpleegd 09.2020. https://faro.be/zoek?search_api_fulltext=depot&f%5B0%5D=inhoudstype%3Alexicon

[137] Alexander Vander Stichele, *Cijferboek cultureel erfgoed 2014. Focus op depots* (Brussel: FARO, 2017), 4, https://faro.be/sites/default/files/bijlagen/e-documenten/Focus%20op%20depots_1.pdf

zijn er, in beperktere mate, te vinden bij erfgoedverenigingen, musea en documentatiecentra en heem- en oudheidkundige kringen. De soorten depotruimtes werden in 2008 niet structureel in kaart gebracht, waardoor een vergelijking met het vorige onderzoek onmogelijk is.

2.2. Beleid rond behoud en beheer

2.2.1. Collectiebeheerplan

In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. In 2008 werd dit niet bevraagd. Voor de bovenstaande tabel uit 2020 werden enkel de organisaties, niet de depots, in beeld gebracht. Op die manier worden organisaties slechts één keer geteld. Polderbesturen en kerkfabrieken zijn de enige soorten organisaties zonder collectiebeheerplan. Musea en bezoekerscentra zijn de grootste vertegenwoordigers daarentegen.

2.2.2. Calamiteitenplan

Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. Eén op vijf Wase depots heeft

een calamiteitenplan voorhanden (en is dus voorzien op rampen). Dat is onvoldoende, maar in vergelijking met de gegevens uit 2008 is er een grote vooruitgang gemaakt. Toen had slechts 9% (7 van de 78 organisaties) een calamiteitenplan. **Calamiteitenplannen zijn hoofdzakelijk aanwezig bij musea en bezoekerscentra en bibliotheken en documentatiecentra en het meest wanneer de depotruimte een aparte ruimte is.**

Vaak maakt het calamiteitenplan deel uit van een groter plan, zoals van de stad/gemeente of van het complex waarin het depot zich bevindt. Hierbij speelt vaak de alertheid van de preventieadviseur van de gemeente of het complex een rol voor de mate waarin het plan ook rekening houdt met het aanwezige erfgoed.

2.2.3. Restauraties

Restauraties aan de collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn bij de organisatie van de staat van de collectie maar enkel restaureren is niet alleen de indicator van goed beheer. Het toont enerzijds de bereidwilligheid om de bewaaromstandigheden te optimaliseren en anderzijds zijn ze soms tegelijkertijd een duidelijk bewijs van de ongeschikte bewaaromstandigheden van het erfgoed. In 2008 meldden 19 van de 78 organisaties (24%) restauraties aan hun collecties. **In 2020 vonden in iets meer dan één op drie Wase depots al restauraties plaats. Ze zijn vooral te situeren bij één erfgoedvereniging (Abdij van Roosenberg) en musea en bezoekerscentra en komen zes op tien voor in depots die een aparte ruimte zijn.** Van één op tien is geen informatie verkregen.

2.3. Metingen

Metingen van temperatuur en relatieve vochtigheid zijn van belang om de bewaring van de collectie te controleren en te beheersen. Het zijn factoren die minder eenvoudig en niet direct met het blote oog waar te nemen zijn, maar de schade die verkeerde waarden veroorzaken, kan enorm zijn.

2.3.1. Temperatuur

Temperatuur is, vaak in combinatie met andere, een van de tien schadefactoren. Een te hoge temperatuur versnelt de chemische aftakeling van materialen of bevordert schimmelvorming. Lage temperaturen heeft dan weer een invloed op bepaalde verfsoorten. Ook temperatuurschommelingen zijn nefast voor de staat van de collectie.[138]

Van iets meer dan de helft van de depots is niet gekend of de temperatuur constant is al dan niet. **Ongeveer één op drie depots heeft, via structurele metingen, een constante én geschikte interne temperatuur voor een optimale bewaring van de collecties.** Ongeveer de helft van de depots heeft, op basis van minstens één meting, vermoedelijk een geschikte temperatuur.

[138] Meer informatie is ook te vinden op de Erfgoedwijzer van FARO: Anne-Cathérine Olbrechts, "Verkeerde temperatuur", FARO, geraadpleegd 09.2020, https://faro.be/kennis/de-tien-schadefactoren/verkeerde-temperatuur

Metingen lijken vooral plaats te vinden bij depots in aparte ruimte en museale ruimtes. De cijfers zijn het duidelijkst bij de metingen van de geschikte temperatuur. Bij de helft van de aparte of museale ruimtes is de temperatuur al structureel gemeten.

Metingen van de geschiktheid van de temperatuur komen meer voor dan metingen van de constantheid van de temperatuur. Dat is hoogstwaarschijnlijk te verklaren door de grotere inspanning die wordt gevraagd om de constante temperatuur te meten. Het dient immers op verschillende tijdstippen te gebeuren. De geschikte temperatuur daarentegen is relatief snel en eenvoudig te meten, maar biedt wel enkel een momentopname. Het sluit niet uit dat de bewaartemperatuur op een ander moment in het jaar niet of wel geschikt is.

In 2008 werden slechts bij 13 van de 66 depots (20%) metingen van temperatuur gerapporteerd. Het is onduidelijk of het ging om een meting van de constantheid of de geschiktheid van de temperatuur of een combinatie van beide. In 2020 gebeurden minstens bij 32% van de depots metingen. Het bewustzijn over het belang van de temperatuur voor de erfgoedcollectie is dus de voorbije jaren licht gestegen, maar heeft zeker nog groeimarge.

2.3.2. Relatieve vochtigheid

Een verkeerde relatieve vochtigheid zorgt voor ernstige schade, zoals schimmelvorming, krimpen van textiel en barsten. Schommelingen veroorzaken krimp, barsten en losse verbindingen. Het is dus aangeraden om een stabiele en correcte relatieve vochtigheid in het depot te garanderen. Voor de meeste materialen ligt de ideale relatieve vochtigheid gemiddeld rond de 50%.[139]

Ongeveer 5% van de organisaties heeft de relatieve vochtigheid (constantheid/geschiktheid) nog nooit gemeten. **Zo'n één op vier van de gerapporteerde depots beschikt over een constante relatieve vochtigheid (die structureel werd gemeten). Eén op vijf beschikt over een geschikte relatieve vochtigheid die structureel werd gemeten.**

[139] Meer informatie is ook te vinden op de Erfgoedwijzer van FARO: Anne-Cathérine Olbrechts, "Verkeerde relatieve vochtigheid", FARO, geraadpleegd 09.2020, https://faro.be/kennis/de-tien-schadefactoren/verkeerde-relatieve-vochtigheid

Ook hier zijn de metingen het meest uitgevoerd in depots in aparte ruimtes (en museale ruimtes). In de helft van de aparte depots zijn al structurele metingen van de relatieve vochtigheid uitgevoerd.

In 2008 werden slechts bij 15% (10 van de 66) depots metingen van de relatieve vochtigheid gerapporteerd. Net als bij de temperatuurmetingen is onduidelijk om welke soort meting het exact gaat (constantheid, geschiktheid of een combinatie). In 2020 gebeurden deze metingen bij minstens 21% van de depots. Ook hier is het bewustzijn verhoogd, maar is actief sensibiliseren rond het meten van de vochtigheidsgraad in de depots aanbevolen.

3.5. Bewaaromstandigheden en maatregelen per depot

De meeste depots troffen maatregelen om de collectie te beschermen tegen onder andere diefstal, licht, brandschade en waterschade. Gemiddeld 70% van de depots nam de onderstaande maatregelen:

De **maatregelen tegen diefstal en vandalisme** bestaan vooral uit de aanwezigheid van een alarmsysteem (eventueel uitgerust met camera) en een toegangscode of een aparte sleutel voor de depots. **Bescherming van de collectie tegen licht** gebeurt via het ontbreken van ramen in de ruimte, de bewaring in (zuurvrije) dozen en gesloten kasten, de verduistering van de aanwezige ramen of de beplakking ervan met behulp van UV-IR-werende folie/filters. Onder de **brandmaatregelen** vallen onder andere de aanwezigheid van brandblusapparaten, brandhaspels, branddeuren, brandmeldingssystemen, vluchtwegen en noodverlichting. De maatregelen verschillen naargelang de middelen en schaalgrootte van de organisaties. Om **waterlast** te voorkomen ten slotte worden bijvoorbeeld geen waterleidingen in het depot voorzien, is er een regelmatige controle van dak, dakgoten en afvoerleidingen, bevinden depots of stukken zich hoger en zijn er, bij bepaalde depots, waterabsorberende kussens aanwezig.

In de onderstaande figuur wordt weergegeven welke organisaties aangaven geen van de bovenstaande maatregelen te nemen in de verschillende depots. Ze worden daarbij ingedeeld per organisatiecategorie. Het merendeel van de depotruimtes waarbij de maatregelen ontbreken zijn kerken en depots van archiefinstellingen. De inspanningen en mogelijkheden moeten uiteraard per depotruimte worden bekeken, waardoor deze grafiek slechts een algemeen beeld kan weergeven.

Organisatiecategorieën en bewaaromstandigheden en maatregelen per depot

Onderstaande figuur toont dat vooral de museale ruimtes het best zijn uitgerust qua maatregelen. Gemiddeld is 86% van de organisaties met de verschillende maatregelen in orde. Bij depots in aparte ruimte is dat 74% en ruimtes voor diverse doelen is 61%.

Percentage van getroffen maatregelen voor betere bewaaromstandigheden per soort depot

Ten opzichte van 2008 zien we een stijging (al dan niet omvangrijk) van alle maatregelen die werden toegepast in de depots. De bescherming tegen licht bleek het moeilijkst te zijn om aan te passen; daar is de stijging eerder klein. In de onderstaande tabel werden geen antwoorden niet gekend/niet van toepassing opgenomen om de vergelijking tussen de gegevens van 2008 en 2020 te vereenvoudigen.

Bewaaromstandigheden en maatregelen per depot ten opzichte van de data uit 2008

3.6. Depotnoden

Ten slotte werd bij de organisaties ook gepolst naar andere noden rond het depot en de bewaaromstandigheden van de collecties. De antwoorden daarop waren erg divers en zijn ingedeeld in drie categorieën: interne opvolging en middelen, kennis, expertise en ondersteuning en ruimtegebrek.

Nood aan een betere interne opvolging en middelen

- Zuurvrij materiaal, extra rekken (van een bepaald type)
- Personeel
- Maandelijkse evaluatie en opvolging van de bewaaromstandigheden, zoals frequentere schoonmaak, metingen van temperatuur en relatieve vochtigheid, inzetten van klimaatdataloggers
- Meer structuur aanbrengen in het depot
- Investering in brandbeveiliging en diefstalbeveiliging, adequate verwarming.

Nood aan kennis, expertise en ondersteuning

- Voorbeelden van integratie bevochtigingssystemen in museumopstelling
- Begeleiding bij het opstellen van een rampenplan en maatregelen tegen diefstal en vandalisme
- Tips over de juiste 'verpakking' en 'bewaring' van textiel

- Ideeën om bewaring te verbeteren (bijvoorbeeld ook bij tentoongestelde stukken)
- Mogelijke aankoop van enkele noodzakelijke instrumenten/hulpmiddelen die calamiteiten kunnen opvangen via de erfgoedcel

Nood aan ruimte

- Aparte quarantaineruimte, aparte werkruimte, fotostudio
- Extra depotruimte (plaatsgebrek)
- Zekerheid over een vaste locatie voor de toekomst waarin geïnvesteerd kan worden

E.3. Aanbevelingen

De depotruimtes zijn erg divers, niet alleen qua soort ruimte, maar ook voor wat de getroffen maatregelen betreft. Op basis van enkele van de geformuleerde noden kunnen de volgende aanbevelingen geformuleerd worden:

- Rol waarderingstrajecten uit om een beter zicht te krijgen op de verschillende waardes van de collecties uit het Waasland, om de kennis van de collecties bij de organisaties te verstevigen en om ruimteproblemen aan te pakken met een doordacht verzamel- en afstootbeleid. Een voldoende hoge registratiegraad van de te waarderen collectie is een noodzakelijke voorwaarde voor een **waarderingstraject.**
- Toets de mogelijkheid van een regionaal depot af om eventuele problemen voor opvang of gezamenlijke bewaring op te vangen. De collectiewaardering is een tussenstap om plaatsgebrek aan te pakken.
- Organiseer een Vlaamse of een regionale groepsaankoop van enkele noodzakelijke instrumenten/hulpmiddelen die calamiteiten of schade in depots kunnen opvangen of voorkomen zoals brandblussers of UV-werende folie. Ondersteun de groepsaankoop voor verpakkings- en conserveringsmateriaal voor erfgoed van de provincie Oost-Vlaanderen en/of rol een Vlaams of Waas alternatief uit of werk hiervoor samen met andere erfgoedcellen.
- Activeer en begeleid de diverse spelers voor de opmaak van een collectiebeheerplan met een goede aanpak van behoud en beheer.
- Adviseer en begeleid erfgoedbeheerders die de bewaaromstandigheden in hun erfgoedbewaarplaatsen en depots willen verbeteren, vernieuwen en aanpassen of de infrastructuur beter willen inrichten.
- Zet regionaal in op het ontwikkelen van een calamiteitenplan. Sensibiliseer rond water- en brandpreventie en informeer de preventieadviseur die verantwoordelijk is voor de gebouwen van externe depots (zoals de gemeente) over de aanwezigheid en de noden van erfgoed.
- Ontwikkel een duurzaamheidsbeleid naar aanleiding van de opwarming van de aarde zoals het energiezuiniger klimatiseren, recyclage en inzamelen van schadelijke stoffen.
- Sensibiliseer de organisaties over het opmeten van de geschikte en constante temperatuur en relatieve vochtigheid om de bewaaromstandigheden van de collecties te monitoren. Promoot het gebruik van de Uitleendienst Erfgoed via communicatie en via de Grote Opmeetronde die in elke gemeente jaarlijks kan worden georganiseerd.
- Moedig organisaties die collecties met schade hebben aan om deze op te nemen in DICE (Databank Incidenten Cultureel Erfgoed). Creëer zo een regionaal overzicht in functie van eventuele vorming of probleemgevallen. Stel DICE voor aan de Wase zorgdragers zodat iedereen bewust wordt van de voordelen van zo'n melding.

DEEL F Collectieafspraken

F. Collectieafspraken

F.1. Algemeen

Uit het WODE-onderzoek van 2008 werd duidelijk dat het Waasland een schat aan erfgoed heeft die op diverse niveaus en door diverse erfgoedorganisaties wordt bewaard. Elk van die culturele erfgoedorganisaties hebben als doel de toekomst van het erfgoed te garanderen. Ondanks dat gemeenschappelijke doel, blijft het vaak moeilijk om ook een gemeenschappelijke koers te varen. Door de historische complexiteit van het cultureel-erfgoedveld in het Waasland en bij gebrek aan een structureel overleg of gezamenlijke visie, bevindt zich bij meerdere collectiehouders gelijksoortig materiaal, raakten collecties verspreid over meerdere bewaarinstellingen of vloeiden lokale collecties weg naar andere regio's of bewaarniveaus. Dit kan leiden tot meervoudige en verspreide bewaring, maakt het voor schenkers, onderzoekers en het publiek moeilijker om inzicht te krijgen op wat zich waar bevindt en kan praktische problemen veroorzaken voor de bewaring en ontsluiting van het cultureel-erfgoed.

In 2013 beslisten Bibliotheca Wasiana, Gemeentearchief en Gemeentemuseum Beveren, Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, Stadsarchief Sint-Niklaas en Stedelijke Musea Sint-Niklaas om een poging te ondernemen om klaarheid te brengen in die complexe situatie. Ze stelden zich daarbij de vraag: 'Hoe kunnen wij gezamenlijk een verbetering van ons collectiebeleid bereiken die ook het beheer van het cultureel erfgoed in het Waasland in haar geheel ten goede komt?' Na een lang traject werden de volgende basisprincipes voor regionale collectievorming geformuleerd:

- Het cultureel erfgoed primeert: de veilige bewaring en mogelijkheden tot ontsluiting van het cultureel-erfgoed in het Waasland primeren over de eigen belangen van de bewaarinstelling(en).
- Respect voor de schenker, met respect voor elkaar: de wensen van schenkers mogen niet geschonden worden, maar als er een meer kwalitatieve of om andere redenen meer geschikte bewaarplaats denkbaar is dan worden schenkers daar voorafgaand goed van op de hoogte gebracht of kan tijdens of na het schenkingsproces met de schenkers overlegd worden rond mogelijke collectiemobiliteit.
- Het lokaal belang primeert: collecties met expliciet lokaal belang horen bij voorrang in een lokale bewaarinstelling, mits kwaliteit en continuïteit voor bewaring en ontsluiting verzekerd zijn.
- Overleg en openheid: ondergetekenden houden elkaar op de hoogte van nieuwe aanwinsten, signaleren mogelijk interessante aanwinsten aan elkaar en houden hierover geregeld overleg.
- Afstemming: ondergetekenden stemmen hun acquisitiebeleid op elkaar af.
- Publiekrechtelijk archief: archief gevormd door openbare besturen wordt bewaard door de hiertoe bevoegde archiefinstelling en is onvervreemdbaar, zoals bepaald bij het decreet van 9 juli 2010 betreffende de bestuurlijk-administratieve archiefwerking.

Die basisprincipes werden uitgewerkt tot een formele intentieverklaring waarin de krijtlijnen voor samenwerking op Waas niveau worden uitgezet en wordt vastgelegd hoe de collecties in de toekomst verder kunnen groeien. De spelers hadden daarbij aandacht voor de bewaring, de zorg voor en de ontsluiting van het cultureel erfgoed in het Waasland en willen zich engageren om hun historische collecties en acquisitiebeleid in overleg op elkaar af te stemmen. Hierbinnen streven ze naar concrete resultaten en een duurzaam effect op lange termijn.

Omdat een regionale collectievorming alle Wase erfgoedspelers aanbelangt, werd de mogelijkheid gegeven aan andere erfgoedspelers om mee in te tekenen. In april 2015 ondertekenden uiteindelijk de volgende tien Wase erfgoedorganisaties deze unieke overeenkomst:

1. Bibliotheca Wasiana
2. Gemeentearchief Beveren

3. Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas
4. Stadsarchief Sint-Niklaas
5. Stedelijke Musea Sint-Niklaas
6. Stadsmuseum Lokeren
7. Historisch Pijp- en Tabaksmuseum
8. Heemkundige Kring Braem
9. Gemeente Stekene
10. Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas

Concreet ging het over de volgende collectieafspraken rond acquisitiebeleid en collectie-mobiliteit:

1. Collecties, bibliothecair materiaal, kunstuitingen en voorwerpen van heemkundige aard met uitgesproken lokale relevantie horen prioritair bij een lokale collectiebeheerder, mits kwaliteit en continuïteit voor bewaring en ontsluiting verzekerd zijn.
2. Uitingen van het literaire en artistieke leven met Wase relevantie (met uitzondering van voorwerpen) worden eerst aangeboden aan de Bibliotheca Wasiana.
3. Bibliothecair materiaal met Wase relevantie, dat niet valt onder punt 2 (bv. historisch-geografische monografieën of heemkundige tijdschriften), kan tevens aangeboden worden aan de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.
4. Kunstuitingen (voorwerpen) met Wase relevantie worden eerst aangeboden aan de Stedelijke Musea Sint-Niklaas.
5. Voorwerpen en documentatie rond lichaamsverzorging en hygiëne (al dan niet-streekgebonden) worden eerst aangeboden aan de Stedelijke Musea Sint-Niklaas.
6. Voorwerpen van heemkundige aard en met Wase relevantie worden eerst aangeboden aan de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.
7. Cartografische documenten met Wase relevantie worden eerst aangeboden aan de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.
8. Bij acquisitie van gemengde collecties die onder meerdere categorieën kunnen ondergebracht worden, wordt nauw overlegd tussen de bevoegde collectiehouders en voor zover van toepassing de schenker/erven.

F.2. Collectieafspraken in 2020

De ondertekening van de Intentieverklaring werd in 2015 gezien als de "basis voor **verdere concrete acties** die het Wase erfgoedveld zullen verstevigen en het Wase erfgoed nog veiliger zullen stellen. […] Voortaan zullen de ondertekenaars **structureel met elkaar overleggen** rond ontwikkelingen in hun collectie. Ze zullen elkaar op de hoogte houden van nieuwe schenkingen en belangrijk erfgoed signaleren dat bewaard kan worden in de regio. Daarnaast wordt nagedacht over enkele **concrete trajecten**, zoals een Wase inventaris voor streekerfgoed, een vaste samenwerking rond schenkingen, een verfijning van de collectieprofielen van aangesloten partners e.d. Op langere termijn wordt gedacht aan een **uitwisseling van materiaal tussen de partners**. Op die manier kunnen we ervoor zorgen dat historisch gegroeide situaties rechtgezet worden en dat het **erfgoed bij de best geschikte partner bewaard** wordt."[140]

Intussen is de intentieverklaring al vijf jaar geleden ondertekend en is een evaluatie van de ambities uit 2015 aangewezen. Gezien het belang van de collectieafspraken voor de Wase collecties is in het kader van WODE 2020

[140] De tekst citeert hoe de intentieverklaring werd voorgesteld in het persbericht, vrijgegeven in februari 2008.

ook een vragenlijst naar de betrokken partners gestuurd.[141] Deze vragenlijst had de ambitie om tegelijk te polsen naar de naleving van de basisprincipes en de beleving van de (toekomst voor de) collectieafspraken. De enquête was opgesteld in twee delen; enerzijds werden de basisprincipes bij de verschillende organisaties bevraagd, anderzijds werd een SWOT-analyse van de collectieafspraken gevraagd.

F.3. De basisprincipes

3.1. Het cultureel erfgoed primeert:

Collectiemobiliteit binnen het Waasland om een betere bewaring te garanderen van de stukken is door de helft van de erfgoedspelers al toepast. De helft van de geëngageerde erfgoedspelers heeft al stukken ondergebracht bij een andere Wase speler om de bewaring te bevorderen. Het gaat om Gemeentearchief Beveren, Stedelijke Musea Sint-Niklaas, KOKW, Bibliotheca Wasiana en Heemkundige Kring Braem. Om een goede ontsluiting te bevorderen zijn maar liefst drie van de tien spelers bereid geweest om de collectie door te schenken; met name KOKW, Gemeentearchief Beveren en Stedelijke Musea Sint-Niklaas. Het grotendeel van de spelers staat dus positief tegenover collectiemobiliteit in het Waasland. Stadsarchief Sint-Niklaas geeft aan daar minder open voor te staan. Het archief verwijst daarbij naar de bestuurlijke verantwoordelijkheid van het stadsarchief om het archief van het lokaal bestuur in goede, geordende toestand te bewaren, beheren en ter beschikking te stellen. Het lijkt daarbij de verantwoordelijkheid te willen opnemen voor de eigen collectie.

Collectiemobiliteit buiten het Waasland scoort opvallend lager. Daar scoren zowel de collectiemobiliteit voor een betere ontsluiting als voor een betere bewaring gelijk. **Beiden zijn nog niet vaak toegepast, maar 80% van de partners geeft evenwel aan daartoe bereid te zijn in de toekomst.** Voor een optimale bewaring, bracht het STEM een deel meubels en artefacten naar het Erfgoeddepot in Ename. Stadsmuseum Lokeren bracht een drukpers naar een meer gespecialiseerd museum, het Industriemuseum. Heemkundige Kring Braem ondernam al pogingen voor het onderbrengen van landbouwwerktuigen maar vond geen geïnteresseerde kandidaten in Vlaanderen. Bibliotheca Wasiana bracht, in het kader van een betere ontsluiting, de collectie van Camille Melloy in langdurige bruikleen aan de gemeente Melle, de geboorteplaats van de Belgisch Franstalige dichter. Andere organisaties,

[141] In bijlage VIII wordt de vragenlijst over de collectieafspraken opgenomen. Er werd gekozen om de antwoorden onder te verdelen in "Ja, voorbeeld", "Ja, maar" en "Nee, nog niet" en "Nee, nooit" om de eventuele toekomstige bereidwilligheid bij de partners te testen indien de stelling nog niet aan de orde is geweest bij de organisatie.

zoals het Gemeentearchief Beveren zijn nog volop bezig met de uitbouw van een depotruimte en het ontwikkelen van een afstootbeleid.

3.1. Respect voor de schenker, met respect voor elkaar

Uit de vragenlijst blijkt dat het gesprek met de schenker over een geschiktere bewaarplaats niet uit de weg wordt gegaan. Een retrospectief gesprek lijkt meer te zijn toegepast door de spelers. Heemkundige Kring Braem bijvoorbeeld kondigde naar aanleiding van een verhuis het van de hand doen van een aantal schenkingen aan in hun tijdschrift. De schenkers konden zo hun schenking eventueel terugvragen. Ook Bibliotheca Wasiana heeft retrospectief een schenking van 18de-eeuwse boeken naar het Stadsarchief Sint-Niklaas gebracht. Het Stadsarchief van Sint-Niklaas bijvoorbeeld verwijst voor boeken of documentatie dan weer consequent door naar Bibliotheca Wasiana. Gemeentearchief Beveren is sterk in een prospectieve communicatie. Schenkers kunnen uiteraard niet gedwongen worden contact op te nemen met de voorgestelde collectiehouder(s), maar het Gemeentearchief van Beveren weigert zelf de schenking wanneer de collectie geen band heeft met Beveren. De schenker wordt zo uitgedaagd om een geschiktere organisatie te vinden. Bij spelers die het nog niet actief hebben toegepast, is wel bereidheid om de dialoog aan te gaan met de schenker als dat nodig is.

Er is tot nog toe weinig ervaring met schenkers die uitdrukkelijk wensen om de collectie in de aangesproken organisatie onder te brengen. Het Stadsarchief in Sint-Niklaas en het Gemeentearchief van Beveren geven aan hiermee al ervaring te hebben. Alle organisaties lijken wel positief om toch de dialoog aan te gaan als de situatie zich voordoet. Dergelijke overtuigingspoging is natuurlijk situatieafhankelijk en dus niet altijd nodig.

3.3. Het lokaal belang primeert

Zeven op tien organisaties geven aan dat de organisatie onderzoekt of er lokaal een geschikte partner is die ook een goede bewaring en/of ontsluiting verzekert alvorens (deel)collecties of stukken naar een organisatie op bovenlokaal niveau (buiten het Waasland) te brengen. Al vijf organisaties hebben daar ook aantoonbare voorbeelden van dergelijke acties. Een voorbeeld is dat van de Heemkundige Kring Braem die de objecten, zoals literaire prijzen van Bart Plouvier, herbergt. De Bibliotheca Wasiana bewaart zijn literaire papieren archief. Bij de partners die kozen voor de nog-niet-optie kan worden uitgegaan dat het scenario van het onderbrengen bij een bovenlokale partner zich nog niet heeft voorgedaan.

3.4. Overleg en openheid

Opvallend is het gebrek aan actieve communicatie van eigen aanwinsten aan de partners van de intentieverklaring. Gemeentearchief Beveren geeft aan dat de extra's binnen de dagelijkse werking sinds 2016 wat zijn afgenomen doordat de diensten (archief, erfgoed en museum) zich aan het voorbereiden zijn op een verhuis. Deze gegevens geven weliswaar een licht vertekend beeld omdat er bijvoorbeeld via jaarverslagen, vergaderverslagen wel telkens over de collectie van de organisaties indirect wordt gecommuniceerd. Dat is ook te zien in de grafiek rond communicatie die wordt verkregen van de partnerorganisaties rond hun collecties. De grafiek van de ontvangen communicatie geven een beter beeld. **Zeven van de tien organisaties wordt passief op de hoogte gehouden van aanwinsten van de partners**. Dat kan via nieuwsbrieven, jaarverslagen, informele gesprekken, aanwezigheid in vergaderingen of commissies. Er wordt ook genoemd dat dat soms via mail, telefonisch of via informele gesprekken gebeurt. De vergelijking tussen beide grafieken toont aan dat de gegevens van de verspreiding vermoedelijk niet correct zijn.[142]

De actieve communicatie rond mogelijke aanwinsten voor de partners verloopt wel explicieter. Zes op tien geven aan dit al te doen. Telefonisch contact of contact via e-mail worden daarbij als methodes genoemd. Zo bracht/brengt de Bibliotheca Wasiana de KOKW op de hoogte van interessante kaarten, aangeboden door veilinghuizen. Heemkundige Kring Braem vermeldt de algemene vergadering van Bibliotheca Wasiana als plek om andere erfgoedinstellingen te attenderen op mogelijke aanwervingen. Geen enkele organisatie sluit deze actieve onderlinge communicatie uit voor de toekomst.

[142] De Bibliotheca Wasiana was de enige partner die deze vraag positief invulde. In de duiding verwees de organisatie naar haar jaarverslagen. Omdat ook de andere organisaties over jaarverslagen beschikken maar op de vraag negatief antwoordden, is de figuur over deze vraag niet representatief. De vraag was mogelijk niet duidelijk genoeg geformuleerd.

De grafiek over de ontvangen communicatie rond nieuwe aanwinsten voor de eigen organisatie toont echter een omgekeerd beeld. Slechts drie organisaties ontvangen communicatie via onder andere mail, telefoon en informele gesprekken. Het Pijp- en Tabaksmuseum vermeldt de aanwezigheid in de Museumcommissie als informatiemoment rond nieuwe aankopen of schenkingen. Vier van de andere organisaties zijn evenwel niet zo hoopvol om deze communicatie ook in de toekomst te ontvangen. Het gaat om Heemkundige Kring Braem, Stadsarchief Sint-Niklaas, Stadsarchief Lokeren en het Gemeentearchief Beveren. Het gaat hier opvallend over een aantal grotere spelers die minder hoopvol zijn om nieuwe collecties doorgestuurd te krijgen van kleinere spelers. De reden(en) hiervoor is (zijn) niet duidelijk.

De grafieken tonen dus dat de verspreiding van communicatie rond mogelijke nieuwe schenkingen door zes partners gebeurt. Het ontvangen van die communicatie betrekt slechts drie organisaties. Hier is uit op te maken dat tot nu toe vooral drie organisaties als valabel alternatief worden beschouwd door de partners voor doorschenkingen.

Uit de ondervraging blijkt dat maar liefst zeven van de tien organisaties zegt 'af en toe' overleg of contact te hebben rond de collectieafspraken. Toch blijkt dat de aan- of afwezigheid van communicatie met de andere partners rond de collectieafspraken sterk afhankelijk is van zowel de erfgoedspeler in kwestie als de situatie. Zo blijkt dat de communicatie vooral aanwezig was bij het begin van de collectieafspraken maar dat er sinds een aantal jaren geen verder overleg of een actualisering van de intentieverklaring is gebeurd. Bij enkele organisaties verloopt de communicatie over de afspraken vooral praktisch met een bepaalde partner, namelijk wanneer er een overdracht zal plaatsvinden. Andere organisaties hebben dan weer een vaste partner voor die communicatie, zoals tussen het Stadsarchief Sint-Niklaas en Bibliotheca Wasiana. Pijp- en Tabaksmuseum en Gemeentearchief Stekene geven ten slotte aan nooit te communiceren.

3.5. Afstemming

Tegenover het afstemmen van het acquisitiebeleid van de organisatie met andere organisaties, staan alle organisaties positief. Zeven van de tien organisaties hebben er ook al hun eerste stappen in gezet. Enkele opmerkingen zijn onder andere de wens om deze afstemming officieel te formaliseren en om als erfgoedcel hierin een actieve regisseursrol op te nemen.

Afstemming van het acquisitiebeleid met (een) andere instelling(en)

3.6 Publiekrechtelijk archief

Drie van de ondervraagde organisaties zijn stads- of gemeentearchieven en zijn per definitie de juiste instelling voor het bewaren van publiekrechtelijk archief. De andere organisaties geven aan niet in het bezit te zijn van publiekrechtelijk archief. Dat geeft dus aan dat het publiekrechtelijk archief tussen de tien spelers in de juiste organisaties worden bewaard.

F.4.De SWOT-analyse

Aan de deelnemers werd gevraagd om, vanuit hun eigen ervaring met de collectieafspraken, na te denken over de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen. In onderstaande SWOT-analyse zijn de diverse antwoorden samengevoegd.

F.5. Aanbevelingen

Het is duidelijk dat de Wase collectieafspraken, op initiatief van Erfgoedcel Waasland, nieuw leven moeten worden ingeblazen. De opvolging van de collectieafspraken is door diverse personeelswissels binnen de erfgoedcel niet optimaal verlopen. Uit de diverse commentaren uit de antwoorden, blijkt wel dat daar ook vanuit de spelers zelf nood aan is. De organisaties staan nog altijd achter de gemaakte afspraken en sommige spelers pasten deze in het verleden ook al toe. Uit de SWOT-analyse is duidelijk dat er nog wel wat werk voor de boeg is; toch zien de partners de toekomst van de collectieafspraken hoopvol in. Deze stand van zaken is een eerste stap naar het heropleven van de collectieafspraken.

Op basis van de gemaakte analyse kunnen de volgende aanbevelingen geformuleerd worden:

- O**verleg met alle partners** is noodzakelijk om samen een **toekomstgerichte visie** te ontwikkelen, gebaseerd op dit onderzoek. Zo kan ontbrekende kennis omwille van personeelswissels worden opgevangen en worden de organisaties opnieuw actiever bij de afspraken betrokken. Daarbij is er ook nood aan een lange termijnvisie rond collectiemobiliteit voor erfgoedspelers die door gebrek aan personeel en/of depotruimte bedreigd zijn.
- Een jaarlijks overleg blijft nodig voor een **correcte opvolging van de afspraken**: om de afspraken bij te sturen, te evalueren of een volgende fase in het project op te starten. Partners engageren zich hierdoor meer en dat komt de onderlinge communicatie en samenwerking ten goede.
- Er is **nood aan informatie**, zowel vanuit de erfgoedcel, de schenkers als vanuit de partners. Via gedeelde documenten of een platform kunnen bijvoorbeeld nieuwe schenkingen en doorschenkingen worden geregistreerd waardoor de informatie steeds voor iedereen raadpleegbaar is. De collectieafspraken zijn op die manier ook beter te evalueren en de spelers kunnen zo beter worden opgevolgd. Werk daarnaast ook een plan uit voor een transparante en eenduidige communicatie met de schenkers door bijvoorbeeld het uitwerken van een overzichtelijk schema dat alle partners kunnen voorleggen bij de uitleg aan de schenkers.

Ontwerp een logo om op te hangen bij de verschillende partners als keurmerk en communiceer daarrond in het Waasland. Publiceer de jaarlijkse resultaten van de collectieafspraken.

- Trek nieuwe partners uit het Waasland aan. Hoe meer partners betrokken zijn, hoe relevanter de afspraken worden. Het politieke draagvlak voor de collectieafspraken dat nu lijkt te ontbreken, wordt daarmee groter en stabieler. Ten slotte groeit het bewustzijn van de eigen erfgoedidentiteit bij de deelnemende organisaties.
- Ondersteun de niet-professionele organisaties die op vrijwillige basis werken. Begeleid die organisaties in de resterende inventarisering en ontsluiting zodat ze de noodzakelijke kennis over de eigen collecties verwerven en kunnen delen met de partners. Voorzie praktische steun. Deel kennis over collectiebeheer (aankoop, conservatie en publicatie van de collectie) met de vrijwillige organisaties. Voorzie subsidies voor de kosten voor behoud en beheer van door-schenkingen voor die organisaties die daar een financiële nood aan hebben. Zorg dat ook de kleinere spelers zich bij het project betrokken voelen. Werk, waar nodig, samen met andere Vlaamse organisaties zoals Histories.

DEEL G Conclusies

G. Conclusies

G.1.Onderzoeksresultaten

1.1. Het onderzoek

Dit onderzoek inventariseert zoveel mogelijk deelcollecties van roerend erfgoed van alle erfgoedbeheerders en -bewaarders en de immateriële tradities in het werkingsgebied van het Erfgoedconvenant Land van Waas.

Dit gebeurde voor het eerst in 2008. Na de oprichting van de erfgoedcel werden de noden en het erfgoedpotentieel van de spelers in kaart gebracht om het beleid van de erfgoedcel richting te geven. Het onderzoek van 2020 wordt eveneens een fundament voor het beleid van de Erfgoedcel Waasland in de volgende convenanten. Deze studie schetst de evolutie in de voorbije jaren, peilt naar de noden voor ondersteuning en sluit aan bij de diverse accentverschuivingen in de erfgoedsector.

In 2008 ging het om zo'n 80 organisaties, in 2020 kreeg de projectmedewerker van 117 organisaties informatie over hun organisatie, immateriële traditie en/of materiële collectie(s) en depot, waaronder:

- 39 kerkfabrieken (in 2008: 36)
- 7 polderbesturen (deze werden in 2008 niet onderzocht)
- 26 immaterieel-erfgoedgemeenschappen (het merendeel daarvan heeft ook een materiële collectie).

Het onderzoek belicht de materiële en immateriële deelcollecties – met name een groep collectiestukken die samenhang met elkaar vertonen – niet losstaand. De focus ligt niet alleen op het inventariseren van aantallen en categorieën erfgoed. Het onderzoek presenteert ook informatie over de context die een invloed heeft op het behoud en beheer van collecties en tradities. Er gaat daarbij aandacht naar de organisatie en haar missie, expertise, huisvesting, publiekswerking en communicatie, en personeelsmiddelen (deel D). Daarnaast zijn ook de depots en bewaaromstandigheden onder de loep genomen (Deel E). De Wase Collectieafspraken zijn eveneens opgenomen. Deze vormen een belangrijk instrument op vlak van collectiemobiliteit en samenwerking rond collecties (Deel F).

Op deze manier is een algemene doorlichting gemaakt van het materiële en immateriële erfgoed en de erfgoedorganisaties in het Waasland.

Net zoals in het onderzoek van 2008 zijn de deelcollecties op drie manieren geanalyseerd: per gemeente (deel B), per categorie (deel C) en per soort erfgoedorganisatie (deel D). De analyses per gemeente illustreren de specifieke situatie van het lokaal bewaarde erfgoed. Deze analyses staan evenwel niet los van de algemene overzichten. Hoewel veel erfgoed lokaal gebonden is, is het niet geïsoleerd van een omgeving ontstaan. Lokaal erfgoed moet dus in een bredere context worden gezien.

1.2 Materiële deelcollecties

1.2.1 Omvang van de deelcollecties

In totaal komen 1 339 deelcollecties in uiteenlopende organisaties aan bod. In 2008 waren dat er 1 076.Het gaat niet per definitie om een algemene aangroei van het aantal deelcollecties de afgelopen jaren. Deze stijging komt ook door de opname van organisaties die in het vorige onderzoek niet aan bod kwamen (zoals kerkfabrieken, polders en erfgoedverenigingen), door een andere indeling van de collecties of door een betere registratie ervan. Bepaalde collecties die als gemengde collecties werden ingediend, zijn ook gesplitst en ingedeeld in de diverse categorieën om de werkbaarheid te vergroten.

Aantal deelcollecties per categorie

Net als in het vorige onderzoek, is het aantal museale deelcollecties (objecten) het grootst. Daarna komt archief, gevolgd door documentatie (met o.m. affiches, bidprentjes en foto's) en bibliotheek (met o.m. kranten, boeken en tijdschriften). De nieuwe categorie audiovisuele collecties bestaat uit beeld- en geluidsopnames en is meteen ook de kleinste categorie.

Van de categorieën voorwerpen en archief is de omvang bij benadering gekend: er is ongeveer 20 500 m archief (ten opzichte van 11 300 in 2008) en er zijn 237 000 objecten (inclusief de collectie van 160 000 ex librissen uit STEM). In 2008 waren er zo'n 215 000 voorwerpen. Deze cijfers zijn niet exact; van ongeveer de helft van de deelcollecties is de omvang geschat, zoals ook in 2008 het geval was.

Er zijn in totaal minstens 2 259 stukken met geluids- en/of beeldopnames gerapporteerd. Bij een aantal deelcollecties werd de omvang in andere eenheden uitgedrukt (naast de 2 259 stukken zijn er ook nog 2 m en 10 u aan beelden of geluid) of is de omvang niet gekend. Ook de totalen van documentatie en bibliotheek zijn moeilijker te berekenen omdat de meeteenheden verschillen. Er zijn minstens 32 000 boeken en een kleine 1 200 brochures in het Waasland. De totale omvang van de kranten en tijdschriften is moeilijker te bepalen omdat ze in verschillende eenheden worden uitgedrukt. In de categorie documentatie ten slotte zijn er onder andere minstens 4 600 affiches, 200 000 bidprentjes en rouwbrieven, ongeveer twee miljoen (digitale) foto's, dia's en postkaarten, 2 700 kaarten en plannen, en 10 000 knipsels en 3 250 mappen met documentatiemateriaal.

De omvang van de categorieën valt onderling niet te vergelijken omwille van de verschillende meeteenheden in de categorieën. De tabel hieronder illustreert het aantal deelcollecties per erfgoedcategorie en vergelijkt die data met het onderzoek van 2008. Ten opzichte van 2008 zijn er voor alle erfgoedcategorieën, behalve voor de objecten, meer deelcollecties opgenomen. De verhoudingen tussen de diverse categorieën liggen daardoor iets anders. Waar in 2008 het overwicht duidelijk bij de museale deelcollecties lag (52%), is in 2020 het verschil tussen de archieven (36%) en museale deelcollecties (42%) minder groot. Dat is mogelijk mee te verklaren door de deels verschillende wijze waarop de deelcollecties uit het Rijksarchief in het onderzoek van 2020 zijn opgenomen.

1.2.2 Aard van de deelcollecties

Objecten

Heel wat museale deelcollecties zijn gemengde deelcollecties en bestaan dus uit diverse soorten objecten. De meest voorkomende 'zuivere' deelcollecties zijn beeldmateriaal (17%) en interieurinrichting (13%). Qua omvang blijft beeldmateriaal een belangrijke categorie. Ook dierlijk, plantaardig, menselijk en geologisch materiaal bevat heel wat stukken (vaak fossielen).

De diverse categorie beeldmateriaal komt voornamelijk voor bij musea en bezoekerscentra. Hier vallen onder andere de meeste kunstwerken onder. Gereedschap en uitrusting en informatievormen worden meestal bewaard in de heemkundige collecties. Houders, interieurinrichting en kleding zijn hoofdzakelijk bij de kerkcollecties te vinden.

Wanneer de kerkelijke collecties buiten beschouwing worden gelaten, ligt het zwaartepunt bij heemkundige collecties uit de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw.

Archief

Net zoals in het vorige onderzoek zijn de archiefvormers van de meeste aangetroffen archieven gemeenten en OCMW's. In 2008 ging het om zo'n 86% van de aangetroffen archieven, nu gaat het om 23% van het aantal deelcollecties en 85% van de totale omvang van de archieven. Het merendeel hiervan is hedendaags archief.

Documentaire deelcollecties

In de zeer heterogene categorie documentatie springen de foto's en prentbriefkaarten eruit als omvangrijkste deelcollecties, net zoals in 2008. Hoewel er niet zo veel deelcollecties doodsprentjes en rouwbrieven zijn, bevatten deze wel minstens 200 000 exemplaren.

Bibliotheek

In de categorie bibliotheek zijn de deelcollecties boeken de omvangrijkste. In totaal zijn er ongeveer 32 152 boeken geteld; in 2008 waren dat er 27 398.

Audiovisuele deelcollecties

In deze nieuwe categorie bevatten de meeste deelcollecties enkel beeldopnames (52%) of een combinatie van beeld- en geluidsopnames (32%). De meeste daarvan zijn analoge (65%) opnames.

1.2.3 Registratie en automatiseringsgraad van de deelcollecties

Registratie

Onderstaande figuren tonen aan dat er een grote vooruitgang is gemaakt wat betreft registratie. Ongeveer 78% van de museale deelcollecties is voor meer dan twee derde geregistreerd. Daarna volgt de bibliotheek met ongeveer 70%. Documentatie is voor ongeveer 54% voor minstens twee derde geregistreerd. Bij de archieven is dat maar liefst 85%, waarvan het grootste deel bij het Rijksarchief is geregistreerd en opgenomen. De deelcollecties met audiovisuele opnames zijn met 44% het minst volledig geregistreerd. De registratie van die deelcollecties bevindt zich in diverse fases.

Opvallend ten opzichte van 2008 is de grotere diversiteit in registratiegraad. Dit komt omdat ook de deelcollecties waarvan de registratiegraad niet gekend is in de figuur zijn opgenomen.

Er zijn ook minder deelcollecties (bijna) volledig ontsloten bij voorwerpen en bibliotheek. Dat is mogelijk te verklaren door de opname van veel nieuwe deelcollecties en het zelfstandig bepalen van de percentages door de respondenten. In 2008 boden de onderzoekers hierbij nog ondersteuning.

De manier van registreren van deelcollecties loopt uiteen, van basisregistratie met summiere gegevens tot volledige registratie in gespecialiseerde software. De meest voorkomende methodes zijn via een

netwerkregistratieprogramma en een gespecialiseerd registratieprogramma. De inventaris op papier en in rekenblad komen samen nog bij één op vier deelcollecties voor.

Automatisering

Opvallend is dat de automatiseringsgraad, de mate van registratie met behulp van software, van één op de vijf deelcollecties niet gekend is. De hoogste automatiseringsgraad is bij de archieven te vinden. Het Rijksarchief heeft daarbij een groot aandeel. De automatiseringsgraad ligt daarna het hoogst bij de museale deelcollecties, te verklaren door de grote hoeveelheid kerkinventarissen op de Vlaamse erfgoeddatabanken. De bibliotheken en documentaire collecties sluiten daarbij aan met respectievelijk 41% en 34% van de deelcollecties die voor meer dan de helft zijn geautomatiseerd.

Ten opzichte van 2008 is de automatiseringsgraad van de archieven het meest gestegen, dankzij het Rijksarchief. Daarnaast is er een lichte stijging bij de categorie documentatie. Bibliotheek en voorwerpen zijn ongeveer gelijk gebleven.

Veel beheerders besteden zorg aan het registreren van hun roerend erfgoed, maar dat gebeurt in verschillende systemen.

Digitale inventaris

Een aantal van de geautomatiseerde digitale inventarissen is ook online te vinden. Onderstaande figuur toont het percentage van online inventarissen ten opzichte van het nominatieve aantal digitale inventarissen. Vooral archieven en museale collecties zijn online vindbaar, maar ook zowat 30% van documentatie en bibliotheek is grotendeels online te vinden.

1.2.4 Digitalisering

Zoals blijkt uit onderstaande figuur, was de digitaliseringsgraad (gescand of digitaal gefotografeerd) in het onderzoek van 2008 veelal laag. 46% van de deelcollecties objecten was voor 81-100% digitaal gefotografeerd of gescand, daarna volgden deelcollecties documentatie, waarvan 12% (vrijwel) volledig was gedigitaliseerd.

Twaalf jaar later ziet de situatie er veel gunstiger uit voor het gedigitaliseerd of *digital born* erfgoed. Ongeveer 43% van de museale collecties is gedigitaliseerd. Dat hoge aantal is onder andere te verklaren door de opname van de vele kerkinventarissen. De op één na meeste digitale bestanden bevinden zich in de audiovisuele collecties (40%), wat te verklaren is door de gedigitaliseerde en *digital born* beeld- en geluidsfragmenten. Daarna volgt documentatie; minstens 36% is digitaal beschikbaar. Bij bibliotheekcollecties is ongeveer 20% gedigitaliseerd; archief sluit de rij met zo'n 8%.

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op voornamelijk analoge collecties die werden gedigitaliseerd. Zo'n 16% van de deelcollecties is *digital born* of bevat *digital born* erfgoed.

De online toegankelijkheid ligt veelal laag. Vooral de museale collecties (zo'n 31%) zijn (bijna) volledig online raadpleegbaar. Door de lage online raadpleegbaarheid zijn weinig collecties toegankelijk en worden uitwisseling en collectiemobiliteit bemoeilijkt.

1.2.5. Datering

Datering van deelcollecties bleek moeilijk, om twee redenen. Ten eerste is van heel wat voorwerpen niet geregistreerd uit welke periode ze stammen. Ten tweede leidt de keuze om te werken met deelcollecties tot vrij grove periodisering. De periode die een deelcollectie omvat, loopt van het oudste tot het jongste voorwerp en dat kan soms wel vier eeuwen zijn. De gegevens over datering moeten daarom, net zoals in 2008, met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd.

Er is een duidelijk overwicht van redelijk recent materiaal, zoals al uit vorig onderzoek bleek. Het grootste deel van de deelcollecties dateert vanaf de 19de en 20de eeuw. Het betreft ongeveer zes op de tien collecties. Het was niet eenvoudig te bepalen op welke halve eeuwen hierbij de klemtoon lag.

De deelcollecties uit de middeleeuwen en het ancien régime zijn vooral archieven van kerkfabrieken, gemeenten en families, kaarten en voorwerpen.

Ten opzichte van 2008 zijn er minder deelcollecties waarvan de datering niet is gekend, wat een verfijndere interpretatie mogelijk maakt. In 2008 werd aangegeven dat de deelcollecties met een niet gekende datering

hoogstwaarschijnlijk bij de 19de-20ste-eeuwse categorie horen. Dat blijkt nu grotendeels, maar niet helemaal, correct omdat ook de stukken uit het ancien regime in aantal zijn toegenomen.

	Data uit 2008	% uit 2008	Data uit 2020	% uit 2020
Voor 1300	20	2%	42	3%
1300-1800	236	22%	365	27%
1800-nu	510	47%	823	61,5%
Niet gekend	310	29%	109	8%

1.2.6 Gebondenheid

Het lokaal bewaarde erfgoed heeft, net zoals in 2008, een band met de plaats waar het bewaard wordt. Vaak is dit op meer dan één manier, bijvoorbeeld omdat het verbonden is met een persoon en een plaats, of een organisatie en een plaats. Wat herkomst betreft zijn er verschillen. De meeste archieven, documentaire en audiovisuele collecties hebben een lokale herkomst: ongeveer 65% van de voorwerpen heeft een lokale herkomst of is lokaal gebruikt. De rest heeft een regionale herkomst of komt van nog verder weg. De bibliotheekcollecties hebben het meest een regionale, nationale of internationale herkomst.

1.2.7 Belang van erfgoed voor het Waasland

Vrijwel voor alle deelcollecties konden de bewaarders of beheerders aangeven waarom ze het bewaren waard zijn, en dit op verschillende geografische schalen: voor de gemeente, de regio, Vlaanderen, België of internationaal. Deelcollecties hebben een intrinsieke waarde onder andere omdat ze bronnen voor lokale of regionale geschiedenis zijn, omdat er herinneringen en emoties mee verbonden zijn, omdat ze representatief zijn voor een proces, een periode of een plaats, of omdat ze uniek of mooi zijn.

Bepaalde deelcollecties hebben waarschijnlijk een hogere intrinsieke waarde omdat er te weinig bekend is over de onderlinge samenhang en complementariteit van collecties. Deelcollecties kunnen dus nog aan belang winnen omdat ze elkaar aanvullen. Informatie over bepaalde deelcollecties kan ook relevant zijn voor andere. Vergelijking kan ook aantonen dat sommige deelcollecties echt uniek zijn. Verdere registratie van de collecties en een uitwisseling van bepaalde collectiestukken (bv. via de Wase Collectieafspraken) kunnen bijdragen tot een beter inzicht in de waarde en het belang van de collectie.

1.2.8 Waardering

Gemiddeld 40 à 50% van de deelcollecties kreeg een eerste inschatting van de waarde. De onderstaande resultaten zijn slechts een eerste poging van de respondenten om de waarde van hun collectie te bepalen en dienen louter om een voorzichtig beeld van de collecties te vormen. Bij de collecties komen vooral een hoge informatieve waarde, een hoge samenhang en een hoge ambachtelijke waarde voor. Voor een verfijndere waardebepaling is een waarderingstraject per deelcollectie noodzakelijk.

1.2.9 Conditie en bewaaromstandigheden

De conditie van de meeste deelcollecties is redelijk tot goed, al is dit niet voor elke deelcollectie in detail onderzocht. Van iets meer dan de helft van de deelcollecties is geen informatie gekend.

Verschillende organisaties hebben doorheen de jaren heel wat expertise over conservering en restauratie opgebouwd.

1.2.10 Eigendom

Bij een aantal spelers is nog altijd onduidelijkheid over eigendom en allerlei vormen van overdracht. Het is niet duidelijk of schenkingen, bewaargevingen en bruiklenen duidelijk contractueel worden vastgelegd.

1.3 Immateriële deelcollecties

1.3.1. Immateriële tradities

In het Waasland zijn er tal van immateriële tradities. De grootste categorie is feesten, rituelen en sociale gebruiken, met voornamelijk carnaval-, feest- en jaarmarktverenigingen. Die traditie wordt gevolgd door volkskunst, vertegenwoordigd door de talrijke volkskunstgroepen. Traditionele sport, volksspelen en schutterij (zoals vendeliersgildes) en de historische (reuzen)stoeten en processies zijn eveneens goed vertegenwoordigd in het onderzoek.

Er zijn minstens zeven tradities in de Vlaamse Inventaris Immaterieel Erfgoed opgenomen.

1.3.2. De huidige tradities

Locatie en tijdstip

De tradities zijn zowel tijdsgebonden (vaste tijdstippen in het jaar) als niet tijdsgebonden (verschillende tijdstippen). Het werkingsgebied van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen ligt vaak ook buiten het Waasland (bv. door deelname aan wedstrijden, stoeten), terwijl de activiteiten die door de immaterieel-erfgoedgemeenschappen zelf worden georganiseerd overwegend in het Waasland plaatsvinden.

Netwerk

De betrokkenen bij de immaterieel-erfgoedgemeenschappen zijn erg divers. Vaak zijn er ook meerdere groepen actief betrokken. De meest betrokken groepen zijn de vrijwilligers en collegagroepen/verenigingen met dezelfde activiteit of traditie. Toch spelen ook het lokale bestuur, andere lokale verenigingen en zeker het publiek een belangrijke rol. De specifieke betrokkenen zijn vaak afhankelijk van de soort activiteit, omdat verenigingen vaak voor meerdere activiteiten instaan.

1.3.3. De tradities voor de toekomst

Borgen

De meest voorkomende acties om immaterieel erfgoed te bewaren, zijn de beoefening van het erfgoed, communicatie over het erfgoed, documenteren van het erfgoed en overdracht. De overdracht van de immateriële traditie gebeurt in ongeveer 40% van de gevallen via persoonlijke begeleiding, opleiding of toonmomenten.

In de toekomst blijven diezelfde acties haalbaar; de organisaties geven aan meer te willen inzetten op de educatieve werking en archiefzorg.

Noden

De grootste voorwaarde om de immateriële erfgoedpraktijk te kunnen verderzetten is verjonging: het vinden van opvolgers en nieuwe vrijwilligers enthousiastelingen. Daarna vormen ook financiële ondersteuning, logistieke steun en depot, zichtbaarheid, netwerking, sensibilisering en promotie bij het publiek een knelpunt.

1.3.4. Materiële collecties

Minstens 84% van de organisaties die immateriële tradities borgen, is ook in het bezit van een materiële deelcollectie. Het gaat hoofdzakelijk over museale, bibliotheek- en documentaire collecties. Twee op vijf deelcollecties zijn nog niet geïnventariseerd. Ze worden vaak ongeordend in privéwoningen van leden bewaard.

1.4 Organisaties

1.4.1 Vrijwilligers en professionelen

Er zijn veel meer erfgoedorganisaties waarvan de werking volledig door onbezoldigde medewerkers (vrijwilligers) wordt getrokken dan organisaties met bezoldigde medewerkers (professionelen). Dat was ook al in 2008 het geval.

Steden en gemeenten, OCMW's en kerkfabrieken hebben niet als hoofdtaak het beheren van erfgoed maar zijn toch wettelijk verplicht om een archief bij te houden. De stads-, gemeente- en OCMW-archieven hebben allemaal professioneel personeel; zes van de tien gemeenten hebben minstens één voltijdse archiefmedewerker. De kerkfabrieken worden geheel beheerd door vrijwilligers. Polderbesturen hebben minstens één professionele medewerker, de ontvanger-griffier, aangevuld met vrijwilligers of andere betaalde medewerkers.

Erfgoedbewaarders hebben als hoofdtaak het bewaren en de zorg voor erfgoed, zoals musea en bezoekerscentra, heem- en oudheidkundige kringen en erfgoedverenigingen. Hier is het aandeel van organisaties die volledig met vrijwilligers werken het grootst. In enkele organisaties werken professionelen samen met vrijwilligers. Het gaat om een kleine 15% van de organisaties.

Een belangrijke nood op vlak van vrijwilligerswerking is het gebrek aan vrijwilligers door vergrijzing, tijdsgebrek en de moeilijkheid om nieuwe vrijwilligers aan te trekken. Een beter vrijwilligersbeleid zou (een deel van) dit probleem moeten kunnen opvangen.

Over het algemeen is de motivatie van vrijwilligers hoog. Ze doen aan vrijwilligerswerk uit interesse, om het erfgoed te bewaren, of als hobby. Vaak gaat het om een combinatie van drijfveren. Hun inzet draagt in belangrijke mate bij aan de erfgoedwerking in het Waasland.

1.4.2. Publiekswerking en communicatie

Publiekswerking

De beheerders van het Wase erfgoed willen zoveel mogelijk naar buiten komen. Slechts 2% van de organisaties geeft aan geen publieksactiviteiten te hebben.

Bij alle organisaties zijn de tijdelijke tentoonstelling en de rondleiding of opendeur de meest gebruikte vorm van publiekswerking. Deze formules hebben slechts een kleine voorsprong op tal van andere formules van publiekswerking, zoals een vaste tentoonstelling, een leeszaal toegankelijk voor het publiek, het uitgeven van publicaties en/of tijdschrift, de mogelijkheid tot depotbezoeken en educatieve activiteiten.

Communicatie

Het overgrote deel van de organisaties (ongeveer 85%) communiceert extern. Ze gebruiken daarvoor diverse, hoofdzakelijk digitale, communicatiemiddelen. De meest populaire zijn: een website, sociale media en een digitale nieuwsbrief. Slechts één op de vijf van de ondervraagde organisaties heeft een communicatieplan.

1.4.3 Netwerk en samenwerking

Contacten met erfgoedorganisaties

Maar liefst drie op de vier organisaties geeft aan samen te werken en/of contacten te hebben met andere erfgoedspelers. Dit geeft aan dat er in het Waasland **een goede samenwerking is tussen de verschillende**

erfgoedspelers. Zij werken ook samen met hun gemeentebestuur en gemeentelijke/stadsdiensten, lokale verzamelaars, (andere) kerkfabrieken, Monumentenwacht, toeristische diensten, koepel Heemkunde Oost-Vlaanderen, scholen en diverse lokale verenigingen en werkgroepen. Polderbesturen, kerkfabrieken en musea en bezoekerscentra lijken het minst met andere partners samen te werken. Ten opzichte van 2008 lijkt er een grote verschuiving te zijn. De samenwerking tussen/met erfgoedorganisaties is er erg op vooruit gegaan. In het vorige rapport was er sprake van een grote organisatorische versnippering, ook binnen één gemeente. Uiteraard zijn niet alle gemeenten, organisaties en situaties zomaar met elkaar te vergelijken.

Samenwerking blijft een belangrijk punt als het gaat om collecties. Net zoals in 2008 is er vrijwel geen enkele erfgoedorganisatie onderzocht die maar één categorie erfgoed in huis heeft. De meeste archiefinstellingen en professionele musea beheren ook documentatie en/of bibliotheek, heemkundige kringen bewaren vrijwel altijd materiaal uit de vier categorieën, kerkfabrieken beheren voorwerpen en archief, soms ook documentatie. Dit vereist deskundigheid rond heel wat soorten materiaal en leidt tot kleine deelcollecties, die veel overlapping vertonen. Samenwerking komt de collectie ten goede.

Ook de immateriële tradities zijn gebaat bij samenwerking. De immaterieel-erfgoedgemeenschappen hebben verschillende maar toch gelijkaardige noden. Via samenwerking en netwerking kunnen ze leren van organisaties die meer expertise in huis hebben in het gebied waar zij een nood ervaren. Met collegagroepen kunnen ze hun immateriële traditie ook sterker op de kaart van het Waasland zetten.

Contacten met Erfgoedcel Waasland

Drie op de vier bevraagde organisaties geeft aan contacten te hebben gehad met Erfgoedcel Waasland. Dat kan zowel rechtstreeks (via gezamenlijke projecten of inhoudelijk advies) als onrechtstreeks (via de raadpleging van de beeldbank of de deelname aan evenementen die regionaal door de erfgoedcel worden gecoördineerd). Immaterieel-erfgoedgemeenschappen, polderbesturen en kerkfabrieken hadden de minste contacten met de erfgoedcel.

Voor de meeste organisaties is de erfgoedcel een waardevolle partner voor samenwerking en een cruciale partner in het Waas erfgoedbeleid. Van de organisaties die wel (frequent) contact hebben met Erfgoedcel Waasland, krijgt de erfgoedcel een algemene gemiddelde score van 3,8 op 5.

1.4.4 Expertise

De organisaties met cultureel erfgoed in het Waasland beschikken vooral over kennis en expertise rond publiekswerking (hoofdzakelijk musea en bezoekerscentra), registratie (archieven, kerkfabrieken en heem- en oudheidkundige kringen), digitalisering (erfgoedverenigingen, archieven en heem- en oudheidkundige kringen) en inhoudelijke thema's (heem- en oudheidkundige kringen). Vooral de polderbesturen en beheerders van religieus erfgoed geven aan geen expertise of gespecialiseerde erfgoedgerelateerde kennis te hebben.

De expertise van de organisaties die hoofdzakelijk immaterieel erfgoed borgen is niet bevraagd. Hun kennis ligt al zeker in het beoefenen van de traditie.

1.4.5. Financiën en beleid

Financiën

Het merendeel van de organisaties kan op subsidies of logistieke steun van diverse instanties rekenen, waaronder stad- of gemeentebesturen, de erfgoedcel en de provincie. Het budget voor behoud en beheer is veeleer klein. Vooral erfgoedverenigingen waarvan de materiële collectie niet altijd prioritair is, hebben geen of nauwelijks budget voor het behoud en beheer.

Organisatie en beleid

De helft van de ondervraagde organisaties beschikt over een beleidsplan. Twee op vijf organisaties heeft een collectieplan. Het verzamelbeleid van de Wase organisaties kan zowel actief als passief zijn. Er zijn slechts weinig organisaties met een afgesloten verzamelbeleid. Ongeveer 30% van de Wase organisaties heeft een afstootbeleid.

1.5 Wase Collectieafspraken

In 2013 werden de basisprincipes voor regionale collectievorming in de Wase Collectieafspraken vastgelegd. Tien Wase erfgoedorganisaties tekenden daarop in. Het is duidelijk dat die afspraken, op initiatief van Erfgoedcel Waasland, nieuw leven moeten worden ingeblazen. Uit het onderzoek bleek dat sommige spelers de afgelopen jaren de afspraken al beter toepasten dan anderen, maar er was gebrek aan opvolging en communicatie. De tien oorspronkelijke organisaties staan nog altijd achter de gemaakte afspraken en willen een nieuwe toekomst aan de collectieafspraken geven. Daarbij bestaat onder andere nood aan meer overleg, een toekomstgerichte visie en een uitbreiding van het aantal partners.

1.6 Depots en bewaaromstandigheden

Beleid

De depots in het Waasland zijn erg divers qua aard en bewaaromstandigheden.

Ten eerste verschilt het beleid rond behoud en beheer per organisatie en per depot. Eén op vijf van de ondervraagde organisaties geeft aan over een collectiebeheerplan te beschikken. In een collectiebeheerplan wordt een plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie uitgewerkt. Dat werd in 2008 niet bevraagd. Eén op vijf Wase depots heeft een calamiteitenplan. Restauraties aan de collectie wijzen vaak op een hoog bewustzijn van de staat van de collectie, al is restauratie alleen geen indicator van goed beheer. In 2008 meldden 19 van de 78 organisaties (24%) restauraties aan hun collecties. In 2020 vonden in iets meer dan één op drie Wase depots al restauraties plaats. Ze zijn hoofdzakelijk te situeren bij religieus erfgoed (Abdij van Roosenberg) en musea en bezoekerscentra.

Soort depotruimte

De meeste geregistreerde depots zijn depots in een aparte ruimte (38%), al zijn er ongeveer even veel ruimtes voor gedeeld gebruik (34%). Museale ruimtes komen minder voor. Depots in aparte ruimte komen vooral voor bij archieven, musea en belevingscentra, en heem- en oudheidkundige kringen.

Metingen

Metingen van temperatuur en relatieve vochtigheid zijn van belang om de bewaring van de collectie te controleren en te beheersen. Van iets meer dan de helft van de depots is niet gekend of de temperatuur constant is. Ongeveer één op drie depots heeft, via structurele metingen, een constante én geschikte interne temperatuur voor een optimale bewaring van de collecties. Zowat één op vier van de gerapporteerde depots beschikt over een

constante relatieve vochtigheid (die structureel werd gemeten). Eén op vijf beschikt over een geschikte relatieve vochtigheid die structureel werd gemeten.

Bewaaromstandigheden en maatregelen

De meeste depots troffen maatregelen om de collectie te beschermen tegen onder andere diefstal, licht, brandschade en waterschade. Gemiddeld 70% van de depots nam diverse maatregelen ter bescherming van de collectie:

- maatregelen tegen diefstal en vandalisme
- regelmatige schoonmaak van het depot
- aanwezigheid van vluchtwegen
- maatregelen in geval van brand
- weggewerkte elektrische leidingen.

Bescherming tegen licht en maatregelen tegen waterlast zijn in minder dan zeven op de tien depots aanwezig.

Bewaaromstandigheden en maatregelen per depot

Vooral de museale ruimtes nemen het meest maatregelen; die ruimtes zijn dus het best uitgerust. Gemiddeld is 86% van de organisaties met de verschillende maatregelen in orde. Bij depots in aparte ruimte is dat 74% en in ruimtes voor diverse doelen is 61% in orde.

Depotnoden

Bij de organisaties werd ten slotte gepolst naar andere noden rond depot en bewaaromstandigheden. De antwoorden waren erg divers en gaan onder andere over interne opvolging en middelen (zoals maandelijkse evaluatie van de bewaaromstandigheden, personeel, zuurvrij materiaal), kennis, expertise en ondersteuning, en ruimtegebrek.

G.2. Aanbevelingen

Onderstaande aanbevelingen dienen niet alleen als basis voor het beleid van de erfgoedcel voor de volgende convenanten. Ze vormen even goed richtlijnen voor het beleid van de organisaties die hebben deelgenomen. Het erfgoedveld wordt met deze aanbevelingen aangespoord om een actieve verantwoordelijkheid voor de collectiezorg op te nemen.

Ten slotte kunnen ook gemeenten en het Vlaamse niveau uit deze aanbevelingen putten voor wat de collectiezorg betreft.

We presenteren in dit onderzoek vier categorieën aanbevelingen:

- Het versterken van de interne erfgoedwerking van de organisaties
- Het versterken van de externe erfgoedwerking van de organisaties
- Het versterken van de maatschappelijke rol van erfgoedbeheerders
- Het ondersteunen van organisatorische aspecten van een werking.

2.1. Interne erfgoedwerking

Registratie

- Zet verder in op **structurele werking en basiswerking**, niet alleen op projectwerking. Investeer in het bijzonder in het registreren en inventariseren van de collectie als basis voor publiekswerking, digitalisering, collectieplan, calamiteitenplan, waarderingstrajecten, de herinrichting van het depot en de aankoop van depotmeubilair of collectiemobiliteit.
- Maak werk van het **documenteren van het 'erfgoed van vandaag'** om ook in de toekomst de huidige tijd te kunnen onderzoeken. Hanteer daarbij een collectieplan en doordacht verzamelbeleid. Schenk in het collectieplan ook aandacht aan het erfgoed dat nu digitaal ontstaat. Baken daarbij af wat moet worden bewaard en hoe dat structureel, op lange termijn en duurzaam kan gebeuren.
- Verhoog het bewustzijn rond de **materiële collecties van immaterieel-erfgoedgemeenschappen.**

Digitalisering

- **Digitaliseer doordacht** collecties en geef voorrang aan collecties met grote schade, collecties met een groot publiekspotentieel of collecties die bestaan uit unieke stukken en daardoor permanent gevaar lopen. Hanteer daarbij registratiestandaarden en stel realistische doelen. Digitaliseren van de hele collectie is geen doel op zich, maar is wel een aanvulling voor collectiezorg en publiekswerking.
- Sensibiliseer en digitaliseer samen met de organisaties de **audiovisuele collecties** zodat ze breed kunnen worden ingezet voor communicatie en valorisatie van de collectie en zodat hun inhoud voor de toekomst wordt ontsloten.

Depot en bewaaromstandigheden

- Rol **waarderingstrajecten** uit om een beter zicht te krijgen op de verschillende waardes van de collecties uit het Waasland, om de kennis van de collecties bij de organisaties te verstevigen en om ruimteproblemen aan te pakken met een doordacht verzamel- en afstootbeleid. Een voldoende hoge registratiegraad van de te waarderen collectie is een noodzakelijke voorwaarde voor een waarderingstraject.

- Toets de mogelijkheid van een **regionaal depot** af om eventuele problemen voor opvang of gezamenlijke bewaring op te vangen. De collectiewaardering is een tussenstap om plaatsgebrek aan te pakken.

- Organiseer een Vlaamse of een regionale **groepsaankoop** van enkele noodzakelijke instrumenten/hulpmiddelen die calamiteiten of schade in depots kunnen opvangen of voorkomen zoals brandblussers of UV-werende folie. Ondersteun de groepsaankoop voor verpakkings- en conserveringsmateriaal voor erfgoed van de provincie Oost-Vlaanderen en/of rol een Vlaams of Waas alternatief uit of werk hiervoor samen met andere erfgoedcellen.

- Zet regionaal in op het ontwikkelen van een **calamiteitenplan**. Sensibiliseer rond water- en brandpreventie en informeer de preventieadviseur die verantwoordelijk is voor de gebouwen van externe depots (zoals de gemeente) over de aanwezigheid en de noden van erfgoed.

- Activeer en begeleid de diverse spelers voor de opmaak van een **collectiebeheerplan** met een goede aanpak van behoud en beheer.

- Adviseer en begeleid erfgoedbeheerders die de **bewaaromstandigheden** in hun erfgoedbewaarplaatsen en depots willen verbeteren, vernieuwen en aanpassen of de infrastructuur beter willen inrichten. Sensibiliseer de organisaties over het opmeten van de geschikte en constante temperatuur en relatieve vochtigheid om de bewaaromstandigheden van de collecties te monitoren. Promoot het gebruik van de Uitleendienst Erfgoed via communicatie en via de Grote Opmeetronde die in elke gemeente jaarlijks kan worden georganiseerd.

- Maak werk van kennisverspreiding, uitwisseling en ondersteuning over het **behoud en beheer van audiovisuele collecties, ook bij niet-professionele organisaties,** om deze collecties duurzaam voor de toekomst te verzekeren.

- **Moedig organisaties die collecties met schade hebben aan om deze op te nemen in DICE (Databank Incidenten Cultureel Erfgoed**). Creëer zo een regionaal overzicht in functie van eventuele vorming of probleemgevallen. Stel DICE voor aan de Wase zorgdragers zodat iedereen bewust wordt van de voordelen van zo'n melding.

2.2. Externe erfgoedwerking

Algemeen

- Bevorder de **samenwerking met andere spelers** om regionale Wase initiatieven en projecten op te zetten. Focus ook op minder voor de hand liggende samenwerkingspartners.
- Leg de **verschillen en gelijkenissen tussen de verschillende deelcollecties** bloot en maak ze kenbaar om ze beter en efficiënter te kunnen linken (contextverbreding). Stimuleer en verdiep de samenwerking tussen vergelijkbare organisaties of organisaties met gelijkaardige collecties. Dat kan door het opzetten van overleg tussen de verschillende sectoren om die linken te kunnen leggen, om interdisciplinair te kunnen werken en om de contexten te kunnen verbreden.
- Smeed **banden tussen organisaties met materiële erfgoedcollecties en immaterieel-erfgoedgemeenschappen** zodat ook de materiële neerslag van de immateriële tradities kan worden bewaard. Zet daarbij een peter- en metersysteem op tussen organisaties die materieel en immaterieel erfgoed borgen. Stimuleer zo de materiële zorg voor de collecties van immateriële tradities enerzijds, en de kennis en netwerking voor de speler met materiële collecties anderzijds.

Leg hierdoor de kiem voor het in bewaring geven van materiële stukken bij de speler die over de juiste expertise beschikt.

- Ondersteun de organisaties, vooral immaterieel-erfgoedgemeenschappen, om hun netwerk te vergroten door meer interactie met het publiek en samenwerking met lokale besturen te stimuleren. Moedig de organisaties aan om op een innovatieve manier met erfgoed om te gaan. Stimuleer digitale initiatieven en participatie in de publiekswerking.
- Houd collectieafspraken en een overzicht van de collectieprofielen actueel om zo acuut bedreigde collecties, (particuliere) schenkingen beter te detecteren en op te vangen

Collectieafspraken

- Overleg met alle partners is noodzakelijk om samen een toekomstgerichte visie te ontwikkelen, gebaseerd op dit onderzoek. Zo kan ontbrekende kennis omwille van personeelswissels worden opgevangen en worden de organisaties opnieuw actiever bij de afspraken betrokken. Daarbij is er ook nood aan een lange termijnvisie rond collectiemobiliteit voor erfgoedspelers die door gebrek aan personeel en/of depotruimte bedreigd zijn.
- Een jaarlijks overleg blijft nodig voor een correcte opvolging van de afspraken: om de afspraken bij te sturen, te evalueren of een volgende fase in het project op te starten. Partners engageren zich hierdoor meer en dat komt de onderlinge communicatie en samenwerking ten goede.
- Er is nood aan informatie, zowel vanuit de erfgoedcel, de schenkers als vanuit de partners. Via gedeelde documenten of een platform kunnen bijvoorbeeld nieuwe schenkingen en doorschenkingen worden geregistreerd waardoor de informatie steeds voor iedereen raadpleegbaar is. De collectieafspraken zijn op die manier ook beter te evalueren en de spelers kunnen zo beter worden opgevolgd. Werk daarnaast ook een plan uit voor een transparante en eenduidige communicatie met de schenkers door bijvoorbeeld het uitwerken van een overzichtelijk schema dat alle partners kunnen voorleggen bij de uitleg aan de schenkers. Ontwerp een logo om op te hangen bij de verschillende partners als keurmerk en communiceer daarrond in het Waasland. Publiceer de jaarlijkse resultaten van de collectieafspraken.
- Trek nieuwe partners uit het Waasland aan. Hoe meer partners betrokken zijn, hoe relevanter de afspraken worden. Het politieke draagvlak voor de collectieafspraken dat nu lijkt te ontbreken, wordt daarmee groter en stabieler. Ten slotte groeit het bewustzijn van de eigen erfgoedidentiteit bij de deelnemende organisaties.
- Ondersteun de niet-professionele organisaties die op vrijwillige basis werken. Begeleid die organisaties in de resterende inventarisering en ontsluiting zodat ze de noodzakelijke kennis over de eigen collecties verwerven en kunnen delen met de partners. Voorzie praktische steun. Deel kennis over collectiebeheer (aankoop, conservatie en publicatie van de collectie) met de vrijwillige organisaties. Voorzie subsidies voor de kosten voor behoud en beheer van door-schenkingen voor die organisaties die daar een financiële nood aan hebben. Zorg dat ook de kleinere spelers zich bij het project betrokken voelen. Werk, waar nodig, samen met andere Vlaamse organisaties zoals Histories.

2.3. Maatschappelijke rol van erfgoed

- Zet verder in op de religieuze collecties in Vlaanderen via de Vlaamse Erfgoeddatabanken. Geef daarbij prioriteit aan de inventarisaties en waardering van de 'bedreigde' religieuze collecties door herbestemming. Werk hiervoor, waar nodig, samen met gespecialiseerde partners zoals PARCUM.
- Versterk de linken tussen erfgoedorganisaties en maatschappelijk kwetsbare groepen zoals nieuwkomers en kansarmen. Deel voorbeelden van hoe erfgoedorganisaties een rol kunnen opnemen voor maatschappelijk kwetsbare groepen, niet alleen met hun collecties maar ook als (tijdelijke) werkgever. Inspireer hiermee de Wase organisaties om aan de slag te gaan.

- Blijf inzetten op de banden tussen erfgoed en toerisme. Speel een bemiddelende rol hierbij en bevorder overkoepelende regionale toeristische projecten die erfgoed in de kijker plaatsen.
- Stimuleer het verzamelen en bewaren van erfgoed dat een afspiegeling is van de huidige maatschappij en dat ook de andere gemeenschappen zowel in de voorbije decennia als vandaag documenteert.

2.4. Ondersteuning

Algemeen

- Koppel subsidies aan het delen van informatie over collecties. Stel dit in als voorwaarde. De erfgoedcel kan hierdoor beter inzetten op collectiezorg doordat er op elk moment een overzicht van de diverse collecties in het Waasland kan worden gemaakt.
- Ondersteun (vernieuwende) regionale en overkoepelende projecten rond cultureel erfgoed (collecties of tradities). Naast de noodzakelijke lokale projecten moet ook meer aandacht gaan naar projecten op regionaal niveau. Dat verruimt de blik, stimuleert samenwerkingen op diverse niveaus en met verschillende partners/sectoren, en het verbreedt de context. Beloon projecten die met andere sectoren samenwerken en die diverse, ook minder evidente, doelgroepen durven aanspreken.
- Verspreid de communicatie van de erfgoedcel rond vormingen en het uitwisselen van expertise naar een breed veld, ook naar erfgoedorganisaties die (immaterieel) erfgoed beheren als bijtaak. Pas de communicatie aan aan een breed publiek zonder professionele kennis. Zorg voor een eenvoudig begeleidend schema en stappenplan.
- Ontwikkel een methodiek voor het bewustmaken van bepaalde sectoren over hun erfgoed (bedrijven, sportverenigingen, socio-culturele verenigingen) en verdiep zo het erfgoedlandschap. Bevorder daarbij contacten met gevestigde erfgoedspelers. Zij kunnen helpen met collectiezorg en een toekomstige bewaarplaats.
- Investeer in duurzame contacten tussen de erfgoedcel en immaterieel- erfgoedgemeenschappen, polderbesturen en kerkfabrieken om zo met een breed (erfgoed)veld in verbinding te staan. Betrek deze spelers actief in vormingen, ondersteuning en begeleiding.

- Ondersteun expertise-uitwisseling tussen de professionele en niet-professionele spelers via vormingen en toonmomenten met lokale spelers waarbij ze van elkaar leren en een netwerk opbouwen. Haal – waar nodig – ook expertise van buiten de regio naar het Waasland. Maak een lijst van de expertise van de diverse spelers waar andere spelers bij terechtkunnen voor bepaalde vragen en publiceer die op de website. Gebruik de goede Wase voorbeelden uit het verleden om de spelers te stimuleren om elkaar (verder) onderling te ondersteunen.

Organisaties

- Zet verder in op het professionaliseren van vrijwilligersorganisaties via het ondersteunen van de erfgoedwerking, begeleiding/advies, vormingen over onder andere collectiezorg, digitalisering en wetgeving. Betrek daarbij ook actiever de immaterieel-erfgoedgemeenschappen die ook materiële collecties beheren.
- Ondersteun het collectiebeleid, zoals het opmaken van een collectieplan en calamiteitenplan, door het ter beschikking stellen van voorbeelden, het delen van informatie over de implementatie in de vereniging/organisatie, het organiseren van vormingen en een overzicht van hulplijnen.

- **Ondersteun het behoud en beheer van de materiële collecties van organisaties** met immaterieel cultureel erfgoed. Dat kan door de groepsaankoop verpakkingsmateriaal, communicatie rond vormingen en andere initiatieven.
- Help het **vrijwilligersbeleid** van de organisaties te updaten en actief te houden. Doe dat door het delen van goede voorbeelden, het maken van diverse stappenplannen en richtlijnen die rekening houden met verschillende soorten situaties. Help met het plaatsen van vrijwilligersoproepen en moedig de organisaties aan om diverse doelgroepen aan te spreken, zoals maatschappelijk kwetsbare groepen.
- **Vergroot het bewustzijn over het erfgoedbelang van de immateriële culturele activiteiten** bij diverse organisaties waar dat bewustzijn minder is ontwikkeld (zoals schuttersverenigingen, recente carnavalsverenigingen). Bekijk of er meer immateriële tradities uit het Waasland in te voeren zijn in de inventaris van ICE Vlaanderen. Zorg zo voor meer aandacht voor de immaterieel-erfgoedgemeenschappen (zoals vendelzwaaiclubs, volkskunstgroepen) en vergroot hun bewustzijn.
- Zorg dat alle **aspecten van het immaterieel erfgoed aan bod komen in diverse projecten van de Erfgoedcel** (bv. de volkskunstgroepen in muziek en podiumkunsten). Zet in op het centraliseren en ter beschikking stellen (bv. via een pagina op de website) van de kennis en projecten die rond het immaterieel erfgoed in het Waasland al gebeurden. Verdiep verder via nieuwe projecten.
- Volg de **voortdurende veranderingen rond digitalisering** verder op. Voorzie opleiding, methodiek en kennisdeling om de collecties digitaal open te stellen en via een valabel systeem duurzaam te bewaren.

Financieel

- Besteed extra aandacht aan organisaties die **geen subsidies ontvangen.** Bekijk wat mogelijk is om hen extra te ondersteunen. Werk eventueel met een jobstudent die met een vastomlijnd pakket rondtrekt naar verschillende organisaties met nood aan begeleiding en zorg. Ondersteun ook de organisaties met immaterieel cultureel erfgoed via het promoten van subsidiekanalen of het toekennen van projectsubsidies bij valabele projecten.

Literatuurlijst

Literatuurlijst

Onderzoeksrapporten en literatuur

Batselier, Pieter. *De abdij van Roosenberg. Getuige van een rijk verleden*. Kataloog van de tentoonstelling. Waasmunster: s.n., 1973.

Bertels, Jens en Bart Magnus. "De GDPR en archiefzorg: wat is er nog mogelijk?". Project TRACKS. Geraadpleegd 06.2020. https://www.projecttracks.be/nl/tools/detail/de-gdpr-en-archiefzorg-wat-is-er-nog-mogelijk

Coppoolse, David, Bart De Nil, Henk Vanstappen. Cometa. De elementen van het model. Brussel: FARO, Packed, Vlaamse Erfgoedbibliotheken, 2011. Online raadpleegbaar via https://kp.projecttracks.be/resources/Cometa.pdf

De Page, Henri en René Dekkers, *Traité élémentaire de droit civil belge, V.* (Brussel: Bruylant, 1975).

Devilee, Jeroen. *Vrijwilligersorganisaties onderzocht. Over het tekort aan vrijwilligers en de wijze van werving en ondersteuning.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2015. Online raadpleegbaar via: https://www.researchgate.net/publication/283346296_Vrijwilligersorganisaties_onderzocht_Over_het_tekort_aan_vrijwilligers_en_de_wijze_van_werving_en_ondersteuning

Gatz, Sven. *Conceptnota aan de Vlaamse Regering. Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen. Een langetermijnvisie voor cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen.* Brussel: Vlaamse Regering, 2016.

Ooghe, Bart, Carine Goossens en Yves Segers. *Van Brouck tot Dyckagie. Vijf eeuwen Wase polders*. Sint-Niklaas: Abimo Uitgeverij, 2012.

s.n. *Parochiearchieven? Het bewaren waard!. Leuven: CRKC, 2015.* https://kadoc.kuleuven.be/pdf/advies/folder-parochiearchieven

s.n., *Lokaal Erfgoed onder de loep. Verslag van het veldonderzoek 'Het lokale erfgoed als geheugen voor de lokale samenleving'.* Mechelen: Vlaamse Overheid, 2006.

Schauvliege, Joke. "Visienota. Een beleid voor immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen." In *Het beleid van de Vlaamse overheid voor het borgen van het immaterieel cultureel erfgoed,* uitgegeven door Jos van Rillaer, 3-72. Brussel: Kunsten en Erfgoed, 2012.

Simons, Ludo. *Bewaarbibliotheken in Vlaanderen. Ideeën voor een beleid ter zake.* Antwerpen: Culturele Biografie Vlaanderen vzw, 2005. Online beschikbaar via https://faro.be/publicaties/bewaarbibliotheken-vlaanderen-ideeen-voor-een-beleid-ter-zake

Van Hauwermeiren, Shana. Bewaren is Zilver, waarderen is Goud. Stappenplan. Waarderen bij collectiebeherende vrijwilligersorganisaties, 2019.

Vananroye, Joeri. "Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid", In *De VZW naar huidig en komend recht,* uitgegeven door Koen Geens. Gent: Larcier, 2000.

Vander Stichele, Alexander. *Cijferboek cultureel erfgoed 2014. Focus op depots.* Brussel: FARO, 2017. Online raadpleegbaar via: https://faro.be/sites/default/files/bijlagen/e-documenten/Focus%20op%20depots_1.pdf

Vermeeren,Bruno. "Leenrecht: wie zal er straks betalen?", *Meta* nr. 1 (2012): 32-34. Raadpleegbaar via: https://www.vvbad.be/node/245

Versloot, Anne. Op de museale weegschaal. Collectiewaardering in zes stappen. Amersfoort: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2013.

Vissers, Rony. *Verzeker de bewaring. Aflevering: audiovisueel materiaal.* Brussel: FARO, 2014. https://s3.amazonaws.com/verzekerdebewaring/aflevering_audiovisueel_materiaal.pdf

Walterus, Jeroen. *Bewaar(de) bibliotheken in Vlaanderen*. Eindrapport. Brussel: Vlaamse Overheid, 2003.

Wijers, Gaby, Hannah Bosma. *Born digital cultureel erfgoed is bedreigd erfgoed. Op weg naar een generieke workflow voor born digital erfgoed binnen de domeinen kunst, film, fotografie en architectuur.* Amsterdam: Culturele Coalitie Digitale Duurzaamheid, 2015.

Websites

Belfius. "Sociaaleconomische typologie van de gemeenten". Geraadpleegd 03.2020. https://www.belfius.be/publicsocial/NL/Expertise/Studies/Thema-analyses/Typology/index.aspx?firstWA=no

Erfpunt. "Missie en visie". Geraadpleegd 09.2020. https://www.erfpunt.be/missie-en-visie/

FARO. "Depot", in *Lexicon.* Geraadpleegd 09.2020. https://faro.be/zoek?search_api_fulltext=depot&f%5B0%5D=inhoudstype%3Alexicon

FARO."Een nieuw Cultureel-erfgoeddecreet voor de ondersteuning van cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen". Geraadpleegd 07.2020. https://faro.be/nieuws/een-nieuw-cultureel-erfgoeddecreet-voor-de-ondersteuning-van-cultureel-erfgoedwerking-in-vlaa

Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken. "Statistieken van bevolking". Geraadpleegd 03.2020. https://www.ibz.rrn.fgov.be/nl/bevolking/statistieken-van-bevolking/

ICOM Nederland. "Nieuwe museumdefinitie". Geraadpleegd 08.2020. https://www.icomnederland.nl/nieuws/131-nieuwe-museumdefinitie

Olbrechts, Anne-Cathérine. "Verkeerde relatieve vochtigheid". FARO. Geraadpleegd 09.2020. https://faro.be/kennis/de-tien-schadefactoren/verkeerde-relatieve-vochtigheid

Olbrechts, Anne-Cathérine. "Verkeerde temperatuur". FARO. Geraadpleegd 09.2020. https://faro.be/kennis/de-tien-schadefactoren/verkeerde-temperatuur

Packed vzw. "Scart". Geraadpleegd 09.2020. https://www.scart.be/?q=nl

Rijksarchief. "Het Rijksarchief lanceert een nieuw archiefbeheersysteem: wat verandert er voor jou?". Geraadpleegd 07.2020. http://www.arch.be/index.php?l=nl&m=nieuws&r=alle-nieuwsberichten&a=2018-02-14-het-rijksarchief-lanceert-een-nieuw-archiefbeheersysteem-wat-verandert-er-voor-jou

Rijksarchief. "Op zoek naar verloren gewaande archieven". Geraadpleegd 06.2020. http://arch.arch.be/index.php?l=nl&m=genealoog&r=archief-gevonden.

Rijksarchief. "Rijksarchief te Antwerpen-Beveren. Geschiedenis". Geraadpleegd 07.2020. http://www.arch.be/index.php?l=nl&m=praktische-info&r=onze-leeszalen&d=beveren#historique

Rijksarchief. "Vraag van de maand: Kan ik als genealoog notarisakten raadplegen?". Geraadpleegd 07.2020. http://arch.arch.be/index.php?l=nl&m=nieuws&r=alle-nieuwsberichten&a=2018-01-15-vraag-van-de-maand-kan-ik-als-genealoog-notarisakten-raadplegen

SteM Sint-Niklaas. "Beleid". Geraadpleegd 09.2020. https://www.museasintniklaas.be/over-ons/beleid

Van Oost, Olga. "De ICOM museumdefinitie nu al onder vuur". FARO. Geraadpleegd 08.2020. https://faro.be/blogs/olga-van-oost/de-icom-museumdefinitie-nu-al-onder-vuur

Vereniging van Vlaamse Polders en Wateringen (VVPW). "Actualiteit: fusies, uitbreidingen, opheffingen". Geraadpleegd 09.2020. https://www.vvpw.be/webpagina/Act_fusies.html

Vereniging van Vlaamse Polders en Wateringen (VVPW). "Toelichting bestuur". Geraadpleegd 09.2020. https://www.vvpw.be/webpagina/Toelichting_bestuur.html

Vlaamse Erfgoedbibliotheken. "Organisatie". Geraadpleegd 07.2020. https://vlaamse-erfgoedbibliotheken.be/dossier/organisatie/organisatie

Vlaamse Erfgoedbibliotheken. "Project Abraham 2020". Geraadpleegd 07.2020. https://vlaamse-erfgoedbibliotheken.be/dossier/abraham-2020

Vlaamse Erfgoedbibliotheken. "Short Title Catalogus Vlaanderen". Geraadpleegd 07.2020. https://vlaamse-erfgoedbibliotheken.be/dossier/short-title-catalogus-vlaanderen/stcv

Vlaamse Overheid. "Archiefdecreet van 9 juli 2010". Geraadpleegd 06.2020. https://overheid.vlaanderen.be/informatiemanagement/archiefdecreet.

Vlaamse Overheid. "Integratie OCMW's en gemeenten". Geraadpleegd 06.2020. https://overheid.vlaanderen.be/aan-de-slag/integratie-ocmw-en-gemeenten.

Vlaamse Overheid. "Overzicht van de bevoegdheidsverdeling". Geraadpleegd 06.2020. https://overheid.vlaanderen.be/informatiemanagement/bevoegdheidsverdeling.

Vlaamse Overheid. Departement Cultuur, Jeugd, Media. "Erfgoeddatabanken". Geraadpleegd 08.2020. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/erfgoeddatabanken

Vlaamse Overheid. Departement Cultuur, Jeugd, Media. "Kwaliteitslabel voor collectiebeherende organisaties". Geraadpleegd 08.2020. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/erkenningen/kwaliteitslabel-voor-collectiebeherende-organisaties

Vlaamse Overheid. Departement Cultuur, Jeugd, Media. "Topstukkenlijst". Geraadpleegd 10.2020. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/erkenningen/topstukkenlijst

Werkplaats Immaterieel Erfgoed. "Immaterieel Erfgoed een toekomst geven?". Geraadpleegd 02.2020. https://immaterieelerfgoed.be/nl/hoe-toekomst-geven

Werkplaats immaterieel erfgoed. "Inventaris Vlaanderen". Geraadpleegd 06.2020. https://immaterieelerfgoed.be/nl/inventaris-vlaanderen

Werkplaats Immaterieel Erfgoed. "Missie". Geraadpleegd 02.2020. https://werkplaatsimmaterieelerfgoed.be/visie/

Werkplaats Immaterieel Erfgoed. "Omgevingsanalyse". Geraadpleegd 02.2020.

https://werkplaatsimmaterieelerfgoed.be/omgevingsanalyse/

Werkplaats Immaterieel Erfgoed. "Wat is Immaterieel Erfgoed?". Geraadpleegd 02.2020. https://immaterieelerfgoed.be/nl/wat-is-immaterieel-erfgoed#

Andere bronnen

Codex Iuris Canonici, Wetboek van Canoniek Recht, 1983. https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=30&al=535

"Decreet van 18 december 2015 houdende diverse bepalingen inzake omgeving, natuur en landbouw en energie". *Belgisch Staatsblad* van 29.12.2015.

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?language=nl&la=N&cn=1957060330&table_name=wet&&caller=list&N&fromtab=wet&tri=dd+AS+RANK&rech=1&numero=1&sql=(text+contains+(%27%27))#t

"Decreet van 24 februari 2017 houdende de ondersteuning van cultureelerfgoedwerking in Vlaanderen (citeeropschrift: "Cultureelerfgoeddecreet van 24 februari 2017")". *Belgisch Staatsblad* van 04.04.2017. https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1028103&param=inhoud

"Decreet van 7 mei 2004 betreffende het onroerend erfgoed". *Belgisch Staatsblad* van 06.09.2004. https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1013380&param=inhoud

"Koninklijk besluit tot uitvoering van artikelen 1, 5 en 6bis van de archiefwet van 24 juni 1955". *Belgisch Staatsblad* van 23.09.2010. https://www.etaamb.be/nl/koninklijk-besluit-van-18-augustus-2010_n2010021090.html

"Wet van 3 juni 1957 betreffende de polders", *Belgisch Staatsblad* van 21.06.1957.

"Wet van 3 maart 2019 tot invoering van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen en houdende diverse bepalingen". *Belgisch Staatsblad van* 04.04.2019.

Bijlages

Bijlages

Overzicht

BIJLAGE I	Overzicht van de deelnemende organisaties per organisatiecategorie
BIJLAGE II	Handleiding bij het invullen van de vragenlijsten
BIJLAGE III	Tabel met een korte evaluatie van de aanbevelingen uit het onderzoek van 2008
BIJLAGE IV	Schematisch overzicht van de toepassingen van de Archiefwet en het Archiefdecreet
BIJLAGE V	Overzicht van de collecties die opgenomen zijn in Erfgoedbank Waasland (waaserfgoed.be)
BIJLAGE VI	Niet exhaustieve lijst van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen uit het Waasland
BIJLAGE VII	Visie rond het vrijwilligersbeleid van de Erfgoedcel Waasland
BIJLAGE VIII	Vragenlijst voor de evaluatie van de Wase collectieafspraken

Bijlage I

Overzicht van de deelnemende organisaties per organisatiecategorie

Archieven	Archief de Bergeyck	Beveren
Archieven	Archiefdienst Beveren	Beveren
Archieven	Gemeentebestuur Kruibeke – Archiefdienst	Kruibeke
Archieven	Stichting Vilain XIIII, Kruibeke	Kruibeke
Archieven	Stadsarchief Lokeren	Lokeren
Archieven	Rijksarchief	Rijksarchief
Archieven	Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas
Archieven	Stadsarchief Sint-Niklaas	Sint-Niklaas
Archieven	Gemeentearchief Stekene	Stekene
Archieven	Gemeentearchief Temse	Temse
Archieven	Gemeente en OCMW Waasmunster	Waasmunster
Archieven	gemeente Zwijndrecht	Zwijndrecht
Bibliotheken en documentatiecentra	Bib Beveren	Beveren
Bibliotheken en documentatiecentra	Bibliotheca Wasiana	Sint-Niklaas
Bibliotheken en documentatiecentra	Stedelijke Openbare Bibliotheek Sint-Niklaas (Bib Sint-Niklaas)	Sint-Niklaas
Bibliotheken en documentatiecentra	Bibliotheek Stekene	Stekene
Erfgoedverenigingen	BEVERSEKEGELCLUB	Beveren
Erfgoedverenigingen	Erfgoedgemeenschap Doel & Polder	Beveren
Erfgoedverenigingen	Kon. Piet Stautkring	Beveren
Erfgoedverenigingen	Koninklijk Sint-Maartencomité Beveren	Beveren
Erfgoedverenigingen	Puitenslagersfeesten vzw	Beveren
Erfgoedverenigingen	vzw Het Schelleke	Kruibeke
Erfgoedverenigingen	Cv De Peerkes	Lokeren
Erfgoedverenigingen	De Totentrekkers	Lokeren
Erfgoedverenigingen	Durme vzw	Lokeren
Erfgoedverenigingen	Toon & Tine - De Papemutsjes	Moerbeke
Erfgoedverenigingen	De Klomp De Klinge VZW	Sint-Gillis-Waas
Erfgoedverenigingen	volkskunstgroep Drieske Nijpers vzw	Sint-Gillis-Waas
Erfgoedverenigingen	vzw Minikielen	Sint-Gillis-Waas
Erfgoedverenigingen	Boerke Naas, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Erfpunt	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Familiekunde Vlaanderen regio Land van Waas (FV-LvW)	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Koninklijke Wase Kunstkring	Sint-Niklaas

Erfgoedverenigingen	Orde van de Excalibur Ridders VZW	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Reynaertgenootschap	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Ridders van Pendragon	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen, vzw	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Vendeliersgilde Bella-Cella	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Vendeliersgilde Sint-Donatus	Sint-Niklaas
Erfgoedverenigingen	Instituut voor Vlaamse Volkskunst - IVV vzw	Stekene
Erfgoedverenigingen	volkskunstgroep Reintje Vos	Stekene
Erfgoedverenigingen	Confrérie Sint-Elooi Tielrode vzw	Temse
Erfgoedverenigingen	Gemeentelijk Carnaval comité Temse	Temse
Erfgoedverenigingen	kantschool Artofil vzw	Temse
Erfgoedverenigingen	Op Stoapel VZW	Temse
Erfgoedverenigingen	Orde van de Baksteen	Temse
Erfgoedverenigingen	Edmond Verstraeten-kunstschilder vzw, Waasmunster	Waasmunster
Erfgoedverenigingen	Kantschool Norbertine	Waasmunster
Erfgoedverenigingen	Mariazusters van Franciscus-Roosenberg	Waasmunster
Erfgoedverenigingen	Sint Maertenscomité Burcht	Zwijndrecht
Erfgoedverenigingen	Volkskunstgroep 't Veerke vzw	Zwijndrecht
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkbestuur Sint-Martinus	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkbestuur Sint-Michiel Kieldrecht, Beveren	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Heilig Kruis Vrasene	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek O.L.V. ten Hemel opgenomen Doel, Beveren	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart te Melsele	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Petrus en Paulus Kallo	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Engelbertus Prosperpolder, Beveren	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Jacobus de Meerdere, Beveren	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Jan Evangelist, Beveren	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek SS Petrus en Paulus, Beveren	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	OLV Hemelvaart Melsele	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Sint - Jacobus de Meerdere	Beveren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaart, Kruibeke	Kruibeke
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek O.L.V.-Bezoeking Rupelmonde	Kruibeke
Kerkfabrieken en -besturen	kerkfabriek Sint Petrus Bazel	Kruibeke
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek O.L.V. Daknam, Lokeren	Lokeren

Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaartkerk Eksaarde, Lokeren	Lokeren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Antonius van Padua, Lokeren	Lokeren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Laurentius Lokeren	Lokeren
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Paulus Oudenbos, Lokeren	Lokeren
Kerkfabrieken en -besturen	kerkfabriek H.Hart	Moerbeke
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Antonius-Abt	Moerbeke
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek O.L.V. Hemelvaart en Sint-Antonius De Klinge, Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Cornelius	Sint-Gillis-Waas
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Egidius Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Pauluskerk Sint-Pauwels, Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek H. Familie, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek OLV - Bijstand	Sint-Niklaas
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint Nicolaas	Sint-Niklaas
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Johannes Bosco, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Nicolaas	Sint-Niklaas
Kerkfabrieken en -besturen	Sint-Andreas & Ghislenus kerk Belsele	Sint-Niklaas
Kerkfabrieken en -besturen	H. Kruiskerk Stekene	Stekene
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek OLV Onbevlekt Ontvangen, Stekene	Stekene
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Christus Koning Hollebeke, Temse	Temse
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Onze Lieve Vrouw, Temse	Temse
Kerkfabrieken en -besturen	kerkfabriek sint margriet	Temse
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Jan Evangelist Steendorp, Temse	Temse
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Petrus Tielrode, Temse	Temse
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek O.L.V. en SS Petrus en Paulus, Waasmunster	Waasmunster
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint Rochus	Waasmunster
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Jan-Baptist, Waasmunster	Waasmunster
Kerkfabrieken en -besturen	Kerkfabriek Sint-Martinus Burcht, Zwijndrecht	Zwijndrecht
Musea en bezoekerscentra	PolderMAS	Beveren
Musea en bezoekerscentra	Museum De Schuur	Kruibeke
Musea en bezoekerscentra	Stadsmuseum Lokeren	Lokeren
Musea en bezoekerscentra	Huis van de Evolutie	Sint-Gillis-Waas
Musea en bezoekerscentra	Edgar Tinelmuseum	Sint-Niklaas
Musea en bezoekerscentra	Pijp- en Tabaksmuseum	Sint-Niklaas
Musea en bezoekerscentra	SteM Sint-Niklaas	Sint-Niklaas

Musea en bezoekerscentra	Gemeentemuseum Temse (Gemeentebestuur Temse)	Temse
Oud- en Heemkundige kringen	Hertogelijke Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw	Beveren
Oud- en heemkundige kringen	Heemkundige Kring Wissekerke	Kruibeke
Oud- en Heemkundige kringen	Koninklijke Heemkring De Souvereinen	Lokeren
Oud- en Heemkundige kringen	Heemkring ERCUS	Moerbeke
Oud- en heemkundige kringen	Heemkundige Kring De Kluize	Sint-Gillis-Waas
Oud- en Heemkundige kringen	Heemkring Den Dissel	Sint-Niklaas
Oud- en Heemkundige kringen	Heemkundige Kring Nieuwkerken 200/700	Sint-Niklaas
Oud- en Heemkundige kringen	KOKW Sint-Niklaas	Sint-Niklaas
Oud- en Heemkundige kringen	d' Euzie Heemkundige kring Stekene	Stekene
Oud- en heemkundige kringen	Heemkundige Kring d'Euzie, Stekene	Stekene
Oud- en Heemkundige kringen	Heemkundige Kring Braem	Temse
Oud- en Heemkundige kringen	Heemkundige kring 't Sireentje vzw	Waasmunster
Oud- en heemkundige kringen	Heemkundige Kring Zwijndrecht Burcht	Zwijndrecht
Polders	Polder Land Van Waas	Beveren
Polders	Polderbestuur Kruibeke	Kruibeke
Polders	Moerbeke Polder	Moerbeke
Polders	Polder Schelde Durme Oost	Probleem
Polders	Polder Sinaai-Daknam	Sint-Niklaas
Polders	Polder Oost-Sive-Schouselbroek	Temse
Polders	Polder Schelde Durme Oost	Temse
Polders	Tielrode Broekpolder	Temse

WODE 2020: handleiding bij het invullen van de vragenlijsten voor cultureel-erfgoedorganisaties met collecties

Waarom krijgt u deze vragenlijsten toegestuurd?

→ Omdat we weten(vermoeden) dat uw organisatie in het bezit is van roerend cultureel erfgoed.

Wat is Roerend Cultureel Erfgoed?

→ *Cultureel erfgoed is een verzamelnaam voor alles wat door vorige generaties is gemaakt en wat nu nog bestaat en een grote waarde heeft voor de gemeenschap. Binnen het cultureel erfgoed is er een opdeling in roerend cultureel erfgoed en immaterieel erfgoed. Roerend cultureel erfgoed wordt bewaard in musea, archieven, bibliotheken, documentatiecentra, kerken en kloosters, bij heemkundige kringen, erfgoedverenigingen, scholen en theaters ...*

Bron: https://www.vlaanderen.be/cultureel-erfgoed

Interessant, maar waarom moeten we deze vragenlijsten invullen?

→ De erfgoedcel wil graag een zicht hebben op de verschillende (deel)collecties die het Waasland rijk is, zowel materiële collecties als niet tastbare collecties. Door het brede perspectief op de collecties, zal de Erfgoedcel in de toekomst beter kunnen inspelen op noden die zich in het veld voordoen. Op die manier kan ze dus ook voor uw organisatie in de toekomst van betekenis zijn!

Over welke vragenlijsten gaat het?

Vragenlijst 1: gegevens per organisatie

→ Deze vragenlijst dient slechts 1x te worden ingevuld

Vragenlijst 2: gegevens per deelcollectie

→ Deze vragenlijst dient per deelcollectie te worden ingevuld. Kies bij het invullen ervan telkens de vragenlijst van de juiste categorie: *archief, bibliotheek, documentaire collectie, audiovisuele collectie, objecten of gemengde collectie*.

Vragenlijst 3: gegevens per depot

→ Indien de organisatie over meerdere depots beschikt, gelieve de vragenlijst meerdere keren in te vullen (per depot 1 vragenlijst)

Heel veel dank voor het invullen en veel succes alvast! Bij vragen, aarzel dan zeker niet om mij te contacteren via email of telefonisch (Lore.Lievens@Interwaas.be of 03 500 47 58).

VRAGENLIJST 1: Gegevens per organisatie

Hierin wordt algemene informatie inzake de interne en externe werking van de organisatie verzameld.

1.1. Algemeen: organisatie en werking

Naam van de organisatie

→ Officiële naam van de organisatie

Naam en contactgegevens respondent

→ Eigen naam en contactgegevens. Deze gegevens worden vertrouwelijk behandeld en uitsluitend in het kader van het onderzoek (Voor meer informatie zie: https://interwaas.be/privacy). Bij vragen of problemen met de ingevulde vragenlijst, wordt u via deze gegevens gecontacteerd.

Rechtspersoon

→ Duid aan wat past: openbaar bestuur, kerkbestuur, vzw, feitelijke vereniging, projectvereniging, andere (*verduidelijk*)

Missie van de organisatie

→ Beschrijf hier kort de waarden en identiteit van de organisatie. Vragen die daarbij kunnen helpen zijn: 'waar staan we voor?', 'welke normen en waarden hebben we'?, 'welke overtuigingen motiveren ons'?, 'wat is ons bestaansrecht'?

Toekomst van de organisatie

→ Beschrijf hier kort hoe je de organisatie binnen 10 jaar ziet. Denk daarbij aan vragen als: 'waar willen we staan/wat willen we bereikt hebben binnen 10 jaar'? 'Hoe gaan we dat doen'? 'Wat kan ons helpen'?

Kerncollectie van de instelling

→ Omschrijf hier kort de kerncollectie van de instelling. Met kerncollectie bedoelen we de stukken die de basis vormen van het actieve verzamelbeleid. Ze geven uitdrukking aan de doelstelling en missie van de instelling. Stukken of collecties die *niet* tot de kerncollectie behoren, beantwoorden niet aan deze criteria:

- Welke collectie of stukken wil de organisatie bewust/actief uitbreiden?
- Welke stukken weerspiegelen of geven de identiteit van/aan de instelling?

Werkingsgebied

→ Kies tussen de volgende opties: eigen gemeente/stad, eigen gemeente/stad + buurtgemeente, het Waasland, Provincie Oost-Vlaanderen/Antwerpen, Vlaanderen, België, Benelux+.

→ Indien u werkzaam bent in meer dan 2 gemeentes/steden in het Waasland, duid dan "Waasland" aan.

Sectoromschrijving/soort organisatie

→ Duid aan in de keuzenlijst welke sectoromschrijving het beste bij uw organisatie past. Slechts 1 optie is mogelijk. Verduidelijk wanneer u "Andere" kiest.

Beleid

→ Duid aan met ja/nee

→ *Beleidsplan*: In een beleidsplan richt de organisatie, via algemene en concrete doelstellingen, de werkzaamheden op de missie, opdracht of bestaansreden van de organisatie. De organisatie omschrijft in het beleidsplan hoe de beschikbare mensen en middelen zullen worden ingezet om deze doelstellingen te realiseren.

→ *Communicatieplan*: In het communicatieplan staat beschreven hoe de communicatie m.b.t. de organisatie en haar collecties intern en extern de organisatie doeltreffend zal verlopen.

→ *Collectieplan*: Het collectieplan geeft inzicht in de samenstelling en de betekenis van de collectie, in wat de organisatie met de collectie wil (keuzes, prioriteiten en strategie), en in de uitvoering ervan in de praktijk. (meer uitleg zie: https://www.depotwijzer.be/collectieplanning)

→ *Afstootbeleid*: Het afstootbeleid omvat keuzes in functie van het uitvoeren van de kernopdracht en/of het verzamelbeleid van de organisatie. Vanuit een weloverwogen beleid kunnen bepaalde minder interessante of niet in de collectie thuishorende stukken worden afgestoten.

→ *Verzamelbeleid*: Het verzamelbeleid omvat richtlijnen om de collectie doelbewust uit te breiden. Dat kan enerzijds actief zijn zoals het zelf op zoek gaan bij bijvoorbeeld boekhandels en veilingen of het aanmoedigen van schenkingen. Anderzijds geeft het passieve acquisitiebeleid een overzicht van stukken die ontbreken in de collectie en die alleen worden aangevuld wanneer ze via schenking worden aangeboden. Het acquisitiebeleid kan ook zijn afgesloten wanneer de collectie niet meer wordt uitgebreid. Kies daarbij voor:

- actief (*nastreven volledigheid*)
- partieel (*selectief uitgebreid*)
- passief (*uitbreiding als het zo uitkomt)*
- afgesloten (*niet meer uitgebreid*)

Ontvangt uw organisatie subsidies?

→ Duid het juiste antwoord aan en kies daarvoor uit:

- Ja (subsidies)
- Nee (geen subsidies)
- Andere logistieke steun
- Niet van toepassing

→ Specifieer over welke subsidies/steun het gaat en/of de subsidies/steun in de toekomst blijven voortbestaan.

% budget voor behoud en beheer van totaal budget

→ Geef hier het % in, berekend op basis van het totaal budget dat voorzien is van de organisatie voor behoud en beheer (bijvoorbeeld voor de aankoop van zuurvrije dozen of ander opbergmateriaal, voor schoonmaak of restauraties).

→ Bij gemeentearchieven of grote organisaties gaat het om het percentueel bedrag van het archief zelf (niet van de gemeente als rechtspersoon).

→ Geef indien wenselijk extra toelichting bij het budget.

Hoeveel deelcollecties zijn nog niet geïnventariseerd?

→ Vermeld hier in aantal hoeveel deelcollecties die nog niet geïnventariseerd/beschreven zijn. Schrijf “0” wanneer alle deelcollecties geïnventariseerd zijn.

→ Geef eventueel extra toelichting om welke deelcollecties het gaat.

→ Een **deelcollectie** is een **groep objecten die samenhang met elkaar vertonen.** Dat kan bijvoorbeeld doordat ze dezelfde functie hebben (bijvoorbeeld landbouwwerktuigen), uit hetzelfde materiaal bestaan (bijvoorbeeld zilverwerk) of eenzelfde onderwerp hebben

(bijvoorbeeld brieven). In een archiefcontext staat een deelcollectie voor een *archiefvormer*. Het gaat om documenten of archieven gevormd door een persoon, groep personen of organisatie.

1.2. Publiek, expertise en netwerk

Expertise

→ Waar zit de kennis en expertise van de organisatie? Denk daarbij aan "met welke aspecten kan de organisatie andere instellingen concreet helpen omdat de organisatie er goede kennis over bezit"? Kies uit:

- Registratie
- Digitalisering
- Restauratie
- Onderzoek
- Publiekswerking
- Thema's (*verduidelijk*)
- Geen
- Andere (*verduidelijk*)

Communicatie

→ Duid aan via welk kanaal er wordt gecommuniceerd over de organisatie (het gaat hier om **externe** communicatie, niet in de organisatie zelf of tussen de vrijwilligers onderling). Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- Website
- Facebookpagina, Instagram, Twitter (*specifieer welke*)
- Nieuwsbrief (papier)
- Nieuwsbrief (e-mail)
- Geen externe communicatie
- Andere (*verduidelijk*)

Faciliteiten/publiekswerking:

→ Duid aan welke faciliteiten er zijn op vlak van publiekswerking. Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- vaste tentoonstelling
- tijdelijke tentoonstelling
- leeszaal toegankelijk voor het publiek
- publicaties uitgegeven door de organisatie
- tijdschrift uitgegeven door de organisatie
- mogelijkheid tot depotbezoeken
- rondleidingen/open deur,
- antwoord op vragen/helpdesk
- educatieve werking
- andere (verduidelijk)

Samenwerking met erfgoedcel

→ In deze vraag wordt er gepeild of er in het verleden reeds persoonlijke contacten geweest zijn (bijvoorbeeld rond projecten etc.) met de erfgoedcel en de tevredenheid daarvan. Het ontvangen van de nieuwsbrief, het volgen van de website en facebookpagina gelden niet als contactmomenten.

→ Evalueer de erfgoedcel in het algemeen

Samenwerking met andere lokale erfgoedspelers

→ Beschrijf kort met welke andere erfgoedspelers er reeds contact is geweest (zonder de aanwezigheid van de erfgoedcel) en schets de achtergrond (project, vorming, evenement etc.). Specifieer behoeften en noden voor dergelijke samenwerkingen in de toekomst.

1.3. Personeel

Medewerkers en vrijwilligers

→ Vul het aantal betaalde medewerkers en vrijwilligers in getallen in.

→ Vul het aantal uur/maand die de medewerkers en vrijwilligers in totaal per maand besteden in. Indien ze wekelijks of niet maandelijks aanwezig zijn, bereken de tijd per maand.

→ Vul de taken van de betaalde medewerkers en/of vrijwilligers in.

Motivatie van de vrijwillige medewerkers

→ Duid aan wat past. Er zijn meerdere opties mogelijk.

- Hobby (*de activiteit is een hobby voor de vrijwilliger*)
- Interesse (*de vrijwilliger is geïnteresseerd in het onderwerp, thema*)
- Sluit aan bij eigen professionele bezigheden
- Om erfgoed te bewaren *(de vrijwilliger beseft het belang van de collecties en het goed bewaren is zijn/haar belangrijkste drijfveer)*
- Andere (verduidelijk)

Wat heeft de organisatie nodig om de werking beter te laten verlopen?

→ Duid aan wat past:

- Vorming *(vb. werken met vrijwilligers, expertise verwerven inzake het erfgoed)*
- Informatie *(vb. hulp bij vinden van geschikte informatie, doorverwijzen naar de juiste instantie*)
- Financiële steun *(vb. subsidies, hulp bij het vinden van inkomsten)*
- Promotie bij potentiële vrijwilligers (vb. *hulp bij communicatie en zoeken van nieuwe vrijwilligers*)
- Andere (*verduidelijk*)

Waarbij kan de EGC helpen?

→ Duid aan wat past:

- Vorming
- Informatie
- Financiële steun

- Promotie bij potentiele vrijwilligers
- Andere (verduidelijk)

Hoe kan Erfgoedcel Waasland dat doen?

→ Beschrijf wat de erfgoedcel concreet zou kunnen betekenen voor uw organisatie. Voor meer informatie over de werking van de erfgoedcel, ga naar: http://www.erfgoedcelwaasland.be/.

SWOT-analyse over het vrijwilligerswerk:

→ Beantwoord daarvoor bondig onderstaande vragen

- Wat zijn de sterke kanten van het vrijwilligerswerk in uw organisatie?
- Wat zijn de zwakke kanten van het vrijwilligerswerk in uw organisatie?
- Welke kansen ziet u voor het vrijwilligerswerk in uw organisatie?
- Welke belemmeringen ziet u voor het vrijwilligerswerk in uw organisatie?

→ *SWOT Analyse is een methode om sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen van een project of organisatie te evalueren ten behoeve van de strategische planning (meer info zie:* https://overheid.vlaanderen.be/sterkte/zwakte-analyse-swot-analyse)

VRAGENLIJST 2: Gegevens per deelcollectie

In deze sectie wordt algemene informatie van de deelcollectie verzameld.

⚠ Per deelcollectie dient een nieuwe vragenlijst "deelcollectie" te worden ingevuld!

Een **deelcollectie** is een **groep objecten die samenhang met elkaar vertonen.** Dat kan bijvoorbeeld doordat ze dezelfde functie hebben (bijvoorbeeld landbouwwerktuigen), uit hetzelfde materiaal bestaan (bijvoorbeeld zilverwerk) of eenzelfde functie hebben (bijvoorbeeld brieven). In een archiefcontext staat een deelcollectie voor een *archiefvormer*. Het gaat om documenten of archieven gevormd door een persoon, groep personen of organisatie. Bij grote deelcollecties, zoals een gemeentearchief, is een onderverdeling gemaakt op basis van de administratieve indelingen, die gangbaar zijn (bijvoorbeeld schepenbank of archief na de fusie).

De deelcollecties worden hier ingedeeld per materiaalsoort (archief, boeken, audiovisueel, documentair of objecten). Het is echter mogelijk dat een deelcollectie uit diverse materiaalsoorten bestaat (bijvoorbeeld archief en boeken). Kies hierbij voor "gemengde deelcollectie" en specifieer daarna de inhoud van de gemengde deelcollectie.

2.1. Algemeen

Naam organisatie

Naam deelcollectie

→ Naam zoals de beheerder die omschrijft; Wat is de naam waaronder de collectie bekend is?

Nummer deelcollectie

→ Wat is (indien dit bestaat) het unieke nummer van de collectie?

Ontsloten/geïnventariseerd

→ Kies Ja/Nee. Met ontsloten collecties worden collecties met een (bescheiden) beschrijving bedoeld, zoals een inventaris. Bij ontsloten collecties is het ook mogelijk om meer gedetailleerde informatie over de collectie te geven. Bij deelcollecties die nog niet zijn ontsloten,

wordt de mogelijkheid gegeven om meer informatie te voorzien (inzake omvang, categorie, datering etc.). Het veld is echter niet verplicht.

Omschrijving deelcollectie

→ Kies uit de volgende categorieën:
- Archief
- Audiovisuele deelcollectie (foto's/dia's/prentkaarten, kaarten/plannen, affiches, filmopnames/videobanden, geluidsopnames)
- Bibliotheek (boeken, brochures, tijdschriften, kranten)
- Documentaire deelcollectie (doodsprentjes/rouwbrieven, knipselmappen/onderwerpsmappen, andere)
- Museale deelcollectie (objecten)
- Gemengde deelcollectie

Specificatie deelcollectie (zie keuzelijst Bijlage 1)

→ Kies uit de keuzelijst, zoals die is aangegeven in de vragenlijst. Geef extra toelichting waar nodig.

Datering

→ Geef de datum van het oudste en het jongste object, indien gekend. Bijvoorbeeld: 1850-1920. Als de exacte datering niet te geven is, wordt een tijdvak genoemd (bijvoorbeeld 19e eeuw).

Periode

→ Duid bij benadering aan tot welke tijdspanne(s) de stukken van de deelcollectie behoren: gebruik "0" voor geen enkel stuk en "5" voor alle stukken.

1201-1300	1301-1400	1401-1500	1501-1600	1601-1700	1701-1800	1801-1850	1851-1900	1901-1950	1950-2000	2001-2020
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Status

→ Duid de status van de deelcollectie aan. Kies uit: in eigen beheer, bruikleen, bewaargeving, schenking en onbekend.

→ Door een schenking of legaat krijgt het erfgoed een andere eigenaar, zonder dat hier een vergoeding tegenover staat. In het eerste geval gebeurt de overdracht via een notariële akte bij leven van de schenker en met onmiddellijke ingang, in het tweede geval is er na het overlijden van de legator een testament. In beide gevallen zijn er vormelijke vereisten voor de geldigheid van de akte en kunnen aan de begiftigde verplichtingen zijn opgelegd. Het niet naleven daarvan kan leiden tot een herroeping van de eigendomsoverdracht. Lasten kunnen onder bepaalde voorwaarden ook vervallen.

→ Een bruikleen is een overeenkomst tussen twee partijen over de overdracht van erfgoed voor een bepaalde termijn, zodat het gebruikt kan worden voor een bepaald doel. Meestal gaat het om een tentoonstelling of een andere publieksgerichte activiteit.

→ Een bewaargeving is een overeenkomst tussen twee partijen over de overdracht van erfgoed voor een bepaalde termijn, zodat het erfgoed onder betere omstandigheden bewaard kan worden. Voor elk ander doel of gebruik moet de bewaarnemer dus eerst toestemming vragen aan de bewaargever.

→ Zie ook: https://www.depotwijzer.be/overeenkomsten

Eigenaar

→ Kies wie de eigenaars van de collectie zijn, enkel als de deelcollectie geen eigendom is van de instelling die deze beheert:
- Overheidsinstantie (*federaal, Vlaams, provincie, gemeentelijk*)
- publiekrechtelijke instelling
- privaatrechtelijke instelling of private rechtspersoon
- particulier (*privépersoon, familie*)
- onbekend (*niet bekend, niet gedocumenteerd*)
- andere (*andere eigenaar, verduidelijk*)

Inhoud

→ In deze vraag wordt gepeild naar de inhoud van de collectie m.a.w. waarop hebben de stukken in de collectie betrekking?
- **Concept**. Op welke (abstracte) concepten of thema's hebben de items in de collectie betrekking? *Bijvoorbeeld: Architectuur.*
- **Object**. Op welke (concrete) objecten hebben de items in de collectie betrekking? *Bijvoorbeeld: Boekentoren.*
- **Naam**. Welke personen of organisaties worden geassocieerd met de items in de collectie? *Bijvoorbeeld: Henry Vandevelde.*
- **Plaats**. Op welke plaatsen, regio's of andere ruimtes hebben de items in de collectie betrekking? *Bijvoorbeeld: Gent.*
- **Tijd**. Op welke tijdstippen of periodes hebben de items in de collectie betrekking? *Bijvoorbeeld: Interbellum.*

2.2. Materialen (per deelarchief)

2.2.1. Archief

Categorie

→ Kies de juiste categorie per deelcollectie.

Analoog of digital born?

→ Duid aan of de collectie analoog is of digital born (= oorspronkelijk digitaal vervaardigd materiaal dat enkel in digitale vorm bestaat, vb. elektronische documenten, e-mail, websites, multimedia etc.). Digital born is dus **niet** gelijk aan digitalisering, waarbij analoge materialen digitaal worden door bijvoorbeeld scannen of fotografie.

Omvang

→ Vermeld het aantal strekkende meters archief. Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting. Ga indien mogelijk tot op 0,01m.

2.2.2. Bibliotheek

Boeken

Categorie (1)

→ Kies de juiste categorie per deelcollectie.
- Boeken 20e-21e eeuw
- Boeken 19e eeuw
- Oude drukken 15e-18e eeuw
- Manuscripten, handschriften (= *een met hand geschreven tekst*)
- Bladmuziek, partituren
- Andere

Categorie (2)

→ Kies de juiste categorie per deelcollectie.
Hand- of vakbibliotheek: **Vakbibliotheken** bevatten publicaties die nodig zijn voor de goede werking en het onderzoek van een instelling, zoals een museum of een archief. Bijvoorbeeld boeken over bepaalde thema's die met de instelling zijn verwant.

→ Erfgoed- of bewaarbibliotheek:
Een **bewaarbibliotheek** is een bibliotheek die een cultureel en/of wetenschappelijk belangrijk documentair patrimonium van geschreven en gedrukte publicaties (handschriften, boeken en periodieken), gedigitaliseerde en elektronische publicaties en publicaties op andere dragers bewaart (en eventueel aanvult), beheert, bibliografisch ontsluit en (in mindere of meerdere mate) beschikbaar stelt.

Omvang

→ Vermeld het aantal stukken. Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting.
→ Vermeld het aantal meter bibliotheek (berekend wanneer alle boeken verticaal naast elkaar staan, zoals in een boekenkast). Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting. Ga indien mogelijk tot op 0,01m.

Periodieke publicaties

Categorie

→ Kies de juiste categorie per deelcollectie.
- Brochures
- Kranten
- Tijdschriften

Omvang

→ Vermeld het aantal stukken. Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting.
→ Vermeld het aantal meter bibliotheek (berekend wanneer alle boeken horizontaal naast elkaar staan, zoals in een boekenkast). Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting. Ga indien mogelijk tot op 0,01m.

2.2.3. Documentatie

Analoog of digital born?

→ Duid aan of de collectie analoog is of digital born (= oorspronkelijk digitaal vervaardigd materiaal). Digital born is dus niet gelijk aan digitalisering, waarbij analoge materialen digitaal worden door bijvoorbeeld scannen of fotografie.

Categorie

→ Kies de juiste categorie per deelcollectie.
- Beeldmateriaal
  - Foto's, dia's en prentkaarten
    - Foto's
    - Dia's
    - Postkaarten
  - Kaarten en plannen
  - Affiches
  - Microfilms, microfiches

    - Ander beeldmateriaal (*verduidelijk*)
- Tekstmateriaal
    - Bidprentjes en rouwbrieven
    - Knipsels en knipselmappen
    - Kopieën
    - Schaduwarchief
    - Overige tekstuele documentatie

Omvang

→ Vermeld het aantal stukken/exemplaren. Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting.

→ Vermeld het aantal meter (berekend wanneer alle materiaal horizontaal naast elkaar staat, zoals in een kast of rek). Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting. Ga indien mogelijk tot op 0,01m.

2.2.4. Audiovisuele collectie

Analoog of digital born?

→ Duid aan of de collectie analoog is of digital born (= oorspronkelijk digitaal vervaardigd materiaal). Digital born is dus niet gelijk aan digitalisering, waarbij analoge materialen digitaal worden door bijvoorbeeld scannen of fotografie.

Categorie

→ Kies de juiste categorie per deelcollectie.

- Beeld
    - Film
    - VHS
    - DVD
    - Andere (*verduidelijk*)
- Geluidsopnames
    - LP
    - Audiocassettes en audiobanden
    - CD
    - Andere (*verduidelijk*)

Omvang

→ Vermeld het aantal stukken. Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting.

→ Vermeld het aantal uur als het gaat om geluid of beeldopnames. Gebruik deze schrijfwijze: 00:02:35 voor 2 minuten 35 seconden. Duid aan of het om een exacte hoeveelheid gaat of om een schatting.

2.2.5. Objecten

Categorie

→ Kies uit de onderstaande categorieën. Er zijn meerdere opties mogelijk. Specifieer (maximaal 3)

- **Beeldmateriaal:** Naast de categorieën die al genoemd zijn bij archivalische deelcollecties (foto's, prentkaarten, kaarten, plannen, dia's) gaat het om schilderijen, tekeningen, cartoons, beeldhouwwerken, etsen, textielkunst, medailles, altaarstukken, retabels
- **Dierlijk materiaal:** Eieren, skeletten en skeletdelen, ingewanden, huid en leer, zijde, veren en dons, haren, wol, perkament, velijn, schelpen

- **Geluidsmiddelen:** Muziekinstrumenten, luidsprekers, microfoons, metronomen, middelen voor geluidssignalen
- **Geologisch materiaal:** Fossielen (dierlijk en plantaardig), (edel)stenen
- **Gereedschap en uitrusting:** Elektrische gereedschappen, gereedschappen om allerlei materialen te bewerken (hout, metaal, steen), sport- en spelmateriaal, theaterobjecten, medische instrumenten, computers, verwarming, machines en machineonderdelen, keukengerief
- **Halfproducten:** Textielmaterialen (lappen stof, garens), was, zeep, kunststoffen, glas, papier (onbedrukt), touw
- **Houders:** Blikken, bussen, dozen, kuipen, manden, vaten, tassen, aquaria, vaatwerk, liturgische houders (wierookvaten) asurnen, vazen
- **Informatievormen:** Vlaggen, vaandels, zegels, naamplaten, nummerplaten, audiovisuele materialen, boeken, knipsels, folders, fotokopieën, perkamentrollen, geluidsdragers, stickers, brieven, reclamemateriaal, affiches, ambtssymbolen, productverpakkingen,
- **Interieurinrichting:** Behang, gordijnen, hoezen, meubilair, meubelonderdelen, lampen, kaarshouders
- **Kleding:** Liturgische gewaden, sieraden en accessoires, schoenen, kledingstukken, wapenrusting, uniformen, (hand)tassen, hoeden en petten, pruiken
- **Meetinstrumenten:** Meetlinten, maatstokken, hoogtemeters, peilinstrumenten, elektriciteitsmeters, snelheidsmeters, meteorologische meetinstrumenten, weegschalen, thermometers, lichtmeters, geluidsniveaumeters
- **Menselijk materiaal:** Skelet en skeletdelen, haren
- **Planten en plantaardig materiaal:** Plantaardige fossielen, schors, zaden, bewerkt plantenmateriaal, hout en houtproducten, pollen
- **Recreatiemiddelen:** Kaart-, bord- en tafelspelelementen, sport- en atletiekbenodigdheden, poppenkastpoppen, puzzels, speelgoed
- **Ruilmiddelen:** Geld, verhandelbare waardepapieren, betalingsbewijzen
- **Varia:** Alles dat niet in een van de andere categorieën te plaatsen is.
- **Vervoermiddelen:** Koetsen, wagens, fietsen, auto's, karren, schaatsen, ski's, aanhangwagens, kruiwagens, kinderwagens, bromfietsen, motorfietsen
- **Wapens en munitie:** Vuurwapens, (steek)messen, kogels, granaten, geschut, mijnen

2.3. Registratiegraad en ontsluiting

In deze sectie wordt ingegaan op de toegankelijkheid van de collectie, zowel het vinden van de collectie (inventaris) als het raadplegen.

Mate van registratie

→ Duid aan in welke mate de deelcollectie is geregistreerd (dat wil zeggen het vastleggen van gegevens inzake de collectie in een inventaris of databank)

→ Duid aan in welke mate de deelcollectie is geautomatiseerd (dat wil zeggen geregistreerd met behulp van software)

→ Duid aan in welke mate de deelcollectie is gedigitaliseerd (dat wil zeggen gescand of digitaal gefotografeerd)

Registratie	Automatisering	Digitalisering
0%	0%	0%
1-20%	1-20%	1-20%
20-40%	20-40%	20-40%
40-60%	40-60%	40-60%
60-80%	60-80%	60-80%
80-99%	80-99%	80-99%
100%	100%	100%

Soort registratie

→ Maak een keuze uit de verschillende registratiemethodes.

- Steekkaartensysteem
- Inventaris op papier (handgeschreven of tekstverwerker bijvoorbeeld Word)
- Inventaris in rekenblad (bijvoorbeeld Excel)
- Inventaris in databank (bijvoorbeeld Access)
- Netwerkregistratiesysteem (bijvoorbeeld Erfgoedinzicht)
- Gespecialiseerd registratieprogramma (bijvoorbeeld Adlib)
- Andere (verduidelijk)

Mate van toegang van een digitale inventaris

→ Kies in welke mate de inventaris toegankelijk is. “Online” wordt gebruikt wanneer die op het internet gepubliceerd is en “Offline” wanneer de inventaris wel digitaal maar niet op het internet te raadplegen is (bijvoorbeeld enkel in de leeszaal).

→ Kies in welke mate de gedigitaliseerde/digitale collectie toegankelijk is. Kies “Online” wanneer de stukken op het internet raadpleegbaar zijn en “Offline” wanneer ze wel digitaal maar niet op het internet te raadplegen zijn (bijvoorbeeld enkel in de leeszaal).

Online toegang (inventaris)	Offline toegang (inventaris)	Online toegang gedigitaliseerde/digitale collectie	Offline toegang gedigitaliseerde/digitale collectie
0%	0%	0%	0%
1-25%	1-25%	1-25%	1-25%
26-50%	26-50%	26-50%	26-50%
51-75%	51-75%	51-75%	51-75%
76-99%	76-99%	76-99%	76-99%
100%	100%	100%	100%

Opslag en digitalisering

→ Kies op welke wijze de digitale/gedigitaliseerde deelcollectie digitaal is opgeslagen. Duid meerdere opties aan wanneer er een back-up van de gegevens elders wordt opgeslagen.

- De digitale/gedigitaliseerde deelcollectie staat op floppydisks, cd-roms, dvd's
- De digitale/gedigitaliseerde deelcollectie wordt bewaard op usb-sticks
- De digitale/gedigitaliseerde deelcollectie wordt bewaard op een harde schijf in een computer
- De digitale/gedigitaliseerde deelcollectie wordt bewaard op een externe harde schijf
- De digitale/gedigitaliseerde deelcollectie wordt bewaard op een interne server
- De digitale/gedigitaliseerde deelcollectie wordt bewaard op een externe server
- De digitale/gedigitaliseerde deelcollectie wordt bewaard in "de cloud" (*opslagruimte die online wordt aangeboden*)
- Andere…(*verduidelijk*)

2.4. Belang en gebondenheid van de deelcollectie

In dit onderdeel wordt gepolst naar op welke manier het erfgoed in de organisatie gebonden is aan de gemeente en/of het Land van Waas, wat het belang van de collectie is voor de organisatie zelf en voor welke aspecten de deelcollectie in het Waasland waardevol kan zijn.

Het belang van de deelcollectie voor de organisatie

→ Hier wordt gekeken naar de relatie van de deelcollectie met de missie van de organisatie. De mate waarin de deelcollectie beantwoordt aan de missie van de organisatie, bepaalt het belang ervan voor die organisatie. Met andere woorden: hoe sterk is de deelcollectie verbonden met de kerncollectie van de organisatie?

Hoogst	Belangrijkste deelcollectie die de instelling zelf als topstukken beschouwt. Ze zijn onvervangbaar en onmisbaar. Deze objecten zijn uitermate belangrijk voor de instelling om zijn doelstellingen te realiseren.
Hoog	Belangrijke deelcollecties die passen binnen de missie van de organisatie. Deze objecten zijn van wezenlijk belang voor de instelling.
Matig/niet zeker	Belangrijke deelcollectie die niet past binnen geografische werkingsgrenzen of maar ten dele bij het inhoudelijke werkingsgebied.
Laag/niet	Deelcollectie die niet binnen de doelstelling van de instelling past. Ze hebben weinig tot geen waarde of relevantie voor de instelling.

*Kerncollectie van de collectie = de stukken die de basis vormen van het actieve verzamelbeleid. Ze geven uitdrukking aan de doelstelling en missie van de instelling.

Het belang van de deelcollectie in een geografische context

→ Geef aan welk belang/relevantie de deelcollectie heeft in een geografische context. Probeer daarvoor vanuit een helikopterperspectief naar de collectie te kijken. De vraag 'Is mijn collectie uniek/bijzonder/kenmerkend in of voor de organisatie/ de lokale gemeenschap/ het Waasland/de provincie/Vlaanderen' kan helpen. Kies uit de volgende opties en motiveer je keuze:

- (enkel) voor de organisatie (lokaal belang)
- voor de lokale gemeenschap (lokaal belang)
- voor het Waasland (regionaal belang)
- voor de provincie (provinciaal belang)

- voor Vlaanderen

De gebondenheid van de deelcollectie

→ Dit geeft aan op welke manier de deelcollectie *gebonden* is aan een plaats of de regio. Een deelcollectie kan gebonden zijn aan een plaats, één of meerdere personen, een proces, een organisatie of een vereniging. Meer dan één soort gebondenheid is uiteraard mogelijk. Verduidelijk elke keuze.

→ Kies uit de volgende opties:

- Instelling
- Vereniging
- Proces
- Persoon
- Plaats
    - Gehucht/parochie
    - Stad/gemeente
    - Stad/gemeente en buurtgemeentes
    - Waasland
    - Provincie
    - Nationaal
    - Internationaal
- Andere (*verduidelijk*)

De waarde van de deelcollectie

→ Bij deze vragen wordt grofweg gepolst naar een inschatting van de waarde van de deelcollectie op verschillende vlakken. Lees de diverse omschrijvingen en maak een zo getrouw mogelijke inschatting tussen de vooropgestelde schaal.

- Samenhang:

De mate waarin er een verband bestaat tussen de objecten binnen de deelcollectie. Een grote samenhang verhoogt sterk de erfgoedwaarde en is een belangrijk criterium om te beslissen over de toekomst van de objecten. Bij een grote samenhang is het belangrijk dat ze in groep bij elkaar blijven.

Kies uit: hoog - matig/gemiddeld - laag

- Herkomst:

De ontstaans-, gebruiks- en verwervingsgeschiedenis van (de objecten binnen) de deelcollectie. Met herkomst bedoelt men het levensverhaal van het erfgoed, de biografie van het object en vooral de bekendheid daarvan. Als de herkomst compleet onbekend is, is het vaak moeilijk een historische waarde toe te kennen. Daarentegen zal erfgoed waarvan de herkomst goed gekend is, hoger gewaardeerd worden.

Kies uit: Bekend en gedocumenteerd – matig bekend/gedocumenteerd – onbekend/ongedocumenteerd

- Toestand

De staat waarin de deelcollectie zich bevindt. Een goede toestand betekent dat de deelcollectie in een bijna perfecte toestand is en alle onderdelen nog aanwezig zijn. Dat verhoogt vaak het belang van de deelcollectie, zeker als andere gelijkaardige collecties in een minder goede toestand verkeren. Een gemiddelde toestand betekent dat de deelcollectie objecten bevat die zowel in goede

en in minder goede conditie zijn. Een lage score betekent dat het merendeel, zo niet alle objecten in de deelcollectie niet intact, kapot of in zeer slechte materiele staat zijn.
Kies uit: hoog - matig/gemiddeld - laag

- Zeldzaamheid

De mate waarin een deelcollectie uitzonderlijk is. Erfgoed dat zeldzaam is, is waardevol. Iets over de zeldzaamheid zeggen kan alleen door een vergelijking te maken met andere erfgoedgehelen en objecten. Iets is bijvoorbeeld uniek omdat het één van de laatste overgebleven voorbeelden van zijn soort is. Druk zeker uit binnen wel perspectief de zeldzaamheid geldt: iets kan uniek zijn op lokaal niveau, maar op regionaal veel voorkomend.
Kies uit: Op Vlaams niveau zeldzaam – Lokaal (Waasland) zeldzaam – niet/weinig zeldzaam

- Historische waarde

Erfgoed met een historische waarde heeft de eigenschap dat het aspecten van de geschiedenis belicht en tot leven brengt. Een deelcollectie heeft historische waarde wanneer ze een relatie heeft met belangrijke historische personen, gebeurtenissen, plaatsen, thema's of gemeenschappen. Of het getuigt van een bepaalde historische periode, proces, ontwikkeling, thema, tijdsbeeld of levensstijl. Situeer deze wel steeds binnen de eigen (lokale) context.
Kies uit: Op Vlaams niveau hoog – Lokaal (Waasland) hoog – weinig of geen historische waarde

- Ambachtelijke/kunsthistorische waarde

Erfgoed met een kunsthistorische waarde illustreert overtuigend een aspect van de kunstgeschiedenis in al zijn aspecten: van (alledaagse) kunst tot ambachtsuitdrukkingen, producten van de (lokale) nijverheid of stiel. Dit erfgoed is met aandacht ontworpen, vormgegeven en/of uitgevoerd. Ook de mate waarin (de objecten binnen) de deelcollectie een goed voorbeeld zijn van een bepaalde stijl, ontwerp of stroming, weegt mee. Denk hierbij niet alleen aan grote namen en perfecte voorbeelden: kleine, alledaagse (kunst-)voorwerpen dienen ook mee gewaardeerd te worden!
Kies uit: hoog - matig/gemiddeld - laag

- Maatschappelijke relevantie

Een deelcollectie heeft een maatschappelijke relevantie als ze belangrijk is voor groepen in de hedendaagse maatschappij. Het gaat dus over actuele erfgoedwaarden. Bijvoorbeeld: wanneer een schuttersgilde haar traditionele objecten vandaag nog gebruikt bij het uitoefenen van een traditie, zijn de objecten nog steeds belangrijk binnen het sociale leven. Vanaf het moment dat zij hun collectie afstaan en niet langer gebruiken, verliezen de objecten hun maatschappelijke relevantie. Zij krijgen dan een historische waarde. De maatschappelijke relevantie van een deelcollectie kan dus snel wijzigen wanner het gebruik en de functie veranderen. Toch zijn ze niet te negeren in de besluitvorming over het erfgoed, zeker bij herbestemmingen.
Kies uit: hoog - matig/gemiddeld - laag

- Belevingswaarde

De belevingswaarde(n) van een deelcollectie heeft betrekking op de mate waarin ze sensaties, emoties en associaties oproept. Deze kunnen zowel door materiele als immateriële aspecten (zintuigen, herinneringen en perceptie) worden teweeggebracht. Het gaat om een soort 'sfeer' van de deelcollectie en eventueel de ruimte waarin deze zich bevindt. Bij beleving, de meest subjectieve waarde, gaat het om een individuele ervaring, die een collectief karakter krijgt als ze door meerdere mensen wordt gedeeld.

Kies uit: Individueel – bepaalde (maatschappelijke) groepen – collectief

- Museale waarde

Museale waarde heeft betrekking op de mate waarin een deelcollectie in het hier en nu gebruikt wordt voor presentatie. Dat kan gaan van het opstellen in een permanente voorstelling, maar ook

het gebruik voor thematische exhibities, het aantonen van de activiteiten (bijvoorbeeld een oude poster hangen in de inkomhal…)

Kies uit: hoog - matig/gemiddeld - laag

- Educatieve waarde

De educatieve waarde heeft betrekking op de mate waarin een deelcollectie gebruikt kan worden voor educatie buiten de eigen organisatie. Deze waarde is de eigenschap om de geschiedenis, betekenis en waarden van een deelcollectie over te brengen naar een breed publiek. Educatie kan zeer breed zijn, maar denk zeker na over het gebruik bij educatieve activiteiten zoals schoolrondleidingen, een interactieve workshop, het demonstreren van oude methoden…

Kies uit: hoog - matig/gemiddeld - laag

- Informatieve waarde

Een deelcollectie heeft een informatieve waarde wanneer er gegevens uit kunnen worden afgelezen of wanneer ze informatie bevat die bijdragen aan (wetenschappelijk) onderzoek en studie. De deelcollectie kan de organisatie zelf iets bijleren over een historische periode, techniek, gebruiksaanwijzing of denkwijze, of onderzoekers van buiten de organisatie. Het verschil met de educatieve waarde is dat deze informatie en deze gegevens vaak niet (meteen) hun weg vinden naar het brede publiek en nuttiger zijn voor intern gebruik. De informatieve waarde van een deelcollectie hangt nauw samen met het ontwikkelingspotentieel.

Kies uit: hoog - matig/gemiddeld - laag

Gerelateerde collecties

→ Zijn er collecties die dezelfde herkomst hebben als de hier beschreven collectie (bijvoorbeeld de bibliotheek en het archief van een auteur die als afzonderlijke collecties worden beschreven)?

→ *Let op!* Het gaat hier niet over andere collecties met *inhoudelijke* overeenkomsten.

→ Geef de namen waaronder deze collecties gekend zijn en de nodige identificatiegegevens (bijv. identificatienummer, bewaarplaats, beherende instelling, URL).

2.5. Bewaaromstandigheden en conditie

Informatie over bewaaromstandigheden

→ Per deelcollectie wordt aangegeven op welke manier deze bewaard wordt. Onder verpakt worden zowel (archief)dozen, mappen, etc. verstaan.

1. Los, niet verpakt

   Verpakt, niet zuurvrij
   Verpakt, zuurvrij
2. Op open rekken

   Op gesloten rekken/in gesloten kasten

Een open rek:

Een gesloten rek:

Informatie over de conditie

De scorekaart voor de conditie bevat de volgende soorten schade:

1. Mechanische schade: door verkeerd gebruik en/of geweld (bijvoorbeeld boeken die uit de band hangen, scheuren in papier)
2. Biologische schade: schimmels, bacteriën
3. Chemische schade: door stoffen aanwezig op of in het document of voorwerp (bijvoorbeeld verzuring of inktvraat)
4. Plaagschade: insecten, knaagdieren
5. Lichtschade: verkleuring en vervaging als gevolg van licht
6. Brandschade: schade als gevolg van brand, bijvoorbeeld brandgaten, rookschade
7. Waterschade: schade als gevolg van water, bijvoorbeeld lekkage

Per soort schade: aanduiding van het percentage van schade:

0-10%	Geen (zichtbare)schade
10-39%	Een klein aantal stukken uit de deelcollectie hebben schade
40-60%	Ongeveer de helft van het aantal stukken uit de deelcollectie hebben schade
61-89%	Meer dan de helft, maar niet alle stukken, zijn aangetast
90-100%	Bijna alle stukken uit de deelcollectie zijn aangetast

Depotnummer

→ Geef het nummer/de naam van het depot waarin de collectie is opgeborgen. Gebruik datzelfde nummer/diezelfde naam bij het invullen van de vragenlijst over het depot.

VRAGENLIJST 3: Gegevens per depot

Deze vragenlijst peilt naar het depot en de bewaaromstandigheden van de diverse collecties. ⚠
Indien er meerdere depots zijn, gelieve dan ook de vragenlijst meermaals in te vullen.

Depotnummer

→ Geef het nummer/de naam van het depot waarin de collectie is opgeborgen. Gebruik datzelfde nummer/diezelfde naam bij het invullen van de vragenlijst over de deelcollecties.

Depotruimte

→ Duid aan wat van toepassing is op het depot (= de plaats waar de stukken van de collectie worden bewaard)

- depot in aparte ruimte
- alleen museale ruimte
- ruimte voor diverse doelen

Omschrijving depot

→ Geef een korte omschrijving van het depot. Denk daarbij aan het adres (indien dat afwijkt van het organisatieadres), de grootte van het depot, wat er, naast collecties, nog in de ruimte staat…

Bewaaromstandigheden instelling

→ Hier wordt geïnformeerd naar het beleid van de instelling inzake beheer en behoud. Met behoud en beheer wordt het geheel van acties aangeduid voor de duurzame zorg van

materieel erfgoed. Het omvat o.a. veiligheidszorg, (preventieve) conservering en restauratie, verpakking en transport, depotinrichting en -beheer, calamiteitenpreventie en -bestrijding enz.

→ *Collectiebeheerplan*: plan van aanpak voor het beheer en behoud en voor de registratie en documentatie van de collectie (wat zijn de te doorlopen stappen…)

→ *Rampenplan/calamiteitenplan*: Een calamiteitenplan bevat aspecten uit diverse disciplines: brandveiligheid, evacuatieprocedures bij een bommelding, gaslek of ontploffingsgevaar, reageren op agressie, een overval enz. (Meer informatie zie: https://www.depotwijzer.be/calamiteitenplan).

→ *Restauraties aan collectie*: zijn er al restauraties aan de collectie gebeurd? Ja/Nee

Metingen: temperatuur en luchtvochtigheid

Constant

→ Is de temperatuur in het depot constant? Kies uit de volgende opties:

- Ja, structureel gemeten (*de temperatuur is al meer dan 1x gemeten en met een zekere regelmaat*)
- Nee, structureel gemeten (*de temperatuur is al meer dan 1x gemeten en met een zekere regelmaat*)
- Geen idee, nooit gemeten (*de temperatuur is nog nooit gemeten*)

→ Is de relatieve luchtvochtigheid in het depot relatief constant (kleine schommelingen zijn mogelijk)? Kies uit de volgende opties:

- Ja, structureel gemeten (*de luchtvochtigheid is al meer dan 1x gemeten en met een zekere regelmaat*)
- Nee, structureel gemeten (*de luchtvochtigheid is al meer dan 1x gemeten en met een zekere regelmaat*)
- Geen idee, nooit gemeten (*de luchtvochtigheid is nog nooit gemeten*)

Geschikt

→ Is de temperatuur in het depot geschikt voor de goede bewaring van de materialen (ca. 20° C)? Kies uit de volgende opties:

- Ja, structureel gemeten (*de temperatuur is al meer dan 1x gemeten en met een zekere regelmaat*)
- Nee, structureel gemeten (*de temperatuur is al meer dan 1x gemeten en met een zekere regelmaat*)
- Vermoedelijk ja, 1x gemeten (*de temperatuur is 1x gemeten en was toen goed*)
- Vermoedelijk nee, 1x gemeten (*de temperatuur is 1x gemeten en was toen niet goed*)
- Geen idee, nooit gemeten (*de temperatuur is nog nooit gemeten*)

→ Is de relatieve luchtvochtigheid in het depot geschikt voor de goede bewaring van de materialen (Relatieve vochtigheid = +- 50%)? Kies uit de volgende opties:

- Ja, structureel gemeten (*de luchtvochtigheid is al meer dan 1x gemeten en met een zekere regelmaat*)

- Nee, structureel gemeten (*de luchtvochtigheid is al meer dan 1x gemeten en met een zekere regelmaat*)
- Vermoedelijk ja, 1x gemeten (*de luchtvochtigheid is 1x gemeten en was toen goed*)
- Vermoedelijk nee, 1x gemeten (*de luchtvochtigheid is 1x gemeten en was toen niet goed*)
- Geen idee, nooit gemeten (*de luchtvochtigheid is nog nooit gemeten*)

(Voor meer informatie over de bewaaromstandigheden per materiaalsoort: zie https://s3.amazonaws.com/verzekerdebewaring/aflevering_audiovisueel_materiaal.pdf)

Bewaaromstandigheden per depot

→ Duid aan of het depot beschikt over onderstaande maatregelen met ja/nee

- maatregelen tegen wateroverlast (bijvoorbeeld *bovenaan gesloten kasten, stukken niet op de grond/vloer, geen lavabo's in de ruimte) (Voor meer info zie:* https://www.depotwijzer.be/beveiliging-tegen-water-bouwkundige-maatregelen-en-installaties)
- elektrische leidingen weggewerkt (*zijn elektrische leidingen weggewerkt?)*
- maatregelen tegen brand *(bijvoorbeeld brandblusapparaten in het depot, geen warmtebronnen, onderheid van elektrische installaties) (Voor meer info zie:* https://www.depotwijzer.be/beveiliging-tegen-brand-organisatorische-maatregelen)
- vluchtwegen (*zijn er vluchtwegen voor handen in geval van noodsituaties?)*
- maatregelen tegen diefstal en vandalisme (*bijvoorbeeld barrières in het gebouw/bij de vluchtwegen, goede buitenverlichting) (Voor meer info zie:* https://www.depotwijzer.be/beveiliging-tegen-dieven-en-vandalen-bouwkundige-maatregelen-en-installaties)
- Bescherming tegen licht *(Is het depot lichtdicht?)*
- Regelmatige schoonmaak (*wordt het depot minstens 1x per maand schoongemaakt?)*

Noden behoud en beheer

→ Met behoud en beheer wordt het geheel van acties aangeduid voor de duurzame zorg van materieel erfgoed. Het omvat o.a. veiligheidszorg, (preventieve) conservering en restauratie, verpakking en transport, depotinrichting en -beheer, calamiteitenpreventie en -bestrijding enz.

→ Beschrijf kort welke noden er zijn op vlak van behoud en beheer voor uw organisatie.

Keuzelijst Specificatie Deelcollectie

1. Archief

1.1. Publiekrechtelijke archief

Gemeente

Schepenbank als gerechtelijke instantie

Schepenbank als administratieve instantie

Notariële akten

Archief van voor de fusie (1977)

Archief van na de fusie

1. Beleid (gemeenteraad en college)
2. Organisatie van de gemeente
3. Personeel
4. Beheer van eigendommen (economaat)
5. Financiën en fiscaliteit
6. Burgerlijke stand
7. Bevolking
8. Verkiezingen
9. Militaire zaken
10. Openbare orde en veiligheid
11. Openbare gezondheid
12. Openbare werken en nutsvoorzieningen
13. Ruimtelijke ordening en stedenbouw
14. Onderwijs
15. Cultuur
16. Sport
17. Jeugd
18. Recreatie en feestelijkheden
19. Lokale economie
20. Welzijn
21. Toezicht op sociale instellingen (Burelen weldadigheid, COO, OCMW, Burgerlijke Godshuizen)
22. Toezicht op erediensten

Ongeordend archief

OCMW Bureel van Weldadigheid

Burgerlijke Godshuizen

COO

OCMW Beleid

Organisatie

Personeel

Financieel beheer
Hulpverlening
sociaal
financieel
sociale tarieven
gezondheidszorg
geestelijke gezondheidszorg
ouderenzorg
huisvesting
werkgelegenheid
opleidingen
thuiszorg
jeugdzorg
asielzoekers en vreemdelingen
Ongeordend archief

Polder Beleid
Organisatie
Personeel
Beheer van gronden, gebouwen en uitrusting
Verwerven van inkomsten
Financieel beheer
Aanleg en instandhouding van de polder of watering
Ongeordend archief

Kerkfabriek

1.2. Privaatrechtelijk archief

Parochiearchief

Verenigingsarchief

Persoons- of familiearchief

Bedrijfsarchief

Ander privaatrechtelijk archief

Documentatie

Beeldmateriaal

- Foto’s, dia’s en prentkaarten
  - Foto’s
  - Dia’s
  - Postkaarten
- Kaarten en plannen
- Affiches
- Microfilms, microfiches

- Ander beeldmateriaal (*verduidelijk*)

Tekstmateriaal

- Bidprentjes en rouwbrieven
- Knipsels en knipselmappen
- Kopieën
- Schaduwarchief
- Overige tekstuele documentatie

Audiovisuele collectie

- Beeld
  - Film
  - VHS
  - DVD
  - Andere (*verduidelijk*)
- Geluidsopnames
  - LP
  - Audiocassettes
  - CD
  - Andere (*verduidelijk*)

Bibliotheek

Boeken (monografieën, naslagwerken)

Brochures

Tijdschriften

Kranten

Objecten

Archief	Documentatie	Audiovisuele collectie	Bibliotheek	Objecten
Publiekrechtelijke archief Gemeente en OCMW Polder Kerkfabriek *Privaatrechtelijk archief* Parochiearchief Verenigingsarchief Persoons- of familiearchief Bedrijfsarchief Ander privaatrechtelijk archief	*Beeldmateriaal* Foto's, dia's en prentkaarten • Foto's • Dia's • Postkaarten Kaarten en plannen Affiches Microfilms, microfiches Ander beeldmateriaal *Tekstmateriaal* Bidprentjes en rouwbrieven Knipsels en knipselmappen Kopieën Schaduwarchief Overige tekstuele documentatie	*Beeld* Film VHS DVD Andere *Geluidsopnames* LP Audiocassettes CD Andere	Boeken (monografieën, naslagwerken) Brochures Tijdschriften Kranten	Beeldmateriaal Dierlijk materiaal Geluidsmiddelen Geologisch materiaal Gereedschap en uitrusting Halfproducten Houders Informatievormen Interieurinrichting Kleding Meetinstrumenten Menselijk materiaal Planten en plantaardig materiaal Recreatiemiddelen Ruilmiddelen Vervoermiddelen Wapens en munitie Varia

Bijlage III

Tabel met een korte evaluatie van de aanbevelingen uit het onderzoek van 2008

	Aanbeveling	Afgewerkt of onhaalbaar	Lopend	Toekomst
1	Versterking van de interne erfgoedwerking van de organisaties			
1.1.	*Registreer alle erfgoedcollecties op een uniforme en platform-onafhankelijke manier*		X	
1.1.	*Ontsluit de heemkundige tijdschriften*			Haalbaar indien aangepast
1.1.	*Maak een stappenplan voor inventarisatie van foto's, dia's en prentbriefkaarten. Geef de Beeldbank Waasland hierin een coördinerende rol*		X	Haalbaar indien aangepast
1.1.	*Maak een inventaris van knipsel- en onderwerpsmappen; digitaliseer krantenknipsels en op termijn ander materiaal dat blijvend beschikbaar moet zijn uit deze mappen*			Volledige kranten digitaliseren is nuttiger
1.1.	*Registreer archiefmateriaal in een uniform systemen volgens gangbare normen in de archiefwereld*		X (GIAS)	X
1.1.	*Stimuleer registratie van museale voorwerpen in MovE (nu: Erfgoedinzicht)*		X	
1.1.	*Zoek voor collecties voorwerpen van niet-museale organisaties een registratiesysteem, dat aansluit bij en uitwisselbaar is met MovE (nu: Erfgoedinzicht)*	Erfgoedinzicht neemt ook andere collecties op		
1.1.	*Stimuleer registratie van kerkelijke objectencollecties in* www.religieuserfgoed.be *(nu: Erfgoedinzicht)*		Opname in Erfgoedinzicht	
1.1.	*Maak een beredeneerde bibliografie*	Onhaalbaar		
1.2.	*Maak in overleg met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen een regionaal depotbeleid, na grondige inventarisatie en eventuele afstoot of ruil van deelcollecties*			X
1.2.	*Stel een regionaal calamiteiten- en rampenplan op*		X	
1.2.	*Organiseer uitwisseling van expertise rond behoud en beheer*		X	
1.2.	*Maak een schade-inventaris van erfgoedbibliotheken*			X
2.	Versterken van de externe erfgoedwerking van de organisaties			
	Ontwikkel een competentiepool van erfgoedzorgers in het Waasland		X	X
	Maak een draaiboek van 'best practices' in erfgoedzorg in het Waasland		X	
	Zorg voor onderlinge begeleiding		X	
3.	Versterken van de maatschappelijke rol van de erfgoedorganisaties			

3.1.	*Start op termijn, na registratie van de diverse categorieën erfgoed, een discussie over de rol van het aanwezige roerende erfgoed in 'culturele biografie van de streek'*			X
3.2.	*Integreer roerend erfgoed in het toeristische aanbod*		X	
3.3.	*Stimuleer erfgoedorganisaties tot meer procesgerichte en interactieve publiekswerking*			X
3.3.	*Werk projecten en acties uit waarin materieel en immaterieel erfgoed een rol speelt*		X	
4.	Ondersteuning bieden bij de voorwaarden, nodig voor het functioneren van de organisaties			
4.1.	*Intensiveer het bestaande overleg binnen het Waas ArchievenOverleg.tot een structureel overleg over archiefwerking in alle aspecten.*		X	
4.1.	*Stimuleer intragemeentelijke samenwerking op het gebied van archiefbeheer*		X	
4.1.	*Initieer intergemeentelijke samenwerking naar analogie met de Nederlandse streekarchivaraten en streekarchieven in samenwerking met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen*		X	
4.1.	*Stimuleer samenwerkingsverbanden met bijvoorbeeld landelijke organisaties in verband met inventarisatie*		X	
4.1.	*Promoot het model van het Archief de Bergeyck als voorbeeld voor privaatrechtelijke archieven*	Afgewerkt	X	
4.1.	*Geef de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en het Stedelijk Museum Lokeren, een voortrekkersrol binnen 'MuWa*		X	
4.1.	*Streef op termijn binnen MuWa naar expertise-uitwisseling, collectiemobiliteit en gezamenlijke projecten*		X (Collectieafspraken)	
4.1.	*Structureer samenwerking van landbouwmusea in en buiten de streek*		X	X
4.2.	*Inventariseer bestaande subsidie- en financieringskanalen van en voor erfgoedorganisaties*		X	
4.3.	*Begeleid vrijwilligersorganisaties rond juridische vraagstukken*		X	
4.4.	*Stimuleer erfgoedorganisaties duidelijke contracten op te stellen bij alle vormen van overdracht van materiaal. Werk samen met landelijke organisaties om goede voorbeelddocumenten op te stellen of als deze organisaties daarover al beschikken, voorbeelden beschikbaar te stellen.*	Aanwezig	Sensibliseren	
4.4.	*Sensibiliseer rond het begrip 'openbaar domein'*		X	
4.5.	*Biedt vorming op maat van de erfgoedorganisaties in de streek aan*		X	
4.5.	*Zorg voor praktische ondersteuning bij basistaken als registratie, behoud en beheer en publiekswerking*		X	

Bijlage IV

Schematisch overzicht van de toepassingen van de Archiefwet en het Archiefdecreet

Archiefwet	Archiefdecreet
Alle archiefdocumenten van ● de volledige federale overheid, ● Raad van State, ● hoven en rechtbanken;	Alle archiefdocumenten van ● de volledige Vlaamse overheid, ● Vlaamse administratieve rechtscolleges, ● intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, ● extern verzelfstandigde agentschappen van OCMW's;
(semi)dynamische archiefdocumenten van provincies en gemeenten die betrekking hebben op ● de burgerlijke stand, ● de organisatie van en het beleid inzake de politie en de brandweer, ● de pensioenstelsels van het personeel en de mandatarissen, ● de uitvoering van federale regelgeving en ● de door de federale overheid toevertrouwde opdrachten;	(semi)dynamische archiefdocumenten van provincies en gemeenten, behalve die documenten die betrekking hebben op ● de burgerlijke stand, ● de organisatie van en het beleid inzake de politie en de brandweer, ● de pensioenstelsels van het personeel en de mandatarissen, ● de uitvoering van federale regelgeving en ● de door de federale overheid toevertrouwde opdrachten;
statische archiefdocumenten van ● provincies en gemeenten, ● sommige andere provinciale en gemeentelijke instellingen, ● binnengemeentelijke territoriale organen (districten), ● OCMW's (met inbegrip van de intern verzelfstandigde agentschappen), ● polders en wateringen en ● de erkende erediensten.	(semi)dynamische archiefdocumenten van ● andere provinciale en gemeentelijke instellingen, ● binnengemeentelijke territoriale organen (districten), ● OCMW's (met inbegrip van de intern verzelfstandigde agentschappen), ● polders en wateringen en ● de erkende erediensten.

Bijlage V

Overzicht van de collecties die opgenomen zijn in Erfgoedbank Waasland (waaserfgoed.be)

Naam organisaties	Naam deelcollecties
Gemeente Zwijndrecht	
	Collectie John Tulpinck
	Cultureel Archief Zwijndrecht
Heemkundige Kring Nieuwkerken	
Gemeentearchief Beveren	
	Academie Royale de Medecine de Belgique
	Beverse Film en Videoclub
	Collectie familie Van Bogaert
	Privécollectie Van Avermaet - Den Tandt
	Prisma '80
	Privécollectie Abdon Van Bogaert
	Privécollectie De Backer
	Privécollectie Freddy Buys
	Privécollectie Paul Gheldolf
	Privécollectie Smet-Moorthamers
	Privécollectie Wim Van Remortel
Archief de Bergeyck	
	Bouwens
	de Brouchoven de Bergeyck
	Goubau
	Helmans
	de Visscher de Celles
Heemkundige Kring De Kluize Meerdonk	
Heemkundige Kring De Kluize Sint-Pauwels	
Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas	
	Modern Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas
	Modern Gemeentearchief Sint-Pauwels
	Modern Gemeentearchief De Klinge
	Modern Gemeentearchief Meerdonk
	Oud Archief Sint-Gillis-Waas
Bibliotheca Wasiana	
	Bisschoppelijke Normaalschool Sint-Niklaas (WAS)
	Documentatiemap Vredesfeesten (WAS)
	Gezondheidscentrum Sint-Jozef
	Historische kaarten
	Reynaert
	Schuttersverenigingen Waasland (WAS)
Stadsarchief Sint-Niklaas	
	Achief Alex Van Asch|fototheek
	fototheek
	Modern Archief Belsele

	Oud Archief Sint-Niklaas
	Stadsarchief Sint-Niklaas-archief Sint-Nicolaasparochie
Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren	
	Privé-collectie Johnny Van Bogaert
Heemkundige Kring d'Euzie	
	Luc Dullaert
	Marcellijn Dewulf
	Postkaarten
Stadsarchief Lokeren	
	ACL
	Modern Archief Daknam
	Modern Archief Eksaarde
	Oud Archief Eksaarde
	Privécollectie Herman Magerman
Rijksarchief Beveren	
	VZ Foto's Kieldrecht
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas	
	Affiches
	Archeologie
	Cartografische collectie
	Meert
Heemkundige Kring De Kluize Sint-Gillis-Waas	
Heemkundige Kring De Kluize De Klinge	
Gemeentearchief Waasmunster	
	Gemeentearchief Waasmunster-Modern Archief
Gemeenteschool Waasmunster	
	Particuliere Collectie Eric Stuer
	Particuliere Collectie Paul Thuysbaert
'tij vzw	
Digitale Collectie Erfgoedcel Waasland	
	800 jaar Sinaai
	Archief van de Broeders van Liefde te Gent
	Barbierpolder
	Diverse Chirogroepen
	Particuliere Collectie André Lernout
	Particuliere Collectie André Verstraeten
	Particuliere Collectie Annie Vandenbossche
	Particuliere Collectie Anton Vlaskop
	Particuliere Collectie Carl Ivens
	Particuliere Collectie Christiane De Groot
	Particuliere collectie Claire Gillis
	Particuliere collectie Daniël Andries

	Particuliere Collectie Denis Van Heirseele
	Particuliere Collectie Denise Verbraecken
	Particuliere Collectie Dirk De Bilde
	Particuliere Collectie Edy Hofman
	Particuliere Collectie Etienne De Backer
	Particuliere Collectie Etienne Van Puyvelde
	Particuliere Collectie Etienne Verhoeven
	Particuliere Collectie familie Van Cotthem
	Particuliere Collectie François De Baere
	Particuliere Collectie François Francet
	Particuliere Collectie François Van Royen
	Particuliere Collectie Freddy Waterschoot
	Particuliere Collectie Gaston Maervoet
	Particuliere Collectie Geert Dhondt
	Particuliere Collectie Georges Tallir
	Particuliere Collectie Guido Bosteels
	Particuliere Collectie Guy De Brant
	Particuliere Collectie Guy D'Haen
	Particuliere Collectie H. Pauwels
	Particuliere Collectie Hilaire Vercauteren
	Particuliere Collectie Hugo Bulterijst
	Particuliere Collectie Hugo Driesen
	Particuliere Collectie Hugo Maes
	Particuliere Collectie Iréne Bogaert
	Particuliere Collectie Jan Holvoet
	Particuliere Collectie Johan Verstraeten
	Particuliere Collectie Karel Vercauteren
	Particuliere Collectie Kurt Ivens
	Particuliere Collectie Liliane Coppens
	Particuliere Collectie Lucia Verbrugen
	Particuliere Collectie Lydie Raes
	Particuliere Collectie Marc Clarysse
	Particuliere Collectie Marcel Veldeman, stichting Meert
	Particuliere Collectie Marcel Vernimmen
	Particuliere Collectie Mathieu Peeters
	Particuliere collectie Met Vlag en Gilde
	Particuliere collectie Monika_Triest
	Particuliere Collectie Myriam Hofkens
	Particuliere Collectie Nick Peeters
	Particuliere Collectie Noël De Cock
	Particuliere Collectie Paul Goossens
	Particuliere Collectie Paul M. Goossens
	Particuliere Collectie Paul Mendonck
	Particuliere Collectie Paul Zwysen
	Particuliere Collectie Peter Veling

	Particuliere collectie Petrus Praet
	Particuliere Collectie Philippe Van Wachbeke
	Particuliere Collectie Pien
	Particuliere Collectie Raymond Hanssen
	Particuliere Collectie Raymond Van Ael
	Particuliere Collectie René Bocklandt
	Particuliere collectie Richard Vergaelen
	Particuliere Collectie Rita Holvoet
	Particuliere Collectie Ronny De Mulder
	Particuliere Collectie Rositta Van Havere
	Particuliere Collectie Smet
	Particuliere Collectie Sonja Staes
	Particuliere Collectie Thérèse Polfliet
	Particuliere Collectie Tony De Ruysscher
	Particuliere Collectie Walter Anthuenis
	Particuliere Collectie Walter Redel
	Particuliere Collectie Walter Vermeiren
	Particuliere Collectie Walter Waem
	Particuliere Collectie Walther Moerdyck
	Particuliere Collectie Walther Van Den Bergh
	Particuliere Collectie Wannes De Vleeschauwer
	Particuliere Collectie Werner Van Bogaert
	Particuliere Collectie William Hoof
	Particuliere Collectie Willy Van Brande
	De Potige Polders
	Reuzenoverleg
	Reynaert
	Particuliere Collectie familie Meersman
	Particuliere Collectie Louis Cools
	Particuliere Collectie Luc Schelfhout
Sint-Nicolaasgenootschap	
Gemeentearchief Temse	
	Boelwerfarchief
	Cartografie
	Hubert Boeykens
	Privé-archief familie Aubroeck
Gemeentearchief Stekene	
	Cartografie
	Modern Archief
Reynaertgenootschap vzw	
Stedelijke Basisschool Eksaarde	
Jong in Temse	

Bijlage VI

Niet exhaustieve lijst van de immaterieel-erfgoedgemeenschappen uit het Waasland

Plaats	Naam
Beveren	Keizerlijke En Prinselijke Schuttersgilde Sint-Sebastiaan Haasdonk (VZW)
Beveren	'Koninklijke Gilde Sint-Sebastiaan Melsele
Beveren	Erfgoedgemeenschap Doel en Polder
Beveren	Beverse kegelclub
Beveren	Orde van het pilorijn
Beveren	Sint-Maartenscomité
Beveren	Puitenslagersfeesten vzw
Beveren	Beverse Kantschool
Kruibeke	Het Schelleke vzw
Kruibeke	Gaffeltuig (nautisch erfgoed)
Kruibeke	Orde van Mercator (carnaval)
Lokeren	Orde van de raepe (carnaval)
Lokeren	VZW Koveken
Lokeren	De Peerkes
Lokeren	Steek zu nou nie
Lokeren	De kiekeboeboes
Lokeren	De Deurzakkers
Lokeren	De Gilles van Lokeren
Lokeren	De Meizangers
Lokeren	De Pandoerkes
Lokeren	De Plakkers
Lokeren	De swingende singels
Lokeren	De Totentrekkers
Moerbeke	Volksdansgroep Toon en Tine
Sint-Gillis-Waas	Folkloregroep De Klomp
Sint-Gillis-Waas	Volkskunstgroep Drieske Nijpers
Sint-Gillis-Waas	Minikielen
Sint-Gillis-Waas	de voddeboalen
Sint-Gillis-Waas	De Molensteenvrienden
Sint-Niklaas	Orde van de Excalibur Ridders Vzw
Sint-Niklaas	Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen
Sint-Niklaas	Volkskunstgroep Boerke Naas
Sint-Niklaas	Intergemeentelijk Project Land van Reynaert
Sint-Niklaas	Vendeliersgilde Bella Cella

Sint-Niklaas	Vendeliersgilde Sint-Donatus vzw
Sint-Niklaas	Reuzengilde Sint-Nicolaas
Sint-Niklaas	Heraldische re-enactment vereniging Ridders van Pendragon
Sint-Niklaas	Reynaertgenootschap vzw
Sint-Niklaas	los vanheckos
Stekene	Koninklijke Handbooggilde Sint-Sebastiaan De Eendracht
Stekene	Volkskunstgroep Reintje Vos
Stekene	Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV)
Temse	Kantschool Artofil
Temse	KV De Oeteldonkers
Temse	Koninklijke handbooggilde Willem Tell Temse
Temse	Carnavalcomité Temse (reus Belleman)
Temse	Orde Van de Baksteen (reuzen Steendorp)
Temse	Carnavalvereniging De Kliek (reus Den Toeter)
Temse	Confrérie Sint-Elooi
waasmunster	Vestjes- en Molekenskermis
Waasmunster	Kantschool Norbertine
Zwijndrecht	Sint-Maartenscomité
Zwijndrecht	Volkskunstgroep 't Veerke
Zwijndrecht	Koninklijke Sint Sebastiaan Schuttersgilde Zwijndrecht

Bijlage VII

Visie rond het vrijwilligersbeleid van de Erfgoedcel Waasland

HET VRIJWILLIGERSBELEID VAN DE ERFGOEDCEL WAASLAND

1.1. ALGEMEEN

Elke organisatie is uniek, een eenduidige visie op vrijwilligers(werk) kan daarom niet bestaan.

Visie, missie, doelstellingen en middelen bepalen welke richting de organisatie uit gaat en welke visie ze hanteert op vrijwilligerswerk. De vrijwilligers zelf hebben natuurlijk ook een visie en een doel voor ogen.

De beste samenwerking tussen een vrijwilliger en een organisatie is volgens de Erfgoedcel Waasland die samenwerking, die erin slaagt de eigen visie van de vrijwilligers te combineren met de doelstellingen, middelen, visie en missie van de organisatie die de vrijwilliger te werk stelt.

In de marge van dit uitgeschreven vrijwilligersbeleid zal ook steeds vermeld worden of de betreffende maatregel invloed heeft hetzij op het selecteren en werven van vrijwilligers, hetzij op het motiveren en waarderen van vrijwilligers, hetzij op het ondersteunen van vrijwilligers. Dit zijn namelijk binnen een integraal en geïntegreerd vrijwilligersbeleid, de belangrijkste aandachtspunten die onze voortdurende aandacht vragen.

Visie van de Wase cultureel-erfgoedgemeenschap

Samen verder op weg naar eenheid in verscheidenheid

De verscheidenheid in het intergemeentelijk samenwerkingsverband van het Land van Waas uit zich zowel op het vlak van bodemgesteldheid (zandgronden, meersen, heide, kleipolders...), ruimtelijke (wan)ordening (oprukkende industrie van haven en langs snelwegen, ruil- en andere verkavelingen, dicht wegennet, maar ook bolle akkers, open ruimten en stiltegebieden) en economische ontwikkeling (nieuwe en oude industriële activiteiten) als in de diversiteit van de aanwezige bevolking en het aanwezige cultureel erfgoed. Zowel vrijwilligers als professionelen dragen met zeer veel toewijding en enthousiasme zorg voor het aanwezige cultureel erfgoed en ontsluiten dit voor een zo groot mogelijk publiek.

Ondanks de grote onderlinge verscheidenheid, bestaat er een grote verbondenheid in het Waasland, een duidelijk begrensd gebied met historische wortels. Eeuwenlang vormde het Waasland een aparte bestuurlijke eenheid onder de graven van Vlaanderen. Meer recent leidde de druk vanuit Antwerpen tot een nog groter gemeenschapsgevoel. De nabijheid van Nederland en de evidentie van grensoverschrijdende samenwerking zorgt voor een open blik op de wereld.

Samenwerken is altijd al een wezenlijk onderdeel van het maatschappelijke leven in het Waasland. Intussen is dit, door een brede schare aan deskundige cultureel-erfgoedzorgers die zich dagelijks inzetten voor dit cultureel erfgoed, ook cruciaal in de zorg voor en ontsluiting van cultureel erfgoed.

Vakkundige ondersteuning voor een professionele zorg

De cultureel-erfgoedgemeenschappen willen het verhaal van het cultureel erfgoed in al haar verscheidenheid vertellen: van doodsprentjes tot literair erfgoed, van bevolkingsregisters tot bedrijfsarchief, van middeleeuwse stoeten tot de gebruiken rond Sinterklaas en Sint-Maarten.

In 2008 werkten alle cultureel-erfgoedzorgers mee aan het uittekenen van een eerste staalkaart van het cultureel erfgoed in het Waasland. Hieraan werd tussen 2009 en 2014 verder gewerkt. Het verder in kaart brengen van het cultureel erfgoed en de noden van erfgoedzorgers leidde – dankzij een sterke coördinatie en de verdere uitbouw van netwerken (in het Waasland en daarbuiten) – tot een ruimere expertise-uitwisseling en een verdere professionalisering van de cultureel-erfgoedzorgers op een structurele manier. De Erfgoedcel Waasland zal in de toekomst onverminderd blijven inzetten op de ondersteuning van deze cultureel- erfgoedzorgers, die zo zorgvuldig de duurzame zorg voor en ontsluiting van het cultureel erfgoed in de gemeenten op zich nemen. Een blijvende aandacht voor duurzame resultaten staat hierin centraal met o.a. een belangrijke rol voor het gedigitaliseerde en digitale erfgoed.

Via het Cultureel-Erfgoedconvenant van het Land van Waas worden de gemeentebesturen en organisaties blijvend gesensibiliseerd over het belang van de zorg voor cultureel erfgoed. Een structurele responsabilisering met betrekking tot de verschillende verantwoordelijkheden op het gebied van cultureel erfgoed en een structurele culturele-erfgoedreflex bij alle diensten en op alle niveaus is de conditio sine qua non.

Cultureel erfgoed leeft!

Cultureel erfgoed maakt deel uit van het dagelijks leven. Het vertelt ons wie we zijn en bepaalt mee de eigenheid van de gemeenten en de inwoners in het Waasland. De waarde en betekenis van het cultureel erfgoed worden niet enkel ingevuld door het cultureel erfgoed op zich, maar ook door de verhalen die ermee verbonden zijn. Deze verhalen worden niet enkel verteld door de cultureel-erfgoedzorgers, maar door verschillende cultureel-erfgoedgemeenschappen in het Waasland.

Dit cultureel-erfgoedverhaal wordt verteld in samenwerking met en aan de diverse inwoners van het Waasland: erfgoedzorgers en erfgoedliefhebbers, nieuwkomers, senioren en jongeren, individuen en groepen. Aan de hand van een actieve en verrassende publiekswerking die oog heeft voor diverse doelgroepen en hedendaagse en duurzame communicatie, die tegemoet komt aan de noden van een divers publiek wordt het cultureel erfgoed in het Waasland meer dan ooit levend.

1.2. DOELSTELLINGEN VAN HET VRIJWILLIGERSBELEID VAN DE ERFGOEDCEL WAASLAND

Voortbordurend op de hierboven vermeldde missie en visie van de cultureel-erfgoedgemeenschap, is het mogelijk om de doelstellingen op te lijsten waarbinnen de Erfgoedcel Waasland – als netwerkspeler binnen de cultureel-erfgoedgemeenschap – vrijwilligers inzet.

Enerzijds zijn er de doelstellingen waarbij het vrijwilligerswerk een instrument is voor de Erfgoedcel Waasland om haar doelstellingen te bereiken, anderzijds is het faciliteren van vrijwilligerswerk voor de Erfgoedcel Waasland als maatschappelijk geëngageerde organisatie ook een maatschappelijke dienstverlening. Het faciliteren van vrijwilligerswerk wordt in deze het doel op zich.

Vrijwilligerswerk als instrument

De Erfgoedcel Waasland laat zich, om haar doelstellingen verwoord in de visie en missie van de Wase cultureel-erfgoedgemeenschap te bereiken, bijstaan door vrijwilligers die specifiek over de nodige competenties beschikken om deze doelstellingen te helpen bereiken.

Er wordt dan ook - om deze vrijwilligers gericht te vinden - een duidelijk en uitgebreid **functieprofiel** opgesteld dat ruim wordt verspreid via onder andere www.11.be, www.vrijwilligerswerk.be, www.cultuurnet.be, www.faronet.be en via de eigen website en digitale nieuwsbrief van de Erfgoedcel Waasland. Het gebeurt ook dat leden van Wase cultureel-erfgoedgemeenschap voor een bepaalde taak gericht aangesproken worden, omwille van hun technische bagage.

Op en vraag en als deel van haar dienstverlening voor de Wase cultureel-erfgoedgemeenschap zoekt de Erfgoedcel Waasland ook vrijwilligers voor Wase cultureel-erfgoedorganisaties.

Ook wanneer zich bijvoorbeeld voor een functie meerdere geïnteresseerden aandienen, worden deze in de mate van het mogelijke doorverwezen naar een Wase cultureel-erfgoedorganisatie, die op dat moment deze vrijwilliger nuttig kan inzetten én kan omkaderen. Dit is in het verleden reeds meermaals voorgevallen, met positieve resultaten op langere termijn voor alle betrokkenen.)

Een functieprofiel omvat steeds:

- Een gedetailleerde beschrijving van de taak en functie waarvoor een vrijwillige medewerker wordt gezocht;
- Een gedetailleerde beschrijving van de competenties waarover men dient te beschikken om deze functie naar behoren te kunnen vervullen;
- Een beschrijving van het voordelenpakket (verzekering + onkostenvergoeding) dat de Erfgoedcel Waasland biedt aan de vrijwilliger;
- Gedetailleerde informatie over de duur van de vrijwilligersopdracht, aangevuld met de vermelding wanneer en waar de vrijwilligersprestaties dienen te worden geleverd.

Meestal worden de vrijwilligers in de kantoren van de Erfgoedcel Waasland gehuisvest, maar sommige taken laten de vrijwilliger ook toe om het vrijwilligerswerk thuis te verrichten.

Het duidelijk vermelden van al deze informatie in het functieprofiel draagt bij tot het succesvol werven, ondersteunen en motiveren van de vrijwilliger.

Enkele voorbeelden:

- Om de website Erfgoedbank Waasland (www.waaserfgoed.be) verder aan te vullen met oude documenten en foto's met betrekking tot het Waasland, worden op regelmatige basis vrijwilligers gezocht die zich graag toeleggen op het inscannen en beschrijven in de software van de Erfgoedbank Waasland van dit materiaal. Vanzelfsprekend dient men dan als vrijwilliger over bepaalde computertechnische en taalkundige competenties te beschikken om dit werk te kunnen doen. Men dient ook nauwkeurig te kunnen werken.
- Om de eigen bibliotheek van de Erfgoedcel Waasland bij te houden en administratief ondersteuning te verlenen in drukke periodes, werd ook een vrijwilliger gezocht die administratief onderlegd is.
- Ter ondersteuning van het Landbouwmuseum in Stekene, dat door vrijwilligers wordt beheerd en over een interessante collectie beschikt, werd gericht een vrijwilliger gezocht met de nodige achtergrond en competenties om de collectie van dit museum te inventariseren en te beschrijven; dit zal resulteren in een publicatie van deze inventaris. Een vrijwilliger met dezelfde competenties werd om dezelfde reden gezocht voor het Sint-Nicolaasgenootschap.

Vrijwilligerswerk als doelstelling

In lijn met de hierboven vermeldde missie en visie van de Erfgoedcel Waasland zijn alle geïnteresseerde personen welkom om vrijwilligerswerk uit te oefenen bij de Erfgoedcel Waasland wanneer daar een plaats voor vrij is en wanneer ze voldoen aan de gevraagde competenties.

In functie van de exacte taken binnen de werking waarvoor de vrijwilliger zal worden ingezet, gebeurt een screening van de kandidaat-vrijwilligers op basis van hun competenties.

Als maatschappelijk geëngageerde instelling vindt de Erfgoedcel Waasland het belangrijk om mensen met diverse profielen, die allen interesse tonen voor het verrichten van vrijwilligerswerk, hiertoe de kans te bieden onder haar professionele begeleiding.

In de praktijk stelt een divers soort mensen zich kandidaat voor vrijwilligerswerk bij de Erfgoedcel Waasland:

- Jongeren: vaak bieden jonge werkzoekenden hun diensten aan voor de periode waarin zij werkloos zijn. Via vrijwilligerswerk kunnen jongeren zich een heleboel vaardigheden eigen maken. Niet enkel het opbouwen van basiscompetenties zoals omgaan met anderen staan centraal. Door vorming, activiteiten en het uitvoeren van taken kunnen jongeren in het vrijwilligerswerk sterk evolueren in hun persoonlijke groei. Ook voor deze doelgroep is het toekennen van een OSCAR-attest (zie verder) een grote meerwaarde (motiveren van de vrijwilliger). Door jonge werkzoekenden als vrijwilliger aan te nemen dragen we bij tot het voorbereiden van jonge werkzoekenden op de arbeidsmarkt door hen in contact te brengen met de realiteit van het werken in de culturele sector en het opbouwen van ervaring. (ondersteunen en motiveren)
- Anderzijds bieden we aan jong-gepensioneerden die zich nog graag nuttig willen inzetten een veilige haven die een interessante materie behartigt. Ook zij worden door de confrontatie met de veelzijdige en cultureel-rijke omgeving van de Erfgoedcel Waasland sterk geïnspireerd. (ondersteunen en motiveren)
- Oudere werkzoekenden tenslotte vinden bij de Erfgoedcel Waasland eveneens een vriendelijke omgeving die hen steunt in het zoeken naar werk en hen intussen een nuttige dagtaak aanbiedt waar ze met hun kennis en kunnen hun steentje bijdragen. Ook voor deze doelgroep is het toekennen van een OSCAR-attest *(zie verder)* een meerwaarde. (ondersteunen en motiveren)

In haar omgang met al deze vrijwilligers met diverse profielen draagt de Erfgoedcel Waasland respect steeds hoog in het vaandel (ondersteunen en motiveren van de vrijwilliger).

De Erfgoedcel Waasland uit dit onder andere door:

- de taken van de vrijwilligers steeds voor te bereiden zodat zij niet werkloos zijn;
- de nodige begeleiding en uitleg te voorzien bij het uitvoeren van hun taken, opdat zij dit tot een goed en foutloos einde kunnen brengen.
- Aan werkzoekende vrijwilligers indien zij dit vragen nuttige informatie te verstrekken, die hen eventueel

kan helpen om een job te vinden.

Wanneer er zich voor een bepaalde vrijwilligersvacature meerdere geschikte kandidaten aandienen, zal de erfgoedcel de voorkeur geven aan de kandidaat die zich het eerste heeft aangemeld. Dit is de meest eerlijke werkwijze.

In de mate van het mogelijke zullen de overblijvende kandidaat-vrijwilligers naar andere Wase erfgoedorganisaties worden doorverwezen; de erfgoedcel zal hiertoe actieve contactnames ondernemen om te bemiddelen tussen de erfgoedorganisatie en de kandidaat-vrijwilliger. In vele gevallen kunnen potentiële vrijwilligers ook op die manier aan een interessante vrijwilligersjob worden geholpen.

De CV's en gegevens van kandidaten die ook nà deze interventies nog geen vrijwilligerswerk vonden, worden door de erfgoedcel bewaard. Soms doen zich immers op middellange termijn nog gelegenheden voor,waarbij deze mensen alsnog door de erfgoedcel worden gecontacteerd en zij zich toch nog als vrijwilliger voor het Wase erfgoedveld kunnen inzetten.

De vrijwilligers hebben binnen de erfgoedcel één duidelijk aanspreekpunt: een lid van het team van de erfgoedcel communiceert met hen over alle belangrijke afspraken en centraliseert ook de werkopdrachten naar de vrijwilliger toe.

1.1. Middelen

Wettelijk voorziene middelen en verplichtingen

Op 29 augustus 2005 (wet van 3 juli 2005) werd de 'Wet betreffende de rechten van de vrijwilliger' in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd (zie ook *www.vrijwilligerswerk.be)*. De nieuwe wetgeving over het statuut van de vrijwilligers is behoorlijk ingrijpend. De wet regelt de 'top 5' van knelpunten in het vrijwilligerswerk:

- de definitie;
- de toegang tot het vrijwilligerswerk;
- de problematiek van aansprakelijkheid en verzekeringen;
- de kostenvergoedingen;
- de relatie tussen het vrijwilligerswerk en andere rechtsdomeinen.

De Erfgoedcel Waasland houdt hiermee terdege rekening:

1) i.v.m. de toegang tot vrijwilligerswerk: de Erfgoedcel Waasland zal kandidaat-vrijwilligers selecteren op basis van hun kwaliteiten in functie van het gezochte vrijwilligersprofiel, ongeacht leeftijd, geslacht, etnische afkomst, geloof, handicap, nationaliteit, enz. (succesvol werven)

2) i.v.m. de kostenvergoeding: de Erfgoedcel Waasland gaat ervan uit dat de vrijwilligers zich onbezoldigd willen inzetten als vrijwilliger. In het geval echter van bepaalde taken of projectwerking die wel voor herhaalde en reële kosten voor de vrijwilliger kunnen zorgen, kan door de erfgoedcel hierin nog tegemoet komen. (motiveren, werven, ondersteunen van vrijwilligers)

a. In dat opzicht informeert de Erfgoedcel Waasland de kandidaat-vrijwilligers over de bestaande mogelijkheden die er wettelijk zijn, en zal de keuze die de erfgoedcel hierin maakt om vrijwilligers niet te vergoeden op basis van een forfaitaire vergoeding door de erfgoedcel worden toegelicht. De mogelijkheid om reële kosten terug te betalen wanneer zij zich voor zouden doen zal in

onderling overleg tussen de vrijwilliger en de Erfgoedcel Waasland worden afgesproken voor de aanvang van het vrijwilligerswerk en duidelijk in een afsprakennota worden opgenomen.

b. Wanneer de Erfgoedcel Waasland vrijwilligers zoekt en begeleidt voor andere erfgoedorganisaties, wordt hier standaard geen onkostenvergoeding voor voorzien door de Erfgoedcel Waasland. De erfgoedvereniging zelf kiest of hij de vrijwilliger al dan niet een vergoeding aanbiedt. Dit wordt van in het begin duidelijk gecommuniceerd, zodat daarover zeker geen verwarring kan ontstaan.

3) i.v.m. de **problematiek van aansprakelijkheid en verzekeringen (motiveren, werven, ondersteunen van vrijwilligers)**: de Erfgoedcel Waasland zet aan de vrijwilliger duidelijk uiteen voor welke daden en omstandigheden hij of zij als vrijwilliger wél en niet is verzekerd; in de praktijk komt het hierop neer:

a. i.v.m. de aansprakelijkheid: *(Bron: de federale wet betreffende de rechten van vrijwilligers, te vinden op www.vrijwilligerswerk.be):*

i. De organisatie is aansprakelijk voor de schade die de vrijwilliger aan derden veroorzaakt, bij het verrichten van vrijwilligerswerk, dit is de burgerlijke aansprakelijkheid. Dit geldt zowel tijdens de uitvoering van de activiteit als onderweg van en naar de activiteit.

ii. Ingeval de vrijwilliger bij het verrichten van het vrijwilligerswerk de organisatie of derden schade berokkent, is hij enkel aansprakelijk bij bedrog en zware schuld.

iii. Voor lichte schuld is hij enkel aansprakelijk als die bij hem eerder gewoonlijk dan toevallig voorkomt.

b. i.v.m. de verzekeringen:

i. De projectvrijwilliger wordt door Interwaas ingeschreven in een gemeenschappelijke polis bij Ethias met deze waarborgen:

- de burgerlijke aansprakelijkheid van de organisatie en van de vrijwilliger
- lichamelijke schade geleden door vrijwilligers bij ongevallen tijdens de uitvoering van het vrijwilligerswerk of op weg naar- en van de activiteiten
- rechtsbijstand voor de 2 genoemde risico's.

ii. Bij het verkeer van huis van en naar de vrijwilligersactiviteit is de wagen van de vrijwilliger niet verzekerd. Dit is op eigen risico.

iii. Bij verplaatsingen gedurende de vrijwilligersactiviteit en op vraag van de Erfgoedcel Waasland, is de wagen van de vrijwilliger wel (omnium) verzekerd.

4) i.v.m. de **relatie met andere rechtsdomeinen (motiveren, werven, ondersteunen van vrijwilligers)**: vrijwilligers kunnen bij de Erfgoedcel Waasland en de andere ondersteunende diensten van Interwaas steeds terecht voor informatie over hun rechten en plichten inzake andere rechtsdomeinen.
Zowel de Erfgoedcel Waasland, de directie als de boekhoudkundige dienst vullen regelmatig documenten in die de vrijwilligers bijvoorbeeld t.o.v. RVA, VDAB, dienst pensioenen e.d. nodig hebben om hun vrijwilligerswerk te mogen uitoefenen en toch bepaalde uitkeringen te behouden. Op deze manier worden

de door de vrijwilligers opgebouwde rechten veilig gesteld en kan de erfgoedcel de persoon in kwestie als vrijwilliger inzetten. Ook telefonische contactnames met de betreffende instanties worden genomen, indien nodig.

5) i.v.m. de **informatieplicht in het algemeen**: al het bovenstaande wordt door de Erfgoedcel Waasland duidelijk uiteen gezet t.o.v. de vrijwilliger en bevestigd in een afsprakennota, die door beide partijen wordt getekend na een mondelinge toelichting door de Erfgoedcel Waasland tijdens een opstartgesprek. Eén exemplaar hiervan is voor de vrijwilliger bestemd, één voor de directie van Interwaas en één voor de eigen administratie van de Erfgoedcel Waasland. **(motiveren, werven, ondersteunen van vrijwilligers)**

Extra's

1) **Infrastructuur:** vrijwilligers die actief zijn op de locatie van de Erfgoedcel Waasland worden voorzien van een bureau, stoel, pc en het verdere instrumentarium indien nodig (bijvoorbeeld een scanner) om de taak naar behoren te kunnen verrichten. Er wordt hierbij ook gratis koffie, thee en water voorzien. Het effectief aanwezig zijn binnen het kantoor van de Erfgoedcel Waasland is voor vele vrijwilligers ook een meerwaarde, niet alleen omwille van het sociaal contact maar ook omwille van de interessante en leerrijke omgeving. Desalniettemin staat het vrijwilligers in functie van bepaalde taken en na onderling overleg ook vrij om deze van thuis uit te verrichten. **(motiveren, werven, ondersteunen van vrijwilligers)**
2) **Begeleiding:** de Erfgoedcel Waasland voorziet zoals eerder vermeld in *Vrijwilligerswerk als doelstelling* voor elke vrijwilliger voldoende werk én begeleiding bij het uitvoeren van de afgesproken taken. **(motiveren, ondersteunen van vrijwilligers)**
3) Toekennen van een OSCAR-attest **/ competentiedocument**: het Oscarsysteem helpt vrijwilligers een zicht te krijgen op de competenties die ze verwerven doorheen het opnemen van vrijwilligersfuncties en -taken. Op die manier ondersteunt Oscar het (h)erkennen van verworven competenties. **(motiveren, ondersteunen van vrijwilligers)**
    a. De Erfgoedcel Waasland stapte in september 2013 in dit Oscarsysteem in en kent vanaf dan vrijwilligers, die een taak verrichtten voor de Erfgoedcel Waasland, ook een competentiedocument toe.
    b. Op een competentiedocument staan de competenties vermeld die aan bod kwamen in de desbetreffende functie of taak. Naast de competenties wordt er op het competentiedocument meer informatie gegeven over de uitreikende organisatie, de deelnemer of de vrijwilliger die het document ontvangt en de vorming, functie of taak waarvoor het document is opgesteld.
    c. De website www.oscaronline.be vormt de kern van Oscar. De website is een archief waarin alle competentiedocumenten van een persoon automatisch gebundeld worden. Via een persoonlijke login vinden personen niet alleen hun competentiedocumenten terug, ze kunnen ook andere bestanden opladen en reflecties toevoegen. De online Oscar-map is er voor jongeren en volwassenen die hun papieren competentiedocumenten willen verzamelen. Ook deze mapis aan

te vullen met andere informatie en eigen reflecties. Bovendien geeft iedereen, met behulp van de tabbladen en de zelfklevers, de Oscar-map indien gewenst een eigen structuur.

d. Door het formuleren van de competenties waar vrijwilligers rond werken bij het uitvoeren van een taak, worden de vrijwilligers ook geholpen in het (eventueel) detecteren van competenties waarrond zij nog kunnen werken of zichzelf bijscholen.

4) Schouderklopjes en aanmoedigingen: de Erfgoedcel Waasland is ervan overtuigd dat vrijwilligers, omwille van hun vrijwillige inzet, af en toe een extra schouderklopje of aanmoediging verdienen. Om deze reden neemt de Erfgoedcel Waasland op jaarbasis enkele kleinere, maar zeer efficiënte initiatieven (motiveren van vrijwilligers):

a. Op jaarbasis gaan de medewerkers en de vrijwilligers van de Erfgoedcel Waasland éénmaal samen eten of ontvangt de vrijwilliger wel eens een mooi cadeautje;
b. Op jaarbasis organiseert de Erfgoedcel Waasland voor de achterban een jaarlijkse studie-uitstap in het kader van het thema van de jaarlijkse Erfgoeddag. De vrijwilligers worden hierop vanzelfsprekend ook uitgenodigd.
c. Rond belangrijke feestdagen of verjaardagen van vrijwilligers zendt de Erfgoedcel Waasland een kaartje.
d. Ter gelegenheid van Sinterklaas en Pasen krijgen de vrijwilligers, net als de personeelsledenvan Interwaas, een chocoladen verrassing.
e. Vrijwilligers die op kantoor werken, genieten mee van regelmatige traktaties door personeelsleden van Interwaas.

Dit geheel van maatregelen en de globale aanpak leidt ertoe dat vrijwilligers bij de Erfgoedcel Waasland meestal graag vrijwilligerswerk van lange duur verrichten. Op die manier dragen zij wezenlijk bij tot het bereiken van de doelstellingen van de Erfgoedcel Waasland.

Bijlage VIII

Vragenlijst voor de evaluatie van de Wase collectieafspraken

Meerkeuzevragen

Bij elk van deze vragen was er de mogelijkheid een toelichting bij de keuze te geven.

1.a. (Deel)collecties of stukken uit de eigen collectie zijn sinds 2015 elders (binnen het Waasland) ondergebracht m.b.t. een betere bewaring.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

1.b. (Deel)collecties of stukken uit de eigen collectie zijn sinds 2015 elders (binnen het Waasland) ondergebracht m.b.t. een betere ontsluiting.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

1.c. (Deel)collecties of stukken uit de eigen collectie zijn sinds 2015 elders (buiten het Waasland) ondergebracht m.b.t. een betere bewaring.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

1.d. (Deel)collecties of stukken uit de eigen collectie zijn sinds 2015 elders (buiten het Waasland) ondergebracht m.b.t. een betere ontsluiting.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

2.a. Met schenkers wordt prospectief/vooraf overlegd over een meer geschikte bewaarplaats van de aangeboden collectie of stukken.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

2.b. Met schenkers wordt retrospectief/achteraf overlegd over een meer geschikte bewaarplaats van de aangeboden collectie of stukken.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

2.c. Ondanks de uitdrukkelijke wil van de schenker, wordt de dialoog aangegaan om de optie van collectiemobiliteit aan te kaarten.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

3. Alvorens (deel)collecties of stukken naar een instelling op bovenlokaal niveau (buiten het Waasland) te brengen, onderzoekt de instelling of er een lokale geschikte partner is die ook een goeie bewaring en/of ontsluiting verzekert.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

4.a. De instelling brengt actief de andere instellingen op de hoogte van eigen nieuwe aanwinsten.

- Ja, hoe?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

4.b. De instelling brengt actief de andere instellingen op de hoogte van mogelijke nieuwe aanwinsten voor de partners.

- Ja, hoe?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

4.c. De instelling wordt passief op de hoogte gehouden van nieuwe aanwinsten van de partners.

- Ja, hoe?
- Nee, nooit.

4.d. De instelling wordt passief op de hoogte gehouden door de partners van mogelijke nieuwe aanwinsten voor de eigen instelling.

- Ja, hoe?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:

- Nee

4.e. Er is overleg of er zijn contacten met de andere partners inzake de collectieafspraken (bijvoorbeeld bij de acquisitie van een gemengde collectie).

- Nooit
- Af en toe
- Vaak
- Altijd

5. De instelling ondernam reeds actief inspanningen om het acquisitiebeleid met (een) andere instelling(en) af te stemmen.

- Ja: voorbeeld?
- Ja, maar:
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?

6. De instelling is in het bezit van publiekrechtelijk archief en nam reeds stappen om het bij de juiste instelling te bewaren.

- Ja: welke?
- Nee, nog niet:
- Nee, nooit: waarom niet?
- Niet van toepassing (geen publiekrechtelijk archief)

Open vragen

7. Wat gaat goed? Wat zijn de sterktes van de collectieafspraken?

8. Wat zijn de valkuilen? Wat zijn de zwaktes van de collectieafspraken?

9. Welke kansen ziet u voor de collectieafspraken in de toekomst?

10. Welke bedreigingen ziet u voor de collectieafspraken in de toekomst?

11. Welke toekomst ziet u voor de collectieafspraken? Hoe ziet u de intentieverklaring binnen 5 à 10 jaar? Denk daarbij bijvoorbeeld ook aan partners, vervolgtrajecten...

12. Andere opmerkingen of suggesties

Colofon

Dit onderzoek is gebaseerd op de informatie die van de Wase organisaties is verkregen en zonder hun medewerking was het dus onmogelijk geweest. De Erfgoedcel Waasland bedankt dan ook alle (erfgoed) organisaties in het Waasland die aan dit onderzoek deelnamen en die vol passie zorgen voor cultureel erfgoed!

Coördinatie en onderzoek

Erfgoedcel Waasland

Redactie inleiding en conclusie

Bart Noels en Conny van Gheluwe

Verantwoordelijke uitgever

Bart Casier, directeur Interwaas, Lamstraat 113, 9100 Sint-Niklaas

Wettelijk depotnummer

D2020/11.208/03